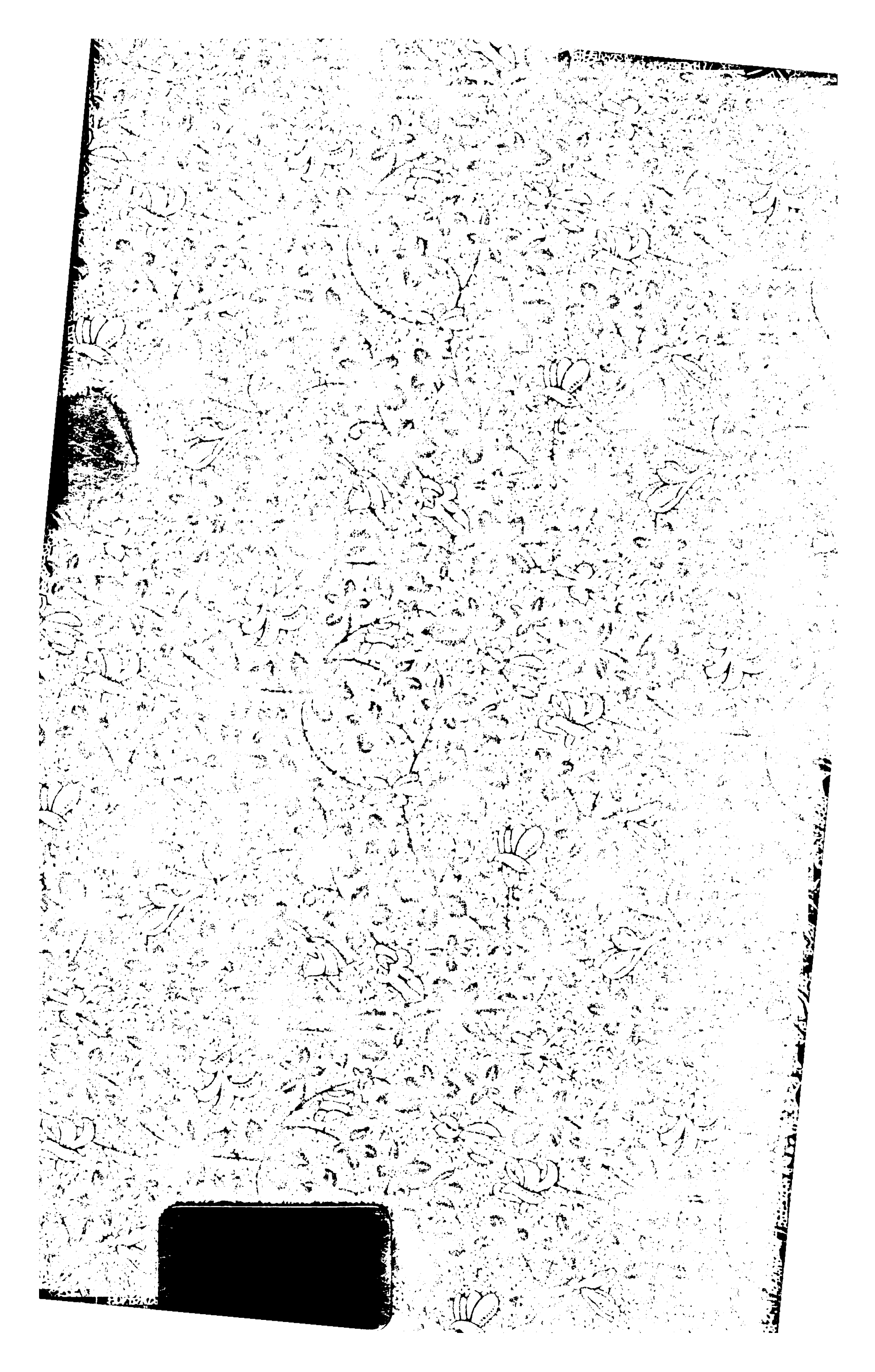

Printed in Sweden

RIKSRÅDET OCH FÄLTMARSKALKEN M. M.

GREFVE

FREDRIK AXEL VON FERSENS

HISTORISKA SKRIFTER.

UTGIFNA

AF

R. M. KLINCKOWSTRÖM.
ÖFVERSTE.

FEMTE DELEN.

STOCKHOLM, 1870.
P. A. NORSTEDT & SÖNER
KONGL. BOKTRYCKARE.

INNEHÅLL.

Bilagor:

——oo:❦:oo——

STÖRRE OCH MINDRE

TILLDRAGELSER

UNDER

KONUNG GUSTAF III:S REGERING.

UPPTECKNADE

AF

FÄLTMARSKALKEN, RIKSRÅDET, RIDDAREN AF SERAPHIMER-ORDEN, EN AF DE 18 I SVENSKA AKADEMIEN M. M. HERR GREFVE

FREDRIK AXEL VON FERSEN.

TREDJE AFDELNINGEN.

17:e Kapitlet.

1781. Januari—Juni.

Plommenfeltska rättegången. Konungens uppförande dervid. Uppträde mellan H. M. och riksråderne i justitie-konseljen. Riksrådet Ribbing anhåller, med anledning häraf, om afsked. Konungens samtal med grefve Fersen härom. Rekonciliation mellan H. M. och riksråderne Ribbing och Bjelke. — Oroligheter i åtskilliga provinser, med anledning af bränvins-konfiskationer. — Svårigheter att afyttra kronobränvinet. Orättvisor och klagomål, med anledning häraf. Konungen vill lösköpa sig från bränvinsarrendena. Grefve Fersens samtal med grefve Ulrik Scheffer, rörande brännerifrågans financiella svårigheter. — K. familjen inflyttar till hufvudstaden. Konungens emottagande af allmänheten. Orsaken till allmänhetens missnöje. — Hertigen af Södermanland firar Konungens födelsedag. Hertigens beräkningar med denna fest. — Hertig Fredrik förälskar sig i fröken Wrangel. Reflektioner häröfver. — Konungen vill öfvertaga befälet öfver den till neutralitetens upprätthållande utrustade eskadern. Afsigten dermed. Afstår slutligen derifrån. — Fêter och förlustelser; etikett vid baler på hofvet. — Tryckpressen och tidningarne. Målet rörande major Lunds subordinationsbrott. Han utgifver ett veckoblad. — Frimureriets tillstånd. Felslagna förhoppningar dervid. — Konungens alkemistiska och kabbalistiska funderingar. Hvilka medintressenternas afsigter voro med dessa upptåg. — Riksrådet Ulrik Scheffer vill lemna de utrikes ärendena. Konungens planer för hans efterträdare. — Hertig Fredrik vill gifta sig med fröken Wrangel. Han får sig förelagd ett års pröfvotid. Konungens egna sätt att söka omintetgöra detta parti misslyckas genom grefvinnan Wrangels klokhet. — Konungen afvisas såsom medlare mellan de stridande europeiska makterna. — H. M. vägrar uppfylla sina, genom neutralitetstraktaten, åtagna förbindelser. — Handelns och sjöfartens beklagansvärda belägenhet. Medel att upphjelpa densamma. — Regeringen försummar alla delar af den inre administrationen. Handel och näringar vanvårdas. — Förhållandet mellan Konungen och Enkedrottningen. — Konungens religiösa sekterism. — K. familjen utflyttar i Maj till Ulriksdal. — Ståthållarnes på lustslotten nya instruktion. — Myteriet i Calmar län; huru det behandlas af Konungen. — Sprengtporten begär krigsrätt öfver sig sjelf. — Konungen begär höra grefve Fersens tankar härom, äfvensom rörande Pechlins befarade förhållanden. Baron Rappe skiljes från styrelsen öfver Calmar län. — Anekdot om Holländska ministerns afskedsaudiens. — Konungen utrycker i läger på Ladugårdsgärdet. — Enkedrottningens sjukdom på Svartsjö och skarpa svar till Konungens kammarherre. — Konungen anmodar hertiginnan af Södermanland förbereda försoningen med modren. — Konungen reser till Carlskrona; rätta anledningen dertill. — Fortsättning af revolutionen i Calmar län. — Huru Konungen söker stilla densamma på landshöfdingens bekostnad. — Olyckshändelse vid Konungens emottagande i Carlskrona. Huru skeppet Sophia Albertina räddas från att springa i luften. — Huru hertiginnans af Södermanland förlikningsförslag lyckas hos Enkedrottningen. — Konungen återkommer till hufvudstaden den 7 Juni. Hans lefnadssätt och sysselsättningar. — Invigning af orgelverket i Tyska kyrkan; anekdoter derom.

Rättegången rörande Plommenfelts moders bedrägliga konkurs blef anmäld i Konungens justitie-konselj. Hofven

i Wien och Paris intresserade sig för denna process, i anseende till den stora förlust, som flera af deras handlande undersåter, uti Bordeaux och Antwerpen, dervid gjorde; hvaribland ett enda hus i denna sednare stad förlorade 125,000 riksdaler banko.

Konungen intresserade sig äfven lifligt för denna fråga; han hade gjort sig all möda, för att Plommenfelts fideikommisser skulle ingå i konkursen, till kreditorernas förnöjande; men pluraliteten af Rådet hade förenat sig om en mening, hvarigenom en del af fideikommisset räddades åt Plommenfelt. Riksråderne Ribbing och Bjelke, som hade afdömt denna rättegång i Rådet, suto i Konungens konselj, när hofkansleren gjorde derom sin rapport till Konungen, för att erhålla dess röster, hvilka likväl icke kunde förändra någonting, emedan, på 2 röster när, hela Rådet hade förenat sig om en mot Konungens olika mening.

Konungens dåliga lynne öfver denna utgång gaf sig luft när H. M. tog pennan, för att underskrifva domen. Han sade, adresserande sig till de båda riksråderne Ribbing och Bjelke: *Jag har aldrig med mera vedervilja underskrifvit någon dom än denna; ty den vanhedrar mig och Riket och blir en skamfläck för efterverlden.*

Vid dessa ord tog riksrådet Ribbing till ordet, med all den hetta hvaraf hans hetsiga lynne var i stånd till, och försäkrade, med en grof svordom att, afdömande denna sak, hade han ej följt annat än lagarne och sitt samvete; att han ej vore någon annan än Gud ansvarig för sitt handlingssätt i egenskap af domare, och att han ej vore den, som fördroge beskyllningen att, genom sin mening, hafva vanhedrat Konung och Fädernesland; att han under dessa förhållanden aldrig ämnade sätta sin fot i Konungens konselj, och att han såsom en nåd begärde sitt afsked.

Rådets dom var ingalunda grundad på att menagera den unge Plommenfelt, som allt hederligt folk föraktade och som i sjelfva verket var en föraktlig varelse, med afseende på sina fourberier, ehuru han var mycket protegerad af hertig Carl, i anseende till frimureriet; men lagarne föreskrefvo, att i ett dylikt fall, hvarest det ej var möjligt be-

visa uppenbart bedrägeri, egde den anklagade rätt att sig genom edgång rättfärdiga.

Grefve Bjelke, som var lika väl träffad som grefve Ribbing af Konungens beskyllning, följde vid detta tillfälle den naturliga benägenheten hos sin svaga och undfallande karaktär, och syntes taga ingen del i detta häftiga uppträde, mellan Konungen och Ribbing. Konungen, som lät intet tillfälle undslippa sig, för att förödmjuka Rådet, trodde sig här hafva funnit ett sådant, och vidhöll, med imponerande ton, att han, i egenskap af Konung, egde rätt säga sin mening om sin Rådkammare, utan att herrar riksråd deröfver behöfde sig formalisera.

Ribbing svarade, att Konungen vore visserligen otvifvelaktigt berättigad vaka öfver sin Rådkammares uppförande, såsom öfver hela Riket; men hvad beträffade justitieärenden, egde H. M. ej annan rätt, än att afgifva sina två röster, såsom hvarje riksråd en röst, för att sålunda åstadkomma pluralitet; Ribbing kände ingen grundlag, som berättigade Konungen att skymfa sina rådsherrar, och äfven om en sådan lag funnes, så vore han (Ribbing) ej vid lynne att underkasta sig densamma, och att han, på sådana konditioner, hvarken ämnade sätta sin fot i konseljen eller i Rådet. Konungen afbröt konseljen och drog sig tillbaka i sitt kabinett.

Sedan grefve Bjelke reflekterat öfver detta uppträde, och varande ej mera i närvaro af Konungen och under denna inflytelse, kände han sin fåfänga grymt sårad af Konungens beskyllning. Han gjorde sig sjuk, och uppsatte sitt afskedsmemorial från riksråds-embetet, hvilket memorial han aflemnade till sekreteraren Schröderheim, Konungens gunstling. Denne sednare sökte fåfängt förmå grefve Bjelke glömma hela saken; grefven lät, vid samtalet härom, undfalla sig ganska skarpa yttranden om Konungen, hvilka till H. M. rapporterades.

Konungen var mycket uppretad emot sina båda riksråd och berättade mig efter middagsmåltiden hela uppträdet; jag märkte emedlertid att han var förlägen öfver sin öfverilning. Jag rådde Konungen att söka bilägga denna sak, innan den blefve bekant; emedan det vore för-

moda, att de i justitie-afdelningen i Stockholm tjenstgörande medlemmar af Rådet skulle taga de förolämpades försvar, betrakta deras sak såsom sin egen, och afgå från deras platser; med ett ord, denna sak skulle antaga form af en corps-sak och göra ett menligt intryck, synnerligen som, närmare sedd, syntes mig deras känslighet grundad. En statens tjensteman, af hvad rang eller grad han må vara, hvilken Konungen förklarar att han, genom sina råd eller sitt handlingssätt, vanhedrar Konung och fäderneslånd, hvarken kan eller bör längre tjena.

Konungen medgaf att det honom vid detta tillfället emot Rådet undsluppna yttrande var öfverdrifvet; men som det undsluppit honom uti hettan och i hans sängkammare, och då det ej tilldragit sig i Rådkammaren, förändrades saken derigenom i formen; H. M. trodde sig äfven böra öfvertyga mig derom, att en Konung kunde i sin enskilda lefnad säga många rätt starka saker, utan att man behöfde taga dem på ett tragiskt sätt.

Jag kunde icke dela H. M:ts åsigt, derföre att det alltid synts mig vigtigt, att en Konung vakar ständigt öfver sina uttryck af detta slag; att en Konungs verkliga tänkesätt och känslor bättre utveckla sig i det enskilda lifvet, än i det allmänna, der man ofta betvingar sina verkliga sinnesrörelser och känslor; att verkan af H. M:ts ord voro så mycket känbarare, som H. M:ts sängkammare var vid detta tillfälle konselj-kabinett, der de båda riksråderne tjenstgjorde äfvensom sekreterarne för expeditionerne och för protokollet. — Konungens dåliga lynne var i synnerhet riktadt emot grefve Bjelke. H. M. yttrade flera gånger, att han trott sig ega rätt att vänta af grefve Bjelke ett mera passande uppförande och att H. M. aldrig skulle förlåta honom dess oförskämdhet att understödja Ribbings extravaganser, för att inveckla Konungen i ett krig emot hela Rådet. Konungen var ej vid lynne att vilja höra på mina modererade åsigter; jag hade förlorat utan all nytta tiden med deras vidare framställande. Den reflektion hvarmed detta samtal å min sida slutade var, att H. M. borde ej illa upptaga Riksrådernes känslighet för konungens tadel och förolämpningar; att det varit vida värre om de visat

sig likgiltiga derför, och att vi redan upplefvat en tid, då konungars känslor och uttryck icke lemnade något spår efter sig i Rådets hjertan, ej heller hos nationen.

Följande dagen, på morgonen, sammankallade Konungen sin konselj. Grefve Bjelke ursäktade sig med sjukdom och grefve Ribbing uppsökte grefve Scheffer och anmodade honom säga Konungen att han (Ribbing) var besluten att ej mera infinna sig i Rådet, och att han ville begagna morgonstunden att göra en promenad och följande morgon bittida afresa till Stockholm. I brist på rådgifvare såg sig Konungen tvungen att afsäga konseljen och använda morgonstunden att promenera till häst, ehuru vädret ej var rätt tjenligt dertill.

Efter middagsmåltiden lät Konungen inkalla Ribbing i sin sängkammare, att explicera sig öfver den tvist de haft den föregående dagen och rörande hvars betänkliga följder riksrådet Scheffer, likasom jag, hade framställt sin mening. Efter något samtalande öfver misstydningar och åsigter sade Konungen: *Eder känslighet är riktig, och har intet misshagat mig; Ni har rätt att begära upprättelse, men Ni bören ock inse, att i egenskap af Konung kan jag icke lemna den; Ni känner det värde jag sätter på adel, jag anser det för en heder att räkna mig tillhöra den, och i denna min egenskap af adelsman tillbjuder jag Eder upprättelse med värjan i hand.*

Grefve Ribbing var ej förberedd på en så ovanlig proposition af sin Konung och herre; emedlertid lät en själsnärvaro, som ej var just vanlig hos honom, finna ett passande svar, i det han i vördsamma ordalag svarade, att då H. M. ansett denna fråga vara af den egenskap, att den borde afgöras med värjan i hand, vore detta ord af Konungens mun tillräcklig för hans upprättelse. Konungen gaf honom handen och sade: *Låt oss glömma vår ömsesidiga hetsighet, vi låta oss ofta deraf hänföra; men jag känner rättsinnigheten i edra åsigter, det är mig nog. Låt oss göra hvarandra rättvisa och vara vänner.*

Konungen kallade derefter grefve Bjelke och efter att hafva förehållit denne dess tystnad i konseljen och uppbrusning sedan han derifrån utkommit, ett beteende föga

passande för en man, som allt sedan Konungens, hans herres, födelse hade tjenat honom och således borde känna lifligheten i hans karaktär, gjorde H. M. äfven fred med denne rådsherre och förekom på detta sätt ett brouillerie med hela Rådet, som endast hade tjenat att öka jäsningen hos allmänheten, hvilken dessförutan var nog häftig.

Förströelserna på Gripsholm stördes något af de små upplopp, som egde rum bland befolkningen i Nerike, Westmanland och Dalarne, emot konfiskationer verkställda af kronobetjeningen, med anledning af förbudet för eho det vara månde att bränna bränvin. Uti de skogrika och bergiga trakterna af dessa provinser uppställde folket sina bränvinspannor, på otillgängliga orter, bland bergklyftor och i hålor; kronobetjeningen förföljde dem i deras gömslen med ifver, hvaraf uppstod slagsmål och bataljer, dervid fiskalerne blefvo misshandlade och äfven ihjälslagna. Konungen skickade justitie-kansleren grefve Wachtmeister, med obegränsad fullmakt och order till landshöfdingarne och regements-cheferne att med väpnad hand, om så behöfdes, understödja honom. De upproriske skingrades; några straffades och lugnet återställdes skenbart.

Alla dessa våldsamma åtgärder kunde likväl ej bota de förlägenheter, hvilka dagligen ökade sig inom den regala bränneri-inrättningen och hade intet inflytande på försäljningen af de 1,800,000 kannor bränvin, som lågo i kronans magasiner, och som slutligen tvingade stats-sekreteraren Liljencrantz och den Kongl. bränvinsdirektionen att upphöra med bränvinsbränningen inom flera provinser, och förminska fabrikationen till hälften på andra ställen. Deraf hände, att alla de som arrenderat kronobrännerier skreko på våld och i sjelfva verket voro deras kontrakter för nära trädda, genom en sådan befallning. Deras omkostnader för byggnader och etablissement kunde icke betäckas genom annat, än vinsten på den årliga tillverkningen. Dessa klagomål förorsakade mycken förlägenhet i dessa afseenden: å ena sidan var det, utan att ruinera statskontoret, omöjligt, att göra förskott af penningar till brännerierna, hvilka belöpte sig till enorma summor, för att magasinera den årliga tillverkningen af denna dryck, som ej blef försåld och som

ökade sig med hvarje dag; å andra sidan var det orättvist att bedraga arrendatorerne på stipulationerna uti ingångna kontrakter, utan att gifva dem någon ersättning. Förbudet att bränna blef till en del modifieradt och till en del återkalladt för arrendatorerne, men blef oförändradt för de under Konungens förvaltning stående brännerier.

Baron Liljencrantz började klarligen inse sitt misstag beträffande bränvinsbränningen; men han var generad af grefve Ulrik Scheffers envishet, som ej ville hafva dementie i ett ämne af denna vigt, hvars första upphof han var. Men som det var omöjligt att bota allt detta onda, så länge Konungen hade händerna bundna genom arrendekontrakterna, så blef beslutadt att småningom söka i godo skilja arrendatorerna från desamma. Man började med Carlshamn, hvarest bränneriet arrenderades af baron Ruth, och Finland, der bränneriet uti Åbo arrenderades af baron Hastfehr; i Wadstena med baron Boije och i Södermanland med Blechert Sparre. De summor, som måste utbetalas för dessa arrendatorers afstående af arrendet, voro ganska betydliga: men man måste gå in derpå, för att komma ur ett svalg. För allmänheten syntes det löjligt, att sedan man hade förlorat betydliga summor på detta företag, måste man dessutom betala så betydligt för ett papper, och med så stor kostnad återkomma till den punkt, hvarifrån man hade utgått.

Under ett samtal, som jag hade med riksrådet Ulrik Scheffer öfver detta ämne, märkte jag huru hans inbillning var uppfylld med sin chimère; sedan jag bevisat honom, att Konungen aldrig kunde — efter calcul af 300,000 tunnor säd, som årligen skulle till bränvinsbränning användas, och hvaraf produkten, à 20 kannor per tunna, blefve 6,000,000 kannor bränvin, som, à 16 skill. 4 rst., representerade 2,036,111 rdr — upptaga en så stor penningesumma, som hans bränneri-fabrikation fordrade, om den skulle försäljas, af den nu i Sverige cirkulerande penningemassan; och som skulle uttagas af de lägre folkklasserna och jordbrukarne, oberäknadt de ordinarie och extraordinarie kontributionerna, tullar o. s. v., att folket, som var det minst rika på specier, måste använda desamma till nyssnämnda utgifter och upp-

köpet af bränvin måste stå tillbaka. Det syntes mig för öfrigt, att den i Sverige cirkulerande penningemassa var redan allt för mycket tvingad att cirkulera, genom bergsbrukets, skatternas, handelns och industriens fordringar, samt skulders uppgörande och betalning, för att kunna ålägga den en ny och tillökad cirkulation för 2 millioners värde, hvilken skulle ske å krogar, bränvinsmagasiner och försäljningslokaler, upprättade för denna orsak i provinserna. Att man måste ännu afräkna, från cirkulations-penningemassan, uppköpet af säd, som skett i Pohlen, Liffland och Curland, och ingalunda kommit det svenska jordbruket till godo.

Oaktadt alla dessa inkast, ville grefve Scheffer försvara sig med den af Konungens ministrar drifna sats, att silfret ej lemnade befolkningens händer, emedan det, äfven utgifvet af densamma, dit återvände genom Statens utgifter, och att frågan om den i Sverige cirkulerande penningemassan kunde ej vara något hinder för det kongl. bränvinets försäljning, emedan Scheffer ej medgaf det vara nödvändigt att observera förhållandet mellan cirkulationen af penningarne och den cirkulerande massan deraf. Efter detta raisonnement skulle det likaledes hafva varit möjligt att med exempelvis 1,000 specier silfver besörja en cirkulation af 2 millioner, hvilket ej låter sig göra, med mindre att en fond af pappersmynt finnes; ett farligt system, som man nyss undsluppit genom realisationen. Af allt detta kunde jag döma, huru man uti Konungens konselj var obekant med en klok och förutseende finansprincip; emedan grefve Ulrik Scheffer var i spetsen för detta parti, och baron Liljencrantz var i det hela endast en subaltern.

Detta grefve Scheffers inflytande var en verklig olycka för Konungen och Riket. Konungen satte hela sitt förtroende till honom, och han förtjenade detta uti allt hvad som angick de utrikes angelägenheterna, hvaruti han egde kännedom, vana och erfarenhet; men det var det sämst danade hufvud för finanser och likväl tillät honom hans lättja och envishet hvarken att söka upplysning, ej heller afstå från sina falska idéer, som han inympade i sin herres själ.

Den 8 Januari återvände hofvet från Gripsholm till hufvudstaden, och begaf sig Konungen samma afton på ope-

ran, i den stora logen, der Drottningen med hela hofstaten, som uppvaktade DD. MM., äfven infunno sig, för att se *Alceste*, öfversatt från franska språket. Förnämsta rolen återgafs af en dansk fru Müller, som hade mycken talent och hvars debut var med stor succès förenad. Det var första gången H. M. visade sig inför allmänheten, efter sin återkomst från Spaa; theater-salonen var öfverfylld med åskådare, och man väntade sig starka applaudissementer för Konungen. Riksrådet Sparre, öfverståthållare i Stockholm, hade i parterren och öfver allt i salonen posterat folk, för att klappa i händerna; men oaktadt alla dessa anordningar blef det ej möjligt att draga de frivillige med sig, ehuru, utan alla förberedelser, nyss förut Enkedrottningen i December månad hade blifvit emottagen med starka dylika bifallstecken. Konungen blef synbarligen och lifligt sårad af denna likgiltighet; han hade fått smak för folkets rop af *Lefve Konungen!* och för dess applaudissementer, som alltid mötte honom under första året af hans regering.

Allmänhetens missnöje var föranledt till en del af hans dåliga administration, deraf han kände hela tyngden; men särskildt af hans kostsamma resa till Spaa, som man ansåg, ej utan allt skäl, löjlig och skadlig, genom de summor, hvilka sålunda förslösades utomlands. Man visste för öfrigt att Konungen funderade på en resa till Italien samt till England, och man trodde sig kunna förutse, att Konungens hela lefnad skulle blifva delad mellan Sverige och fremmande hof; man märkte nu först hvarthän syftade den 7:e § i 1772 års regeringsform.

Den 24 Januari, Konungens födelsedag, blef firad af hertigen af Södermanland, som då gaf en fest för alla hofven, med undantag af Enkedrottningens. Konungen mottogs i första rummet, hvilket föreställde en grotta, af en fée och förtrollerska, som, vid skenet af en lampa, förutsade hvad honom hända skulle, sedan hon frammanat dansande och sjungande trollkarlar. Grefvinnan Ramel spelade féens rôle och hertigen af Södermanland med sina hofherrar formerade balletten. *Tiden*, föreställd af baron Adelsvärd, sjöng till Konungens ära och förde H. M. in i det andra rummet, som föreställde Minnets tempel, der H. M. fann

Gustaf I:e, Gustaf Adolph, Carl X:e och Carl XII:e sittande på throner; grefve Carl Fersen, general Zöge, öfverste Montgomery och baron Barnekow föreställde Konungarne, klädde i kostumer, tagna ur den kongl. klädkammaren. Konungarne deklamerade Gustaf III:s lof, på vers. Historiens altare var här upprest, der grefvinnan Lantingshausen, föreställande historiens genius, sjöng, med sin naturligen vackra röst, tämmeligen fadda och smickrande verser, alla syftande derhän, att Gustaf III:e förtjente ställas framför Gustaver och Carlar i minnets helgedom. Historiens genius och Konungarne lemnade härefter deras platser, för att ledsaga Gustaf III:e i det tredje rummet, som föreställde en af Stockholms allmänna platser, der man träffade maskerade bönder, herdinnor, soldater och hofmän, hvilka dansade i formerade balletter. En ballett, bestående af de fria konsterna, medförde, dansande, den unge kronprinsens byst, uppställde den på en piedestal, och ornerade den med blomsterguirlander; en ballett af lappar och lappskor presenterade sig, och bland hvilka generalen baron Duvall sjöng några coupletter, till vördnadsbetygelse för H. M., på detta vilda folks vägnar. Hertig Carl, hertig Fredrik, hertiginnan, Cederström, öfverste Wachtmeister, grefvinnan Löwenhjelm, grefvinnan Höpken, fröken De la Gardie, hofmarskalken baron Düben och fröken Wrangel dansade pas de deux eller solo. Efter detta lilla skådespel blef en stor souper serverad vid flera bord, och derefter dansades ända till kl. 5 på morgonen.

Denna fest kostade hertigen mycket penningar, ehuru han var skuldsatt till den grad, att han ej mer hade kredit för 4 styfver; men denna tillställning afsåg att erhålla penningar af Konungen, äfvensom befälet öfver de 10 linieskepp, hvilka, enligt konventionen med Ryssland och Danmark, skulle gå till sjös den 1 Juni. Hertigen blef bedragen derpå, ty han erhöll hvarken penningar eller befäl. Det var, efter hvad man sade, på denna bal hertig Fredrik blef betagen i fröken Wrangel, som dansade en pas de deux i menuett, med hofmarskalken baron Düben.

Hertig Fredrik, lätt för att bli kär, fick en häftig passion för fröken Wrangel, dotter af aflidne riksrådet grefve

Anton Wrangel. Denne prins blef aldrig kär, utan med afsigt att gifta sig. Hans passion för min nièce, nu enka efter baron Höpken, för prinsessan af Brunswick, som han begärde få äkta och sedermera försummade, för min dotter Sophie, må tjena till bevis på den riktning, i hvilken hans hjerta förde honom. Fröken Wrangel var väl växt och såg temmeligen bra ut, ehuru hon ej kunde kallas skön, emedan hon hade för små ögon och för stor mun. Hon var oändeligen mindre vacker än mamsell Hagman, prinsens maitress; men denna flicka blef dock bortskickad, det var ett offer, som prinsen egnade åt sin kärlek för fröken Wrangel; men hertigens finanser, som alltid voro derangerade, och det oegennyttiga uppförandet hos denna flicka (m:ll Hagman), som, ehuru af de lägsta klasser, haft nog mycken finkänslighet och passion för sin höge amant, för att ej ruinera honom och derigenom skaffa sig en sparpenning, voro tillräckliga orsaker att sätta henne på bara backen, utan någon försörjningsutväg. Alla ömkade sig öfver henne, ty hon hade intagit alla till sin fördel, den tid hon lefde med hertigen. Konungen lofvade henne en pension af 2,000 plåtar. Emedlertid var H. M. ganska bekymrad öfver sin broders nya passion; men han hade ej styrka att förhindra densamma, emedan han ansåg denna tilldragelse såsom fördelaktig, att skilja sin broder från modrens deltagande, som han visste vara emot detta engagement.

Flottans utrustning förorsakade Konungen många bekymmer, emedan nödiga medel fattades; dock var detta ej den förnämsta anledningen till bekymmer för Konungen, emedan financiella svårigheter aldrig oroade honom; men det var emedan han fått i sitt hufvud att personligen taga befälet öfver denna eskader. Han anförtrodde denna sin afsigt åt riksrådet Ulrik Scheffer, som på allt sätt sökte förmå H. M. att afstå derifrån. Emedlertid vidblef Konungen denna sin idée, ända till slutet af månaden, då generalamiralen af Trolle anmälde, att alla ordres voro gifna, och att det vore nödigt uppsätta instruktion och utnämna eskader-chef för den ifrågasatta expeditionen. Konungen befallde Trolle uppsätta förslag till instruktion; Trolle lofvade efterkomma H. M. befallning och hafva förslaget färdigt till

nästa konselj; men han anhöll det Konungen täcktes meddela honom föremålet för denna expedition, emedan detta måste inflyta i instruktionen och var det vigtigaste för eskader-chefen att känna. Konungen svarade honom förvånad: *Jag ser nog att ni vill rycka min hemlighet ifrån mig; men det skall ingalunda ske.* Trollen bockade sig, sägande att han respekterade H. M. hemlighet, men ingen amiral kunde utföra H. M. afsigter utan att på förhand känna dem.

Någon tid derefter anförtrodde Konungen general-amiral Trolle att Han sjelf ville kommendera denna eskader; att hans broder, hertig Carl, hade begärt detta befäl, som Konungen nekat lemna honom och att hans afsigt vore, att förena den svenska och den ryska eskadern och taga befälet öfver båda flottorna. Trolle bad Konungen afstå från denna idée, såsom under Hans Kongliga värdighet, och outförbar beträffande den ryska eskadern. Efter flera öfverläggningar härom, utnämnde Konungen slutligen amiral Grubb till eskader-chef.

Hela karnavalen upptogs af operan, börs-assembléer, maskeradbaler på operan och några stora baler på hofvet, hvarvid Konungen tillämpade allt det tvång, hvaraf en hofetikett är i stånd. Alla platser i danssalen voro afdelade efter rang; hvar och en dansade i sin tour, efter en lista, skrifven af Konungens egen hand. Dessa baler började först vid midnattstid och hvar och en medförde ledsnad och sömn. Konungen, Drottningen och den kongl. familjen suto i fauteuiller och på stolar, med kammarherrar och adjutanter rangerade bakom sina ryggar; njutande, under gäspningar, af de dansandes och åskådarnes ledsnad, allt accompagneradt af en till munterhet manande musik. Karnavalens nöjen räckte ända till dymmelveckan.

Den föregående året i Juni månad utfärdade nya förordningen rörande tryckfriheten, hade dödat de flesta periodiska blad och pamfletter, som behandlade allmänna angelägenheter. Sedan boktryckarne blifvit ansvarige för allt som trycktes, fanns det ingen boktryckare i hela Riket, som vågade trycka dylika skrifter, och publiken förlorade den elaka trösten att lugna sina bekymmer på kaffehus och krogar, genom läsning af *Sanning och Nöje* och 8 à 10

dylika blad, som utkommo hvarje vecka på olika dagar. De små författarne förstummades; några hade bortkastat pennan, mot kontanta penningar, som Konungen under hand låtit gifva dem. Medlertid utkom ett nytt blad, hvars författare var major *af Lund.* Denne man hade förstånd och genie, ehuru orolig och öfverspänd. Han hade spelat en vigtig rôle vid 1772 års revolution, såsom ett general Sprengtportens verktyg i Finland. Till vedergällning hade han blifvit adlad och major vid Flemmings regemente uti Finland. Han hade brouillerat sig med kommendanten i Lovisa, Hjärne, hvarest han låg i garnison, och dervid båda två uppfört sig så illa och oanständigt, att krigsrätten måste dömma dem. Frågan var af ganska svår beskaffenhet, men kunde tillgifvas i en armée, derifrån krigstukt och krigslydnad voro bannlysta. Men den militära ungdomen vid hofvet, alltid aktgifvande på högre lediga platser uti arméen, intrigerade och förmådde Konungen till att med stränghet förfara. Han lät med lätthet hänföra sig dertill, när man framställde för honom planen, att gifva Lunds majorsbefattning åt löjtnanten vid Gardet, Heland, stående framför Konungens smekunge Cederström och närmast till 1:a vakanta kompani vid Gardet. Det behöfdes ej mera; krigstukten blef förevänning, men Cederströms befordran var rätta orsaken till major Lunds cassation. Denne, saknande förmögenhet och förtviflad öfver sin ställning, tog till pennan, för att dermed förtjena sitt lifsuppehälle och utgaf ett veckoblad benämndt *Välsignade tryckfriheten.* Tendensen var bitande och malicieuse; han berömde allt, som utgått från thronen sedan år 1772, i en ironisk stil, som lemnade intet för rättvisan att fästa sig vid, men mycket åt allmänheten att skratta åt, och hvilket allt pinade Konungen, hans bröder och den favoriserade ungdomen. En gåta, bland annat, uppretade Konungen; den lydde sålunda:

"*Gåta.*

"Hvem är det som lofvar, hvad han intet ger, och ger "hvad han intet lofvat; som syns i början stor, på slutet "liten; som mest gynnar ungdomen och är en plåga för "ålderdomen; som är full med dårskap och dock tvingar

"mången att bli vis; som alla smickra och som smickrar "alla?

"Det är . . . . . . det är *Tiden*."

All satir uti ofvannämnda tidning var tournerad på ungefär samma sätt; hvarje upplaga utsåldes med otrolig hastighet; men man trodde att redaktören skulle sälja sin penna, som så många andra redan gjort.

Frimureriet eller rättare sagdt de nya Tempelherrarnes broderskap blef ej fullföljdt denna vinter; epoquen för dess fall var hertig Carls glänsande installation, såsom härmästare, år 1780. Denna löjliga och magnifika ceremoni uppväckte grannländernas uppmärksamhet. Utländska tidningar uppfylldes med protester emot den auktoritet, som hertigen hade velat tillvälla sig och bevisade honom olydnad, gycklande med den svenska logen och dess chef. Konungen och hertigen, seende deras bedrägliga hopp tillintetgjordt, att göra sig en ansenlig årlig inkomst af detta ordensvurmeri och under den svenska konungafamiljens dominium förena ett mäktigt välde, fingo afsmak för vidare omkostnader och dermed förbundna chimèriska anspråk. Det blef intet stort loge-sammanträde under hela vintern förr än den 18 Mars. En bok, tryckt i Tyskland, med titel *Der Stein des Anstosses und Fels der Aergerniss, allen meinen deutschen Mitbürgern in und ausser der siebenten Provinz. Entdéckt ich weiss nicht von wem* — bidrog mycket att tillintetgöra de nya tempelherrarnes orimliga förhoppningar. Denna bok, hvars författare var invigd i deras hemlighet, utvecklade så skickligt och gaf en så löjlig tournure åt broderskapets drömmerier, både åt hertig Carl såsom härmästare och åt broderskapet och det svenska commenderiet, att det var svårt glömma denna skildring. Konungen inköpte alla de exemplar, som kommo till Sverige, men det kom nya sändningar, och utgiften blef slutligen för betydlig.

Som det emedlertid erfordrades en chimère för Konungens lifliga inbillning, hade H. M. börjat sysselsätta sig med kemien och lät en herr Nordenskjöld arbeta för att göra guld, under det H. M. arbetade nattetid uti sitt kabinett med underståthållaren i Stockholm, baron Axelson, kammar-

herren grefve Oxenstjerna, öfverste Toll, sekreteraren Schröderheim, öfversten baron Ruuth, sekreteraren Adlerbeth och herr Björnram att reformera den christna religionen, frammana de aflidnas andar, och öfva magie. Denne Björnram var adelsman och student i Åbo och var der ansedd hafva så ringa förstånd, talenter och kunskaper, att han ej kunnat blifvit admitterad vid Åbo hofrätt, ej heller i någon affärsbureau, hvarken såsom notarie eller kopist. Han blef öfverallt bortvisad, såsom okunnig. Medlertid förskaffade hans enfald honom en fullmakt såsom sekreterare hos Konungen, med 1,200 plåtars lön, och han blef upptagen bland trollkarlarne uti Konungens kabinett.

Oxenstjerna, Axelsson och Toll hade allt för mycket förstånd och voro allt för litet troende i religionssaker, för att endast sysselsätta sig med undersökningar om det falska eller sanna deri; men äregirighet och intresse voro deras driffjädrar och som de utstuderat deras herres svagheter, underhöllo de honom med osanning och dikter, för att öppna sig en afgjord väg till hans gunst och begagna densamma i styrelsen eller för reformer i staten. Baron Axelson sträfvade efter öfverståthållareplatsen i Stockholm och sökte skada grefve Sparre, och Toll arbetade att komma till de förnämsta embeten inom arméen och att blifva krigsminister, som för närvarande var samme grefve Sparre, och hvilken genom dessa båda herrars tillskyndanden utstod många ledsamheter från Konungens sida, hvilka han fördrog med tålamod och lugn. Hvar och en af herrarne Toll och Axelson trodde sig emedlertid här hafva funnit nyckeln till sin lyckas dörr.

Riksrådet Ulrik Scheffer, som allt mer och mer fått afsmak för detaljerna af sitt embete eller, rättare sagdt, för Konungens regellösa åtgöranden och inkonseqvenser, gjorde nya men svaga försök, att erhålla sitt afsked. Hans broder, Carl Scheffer, sökte på allt sätt förhindra denna hans afsigt, emedan hans inflytande, ehuru afbrutet och utan följd, berodde på hans broders. Konungen, som förutsåg att snart eller sent måste han bevilja Scheffers anhållan, hvars ålder och försvagade helsa gjorde honom oupphörligen otjenlig

för det arbete, hvaraf Konungen var öfverhopad, — tänkte på att skaffa honom en efterträdare. H. M. hade, sedan flere år tillbaka, påtänkt att till denna plats uppfostra sin kammarherre grefve Oxenstjerna. Detta namn i spetsen för ministèren smickrade Konungens fåfänga: Likasom Gustaf Adolf måste Gustaf III äfven hafva en Axel Oxenstjerna; men den unge Oxenstjernas utomordentliga olämplighet och tröghet, som ej sysselsatte sig med annat än att göra vers och lefva i veklighet, gjorde honom oskicklig till denna plats. Men som det var Konungens politik och smak att till de förnämsta platser utnämna unga personer, hvars kunskaper och erfarenhet voro hans egna underlägsna, fästade sig H. M. vid den unge baron Ramel, kammarherre hos Drottningen, och svensk minister i Spanien, hvarifrån han blifvit hemkallad, efter ett års frånvaro. Denne unge man var mycket mild, tystlåten och stor hofman, men svag till själ som kropp. Konungen gaf honom att, såsom auskultant, närvara i alla hans konseljer, riksrådet Scheffer arbetade med honom i de utrikes angelägenheterna och Konungen använde honom tidtals med uppdrag inom hofkanslersexpeditionen; H. M. ville sålunda steg för steg leda honom till den plats H. M. honom ämnat.

Hertigens af Östergöthland nya passion gjorde i hans hjerta hastiga framsteg. Han hade hört sig före hos sin moder, rörande denna sak; men partiet öfverensstämde så föga med hennes royalistiska åsigter, att hon tillbakavisade honom. Hertig Carl var icke mindre omedgörlig. Emedlertid hade hertig Fredrik, allt sedan början af denna sin passion för fröken Wrangel, ändrat uppförande emot Konungen och gjorde honom träget sin cour. Hertigen begärde nu hos Konungen formeligen tillstånd, att få gifta sig med fröken Wrangel. H. M. blef mycket embarasserad häröfver; saken misshagade honom, men han hade ej mod att explicera sig deröfver, fruktande att komma i oenighet med sin broder, som han sedan lång tid tillbaka sökt skilja från modren. Efter flera öfverläggningar härom svarade Konungen, *att han hvarken kunde neka eller bifalla denna proposition och att han ville söka gifva hertigen svar efter ett år.*

Konungen hoppades att före denna tid hertigen skulle ångra sig eller ock att Enkedrottningen skulle bringa honom på andra tankar; men Enkedrottningen tog helt klokt det parti, att iakttaga tystnad öfver detta ämne. Det låg ej i Konungens lynne, att afgöra någon angelägenhet på enkla eller raka vägar. Den nu ifrågavarande behöfde ej några krokvägar; om hertigen hade måst gifta sig, vore det så godt att han fästade sitt val vid fröken Wrangel, som vid någon annan, då Konungen ändå ej ville att hertigen äktade en prinsessa från något fremmande hof; fruktande att en lysande allians skulle medföra trakasserier inom hans familj och stärka hans broders inflytande och anseende; emedan Konungen alltid lefde, beträffande sin familj likasom sina undersåtare, i ständig fruktan att de ville stämpla eller uppresa sig mot honom.

Det syntes som detta giftermål hade bort öfverensstämma med Konungens afsigter, ty fröken Wrangels hela slägt hade hvarken snille, rikedom eller stort anseende i Riket. Medlertid måste man temporisera och Konungen anförtrodde sina smekungar, att han proponerat grefvinnan Wrangel med sin dotter komma till Drottningholm och der tillbringa sommaren, hvarvid han ämnade så väl arrangera affärerna, att fröken Wrangel skulle råka i en intressant belägenhet och att af denna orsak giftermålet skulle omintetgöras. Men grefvinnan Wrangel undanbad sig äran af en Drottningholmssejour. Konungen var så litet för detta giftermål, att han öppet, vid sitt bord, proponerade sin stallmästare Munck att gifta sig med fröken Wrangel, då han omedelbarligen efter giftermålet ville göra den unga frun till statsfru. Munck biföll med vilkor att Konungen skulle tillägga en årlig inkomst af 50,000 riksdaler.

Huru stort besvär Konungen än hade gjort sig, att spela en utmärkt rôle bland de krigande makterna, hvilket nit han än utvecklat på utrustningen af sin flotta, för att sålunda uppfylla sina förbindelser enligt traktaten rörande en beväpnad neutralitet, möttes han icke desto mindre med afslag och köld af alla hof. Frankrike och England, som uti intet annat afseende stämde öfverens, syntes här vara fullkomligt ense att afböja Gustaf III:s propositioner. Det

misstroende, finess och dubbelhet, som Konungen utvecklade uti alla affärer, uppväckte hos alla makter en reserve, som var ofördelaktig för Konungens afsigter, äfvensom för Sveriges anseende. Konungen gjorde mycket väsen af sin sjöutrustning, och den protektion af handeln i östersjön, som denna hans eskort skulle lemna o. s. v., hvilket gaf lord North, engelsk statsminister, anledning till det förolämpande skämtet, frågande, då man i konseljen talade om Svenska handelsfartygens eskort af Svenska flottan: *Hvem skall då eskortera den sednare?* Det blef ej vidare fråga om Sveriges mediation, då Frankrike och England hade bestämt sig för att icke antaga någon annans än Kejsar Joseph II:s och ryska Kejsarinnans.

Holland anhöll fåfängt hos de nordiska makterna om deras bistånd. Denna republik, som allt sedan freden i Utrecht hade vanvårdat sin flotta, såg nu sin handel förstöras och sina amerikanska besigtningar eröfras, utan att den kunde hindra det. Ryska kejsarinnan var mycket benägen att understödja Holland, sin allierade, som hade undertecknat neutralitets-traktaten i Petersburg; detta öfverensstämde äfven fullkomligt med Petersburger-kabinettets herrsklystna anda; men sjömakten svarade ej häremot och Konungen i Sverige äfvensom Danmark vägrade att börja krig emot England. Svenska handelns intresse och möjligheten att underhålla ett krig voro de hinder för hvarje företag, som annars hade varit i Konungens smak, för dess nyhet och såsom medel att vinna ära.

Sveriges handel led redan allt för mycket af kriget. Flera nödvändighets-varor hade stigit till ett utomordentligt högt pris, såsom tobak, salt, socker, kaffe, sidentyger och yllevaror; de varor, som voro afsedda för export, lågo i svenska magasinerna upplagda. Jern kunde ej försäljas, emedan engelsmännen hade hvarken fartyg för att afhemta det eller utvägar att använda det uti Amerika, ej heller uti Indien, der infödingarnes uppror, under ledning af Ali Chan, gjorde härjande framsteg. Det förhöll sig på samma sätt med våra trävaror och tjära: svenska handelsfartygen vunno så mycket med utrikes frakter, att de lemnade det egna landets produkter, för att, till högre vinst, frakta engelska,

franska, spanska och holländska varor, och de dyrbara utrustningarne af svenska krigsskepp tjenade till intet annat, än att skydda fremmande handelsvaror, till skada för Sveriges egna. Konungens konselj bekymrade sig ganska litet med att söka bot häremot; det var i sjelfva verket ganska svårt att kunna uppfinna någon; man kan ej föreskrifva en klok och blomstrande handels målsmän hvad de böra lasta i deras skepp, emedan *frihet* är all handels själ och driffjäder. Det var likaledes stridande mot eganderätt och lag, att lägga embargo på de exporterande fartygen, för att tvinga dem mottaga till export svenska produkter. Vinningslystnaden hos de svenska handlande, hvilka åsidosatte hvarje patriotisk känsla, gick ända derhän, att de under svenska flaggan företrädesvis fraktade jern, tjära o. s. v. från Ryssland, som Sverige hade ett så stort intresse vid att sätta sig emot; emedan Ryssland, sedan ett halft århundrade, lyckligt täflat med Sverige i handel och i jerntillverkning.

Den enda utväg att motväga detta missbruk hade varit att suspendera navigationsakten af år 1727; att lindra skatterna på svenska fabrikater och nedsätta med några procent de orimligt höga tulltaxorna. Hvad det första af dessa utvägar beträffade, så hade de handlande allt för mycket inflytande på ministèren, för att den skulle kunna ega rum; och hvad de öfriga angingo, så satte Konungens dåliga hushållning och behofven af penningar, som årligen ökades, ett hinder deremot.

Det var för öfrigt ett utmärkande drag uti administrationen, att försumma alla delar af den inre ekonomien. Bergverk och fabriker, som genom Ständernas omsorg och enskildes kapitaler hade gjort ansenliga framsteg allt sedan år 1738, hade nu mera blifvit åsidosatta, till och med motarbetade. Man hade förenat deras fonder med Statskontorets för att öka statsverkets inkomster. Sidenfabrikerna voro ruinerade, och i ett tillstånd af icke-tillvaro, tack vare det vid 1766 års riksdag herrskande partiet, böjande sig för Englands intressen och intriger. Klädes- och yllefabrikerna blomstrade ännu och genom uppmuntran, medelst premier, hade man bringat kulturen af spanska får i Sverige

derhän, att kunna leverera två tredjedelar af all den fina ull, klädesfabrikerna behöfde, från landets produktion. Men detta år (1781) gaf man nådestöten åt denna inrättning genom en kongl. förordning, som indrog premierna för den fina ullproduktionen i Sverige. Afsättningen af fina kläden blef äfven försvårad genom det allmänna bruket af siden- och sammetsklädedrägter, som Konungens hof uppmuntrade och hvartill tygen insmugglades i landet.

Man väntade sig att, vid påskens annalkande, få se förnyad Konungens oroligbet öfver förhållandet till sin moder, såsom händelsen var nästföregående året; men det såg ut, såsom hade Konungen nu tagit ett motsatt parti: det blef nu mera ingen fråga om underhandling de båda hoffven emellan. Enkedrottningen undvek omsorgsfullt att möta Konungen på de allmänna promenaderna, och Konungen, som funderade på att taga kronprinsen från fruntimmernas vårdande händer, promenerade ofta med sin son, utan gouvernanter, för att vänja honom vid dessas frånvaro. Det såg ut som Konungen sökte tillfälle att möta sin moder, för att låta henne få se detta barn, som varit en anledning till så mycken oenighet dem emellan; det var oundvikligt att detta möte skulle ega rum, emedan för promenaderna på våren ej var någon annan väg att välja, än antingen till Carlberg eller till Ulriksdal. Konungen försummade aldrig att lyfta upp sin son till vagnsfönstret; men Enkedrottningen hade arrangerat sig med prinsessan Sophia Albertina på det sätt, att denna sednare alltid uppsteg i vagnen för att helsa Konungen, och dolde dervid Enkedrottningen så väl, att de krönta hufvudena aldrig sågo hvarandra. Men för att likväl ej för mycket utsätta sig för dessa möten, beslöt Enkedrottningen att ej mera aflägsna sig från sin bostad vid Fredrikshof, och upphöra med alla promenader, intill dess hon utflyttade till Svartsjö.

Man tillskref detta Konungens lugn när han skulle bereda sig till sin nattvardsgång påsktiden, upphofsmännen till den nya sekt, som höll sina sammankomster nattetid uti Konungens kabinett. Såsom denna sekts grundsatser ej voro så noga kända, påbördade man den underliga saker. Det gifves ingenting nytt i religionsväg; denna sekt var

sålunda förnyandet af en gammal dylik, fallen i glömska, och förlöjligad, sedan ett halft århundrade tillbaka. Det är visst att hufvuddogmen i dess nya lära var att förneka helvetet och djefvulens inflytande på menniskorna och att medgifva menniskornas välde öfver de aflidnas själar och i andliga ting, och tro på uppenbarelser, syner, förutsägelser o. s. v. Denna lära har haft och skall alltid hafva hemliga anhängare, dessa idéer äro angenäma; men det var afskyvärdt, att det fans personer med nog litet vett, för att inplanta dessa läror på en Konung, som hade minst sagdt lika stort behof af fruktan för djefvulen som någon af hans undersåtare; om fruktan för helvetets straff kan tjena till motvärn mot en Konungs tilltag och maktmissbruk, tjenar den äfven till folkets säkerhet och sällhet.

Det var emedlertid onödigt att så långt bort söka efter orsaken till Konungens uppförande mot sin moder; denna osämja berodde på deras ömsesidiga sinnesbeskaffenhet och deras ombytliga lynne gjorde verkningarna så ojemna.

Efter Maj månads början lemnade Konungen staden och flyttade till Ulriksdal med hela sitt hof. Han var aldrig road på detta ställe, men detta år syntes han hafva mera ledsamt än vanligt. H. M. var mycket sysselsatt att skrifva uti sitt kabinett och hans tankar syntes mer än vanligt vara upptagna af något mycket allvarsamt bekymmer.

Hvad beträffade hans sysselsättning med pennan, blef man slutligen upplyst derom, att det bestod i att uppsätta en instruktion för de två nya embeten, som Konungen tilldelade sina smekungar, stallmästaren Munck och kaptenen vid gardet Bror Cederström; han gjorde dem till ståthållare, den förre vid Drottningholm och den sednare vid Gripsholm jemte Mariefred. Dessa ståthållareskap, som ej gerna bordt afse annat än uppsigten öfver underhåll och reparationer af möbler och hus m. m. d., blefvo utsträckta till polis-befattningen på Lofön och i staden Mariefred, och den utfärdade instruktionen innehöll åtskilliga föreskrifter, som stridde emot riksmarskalkens och landshöfdingarnes embetsbefattning och jurisdiktion.

Det andra föremålet för Konungens skriftställare-verksamhet var mera allvarsamt och värdigare en Konungs

uppmärksamhet. Det var nemligen instruktionen för den blifvande gouverneuren för kronprinsens uppfostrande samt valet af de personer, till hvilka han densamma skulle förtro.

Hvad beträffade Konungens bekymmer, så härledde de sig från falska rapporter, som de officieusa personerna i hans intima krets hade framfört rörande ett myteri uti Calmar län, och hvars upphofsmän påstods vara general Pechlin, general Sprengtporten och flere andra. Man utspred till och med att jag skulle vara bland deras antal. Konungen anförtrodde detta åt öfverståthållaren i Stockholm, riksrådet Sparre; och ehuru denne sednare föreställde H. M. det otroliga och falska uti denna uppgift, befallde Konungen honom icke desto mindre att använda spioneri af polisen, för att komma denna föregifna anläggning, hvad mig beträffade, på spåren; emedan hela denna sak mycket oroade H. M. Konungen satte i verksamhet sin justitiekansler grefve Wachtmeister och general-amiralen Trolle; båda dessa herrar måste, ehuru med motsträfvighet, åtlyda H. M. befallning; emedan de klart insågo hela falskheten af denna beskyllning. Medlertid afreste grefve Wachtmeister, enligt Konungens befallning, till Småland och Calmar län, för att underrätta sig om förhållandet, och general-amiral Trolle begaf sig till Calmar slott för att taga detta i besittning, emedan Konungen misstänkte general Rappe, som der var landshöfding, äfvensom hela denna provins. Trollen hade ordres att genast vid sin ankomst till Calmar fängsla Pechlin, om han ansåg det nödvändigt. Amiral Trolle anförtrodde general Rappe hela detta sitt uppdrag och sedan han, med anledning deraf, erhållit af denne alla nödiga upplysningar, gjorde han intet mera väsende af sin kommission, utan fortsatte resan till Carlskrona i och för angelägenheter som rörde hans departement. Utan att anfalla hvarken Pechlin eller någon annan, betedde sig grefve Wachtmeister på samma sätt [1]).

Hvad som vid denna samma tid ökade Konungens oro var ett löjligt och ohöfligt memorial, som general Sprengt-

[1]) Upplysande i denna fråga är Konung Gustaf III:s bref till grefve Wachtmeister, af d. 25 Maj 1781; bland de af Andersson utgifna Konung Gustaf III:s bref till riksdrotsen grefve C. A. Wachtmeister; N:o 8.

porten adresserat till Konungen, innehållande begäran om krigsrätt, som skulle undersöka nämnde generals förhållande vid tillfället af 1772 års revolution, samt hans förda befäl öfver lifgardet. Detta memorial innehöll flera pikanta och för Konungen skymfliga utlåtanden. H. M. trodde att detta memorial hade sammanhang med general Pechlins förmodade revolution, och att båda dessa herrars anseende skulle sätta alla andra missnöjde i rörelse uti hela landet. Konungen täcktes tala med mig om allt detta, och visade mig Sprengtportens memorial, som var affattadt i orediga, förfördelande och löjliga ordalag. H. M. frågade mig hvad han skulle göra, äfvensom med general Pechlins anslag, ehuru H. M. dervid förteg de misstankar han haft på mig i denna uppdiktade komplott. Hvad beträffar den första frågan, så syntes mig, att memorialet var allt för oförskämdt och löjligt samt vittnade påtagligen om ett mjeltsjukt lynne hos en sjukling till så väl själ som kropp, för att kunna göra något intryck på allmänheten, och att det vore mera egnadt åt nåd än rätt; alltså ansåg jag bäst vara, att återskicka hans memorial till Rådet, för att detta skulle afgöra den fråga han deri framställt; öfvertygad som jag var att Rådet ej kunde bifalla densamma. Det hade nemligen varit både löjligt och lagstridigt, att draga general Sprengtporten inför en krigsrätt, oaktadt han ej var anklagad för något eller af någon; egande inom arméen och hos allmänheten det vitsord att hafva tjent med utmärkelse. Det hade varit den största obetänksamhet som en krigsrätt hade kunnat begå, att döma de personers uppförande, som varit verktyg eller sammansvurne för att genomdrifva 1772 års revolution, hvilken revolution ej kunde tillstädja en laga undersökning. Konungen fann mina skäl goda, återskickade memorialet till Rådet, som afslog Sprengtportens anhållan och förbjöd honom att vidare återkomma med denna fråga, hvarken såsom appel eller på annat sätt.

Hvad beträffade general Pechlin, så framhöll jag för Konungen hela otroligheten af denna föregifna revolutionsplan. Huru företagsam general Pechlin än vore, och hvilken lust man än kunde misstänka honom hafva, att upp-

tända tvedrägtens och krigets låga uti Riket, hvilket var hans element — så var han allt för noga bekant med landets närvarande tillstånd, för att, utan minsta utsigt till framgång, vilja utsätta sig att komma på stegel och hjul. Utan vänner, utan anseende i nationen, der han är känd för sina fourberier, sin falskhet och trolöshet, utan alla penningetillgångar, emedan han var plågad af skulder och gäldenärer, utan understöd från något främmande hof — huru skulle han väl kunna företaga ett krig emot sin Konung, stödd på sin familj och på alla Rikets tillgångar? Konungen syntes öfvertygad, men fruktan besegrade hans förstånd, och hans oro blef ej lugnad.

Bönderne i Calmar län hade klagat öfver några polisförordningar, utfärdade af deras landshöfding Rappe. Konungen, som misstänkte denne att spela under ett täcke med general Pechlin, väntade endast på ett tillfälle att skilja honom från detta län. Det erbjöd sig snart, då general Rappe anhöll om *en* månads tjenstledighet, för att dricka brunn vid Medevi; men han begärde på samma gång såsom ett nådebevis, att H. M. under hans bortovaro ej skulle konstituera någon vice-landshöfding. Konungen begagnade detta tillfälle; gaf baron Rappe *fyra* månaders tjenstledighet och konstituerade under denna tid öfverste-löjtnanten vid Östgötha regemente baron Kaulbars till landshöfding i Calmar län. Denna slags suspension misshagade mycket allmänheten och började mycket oroa alla dem, som innehade embeten, hvilka enligt grundlagarne ej kunde tagas ifrån dem, utan laga undersökning och dom.

Holländske ministern baron van Linden, som erhållit sin regerings befallning att återvända till Haag, för att i egenskap af ambassadör afgå till Wien, begärde enskildt företräde, emedan han ännu ej erhållit sina rappel-bref och sålunda ej kunde begära sin *formliga* afskedsaudiens. Konungen vägrade honom likväl detta, påstående att Linden borde hafva en publik audiens. Denne minister protesterade på den grund att han ännu inga rappelbref hade att aflemna; men han måste gifva vika. Konungen kom till staden för denna audiens och man hade svårt att förstå Konungens idé med allt detta, som ministern för utrikes

ärendena, riksrådet grefve Ulrik Scheffer fåfängt sökte afvända. Vid sjelfva företrädet visade sig likväl orsaken dertill. Konungen ville nemligen införa en ny etikett och hade befallt grefve Brahe bibehålla hatten på hufvudet, oaktadt denne var närvarande endast i egenskap af vakthafvande kapten vid lifdrabanterne. Denna rättighet hade hittills endast varit medgifven herrar Rikets råd, men ofta omtvistad, och Rådet var aldrig närvarande vid ministrarnes företräden. Detta ceremoniel hade derföre fallit i glömska. Holländske ministern blef mycket stött öfver denna nyhet; diplomatiska corpsen tog hans parti och gjorde väsen. Han hade i sjelfva verket rätt i vissa fall: grefve Brahe var nemligen ej riksråd, men vakthafvande kapten, och kunde sålunda vid detta tillfälle ej göra anspråk på sin höga rang såsom excellens, som Konungen tilldelat honom, emedan denna titel ej i och för sig gaf honom någon företrädesrätt, då samma titel öfverflödade i det öfriga Europa och isynnerhet i Tyskland, der rektorer vid universiteterna buro densamma, och som den obetydligaste riksfurste ej skulle vilja bära.

Konungen utryckte med gardena, för att slå läger, på Ladugårdsgärdet med all den vanliga ceremonien och pompen. H. M. hvarken spisade eller låg der öfver natten, utan afreste genast från Gärdet, med hertigen och hertiginnan af Södermanland, jemte några damer, till Drottningholm.

Enkedrottningen hade insjuknat i feber på Svartsjö. Den oro Konungen haft, att hans mor skulle kunnat hafva någon del i den föregifna komplotten i Calmar, förändrade sig nu till förhoppning att snart se henne dö. Han skickade en kammarherre, för att underrätta sig om Enkedrottningens tillstånd. När man anmälde dennes ärende för Hennes Majestät sade hon, med en försmädlig ton: *Låt honom komma in, att han må se, att jag ännu ej är så nära döden, som min son hoppas.*

Emedlertid ålade Konungen hertiginnan af Södermanland, som var älskad och högaktad inom hela den Kongl. familjen, äfvensom i hela landet, med undantag utaf sin egen man — att åtaga sig en negociation för försoning

mellan Konungen och dess moder, utan att emedlertid kompromettera honom. Detta var en för denna unga och älskvärda prinsessa mycket svår kommission, hvaraf hon ej kunde vänta sig någon framgång men många trakasserier, och slutligen att få orätt. Hon mottog likväl Konungens proposition, ehuru hon ganska väl insåg, att det ej var för annat än att divertera uppmärksamheten och gäcka Enkedrottningen med fåfänga förhoppningar; och hertiginnan öfverskred derföre på intet vis den största försigtighets gränsor.

Dagen efter sin ankomst till Drottningholm afreste Konungen till Carlskrona, åtföljd af sin förste hofstallmästare grefve Lewenhaupt, sin vakthafvande kapten vid lifdrabanterne grefve Brahe, sekreteraren Franc, lifmedicus Dalberg, två pager och sex lifdrabanter.

Förevändningen för denna resa var, att göra revy med flottan som var i sjön, bestående af 10 linieskepp under amiral Grubbs befäl, och hvilken flotta, enligt traktaten rörande den armerade neutraliteten, skulle skydda de neutrala makternas handel. Men verkliga orsaken var att inhemta upplysningar och ställa till rätta den så mycket omtalade föregifna revolutionen i Calmar-trakten. Konungens svit var så liten, emedan de fonder som voro afsedda för extraordinära utgifter och för Konungens resor redan åtgått anticipationsvis. H. M. ansåg sig ej ens hafva råd att medtaga egen kock eller kök, utan lät servera sig, under resan, af enskilda bekanta godsegare, och i Carlskrona lefde han på amiral Grubbs bekostnad. Orsaken till denna egna slags ceremoni var att genom hushållning samla en fond för en resa till Italien, hvarpå Konungen funderade; men denna hushållsaktighet blef likväl ej tillämpad annat än vid ifrågavarande tillfälle. Konungen hade i Calmar stämt möte med justitie-kansleren grefve Wachtmeister, der äfven general Rappe såsom landshöfding och general-amiral Trolle infunno sig. Der blef fullkomligen upplyst och ådagalagdt det osanna i ryktet om befolkningens uppresning, hvaraf det rätta förhållandet var följande:

De stränga påbud emot bränvins brännande hade verkat uti Calmar, såsom i alla län, många konfiskationer,

våldsamma medfarter af underbetjening med allmogen, samt många bondefamiljers undergång och förstörelse; hvaraf uti Calmar, som uti hela Riket, en kufvad lydnad dolde ett bittert och allmänt missnöje och klagomål.

En länsman uti ett härad, der general Pechlins egendom var belägen, sniken och af vinningslystnad drifven, öfvertalte allmogen uti sitt distrikt, att olofligen bränna, emot det att bönderne skulle dela vinsten med honom. Sedan denne äreförgätne kronobetjent idkat detta bedrägeri till sin förmån en lång tid, gjorde han sjelf konfiskation hos dem han dertill öfvertalat; hvarigenom, efter förordningens lydelse, pannor och bränvinsredskaper samt bötesmedlen honom tillföllo, hvilket utgjorde en stor penningesumma; ty förbrytarnes antal steg till flere hundrade, ibland hvilka voro mest alla baron Pechlins bönder. Dessa sökte beskydd hos sin husbonde och denne instämde målet till tingsrätten och åtog sig målseganderätt för sina bönder emot länsmannen. Deraf uppkom ryktet att baron Pechlin satt sig för bönderne, emot K. M:ts påbud och Dess betjening i orten. Några hundrade bondfamiljer sågo sig på en gång ruinerade och hade uppsatt en böneskrift till Konungen, med begäran om nåd och förskoning. Oerfaren ungdom, äresjuke och om lycka täflande smickrare hade afmålat detta såsom ett uppror och allmän revolution uti Riket.

General Pechlin reste till Calmar för att uppvakta Konungen och rättfärdiga sig; men Konungen förunnade honom intet enskildt företräde; han hade ej annat än den nåden att få helsa på Konungen publikt, och begagna ett ögonblick då Konungen stannade, för att emottaga en böneskrift af några bönder, och frågade dem hvarom fråga var, då Pechlin svarade: *Eders Majestät! det är bönder, Edra trogna undersåtare, som bönfalla om nåd och rättvisa emot en skurk till länsman.*

Konungen, som blifvit underrättad derom, att ett stort antal bönder, dömde till betydliga böter för brott emot Bränneriförordningen, hade samlat sig för att falla till hans fötter och begära nåd — ansåg icke lämpligt att invänta denna menighet; H. M. förkortade derföre sitt vistande i

Calmar och uppdrog åt grefve Wachtmeister att säga bönderne, att Konungen ej kunde förändra lagen ej heller befria dem från böterna; men att han ville uppskjuta dessas indrifvande, för att gifva dem tid att desamma afbetala. Konungen uppskjöt äfven verkställigheten af de anordningar landshöfdingen i länet hade med Konungens samtycke och på H. M:ts befallning vidtagit för byggandet af stenbroar och för hospitalers uppförande i länet, emot hvilka arrangementer bönderne upphäfde klagomål. Icke nöjd med detta uppskjutande af arbetena, lät Konungen i tidningarne införa sitt bref härom till landshöfdingen, hvilket anklagade sagde general Rappe för otidigt nit och missbruk af myndighet, förödmjukande för denne höfding, så vida man ej visste att hans förslag och åtgöranden hade blifvit granskade af Kammar-Collegium och bifallet uti Konungens konselj allt sedan år 1779. Detta sätt att stilla menigheten, som blifvit Konungen ingifvet af den oerfarna ungdom honom omgaf, äfvensom af Konungens af naturen goda och svaga hjerta, var det minst lämpliga för att förekomma myteri bland folket. Man trodde för ögonblicket det vara nödvändigt, för Konungens säkerhet, att uppoffra den aktning och lydnad som menigheten bör ega för sin höfding, och detta blef nu, enligt folkets önskan, som naturligtvis är fallet för hat mot länets styresmän, allt lemnadt till spillo; och följden blef att desse embetsmän blefvo mindre nitiske och fingo afsmak att utföra K. M:ts befallningar.

Konungen använde 36 timmar för att resa till Carlskrona, ännu mindre tid för att återvända, och behöfde ej mer än 5 dagar att göra hela denna lilla expedition.

Under de 2 dagar Konungen uppehöll sig i Carlskrona, tilldrog sig något, som kunnat blifva bedröfligt för den i Carlskrona hamn liggande flottan. När nemligen Konungen steg om bord på amiralsskeppet, saluterade hela flottan med en ganska liflig kanonad. Genom kanonierernes slarf med sina luntor, hade eld råkat komma i förvaringsrummet för fyrverkeripjeser på skeppet Sophia Albertina, om 70 kanoner; man märkte det icke förr, än röken genomträngde däcket och skottena. Förskräckelse bemäktigade sig hela ekipaget, som tänkte på intet annat, än att rädda

sig genom flykten, och deraf en del kastade sig i båtarne och sluparne med sådan våldsamhet och villervalla, att flera båtar gingo till botten, hvarvid omkommo en officer med några och fyrtio man. Skeppet hade otvifvelaktigt brunnit upp, utan befälhafvarens kapten Malmskjölds sinnesnärvaro och bestämdhet, samt oförskräcktheten hos en löjtnant och 30 man af Calmare regemente, som vaktgjorde om bord. Denna lilla trupp qvarstod stolt under gevär, utan att skingra sig, med all den lydnad och hållning som utmärker den Svenska soldaten. Malmskjöld använde en del af denna kommendering att hejda oordningen och de flyende, och befallde två determinerade officerare jemte några underofficerare att ingå i rummet der elden härjade. Officerarne blefvo mycket skadade af elden, men blefvo dock läkte; och genom kapten Malmskjölds, soldaternes vid Calmare regemente, samt några officerares, underofficerares och matrosers lugn och klokhet, blef elden släckt och skeppet räddadt, som efter 14 dagar sattes i stånd att förena sig med den öfriga flottan.

Man öfvertalade Konungen att sätta sig i en slup, när man visste att all fara var förbi, för att besöka det räddade fartyget, på det man sedan skulle kunna säga, att Konungens mod och sinnesnärvaro hade gjort underverk. Konungen uppfattade strax denna kurtis af general-amiral Trolle, och gillade densamma.

Samma dag Konungen afreste från Drottningholm, begaf sig hertiginnan af Södermanland till Svartsjö, der hon fann Enkedrottningen till sängs och ganska svag. Hertiginnan underlät ej att öfverdrifva Konungens oro öfver sin moders tillstånd, och hans önskningar för hennes återställande till helsan; äfvensom att framföra de henne från Konungen uppdragna vördnadsbetygelser. Enkedrottningen svarade härpå, helt kallt: *Huru, mitt kära barn? har du tagit för godt allt hvad han sagt dig angående mig? har du ännu ej lärt känna hela vidden af hans falskhet och fourberier?*

Hertiginnan, som ej kunde vitsorda uppriktigheten af konungens känslor, stödde sig på de ömma uttryck han begagnat och insmög den reflexionen öfver det skadliga

inflytandet, som utöfvades mot tvenne personer, hvilka voro danade att älska hvarandra, och hvilka äfven i verkligheten ärade och älskade hvarandra ömsesidigt, och hvilka emedlertid, jemte deras hof, lefde i ett tillstånd af aflägsnande och fiendskap, som vore upprörande för menskligheten och måhända skadligt för den Kongl. familjen och för Riket.

Enkedrottningen svarade härpå: *Konungen har troligtvis uppdragit dig att tala med mig härom; jag är ej denna gång så sjuk att jag dör; men vid mina år kan man ej stort mera räkna på lifvets längd. Säg honom att om jag dör, så ger jag honom med hans "batard" till son min välsignelse.*

Underhandlingen slutades med denna första öfverläggning. Hertiginnan blef något litet brydd öfver hvad hon skulle berätta Konungen. Hon anförtrodde mig hvad Enkedrottningen yttrat, och var med mig öfverens, att ej omnämna något annat än Enkedrottningens svaghetstillstånd, som gjorde hennes själ föga i stånd att afhandla någon angelägenhet, och att helt enkelt framföra Enkedrottningens välsignelse öfver Konungen och Drottningen utan att omnämna kronprinsen. Konungens snara återkomst befriade hertiginnan från detta uppdrag, hvarom Konungen ej mer talade.

Konungen hade det nöjet att öfverraska stad och hof med sin återkomst den 7 Juni. Han landsteg vid operan, gick direkte på spektaklet, der man gaf sista scenen af "Deserteuren" och sjöng i chör: *Lefve Konungen!* Denna tillfällighet gjorde att åskådarne applåderade och ropade bis! bis! hvaröfver H. M. blef mycket smickrad.

Konungen reste ut till Ladugårdsgärdet, för att bo i sina tält den 12 Juni, och omvexlade sin ledsnad med militära excerciser och en mina, som minör-kompaniet lät spela i hans närvaro. Äfven reste H. M. ofta till Drottningholm och Ulriksdal, der han lät repetera nya operor. Hans lefnadssätt var på så rörlig fot, att hvarken hofmarskalken eller officerarne visste om morgonen hvar Konungen skulle spisa middag, ej heller på eftermiddagen hvar H. M. ämnade supera. En gång när hofmarskalken Düben begärde

Konungens ordres härom, svarade H. M.: *arrangera Eder på det sätt att jag kan soupera öfver allt der jag mig befinner, vare sig i staden, på Ulriksdal eller Drottningholm vid den vanliga middags- eller soupé-timmen.* Deraf blef en följd att hofmarskalken nödgades göra onödiga utgifter, och höll tre bord serverade, ehuru H. M. endast spisade vid *ett*.

Tyska församlingen lemnade tillfälle till en omvexling i Konungens förströelser, vid det tillfälle då kyrkans nya orgelverk skulle invigas. Konungen inbjöds att bevista denna högtidlighet och begaf sig dit den 24 Juni, midsommardagen. Detta Kongl. besök gjordes anmärkningsvärdt genom den pomp och ståt som H. M. dervid utvecklade. Den stora Kongl. galavagnen benämnd *Bourmannia*, lifdrabanter, lifgardet till häst och fotgardets grenadierkompanier, hela Kongl. livréet, stallmästare och pager, samt flera hofvagnar, *in fiocci*, förespända hvardera med 6 à 8 hästar, marscherade i procession, från lägret på Ladugårdsgärdet ända till Tyska kyrkan. Konungen hade knappt tillryggalagt en fjerdedel af vägen, förrän H. M., utledsen vid denna långsamma promenad steg för steg, befallde att man skulle åka i traf. Det var då verkligen löjligt att se alla de processionen tillhörande personer, som gingo till fots, börja springa omkring Konungens vagn och slutligen det oaktadt måste, såsom efterliggare, utdraga cortègen till dubbelt af dess ursprungliga längd. Ankommen i kyrkan, blef Konungen der utträkad af en dålig predikan och somnade in. Den lysande processionen blef på återvägen förstörd af ett hällregn, som genomblötte panacher och plymer, kokarder och sidenkläder, peruker och silkesstrumpor, hvarmed suiten var dekorerad och utstyrd, och hindrade detta regn de vanliga hurrabasarne att infinna sig på Konungens väg.

18:e Kapitlet.

1781. Juni—December.

En fransysk theatertrupp engageras; ny theater anordnas vid Gripsholm. — Utnämningar inom Rådet och den högre administrationen. — Lägret på Ladugårdsgärdet; general Wredes omdöme öfver manövrerna. — Riksrådet baron Fr. Sparre utnämnes till guvernör för kronprinsen. Hans lynne och egenskaper. — Kronprinsen öfverlemnas till sin guvernör. Reflexioner häröfver. — K. K. H. kavaljerer. Hans qvinliga omgifning förafskedas. Kronprinsens lynne och egenskaper. Reflexioner öfver kronprinsens uppfostran. — Franska theatertruppen anländer; dess chef Monvel. — Hertigarnes utsväfningar; konungens förföljelse emot mamsell Ekerman förhindras genom öfverståthållarens föreställningar. — Ringränningsöfningar vid Drottningholm. Baron Cederström har svårighet att dit admitteras. — Krigsskeppet Sophia Albertina förliser på Holländska kusten. — Flyttningen till Gripsholm inställes, i anseende till theaterns inredande. — Rättegången emot bryggarne Rehn. Konungens missnöje med hofrätten, öfver dess dom i denna sak. — Hofvets lefnadssätt på Drottningholm. Sedeslösheten derstädes. Allmän spisinrättning för hofvet m. fl. — Hertigen och hertiginnan af Södermanland afresa från Drottningholm. Konungens missnöje deröfver. — Ekonomiska obehag för hofmarskalken baron Düben; han tager afsked och ersättes med 2:ne hofmarskalkar. Huru hofekonomien skötes. — Ny chef för artilleriet. Konungens tanka om detta och ingeniör-vapnet. — General-fälttygmästare-tjensten indrages och lönen fördelas. Intriger och ränkmakare inom krigsadministrationen. Handel med surnumerära fändriksfullmakter; olägenheterna deraf. — Brist i hofförvaltningens anslag; huru Konungen afhjelper densamma. — Baron Liljencrantz's tablå öfver statsverkets beklagansvärda tillstånd upptages onådigt. — Konungen med hofvet inflyttar i November från Drottningholm till hufvudstaden. — Nöjen och förströelser regleras. — Riksmarskalken grefve Liewens död. Hans begrafning. — Grefve Gyllenstjerna utnämnes till riksmarskalk, med förbigående af grefve Bjelke. — Religionstoleransen befordrar sektväsendet. Oroligheter med anledning deraf. — Liga mot Scheffrarne, Sparre och Liljencrantz. Huru den lyckas i sina anslag. Konungens uppförande dervid. — Trakasserier med de främmande ministrarne. Reflexioner häröfver. — Olägenheterna af brouilleriet med Österrikiska hofvet. — Drottningens grossess. — Förslag till Södertelge kanal. Konungens samtal med grefve Fersen härom. Denne sednares anmärkningar emot detta företag. — Reflexioner öfver Sveriges dåvarande kanalanläggningar. — Norrbros byggnad i Stockholm beslutas. — Liljencrantz framställer å nyo, förgäfves, statsverkets ömkliga belägenhet. — Försvarsverkets beklagansvärda tillstånd. — Oredan i den civila administrationen. Konungens förakt för dithörande embets- och tjenstemän. — Villervallan och oordningen i den högre administrationen. — Befordringsväsendet föranleder till lycksökeri och dödar förtjensten. — Samhällstillståndet i allmänhet. — Sveriges förhållande till utrikes makter. — Sinnesstämningen bland högre embetsmän.

För att omvexla sina så kallade nöjen, hvilka, vid närmare granskning, ej voro för Konungen annat än en fortsatt ledsnad, var H. M. mycket sysselsatt att engagera

en fransk theatertrupp. Denna affär utgjorde föremål för för direkt brefvexling mellan Konungen och dess ambassadör i Paris, grefve Creutz. Men som Konungen ej hade på Gripsholm någon passande och rymlig theater, befallde han att en ny theater skulle inredas uti ett af de stora tornen, hvarest man redan sedan några år hade i ett stort rum spelat komedier. En arkitekt ifrån hufvudstaden, benämnd Palmstedt, nyligen återkommen från Italien, uppgjorde en vacker och väl genomtänkt plan dertill, men mycket kostsam, emedan man skulle öppna ena sidan af tornet till den bredd theatern skulle hafva, påmura en våning på den flygel, hvarest Drottningen hade sina rum, för att deri lägga botten på theatern, och inreda de spelandes klädloger och foyern. Konungen befallde detta genast skulle verkställas, och påyrkade att theatern och reparationerna på slottet skulle blifva färdiga till den 15 September; ehuru man ej började arbetena förr än den 8 Juli. H. M. var emedlertid så säker på sin beräkning, att han till denna dag stämde möte med mig på Gripsholm. Men nu, såsom alltid, kasserade *omöjligheten* den suveräna befallningen. Utgifterna härför, i förening med många dylika, förorsakade djupt bekymmer för statssekreteraren för finansärendena, äfvensom för landet, som såg Sverige hotadt med hungersnöd, genom den på roten stående säden, som förtorkades af hettan, hvaraf följden måste blifva minskning i statsinkomster och tillökning i statsutgifter, genom uppköp af säd, hvaraf fanns ett oafvisligt behof.

Den 26 Juni infann sig Konungen i Rådet och utnämnde till riksråd baron Fredrik Sparre, hvilken år 1773 varit hofkansler. Baron Ramel succederade Sparre till stor sorg för grefve Oxenstjerna, kammarherre hos Konungen, som hade smickrat sig med att erhålla denna tjenst, emedan, efter hvad han påstod, Konungen hade lofvat honom densamma. Baron Ramel[1]) var mycket ung och oerfaren, och hade ingen annan förtjenst för denna plats än en

[1]) Friherre *Malte Ramel* född 1747; hofjunkare 1766; kommissionssekreterare i Paris 1770; kammarherre hos Drottningen 1777; minister vid Spanska hofvet 1778; hofkansler 1781; riksråd 1786; entledigad derifrån 1789; en af de 18 i Svenska Akademien 1797; serafimerriddare 1798; guvernör för kronprinsen 1803; öfverste marskalk hos Drottningen 1810; död 1824.

utomordentlig och krypande artighet. Grefve Oxenstjerna[1]) var lika olämplig till hofkanslersbefattningen, till följe af sin lättjefullhet, sin ombytlighet och sin föga applikation för allvarsam befattning. Bitande och klaffare, på prosa och vers, roade han stundom, men uppbyggde aldrig. Han beklagade sig öfver denna motgång, men beklagades af ingen.

Lägret på Ladugårdsgärdet slutades såsom vanligt med en allmän excercis, taktiska manövrer och en simulacre, illa och med mycken konfusion utförd. Konungen hade sedan vårtiden inbjudit general-löjtnanten baron Wrede att komma till lägret och se gardesregementena manövrera. Han var äfven närvarande och Konungen frågade honom vid souper'n, efter excercisens slut, hvad han tyckte om nämnda regementen och de manövrer man utfört. Denne general hade den uppriktigheten förklara vid öppet bord: *"Eders Maj:t! jag har aldrig någonsin sett af detta slag något mera uselt eller sämre utfördt. Gardena kunna hvarken marchera eller stå stilla; de röra sig hvarken med grace eller precision; oordning råder öfver allt, och olydnad märks här såsom inom hela arméen."*

Konungen, förbryllad öfver en så grofkornig sanning, svarade ej med annat än ett flatskratt, som var en vanlig resurs vid dylika tillfällen.

Konungen inryckte i spetsen för sina trupper den 29 Juni och reste samma qväll ut till Ulriksdal. Följande dagen utnämnde H. M. riksrådet Fredrik Sparre[2]) till guvernör för kronprinsen. Allmänheten gladdes deröfver och adresserade honom lyckönskningar, både på prosa och vers. Sparren var känd för sitt hjertas goda egenskaper, för

---

[1]) Grefve *Johan Gabriel Oxenstjerna,* född 1750; hofjunkare 1766; kanslist 1768; kommissionssekreterare i Wien 1770; kammarherre hos Konungen 1774; en af Rikets herrar 1782; öfverste kammarherre 1783; en af de 18 i Svenska Akademien 1786; riksråd s. å.; kanslipresident s. å.; entledigad från Rådsembetet 1789; Drottningens öfverste marskalk s. å.; nedlade kanslipresidentskapet s. å.; serafimerriddare 1790; ledamot af Kongl. regeringen s. å.; riksmarskalk 1792; död 1818.

[2]) *Fredrik Sparre,* grefve, född 1731; kanslist 1745; kanslijunkare 1747; hofintendent 1748; kavaljer hos kronprinsen Gustaf 1756; kansliråd 1770; hofkansler 1773; riksråd 1781; guvernör för kronprinsen och serafimerriddare s. å.; nedlade guvernörsbefattningen 1787; entledigad från riksrådsembetet 1789; rikskansler 1792; grefve 1797; död 1803.

rättvisa och ett skarpt omdöme, samt för ett sannt nit för Konungens och landets bästa. Han hade varit anstäld hos Gustaf III såsom kavaljer, under denne furstes uppfostringstid, der han blef placerad då hans herre ej var mer än 8 år gammal. Han var väl bekant med de maktpåliggande pligter, som tillhörde en dylik befattning och hade gjort denna sin lärospån under sin onkels grefve Tessins ledning, och under Drottning Lovisa Ulrikas uppsigt, som i hög grad egde förmågan att göra bördan af hennes barns uppfostran tung. Hvad som syntes underligt i detta val, var att Konungen derom icke meddelade sig med Scheffrarne; synnerligen som den äldre af dessa bröder påstod sig ega oinskränkt rätt till Konungens förtroende i alla vigtiga angelägenheter och isynnerhet i hvad som rörde kronprinsens uppfostran, emedan han ledt Konungens de sista åren af dennes barndom. Denna Konungens hemlighetsfullhet stötte så mycket mera denne gunstling, ömtålig om sin herres ynnest, som han var baron Fredrik Sparres fiende, och hvilken fiendskap den sednare fullt upp återgäldade; emedan båda bröderne Scheffer gjort till deras uppgift att svärta grefve Tessins minne och emedan Sparren aldrig kunde förmå sig att offra rökelse på Scheffrarnes altare. Måhända var det för att undvika grefve Carl Scheffers föreställningar rörande detta ämne, som Konungen dolde för honom Sparres nomination, ända till det ögonblick, då någon återgång icke mera var möjlig.

Det enda fel, som man kunde förebrå riksrådet Fredrik Sparre, var brist på fasthet, när det var nödvändigt att genomdrifva en åsigt, motsatt Konungens; han gaf vika allt för lätt och Konungens personlighet hade allt för stort inflytande på hans själ, hvaraf stora olägenheter kunde uppstå i denna hans nya befattning.

Konungen hade bestämt sin flyttning från Ulriksdal till Drottningholm att ske den 2 Juli. Det var först aftonen före afresan H. M. anförtrodde grefvinnan Rosen, att han ville anförtro kronprinsens edukation åt dertill utsedde guvernörer. H. M. tackade grefvinnan för hennes om kronprinsen hafda omsorger; hon var på allt detta förberedd, ehuru Konungen, sedan månader, deraf sökte göra en

hemlighet och trodde helt visst att ingen anade det. Denna dam, begåfvad med dygd och en sann förtjenst, såsom det äfven för hennes plats erfordrades, förbryllade Konungen, genom den ringa förvåning hon lät märka, vid detta H. M:s meddelande; hon lät likväl Konungen, på ett fint sätt, förstå, att hon väntat sig något tidigare få emottaga detta meddelande, än som nu skett, det vill säga samma ögonblick H. M. ordres skulle i verket ställas. Hon förtjenade det äfven, genom alla de omsorger hon slösat på detta barn, hvars naturligen svaga kroppskonstitution hon hade bildat till en blomstrande helsa, och hvars envisa och häftiga lynne hon danat till lydnad och tålamod.

Kronprinsen var vid denna tid två år och åtta månader gammal; han hade ännu behof af fruntimmers händer för att vårda hans fysiska behof och renligheten af hans kropp, som män ej hafva skicklighet eller äro lämplige att besörja. Drottningen hade gifvit sig all den möda, som hennes undergifvenhet för Konungens vilja tillät henne, för att fördröja ofvan nämnda förändring i prinsens uppfostran; hon hade dertill användt Konungens stallmästare Munck, deras gemensamme gunstling och förtrogne; men fåfängt. Konungens passion för omvexling hänförde honom alltid, oaktadt allt hvad förståndet hade att motsäga, företrädesvis när fråga var om förändringar.

Sjelfva flyttningsdagen från Ulriksdal, blef prinsen anförtrodd åt riksrådet Fredrik Sparre. Konungen hade utnämnt att tjenstgöra hos prinsen öfversten baron Adam Wachtmeister [1]), majoren grefve Stackelberg och en löjtnant vid gardet baron Armfelt, i egenskap af kavaljerer hos kronprinsen. Återstoden af hans omgifning bestod af pager och betjenter. Baron Wachtmeisters val var det lyckligaste; det var en 40 års man af förtjenst, verldsman, af oförvitliga seder och goda grundsatser. De tvenne andra kavaljererne voro två unga nybörjare, utan uppfostrar

[1]) Friherre *Carl Adam Wachtmeister* (grefve), född 1740; fänrik 1756; löjtnant vid lifgardet 1763; kavaljer hos hertig Carl 1770; kapten 1772; öfverste för Jemtlands regemente 1776; kavaljer hos kronprinsen 1781; vice guvernör för kronprinsen 1787; afsked från alla sina embeten 1789; en af Rikets herrar 1792; öfverste marskalk hos Enkedrottningen s. å.; serafimerriddare 1794; grefve 1799; död 1820.

eller någon merit, af en krass okunnighet. Grefve Stackelberg var enkling och hade inom en kort tid förstört sin hustrus egendom och gjort bankrutt. Baron Armfelt var intet känd för annat än att han gjorde grefvinnan Ramel sin cour, som protegerade honom och som var mycket i kredit hos Konungen, emedan hon var född Lewenhaupt och syster eller kusin till talrika medlemmar af denna slägt, som omgåfvo Konungen.

Alla damer som, i och för kronprinsens uppfostran, omgifvit honom, fingo befallning att afhålla sig från hofvet, under en månads tid, för att ej påminna det Kongl. barnet om hans första ömma tillgifvenhet. De behöllo deras aflöning i form af pension, och grefvinnan Rosen erhöll af Konungen några smycken och nipper. Dessutom tilldelade Konungen dessa damer rum på slottet och inträde i Drottningens kabinett, med undantag af fru von Stauden, man vet icke hvarföre. Denna sednare behöll sitt rum, såsom de andra; men hade ej entré i *"hvita rummet"*. Konungen tillbjöd fröknarna De la Gardie och Cederström att qvarstanna vid hofvet; fröken De la Gardie afslog denna nåd och drog sig, med sin tant, grefvinnan Rosen, tillbaka till Skåne; men fröken Cederström, som ej hade något eget hem, och hvars fader var landshöfding i Österbotten, utan annan förmögenhet, mottog anbudet och qvarstannade vid hofvet, såsom afskedad hoffröken hos kronprinsen.

Konungens idé att ej låta kronprinsen längre förblifva under fruntimmers vård hade skäl för sig; Konungen hade känt olägenheterna deraf, genom egen erfarenhet; han har derigenom blifvit förvekligad, lika småaktig och flärdfull, som det svaga könet, som har haft det mesta inflytande på hans uppfostran. Men denna förändring skedde allt för brådstörtadt; ett år till under fruntimrens vård hade visst icke skadat kronprinsen, som nu ej fick behålla en enda, till detta barns stora förtviflan, som emedlertid redan visste att han var prins och utvecklade förställningens konst, tack vare Konungens omsorger, hvilken rangerade ceremoniel, etikett, representation och lågt smicker redan omkring hans vagga. Kronprinsen visade lika mycken tillgifvenhet för Drottningen som rädsla för Konungen, han nalkades al-

drig denne sednare, utan att dölja sin fruktan och Konungen hade å sin sida någonting frånstötande uti sitt sätt att vara med prinsen.

När den månad var tilländalupen som var bestämd för kronprinsens damer att ej få visa sig, var fröken Cederström den första, som presenterade sig för det Kongl. barnet. Prinsen rodnade af glädje när han fick se henne, ty han tyckte mycket om henne; hans ögon fylldes med tårar, men han gjorde intet ett enda steg för att närma sig henne, förr än Konungen var borta. Huru späd han än var, märkte han mycket väl om lifdrabanterne voro vid hans dörr, och om någon af hans uppvaktning saknades, då han uppsteg i vagnen, för att åka ut och promenera. De utländska ministrarnes besök förorsakade honom ett stort nöje och han var mycket förundrad om någon, vare sig herre eller fruntimmer, inkom i eller utgick från hans rum, utan att hafva kysst hans hand, som han framräckte åt hela verlden, emedan Konungen så ville hafva det. Denne lille prins märkte att på hans födelsedag hofvet ej var i stor uniform; han beklagade sig deröfver för sin moder och fann det mycket besynnerligt, att man ej gjorde honom samma honnör, som för hans moder, hvars födelsedag blifvit högtidligen firad. Drottningen, som mycket älskade sin son, men ej var så svag att hon skämde bort honom, lät honom förstå huru hans anspråk voro löjliga och skamvärda.

Allt detta kan ändå ej karakterisera prinsen, då hans själs och hjertas egenskaper ännu ej voro hvarken utvecklade eller mognade. Förstånd och temperament utvecklas samtidigt och naturen har för dem bestämt en viss tid att gro och utveckla sig. Men det ofvan anförda karakteriserar alltid Konungars förvillelser eller falska opinioner, så väl beträffande deras egen existens, som ock rörande deras efterkommandes uppfostran, de betrakta det nemligen såsom en hufvudsak att inprägla i dem att de äro *prinsar*, födde för att åtlydas och smickras. Omsorgen att af dem göra hederligt folk räknas för intet, hvaraf följden blir att man finner få hederliga och goda furstar och värdiga mensklighetens hågkomst. Gustaf III, begåfvad med för-

stånd och erfarenhet, fortgick icke dess mindre på Konungars vanliga bana; högmodig och fåfäng, utan att betänka, att alla de olyckliga katastrofer hvaraf historien är uppfyld, rörande tvister och motgångar uti kongliga familjer, härröra derifrån att bröder, barn eller gemåler ej hafva varit hederliga menniskor, men sedan barndomen inpreglade grundsatsen att herrska.

Den otålighet Konungen visade att få en trupp af franska komedianter blef slutligen lugnad. Det anlände vid denna tid 8 personer, uppsökta dels vid theatern i Haag och dels i Paris. En vid namn *Monvel* var deras chef; denne räknades bland de bästa skådespelare i Paris; var en homme d'esprit, mycket instruerad, poet och författare samt hade sammanskrifvit theaterpjeser. Grefve Creutz hade dragit fördel af ett ögonblicks brouilleri vid "theatre de Paris", för att engagera honom. Han blef af Konungen emottagen såsom en skänk af himmelen. H. M. gaf honom 10,000 livres appointement; gjorde honom till sin lektör, till direktör för franska skådespelet, hvars förste skådespelare han ock var. Konungen var förtjust och Monvel utgjorde hans enda samtalsämne och gaf en ursinnig distraktion från statsbestyren.

Huru sysselsatte hofmännen än voro, att berömma och ställa sig in, hos Monvel, i hvilken de trodde sig se chevalier Beylon upplefva på nytt, fanns dock många, som påminde sig det vackra bref Konungen skref till grefve Bjelke och som var dateradt i Mars månad år 1771 från Paris; deri H. M. befallde att hans aflidne faders franska theatertrupp skulle förafskedas. Detta bref blef uppläst i Rådet, mycket beundradt och derefter offentliggjordt. Man hade intet trott, att H. M. nu skulle gifva sig en dementie, efter att hafva på ett föga grannlaga sätt bedömt sin faders åtgörande.

Konungens båda bröder, boende på Drottningholm, öfverlemnade sig åt alla de publika och hemliga nöjen, som Konungen gynnade. Hertig Fredrik undgick ej de menliga följderna af deltagandet i de sednare. Hertig Carl afskedade mamsell Ekerman och återtog dansösen vid operan, mamsell Slottsberg. Konungen närde ett oförsonligt

hat till mamsell Ekerman, emedan hon var mycket gladlynt och hade godt hufvud, och emedan hon gycklat öfver tidens seder och bruk, samt ej beundrade Konungen. H. M. trodde nu det rätta ögonblicket vara inne att hämna sig på henne, emedan hon hade ingen protektion af hans bror att påräkna. Hon blef på H. M:s befallning utstruken på listan å operans chör-personal, derifrån hon hade en liten pension; hon fick befallning att lemna Drottningholm och att aldrig mer dit återvända. Men detta straff var ändå ej tillräckligt för Konungens dåliga lynne mot denna qvinna; ehuru det syntes, som likgiltighet öfver hennes föraktliga tillstånd hade varit nog, emedan det ej passade den konungsliga värdigheten att kompromettera sig för en sköka. Emedlertid befallde Konungen öfverståthållaren uti Stockholm, grefve Sparre, att låta inspärra henne på Spinnhuset, eller ock i något annat fängelse, för lifstid. Öfverståthållaren begaf sig till Drottningholm, för att taga kännedom om hela denna sak. Konungen sade honom, att det vore mer än en anledning att låta inspärra henne; ty för det första hade hon haft brottsliga utlåtelser rörande kronprinsens födelse; för det andra hade hon i hemlighet födt ett flickebarn till verlden, som hon hade bringat om lifvet; och syntes detta Konungen vara anledningar nog, för att polisen å henne utöfvade hans Kongl. myndighet.

Grefve Sparre, som kände Konungens lifliga lynne, svarade, att han genast ville återvända till staden för att taga kännedom härom och handla derefter; men som det här handlade om grofva brott, bad han Konungen att uppgifva hennes anklagare, på det att parterne skulle kunna förhöras inför hvarandra och vittnen inkallas. H. M. nämnde sin page De Bêche, såsom den der skulle kunna om dessa fakta lemna nödiga upplysningar.

Grefve Sparre förhörde De Bêche och mamsell Ekerman, hvilken sednare fullkomligt rättfärdigade sig emot de henne gjorda tillvitelser, och bevisade att det var De Bêche som haft tvetydiga yttranden om Drottningen och stallmästaren Munck, i det han bråkat öfver det opassande i de presenter Drottningen gifvit stallmästaren Munck och slutat med att säga, det allt noga öfvervägdt, vore dock

kronprinsens födelse väl värd de skänker Drottningen hade gifvit Munck. Mamsell Ekerman hade härå svarat, att hon aldrig hade trott honom (De Bêche) nog dum eller nog elak, för att han ej skulle inse oanständigheten i denna honom sålunda undsluppna tvetydighet.

Grefve Sparre anmälde detta för Konungen, och företedde vid samma tillfälle prestens i den församling hvarest mamsell Ekerman var kyrkskrifven, utdrag ur dopboken rörande hennes ifråga varande flickebarn, äfvensom barnets dödsattest och uppgift å stället, hvarest det var begrafvet. Konungen tillfredsställdes ej dermed, utan befallde att hon det oaktadt skulle inspärras. Grefve Sparre vägrade det, och förklarade helt enkelt, att enligt grundlagarne egde H. M. ingen rätt att angripa sina undersåtares personliga frihet, utan laglig undersökning och dom; att polisens åliggande och myndighet blifvit inrättad för att upprätthålla allmän säkerhet och ej för att omstörta densamma; att om man mot ifrågasatta flicka ginge så till väga, som Konungen fordrade det, skulle man vara auktoriserad att i vigtigare fall, på samma sätt förfara mot de oförvitligaste medborgare, endast på dylika ogrundade misstankar; att det här mindre vore fråga om mamsell Ekerman, än om den allmänna säkerheten; att denna flicka för öfrigt hade en fader, som vore husarkapten i Konungens tjenst, och en moder, som hade varit kammarfru hos Enkedrottningen, och hvilka voro berättigade att för deras dotters behandling påkalla domstolarnes mellankomst; att mamsell Ekerman hade varit hertig Carls mätress, med hvilken hon sammanaflat detta barn, som föregifves vara om lifvet bragt och att hon måhända skulle erhålla hertigens protektion. Alla dessa betänkligheter verkade intet annat, än att förbittra Konungen och låta honom påstå exekution af sin ursprungliga befallning, ända till dess att grefve Sparre bad Konungen uppsöka något annat verktyg, lämpligare än han, att verkställa det tyranni, hvars följder måhända blefve nog sorgliga, och hvartill han aldrig ämnade låna sig. Mamsell Ekerman blef icke inspärrad och Konungen talade ej mera härom. Det synes som denna miserabla anekdot ej bordt finna ett rum uti skil-

dringen af Gustaf III:s enskilda lif; men den tjenar såsom ett prof på de deri förnämligast inblandande personernes hjerta, lynne och tänkesätt.

För att öka hofvets glans och nöjen, började Konungen å nyo öfva ringränning. Det gafs en dylik förlustelse i hvarje vecka. Alla unga karlar, som voro lämpliga för denna öfning, blefvo dertill använde och antalet var lätt att fylla, emedan de båda hertigarne med deras hof äfven vistades på Drottningholm. Dessa ringränningar fortsattes under Juli och Augusti månader, och kostade mycket, så väl genom direkta utgifter för ordnandet deraf, som genom det stora antal åskådare, som måste födas. Konungen lät dessa nöjen ej upphöra förr än i September månad, då priserna blefvo utdelade efter hvar och en deltagares ådagalagda skicklighet, och hvaröfver hela tiden mycket noggranna protokoller blifvit hållna. Konungen och hertigarne fingo inga pris, hvilka voro af mycket ringa värde, och utgjordes af en ring uppskattad till 500 rdr och några rätt lätta guldkedjor.

Dessa ringränningar, förenade stundom med tornérspel, voro svåra att bringa tillsammans, emedan de flesta af deri deltagande kavaljerer, hvars antal var stort, tjenstgjorde i arméen, och hade begifvit sig till deras respektiva regementen, under excercistiden och de vanliga lägren. Konungen återkallade flere af desse herrar från deras möten, utan afseende på den militära tjensten; bland andra baron Kruus, major vid Westgötha kavalleriregemente, som kallades till Gripsholm för att deltaga i ringränning. Flere vägrade, med anledning af de betydliga kostnader, som dylika förlustelser för dem medförde. Konungen blef derigenom tvungen att tillåta sin smekunge baron Cederström [1]) deltaga häri; men härvid uppstodo svårigheter att blifva emottagen, emedan alla ”riddarne” vägrade att strida

[1]) Frih. *Bror Cederström*, född 1754; fänrik vid lifgardet 1771; kapten i arméen s. å.; löjtnant vid gardet 1775; kammarherre hos Drottningen, öfveradjutant och major i arméen 1777; generaladjutant af flygeln och öfverstelöjtnant 1779; kapten vid gardet 1780; hofmarskalk hos Konung Gustaf III 1781; ståthållare på Gripsholm 1782; generaladjutant och öfverste i arméen 1786; öfverstelöjtnant vid gardet 1788; tjenstgörande generaladjutant 1793; general-en-chef för artilleriet 1794; öfverste för norra skånska kavalleriet och general-en-chef i Skåne 1796; vice guvernör

mot honom, i anledning af hans börd, då hans adelskap var af för färskt datum m. m. d. Konungen måste nedlåta sig att underhandla för att rädda sin gunstlings anseende. Baron Stjerneld, för att göra Konungen till viljes, lofvade bryta en lans mot Cederström, men Konungen kunde aldrig förmå honom dekorera sin lans och sina vapen med grefvinnan Brahes färger, som tillåtit honom bära dem; och alla de gånger han visade sig inom tornérplatsen täflande eller stridande mot Cederström, aflade han sin dams färger och betjenade sig af ett träsvärd för att sticka turkhufvudena. Man förvånades öfver att Cederström ville under dylika vilkor visa sig på stridsplatsen, och ännu mera att han aldrig deröfver begärde en explikation af Stjerneld. Saken syntes tillräckligt allvarsam, för att föranleda ett envige; men allt aflopp helt lugnt, undantagandes att allmänhetens gäckeri kom baron Cederström till del.

Vid denna tid ankom den ledsamma nyheten att 70-kanonskeppet Sophia Albertina hade förlist på den Holländska kusten, ej långt från Texelns mynning och att af 500 mans besättning ej blifvit räddade flere än 1 styrman samt 25 matroser och båtsmän, men ingen enda officer; äfven förolyckades vid samma tillfälle ett köpmansfartyg, lastadt med koppar och trädvaror samt destineradt till Brest. Man beskyllde härför kapten Malmskjölds oklokhet, som vid aftonskymningen gått allt för nära under den Holländska kusten. Det är sant, att flera köpmansfartyg, under hans eskort, ej lydde hans signaler, utan aflägsnade sig från linieskeppets kurs. Det enda handelsfartyget som lydde förgicks med honom. Det var likväl ingalunda svårt att anklaga en drunknad chef för en mängd fel, då han var ur stånd att bevisa sin oskuld eller försvara sitt handlingssätt. Det var emedlertid en känbar förlust för Svenska flottan, så väl i qvalitativt som qvantitativt hänseende; emedan detta skepp var bemannadt med en elitbesättning; det syntes som det var bestämdt till olycka, emedan det redan i Carlskrona hamn, såsom förut blifvit omnämndt, höll på att brinna upp. Hofvet brydde sig föga om denna

i Pommern 1800; president i krigskollegium 1802; serafimerriddare och generallöjtnant s. å.; generalinspektör för artilleriet 1803; död 1816

olycka, och Konungen var allt för mycket sysselsatt med operan och tornérspel, för att låta förmärka någon bedröfvelse häröfver.

Konungen fick en ömtåligare anledning till bekymmer, i det att den nya theatern vid Gripsholm ej kunde blifva färdig till den 15 September, såsom det blifvit befaldt. Ehuru man användt så mycken flit, arbetare och omtanka möjligt var, blef detta företag likväl allt för betydligt, jemfördt med den korta tiden, för att kunna hinna fullbordas. Hela slottet var emedlertid i oordning och uppfyldt med byggnadsmaterialier, murverk och ställningar, och Konungen, som hvar fjortonde dag reste dit, för att öfverse arbetenas fortgång och påskynda dem med sin närvaro, blef äfven slutligen öfvertygad om omöjligheten att ditflytta före jul. Det var endast Drottningens egen våning, som hade kunnat blifva färdig till midten af Oktober, men som årstiden var för långt framskriden, bestämde sig H. M. att passera hösten på Drottningholm. Drottningens våning på Gripsholm var icke mycket rymlig, men i ersättning derför var ingenting sparadt i förgyllningar, skulpturer och ett rikt möblemang. Af alla de vidtagna förändringarne var likväl denna ensamt behöflig; ty Drottningen hade på detta slott haft en henne föga värdig bostad, sedan flere år tillbaka, och det var denna furstinnas lott, att vara trångt och illa logerad på alla de Kongl. lustslotten.

Konungen fick ett nytt smågräl med hofrätten i Stockholm, med anledning af denna rätts dom öfver tvenne bryggare Rhén för förbrytelse emot K. M:ts bränneri-förordning. Dessa två bröder hade med våld velat förhindra kronobetjeningen att uppbryta deras port för att verkställa beslag.

H. M. hade satt sig före, att låta döma desse båda brottslige till döden, för att få den tillfredsställelsen att benåda dem till lifvet. H. M. hade gjort sig den mödan att, med anledning häraf, underhandla med presidenten och flera af hofrättens ledamöter; men de vägrade låna sig till denna komedi, inseende de ledsamma följderna af att våldföra lagarne, för att bereda Konungen tillfälle att utöfva sin benådningsrätt och skyldra med sin mildhet, och att

det kunde inträffa såsom vid parlamentet i Paris, hvilket blef bedraget af Ludvig XIII, då de skulle döma maréchal d'Ancre.

De brottslige blefvo derföre dömde likmätigt lagarnes lydelse, till penningeböter och försatte på fri fot. Konungen blef förargad på hofrätten och aflät en Kongl. skrifvelse uppfyld af de bittraste förebråelser, utan att han rådfrågat eller kände lagarnes föreskrift rörande hela denna fråga. Justitiekansleren grefve Wachtmeister sökte bringa Konungen från denna idé; men alla hans föreställningar voro fruktlösa, äfvensom hans skäl, att den nyck Konungen härigenom ådagalade, genom att förebrå sin första domstol för det den afkunnat en laga dom, samt att intrycket, som Konungens förebråelser torde göra, skulle blifva utan all verkan, när de icke voro grundade på rättvisa. Konungens skrifvelse expedierades till hofrätten, som öfverlade huruvida den skulle besvara densamma med en underdånig förklaring; men efter någon diskussion blef enhälligt beslutadt, att man skulle låta trycka Kongl. Maj:ts bref, för att låta allmänheten bedöma Konungens åsigter om rättvisans skipande. Justitiekanslern anmälde detta, hvarpå H. M. — sedan den första hettan gått öfver, och inseende hela den verkan en sådan åtgärd skulle åstadkomma — använde så väl öfvertalande, som intriger för att hindra tryckningen af sitt bref. Hofrätten uppsköt slutligen verkställigheten af detta sitt beslut.

Vistandet på Drottningholm utledsnade hela hofvet, med undantag af Konungen, som tycktes vara särdeles road af att endast se sig omgifven af dem, som behagade honom och han ville se, samt att han kunde undandraga sig från styrelse-arbetet och det tvång som är royauténs oskiljaktiga ledsagare. H. M. fann sig på allt sätt mindre besvärad på landet än i staden; han omgaf sig alltid med en stor krets och hade stor omsorg att roa dem med spektakler och andra förströelser.

Alla operamamseller, äfvensom de mest kända offentliga qvinfolk från hufvudstaden, bodde vid Drottningholm på den s. k. *Malmen* samt i Canton, för att roa prinsarne och hofvets ungdom. Hertig Fredriks helsa, såsom nyss

ofvan nämndes, dukade under härvid och han nödgades inflytta till Stockholm under läkares vård tvenne månaders tid.

På de allmänna promenaderna i parken blandade sig bättre damer och mamseller af ett tvetydigt rykte med hvarandra, och hofvets unga herrar utmärkte med mera uppmärksamhet och aktningsbetygelse de sednare än de förra.

Konungen inrättade en slags allmän spisinrättning, benämnd Vauxhall, i likhet med de, som funnos i London och Paris, för att der intaga gemensam frukost. Hans mening var att *alla* på Drottningholm boende, han sjelf icke undantagen, utan skillnad på stånd eller kön, skulle der infinna sig. Men alla bättre damer gjorde gemensam sak häremot och ville ingalunda underkasta sig denna förnedrande gemenskap, eller gå att intaga deras frukost bland theaterns qvinliga personal. Den illa uppfostrade ungdom, hvarmed Konungen tillökat sin umgängeskrets lät i förargelsen undfalla sig yttranden om hofvets damer, hvaraf uppstod ganska obehagliga trakasserier herrar och damer emellan och som gjorde sejouren ganska oangenäm. Sjelfva hertiginnan af Södermanland blef ej sparad, oaktadt hennes dygd och oförvitliga uppförande, som utmärktes af lika mycken klokhet som godt skick.

Hertigen af Södermanland, utledsen af denna långa Drottningholmssejour, med densamma åtföljande trakasserier, afreste med sin gemål och sitt hof till Rosersberg. Konungen blef deröfver mycket missbelåten och gjorde sig all möda att qvarhålla dem; men de afreste icke desto mindre. För att då tillkännagifva sin förtret, tillkännagaf Konungen öppet, att den som reste till Rosersberg för att göra sin uppvaktning hos hertig Carl, skulle blifva illa ansedd hos Konungen. Deraf uppkom nu oenighet mellan de båda hofven, som ej upphörde förr, än efter flera månaders tid.

De stora utgifter Konungen gjort, vida utöfver det för hans hof bestämda anslag, och som H. M. hofmarskalk baron Düben ådagalade, föranledde H. M. att söka bringa utgift och anslag i jemnvigt med hvarandra. För den skull

började inskränkningar att göras vid hela hofvet och på alla de personer, som på inbjudning ankommo till Drottningholm, med lakan, ljus, kaffe till frukosten, m. m. d., och genom dessa lumpna indragningar trodde sig H. M. kunna finna ett botemedel emot utgifter, som öfverstego hans krafter. Hofmarskalken Düben, som visade mycket nit och all möjlig uppmärksamhet i H. M:ts tjenst, misshagade icke dess mindre, och som Konungen ville med flit göra honom tjensten obehaglig, genom att skymfa honom i hans befattning, föranledde detta honom slutligen att anhålla om sitt afsked, som han ock erhöll, med bibehållande af sina löneförmåner. Konungen tillskapade i hans ställe två hofmarskalkar, nemligen baron Cederström och baron Strömfelt, båda kaptener vid gardet. Konungen tilldelade dem dubbla den aflöning deras föregångare hade haft. De erhöllo bostad, bord och eldning vid hofvet, samt fingo behålla deras kompanier. Det ekonomiska öfverinseendet anförtroddes dem likväl icke. Konungen anförtrodde detta åt kammarrättsrådet Hedman, med titel af direktör för hofekonomien. Han erhöll en lön proportionerad efter Konungens förtroende, och det blef bestämdt, uti hans instruktion, att han ej inför någon annan än inför Konungen skulle redovisa för sin befattning; H. M. räknade aldrig. Denne man hade vunnit en nog betydande fortune, såsom hofmästare hos Konung Adolf Fredrik, var bekant för sina skälmstycken, och hade blifvit för den orsaken redan en gång afskedad af riksmarskalken grefve Liewen. Det syntes häraf att det arbete med Konungens hofförvaltning, som baron Düben ensamt skött, nu föranledde tillskapandet af tre tjenster och lade de till hofekonomien anslagna medel i en bedragares händer.

General Charpentier, chef för artilleriet, genom sina många år olämplig för detta befäl, begärde sitt afsked, med ett ackord och pension. Han erhöll så väl det ena som det andra, och fick till efterträdare general Sinklair, Konungens förste adjutant, som likväl bibehöll denna sednare plats. Sinklair var en dugtig infanteri-officer. Han hade utbildat sig, under 20 års tjenstgöring i den fransyska arméen; men han var ytterst okunnig i allt hvad som rörde artilleriet,

och för gammal att lära det. Detta val var ingalunda nödtvunget, ty det fans inom artilleriet öfverste och öfverstelöjtnanter fullt vuxne detta befäl; men Konungen hade ett så stort förakt för artilleriet, att han ej ens kunde dölja det; ehuru artillerikorpsen alla tider utmärkt sig genom sin tjenstgöring och tjenat till modell för hela Europa, allt sedan Carl XII:s tid. Detsamma var äfven förhållandet med fortifikations-korpsen, som Konungen kallade *mullvads-korpsen*, emedan den arbetade i och under jorden, vid belägringar och fältverks uppförande, anfall och försvar. Emedlertid är en krigshär urståndsatt att uträtta någonting betydligt, om dessa två vetenskapligt bildade korpser fattas. Deraf hände ock, att oaktadt hungern efter platser, adeln hade afsmak att tjena vid nämnda korpser, och att ingen var frestad gå i en Dahlbergs, Stuarts, Ehrensvärds fotspår.

Vid general Anreps död, som var general-fälttygmästare för artilleriet, indrog Konungen detta embete och dess göromål öfverlemnades åt en afdelning inom krigskollegium, till hvars chef förordnades en kapten vid artilleriet. General-fälttygmästare-lönen blef delad mellan de unga adjutanterne baron Cederström och Liljehorn.

Vid denna tid berodde alla arrångementer inom arméen af tre ränkmakare, sins emellan förenade genom deras gemensamma intresse, nemligen: öfverste Toll, stallmästaren Munck och statssekreteraren Carlsson. Toll och Carlsson voro lika fulländade uti intriger, som girige efter penningar och anseende, samt föga granlaga på utvägar. Alla militära partier voro försummade. Riksrådet Sparre, åt hvilken Konungen anförtrott krigsdepartementet, hade ingen kredit, och kabinetts-intriganterne arbetade på hans aflägsnande. All uppmärksamhet var riktad på att befordra ungdomen inom hofkretsen och att förmå de gamle få afsmak för tjensten, och för den skull måste platserna inköpas med penningar; men som de flesta hofmän ingen förmögenhet hade, förmådde triumviratet Munck, Toll och Carlsson Konungen att tillskapa platser för surnumerära fendrikar och löjtnanter och att taxera fullmakterna efter behag. Denna handel gick långt. Arméen blef uppfylld med barn, ännu i vaggan, utan löner, och för hvilka föräldrarne köpte en officers-fullmakt,

för att bereda tillgångar åt Konungens gunstlingar och de som voro gynnade vid hofvet. Hofmännen glömde ej att draga fördel häraf; men i arméen hördes endast jämmer och klagolåt; de äldre officerarne, som voro i tjenst, stodo qvar utan att blifva befordrade, ungdom och oduglighet togo från dem befordran.

Man följde ingen plan i den militära förvaltningen. Befästningsarbeten, nödvändig tillverkning af ammunition, tygförrådens förseende med vapen, arméens beklädnad, allt med ett ord, inställdes i brist på penningar, emedan anslagen användes till andra mindre nödvändiga eller lättsinniga utgifter.

Som riksmarskalken grefve Liewen hade föreställt Konungen att det vore omöjligt, med de anslag som voro afsedda för hofförvaltningen, bestrida alla de utgifter som erfordrades, och som bristen med hvarje år blef större — så anbefallde Konungen att ifrågavarande anslag skulle ökas årligen med 20,000 rdr; men på samma gång förordnades, att dermed skulle betalas flere utgifter, som alls intet kunde anses tillhöra hofvets underhåll, såsom aflöningar och andra utgifter för den nya franska komedien. Sålunda, när kalkylen noga uppgjordes, hade H. M. ökat anslaget med 20,000 rdr, men utgifterna med 24,000 rdr.

Baron Liljencrantz, statssekreterare för finansdepartementet, var i stort bekymmer, huru han skulle finna utväg att betala alla utgifter. Konungens slösande lefnadssätt, utrustningen af flottans eskadrar, för att uppfylla traktaten rörande den beväpnade neutraliteten; de sedan år 1772 utrikes kontrakterade lån, hvars betalningsterminer nalkades; betalningen af de penningar Konungen användt för sin resa till Spaa och Holland; spanmålsbristen i Sverige, förorsakad af dålig skörd, och som tvingat baron Liljencrantz att göra stora uppköp af spanmål uti Danzig och Rewel, för att förekomma hungersnöd, samt den ringa utsigt som förefanns att, för det följande året, hoppas på skatternas ordentliga inbetalande — föranledde Liljencrantz att framlägga för Konungen en tablå öfver alla dessa förhållanden, i hopp att derigenom förmå H. M. vidtaga en nödvändig reform. Han framställde den bekymmersamma ställningen med all san-

ningens kraft, och skildrade de olyckor, som hotade landet, om man ej sökte en hastig bot. Konungen, som var ensam med Liljencrantz, hörde honom tåligt och utan att afbryta honom; och när Liljencrantz slutat, svarade honom H. M. med någon rörelse: *Tillstå baron Liljencrantz att Ni har att göra med en mycket ädelmodig och god Konung, som tål att Ni säger honom allt hvad nyss blifvit sagdt. Farväl!* ... Detta oförståndiga och i alla afseenden olämpliga svar beröfvade Liljencrantz allt hopp om förbättring i den financiella administrationen och tillkännagaf påtagligen, huru Konungens sinne var förhårdnadt och känslolöst för de olyckor, hvaraf Riket äfvensom han sjelf hotades.

Konungen hade, för sin egen del, velat förlänga sin vistelse på Drottningholm ända till Trettondagen. Han roade sig der, emedan han var omgifven af en stor mängd damer och unga män; emedan han var långt från statsbestyren, och emedan han kunde öfverlemna sig utan tvång åt ett vekligt och sysslolöst lif, utan att hufvudstaden behöfde vara vittne dertill. Men som den kalla årstiden redan var inne och slottet ej var inrättadt för annat än en sommar-sejour, samt dessutom förbindelsen sjövägen med hufvudstaden hade sina oöfvervinneliga svårigheter för transport af födoämnen — så höjde sig den allmänna rösten uti hela hofvet för inflyttningen till staden och Konungen kunde ej emotstå denna demonstration. Emedlertid bestämde H. M. icke någon viss dag, utan inflyttningen skulle ske, när den nya theatern i Stockholms slott och kronprinsens nya våning blefvo färdiga. Man hade bortflyttat kansliet och expeditionerna, för att inreda hela denna flygel af slottet för kronprinsen. Konungen hade gifvit befallning derom så sent, att han hoppades det förändringarne och reparationerne ej skulle hinna fullbordas detta året. Men öfverintendenten hade satt fart i arbetet och allt blef i ordning i midten af November månad. När nu ingen förevänning fans mer att qvarstanna, inflyttade Konungen med hela hofvet vid sistnämnda tidpunkt till hufvudstaden.

Konungens första omsorg blef att reglera de theatraliska representationerna. Hvarje Måndag och Thorsdag gafs opera; hvarje Tisdag cour och grand couvert; hvarje Ons-

dag och Fredag fransysk komedi på hofvet, som Konungen gaf gratis; Söndagarne var redoute-assemblée på börsen. Oberoende af alla dessa spektakler, gafs dessutom två gånger i veckan svensk komedi och en föreställning af kinesiska skuggor.

Riksrådet grefve Liewen, som varit riksmarskalk och chef för Konungens hof sedan år 1772, afled vid 78 års ålder. Han hade uppfyllt denna likasom alla andra befattningar, som han innehaft, med mycken rättskaffenhet och nit; han hade gjort sig all möda med Konungens hofekonomi. Han bortgick utan att lemna något i arf åt sin enda syster, och utan att af Konungen blifva saknad. Tvertom tillät H. M. vid sitt middagsbord herr Hedman, sin hofmästare, samt de unga hofherrarne och pagerne att yttra löjligheter om den vördnadsvärde mannen. Elakheten finner alltid dylika rika anledningar hos ålderdomen, emedan deras lynne och helsa sällan lämpa sig för unga monarkers och deras ungdomliga omgifnings anspråk, samt för domestikernas rofferier.

Grefve Liewen hade förordnat att, utan all ståt, blifva begrafven i sin faders graf på landet; men Konungen ville ej låta förbigå ett dylikt tillfälle för ceremonier. H. M. lät derföre, på sin bekostnad, anordna om begrafningen, med alla vid dylika tillfällen öfliga ceremonier, och begaf sig inkognito till kyrkan, för att åskåda densamma, sedan H. M. från ett fönster, i det hus som beboddes af stallmästaren Munck, hade sett processionen passera.

Liewens efterträdare uti riksmarskalks-embetet gaf Konungen många bekymmer. Grefve Bjelke, som hade förlorat denna plats, genom den vid 1772 års riksdag ända till revolutionsdagen rådande faktion, hade utan all tvifvel största rätt dertill. Grefve Bjelke hade, såsom under-guvernör, tjenstgjort hos Konungen, sedan dennes späda ungdom och under en tid af faktioner, då hofbefattningarne voro utsatta för folkets förföljelser. Denne seigneur hade aldrig vacklat i sin tillgifvenhet för Konung Adolf Fredrik, ej heller för hans son; och om äfven hans ringa själshöghet och hans karaktersfel hade ofta förledt honom till lågt smicker och att uppoffra känslan af hvad han var sig sjelf skyldig, för

att behaga sina suveräner, — så var allt detta icke något fel i en furstes ögon, som gjorde stort afseende på lågt smicker och falskt beröm. Bjelke hade dessutom Konungens löfte, framfördt af riksrådet Carl Scheffer. Emedlertid hade grefve Bjelke blifvit Konungen misshaglig, hufvudsakligen för den löjliga tillgjordhet, som uppenbarade sig i hans sätt att vara.

Konungen höll medlertid några dagar sitt hof i ovisshet, och detta hof gynnade intet grefve Bjelke. Herr hofmästaren Hedman slutade med att bestämma Konungen, i det denne tjenare hade den oförskämdheten förklara, att om grefve Bjelke blefve riksmarskalk, skulle han inlägga om sitt afsked. Hvem hade väl kunnat tro, att ett så oförsynt tillkännagifvande af en hofmästare, utan anseende och en fripon, som riktat sig på sina skälmstycken, skulle kunna bestämma ett val af denna beskaffenhet, der rättvisa och tacksamhet hade bordt råda.

Konungen lät kalla till sig grefve Bjelke och sade honom, i mycket nådiga ordalag, att platsen såsom riksmarskalk tillhörde honom med rätta och såsom ett bevis på H. M. tacksamhet, och att H. M. på grund häraf äfven erbjöd honom densamma; men Konungen sade sig, vid detta tillfälle, ej vilja dölja för honom, att H. M. såge med bekymmer att denna utnämning skulle föranleda ett brouillerie, och att M. M. vore ledsen att nödgas brouillera sig med en person, som H. M. värderade lika mycket som grefve Bjelke. Denne sednare, mycket förvånad öfver en så oväntad kompliment, svarade, att om Konungens onåd vore ett vilkor för emottagande af riksmarskalks-embetet, kände han ingen nog djerf att vilja bekläda detsamma, och att i alla fall ville han ej på sådana vilkor åtnjuta denna ära. Konungen tog Bjelke på orden och tillbjöd honom, såsom en ersättning, presidentsembetet i bergskollegium, när det blefve ledigt efter presidenten Liljenberg, som nu innehade detsamma. Få dagar härefter utnämnde Konungen grefve Gyllenstjerna till riksmarskalk, hvarjemte denne återtog sin plats i Rådet, som han hade förlorat vid 1772 års riksdag. Denne grefve hade inga talenter hvarken för Rådets göromål eller såsom riksmarskalk, annat än ett lysande namn,

samt en nog fadd och retsam högfärd. Han hade tillbringat sin tid på sin egendom Thorsborg, att vårda sitt stall och sitt hönshus.

Ehuru grefve Bjelke hade få vänner, så ställde sig nu mera både hofvet och staden på hans sida, och ogillade Konungens val; grefvarne Scheffer voro bland deras antal, som mest tadlade det. Grefve Carl Scheffer var mest stött deröfver, emedan Konungen hade bestämdt sagt honom och äfven angifvit dagen då han skulle utnämna grefve Bjelke till riksmarskalk; hvarom allt Scheffer hade med ifver framfört försäkran till grefve Bjelke och hans hustru.

Religions-toleransen, bekräftad af Ständerna vid 1778 års riksdag, hade gifvit fritt lopp åt flera slags sekter, såsom Herrenhutare och Pietister af olika slag. Bland annat hade det uppkommit en ny sekt bland folket, och som gjorde hastiga framsteg. Den uppstod från gatan, samt var en blandning af socianism, anabaptism och qväkare-sekt, deri att den ej erkände Jesu Christi gudomlighet, eller den Heliga Anda; ej heller hade prester för att förrätta Gudstjensten; utan hvarje tölp, qvinna eller flicka kunde predika af ingifvelse. Deras lära var farlig; hon förkastade dop och nattvardsgång; hon förnekade synden, sedan vår Frälsare lidit och dödt för våra synder, hvilken hon likväl ansåg för en heliggjord menniska; hon påstod att Gud utan återvändo bodde i mennisko-hjertat, ledde och ingaf det allt hvad menniskan gjorde; följaktligen vore en stöld eller ett mord en gudomlig ingifvelse. En så farlig lära, som predikades för folkmassorna och som syftade på ingenting mindre, än att kullslå ordningen i samhället, oroade presterskapet, men Konungen var känslolös derför; ehuru det ej borde hafva undgått hans uppmärksamhet, att det fastaste stödet för den konungsliga myndigheten är den christna religionen och katechesen, som hos folket ersätta filosofi, moral och lag.

Emedlertid hände i Storkyrkan, att när en kaplan uti sakristian inför ett hundradetal personer förklarade katechesen, för dessas religions-undervisning, såsom hos oss brukligt är, blef denne prestman förolämpad af tvenne snickarepojkar och en piga, tillhörande den nya sekten, hvilka

hade den oförskämdheten säga honom, att hans lära vore djefvulens och att hans kateches borde brännas af bödeln. Presten sökte öfvertyga dem med mildhet om deras irrlärors förderflighet; men då han såg huru fanatismen tvertom fick understöd bland dessa obildade, blef han tvungen afskeda de församlade, sedan han utstått hårda utlåtelser. Han klagade för pastor i Storkyrkan, biskopen i Linköping, Troil, hvilken, för att ej göra väsen och sätta presterskapet i rörelse, ej hänsköt denna angelägenhet till konsistorium, men angaf den till polisen, såsom ett simpelt ordningsmål. Öfverståthållaren lät, under några dagars tid, insätta de brottslige på vatten och bröd. Konungen var häröfver missnöjd på Troil, som från denna stund förlorade H. M:ts faveur. Baron Taube[1]), Konungens öfverhofpredikant och biktfader, hjelpte till af alla sina krafter. Denne unge man, som ifrån infanteri-löjtnant hade blifvit upphöjd till öfverhofpredikant och pastor primarius samt preses i stadskonsistorium, hade inga grundsatser i religion eller moral; han var i grunden atheist och bekymrande sig om intet annat än sin fortkomst och Konungens gunst, brydde han sig föga om oordningarne inom kyrkan. De af öfverståthållaren på vatten och bröd, under 14 dagars tid insatte fanatiske personerna, som gjort skandal och stört religions-undervisningen, fann Konungen för godt att, efter 8 dagars tid, försätta i frihet.

Vid denna tid formerade sig en liga bland Konungens omgifning emot riksråderne Scheffer och Sparre samt statssekreteraren baron Liljencrantz. Öfverste Toll och Konungens gunstling, stallmästaren Munck, voro i spetsen för denna liga. Toll hade lika mycket förstånd, verksamhet, talenter och elakhet, som hans allierade hade föga eller intet af dessa egenskaper; men denne sednare begagnades för sitt anseende och gunst hos Konungen. Deras framgång blef komplett, hvad beträffade riksrådet Carl Scheffer. Hans

---

[1]) Friherre *Carl Edvard Taube*, till Odenkat, född 1746; hofjunkare hos kronprinsen Gustaf; fänrik vid Westmanlands regemente 1773; löjtnant vid Dalreg:tet 1776; afsked ur krigstjensten 1779; prestvigd och kongl. hofpredikant 1780; öfverhofpredikant s. å.; preses i hofkonsistorium och Konungens biktfader s. å.; kyrkoherde på Lofön 1781; pastor primarius s. å.; ordensbiskop 1783; död 1785.

uppförande och oförsigtiga råd gåfvo hans vederdelomän allt för rika tillfällen att anfalla honom; hofmännens anmärkningar och allmänhetens speglosor, beröfvade honom Konungens hela förtroende, som han egt under tolf års tid. Konungen undvek honom omsorgsfullt, ehuru han ännu caresserade honom inför allmänheten.

Hvad beträffade de tvenne andra, som ligan utsett till sina offer, så insåg Konungen ganska väl, oaktadt gunstlingarnes alla insinuationer, att han ej kunde undvara deras talenter och att han inga hade för att ersätta dem med. H. M. tillät emedlertid att man förtalade dem i hans närvaro. Han tyckte ej om deras personer, men han förställde sig med dem och uttänkte alla sätt, hvarpå han kunde korsa deras operationer, ehuru H. M. alltid i konseljen biföll deras förslag. Konungen roade sig i synnerhet med att trakassera riksrådet Sparre och utlägga snaror för honom; och detta var nära nog Konungens vanliga sätt med alla högre embetsmän, hvaraf uppstod mycken oreda i affärerna och oändligt mycket ondt.

Huru skickligt Toll än hade uttänkt sin plan, lyckades han likväl ej denna gång dermed. Riksrådet Sparre hade med Konungen en explikation och sade honom öppet, att det var omöjligt tjena en Konung, som lyssnade till förtalet från en man af en så låg och nedrig karakter, som herr Toll.

Konungens hof, der trakasserier hörde till ordningen för dagen, drog försorg om att nya sådana ständigt uppstodo, och det gafs intet enda år, utan att dylika obehag åstadkommos med de fremmande ministrarne. Sedan några år tillbaka hade nemligen Konungen tillåtit dessa ministrar deltaga i det publika spel, hvari H. M. deltog Tisdagarne, som voro courdagar. H. M. spelade då *Lansquenet, trente et quarante* eller *Lotto*. Konungens spel betraktades af corps diplomatique, till följe häraf, såsom en affaire de droit. Men nu behagade det H. M. att utesluta dem derifrån och dessa herrar, för att deröfver tillkännagifva deras missnöje, bevistade ej mera soupéerna au grand couvert. Detta var att djupt såra Konungen, som var mycket ömtålig att man bevistade denna vigtiga hofceremoni. H. M.

bouderade ministrarne under någon tid, genom att ej tillskicka dem billetter för den franska komedien på slottet. Denna ömklighet blef ett föremål för negociation, som riksrådet Ulrik Scheffer afslutade till H. M:ts belåtenhet. Det var löjligt af ministrarne att anse såsom en rättighet att blifva inbjudna till Konungens spel, det fans ej mer än några år detta hade skett; men denna artighet af monarken, som ej brukades i något annat hof, var ingalunda en diplomatisk rättighet. Deremot lider intet tvifvel, att de fremmande ministrarne hafva en skyldighet att göra deras cour hos den monark, der de äro ackrediterade, vid alla de offentliga tillfällen, som dertill yppas och äro vanliga, till följe af hofvets etikett. Svenska hofvet hade sedan några år tillbaka en ganska tarflig diplomatisk corps att emottaga, och det såg ut, som om alla europeiska hof hade kommit öfverens att hitsända personer af erkänd oerfarenhet och utan all förmåga.

Efter österrikiske ministerns grefve Kagenecks rappel, med anledning af den hans fru tillfogade skymf år 1778, då hon blef utvisad från börs-assembléen, hade Konungen bemödat sig på allt sätt, att förmå hofvet i Wien utnämna en minister i Sverige. Franska hofvet hade understödt denna Gustaf III:s önskan; men fåfängt. Då således all förhoppning i detta afseende var förlorad och kejsaren syntes vara orubblig i sitt beslut, såg Konungen sig tvungen att per repressailles återkalla sin minister vid detta hof, grefve Barck, som hade innehaft denna befattning sedan 30 år. Han erhöll Konungens ordres i September månad. Det var för H. M. ledsamt att ej hafva någon minister vid hofvet i Wien under en kritisk och krigisk tid i Europa; då Konungen ville blifva kallad till medlare för freden, och då han genom en ingången traktat rörande väpnad neutralitet var indirekt inblandad uti kriget. Kejsarens inflytande vid franska, engelska och preussiska hofven korsade Konungens planer, och H. M. ångrade sig, ehuru för sent, öfver sin het sighet beträffande grefvinnan Kageneck, som en olämpligen sårad fåfänga hade ingifvit honom. Kejsaren var till den grad förargad öfver Konungens beteende, att han nekade

grefve Barck en afskedsaudiens, ehuru Barck var för sin person ganska afhållen.

Ett rykte hade spridt sig, allt sedan slutet af hofvets sejour vid Drottningholm, om Drottningens grossess; men det var en nyhet, som man endast tillhviskade hvarandra, ända till dess att Konungen fann för godt förtro det åt alla han träffade. H. M. var äfven så nådig att omnämna det till mig; Konungen var, med anledning häraf, i stor förlägenhet för sin moder, i och för Drottningens förlossning och barnets dop. H. M. hade beräknat, att Drottningen skulle nedkomma i slutet af Juni månad, ehuru Hennes Maj:t påstod det ingenting skulle blifva af förr än i slutet af Juli, hvaröfver Konungen var mycket förargad; man förmodade att detta blef anledning till uppskof med Konungens italienska resa, som han sedan länge påtänkt, ehuru han deraf gjorde en stor hemlighet.

De minst kloka förslag finna ofta gehör hos Konungar, då deri innehålles något, som smickrar deras fåfänga och som afser att odödliggöra dem. Detta var händelsen med det förslag, som hade blifvit uppgjordt af bergsrådet Sandels, en verksam, äregirig och företagsam man, och hvilket förslag afsåg att gräfva en kanal förbi Södertelge för att öppna en ny förbindelse mellan Mälaren och Östersjön. Denna idée behagade Konungen, som tillåtit att en subskription redan det föregående året öppnades, för att sålunda bilda en fond till detta företags utförande. Men som denna subskription ej gifvit det resultat man deraf väntade sig, sökte herr Sandels, med några godsegare i trakten omkring den projekterade kanalen, öfvertala Konungen att tillsläppa allmänna medel. Konungen var mycket benägen dertill; det fattades ingenting annat än penningar uti statskontoret, som förhindrade verkställigheten.

Stockholms stad inlemnade till Konungen ett väl skrifvet och detaljeradt memorial emot detta förslag. Konungen talade med mig härom i en gäckande ton, och trodde sig i dessa Stockholms borgares tänkesätt se föga elevation och ringa afseende på den ära, hvarmed Gustaf III:s regering skulle komma till efterverlden.

Jag tog deras försvar, sökande bevisa:

1:o) Att om denna kanal, som förkortade vägen till Stockholm, genom att passera Mälaren, skulle uppfylla detta ändamål, fordrades det att kanalen vore tillräckligt bred och djup, för att större handelsskepp, kommande från Medelhafvet och Oceanen, der kunde passera och äfven med detta vilkor uppfyldt, hade under seglationstiden Mälarens farleder ofta ej det nödvändiga djupet för skepp mera djupgående än 6, högst 7 fot, hvadan hela detta arbete blef onödigt. Att om denna kanal ej blefve anlagd för annat än mindre farkoster, så skulle den antingen blifva af ringa fördel eller ock staden Södertelge blifva en entrepot för Stockholms handel, som skulle öka hufvudstadens handelsomkostnader och i längden ruinera hufvudstadens handel.

2:o) Att exporten från Mälaren skulle deraf vinna ringa eller ingen fördel, med mindre att Telge blef Stockholm och Stockholm blef Telge; och som alla magasiner för upplag af spanmål, salt och andra varor, hvilka tjena till retour-last för Mälare-fartygen, befunno sig i Stockholm, måste nämnda fartyg göra dubbelt så lång väg och dubbla omkostnader, för att urlasta deras jern i Telge och derifrån begifva sig till Stockholm för att söka retour-frakt.

3:o) Att alla handelsvaror från Norrland och Finland, varande närmare Stockholm än Telge, skulle blifva fördelade på tvenne orter, deraf de nödvändiga assortimenterne skulle försvåras och fördyras. Att det för öfrigt vore påtagligt, att om någonsin Mälarens handel skulle fixera sig i Södertelge, skulle Stockholm förtvina så småningom. Redan vid 1766 års riksdag måttade man i partiyran ett dråpslag åt hufvudstaden, genom att beröfva henne sina privilegier för handeln uti Bottniska viken. Det skulle vara att gifva Stockholm nådestöten, om man nu öppnade en annan debouché för Mälarens handel. En nödvändig följd deraf blef, efter några år, att många af hufvudstadens handelsmän flyttade till den nya handelsplatsen; rörelse och cirkulation skulle försvinna uti hufvudstaden och tusendetals hus och inrättningar stå öde eller råka i lägervall och förfall. Under så många århundraden har man arbetat på att förskaffa Riket en hufvudstad; det synes således vara nödvändigt att väl öfverväga de förslag, som afse att ruinera densamma.

4:o) Att i dessa kommerciella anmärkningar emot kanalen, inverkade på bedömandet af dess anläggande äfven landets kustförsvar. Sverige hade två sjömakter till grannar, hvaribland Ryssland ensamt underhöll en större sjömakt af linieskepp och galèrer än Sverige. Det syntes derföre vara farligt att öppna denna fiende en lätt väg, hvarpå han kunde föra kriget in i hjertat af Riket och under portarne af den konungsliga borgen. Man har allt sedan Konung Gustaf I:s tid, med stor omkostnad, arbetat på att sätta inloppet till Stockholm i säkerhet, genom befästningars uppförande vid Waxholm, Fredriksborg, Pålsundet, Dalarö och Stäket, hvilka, så svaga de än voro, hejdade fienden år 1719. Skulle det då vara lämpligt att nu öppna honom en ny väg, och att föröka antalet af de punkter, som måste befästas, i händelse af ett försvarskrig? Vi hafva sett, under sagda år 1719, Ryssarne härja våra kuster, ifrån Torneå ända till Norrköping. Vi hafva sett dem utskeppa sig ur sina galèrer och gå att bränna Södertelge; sett den kongl. familjen och embetsmyndigheterna darra i hufvudstaden och färdiga att fly derifrån. Men som ingen passage var öppnad genom sandåsen vid Södertelge, måste de ryska galèrerne draga sig tillbaka och hade endast förstört Telge stad. Deraf kan dragas den slutsats, att när Telge kanal blir fullbordad, måste den nödvändigt befästas, så väl för den relativa säkerheten i krig, som för det vid Telge uppstående handelsetablissement. Sverige har redan så många fästningar att underhålla, att de, i brist på medel, äro nästan odugliga till försvar och falla i ruiner. Svenska infanteriet är ej nog talrikt, för att ställa en armée i fält, samt bestrida garnisoner och besätta flottan. Om man äfven skulle göra en effort för att, med några millioners uppoffrande, befästa Telge, skall denna åtgärd tjena till intet annat, än att göra Sverige mera svagt till att försvara, än hvad det nu är genom naturens hand.

Det synes af allt detta att Telge kanal, under de förhållanden som gälla för dess byggande, är onödig för handeln men förderflig för hufvudstaden och försvagar Rikets försvar. Alltså är ock onödigt derpå nedlägga någon kostnad. Engelbrecht hade redan påtänkt denna kanal, under

barbariska tider; men de svårigheter, som deraf skulle blifva en följd, hafva tills nu uppskjutit verkställigheten. Det kan vara förlåtligt att bergsrådet Sandels söker göra sig en reputation, genom att vilja anlägga kanaler, hvilkas skenbara nytta och lysande åsyn förleder imagination; men det är icke förlåtligt att öfverlemna sig åt detta projekt, utan att efterse huruvida Riket har tillgångar att det utföra, samt väl begrunda företagets nytta. Man påbörjade först Trollhätte kanal, som efter trettio års kostsamma arbeten öfvergafs. Derefter började man på en gång anläggning af en kanal vid Strömsholm och en tredje kanal af 50 mils längd i Finland. Slutligen skall äfven Telge kanal påbörjas. Man tror sig göra Sverige blomstrande genom att gräfva kanaler, ehuru Sverige redan är lyckligare lottadt än de flesta andra länder genom sina sjöar, strömmar och elfvar. Man har låtit förleda sig af Hollands exempel, som endast falskeligen kan med Sverige jemföras. Man besinnar icke, att en vida utsträckt navigation, ömsom på kanaler, ömsom på sjöar, hvarunder man måste invänta gynnande vind, är ganska tidsödande och missgynnande för handeln. Man besinnar icke, att ingen navigation i Sverige kan ega rum under åtminstone 5 månaders tid till följe af sjöarnes isbeläggning, och att under den återstående, för sjöfarten gynnande tiden, skola fälten brukas, samt åker och äng bergas.

Befolkning, åkerbruk och industri äro de första häfstängerna för en blomstrande handel. Lätta kommunikationer komma först i andra rummet. Kanalerne hafva intet inflytande på befolkningen. De 2,700,000 själar, som bebo Sverige, äro tillräcklige att transportera alla Sveriges för export afsedda produkter till exportorterna. I de minst fruktbara trakterna af vårt land, hvarest åkerbruket ej med särdeles fördel kan drifvas eller förbättras, bland klippor och moras, bestämda att bära skog, har allmogen lifnärt sig af den förtjenst den vunnit med forsling på släda, e[tt] lätt och föga kostsamt sätt, att transportera varor till han[-]delsstäderna. Flera tusende familjer skola befinna sig uta[n] lifsuppehälle uti dessa ödsliga trakter, om man skulle låt[a] de för handeln afsedda produkter ensamt fraktas på sjöa[r]

och kanaler, i fall Sverige hade nog medel, att utföra ett så vidlyftigt och kostsamt företag. Till hvad skall en kanal nu tjena, som genomlöper hela Finland, i sammanhang med den vidsträckta Saimens sjö, hvars stränder äro nästan obebodda?

Tanken att göra Sverige blomstrande genom kanalisering är verkligen löjlig, när man betraktar dess administration, som syftar att utarma folket, genom ordinarie och extra skatter och pålagor, mångfaldiga onera och besvär; häraf uppstår en otrolig emigration, som försvagar fäderneslandet. Engelska flottan räknar ensamt 20,000 svenska matroser; städerna London, Hamburg, Köpenhamn och Petersburg bebos af tusendetals svenska familjer och deras antal ökas dageligen; det finnes inga större städer i Europa, der man ej påträffar svenska emigranter och arbetare. Att hindra denna emigration tilltaga, att återvinna de emigrerade till fäderneslandet äro vida säkrare kanaler för att tillföra Riket rikedom och lycka, än de som uppföras af jord och murverk med stor omkostnad, genom folkets dagsverken, och som man hedrar med de Konungars namn, som grundlagt dem, och hvilka arbeten skola falla tillsammans i brist på underhåll, samt tjena till epigram för kommande århundraden.

Detta år blef anmärkningsvärdt genom Stockholms försköning. Konungen anslog åt staden en viss ständig penningesumma, till att dermed uppföra en stenbro från Norrmalmstorg till slottet; men som detta anslag skulle utgå af de från Stockholms hamn exporterade varors värden, led handeln mycket deraf, som dessutom var särdeles ofördelaktig, då de mesta till export afsedda varor lågo magasinerade i Stockholm och öfriga svenska hamnar. Konungens öfverintendent, baron Adlerkrans, uppgjorde ett vackert förslag till denna brobyggnad, som slutade med en kostnadssumma af 40 tunnor guld. Konungen gillade i början af året 1781 denna plan och öfverståthållaren vidtog förberedelser för dess utförande.

Allmänheten väntade med otålighet fullbordandet af de vackra löften, som hade blifvit gifna vid revolutionen den

19 Augusti år 1772. Hon såg, med ånger och förtret, sin belägenhet dagligen förvärras.

Baron Liljencrantz uppbjöd alla sina krafter för att förmå Konungen iakttaga beräkning och försigtighet uti finans-förvaltningen, men fåfängt. Han framlade för H. M:s ögon en uppgift på högstdensammes inkomster och bevisade, att Konungens anslag öfversteg det för året 1696, den mest blomstrande tid för Sverige, och då Kronan egde Estland, Liffland, Ingermanland, hela Finland, hela Pommern, biskopsstiftena Brehmen och Verden; att statsinkomsterna nu öfverstego dem under Carl XI:s tid, då likväl underhölls en flotta af 50 linieskepp och en armée af 100,000 man. Det tycktes väl då vara billigt, att de nu borde förslå för underhållet af 18 à 20 linieskepp och en armée reducerad till 50,000 man.

Arméen saknade emedlertid vapen och beklädnad; fästningarne voro ej underhållna och der fattades så väl artilleri som ammunition. Flottan hade ej de nödiga effekter och förnödenheter för dess utrustning; de som under årets lopp levererat kontrakterade förnödenheter för de flotteskadrar, som utgått att bevaka den beväpnade neutraliteten, voro ännu obetalde; de allmänna kassorna voro uttömda till den grad, att betalningen af löner vid Konungens hof måste uppskjutas under 3 månaders tid; och slutligen en utrikes ny skuld kontrakterad på 5 millioner riksdaler, utan att man här hemma formerat någon fond för räntors eller amorterings liqvidation.

Alla domstolar och kollegier beklagade sig öfver en total omhvälfning i ärendenas behandling och gång, samt öfver det dåliga val hvarmed Konungen besatte de vakanta platser inom råds- och assessors-graderna. Det förakt Konungen dessutom städse visade det civila embets- och tjenstemanna-ståndet, ingåfvo de äldre dylika tjenstemännen afsmak för sina befattningar; de togo afsked, och de nykomna förstodo litet eller intet af sin tjenst; försummade den eller sålde sina röster åt orättvisan.

Expeditionernas bureau'er, sammansatta af unga män med hvarken erfarenhet eller duglighet, stodo öde. Man fann ingen på sitt embetsrum, och om man ville träffa dem,

måste man, följande deras exempel, springa på spektaklerna och de allmänna förlustelseorterna. Alla de som hade att göra med domstolarne eller ville appelera till K. M:t, visste ej huru de skulle bära sig åt för att erhålla antingen rättvisa, slut på rättegång, eller ej förlora fatalier. Det var ej med annat än penningar i hand, som man lyckades afsluta sina angelägenheter.

Rådet förblef i den overksamhet, hvari Konungen, allt sedan början af sin regering, försatt detsamma. Konungens *konselj* var en fantôme, som ej var bekant med ärendena, emedan Konungen, till deltagande deri, ofta ombytte riksråder efter sitt tycke. Statssekreterarne, som föredrogo i konseljen, blefvo ofta afbrutna i deras embetsverksamhet, emedan det föll Konungen in, att icke sällan befalla underordnade sekreterare att i konseljen föredraga, och emedan H. M. ofta omblandade ärendena så, att justitie- eller ceremoni-expeditioner passerade genom krigssekreterarens händer och vice versa. Med ett ord, ingen kontinuitet, ingen ordning, inga upplysningar i någon angelägenhet, hvaraf hände att samma ärende blef föredraget åtskilliga gånger och olika afgjordt, samt att expeditioner utgångna från Kongl. Maj:t voro ofta rakt stridande mot hvarandra.

Vid utdelandet af militära, civila och ecklesiastika embeten eller tjenster räknades kunskaper, erfarenhet eller ålder i tjensten för *intet*. Gunst, ränker, mutor afgjorde utnämningarne. Uti de nya excercis- och tjenstgöringsreglementena af år 1781 hade man etablerat ganska stränga föreskrifter, men de åtlyddes icke, emedan officers-corpserne, öfvertygade derom att duglighet, kunskaper och lydnad ej medförde någon belöning ej heller befordran, föraktade dessa grundpelare för sann förtjenst; men löpte deremot efter hofvet, för att derigenom komma fram.

Preseståndet fann sig skymfadt af det förakt Konungen visade dem och den religion, som de förkunnade, äfvensom af H. M. beskydd för de nya sekterna.

Folket suckade öfver prejeri och öfver de regala brännerierna, öfver utarmande samt öfver de orimliga och enligt deras mening onödiga utgifter som den Kongl. familjen gjorde.

De försigtighetsmått Konungen vidtagit att inskränka pressens frihet kunde ej tjena till att ackreditera oordningarne i Rikets styrelse, emedan nästan alla tidningar hade försvunnit, utom den af major Lund redigerade *Välsignade tryckfriheten*, hvilken, ej vågande gifva fritt lopp åt sin penna, tog sin tillflykt till öfversättningar eller sökte i gamla och nyare historien ställen, som kunde allegoriskt lämpa sig på Svenska förhållanden. Der förekom, just i December månad, öfversättning af ett bref från Seneca till Nero, hvilket allmänheten läste med glupskhet, och som mycket förargade Konungen, oaktadt den underförstådda och maliciösa tillämpningen var förfelad; ty Gustaf III var ingen tyrann såsom Nero; han hade ej heller dennes passioner, grymhet och ett liderligt temperament. Gustaf III hade en svag kroppskonstitution samt ett oklart och vacklande förstånd. Ett omåttligt högmod var den förnämsta orsaken till hans förirringar; en illa använd finess och svaghet kryddade hans lefnad; men han hade ej utvecklat en Neros eller en Tiberii skriande laster.

På den politiska banan hade Konungen gjort inga framsteg uti Europa, ehuru detta var hans älsklingsväg, och den för hvilken H. M. trodde sig hafva mest fallenhet och skicklighet. Alla Europas kabinetter visade ett beklagansvärdt misstroende emot Konungens, och Engelska ministèrens svar på Konungens anbud att bemedla freden, och som blef tryckt i London, var utmärkt af bespottelser. Franska hofvet var stött öfver Konungens dubbelhet samt öfver hans hemliga demarcher och smek mot England.

Alla högre embetsmän, riksråderne Scheffer, Sparre, statssekreteraren Liljencrantz, landshöfdingar och äfven hofvets funktionärer voro utledsna öfver att se sig utan förtroende, bedragne och trakasserade af Konungen, som ej lyssnade till annat än elakhetens insinuationer, eller till de unga favoriterne och smekungarne, som voro förvekligade af förströelse eller passioner.

Sålunda slutade detta året 1781, det tionde af Gustaf III:s regering; utan ära för Konungen, utan hopp om förkofran för Riket och dess innebyggare.

19:e Kapitlet.

1782. Januari—Maj.

Konungen tillbringar julhelgen i hufvudstaden; orsakerna dertill. H. M. souperar hos enskilde personer. — Franska ambassadören grefve Dusson dör. Hans lynne och egenskaper. — Trakasserier med Spanska ministern i anledning häraf; huru de afhjelpas. — Den nya religionssektens framsteg. Konungen protegerar desse sektmakare och deras oordningar. H. M:ts tvist med öfverståthållaren härom. Reflexioner häröfver. — Huru Konungens födelsedag firas. — Fru Möller rymmer från theatern. Bemödanden att fasttaga henne. — Huru hertig Fredriks frieri till fröken Wrangel slutas. — Orsakerna till Konungens obenägenhet för sina syskons giftermål. — Baron Sprengtportens anhållan om pension afslås. Konungens afsigter dermed. — Missnöjet med förändring af courdagar. — Skärpta straff för förbrytelser mot Konungens livré. Orsaken härtill och orimligheten deri. — Prinsessan Sophia Albertinas sjukdom och önskan att resa till Aachen. Konungen vill ej att Enkedrottningen medföljer sin dotter. Prinsessan vägrar öfvergifva sin moder. — Baron Stjernelds försök att enlevera fröken Adlerfelt. Konungen lånar sitt biträde dertill. — Kronprinsen insjuknar i skarlakansfeber. Konungens uppförande dervid. — Markis de Pons nämnes till Frankrikes ambassadör i Stockholm. — Konungens äreskänk till fröken Wrangel. — Plommenfelts onåd. Hans inflytande i frimureriet. Anklagas för smädelse emot Konungen. Uppträde mellan Konungen och revisionssekreteraren Låstbom i anledning deraf. — Konungen befordrar Plommenfelts flykt. Han dömes contumaciter från lifvet. Nödgas aflemna sina frimurarehandlingar. Uteslutes ur frimurareorden. Konungens vidskepliga fruktan för Plommenfelt. — Konungens enskilda lefnadssätt. — Konungen uppskjuter sin nattvardsgång. — Förbönerna börja för Drottningens nedkomst. Kallelse till det Kongl. barnets födelse. Hungersnöden i landet. — Missnöje med kronobrännerierna. — Hofvets gäckeri med religionen. — Missnöje inom arméen, öfver befordringar och tjensteackorder. — Nya trakasserier mellan Konungen och Enkedrottningen. Förlikningsförslag; huru detta upptages af Enkedrottningen. — Biskopen baron Taubes favör och egenskaper. Hans installation såsom kyrkoherde i Storkyrkan. — Konungen med hofvet utflyttar till Gripsholm. — Drottningen qvarblifver i hufvudstaden. Hennes lefnadssätt. — General Sinclair och det nya excercisreglementet för infanteriet.

Konungen kunde icke detta år tillbringa julhelgen vid Gripsholm emedan å detta slott stora arbeten ännu pågingo med den theater som der inrättades. Han tog sitt parti, att hela vintern vistas i Stockholm. Drottningens grossess föranledde delvis detta bruket, äfvensom behofvet att hushålla med hofvets anslag, emedan utgifterna under sejourerna vid Gripsholm och Drottningholm ökade dubbelt de som behöfdes i staden.

Nyårsdagen blef icke högtidlighållen vid hofvet. Konungen mottog inga nyårsönskningar; men H. M. fann för godt att låta artilleriet och de öfriga trupperna träda under vapen, från bittida på morgonen, låta salutera och bränna mycket krut af glädje öfver ett nytt år.

För att omvexla sitt lefnadssätt hittade Konungen på att två eller tre gånger i veckan soupera i staden: Söndagar hos grefvinnan De Geer, enka efter hofmarskalken af detta namn; Tisdagar hos mig och min hustru, och stundom hos grefve Piper, öfverkammarherre hos Drottningen, eller ock hos öfverståthållaren riksrådet Sparre. Det var utan allt tvifvel en stor ära för dem, hvilka fingo gifva dessa soupéer, men ingen hade anledning att deröfver vara mycket smickrad, emedan motivet för denna gunst var endast ledsnad och oro, som följde Konungen öfver allt, samt till en del ett begär att hushålla, som H. M. nu ville försöka.

Den 20 Januari dog Franska ambassadören grefve Dusson af blodslag, efter fyra dagars dödskamp. Under Svenska hofvets nuvarande förhållanden var ingen mera lämplig än han för denna ambassad; det var en af de mest milda och fredälskande menniskor; den minst bråkiga; den hederligaste och umgängsammaste man kunde se. Han hade intet hufvud för politik, deraf han ingenting förstod; men derföre var han just den mest lämplige minister vid Gustaf III:s krångliga hof. Han älskade Konungen och ambassaden behagade honom. Han blef ej saknad af H. M. så mycket han förtjenade; saknadens känslor gjorde aldrig stort intryck på denne Konungs sinne. Den aflidnes jordiska lemningar blefvo ej här begrafne, men tills vidare förvarade bredvid fru de Bréteuils stoft uti Antivarys grafrum å Clara kyrkogård. Det blef många trakasserier i Franska ambassadhotellet genom Spanska envoyéns grefve de Guemes mellankomst, som påstod sig vilja förvara ambassadörens papper och ad interim öfvertaga ambassadens angelägenheter, såsom representant för ett slägthof; emedan vid detta tillfälle ingen ministerresident eller sekreterare tillhörande Franska ambassaden fanns i Stockholm; chevalier de S:t Croix hade efter ambassadörens återkomst

qvarvarit i Stockholm endast såsom resande och bott i ambassadhotellet, ehuru enligt Franska hofvets hemliga föreskrift det var han, som skötte ambassadens angelägenheter.

Grefve de Guemes var oskicklig att leda någon angelägenhet; hvarken grefve Scheffer eller Konungen ville med honom hafva något att göra. För att afskära hvarje tillfälle till trakasseri, som skulle kunna uppstå mellan grefve de Guemes och chevalier de S:t Croix, skickade Konnngen grefve Scheffer, dagen före ambassadörens död, till chevalier de S:t Croix, som var sjuk, för att säga honom, att H. M. hade ämnat adressera sig till honom, i allt som H. M. hade att kommunicera med Franska hofvet, ehuru han nu mera ej var ackrediterad af sitt eget hof, såsom diplomat vid det Svenska hofvet.

Grefve de Guemes blef mycket missnöjd med denna anordning och påstod icke desto mindre sig böra försegla den aflidne ambassadörens papper och befalla i huset samt reglera bisättnings-ceremonien. Då chevalier de S:t Croix ej ville underkasta sig detta, uppstod ett öppet brouilleri mellan de båda diplomaterne, som båda appelerade till deras respektiva hof.

Konungen var mycket orolig öfver hvem som skulle efterträda den aflidne ambassadören. Denna oro härledde sig till en del af fruktan att Franska hofvet skulle indraga en ambassad, så kostsam och så litet nyttig för dess intressen. Valet af ambassadör åstadkom äfven mycket bryderi. Det passade ej för Konungens lynne, att hafva på denna plats en talangfull, ej heller en positif man eller en bespottare, emedan Svenska hofvet gaf synnerligen näringsämnen åt en sådan.

Den nya sekten gjorde hastiga framsteg bland folket. Dess bekännare sammankommo nattetid uti olika qvarter inom staden till ett antal af flere hundrade personer. Sektmakarne arbetade med oafbrutet nit, att göra proselyter. Det var snöbollen, som tilltog i omfång, medan den rullar. Räknande dervid på Konungens protektion, började de skymfa den dominerande religionens förkunnare; domestikerne försummade deras husbönders tjenst och lärlingarne deras verkstäder, för att löpa i de nya konventiklarna. De

offentliggjorde deras trosbekännelse i 16 artiklar, som grundade sig på socianism, emedan de förnekade treenigheten, Christi guddom och den heliga Anda. Sekten fördömde de heliga sakramenterna och preteståndet, och påstod att Gud hade återupprättat, genom denna sekt, sin sanna kyrka, för att derigenom förstöra mångguderiets tempel och utrota Baals prester. Dessa stackars vilseförda voro öfvertygade att allt hvad de tänkte eller gjorde var dem ingifvet af gudomlig inspiration och att de följaktligen ej kunde synda. Helvetet, hvaraf man gjort en så uppskakande beskrifning, var intet annat än ett presterligt bedrägeri, för att herrska öfver menniskorna och beröfva dem deras frihet. De nattliga sammankomsterna retade folkets nyfikenhet; deraf hände att i flera qvarter, der dylika sammankomster egde rum, hopade sig två à tretusen personer, för att höra de inspirerade predika. Denna pöbel forcerade dörrarne till samlingsrummen, föröfvade oordningar och våldsamheter; man började slåss, och på båda sidor blefvo flera personer farligt skadade.

Öfverståthållaren förnyade sina hittills fruktlöst gjorda föreställningar hos Konungen, för att hejda det onda i dess början, genom förnyandet af en gammal förordning emot olofliga sammankomster; detta förbud syntes nu nödvändigare än någonsin; ty under förevändning af religiösa sammankomster kunde våldsverkare rota sig tillsammans och föröfva våldsamheter, som polisen ej kunde förhindra. Denna öfverståthållarens proposition behagade Konungen så litet, att H. M. tvertom befallte, att i alla kyrkor skulle pålysas, att H. M. tog denna sekt under sitt beskydd, och att den hade, i något qvarter inom staden, att utse en plats, att der uppföra en kyrka för att hålla sin gudstjenst. Efter att derom med Konungen hafva tvistat, hade grefve Sparre den djerfheten förklara, att han ej kunde åtlyda H. M:ts befallning, såsom stridande emot grundlagarne, emot Konunga-försäkran samt ständernas ed till Konungen; att H. M. kunde disponera om öfverståthållare-embetet huru honom behagade och uppsöka ett verktyg mera tjenligt än han var, för att omstörta den af Svenska folket så högt uppskattade herrskande religionen, och utsätta Konungen, sin

herre, för alla de olägenheter, som deraf skulle blifva en oafvislig följd; att det sista religions-tolerans-ediktet, bifallet af ständerna år 1778, gällde endast för de romerskt-katholske, reformerte och judarne, med inskränkningar beträffande deras ceremonier, som detta edikt uppräknar, och att ständernas mening hade varit att derigenom förekomma all utbredning af dessa fremmande religionsbekännelser, samt att det vore lagstridigt och gående emot ömsesidiga förbindelser, att sålunda öppna portarne för alla verldens sekter, inkasta villervalla uti folkets sinnen och omstörta det lugn som kyrkan egt allt sedan Carl IX:s tid. Konungen blef förargad öfver Sparres fasthet och påstod att som Konungen var den Svenska kyrkans ende chef borde han blifva lydd; men riksrådet Sparre, upplifvad å sin sida, svarade: att beträffande vidden af Konungens rättigheter uti religionsmål, vore detta en fråga att afgöra med nationen; att han (Sparre) i denna stund talade såsom riksråd, bunden af sin ed; att om han vore den förste som i denna fråga vägrade Konungen lydnad, så skulle han säkerligen icke blifva den ende; att det aldrig funnits någon makt nog despotisk för att befalla samvetet och tron, för hvilka alla länder, under alla tider, hade utgjutit så mycket blod.

Efter några reflexioner, afstod Konungen från sin idé, och Sparre fick befallning förkunna förbud mot alla sammankomster af folk, under hotelse af de strängaste straff. Emedlertid lät Konungen under hand försäkra sekteristerne sin protektion och välvilja.

Det var obegripligt att så förståndig Konungen var, han ej kunde inse, huru hans uppförande i religionssaker var stridande mot hans sanna intressen och att så väl bröderne Scheffers som många fleres föreställningar i detta afseende, blefvo utan all verkan på honom. Utan att behandla theologiskt religionsfrågan, var det endast behöfligt att betrakta den ur politisk synpunkt, för att just i den christna religionens väsende och dess tillämpning i staten, finna att den beredde så väl säkerhet för furstarne, ett föreningsband för samhället och enskild säkerhet, som ock grundlade en verklig dygd, närd af tron på uppenbarelsen och den sköna sedoläran uti Evangelium. Folket lyder

Konungarnes bud och lagen såsom en slaf sin herre, af fruktan för straff; det är icke öfvertygadt derom, att allt hvad det anbefalles göra eller låta, är grundadt på rättvisa eller afser dess eget väl. Det låter icke bedraga sig; men Konungarnes hand är väpnad med ett svärd, som ålägger det tystnad. Men detta samma folk är öfvertygadt och lyder af vördnad för de gudomliga lagarne; det ser deri sitt hopp om en evig frälsning; bibelns föreskrifter äro det heliga, och om det ej trodde sig lyda Gud då det lyder Konungen, skulle det afskaka från skuldrorna sina öfverherrars och tyranners ok.

De tre i Europa hufvudsakligen herrskande religionerna hafva sins emellan en fullkomlig öfverensstämmelse i detta hänseende. Protestantiska reformationen, hvilken vi hafva att tacka för det ljus och de kunskaper, som sedan dess blifvit utspridda kring Europa, då de förut voro inneslutna inom klostrens murar, har kullkastat det påfliga tyranniet, för hvilket så väl Konungar som folk darrade; men denna reformation har icke, hvad läran beträffar, aflägsnat sig från den romerskt-katholska religionens grundsanningar, ej heller hvad angår folkets lydnad för sin Konung och upprätthållandet af samhällsordningen; tvertom har den aflägsnat despotismen och kyrkans verldsliga välde, föranledande oordningar.

Lugn och samdrägt uti kyrkliga förhållanden är en stor lycka för staten. Hvad fördel kan väl en regent finna i att störa desamma? Fördragsamhet är en känsla värdig en upplyst Konung och menskligheten. De religiösa förföljelserna hafva vanhedrat föregående århundraden och hvilat tungt på menniskoslägtet. Men det är att gifva en missbrukande utsträckning åt fördragsamheten, att tillåta den förvirra folkets förstånd, i dess sökande efter religionens sanningar, och öppna för detsamma sekterismens och sekternes labyrint. Om de filosofiska sanningarne hafva nalkats thronen och der funnit det skydd de kunna förtjena; om de kunde verka med nog styrka på furstarnes sinnen, för att återföra dem till menskliga känslor, kunde deraf intet annat än lyckliga följder uppkomma. Men om denna filosofi ej tjenar till annat än att befria Konungarne

från religionens band, skola dess verkningar blifva olycksbringande. Filosofien är en vidsträckt och mörk vetenskap, som innesluter flera ämnen till förvillelser än absoluta sanningar. Hon fordrar att studeras med försigtighet och urskiljning. Det har aldrig funnits och det skall aldrig uppstå en religion, som kan uthärda en filosofisk undersökning. Folket är ur stånd att tänka och samtala filosofiskt, sålunda är det icke likgiltigt att uppmuntra det att söka en demonstratif sanning, vida öfver det vanliga menskliga förnuftet; från den ena undersökningen öfvergående till den andra, skall det slutligen, jemte furstarne och de store herrarne, falla i tviflets afgrund, och det skall då intet annat återstå Konungarne, än bojor och rättaresvärd, för att hålla deras undersåtare i lydno, samt till tukt och ordning.

Det var onödigt och äfven skadligt, att genom pressen offentliggöra theologiska debatter, och på detta sätt söka återföra de förvillade. Riksrådet Sparre lät sammanskrifva en theaterpjes, en farce för det lägre folket kallad *Sekten,* som han lät uppföra på den af detta slags folk mycket besökta Svenska comedien.

Den 24 Januari fyllde Konungen sitt 36:e år. Han reste icke denna dag till grefve Carl Scheffer på Tyresö, för att der, efter vanligheten, intaga sin middag, hvilket skett flera föregående år; H. M. spisade med en liten societet på Ulriksdal, och souperade hos hertigen af Södermanland i mycket stort sällskap. Konungen var ej särdeles belåten, att man ej öfverraskat honom med någon liten tillställning, men prinsarnes tillgångar voro uttömda, likasom deras kredit.

Operan gjorde en känbar förlust i början af Februari månad detta år (1782), som satte Konungen och alla hofvets lättingar i rörelse. Fru Müller, född Danska, engagerad vid theatern, hade en vacker röst, angenämt utseende och en utmärkt talang för scenen. Hon hade rymt från theatern i Köpenhamn i anledning af en förste violin herr Müller, som hon gifte sig med i Sverige, ehuru hon redan hade en man förut i Danmark. Hon blef mycket väl emottagen vid sin ankomst hit och omhuldad af Konungen mycket mera än hon förtjente. Men sedermera, på Drottningholm,

visade henne Konnngen en skymfande stränghet, med anledning af några trätor, som uppstodo mellan henne och pagerne, rörande en plats på den Fransyska komedien. Denna skådespelerska tog då humör och rymde sin väg med sin sednaste man den 7 Februari, när de kommo ut från theatern, hvarest hon spelat Angelicas rol i operan Roland. Hon hade så väl tagit sina mått och steg att hennes afresa ej blef bekant förr än den 11 Februari på morgonen. En förlorad slagtning hade ej gjort ett mera lifligt uppseende; konungen utsände efter henne kurirer på alla möjliga vägar, ehuru grefve Sparre visade det ändamålslösa deri, då denna rymmerska hade vunnit fyra dagars försprång och att hon hunnit framkomma till Christiania eller åtminstone till Fredrikshall i Norrige, innan hennes försvinnande från Drottningholm blef bekant. Konungen ville beskylla polisen, för det att denna ej hade förekommit hennes flykt. Han föreslog tusende planer, att enlevera henne från Norrmännen, hvilkas utförande man måste söka förekomma, och som ej heller ledde till någon åtgärd. Konungen var hårdt träffad af denna händelse och talade med mig om de utvägar, som kunde finnas att återvinna henne på ett eller annat sätt; mitt råd blef detsamma som rikskansleren Axel Oxenstjernas, när Gustaf Adolfs enka aflägsnade sig från Sverige, för att begifva sig till Danmark och Brandenburg, det vill säga, att göra ingenting direkt eller indirekt, för att återföra henne till Sverige; den tidens Råd biföll detta och Drottningen återkom. Fru Müller kunde väl följa ett så lysande exempel.

Konungen hade rätt bedömt sin broders, hertig Fredriks lynne, när han tillsade honom att ett år vänta på Konungens svar rörande hans giftermål med fröken Wrangel. Denna unga dams frånvaro, med sin moder, uti Skåne, allt ifrån Juni månad, och der Konungen, genom sina intriger, hade förstått qvarhålla henne under vintern, hade afkylt hertigens passion; ehuru han, utan Konungens vetskap, formligen förlofvat sig med henne. När nu det utsatta året den 12 Februari tilländalupit, begärde hertigen af Östergöthland en audiens hos Konungen, som blef utsatt till den 14 i samma månad. Hertigen förnyade då sin an-

hållan, som Konungen afslog. Hertigen hycklade mera sorg deröfver, än han i sjelfva verket kände, och syntes hafva gjort denna demarche mera af känsla för det passande än af passion. Konungen kunde icke misstaga sig härom, emedan hertigen yttrat sig till en operamamsell, som brydde honom för fröken Wrangel: *Huru kan du väl tro att jag skulle gifta mig med denna lilla toka?* ett utlåtande i sanning ovärdigt både grannlagenhet och goda seder.

Konungen afslutade denna angelägenhet på ett sätt, lika hedrande för Wrangelska familjen, som passande för hans egen värdighet. Konungen befallde nemligen hertigen att skriftligen hos Konungen anhålla om fröken Wrangels hand, och H. M. uppsatte sjelf konceptet till detta bref, emedan hertigen ej kunde åstadkomma något dylikt. Konungen svarade äfven skriftligen derpå, sägande sig hafva intet att anmärka emot fröken Wrangels person; H. M. stödde sitt afslag endast på stats-skäl, som ej tilläto honom att hans broder förmälde sig. Konungen ålade derefter sin broder att skicka dessa tvenne bref, i original, till fröken Wrangel, för att tjena till bevis i hennes familj, om hertigens hederliga afsigter vid sin förbindelse med henne. Dagen derpå, eller den 15 Februari återtog hertigen den för ett år sedan, åt hans passion för fröken Wrangel uppoffrade mamsell Hagman, ett löjligt offer, som fröken Wrangel haft den svagheten att påyrka.

Konungen hade beslutat att aldrig låta sin broder få gifta sig, ej heller sin syster, sedan han sjelf fått arfvingar till thronen. Detta beslut öfverensstämde med landets tillstånd, som redan var hårdt betungadt med underhållet af den Kongl. familjens många hof. H. M. hade ej heller stor lust, att i sitt hof se brorsöner, för hvars afsigter på kronan han hade att frukta, till skada för sin egen son, med anledning till öppna brouilleriet med sin moder, just till följe af kronprinsens legitimitet, allt för väl bekant i hela Riket för att ej utgöra ett ämne till farhågor.

Man kunde ej, utan att vara orättvis, förebrå Konungen det beslut han sålunda tagit, att icke bortgifta sin broder; men man hade rätt förebrå Konungen, att han ej strax tillkännagaf hertigen och fröken Wrangel detta sitt

beslut, genast i början af deras kärlekshandel. Om H. M. endast då háde sagt eller låtit säga ett ord härom till riksrådinnan Wrangel eller till hennes dotter, hade han besparat sin broder en ridicule, förvirring inom en familj och förtviflan hos fröken Wrangel, hvilken, smickrad af hoppet om så lysande förening, hade afslagit ganska passande anbud. Men de rakaste och kortaste vägar voro aldrig uti Konungens smak.

Baron Sprengtporten, som hade tagit afsked af Konungen i Spaa, för att afgå till Amerika och för alltid lemna sitt fädernesland, mycket missbelåten med Konungen, såg sig nödsakad att dit återvända uti Augusti månad år 1781. Han hade erhållit rekommendationsbref af Amerikanska ministern Franklin i Paris. Han hade förgäfves underhandlat med Franska hofvet för att emottagas bland de trupper, som skulle användas i den nya verlden. Vår ambassadör i Paris, grefve Creutz, hade särskilda ordres af Konungen, beträffande Sprengtporten, hvilka ej voro till hans fördel. Emedlertid just i det ögonblick Sprengtporten skulle afresa från Paris, för att inskeppa sig och afgå till under Washingtons befäl stående Amerikanska trupper, hade han den olyckan att skjuta sönder sin venstra hand medelst ett pistolskott, som nödgade honom att qvarstanna i Paris under några månader, och som förstörde hans hand för hela den återstående lifstiden. Han återvände då till Sverige och bönföll om en pension af 12,000 daler kopparmynt, som han trodde att han gjort sig förtjent af, genom sina åt styrelsen gjorda tjenster vid 1772 års revolution. Han anhöll om denna pension för att kunna draga sig tillbaka på landet någonstädes och lefva der i en fullkomlig afskiljdhet från verlden. Han föredrog denna anspråkslösa framtid, framför de lysande anbud Ryssland gjorde honom, af ett militärbefäl i Liffland, med ett hederligt appointement. Bröderne Scheffer och flera andra väl anskrifna personer intresserade sig för baron Sprengtporten. Ehuru denne man hade ett oroligt, misstänksamt, hetsigt och svårt lynne, hade han dock många talenter och ett för krigssaker väl organiseradt hufvud; ett öfverdådigt mod och en fullkomlig kännedom om Sveriges gränsor, samt om landets

så väl svaga som starka sidor, i militäriskt hänseende. Det var ej klokt att tvinga denne man att ingå i tjenst och ställa sina kunskaper till en sådan grannes disposition som Ryssland. Emedlertid afslog Konungen all hjelp åt Sprengtporten, som trött att längre tigga förgäfves inlemnade ett memorial, med anhållan om tillstånd att med sin familj lemna fäderneslandet och taga den fremmande tjenst, som mest passade hans omständigheter. Konungen skickade detta memorial till Rådet, för att sätta detta hinder för hans afsigter; men som Rådet ej fann något i våra lagar, som kunde utgöra hinder för denna anhållan, blef densamma beviljad.

Hvilken anledning till missbelåtenhet Sprengtporten än kunde hafva gifvit Konungen, var det dock ädlare och klokare att intet hafva blottställt denne man i sin nöd för allmänheten; en man med talanger och som så troget tjent Konungen i svåra tider, åt hvilket H. M. hade anförtrott ett så vigtigt befäl på Finlands gräns och hvilket Sprengtporten fört med så mycken heder och hvarigenom, samt till följe af sin fullkomliga kännedom af Finska språket, han till den grad hade attacherat sig Finnarne att han kunde begagna deras medverkan vare sig till Konungens nytta eller skada. Kanske hade hans anseende i Finland tilltagit, genom Konungens misstroende och alla de hemliga åtgöranden, hvarigenom H. M. aflägsnade honom från Sverige, för att undanskaffa honom till fremmande land och der låta honom helt och hållet gå under. Generalen baron Wrede och alla öfverstar i arméen ville sammanskjuta en pension åt Sprengtporten, utan att Kongl. Maj:ts finanser dermed skulle behöfva anlitas; men H. M. förbjöd dem det. Det syntes påtagligen, att Konungens lugn i detta fall berodde på Sprengtportens landsflykt, som emellertid ej egde rum, ty som Sprengtporten hade erhållit ett arf i Finland efter en gammal tant, bestående af en liten gård, så nedsatte han sig derstädes.

Sedan tio år tillbaka hade Tisdagarne varit utsedda till Deras Majestäters stora cour och grand couvert på slottet. Utan annan orsak än Konungens böjelse för omvexling, blef nu courdagen flyttad till Söndagar. Dagen för

assembléen på börsen, — deri adeln och bourgoisien tog så mycken del och som synnerligast intresserade ungdomen af båda könen, som tyckte om att dansa — blef flyttad till Lördagar, som var den minst lämpliga dagen för bourgoisien, hvilken, synnerligen hvad deras fruntimmer beträffade, gjorde sig en samvetsskrupel af att dansa på afton före Söndagen, och som i deras enskilda lif aldrig på Lördagen firade hvarken bröllopp eller andra högtidliga akter. Det var i det hela högst likgiltigt om Konungen gaf cour den ena eller den andra dagen, och om man dansade Lördagar eller Söndagar på börsen; emedlertid gjorde denna obetydlighet stort intryck på qvinnorna, hvilka alltid draga männen med sig; man klandrade mycket Konungens oroliga och ombytliga lynne; den allmänna meningen hade upphetsat sig till fronderi, öfver allt det som utgick från Konungen eller hofvet.

Förordningen af den 1 Februari 1782 [1]) beträffande Konungens livré förorsakade en mycket större sensation ibland folket och adeln. De äldre påbuden föreskrefvo, att hvarje förolämpning eller handgriplighet emot Konungens livré bestraffades med dubbla böter. Denna lag hade visat sig tillräcklig sedan tvenne århundraden tillbaka, för att upprätthålla ordningen i detta hänseende; men allt sedan år 1772 hade hofkretsen blifvit ett vigtigare föremål än Riket och folket, och allt det som tillhörde hofvet, hade tagit sig en öfvermodig ton, som tilltog år ifrån år synnerligen bland pager och konglig stallbetjening.

Konungen tyckte om att resa fort, vare sig till häst eller i vagn. Hvilka hinder än kunde finnas på gatan, hans vagnar kördes alltid i fyrsprång; olycklig den som ej kunde hålla ur vägen. Alla hofvagnar körde lika fort, äfven när de voro tomma. Flere personer hade begärt laga ersättning, för att hafva blifvit skadade till armar och ben, ehuru fåfängt. Oförskämdheten hos hofvets kuskar gick så långt, att de påyrkade att enskilde personer, af hvilken rang de än månde vara, skulle, när de åkte, helt enkelt hålla stilla med deras vagnar när de mötte en äfven

[1]) Se "K. M:ts Kungörelse, huru de anses skola, som K. M:ts livrée ofreda. Gifven Stockholms Slott den 1 Februari 1782."

tom hofvagn, eller ockuperad af kammarfruar och Konungens medici. Ofvan nämnda nya förordning synes hafva med flit blifvit utfärdad för att stärka det Kongl. livréts oförskämdhet; man skiljde sig från grundsatsen af reciprocitet, hvilken utgör grunden för en god lag. Tvister mot det Kongl. livrét blefvo hänförda till kapitala brott, som ej kunde medgifva annan bestraffning än kroppspligt eller dödsstraff. Skulle man taga denna lag ordagrannt, så skulle en person af högsta rang, som hade en démelée med en Kongl. betjent eller kusk, eller som hade kört ihop eller snuddat förbi en hofvagn, — få kroppsstraff, han sjelf, hans kusk eller hans folk. Allmänheten hade rätt att höja sin röst emot det nya påbudet; konungen hade deremot ingen rätt att förändra landets lagar, att föröka bestraffningarne, och uppfinna urbota mål der inga funnos, allt utan ständernas hörande eller samtycke, ehuru dessa sednare, enligt grundlagen, skulle direkte deltaga uti lagstiftningen. Det är endast en enväldig Konung, som kan förändra eller påbjuda nya lagar, efter sin nyck och tycke. Gustaf III var icke en sådan Konung; han var bunden genom en grundlag, som genom ömsesidiga eder blifvit besvuren den 21 Augusti 1772. Det var i öfrigt mycket onödigt och äfven skadligt att sålunda stöta sig med ett folk, som af naturlig böjelse var tillgifvet sina Konungar, som under så många århundraden och under olika regenthus samt under den tid då friheten, vanslägtad i tygellöshet, regerade i Sverige, aldrig brustit i den undergifvenhet och vördnad det var skyldigt sina Konungar, och som utan påbud hade frivilligt underkastat sig att gå med hatten i hand när de passerade borggården, huru kallt det än var, och ehuru denna väg var en allmän.

Ett nytt ämne till bekymmer och trakasserier framställde sig genom prinsessan Sophia Albertinas sjuklighet. Denna unga prinsessa började plågas af rheumatism, så allmän i Stockholm, och som sannolikt härrör af klimatet emot hvilket förnämligare damer aldrig taga några försigtighetsmått; äfvensom af det dåliga vattnet, som man får dricka i denna hufvudstad. Prinsessan hade maglidanden och uppsvullnadt knä. Enkedrottningen, såsom en öm

moder för sina barn och särdeles för prinsessan, blef häröfver mycket orolig. Båda uppgjorde det förslag att resa till Aachen eller Spaa, för att der göra en kur; detta arrangement var dem angenämt, emedan det aflägsnade dem från Sverige under den tid Drottningen skulle nedkomma med sitt förväntade andra barn, hvilket enligt sakförståndiges sammanstämmande mening borde ega rum i slutet af Juli eller början af Augusti månad. Enkedrottningen fann detta förslag admirabelt, för att undvika obehaget att se sig utesluten en andra gång från ceremonierna vid det Kongl. barnets födelse och dop. Smaken för resor uti fremmande länder var dessutom mycket utpräglad både hos moder och dotter; det exempel Konungen i detta afseende gaf hade smittat hela landet. Men Enkedrottningens anslag tillät henne ej att utföra denna sin föresats. Hon var så öfverhopad med skulder, att det ofta fattades henne kredit att erhålla de nödvändigaste saker för sitt hof; man måste derföre vända sig till Konungen för erhållande af reskassa. Riksrådet grefve Ribbing fick i uppdrag af Enkedrottningen, att härom förbereda Konungen, och prinsessan Sophia Albertina hade en enskild audiens, som hon begärt, för att utan hinder kunna afsluta denna angelägenhet. Konungen tycktes intet gilla denna plan; han svarade att innan man toge något vidare beslut, vore det nödvändigt genom en konsultation af den medicinska fakulteten konstateras, om vattnen vid Spaa och Aachen voro oundgängligen nödvändiga, för återställandet af prinsessans helsa; att om så verkligen vore förhållandet, erbjöd Konungen sig att sjelf åtfölja sin syster, eller ännu bättre gifva prinsessan till sällskap riksrådinnan Bjelke, grefvinnan Ribbing och prinsessans hofmästarinna grefvinnan De la Gardie. Att på detta sätt det passande och alla konvenancer voro iakttagna; men Konungen sade sig aldrig vilja tillåta sin moder göra denna resa, emedan hon ej skulle underlåta att nedsvärta hans rykte i alla de länder hvarigenom hon passerade och, om hon det kunde, göra hela Europa till skiljedomare öfver deras tvister och trakasserier. Konungen förutsåg olägenheterna af sin moders vistande uti fremmande land och de utgifter, som deraf skulle blifva en

oundviklig följd; han påstod, och det ej utan skäl, att närheten till Paris skulle förleda Enkedrottningen att göra en vid hennes ålder löjlig sejour i denna verldsstad, som hon alla tider mycket önskat, och slutligen att om hon en gång var utom Sveriges gränser, skulle det blifva honom mycket svårt att få henne dit tillbaka.

Prinsessan förklarade att hon föredrog ett aftynande lif utan all hjelp, än att öfvergifva sin moder och Enkedrottningen, att hon ej ville tillåta sin dotter resa utan henne; likväl förblef Konungen orubblig. Konsultation egde rum; fakulteten förklarade resan onödig. Man medicinerade prinsessan och satte henne på regime. Hennes mage blef bra; svullnaden i knäet fördelades, och reseplanen bortglömdes så småningom, likväl ej utan att föröka det hat och den bitterhet, som aflägsnade moder och son sedan mer än tre år från hvarandra.

Riksrådet baron Fredrik Sparre, åt hvilken Konungen hade anförtrott kronprinsens uppfostran, var fröken Adlerfelts onkel och förmyndare. Denna unga person hade, efter sin aflidna moder, erhållit ett ansenligt arf. Hon var mycket eftersökt af de unga kavaljererna i sin umgängeskrets. Kammarherren hos Drottningen baron Stjerneld var ock bland deras antal. Han hade förstånd, men ett egensinnigt hufvud, och kunde icke medföra i äktenskapet annat än ansenliga skulder. Fröken Adlerfelt, 17 år gammal, fattade tycke för Stjerneld, till följe af dennes prat och uppvaktningar. Stjerneld begärde formligen hennes hand hos baron Sparre, som svarade att han aldrig ämnade lägga band på sin nièces val; men att hon ännu vore för ung att bestämma sig och att han, af denna orsak, hvarken kunde bifalla eller afslå det gjorda anbudet.

Baron Stjerneld, som var intimt lierad med en af Konungens unga gunstlingar, en baron Armfelt, kavaljer hos kronprinsen, ansåg sig sårad af detta riksrådet Sparres svar och förklarade honom, med en impertinent ton, att han trodde sig hedra fröken Adlerfelt, genom att erbjuda henne sin hand, och att han ej ansåge sig gjord att tåla uppskof, som han förmodade vara afslag. Riksrådet Sparre, uppretad

öfver hans ohöflighet, förklarade Stjerneld helt kort, att dennes anbud kunde i intet afseende behaga honom, och bad honom inställa sina besök och alla vidare försök hos hans nièce. Baron Stjerneld, räknande på det intryck han trodde sig hafva gjort på fröken Adlerfelts hjerta, uppgjorde en komplott med baron Armfelt, i samråd med Konungen, för att enlevera fröken Adlerfelt, dertill H. M. ville låna sitt biträde. Sedan Stjerneld vidtagit nödiga anordningar, skref han ett bref till fröken Adlerfelt, deri han utvecklade sin plan och besvor henne att bifalla densamma. Detta unga och väl uppfostrade fruntimmer hade nog förstånd att finna den afskyvärd; hon anförtrodde sin onkel hela saken och tillskref genast sin ovärdige älskare ett bref, hvarigenom hon för alltid bröt med honom.

Riksrådet Sparre blef till den grad förbittrad, att han ville lemna sin gouverneurs-befattning hos kronprinsen. Det var förolämpande för honom, att å ena sidan se Konungen anförtro honom sin sons uppfostran och å den andra erfara att H. M. komplotterade med baron Armfelt, kavaljer hos prinsen, och dagligen lefvande med Sparren och mottagande hans befallningar, till genomförande af en plan, som afsåg att sätta fläck på hans familjs heder och detta allt för en ung vildhjernas skull. Det var hvarken förenligt med konungslig värdighet eller rättvisa att understödja en persons bortröfvande med list. Den känsla af aktning man var skyldig en så hög tjensteman, som baron Sparre, för dennes ansvarsfulla befattning, var trampad under fötterna, och det var att gifva kronprinsen, redan vid hans så späda ålder, ett bevis på orättvisa och förräderi. Konungen hade mycken möda att igensopa spåren efter denna sak, och det var endast genom öfverståthållaren riksrådet Sparres mellankomst, hvilken var bror till kronprinsens guvernör, som han lyckades förekomma denne sednares tilltänkta afskedstagande.

Kronprinsen hade en nog svag kroppskonstitution, och var mycket besvärad af hemorroider och förstoppning. Han fick, vid denna tid, en för barn ganska farlig feber, som då härjade i Stockholm, kallad *Scharlakans-feber*. Drottningen blef mycket oroad deröfver. Hennes plåga förökades derigenom, att man förbjöd henne se sin son, emedan hon var

i grossess, och man befarade att äfven hon skulle smittas deraf. Konungen besökte kronprinsen mycket sällan och när han gick in till honom var det endast för att reglera någon obetydlig etikettsfråga eller för att beklaga sig öfver den stora hetta eller köld han tyckte sig känna i kronprinsens rum. H. M. blef mycket missnöjd deröfver, att man serverade kronprinsen på en servis af förgyldt silfver, och förebrådde baron Sparre att man icke haft den uppmärksamheten att servera H. K. H. på massivt guld. Baron Sparre ursäktade sig dermed, att som han till bestridande af kronprinsens alla utgifter, garderob m. m., enligt den af Konungen fastställda stat, ej hade mera än 600 rdrs anslag, var det omöjligt att dermed bestrida kostnaderna för en dylik servis. Det syntes vid alla tillfällen, att Konungen ej hade för kronprinsen den känsla, som kommer från hjertat och som bär den sanna ömhetens stämpel.

Konungens oro öfver franska hofvets val af ambassadör i Sverige blef lugnadt genom utnämningen af markis de Pons till denna förtroendepost. Han hade varit fransk envoyé i Berlin. Denne man var redan temligen till ålder kommen, med upplyst förstånd, solid och allvarlig i sitt sätt att vara samt pålitlig i umgänge; med ett ord just sådan som det behöfdes vid ett ungt hof, der trakasserier hörde till ordningen för dagen.

Hertigen af Östergötland fann sig förödmjukad af fröken Wrangels svar på hans anmälan om utgången hos Konungen af hans giftermåls-angelägenheter. Han tog sig i synnerhet nära öfver återsändandet af förlofningsringen och andra nipper, som han skänkt denna sin fästmö. Konungen delade denna hans smärta och ville ersätta värdet af dessa skänker genom ett diamant-halsband eller några andra nipper af värde. H. M. var så nådig att fråga mig om råd häröfver, varande i ovisshet i sitt val af en dylik skänk. Jag ansåg att en skänk af diamanter eller smycken skulle, under de förhållanden som föranledde densamma, vara föga lämplig, hvarken att ersätta eller trösta fröken Wrangel öfver den förlust hon gjort af en så lysande framtid; att det vore att förutsätta allt för liten finkänslighet hos henne, för att tro henne känna tillfredsställelse af en dylik present;

det vore tvärtom att låta henne visa sig i det allmänna med ett sorgligt minne, när hon bar dessa smycken, och hvilket minne hon just ej kunde hafva någon fördel af att föreviga. Hvad kunde hon för öfrigt göra med diamanter, när modrens fattigdom och många skulder, samt fadrens efterlemnade barn, ej lemnade medel öfriga att bekosta hennes dotter en toilett, som öfverensstämde med ett briljant-halsband. Jag trodde att H. M:ts godhet skulle kunna göra så väl modren som dottren en vida större glädje genom ett pensionsbref för modren, med tillstånd att låta det öfverflyttas på dottren, hvarigenom familjen försattes i ett för deras existens passande välstånd. Det aflidna riksrådet grefve Wrangels värdighet och gjorda tjenster lemnade en för familjen mera smickrande anledning, än uppslåendet af hertigens giftermål, som Konungen föranledt och hvarför H. M. bar skulden och att det vore ledsamt att löpa fara se presenterne afslås. Fröken Wrangels grannlagenhet skulle måhända just föranleda henne dertill. Konungen medgaf att detta nog skulle kunna hända och fann uti Wrangelska familjens beteende mycket mer ädelhet och grannlagenhet, än hos det hertigliga Brunswickska huset, som afslog hertig Fredriks giftermål med prinsessan af Brunswick, ett år efter det han, vid genomresan, 1771 i Brunswick anhöll om hennes hand; men likväl ej återsände prinsens med värdefulla diamanter omgifna porträtt, som hertigen skänkt sin fästmö, såsom ett bevis på kärlek och tro.

Herr Plommenfelt, hvars process i anledning af modrens bedrägliga cession hade förorsakat så många trakasserier, hade, genom en falsk edgång, dragit sig ur denna affär, med bibehållande af en god del af sin förmögenhet. Efter ett dylikt beteende blef han ett föremål för hederligt folks förakt; ingen ville mer umgås med honom. Konungen och hela hofvet vände honom ryggen, och H. M. fann sig befogad att förordna en andre introduktör för ambassadörer och ministrar, för att ej mera behöfva se denne Plommenfelt. På de fransyska spektaklerna, som Konungen på sin bekostnad lät uppföra i det kongl. slottet, och dertill biljetterna utdelades, blef denne olycklige hoffunktionär aldrig bjuden, och H. M. besökte numera frimurarelogen, endast

när han var säker att der ej träffa Plommenfelt. Emedlertid hade denne sednare der spelat en framstående rôle; hade exciterat logen på en fanatisk och chimerisk ton, som hon ännu bibehöll och hade förvridit Konungens, hertigarne Carls och Fredriks med flera frimurare-chefers hufvuden till den grad, att han der varit ansedd såsom en profet, en trollkarl och innehafvare af ovärderliga hemligheter, ehuru han af hederligt folk alltid varit ansedd såsom oförskämd, en skälm och dålig varelse.

Denna mening bekräftades äfven på ett lysande sätt. Plommenfelt, förbittrad öfver det dåliga bemötande han erfor från Konungens och hofvets sida, yttrade sig oförsigtigt så väl mot den ene som mot det andra, och tog sig före, i sin förargelse, att skrifva på en fönsterruta i ett värdshus, der han spisade middag med två af sina bekanta, ett pasquill öfver Gustaf III, deri han förebrådde Konungen att hafva brustit i uppfyllandet af sina förbindelser till nationen och bedragit sitt folk, allt uttryckt i mycket förolämpande ordalag. Han hade ej nog förstånd att dölja sig; uppasserskan på värdshuset öfverraskade honom, under det han skref denna ovärdiga nidskrift, och sade honom att värdshusvärden hade uttryckligen befallt tjenstefolket öfvervaka det ingen skref något på fönsterrutorna eller på väggarna i huset; men Plommenfelt hade den dumheten att svara henne med grofheter, påstående att det ej anginge henne. Han hade skrifvit på fransyska och husets folk kunde icke läsa det. Följande dagen kom stallmästaren Munck att spisa sin middag på samma värdshus, och läste hvad Plommenfelt der hade skrifvit. Han blef deröfver högst uppretad; kallade värden och husets folk för att få veta hvem som skrifvit det. Han tog med sig sjelfva glasrutan, och efter att hafva visat Konungen densamma öfverlemnade han den till polisen. Riksrådet Sparre lät förhöra värdshusfolket, hvilka erkände att herr Plommenfelt var författaren. Den anklagade blef förhörd; han nekade i början, men tillstod sedermera sin förbrytelse för riksrådet Sparre, i närvaro af justitiekansleren grefve Wachtmeister och revisionssekreteraren Låstbom. Sparre hindrade alla vidare åtgöranden, lät bevaka Plommenfelt i hans hus och begaf sig till Konungen

med Låstbom, för att emottaga H. M:ts befallningar rörande denna sak. Det kom till ett häftigt uppträde mellan Sparre och Låstbom inför Konungen. Sagde Låstbom, använd af Konungen i förtroendeuppdrag, och stundom förrättande justitiekanslerens embete, när denne var förhindrad, hade en elak karakter, respekterande hvarken lagar, rättigheter, heder eller ära; han uppoffrade allt för sin egen uppkomst. Denne man tillhörde Tolls liga och var Sparres fiende. Konungen tvekade om hvad parti han borde taga, emedan det mundtliga förhöret ännu ej var afslutadt, vittnena ej hörda på ed, icke heller den anklagades bekännelse lagligen tagen till protokoll, hvarföre man ej kunde behandla Plommenfelt såsom en öfverbevisad missdådare.

Låstbom trodde sig böra begagna detta tillfälle för att nedsätta Sparre i Konungens ögon; han förklarade alltså att det ej vore öfverensstämmande med brottmålslagarne att man behöfde först höra vittnena juridice, ej heller upptaga den anklagades bekännelse till protokoll, innan man kunde förfara med honom såsom skyldig.

Sparre hade förberedt sig på något dylikt; men han blef icke desto mindre uppretad. *Det är icke första gången* — sade han — *som jag förmärkt att herr Låstbom missbrukar Konungens förtroende, och att Ni ej känner till svenska lagarne; Ni borde ej vara derom okunnig att poliskammaren ej är ett inqvisitions-tribunal; att dess verksamhet är inskränkt att upprätthålla ordningen inom hufvudstadens område och der boende innevånare, som lyda under öfverståthållare och magistrat; att poliskammaren ej är någon domstol, att den ej kan ålägga öfver 50 rdr böter, i fall af förbrytelser emot polisförfattningarne; att det här vore fråga om ett majestätsbrott, begånget af en adelsman, hvilken, enligt Ridderskapet och Adelns privilegier, ej behöfver svara för eller dömas af annan domstol än hofrätt.* Sparren tillade att han skulle förtjent Konungens onåd om han handlat *summariæ processu* vid detta tillfälle; att han gjort hvad på honom kunde ankomma för att taga reda på saken och sätta Konungen i tillfälle att bestämma hvad som dervid vidare skulle göras; att här vore fråga om ett menniskolif och att den anklagade, innan han kunde förlora det,

borde åtnjuta laga rättegångsförmåner, för att få tillfälle att försvara sig.

Enligt Edert förmenande, herr Låstbom — fortfor Sparre — *skulle poliskammaren urarta till en inqvisition, och derigenom blifva lika farlig för folkets lagliga säkerhet som för rättvisan och Konungens benådnings-prerogatif.*

Konungen var af Sparres tanke, och Låstbom urskuldade sig, under erkännande af sitt misstag. Konungen ålade riksrådet Sparre, att söka underlätta Plommenfelts flykt, och äfven lemna honom 100 dukater af polismedlen, i händelse han vore utan penningar; att draga ut med undersökningen om hans försvinnande några dagar, och slutligen söka efterspana honom, när han fått tillräckligt försprång, samt öfverlemna hans sak till hofrätten, att der blifva lagligen handlagd och afdömd.

Hofrätten, som blifvit underrättad om den anklagades flykt, lät efterlysa honom i alla kyrkor i Stockholm och i landsorterna, för att honom ertappa. Man tog reda på hans brottslighet och han blef enhälligt dömd att halshuggas, den 26 Mars. Rådet stadfäste domen och tillade förlust af hans adelsskap.

Konungen hade befallt öfverståthållaren att, innan han skulle låta Plommenfelt undkomma, taga ifrån honom frimureriets arkiv, som H. M. var mycket ängslig för. Der fanns, bland andra papper, en donations-akt af Konungen, lydande på öfverlåtelse till frimurarne af alla Kronans domäner, för att deraf göra kommenderier; denna handling daterade sig från samma tid, som hertig Carl hade blifvit utnämnd till stormästare eller härmästare för alla frimurare och då man invaggade sig i den chimeriska tron, att kunna förena alla frimurare-loger under ett välde; att kunna återupprätta de gamla tempelherrarnes orden och emottaga desses fordna tillhörigheter i jordagods och kommenderier.

Uti den stora logen, den 21 Mars, som de moderna frimurarne celebrera nattetid, lät Konungen krossa Plommenfelts vapen; uteslöt honom för all tid från frimureriet och lät tillskrifva alla loger i Tyskland, för att derom dem underrätta. Hertig Carl, logens stormästare, var ej närvarande vid detta tillfälle; han blygdes, att, under så lång tid, hafva

varit styrd af en så dålig menniska. Grefve Bjelke framförde propositionen, på hertigens vägnar, och logen biföll enhälligt densamma.

Konungens handlingssätt emot denne olycklige man var ädelt och menskligt. Det förtjenade så mycket mera beröm, som Konungen trodde på förutsägelser, magi, spöken, profetior m. m. d. och emedan H. M. var öfvertygad att herr Plommenfelt innehade, i en ytterst hög grad, alla dessa förunderliga hemligheter, att han hade kännedom om jesuiternas föregifna hemligheter, och bland annat att han kände hemligheten att behäfta hvem han ville med sjukdom och trolla lifvet ur honom genom magiska konster. Hans svaghet var så stor uti detta hänseende, att då H. M. fått en svag feber, som slutade med hufvudvärk, och hvilket inträffade kort tid efter Rådets dom i Plommenfelts moders bedrägliga konkurs, trodde Konungen genast, och vidhöll alltid sedermera denna tro, att Plommenfelt hade trollat sjukdomen på honom; och äfven i samma stund Konungen underlättade denne brottsliges flykt, darrade H. M. af fruktan, att denne skulle hämna sig på honom. Hvilken motsägelse och hvilken brist på förstånd och omdöme! . . . . Jag skulle ej kunnat tro detta, om jag ej sjelf sett och hört honom.

Konungens enskilda lefnadssätt var underkastadt oändliga omvexlingar. Det behöfdes något trakasseri eller något nytt för att nära H. M:ts oro och ledsnad. Det var ej förenligt med hans lynne, att underkasta sig någon regelbundenhet uti sitt husliga lefnadssätt, lika litet som uti Rikets styrelse. Konungen hittade på att använda alla Tisdagar till läsning; i denna afsigt formerade han sig en societet af damer, som spisade middag och souperade med honom och passerade hela aftonen i hans rum. Denna umgängeskrets utgjordes af statsfruarna grefvinnan *Löwenhjelm*, född Fersen, och grefvinnan *Klinckowström*, född Fersen (min äldre dotter), hofmästarinnan i hertiginnans af Södermanland hof grefvinnan *Ramel*, grefvinnan *Lantingshausen*, född Stockenström, och hoffröken hos hertiginnan fröken *Strokirch*. Premier-aktören Monvel var lektör. Der voro äfven inbjudne 7 à 8 herrar, valde bland hofvets ungdom

och kände för deras okunnighet. Man kallade denna cirkel *Les savants*, emedan medlemmarne borde afgifva deras omdömen öfver de arbeten som förelästes.

Under Dymmelveckan blef nu, som under föregående år, fråga om Konungens nattvardsgång; men H. M. förklarade, att han ville uppskjuta denna heliga handling till Maj månad. Orsaken var, att Konungen blifvit förargad på sin öfverhofpredikant Troil, och som skulle lemna sin plats i Maj månad, emedan han blifvit utnämnd till biskop i Linköping.

Som Drottningens grossess var till hälften avancerad, lät Konungen befalla att de allmänna förbönerna i alla kyrkor skulle börja hållas den 7 April. H. M. lät expediera inbjudningsbref, för att närvara vid Drottningens förlossning, till hertiginnan af Södermanland, till riksrådet och riksrådinnan Ulrik Scheffer, till riksrådet Carl Scheffer, till grefven och grefvinnan Brahe, till riksrådinnan Rudenskjöld, till riksrådet och riksrådinnan Bjelke, till riksrådet och riksrådinnan Gyllenstjerna, till riksrådet baron Fredrik Sparre, till grefvinnan Rosen samt till mig och min hustru. Alla blefvo inviterade att inställa sig vid Drottningholm den 12 Augusti. Det blef, vid hela detta arrangement, ej fråga om Enkedrottningen, hvaraf man förmodade, icke utan skäl, att denna formella skriftliga inbjudning betydde att hon skulle vara utesluten.

Detta år hemsöktes landet af en stor hungersnöd i flera provinser, och en allmän foderbrist för kreaturen försvårade det onda. I de till Norge gränsande trakter var folket nödsakadt att mala djurs, ja till och med menniskoben för att blanda upp till bröd. Många hushåll flyttade öfver till Norge, hvarest de funno bröd i de allmänna magasinernas spanmålsförråd, ett försigtighetsmått, som Sverige försummat att vidtaga. Konungen lät kungöra i dessa gränsorter, att bönderna skulle få på kredit spanmål i Götheborgs magasiner; men afståndet dit var för långt och foderbristen hindrade allmogen kunna begagna sina dragare en så lång väg; följaktligen kunde de ingen nytta draga af detta anbud. Konungen skänkte 500 tunnor spanmål åt de fattigaste på Dalsland.

Hela Riket var skandaliseradt deröfver, att, under en tid af hungersnöd, man i de regala brännerierna fortfor att förvandla så många tunnor spannmål i bränvin, och under det att folk och kreatur dogo af svält, uppvägde man mäsken med guld. Förargelsen mot kronobrännerierna, som vanan hade något litet stillat, upplågade ånyo och man ansåg, med något sken af rättvisa, att vinsten på spannmålen, på detta sätt förvärfvad, borde kunna uppskjutas. Men som statsutgifterna oupphörligen ökades, kunde finansministern ingenting göra dervid, till lindrandet af folkets nöd. Sällan taga Konungar kännedom om landets tillstånd genom annat än hofsmickrares ögon eller omdömen, och desse hvarken känna eller älska deras fäderneslaud för annat än deras personliga fördel.

Allt hade i detta ögonblick hängifvit sig åt prinsarnes och hofvets nöjen. Religionen tjenade der till ingenting annat än gyckel och ämne för en roande konversation; och ju mer konfusion föreföll bland folket, genom en mängd sekter, såsom herrenhutare, socianister, methodister, dippelianer, pietister m. fl., desto mera roade man sig deråt. Allmänheten förargades deröfver och der kringspriddes för Konungen ofördelaktiga utlåtelser. Ryktet om alla dessa religiösa förirrelser hade framträngt till Dalarne och detta folk, hvars lynne är oroligt, knotade mycket deröfver.

En dalkarl, som bland andra vid denna tiden kom till Stockholm, att söka arbete efter vanligheten, mötte uti Slottsbacken, i samma stad, en sin bekant, notarie uti rådstugurätten. Dalkarlen frågade, ibland annat: *Kan du säga mig du, huru det är med dessa sektra i Stockholm? ska vi nu ej mera tro på Christum? har doktor Luther rest bort med Regeringsforma? hvad säger Kunga om tåcka?*

Notarien: *Ja, hva sku J väl säga i Dalarne, om Kungen gåfve Eder en ny religion?*

Dalkarlen: *Åh Gu' bevare oss! det ginge aldrig väl och det kan Han ej göra; Han är ju födder i vår lära och infödd svensker. Jag har väl hört sägas och hviskas, att han håller med sektra, men det tror jag intet.*

Notarien: *Det kan du ej veta; men om han, då J minst tänken derpå, ger er en ny kateches och en ny religion, hvad gören J då?*

Derpå, sedan dalkarlen något betänkt sig, svarade han: *Vet J herre, om Kungen vill gie oss bränvinet efter, så kunde vi väl komma öfverens om saken.*

Så mycket allmogen var, i denna tiden, bekymrad om brödfödan och bränvin, så mycket voro ock militär- och civil-staterne om prejudicer uti befordringar och tjensteackorder. Allmänt, både i tal och skrifter, klagades med fulla skäl, men förgäfves; en del utgöt sin harm genom skämt. Ibland dessa var en drabant, som hette Odel. Denne yngling hade, med mycken olägenhet, köpt sig en drabantsyssla för 12,000 daler kp:mt; men då Konungen formerade fyra kompanier af drabanterna, till 25 man hvardera, under namn af *Svea, Götha, Vendes* och *Finlands* kompanier, blefvo 28 drabanter afdankade och deras löner anslagne till kaptenerne för bemälde kompanier. Bland de afdankade var ock denne unge Odel, som för sina utlagda penningar fick den förmånen, att bära uniformen på expektans, utan lön. Uti ett sällskap frågades honom, uti hvilket kompani af drabanterne han nu tjente, och han svarade genast: *uti arfvingens till Norge.* Detta uppväckte löjliga infall öfver hela drabant-inrättningen, emedan Sveriges konungar, af ålder, förde i sin titel arfvinge till Norge.

Som prinsessan Sofia Albertina, vid denna tid, sjuknade, ville Konungen besöka henne; men som hon bodde hos sin moder, på Fredrikshof, och Konungen fruktade möta Enkedrottningen, anmodade han hertiginnan af Södermanland att förbereda modren derom och säga henne, att Konungen önskade se systern ensam. Detta skedde ock; Konungen reste till Fredrikshof i stor cortège; Enkedrottningen syntes ej till; men hon blef förargad öfver den pomp och ståt, hvarmed han aflade detta besök och som alldeles icke behöfdes; men som hon trodde vara påhittadt, för att öka förolämpningen emot henne.

Omedelbarligen efter detta besök uppdrog Konungen kammarherren hos Enkedrottningen, baron Schultz, att till henne frambära förlikningsförslag, med det vilkor välför-

ståendes, att den regerande Drottningen ej måtte deri inbegripas. Baron Schultz, som sökte en plats såsom minister i Haag, var i stor förlägenhet öfver denna kommission, som han hade flera gånger sett så illa aflöpa och bönföll hos Konungen, att honom derifrån befria, såsom varande en inkompetent affär för honom. Men Konungen gaf honom sin befallning derom. Baron Schultz redogjorde för allt detta inför Enkedrottningen, hvilken sade honom med bitterhet, att han ej hade att blanda sig i dessa saker, och att om hennes son hade något att säga henne, som dem personligen anginge, kunde han sjelf meddela henne det och dertill behöfdes alldeles inga mellanlöpare, som hon ej ville veta af under hvad vilkor som helst. För öfrigt sade sig Enkedrottningen fullkomligt känna den regerande Drottningens tänkesätt; hon hade ej att beklaga sig öfver henne, och hon visste henne vara fremmande för de känslor, som Konungen ville på egen hand tilldela henne.

Sedan biskopen i Linköping Troil blifvit förafskedad emottog Konungen H. H. nattvard den 5 Maj af sin unge öfverhofpredikant baron Taubes hand. Denne hade endast 18 månader derförut varit löjtnant vid Wermlands regemente. Ceremonien begicks med vanlig ståt i slottskapellet. När Troil afreste hade Konungen försonat sig med honom, och afskedade honom på ett högst smickrande sätt.

Baron Taube stod mycket väl hos Konungen. Denne unge man hade hvarken religion eller presterliga kunskaper, och mycket svaga predikogåfvor; men han var ränkmakare och liderlig. Konungen hade, utom öfverhofpredikants-platsen vid hofvet, gifvit honom kyrkoherde-befattningarne uti Storkyrkans och i Lofö församlingar. H. M. hade bestämt för honom statssekreterare-platsen för ecklesiastikärendena, hvilka han ville frånskilja Schröderheims embetsbefattning, som innehade densamma likasom hans föregångare, allt sedan reformationstiden. Men grefvarne Scheffer och andra röster höjde sig emot denna nyhet, som skulle kunna medföra oredor uti ecklesiastik-staten, hvadan utförandet blef åtminstone uppskjutet. Emedlertid, för att gifva baron Taube ett bevis på utmärkelse, lät Konungen erkebiskopen i Upsala komma till Stockholm, för att in-

stallera Taube såsom kyrkoherde i Storkyrkan. Ceremonien egde rum Pingstdagen, den 19 Maj, med mycken ståt. Konungen var dervid personligen närvarande och akten varade från kl. 11 f. m. ända till kl. 3 e. m. Konungens inquietude höll ut med detta dröjsmål, emedan H. M:ts smak för ceremonier beherrskade alla andra känslor vid dylika tillfällen.

Den 22 Maj afreste Konungen till Gripsholm, åtföljd af nästan hela hofvet. Af damer voro närvarande hertiginnan af Södermanland med 4 hofdamer; grefvinnan Brahe, grefvinnan Löwenhjelm, grefvinnan Lantingshausen, grefvinnan Piper, född Fersen (min yngre dotter), fru v. Nolcken samt riksrådet Ulrik Scheffer med sin fru. Drottningen, som ej älskade landet, qvarstannade i staden, under förevänning af sin grossess, och med henne qvarstannade endast hennes båda hofmästarinnor samt tre tjenstgörande statsfruar.

Det blef mycket svårt att transportera Konungens svit. Som höskörden slagit felt i Södermanland, hade bönderna dels minskadt antal dels inga hästar, för att disponera till resandes fortskaffande och till transport af födoämnen från hufvudstaden.

Konungen fann vistandet på Gripsholm föga nöjsamt. En smittosam feber, åtföljd af snufva och bröstvärk, som kom från Ryssland och utspridde sig öfver hela Sverige och Tyskland, lade alla menniskor till sängs på Gripsholm. Konungen blef ej heller skonad, och af de 30 personer, som utgjorde Konungens umgängeskrets, kommo ej flera än 8 till bordet; de öfriga lågo mellan lakan. Konungen njöt af ingenting annat än af sin nya theater och sina komedianter, som nyligen erhållit en förstärkning af 5 personer.

Drottningen qvarblef innesluten i sina rum å Stockholms slott, utan att visa sig ute, under hela den tid Konungen var frånvarande. Hon tillbringade sin tid med en gammal dansk kammarfru Wenner och sin gunstling friherrinnan Manderström. Ingen såg henne för öfrigt, utom den jourhafvande statsfrun, som ledsagade henne under promenaden på eftermiddagen i vagn, äfvensom när hon gick för att besöka kronprinsen. Drottningen blef också angripen af

den reumatiska febern, som härjade i staden och synnerligen bland folket.

Konungen brydde sig ej om att afbryta sin sejour på Gripsholm, för att anföra gardena vid utryckning i läger på Ladugårdsgärdet. Hans tält voro likväl i lägret uppsatta, tills H. M. skulle ankomma, hvilket var bestämdt till den 22 Juni. General Sinklair, som uppgjort ett nytt infanteri-exercis-reglemente, hade, i egenskap af Konungens 1:e adjutant, befallning att öfvervaka att exercisen skedde i öfverensstämmelse med sagde reglemente och Konungen ville ej anlända förr, än trupperne sålunda voro inöfvade. Ehuru H. M. hade befallt att ett nytt exercis-reglemente skulle utfärdas för arméens infanteri, hade han dock afsmak för den militära tjensten. Han hade gjort sig den mödan att taga någon kännedom om de gamla reglementena då han år 1768 kamperade såsom gardes-kapten; men att nu studera en ny taktik och nya handgrepp, och uppskrifva till minnes en förteckning på de nya kommando-orden, öfversteg H. M:ts tålamod. General Sinklair hade sammanskrifvit detta reglemente, lika mycket på befallning som af böjelse, för att kunna berömma sig af att hafva satt det svenska infanteriet på en föregifven bättre fot; detta är ofta en svaghet hos folk, som uppnå de främsta platserna. Denne duglige officer hade länge tjent, inom de lägre graderna, uti den franska arméen, hvarunder han deltagit i krigen åren 1740 och 1760. Han kände ej den militära andan inom andra än franska arméerna, och utan att undersöka hvarken Sveriges militära konstitution ej heller nationens anda, som han var obekant med, utgaf han det sista fransyska infanteri-exercis-reglementet såsom sitt eget verk åt svenska arméen. Deraf hände att man upptäckte felaktigheter och åsigter stridande mot svenska vanor och sedvänjor. Alla infanteri-officerskorpser klandrade detta reglemente. De unga herrarne i Konungens omgifning gjorde chorus; och genom allt detta fick H. M. afsmak för att derom taga närmare kännedom. Emedlertid måste man göra flere förändringar i reglementet och i synnerhet i de s. k. Förklaringarne, som befunnos ofullständiga och delvis opraktiska.

20:e Kapitlet.

1782. Juni—December.

Konungen flyttar från Gripsholm till Drottningholm. — Enkedrottningen insjuknar på Svartsjö. Hennes förhållande till sina barn. — Hon skrifver sitt testamente. Hennes syndabekännelse. — Konungens första besök på Svartsjö den 10 Juli. — Hans andra besök derstädes den 13 Juli, då han försonar sig med Enkedrottningen. — Kronprinsen införes till sin farmor. — Effekten af försoningen på hoffolket. — Konungens tredje besök på Svartsjö den 15 Juli kl. 8 e. m. — Enkedrottningens sista stunder och död. — Notifikation härom. — Förhållandet vid liköppningen. — Likets transport från Svartsjö till Stockholm. — Enkedrottningens begrafning. Hennes hofstat upplöses. — Reflexioner öfver hennes lefnad och död. — Huru Konungen uppfyller sin moders sista vilja. — Uppträde mellan Konungen och hertig Fredrik, med anledning af Enkedrottningens sista bref till Konungen. — Enkedrottningens efterlemnade papper. — Konungens granlaga uppförande emot sin syster. — Bostad för prinsessan iordningställes. — Arfskiftet. — Sorgtidens förkortande. — Drottningens väntade nedkomst på Drottningholm. — Hertigens af Småland födelse. Anekdoter derom. Nådebevis med anledning deraf. Det Kongl. barnets döpelseakt. — Den nya operan vid Norrmalms (n. v. Gustaf Adolfs) torg inviges. Prinsessan donerar sitt palats till hertigen af Småland. — Det Kongl. barnets uppvaktning. — Konungens samtal med grefve Fersen rörande hofmästarinna för den nyfödde arfprinsen, samt dess första vård. Konungens bekymmer för lärare åt kronprinsen. — Drottningens kyrktagning; Te Deum; festligheter i staden och på Drottningholm. — Kongl. hofvet flyttar i Oktober till Gripsholm. — Bankens revision och fördelaktiga affärer Penningestocken; Rikets gäld; det ekonomiska och financiella tillståndet. Bankens inkomster. Vägrar tills vidare utvidga sin lånerörelse och sedelmassa. Tablå öfver af banken till staten allt sedan 1664 förskjutne medel. Liqviden för Peilska huset eller n. v. arfprinsens palats. — Oktrojen för det Ostindiska kompaniet förnyas på 20 år. — Tullarrendet upphör; kronan återtager tulladministrationen. — Statens financiella förlägenhet; öfverflöd af penningar i allmänna rörelsen; orsakerna dertill. — Liljencrantz framställer för Konungen statsverkets tillstånd; H. M:ts onådiga svar derå. — Konungens ingrepp i lagskipningen. — Hertig Carls affärsställning; huru han hjelper sig fram utan kredit. — Hertigen gör bankrutt. — Hertig Fredriks värdigare beteende mot sina fordringsegare. — Bränneri-direktionens konfiskations-expedition i Westmanland. Deraf uppkommande tumult. — Konungen sysselsätter sig på Gripsholm med rangbestämmelser och theaterpjeser. — Prinsessan S. Albertinas passion för scenen.

Konungen kom in till staden från Gripsholm, för att öfvervara de sista 8 dagarne af öfningarne uti lägret; och begaf sig derefter till Drottningholm, för att der tillbringa den återstående delen af sommaren. Konungen påtänkte få roa sig med tornérspel och andra festliga tillställningar,

varierade med komedier och operor, gifna af hofvets damer och herrar. Men som Enkedrottningen insjuknade på Svartsjö, i en slags bröstinflammation, blef deraf Konungens uppmärksamhet för ögonblicket vänd från nöjena. Efter några dagars tid tillfrisknade Enkedrottningen; men prinsessan Sofia Albertina blef häftigt angripen af reumatisk värk. Enkedrottningens ömhet för sin dotter tillät henne icke att spara sig under sin konvalescens och afvakta sin helsas och sina krafters fullkomliga återställande. Oron tvingade henne att flera gånger dagligen gå upp till prinsessan, hvars rum lågo öfver Enkedrottningens. Prinsessans häftiga och otåliga lynne hänförde henne ofta att med hårdhet bemöta sin moder, och visa henne hvarken välvilja eller tacksamhet för alla hennes omsorger [1]). Det var denna olyckliga moders öde att lida af sina barns otacksamhet. Det är sant, att hon hade sig sjelf att tacka derför, genom den brist på omdöme och genom häftigheten i sin karakter, hvarom alla tilldragelser i hennes lif bära sorliga vittnesbörd. När hon var missnöjd med sina barn, misshandlade hon dem till det yttersta; när hennes dåliga lynne var öfver, qväfde hon dem med sina smekningar; det ena som det andra var för dem besvärligt.

Enkedrottningen var mycket sorgsen och uti hennes svaghetstillstånd gjorde smärtan ett afgörande intryck på hennes lif. Den sista gången hon gick upp till prinsessan var i slutet af Juni månad (1782); hon uthärdade då af sin dotter ett opassande utbrott af dennas dåliga lynne, hvilket gjorde modren förtviflad. Då hon gick tillbaka ned i sina rum sade hon, med tårar i ögonen, till sin öfverkammarherre grefve Carl De la Gardie, som stödde och hjelpte henne utför trapporna: *Min dotter tager lifvet af mig; jag kan icke öfverlefva ett så dåligt bemötande och sådan hårdhet af mina egna barn.*

Få dagar derefter fick Enkedrottningnn tillbaka sin feber med oppression på bröstet, och hemorroider, som brukade besvära henne. Hennes tillstånd försämrades och hon trodde hon skulle, ehuru läkarne ej voro oroade öfver sjuk-

---

[1]) Se härom öfverkammarherren grefve De la Gardies bref; bilagan N:o I.

doms-symptomerna, som manifesterade sig medelst en upphostning af materia och blod. Den 9 Juli använde H. M. hela dagen med att upprätta sitt testamente, hvarigenom hon till sina arfvingar utnämnde sina båda yngsta barn, hertigen af Östergötland och prinsessan Sophia Albertina. Hon lemnade 50,000 rdrs skuld, som hón assignerade till betalning på ett års anslag af sitt enkeunderhåll, i hopp att Konungen skulle medgifva detta; slutligen rekommenderade hon sitt hof och sina tjenare till Konungens nåd.

Hon skref likaledes ett mycket långt bref till Konungen sin son, deri hon framställde hela hans uppförande emot henne, deraf hon under så lång tid hade lidit. Hennes penna, doppad i galla, fördes af förtrytelsens hand. Hennes bref slutades med den förskräckligaste förbannelse öfver Konungen, om han vägrade uppfylla hennes testamentes föreskrifter.

Slutligen utsågs en klädning af silfvertyg, för att begagnas till hennes svepning.

Hon afsände, efter hvarandra, två ilbud, för att kalla till sig hennes mest älskade son, hertigen af Östergöthland, som bodde på Tullgarn; men befarande att han ej kunde infinna sig före hennes död, skickade hon efter sin förre öfverhofpredikant biskop Wingård, anförtroende honom sitt testamente förségladt, för att genom hans försorg till hertig Fredrik öfverlemnas.

Enkedrottningen samtalade länge med Wingård öfver det tillkommande lifvet, samt rörande sin snart tilländalupna lefnad; men utan att adoptera andra grundsatser i religion än den deism, deri hon hade lefvat.

Enkedrottningens bikt inför biskop Wingård var ord för ord som följer:

Jag dör — sade hon — *jag känner inom mig att så måste ske. Jag bekänner att jag, under min lyckas dagar, har felat mot det Högsta väsendet; men ehuru jag skiljer mig, i många punkter, från de allmänna trosåsigterna, har likväl mitt hjerta aldrig hufvudsakligen felat mot det Högsta väsendet.*

Sedan mina motgångar vidtogo, har jag haft mera tid till eftertanka, jag har då upptäckt mina fel och jag beder Gud, ur djupet af mitt hjerta, att Han måtte förlåta mig dem; jag beder ock om edra förböner för mig.

Hvad beträffar menniskorna och verlden, så säger jag eder ingenting derom; jag har ofta felat, men oftast af öfvertygelse att jag gjorde väl, eller ock af tidsomständigheter som tvingade mig dertill.

Hvad angår mina barn, så har jag intet att förebrå mig. Mitt hjerta har alltid tillhört dem, de hafva alla ock alltid utgjort mitt lifs käraste föremål; dömme Gud, huru jag derför har blifvit lönad; men jag förlåter dem [1]).

När hertig Fredrik den 11 Juli anlände, öfverlemnade Wingård testamentet till honom, jemte Drottningens bref till Konungen. Enkedrottningen affordrade hertigen dennes hedersord, att han skulle behålla duppletten af detta till Konungen adresserade bref, för att deraf göra offentligt bruk, i händelse Konungen ej respekterade hennes testamente, som innehöll hennes yttersta vilja.

Konungen, som blifvit underrättad om sin moders tillstånd, blef ängslig; steg till häst den 10 Juli på morgonen, åtföljd af en af hertigens af Södermanland pager, för att vara helt inkognito, och begaf sig af till Svartsjö. Der steg Konungen af hästen, utanför slottets inhägnad, gick öfver trädgårdsmuren och skickade en trädgårdsgosse till riksrådet Ribbing, öfverste marskalk hos Enkedrottningen, för att få tala med honom. Konungen hade med denne sednare en lång konferens under den lind, som blifvit planterad af Konung Gustaf Adolf. H. M. hade valt detta ställe för att imitera Henrik IV, som hade i Vitry, under ett träd, en konferens med Sully under Pariserkriget.

Konungens tanka var att gå direkte in till sin moder, utan att låta anmäla sig; men sedan Ribbing föreställt H. M. att detta sätt att forcera dörrarne till sin mors sjukrum var alltför våldsamt, och skulle Enkedrottningen, hvars häftiga lynne vore Konungen väl bekant, måhända sätta lifvet till af förskräckelse, och deraf finge Konungen uppbära

[1]) Se härom bilagan N:o V.

skulden, afstod Konungen från sin idé, och det blef öfverenskommet att Ribbing skulle förbereda Enkedrottningen och utverka hennes tillstånd att Konungen finge besöka henne; men Drottningen afslog det med följande ord: *säg honom att jag förlåter honom, men att det nu är för sent att spela komedi.* Konungen återvände samma väg han kommit, sedan han med prinsessan Sophia Albertina och Ribbing öfverenskommit att de skulle söka mildra Enkedrottningens sinne till Konungens fördel [1]).

Hertiginnan af Södermanland hade äfven begifvit sig till Enkedrottningen; men då hon af läkarne fått den försäkran att Drottningen ej vore i någon fara, återvände hon till Drottningholm för att bevista aftonens komedi.

Som Enkedrottningen befann sig litet bättre på aftonen, lät hon flytta sig på en hvilsoffa, medan man uppbäddade hennes säng. Grefvinnan De la Gardie, som vakade hos Drottningen, och grefve Ribbing, begagnade detta förmånliga ögonblick för att föreställa Drottningen det okristliga i hennes förbittring och de följder det kunde hafva, beträffande utförandet af hennes nyss upprättade testamente; att verkningarne af detta hennes beteende skulle återfalla på prinsessan och hertig Fredrik, och att hon i grafven skulle medföra klandret öfver onaturligt och exempellöst hat. Drottningen gaf slutligen efter; *må han komma* — sade hon — *men med vilkor att han åtföljes af sin gemål och sin son, utan hvilkas sällskap jag ej vill se honom.* Hon befallde grefve Ribbing att tillskrifva Konungen i dessa ordalag, utan att tillägga något vidare. Detta bref blef genast affärdadt till Drottningholm. Brefvet försatte Konungen i mycken förlägenhet, i anseende till Drottningen. Han besvarade det ej, förr än då han den följande dagen, som var den 13 Juli, sjelf begaf sig till Svartsjö helt ensam; urskuldande Drottningens frånvaro med hennes grossess, som hindrade henne att företaga denna resa, emedan hon var helt nära sin nedkomst. Enkedrottningen hade befallt att man skulle underrätta henne om Konungens ankomst, och ej låta honom inkomma, förr än hon lemnat tillstånd dertill.

[1]) Se de närmare detaljerna vid detta Konungens besök, i bilagan N:o II.

Konungen begaf sig till trädgården, hvarest han blef emottagen af hertigen af Östergöthland, af prinsessan Sophia Albertina och af Enkedrottningens hela hof. Man anmälde för denna sednare Konungens ankomst, som svarade, att innan hon ville se honom vid sin säng, fordrade hon en af Konungen skrifven och egenhändigt undertecknad ratifikation å det testamente hon upprättat till förmån för sina tvenne yngsta barn, samt att Konungen åtoge sig att betala hennes skulder.

Konungen begärde papper, bläck och penna, och skref följande rader, som hertig Fredrik bar fram till hans moder:

Je suis venu, ma chère Mère, pour avoir le plaisir de Vous voir et de Vous embrasser encore une fois. J'espère que Vous ne me refuserez pas cette satisfaction; mon frère Frédéric est temoin de ma douleur, et je l'ai chargé de Vous la dépeindre.

Enkedrottningen lät svara honom, att hon skulle vilja se honom med nöje, så snart han undertecknat ratifikationen på hennes testamente. Konungen visade sig mycket villig dertill och nedskref samt undertecknade en försäkran, att vilja bokstafligen uppfylla sin moders testamente, betala hennes skulder och vårda sig om hennes hof och tjenstfolk. Hertig Fredrik öfverlemnade denna försäkran till Enkedrottningen samt återkom, för att tillkännagifva Konungen, att H. M. nu hade frihet ingå till sin moder.

Konungen drack ett glas vatten, för att lugna sitt upprörda sinne, och seende dubbeldörrarna öppnas, ingick han med riksrådet Ribbing uti Enkedrottningens sängkammare. Grefvinnan De la Gardie satt vid Drottningens hufvudgärd; både den förra och Ribbing ville draga sig tillbaka, för att ej vara vittnen till ett möte af denna beskaffenhet; men Enkedrottningen fasthöll grefvinnan De la Gardie i handen och befallde riksrådet Ribbing att stanna qvar.

Konungen ville höja sin röst; men Drottningen afbröt honom med dessa ord:

Du kommer utan tvifvel, min son, för att njuta af ett för dig angenämt skådespel, och som du väntat med så mycken otålighet, nemligen att få se mig dö. Du har gjort allt hvad som på dig berott, för att påskynda detta slut.

Kanske tänker du ännu i denna stund på att bereda mig någon ny skymf, dylik med den i Maj månad år 1778 mig tillfogade, då jag blef tvungen att rättfärdiga mig i Rådets närvaro, eller den 1 November, då tillträde till ditt hof och din person blefvo mig skymfligen förvägrade.

Enkedrottningen upprepade derefter alla omständigheterna af Konungens oregelbundna uppförande, allt ifrån dennes spädaste ungdom och i synnerhet ifrån hans uppstigande på thronen. Uttryck af falskhet, förräderi och förakt för modren blefvo dervid ej sparade. Konungen ville afbryta denna plågsamma rekapitulation, och ingå i en explikation; men riksrådet grefve Ribbing tog Konungen omärkligt i armen, och hviskade honom i örat: *Kom ihåg, Eders Maj:t, att det är en döende moder, och hon måste hafva rätt att fritt yttra sig, hvad hon vill, utan att Eders Maj:t motsäger henne.* — Konungen höll sig då stilla.

Den reda, det minne och den vältalighet, som Drottningen utvecklade under detta pinsamma meddelande, var värdt all beundran, och högst ovanligt i en yttersta stund, då det menskliga förståndet brukar beherrskas af den kroppsliga svagheten.

Sedan Enkedrottningen lättat sitt hjerta med utgjutelsen af sin smärta, tillkännagaf hon sitt medgifvande till försoning, genom de ömmaste omfamningar och yttranden. Konungen förnyade muntligen sitt löfte att bokstafligen uppfylla hennes testamente.

Drottningen begärde att få se kronprinsen. Konungen hade förekommit hennes önskan, genom ett ilbud, för att låta hemta sin son från Drottningholm.

Sedan Konungen hade dragit sig tillbaka, och då Drottningen befann sig ensam med grefvinnan De la Gardie, som uttryckte sin glädje öfver denna försoning, kramade Drottningen hennes hand, med dessa ord: *Moderera eder glädje; han bedrager oss, ma chère.*

Konungen lät expediera ordres till Stockholm, att allmänna förböner skulle hållas för hans moder, och att spektakler och alla offentliga förlustelser skulle inställas, med undantag emedlertid af de på Drottningholm.

Hertiginnan af Södermanland begaf sig till Enkedrottningen och betygade henne all hjertlig ömhet. Enkedrottningen blef mycket rörd deröfver och gaf henne sin uppriktiga välsignelse.

Kronprinsen infördes till Enkedrottningen af Konungen sjelf; man hade lärt detta barn sin lexa, och som uppfördes vida skickligare än man trott det vara möjligt. Drottningen lät honom sätta sig upp i hennes säng; hon omfamnade honom, smekte honom mycket och syntes vara glad att få se honom. Hon skänkte honom en vacker diamant-agraff för att dermed pryda sin hatt, och hafva ett minne efter henne [1]).

På eftermiddagen återvände Konungen till Drottningholm, och öfvertalade hertiginnan af Södermanland att åtfölja sig, för att på qvällen i hans sällskap bevista spektaklet; till stor skandal för alla förståndiga menniskor, och äfven för folket, som fordrar anständighet hos andra, ehuru det sjelf så sällan visar det.

Vid återkomsten till Drottningholm fann Konungen sin stallmästare Munck och en del af hofvets unga smekungar vid mycket dåligt lynne öfver denna försoning. Drottningen syntes äfven mycket orolig deröfver. Man påstod att hon helt kort vägrat Konungen att resa till Svartsjö för att emottaga sin svärmoders sista afsked. Detta faktum är svårt att kunna bekräfta, emedan allt sedan begynnelsen af detta olyckliga brouilleri, Drottningen ofta tjenade till förevändning och hon fått bära skulden för de mest ohöfliga åtgärder, som Konungen tillät sig mot sin moder, Drottningen ovetande.

Den 14 Juli, på morgonen, befann sig Enkedrottningen något bättre; hon begärde då att få se kronprinsen, men H. K. H. hade fått frossan och kunde intet komma. Emot kl. 10 på qvällen föll Drottningen i en dvallik sömn men helt lugnt, som varade ända till kl. 8 på morgonen den följande dagen. Läkarne funno då att hon var på sitt yttersta. H. M. kände då sjelf den sista dödskampen nalkas; hon begärde af läkarne litet opium för att lindra sina plå-

---

[1]) Se härom åtskilliga intressanta anekdoter uti bilagorna N:o III och VI.

gor eller förkorta dem, men de nekade henne det. Man sände tre ilbud till Konungen, men han anlände ej förr än kl. 8 på aftonen med hertiginnan, och då han fann Enkedrottningen slumrande, återvände han utan hertiginnan kl. 9 på aftonen till Drottningholm, för att ej försumma spektaklet, som blifvit uppskjutet ända till hans återkomst.

Enkedrottningens afskedsord från prinsessan, hennes dotter, voro mycket ömma, ehuru manliga och eftertänksamma. Hon gaf prinsessan sin välsignelse jemte de bästa råd en moder kan gifva sitt barn. Hon lät henne se svagheten i dennas karaktär och häftigheten af dess lynne, samt tillrådde henne moderation, vördnad och lydnad för Konungen sin broder.

Mellan anfallen af plågorna var hon alldeles redig, och kände sig nog stark för att kunna skämta med riksrådet grefve Ribbing. Hon nämnde aldrig hertig Carl af Södermanland, som vid detta tillfälle vistades i Finland, för att inspektera flottan och Sveaborgs fästningsbyggnad. Hon ålade grefvinnan De la Gardie att till min hustru och grefve Gyldenstolpe framföra hennes sista farväl.

Enkedrottningens slutliga själtåg blef ej långvarigt, men plågsamt genom slemstockningar och värk i bröstet. Hon gjorde sin sista bön till Gud med hög röst och afled slutligen den 16 Juli, kl. ½5 på morgonen i grefvinnan De la Gardies armar, till hvilken hon sade flera gånger: *priez Dieu pour moi*[1]).

Riksrådet grefve Ribbing afsände genast Enkedrottningens öfverhofstallmästare grefve De la Gardie, för att till Konungen framföra underrättelsen om Enkedrottningens död. H. M. bjöd till på allt sätt att synas rörd.

Spektaklerna blefvo inställda, och alla anordningar för tornérspel och fester, som Konungen hade förberedt på Drottningholm, för att fira sitt 2:a barns födelse, blefvo inställda. Konungen inneslöt sig, för att reglera sin moders liktåg, samt för att skriftligen underrätta Konungen i Preussen, Kejsarinnan i Ryssland och Konungen i Danmark om

---

[1]) Enkedrottningens sista stunder beskrifvas omständligt, så väl i öfverkammarherren De la Gardies som hertiginnans af Södermanland bref, bilagorna N:o III och IV.

detta dödsfall. Kammarherren baron Taube blef afsänd till Petersburg, Enkedrottningens hofmarskalk Sten Piper till Berlin och Konungens kammarherre grefve Oxenstjerna till Köpenhamn, med ofvannämnda notifikationsbref.

Af hela den Kongl. familjen var det endast hertig Fredrik, som uppriktigt sörjde sin moders bortgång.

Hertig Carl mottog underrättelsen om sin moders död, under vägen, när han återvände från Finland. Han blef ingalunda rörd deröfver, och hans enda reflexion deröfver var, att han haft aning om en ledsam nyhet, emedan det händt honom några dagar förut, att två gånger å rad hafva knäppt sin rock oriktigt [1]). Hertigen var mycket vidskeplig och trodde på spåkärringar, spöken, syner och alla de mest barbariska och äldsta tiders galenskaper.

Efter öppnandet af Hennes Maj:ts lik befanns, enligt doktorernes uppgift:

1:o Underlifvet uppsväldt och uppdrifvet samt å högra sidan, helt nära till nafveln, ett bråck till 4 tums diameter och 1 tums höjd.

2:o När underlifvet öppnades märktes nätet (omentum) utgöra nämnda *hernia* och var deri, till större delen, inneslutet och inspärradt genom en liten rund uttänjning. Fethinnan (adiposa) var öfver allt ansenligen stor, tarmarne och *colon* i synnerhet, utpösta af väder; gallblåsan tom; lefvern, mjälten, mesenterium, uterus alldeles uti naturligt tillstånd, så väl som båda njurarne.

3:o I högra brösthålan fanns väl 1 qvarter rödaktigt vatten; lungan stinn och uppöst, på några ställen rödare, på några blekare och mest öfver allt fastvuxen vid hinnan, som bekläder bröstet. Den venstra lungan var lika utsvullen, men rödare; pleura i båda caviteterna mycket blodsprängd; hjertat var stort i jemförelse med de öfriga inelfvorna.

4:o Den venstra hjertkammaren mycket slapp emot vanligheten; den högra full af blod, och uti ateria pulmonali en fingers lång polyp eller köttväxt, med vidhängande blodslarfvor, som hade sin breda tjocka basis i arteriens

---

[1]) Se härom bilagan N:o VIII.

mynning, var vidhängande, fast och hård, nästan såsom en sena.

Drottningens lik blef transporteradt från Svartsjö till Stockholm den 25 Juli. Rådet och Konungens hela hof, hertigarne och prinsessorna begåfvo sig dit kl. 6 på morgonen.

Likkistan var ställd under en thronhimmel i form af en salon, på en estrad uppförd i en stor slup med 20 åror, som var beklädd med svart sammet och rikt ornerad med sorge-attributer. Hela sviten blef fördelad på några och trettio slupar, prydda med svarta flaggor och vimplar. Hertiginnan af Södermanland åtföljd af riksråder och riksrådinnor, samt alla hofdamerna och hofherrar vid de olika hofven, följde den slup som förde Enkedrottningens lik. Konungen och kronprinsen slöto sig till liktåget i deras egna slupar, när det passerade förbi Drottningholm. Denna procession till sjöss var vacker och väl ordnad. Hertigen af Östergöthland och prinsessan Sophia Albertina hade erhållit Konungens tillstånd att ej deltaga deri, i anseende till deras djupa sorgsenhet, och hertigen af Södermanland var frånvarande [1]).

Såsom det ej var en vana vid Svenska hofvet att passa på tiden, blef processionens affärd från Svartsjö så fördröjd, att den ej satte i land vid Kornhamn i Stockholm förr än kl. 10 på qvällen, i fullkomligt mörker. Åskådarne gingo derigenom miste om den vackra anblicken af en likprocession, och Konungen att njuta deraf och visa sig. Den lille kronprinsen medföljde processionen till fots med ett allvar, förvånande för ett barn af tre och ett halft år.

Riksråderne buro likkistan på slupen och aflyftade den derifrån samt buro den upp på en likbår vid debarkeringsplatsen, hvarest grefvar och baroner, inbjudna utan afseende på deras vidare rang, emottogo kistan, och buro den på båren upp till det Kongl. slottet.

Det hade hittills varit brukligt, att öfverstar buro Konungarnes likbår och kista; men som i denna stund deraf fanns ett mycket litet antal i Stockholm, fick riksmarskal-

[1]) Se härom bilagan N:o V.

ken befallning att, genom ett tryckt cirkulär, inbjuda ridderskapet och adelns 1:a klass såsom bärare. Riksråderne uppställde likkistan på en katafalk i stora ordenssalen, hvarest den blef exponerad för allmänheten under sju dagar. Konungen qvardröjde ej i staden under denna tid, och hela hofvet vistades på Drottningholm.

Hertigen af Södermanland anlände till hufvudstaden den 29 Juli, för att öfvervara sin aflidna moders begrafningsakt, som egde rum den följande dagen, med all dervid bruklig ståt, uti Riddarholmskyrkan, och hvarvid Konungen, kronprinsen, hertigen och hertiginnan af Södermanland voro närvarande. Tilloppet af menniskor var ej stort. Biskop Wingård, Enkedrottningens öfverhofpredikant, höll liktalet, hvarefter Hennes Maj:ts jordiska lemningar nedsattes uti Gustaf Adolfs grafhvalf, bredvid sin herre och gemål, Konung Adolf Fredriks stoft. Processionen återvände till slottet, till samma sal der katafalken var uppställd, hvarest riksrådet grefve Ribbing, Enkedrottningens öfverste marskalk, på Konungens befallning, höll ett tal, förafskedade Enkedrottningens hela hof, och slutligen sönderbröt sin staf. Enkedrottningens hofmarskalk Sten Piper svarade med ett tal, förafskedade all betjening som lydt under hans befattning och sönderbröt likaledes sin staf; spillrorna af båda stafvarne kastades vid foten af katafalken. Sedan allt detta var väl förrättadt uppläste statssekreteraren Liljencrantz med hög röst bestämmelserna i reglementet rörande Enkedrottningens f. d. hof, beträffande:

1:o Lönernas bibehållande för alla dem, som hade tjent Enkedrottningen;

2:o Tillökning med 33 procent i nämnde löner;

3:o Pensioner för hofmästarinnan grefvinnan Bjelke, för grefvinnan De la Gardie och för hennes man öfverkammarherren hos Enkedrottningen grefve Carl De la Gardie, för hofmarskalken Sten Piper samt för hofdamerna och kammarfruarna [1]).

Sålunda slutade *Lovisa Ulrika*, boren Preussisk prinsessa, och blefven Svensk Drottning, vid 62 års ålder, en

---

[1]) Se bilagan N:o VII.

stormig lefnad. Hon var Konungars dotter, syster, maka och moder. Född med snille och behag, förmäld med den mildaste och välvilligaste man, som hon helt och hållet styrde; moder till en vacker afkomma, syntes det, som Försynen hade öppnat för henne en väg till sällhet. Hon fann emedlertid ingenting annat på denna långa väg än brådjup. Ett lågande och häftigt temperament, högmod, en exalterad inbillnings liflighet, samt en stolt själs oböjliga envishet tilläto henne aldrig att uppfatta något föremål ur sanningens synpunkt. Hennes gemåls svaga och fruktande karaktär utgjorde hennes plåga, emedan den blef ett oöfvervinneligt hinder för hennes våldsamma och äregiriga anslag på Sveriges styrelse. Hennes passion att herrska, ledd af hela en själs ogrannlagenhet, som ej ville lyda moralens och filosofiens lagar, alltid i kontrast med sin moderskärlek, hvaraf hon kände de lifligaste intryck, lät henne erfara den bittraste sorg i samvaron med sina barn. Sedan deras spädaste barndom förda genom hennes omsorger på fåfängans och förställningens stråt, lönade de henne derför med otacksamhet. Hennes hjerta var godt, uppriktigt och utan svek; men hon satte mindre tillit till sitt hjerta än till sitt förstånd, som alltid förvillade henne. Ehuru hon ingenting visste grundligen, och hennes kunskaper endast grundade sig på en oredig och ofta afbruten läsning i alla möjliga ämnen, förvärfvade hon sig likväl anseende af litterär bildning som hon alltid åtnjöt i den lärda verlden, tack vare hennes goda minne, instiftelsen af en vitterhetsakademi, bildandet af ett vackert bibliothek, ett naturaliekabinett, samt en mynt- och medaljsamling på Drottningholm. Alla de tilldragelser, hvari hon hade del, utmärkte sig genom gäsning och orolighet. Hon älskade icke Sverige, och trodde det ej värdigt hennes snille; hon var ej heller någonsin derstädes älskad. Det skönaste ögonblicket i hennes lif var hennes död; allt dervid utmärktes af eftersinning, slutföljd och mod. Hon hade ej den lyckan att medtaga i grafven hvarken sin familjs eller Svenskarnes saknad.

Sine divino numine faustum est nihil.

Konungen uppfyllde sin förbindelse beträffande modrens testamente öfver all förmodan, genom sin välgörenhet emot Enkedrottningens tjenare, samt de skänker och pensioner som han lät utdela. Hvad åter rörde hans moders efterlemnade skulder, så åtog sig Konungen dem, som blifvit gjorda i och för hofhållningen; men hvad angick de skulder deremot, som Enkedrottningen hade kontrakterat på sitt schatull, och hvilka belöpte sig till inemot 25,000 rdr, så blef deras betalning anvisad att utgå från behållningen af det efterlemnade lösöreboet, och förminskades således hertig Fredriks och prinsessans arfslotter. Konungen lät likaledes återfordra de diamanter, som Enkedrottningen år 1744, vid sitt giftermål i Berlin, bekommit, och hvarom så många stridigheter uppstått vid 1756 års riksdag. Dessa tvenne anspråk uppväckte hertig Fredriks och prinsessans stora missnöje; men som Konungens anspråk i detta hänseende var grundadt på rättvisa, så hade detta ingen påföljd. Den allmänna meningen var till Konungens fördel [1]).

Enkedrottningens morgongåfva af 100,000 rdr var det enda, deri Konungen och hertig Carl fingo hvardera en brorslott. Hertig Fredrik och prinsessan tillbjödo emedlertid hertig Carl att taga sin andel af arfvet, ehuru testamentet uteslöt honom derifrån; men hertigen antog ej detta anbud.

En häftig tvist uppstod mellan Konungen och hertig Fredrik, beträffande modrens bref till Konungen, skrifvet få dagar före hennes död. Detta bref innehöll en skandalös beskrifning, jemte förnärmande förebråelser, öfver Konungens uppförande emot henne och Riket, samt de rysligaste förbannelser om han ej uppfyllde hennes testamentes föreskrifter. Konungen ville rycka detta bref ur händerna på sin broder, som hade lofvat sin moder att aldrig låta afhända sig detsamma. Deröfver uppstod ett ytterst häftigt samtal, hvarunder hertigen sade Konungen, att han ej ville behålla brefvet, i annan afsigt, än att låta offentliggöra detsamma, i den händelse att H. M. förändrade eller ej uppfyllde bestämmelserna uti modrens testamente. Häftig-

---

1) Åtskilliga upplysningar härom lemna bilagorna N:o VII och VIII.

heten tilltog å båda sidor; men genom riksrådet Ribbings och flere andra af hertigen ansedda personers mellankomst, blef detta sorgliga bref slutligen öfverlemnadt till Konungen, ehuru det ömsesidiga missnöjet fortfor [1]).

Dagen efter Enkedrottningens död reklamerade Konungen sin moders efterlemnade papper; men justitiekansleren grefve Wachtmeister, hvilken i denna afsigt rest till Svartsjö, återkom med det svar, att hertig Fredrik och prinsessan redan förekommit honom och kastat alla sin moders papper på elden. Man fann i sjelfva verket hennes lådor och schatull alldeles tomma på handlingar och papper. Detta beteende var icke alldeles så riktigt handladt af dem; men sådan är verkan af oenighet inom en familj, när den närer sig af förställning och misstroende.

Konungen bemötte sin syster prinsessan Sophia Albertina mycket grannlaga. Han frågade henne om hon hade skulder; hon erkände sådana till ett belopp af 2,000 rdr. Konungen skänkte henne 6,000 rdr för att betala dem. H. M. anslog dessutom 25,000 rdr årligen för hennes hof och underhåll. H. M. åtog sig bekosta hela hennes livré, äfvensom ved- och kolbehofvet. För hennes bostad tillböd sig H. M. att låta verkställa alla de reparationer som hon önskade uti sitt hotell på Blasieholmen; men prinsessan fann ej sitt hus nog rymligt och präktigt, och man kom öfverens, att man skulle söka få köpa handelsmannen Peils hus, uppfördt vid Norrmalmstorg, af fältherren Torstenson. Detta hus inköptes för 720,000 daler kopparmynt, hvarvid likväl prinsessans förra hus, som kostat 400,000 daler samma mynt, skulle ingå i köpet, emedan man påräknade få sälja detta sednare hus till Frankrike, såsom ett ständigt ambassad-hotell. Peils hus var föga tjenligt att hysa prinsessan med beqvämlighet, men läget var fördelaktigt. Konungen åtog sig att ombygga det, förlänga och gifva det en façad öfverensstämmande med operahusets, som ligger midt emot. Planen dertill uppgjordes och kostnadsförslaget steg till nära 200,000 rdr; en mycket onyttig utgift, då man med 30,000 rdrs reparationskostnader hade förändrat prin-

---

[1]) Se härom bilagan N:o IV.

sessans hus å Blasiehomen till en vacker, passande, beqväm och tillräckligt rymlig bostad, för att der depensera de 25,000 rdrs anslag henne bestods. Man kan dessutom alltid med säkerhet beräkna kostnadssumman för ett byggnadsföretag en tredjedel utöfver en byggmästares första kostnadsförslag; sålunda borde detta palats kosta 250,000 rdr, en nog hög summa för ett land, nedsjunket i skulder, och hvilka ökas år från år.

Kommissarier utsågos, för att dela arfvet efter Enkedrottningen och besörja skuldernas inbetalning, återlemna diamanterna och fördela morgongåfvan. Konungen utsåg dertill, på Kronans vägnar, riksrådet grefve Hermansson och justitiekansleren grefve Wachtmeister; hertigen af Östergöthland valde kammarherren baron Carl De Geer och prinsessan landshöfdingen i Gefle grefve Gyldenstolpe.

Fredrikshofs slott bestämdes till prinsessans bostad, ända till dess hon kunde inflytta i sitt under reparation stående hus.

Konungen hade mycket ledsamt på Gripsholm, af det nedslående i sorgtillredelser och afbrottet uti spektaklerna. Efter 14 dagar, räknadt från Enkedrottningens begrafning, förminskade han sorgen, lät inställa klockringningen på middagstiden i alla landets kyrkor, emot hvad vanligt varit i Sverige, der man ringde i klockorna, för Konungar eller Drottningar, under 6 månaders tid. Prinsessan bekämpade dessa Konungens förordnanden med hela hennes naturliga häftighet, och förklarade att hon vid sitt lilla hof ej skulle aflägga den djupa sorgen, och att hon föredrog att afhålla sig från Konungens hof för att ej fela mot sin moders minne. Denna häftighet hade ingen påföljd; prinsessan fogade sig efter Konungens vilja, och de komedier som H. M. lät uppföra på Drottningholms theater blefvo en afgörande motvigt mot prinsessans sorg och känslosamhet [1]).

Genom cirkulär af den 5 April hade Konungen, på sätt ofvan nämndes, kallat de personer, som den 12 Augusti borde infinna sig på Drottningholm, för att vara tillstädes vid Drottningens nedkomst. Alla infunno sig, undantagan-

---

[1]) Se härom bilagan N:o VIII.

des grefve Ulrik Scheffer och riksrådinnan Gyllenstjerna, hvilka föregåfvo sjukdom.

Alla Kongl. familjens hof, och en mängd andra damer, kavaljerer, riksråder, voro äfven inbjudna att der bo, hvaraf hände att två Kongl. så kallade första bord dagligen serverade öfver 120 personer, deri icke inbegripne hofvets lägre klasser och alla domestiker!

Ingen kunde bättre än Drottningen bära sin grossess, ända till sin nedkomst. Accoucheurer och läkare trodde att hon skulle passera hela Augusti månad. Dagen före sin nedkomst promenerade hon i vagn och souperade med god matlust. Hon kände inga smärtor före kl. 3 på morgonen; alla som skulle närvara blefvo då tillkallade; kl. ½5 på morgonen den 25 Augusti förlossades Drottningen med en prins; Konungen lemnade barnet till grefvinnan Rosen, som hade varit kronprinsens hofmästarinna och som lofvat Konungen att åtaga sig detta besvär under den första månaden.

Riksrådet grefve Falkenberg förde protokollet öfver prinsens födelse, hvilken Konungen gaf titel *Hertig af Småland*. Konungen begaf sig kl. 9 på morgonen med sin familj och alla hofven till slottskapellet, för att, under dånet af de i trädgården uppställda kanonernas styckeskott, afsjunga Te Deum. Konungens förste hofpredikant baron Taube förrättade gudstjensten vid detta tillfälle. — Kavaljeren vid hertigens af Södermanland hof, Borgenstjerna, blef afskickad till magistraten i Stockholm, för att öfverföra nyheten om den unge hertigens födelse. Han erhöll derför en skänk af 1,000 dukater, och den stora tilldragelsen blef allmänheten tillkännagifven genom några tusende styckeskott.

Hertigens födelse föregicks af ett litet trakasseri mellan Konungen och statsfruarna. Såsom allt vid hofvet gjordes till etikettsfråga, hade Konungen uppgjort ett ceremoniel, innehållande att vakthafvande statsfrun skulle om nätterna ligga i Drottningens antichambre, och att denna dam skulle meddela Konungen den första underrättelsen om Drottningens illamående. Men H. M., som ej alltid aktade sina egna befallningar, föll på den idéen, att låta sin förste lifmedicus Dalberg vaka, och gaf honom äfven samma be-

fallning; deraf hände, att Konungen i så god tid erhöll underrättelsen om Drottningens illamående, att han inkom i hennes antichambre och uppväckte statsfrun. Det behöfdes sannerligen ingenting annat för att sätta hela denna corps af damer i uppror, och H. M. hade mycket svårt att lugna dem. Felet skylldes på lifmedicus Dalberg.

Denna samma dag var lever, grand couvert och stor cour på Drottningholm, så att Konungen derefter gaf middag åt 300 personer.

Den 28 Augusti begaf sig Konungen till hufvudstaden med hela den Kongl. familjen och alla hofven, för att bevista Te Deum i Stockholms storkyrka. Rådet, de fremmande ministrarne och allmänheten blef tillsagd att dervid närvara. Altaretjenst, processioner och messande blefvo dervid ej uraktlåtna.

Den 1 September höll Konungen ordenskapitel och utdelade de lediga blefna blåa banden åt riksråderne Carl och Fredrik Sparre och åt generalen grefve Fredrik Posse. Derjemte egde rum en stor promotion af stora band i alla färger; befordringar, pensioner, titlar, till stort antal; men alla dessa nådebevis tillföllo hofkretsen.

Den 4 September blef hertigen af Småland förd, i en slup, in till Stockholm för att emottaga det heliga dopet den 5 i samma månad. Döpelseakten förrättades i hofkapellet som blifvit dertill apteradt, och barnet blef ditburet i stor procession kl. 7 på aftonen. Faddrar voro: Drottningen af Frankrike, Kejsarinnan af Ryssland, Konungarne i Preussen och Danmark, samt prinsessan Sophia Albertina. Hertiginnan af Södermanland stod i de tvenne Drottningarnas ställe, hertigen af Östergöthland representerade de två frånvarande Konungarne. Hertiginnan höll barnet öfver dopet. De krönte faddrarnes tomma fåtöljer voro uppställda till höger och venster om altaret. Erkebiskopen i Upsala förrättade dopet, och assisterades af 4 biskopar, särskildt tillkallade för denna ceremoni. Folket fick en del af högtidligheten, genom styckeskottens dån och gevärssalvornas smattrande, afskjutna af gardet och andra militärcorpser i Stockholms garnison. Efter dopet dekorerades prinsen med serafimer-orden och bars, i pro-

cession, tillbaka till sina rum å Kongl. slottet, hvarest han blef förevisad i sin paradvagga.

Följande dagen, den 6 September, var grand couvert och cour, då Konungen mottog lyckönskningar; om qvällen gaf man för första gången operan *Cora*, hvars poetiska text var författad i Sverige, och musiken af Kurfurstens af Sachsen kapellmästare herr Naumann. Den nya operan vid Norrmalmstorg invigdes vid detta tillfälle, och blef theatersalongen berömd för sin skönhet, ljudfullhet och dekorering.

Prinsessan Sophia Albertina skänkte sitt hus på Blasieholmen till hertigen af Småland, med vilkor emedlertid att han ej skulle få inträda i besittning deraf förr än efter hennes död; det var att anse såsom faddergåfva. Konungen hade gifvit sig mycken möda, för att ingifva henne denna idé, emedan han ej ville förlora frukten af alla sina omkostnader, som han gjort för sin systers nya palats.

Konungen råkade i stor förlägenhet att finna en hofmästarinna för hertigen af Småland. Grefvinnan Rosen hade ej åtagit sig denna befattning för mer än en månad och var obeveklig för alla Konungens anbud; hennes afslag voro grundade på det föga grannlaga beteende Konungen visat henne under de tre år hon innehaft denna befattning hos kronprinsen.

Till hertigens af Småland uppvaktning utnämndes fru von Stauden såsom underhofmästarinna, samt fröknarna De la Gardie och Cederström såsom hoffröknar. För att hjelpa fru von Stauden att vaka öfver prinsen, tog man en amma från Dalarne.

När grefvinnan Rosen efter en månads tid aflemnade sin befattning, anförtrodde Konungen densamma, någon tid derefter, i November, åt hofmästarinnan vid Drottningens hof grefvinnan Piper; men detta fruntimmer förbehöll sig dervid, att hvarken bo eller ligga i barnets rum, samt att fortsätta med sin befattning såsom hofmästarinna hos Drottningen.

Jag hade, vid denna tid, ett samtal med Konungen rörande hans söners uppfostran, hvilket föranleddes deraf

att H. M. beklagade sig att han funnit så stora svårigheter, att få en hofmästarinna åt sin son; att han tillbjudit denna befattning åt grefvinnan Höpken, åt min dotter grefvinnan Klinckowström, åt fru Ehrengranat; men att alla afslagit detta anbud, hvaröfver han var förvånad och ej kunde utfinna orsaken, då han trodde sig bemöta alla de personer, som voro i hans tjenst, med en utmärkt höflighet.

Fersen: *Man har haft orätt, att beklaga sig öfver bristande höflighet; E. M. är höfligare än någon monark, också tror jag ej att man deröfver sig beklagar. Men E. M. söners guvernörer och hofmästarinnor sucka öfver de hinder de möta uti de vigtigaste detaljer af deras befattning; allt för många personer blanda sig deri; E. M. mottager derom rapporter af folk utan ansvarighet, och tyckes deremot icke hedra med sitt förtroende dem, som E. M. uppdragit ansvaret. Deraf uppkommer hinder och stridigheter, som göra deras befattningar allt för tunga. E. M. täckes påminna sig de ledsamma tvisterna med grefvinnan Rosen, rörande de isbad, som man lät kronprinsen taga vid 6 veckors ålder; hon var nära att blifva förafskedad, för att hafva förnyat sina framställningar emot de isstycken, som E. M. förste lifmedicus Dalberg lät alla dagar applicera på detta Kongl. barns hufvud och mage, ehuru han ännu diade. Dessa kalla bads och isstyckens begagnande hafva haft till följd, att sammandraga prinsens nerver och hud, så att han är ovanligt liten och spenslig, att han sannolikt ej skall växa annat än mycket sakta och omärkligt; att han aldrig är fri från snufva och att hela utdunstningen, genom hudens porer, är hämmad. Läkarne må gerna loforda isbadens förträfflighet så mycket de vilja, det skall ändå blifva stridande mot naturens lagar att vilja uppdraga och drifva till mognad plantor och det animaliska lifvets alster genom köld och is. Från reptilen och ända upp till menniskan, se vi att de nyfödda utveckla sig, tilltaga och trifvas under skydd och värmda af modren, och Lapparnes dverg-race vittnar derom, att snö och is ej äro lämpliga att utveckla starka och stora menniskor. Vi hoppas att E. M. icke måtte sätta hertigen af Småland i isbad.*

Konungen försäkrade mig, att han ej skulle tillåta det, och man begagnade ej heller denna method med detta Kongl. barn.

Jag är i stor förlägenhet — fortsatte Konungen — *att finna en lärare för kronprinsen. Det är skada att Sotberg är död; det var en för dylik befattning mycket duglig man. Känner Ni några personer, som härtill skulle kunna vara lämpliga?*

Fersen: *Det synes mig som ingen brådska här förefunnes. Kronprinsen fyller den 1 November endast 4 år. Hans själsförmögenheter äro ännu ej nog utbildade, för att med framgång emottaga kunskapernas intryck, och det synes mig, som man kunde vänta till 6 år voro tillryggalagda för att då först öfverlemna H. K. H. åt en lärare. Emedlertid kunna ganska väl kronprinsens guvernörer lära honom religionens första sanningar och sedoläran, så mycket ett barn af hans ålder kan det uppfatta.*

Det är sant — sade Konungen — *men när de 6 åren äro fyllda, hvar skall man då finna en lärare? jag vill ej hafva en prestman, icke heller en pedant; jag vill att han skall vara adelsman och en umgängesmenniska.*

Fersen: *E. M. har mathematiska professorn i Upsala Melanderhjelm, hofjunkaren Adlerbeth, som tjenstgör i kansliet, som är E. M. bekant genom sina poesier och theaterpjeser; äfven finnes det herr Rosenstein, sekreterare uti kansliet, en lärd man, som Enkedrottningen gjorde till sekreterare uti Vitterhets-akademien.*

Jag vet ej hvad intryck detta samtal gjorde; men någon tid derefter gaf Konungen Rosenstein en summa penningar och skickade honom till Paris, såsom legationssekreterare, med befallning till grefve Creutz, Svenska ambassadören i Paris, söka förskaffa Rosenstein vana att umgås i stora verlden.

Den 28 September blef Drottningen kyrkotagen, kl. 7 på aftonen, i slottskapellet vid Drottningholm, af förste hofpredikanten baron Taube.

Den 29 September reste Drottningen med hela sitt hof till hufvudstaden i stor ceremoni. Hennes Maj:t blef vid tullbommen emottagen af öfverståthållaren i Stockholm,

riksrådet Sparre, åtföljd af magistraten och borgerskapets deputerade, hvilka åtföljde Drottningen till Storkyrkan, der Te Deum afsjöngs under kanonernas dån. Detta var det tredje Te Deum som blifvit hållet, i anledning af denne prins' födelse. — Riksrådet Scheffer, otålig öfver alla dessa saluteringar och ceremonier, som han måste bevista, yttrade med föga grannlagenhet: *Det har aldrig varit brukligt, att göra så mycket väsen för ett Kongl. barn: man gjorde aldrig förr så mycket buller, och trodde aldrig mindre derpå.*

Aftonen, denna samma dag, användes att på theatern se en representation af en af Racines tragedier, benämnd *Athalie.* Följande dagen emottog Drottningen lyckönskningar, i galadrägt; derefter grand couvert, och på qvällen representation af operan *Cora* i det nya theaterhuset. Följande dagen återvände hela hofvet till Drottningholm.

Konungen hade låtit prägla en medalj såsom ett minne af prinsens födelse, och hvilken H. M. lät utdela: i guld till medlemmarne af sin familj, till Rådet och till alla dem, som varit särskildt inbjudna att närvara vid Drottningens nedkomst. Drottningen utdelade äfven skänker af ur, ringar och smycken, i guld och diamanter, åt hofmästarinnorna och de statsfruar, som vid detta tillfälle varit närvarande.

För att celebrera Drottningens tillfrisknande gafs på Drottningholm, under flera dagar å rad, cour och gala, komedier och opera, alltsammans slutande med en maskeradbal. För dem som bodde i Stockholm och genom sin samhällsställning eller tjensteförhållanden måste bevista dessa tillställningar, var detta mera att anse såsom ett dagsverke, än såsom en njutning. Denna sommar var utmärkt för regn och kylig väderlek, till följe hvaraf det var rätt oangenämt att resa två mil och passera sjön, för att alla dagar komma till Drottningholm och återvända derifrån på natten. Det hände också, oaktadt alla de försigtighetsmått och omsorger Konungen vidtagit, för att samla mycket folk till maskeradbalen, att der infann sig ett mycket ringa antal. Om många masker hade infunnit sig hade detta varit en vacker bal, emedan detta slotts anordning och storhet dertill lämpade sig och ingenting blef sparadt för dekora-

tion och illumination. Konungen hade den uppmärksamheten för den goda societeten bland magistrat och bourgeoisien att servera dem souper vid flera bord; men hela adeln och de fremmande ministrar, som bevistat festen, äfven vid representationen å theatern, fick ingen souper och kunde icke tillfredsställa sin hunger, förr än vid det så kallade midnattsmålet (reveillon) som få personer kunde invänta, utan begåfvo sig flera hem före balens början.

Kongl. hofvet flyttade den 10 Oktober till Gripsholm. Kronprinsen och hertigen af Småland medfördes. Hertigen och hertiginnan af Södermanland, prinsessan Sophia Albertina, alla med deras uppvaktningar; samt en mängd damer och unga herrar blefvo dit inbjudna. Hertigen af Östergöthland var äfven inviterad, men kom icke; han bouderade och drog sig tillbaka till Tullgarn.

Hertig Fredrik och hans syster hade fått i deras hufvuden, att Konungen icke hållit sitt löfte beträffande deras moders testamente, emedan han ej betalt de skulder modren gjort på sitt så kallade chatull, samt emedan han från lösörena undantagit Kronans diamanter. Detta var en oförståndig beskyllning af dem, ty Konungen hade uppfört sig mycket ädelmodigt beträffande modrens testamente och arfvet efter henne; han hade understödt sin syster och gratifierat hela Drottningens tjenstepersonal, mycket öfver deras förhoppning.

Enligt Riksens ständers underdåniga tillstyrkan, vid 1778 års riksdag, och K. M:ts i anledning deraf utfärdade förordning, sammanträdde bankorevisorerne den 1 Oktober 1782. Med förundran funno de bankens förkofran långt öfverstiga hvad man på så kort tid kunnat förvänta. Inom tre års förlopp var balansen emellan utelöpande bankosedelmyntet och myntadt samt omyntadt silfver, uti bankens förvar, uti den vigt, att inemot tre fjerdedelar uti silfver låg uti bankens hvalf, svarande till emot fyra fjerdedelar omlöpande sedlar.

Efter 1781 års bokslut var löpande sedelstocken 6,194,640 rdr specie, och uti publiken, genom banken omlöpande och utvexlade riksdaler, uti myntadt stycketal, 3,669,466 rdr; tillsammans 9,864,116 rdr specie bankens hela rörelse-

kapital uti publiken. Vid genomförandet af 1778 års bokslut, befans bankens rörelsekapital sedan den tiden, på tre års belopp, vara förökt med 537,036 rdr specie; men efter bemälte bokslut år 1779, bankens löpande sedelstock 7,388,300 rdr och år 1781 som nyss nämndes 6,194,640, och således sedelmassan minskad med 1,193,660 rdr, som uti publikens hand uti myntadt silfver blifvit realiserade. Genom försäljning af bankens kopparlager af myntad koppar, hade banken, för egen räkning, uppköpt 2,254,720 rdr uti silfvertackor.

Uti Sverige har aldrig den löpande penningestocken varit så stor, icke heller hade banken, sedan dess upprättande år 1664, någonsin egt' så stor silfvermassa, uti sina hvalf. Realisations-operationen, den Riksens ständer vid 1778 års riksdag sig åtog, och pålade banken att understödja och fullfölja, var således så underbygd, relativt till banken, att detta verk icke mer var blottställdt att sakna silfvermynt i sina gömmor, till dess utelöpande sedlars inlösen.

En annan fråga är, om Riket derföre egde en verklig penningeförmögenhet i silfver, eller huru solid den kunde anses, då Riket uti Holland, Italien och Hamburg var, genom statskontorets hushållning, graveradt med cirka 5 millioners gäld, hvilkas årliga intresse skattlade Riket under fremmande. Denna gäld kan intet upplösas af annat än rikshushållningen och årliga handelsvinsten; den förra är, efter närvarande regerings-principen, ett arcanum.

Den sednare åter, som rörer handeln, är mer kunnig. Under närvarande Amerikanska krig, deri England, Frankrike, Spanien och Holland äro så djupt invecklade, drog Sverige in otroliga summor genom frakthandeln. Alla stapelstäder hade, inom fyra eller fem års förlopp, ökat deras sjöfart med inemot 600 nya skepp af olika lästetal. Holländska, Hamburger och Engelska vexelkursen var på Svenska börsen så fallen, att Svenska köpmännen funno större vinning att förskrifva silfvertackor än gifva vexlar; hvaraf hände, att silfvermassan uti Sverige dagligen till stora summor ökades. Deremot gick Sveriges exporthandel af effekter mycket trögt, emedan Svenska flaggan, såsom neu-

tral, seglade på alla haf, för fremmandes räkning, med större vinst för Svenska köpmannen, än den Svenska effekthandeln kunde åstadkomma. Dertill kommer, att Sveriges fabriker och handaslöjder voro uti ett nog vanmäktigt tillstånd. Häraf tyckes följa, att ehuru silfverförmögenheten uti Sverige var ansenlig, var den allenast fästad vid en ovanlig och ombytlig konjunktur, men ej bygd på rätta nationella vinsten, bestående uti folkmängd, varuproduktion och varuförädling. Uti en fredlig ställning i Europa får Sveriges handel en annan balance, och när då Kronans gäld, med kapital och ränta, skall till utlänningen återbäras, torde silfverrikedomen försvinna.

Emedlertid drog banken af närvarande ställning den största förmån uti det att dess ansenliga kopparförråd steg till ett ovanligt pris och kunde således med stor avance i silfver förvandlas; hvarförutan köpmännernes deposita uti omyntade och myntade spanske silfverpiastrar dagligen ökade massan. Bankens egna behållna vinstfonder voro ej ansenliga; det fordrades mycken tid att ersätta de 5 millioners fordran banken skänkte Kongl. Maj:ts statskontor. Utbetalningen af årliga intressen för gamla länebankokapitaler, uti dukater, riksdalrar och caroliner, jemte bankens betjenings aflöning och andra utgifter, medtog en betydande del af dess intressevinst. De inflytande årliga intressena minskades åter, genom inkasserandet af fastighetslånen, som allt sedan år 1762 voro inställda. Således egde banken ingen annan intresseinkomst, än hvad ännu återstod på gamla fastighetslånen, som dagligen minskades genom 2 procents afbetalning på kapitalet, och dess discont-roullance på jern och metaller, inskränkt inom 6 månaders belopp.

En del af bankorevisorerne yrkade att öppna banken till fastighetslån; förmenandes att den termin Riksens ständer dertill utsatt, nemligen då banken skulle ega uti sitt förvar 75 procent silfver emot utelöpande sedelmassan, nu vore förhanden. Desse bestyrkte ock deras påstående med en förment penningebrist uti landsorterna. Men penningebristen var ideel, när man eftersinnade:

1:o att bankens utelöpande kapital var större än det någonsin varit;

2:o att silfverinförskrifningen, genom köpmanskontoren och dess myntning, jemte Kronans, ökade penningemassan utan bankens åtgärd;

3:o att diskontkompaniets aktier och dess rörelse bland allmänheten gick upp till 7 millioner, och

4:o att ostindiska kompaniets aktier, riksgäldskontorets och assistanskontorets äfven voro såsom penningar att anse, emedan dessa aktier roulerade såsom kontant, i köp och salu.

Bankorevisorerne stannade uti följd häraf uti det bebeslut, att med lån på fastigheter skulle tills nästa revisorers sammankomst år 1785 uppskjutas.

Banken hade ännu ej återfått sina accepter på de gamla kronolånen uti Holland, enligt dess öfverenskommelse med Konungen vid 1778 års riksdag. Derpå återstod ännu 800,000 rdr hvilka till inlösen ej voro förfallna förr än år 1783. Dessutom hade banken en förseglad befallning af Riksens ständer, att vid infallande oförmodad fara för Riket, biträda Konungen med ett lån af femtio tunnor guld, hvilka båda sammanlagda poster blottställde banken för en utgift af något öfver 1,600,000 rdr. Det var således försigtigt att ej förhasta sig med utvidgandet af sedelrörelsen, hvilken operation lätteligen kunde tillskynda bankosedelmyntet diskredit. Dessutom torde ock en disproportionerad penningemassa emot folk- och varumängden, allenast verka varuprisernas stegrande, utan att medföra Rikets förkofran.

Vid riksdagen år 1778 hade Rikets ständers bankoutskott förordnat, att en sammandragen räkning skulle uti banken upprättas, innefattande alla de penningesummor, hvarmed banken från år 1664 till och med år 1778 biträdt Sveriges Krona, och uti bankens generella förlustkonto afföras under särskild titel; denna extrakträkning var under de förflutna tre årens lopp färdig, och deraf befans att banken hade biträdt Kronan uti kapital, sedan dess inrättning, med något mer än 12 millioner rdr specie till och med Januari månad år 1779. Uti denna räkning var intet intresset på löpande kapital Kronan påfördt, hvilket, om för bemälda kapital, genom upplåning på fremmande orter,

det hade skolat utbetalas till 6 procent under 115 års förlopp, så hade det flera gånger doublerat kapitalet. Af detta extrakt kunde påtagligen inhemtas, hvad gagn så väl Sveriges Konungar som dess undersåtare hemtat af denna inrättning, och att den tanken, som blef Konungen af okunnige eller vrångsinnige män bibringad åren 1772 och 1773, att Riksens ständers bank vore en kräfta och ett skadligt verk för Riket, vore falsk och ogrundad.

Det uppdagades af bankens handlingar, att den allmänna tanken man egde, det Konungarne Carl XI och Carl XII med våld borttagit bankens medel, var ogrundad. Ingen summa har utgått under desse monarkers regementstid annorlunda än genom deras reqvisitioner samt Riksens ständers och bankorevisorers äfvensom fullmäktiges bifall och tillstyrkan. Denna omständighet verkade att bankofullmäktige höllo för orådligt att framgifva denna räkning till herrar revisorer, hvilka ock funno att den borde hemlig hållas, till förekommande af prejudikater så väl å Kronans, som bankorevisorers och fullmäktiges sida, i framtiden.

Efter slutad revision den 1 December, sammanträdde revisorerne af adeln och riddarhusdirektionen och valde deputerade till nästa revision.

Under vistandet i Stockholm undveko revisorerne allt ceremoniel, så väl vid deras inträde i som afträde ur banken, emedan de med skäl befarade att allt hvad som kunde påminna Konungen om Riksens ständers deltagande uti rikshushållningen, torde misshaga.

Det blef mycket språng för betalningen för Peils hus, som han sålt till prinsessan Sophia Albertina. Dertill fordrades i första hand att utbetala 40,000 rdr; denna summa besvärade mycket de Kongl. finanserna; men Konungen — som kände sin systers otålighet att inflytta i det nya palatset, och som hemligen utstuderat alla medel att förminska hennes fonder för att försätta henne i ett absolut beroende, likasom de öfriga medlemmarne af hans familj, — fann utväg förmå sin syster att utbetala dessa 40,000 rdr. Härefter återstod för henne obetydligt med reda penningar, emedan hon ännu hade att liqvidera sin andel i modrens chatullskuld, som skulle tagas af det realiserade lösöreboet.

Prinsessan fann sig befriad från 40,000 rdr, men besvärad af två hus, hvaraf det på Blasieholmen, uthyrdt åt franska ambassadören, var i ganska dåligt skick och fordrade en betydlig reparation. Det var ganska ofördelaktigt att sålunda börja sin hushållning, synnerligen som det nya palatset fordrade utgifter för möblering, förutom hofvets underhåll, servis, bord o. d. m.

Den tid var nu inne då det ostindiska kompaniets 20-åriga oktroj tilländalöpte. Det var att välja emellan bildandet af ett nytt eller bibehållandet af det gamla kompaniet. Man afklippte alla begynnande intriger och det gamla kompaniet blef bibehållet på samma fot som hittills, genom en förnyelse af den gamla oktroyen under ytterligare 20 års tid.

De 6 åren som tullarne varit utarrenderade tilländalupo äfven uti December månad. Konungen upphäfde arrendet och tog tullarne under en Kongl. förvaltning. De direktörer som förvaltat tullarne för aktionärernes räkning, blefvo bibehållne vid den Kongl. förvaltningen, medelst en viss årlig aflöning; men som det var nödvändigt att betala aktionärernes utlagda kapital, och statskontoret var i bryderi att dertill kunna anskaffa nödiga medel, kallades aktionärerne till ett sammanträde, der det blef dem föreslaget att låta deras aktiekapital ännu två år innestå i tullens kassor, emot det K. M. betalade dem 5 procent årlig ränta. Alla aktionärerne medgåfvo detta.

Med statens finanser gick det allt sämre och sämre. Ehuru statsinkomsterna sedan år 1772 stigit mer än dubbelt mot hvad de voro före denna tid, befans det likaväl en årlig brist i statkontorets kassa. Riksgäldskontorets kassa tjenade till ingenting annat än att minska räntan på statens sedlar från 6 till 5 procent medelst nya lån; det var en cirkulationsmanöver och en öfverflyttning af skulder, grundad på kredit, och som lindrade Rikets utgifter med en procent. Denna operation var ett palliatif, men kunde intet bota det onda eller amortera skuldmassan. Statens kredit var vacklande och härledde sig från den enorma vinst som handelsmännen gjorde på skeppsfarter, och som satte denna klass af borgerskap i nödvändighet att placera

deras penningar, dels i jordegendom, dels utlånte emot 5 till och med 4 procents ränta och derunder. Diskontens kassa, som ej lemnade mer än 3 procents ränta, var öfverfylld af penningar som man der placerade, och dess cirkulation ökades alla dagar. Detta öfverflöd af penningar, härledande sig från ett krig mellan sjömakterna och deri Sverige ej tog någon del, borde upphöra med freden och Sveriges handel då återtaga sitt vanliga lopp; man kunde vänta sig att penningetillgångarne skulle afsina.

Sveriges finanser företedde ej vid denna tid någon angenäm syn, derigenom, att efter 20 års fred hade man ej kommit derhän, att sätta utgift och inkomst i jemnvigt med hvarandra; hvarjemte den största massan af landets skuld var upptagen efter år 1762. Intet bevisar mera påtagligen en felaktig administration utan system.

Baron Liljencrantz, nedtyngd af assignationer i och för Konungens utgifter, ansåg oundvikligt att uppsätta ett detaljeradt memorial och lägga detsamma under Konungens ögon, dels för att hejda slöseriet och dels för att rättfärdiga sig för alla händelser. Denna åtgärd lyckades mycket illa. Konungen, utan att ingå i någon detalj, fattade eld, och nedskref med egen hand ett af de häftigaste svar till baron Liljencrantz; förebrående honom hans otacksamhet, hans börd; påminnande honom att han (Konungen) hade uppdragit honom från ingenting, för att sätta honom i spetsen för Rikets finanser; att han hade upphöjt honom till presidentplatsen i statskontoret, till statssekreterare, till baron samt kommendör af nordstjerneorden; att han ej gjort detta för att utstå motsägelser och afslag, men för att vara åtlydd, utan att några hinder skulle sättas för hans (Konungens) vilja. Man hade aldrig sett någon uppfatta en affär af denna beskaffenhet mera bakfram, än Konungen här gjorde. H. M. ansåg här en kassabrist för en brist på lydnad hos sin finansminister, såsom en Konungs despotiska vilja skulle hafva den förmågan att göra *något* af *intet*.

Justitieärendena fördes icke heller med mera ordning än de andra grenarne af riksstyrelsen. H. K. M. blef som oftast förledd att blanda sig uti process-saker, som

voro uti nedre instantier anhängiga, hvaraf hände att underdomare uti sina embeten hade mera afseende på Konungens behag än saken och lagens beskaffenhet.

Ett instämdt mål uti Stockholms kämnersrätt emot en anonym, som uti en tryckt pjes hade nyttjat svordomar och förmenta anstötliga utlåtelser emot religion och seder, blef af en prest fullföljdt emot aktor, enligt K. M:ts förordning om tryckfriheten; men K. M. fann för godt, genom justitiekansleren, anbefalla kämnersrätten att nedlägga målet. Ehuru saken kunde vara af mindre värde, var det dock ett högst betänkligt och emot regeringsform, lag och allmän säkerhet stridande steg att afskära eller förneka rättvisans skipande, uti hvilken instans som helst. Det väckte så mycket mera allmänhetens uppmärksamhet, som flera dylika befallningar tid efter annan från Konungen utgått, fast uti så kallade smärre ämnen; men egde Konungen makt rättegång att förneka i smärre, hvarföre icke då äfven i mer betydliga, och så kallade större mål?

Hertigens af Södermanland ekonomiska angelägenheter voro icke uti bättre tillstånd än Konungens. Hans liderliga lefnadssätt inveckIade honom uti hemliga utgifter. Han hade öfvergifvit dansösen vid operan mamsell Slottsberg, på hvilken han förslösat mycket penningar, och hade fått smak för den första aktrisen vid fransyska komedien mamsell *Baron*. Hertigens kredit var till den grad förbi, att ingen köpman ville sälja honom någonting på räkning. För att bota denna olägenhet besökte hertigen personligen flera bodar och tog på kredit, oaktadt egarnes protestationer, hvad som behagade honom. Det var en ovärdighet utan exempel. Hans fordringsegare gladde sig emedlertid öfver den arfslott, som skulle tillkomma hertigen genom Enkedrottningens död, nemligen två sjundedelar af hennes morgongåfva. De trodde tiden ändtligen vara inne, då de skulle bekomma deras betalning; men der blef annat af: Hertigen sammankallade sina borgenärer och lät dem förklara honom bankrutt. Man proponerade dem 60 procent uti liqvid att afbetalas terminvis, under 6 års tid, med 10 procent om året. Aldrig hade man förr sett ett sådant beteende; der funnos handtverkare och arbetare som hade förskjutit varor

och effekter så väl för hertigen personligen, som för hans hof eller för hans regemente i Skåne, och hvilka sedan åratal fåfängt anhållit om deras betalning och nu voro ruinerade genom detta arrangement. Flere af dem klagade inför Konungen, genom ett till justitie-kansleren inlemnadt memorial, hvari de anhöllo att qvarstad måtte läggas på hertigens lösörebo, eller ock att man måtte hänvisa dem till vederbörlig domstol, för att der bevaka deras rätt, emedan de vanliga domstolarne hade vägrat upptaga till pröfning ett dylikt mål. Justitiekanslern anmälde denna sak för Konungen; memorialet blef dem återställdt med det muntliga svar från Konungen, att H. M. icke kunde blanda sig deri, ej heller hänvisa dem till domstol för deras rättegång. Hertigen af Östergöthland handlade på helt annat sätt. Han anvisade sin moders arf till betalande af sina skulder. Detta motstycke gjorde hertig Carls beteende anmärkningsvärdare.

Kongl. bränneridirektionen, som oupphörligen förföljde dem som idkade oloflig bränvinsbränning, besynnerligen på landet bland allmogen, hade utskickat till Westmanland en trupp af 11 uppsyningsmän, att göra konfiskation uti en socken. Detta bränvinskrig uti orterna var så långt kommet, att ingen uppsyningsman tordes ensam förrätta sitt ärende, icke heller utan vapen. Dessa elfva utsände voro försedda med bössor, pistoler och värjor. De ankommo till en by. Vid ankomsten började de visitera hus, slå upp dörrar och skåp hos en förmögen bonde i byn, men funno intet konfiskabelt. Bonden drog sinne öfver detta förfarande och sammanstämde sina grannar nattetid, till ett stort antal. Med tillhjelp af dessa öfverföllos de elfva uppsyningsmännen, som ovarsamt tagit deras nattqvarter uti bemälde by. De lågo alla uti ett rum och hade deras laddade vapen på ett bord; men detta oaktadt blefvo de jämmerligen handterade: sju mördade, de öfrige, illa sårade, togo flykten genom fönstren; af dessa dogo tvenne någon tid derefter.

Ryktet, förfalskadt, kom till Konungen, att Westmanlands allmoge var uti full resning. Kaptenen grefve Sparre, med 50 dragoner och 100 man af Westmanlands infanteri, blefvo genast beordrade att marschera dit. Justitiekansleren blef ock afsänd att bevista extra tinget, som öfver detta

brott var anstäldt. Hufvudmännen för bönderne voro rymde till Norrige; af de öfrige blefvo de mest brottslige häktade och, jemte ransakning och dödsdom, afsände till Svea hofrätt.

Detta hindrade dock icke, att kort efter, tvenne bränvins-uppsyningsmän blefvo mördade af Smålandsbönder uti en liten by vid Eksjö. Konungen och hofvet på Gripsholm voro något bestörta öfver allmogens tilltagsenhet, hvaraf hofvets nöjen under ett par dagars belopp blefvo oroade.

Konungen använde några dagar på Gripsholm, under Oktober månad, att reglera rangen för de personer, hvilkas namn och titlar årligen trycktes uti hofkalendern. Det gafs förändringar i rangbestämmelser alla år, till fördel för personer tillhörande H. M:ts personliga uppvaktning; bland andra förändringar detta år, fann Konungen för godt att gifva ståthållarne på Gripsholm och Drottningholm samma rang som landshöfdingar. Staden Mariefred, med trakten som derunder lydde, blef skiljd från Nyköpings län och underlagdt Gripsholms ståthållaredöme.

Konungens förnämsta sysselsättning under vistandet på Gripsholm var att författa en theaterpjes, bestående i en komedi, utstyrd med baletter och kupletter, hvilken pjes han kallade *Märta Banérs och Lars Sparres kärlekshandel;* tilldragelsen passerade vid Hörningsholm. H. M. var så ifrigt sysselsatt med detta arbete, att han derpå offrade både nätter och dagar, och för att ej blifva afbruten, lät H. M. för alla statsdepartementerna tillkännagifva, att alla de som hade något att säga honom, beträffande militära, civila eller enskilda angelägenheter, skulle vända sig till det respektiva departementets statssekreterare; och som dessa icke vågade någonting göra utan Konungens ordres, blef följden häraf ett fullkomligt afstannande af affärerna.

Från medlet af November hemskickade Konungen till Stockholm statssekreterarne med deras kanslier, och qvarhöll ingen annan än byråchefen uti utrikes departementet herr Franc.

Undantagande mattimmarne såg man intet Konungen, som läste in sig med sin nya gunstling Armfelt, för att

komponera theaterpjeser. Baron Armfelt [1]) kunde emedlertid ej vara till stor hjelp åt Konungen, emedan han var en ung, ganska okunnig man, illa uppfostrad, utan seder, ränkmakare, och lika afskydd vid hofvet som älskad af sin herre. De personer, hvilka uppvaktade Konungen och som hade följt honom allt sedan hans första ungdom, påstodo att Konungen aldrig haft en smekunge, som stått mera väl, och var det mindre värd, än denne baron Armfelt.

Prinsessan Sophia Albertina, hvilken hade en lika omåttlig som i sin ställning opassande passion för theatern, hittade på att å hofvets theater spela fransyska pjeser. Hon öfvertalade hertigen af Södermanland, general Zöge, baron Armfelt, kammarherren hos Konungen grefve Wachtmeister och äfven guvernören hos kronprinsen riksrådet baron Fredrik Sparre, jemte flere herrar och damer vid hofvet, att deri deltaga. Den första pjesen skulle blifva en tragedi, hvartill hon valde *Pierre le cruel.* Konungen syntes i början ingå på prinsessans förslag; men han satte småningom deremot så många hinder och gjorde så många svårigheter och förklarade slutligen, att som han hade en god fransysk trupp, som reguliert spelade på hofvets theater tre gånger i veckan, vore det onödigt att gifva flere fransyska pjeser. Prinsessan, som ansåg sig besitta utomordentliga talenter för theatern, men som likväl egde hvarken figur eller röst för skådeplatsen, och som dessutom talade franska språket mycket ofullkomligt, blef deröfver högst förbittrad; men hon måste gifva vika och det blef beslutadt att man

---

[1]) Friherre *Gustaf Mauritz Armfelt* (grefve), född 1757; fänrik vid gardet 1774; löjtnant 1780; kapten 1781; kavaljer hos kronprinsen s. å.; öfverste kammarjunkare, generaladjutant af flygeln och öfverstelöjtnant 1783; öfverstelöjtnant vid Nylands infanteri 1786; en af de 18 i Svenska Akademien s. å.; generaladjutant och öfverste vid nyssnämnda infanteri 1787; riddare af danska elefanterorden, Åbo akademikansler och befälhafvare öfver en del trupper i Finland 1788; generalmajor 1790; serafimerriddare s. å.; öfverståthållare i Stockholm 1792; generallöjtnant och minister i Italien s. å.; dömd från lif, ära och gods för politiska stämplingar; åter insatt i sina medborgerliga rättigheter 1799; minister i Wien 1802; befälhafvare för trupperne i Pomern 1804; general 1807; befälhafvare öfver vestra arméen 1808; en af Rikets herrar 1809; president i krigskollegium 1810; afsked ur svensk tjenst för åter förehafda stämplingar, och rysk undersåte s. å.; rysk-finsk grefve 1812; ledamot af ryska stora riksrådet, t. f. generalguvernör i Finland 1813; död 1824.

först skulle uppföra *Birger Jarl*, och sedan Konungens nya pjes *Lars Sparre och Märta Banér*.

För att sluta året egde den vanliga utdelningen rum af julklappar inom Kongl. familjen, och ett lotteri af nipper och andra småsaker, hvartill dragningen skedde julafton vid soupern och som slutade med att de vid bordet sittande 72 personer af trötthet började gäspa, emedan detta s. k. nöje varade ända till kl. 4 på morgonen.

21:a Kapitlet.

1783. Januari—Maj.

Nyårsdagens firande på hofvet. — Prins Galitzin skickas af Ryska kejsarinnan, att lyckönska för hertigens af Småland födelse- — Hans bemötande vid Svenska hofvet. Det Kongl. barnets amning och helsovård. — Konungen vill, utan uppseende, förstöra den af Enkedrottningen år 1778 undertecknade akt. — Lefnadssätt och förströelser på Gripsholm. — Hertig Fredrik vägrar spela komedi, i anseende till sorgen efter Enkedrottningen. — Societetens skådespelartrupp och ballettpersonal på Gripsholm. — Hertig Carls användbarhet vid theatern. — Skådespelet *Birger Jarl.* — Skådespelet *Märta Banérs och Lars Sparres kärlekshandel.* Rôlefördelningen. — Omdöme om pjeserna och utförandet. Anekdoter derom och om de theatraliska förhållandena. — Firandet af Konungens födelsedag. — Hofvet inflyttar till hufvudstaden den 27 Januari. — Hoffester. — Konungens förhållande till fremmande makter. — Sverige afslutar en handelstraktat med den Nordamerikanska republiken. — Freden mellan Stor-Britannien och de allierade makterna. — Kanslipresidenten Ulrik Scheffer begär och erhåller afsked. Anledningarne dertill. — Reflexioner öfver grefvarne Scheffers inflytande hos Konungen. — Grefve Creutz öfvertager de utrikes ärendena. — Konungens angrepp på statsförfattningen. — Tullinspektoren Anruréns dom och benådning. Reflexioner häröfver. — Konungens missnöje med riksrådet Beckfries. — Ratifikationen på handelstraktaten med Nordamerika. — Reflexioner öfver svenska handeln vid denna tidpunkt. — Konungen vill införa marskalks-domstol, efter franskt mönster. — Cornett Tilas' uppförande, under rättegången mot major Fock, drages under denna domstol. — Grefve Fersen föreställer förgäfves Konungen olämpligheten häraf. — Tidningen *Musernas försök.* Öfverståthållaren m. fl. embetsmän anfallas i detta blad. Huru nidskrifvarne upptäckas. — Konungen skrifver theaterpjeser, biträdd af Armfelt. — Theater-repetitioner på hofvet under hertigens af Småland sista sjukdom. — Hertigen dör den 23 Mars. — När och huru Konungen emottager underrättelsen härom. — Konungens förslag med begrafnings-ceremonierna. — Hertigliga likets begrafning. — Franska skådespelerskan *Barons* död. Hertig Carls förhållande till henne. Hennes begrafning. — Festen på Ulriksdal för hertiginnan af Södermanland. Konungens pjes *Helmfelt* uppföres vid detta tillfälle. — Reflexioner öfver de theatraliska föreställningarne på hofvet. — Ett läger sammandrages i Finland; Rysslands oro deröfver. — Konungens funderingar att eröfra Norge. Förberedelser dertill. — Danmarks inre tillstånd gynnar ett dylikt företag; men Sveriges försvarsverk och finansverk hindra det. Fremmande makter äfvenledes. — Konungen stämmer möte med ryska kejsarinnan. — Theatraliska föreställningar på Ulriksdal, till firande af prinsessans födelsedag. — Firandet af Drottningens födelsedag med en af Konungen författad ny pjes och maskeradbal i staden. — Konungen hemliggör så väl sitt tillämnade möte med kejsarinnan, som kronprinsens inoculation. Begär grefve Fersens råd rörande den sednare åtgärden. — Inoculationen verkställes med lycklig påföljd.

Nyårsdagen år 1783 blef icke högtidlighållen genom några utomordentliga förströelser. Nyårsaftonen drog Kon-

ungen ut med soupern ända till midnatt, då H. M. äfvensom hela den Kongl. familjen, när de uppstego från bordet, emottogo lyckönskningar för det nya året af hela hofvet. På aftonen Nyårsdagen var bal uti Konungens salon, som räckte från kl. 6 till kl. 11 på qvällen.

Prins Galitzin, som kejsarinnan i Ryssland hade skickat med sina lyckönskningar till Konungen, i anledning af hertigens af Småland födelse, var den ende utlänning, som Konungen nu inbjöd att vistas på Gripsholm. Baron Haxthausen, öfverste för danska gardet, som Konungen i Danmark skickat i samma ärende, blef icke inviterad för mer än två dagar. Konungen försummade intet tillfälle att låta danska hofvet erfara, huru litet han brydde sig om detsamma; också var förhållandet rätt kallt emellan de båda hofven.

Oaktadt all den höflighet, hvarmed Konungen utmärkte allt hvad som hade gemenskap med Ryssland, skadade den fåfänga för etikett, hvarmed H. M:t var behäftad, alltid någon ting. Sålunda hände det prins Galitzin, att Konungen ville det han skulle bära den s. k. svenska nationaldrägten. Denna Konungens idé insinuerades hos prins Galitzin genom svenske ministern i Ryssland, baron v. Nolcken, som då vistades i Sverige på permission. Prinsen svarade, att om Konungen ville tillåta honom bära den landtdrägt, som Konungen fastställt vid hofvet för dem, som dertill erhöllo särskildt tillstånd, så skulle han utan dröjsmål presentera sig i denna drägt. Men Konungen äskade att prinsen skulle bära en grå drägt, sådan som hade blifvit reglerad för alla dem, hvilka icke hedrades med den stora uniformen; denna gråa drägt bars samfäldt af kammartjenare, taffeltäckare, kockar, livré och kavaljerer, som vistades på hofvet. Prins Galitzin kunde naturligtvis ej vara mycket smickrad öfver denna Konungens begäran, och förändrade icke heller sin klädedrägt, hvaröfver H. M. blef mäkta missnöjd.

Denne prins hade ej tillstånd inkomma i det rum der Konungen åhörde föreläsningen, ej heller uti Drottningens audiensrum. De för honom tillåtna allmänna rummen var på slottet endast Konungens stora runda salon, ehuru alla de som voro vid hofvet, herrar och damer, utan afseende

på rang eller ålder, ingingo der Konungen hade sin lektyr, äfvensom i hans öfriga allmänna rum. Dessa förhållanden gjorde för denne fremling vistandet på Gripsholm mindre angenämt, och föranledde honom göra täta resor till Stockholm. Prins Galitzin var en lugn och sansad man; han hade mycken verldsvana och förstånd; men hans hållning behagade ej Konungen.

Man fann utväg, genom så kallade försigtighetsmått för hertigens af Småland helsa och uppfostran, att, ehuru han var född med en stark konstitution, helt och hållet derangera densamma. Man hade uppdragit hofvets läkare och chirurg att öfvervaka amningen o. s. v. och desse läkare, som betjenade hofvet, förstodo ingenting deraf. Herr Heidenstam var en helt ung läkare, utan erfarenhet, och som lika litet förstod dylika saker som chirurgen Martinau. Konungen hade fått den fantasien, att taga ammor från Dalarne, och dessa bondqvinnor, vanda vid ett helt annat lefnadssätt och föda af helt olika slag, än den på hofvet vankades, förlorade deras mjölk inom kort tid; man hade redan hunnit till den 3:e amman, och prinsen aftynade och skrek dag och natt till den grad, att han fick ett bråck. Grefvinnan Piper, som åtagit sig vara prinsens hofmästarinna, for till staden, utsåg der en god amma, förde henne till Gripsholm, men man ville icke veta af densamma. Drottningen och läkarne påstodo, att prinsen måste medicinera emot sjukdom, hvarmed han föregafs vara behäftad, och grefvinnan Piper påstod deremot, att det fattades barnet ingenting annat än mjölk. Efter flera dagars dröjsmål och tvister antogs den nya amman, barnet befann sig deraf väl, skrek ej mera, och återvann sina krafter.

Krönta hufvuden hade den tiden en mani att tro, det deras barn voro utaf ett helt annat ämne än öfrige dödliges; deraf uppkommo alla felaktigheter i dessa barns uppfostran, allt ifrån vaggan, och som hade så betänkliga följder för dem sjelfva och för de länder och folk, som af dem berodde.

En dag föreföll mellan Konungen och mig följande samtal, rörande hans tvist med modren, i anledning af kronprinsens börd:

Konungen: *Jag har ofta tänkt på hvad ni sade mig, då jag lemnade eder Enkedrottningens akt af år 1778, att inregistreras och förvaras uti Ridderskapet och Adelns arkiver; jag har fått den idéen, att återtaga denna handling och förstöra densamma; men huru skall jag dervid gå till väga?*

Fersen: *Den saken är ganska enkel. E. M. behöfver endast gifva mig Sin befallning; jag sammankallar derefter Direktionen och tillkännagifver densamma E. M. vilja; vi inregistrera densamma i protokollet och jag återlemnar E. M. derefter den uti Riddarhusarkivet deponerade handlingen.*

Konungen: *Nej! jag skulle hellre vilja att denna handling blefve mig återlemnad, utan någon dylik formalitet och utan att ledamöterne af Riddarhus-direktionen derom blefve underrättade.*

Fersen: *Huru? vill E. M. då att jag skall bortstjäla detta papper ur Ståndets arkiv?*

Konungen: *Min Gud, visst icke; Ni använder derför ett allt för strängt uttryck. Det vore endast en restitution.*

Fersen: *Visserligen skulle det blifva en restitution; men sättet att göra det stöter på undansnillning, och denna är ganska nära beslägtad med stöld.*

Sådan var Konungens tankegång i alla angelägenheter; han gick aldrig rakt på saken, utan slingrade sig fram på sneda och krokiga sidovägar. Det såg ofta ut såsom var han mindre angelägen om sjelfva *saken*, än om *sättet* att lyckas.

Konungens och hofvets uppmärksamhet fästades nu på det svenska skådespelet. De dagliga repetitionerna började kl. 10 på förmiddagen, och afbrötos endast för att spisa middag, och ofta dinerade Konungen, prinsessorna, hertigen och hela theaterpersonalen på sjelfva scenen. Repetitionerna fortsattes kl. 5 eftermiddagen och slutade ej förr än kl. 10 på qvällen. Detta gjorde Drottningens societet och umgänget för alla dem, som ej hade något att beställa med theatern, mycket ledsamt och tråkigt.

Hertigen af Östergöthland hade anländt Nyårsdagen till Gripsholm med sitt hof och mamsell Hagman, åt hvilken

sednare. Konungen alltid upplät ett rum, gränsande till Hertigens, att bebo.

Man försökte på allt sätt öfvertala denne hertig att taga rôle bland de spelande, åt hvilka Konungen gifvit benämningen *Förbättrings-sällskapet af svenska språket,* ehuru det icke fans en enda af hela sällskapet, som hvarken kunde tala, än mindre skrifva modersmålet felfritt. Men Hertigen lät omöjligt öfvertala sig; han påstod, med skäl, att det vore att brista i aktning för deras aflidna moders minne, och att sätta sig öfver all decence, att låta verlden se denna moders barn framträda på en theater och dansa af all lust, under det hofvet och landet ännu bar sorg efter henne, och att det var vid ganska hög plikt förbudet att, vare sig i stad eller på landet, endast spela på orgeln i kyrkan och arrangera någon musikalisk tillställning, ej ens vid allmogens bröllop. Han förebrådde mycket skarpt sin syster för hennes inkonseqvens att hafva gjort så mycken parad med sin sorg öfver förlusten af en öm moder i Augusti månad och nu, efter endast 5 månaders förlopp, dermed vara så litet sysselsatt.

De spelande i *Birger Jarl* voro: hertigen af Södermanland, baron Armfelt, grefve Stenbock, prinsessan Sophia Albertina, fröken Hedvig De la Gardie.

Balletterna voro sammansatta af fruar, fröknar och kavaljerer vid Konungens, hertig Carls och prinsessans hof.

Solo-dansöser:

Hertiginnan af Södermanland,
Statsfrun grefvinnan Höpken, född Fersen,
Statsfrun grefvinnan Löwenhjelm, född Fersen,
Statsfrun friherrinnan Wrede, född grefvinna Sparre,
Grefvinnan v. Nolcken, född Zöge v. Manteuffel.

Figurantskor:

Prinsessan Sophia Albertina,
Friherrinnan Cederström,
Fröken Cederström,
Underhofmästarinnan hos hertigen af Småland, fru v. Stauden,
Hoffröken hos hertiginnan, fröken Ekeblad,
d:o d:o d:o » Gyldenstolpe,
d:o d:o d:o » Koskull,

Hoffröken hos prinsessan, fröken Rudenskjöld,
d:o d:o d:o » Sparre.

Cantatricer:

Grefvinnan Lantingshausen, född Stockenström,
Fru von Stauden.

Premier-dansörer:

Hertigen af Södermanland,
Kavaljeren hos kronprinsen baron Wachtmeister, öfverste för Jemtlands regemente,
Kammarherren hos hertig Carl, grefve Otto Cronstedt,
Konungens adjutant baron Cederström, ståthållare på Gripsholm och kapten vid gardet.

Figuranter:

Kavaljeren hos kronprinsen, grefve Stackelberg,
Kaptenen vid Gardet, grefve Cronstedt,
Kammarherren hos hertiginnan, grefve Oxenstjerna,
Två stallmästare Bruce,
Konungens stallmästare, baron Rålamb,
Kaptenen vid Gardet, grefve Löwenhjelm,
Grefve Claës Lewenhaupt,
Kammarherren hos Drottningen, baron De Geer, löjtnant vid Gardet,
Konungens kammarpage De Besche, kavalleri-kapten,
Kammarherren hos hertig Fredrik, baron Wrangel.
Kammarherren hos hertiginnan, Klingspor,
Sekreteraren i kansli-expeditionen, Jennings.

Solo-sångare:

Herr Klingspor,
Stallmästaren hos Konungen, Bruce.

Hertigen af Södermanland spelade de första rolerna på theatern, dansade och komponerade balletterna. Det var att göra mer än hans talent medgaf; men alltid vida öfver allt hvad man kunnat vänta af en furste af hans börd, som, om man undantager illusionen af representationen, har ingenting gemensamt med skådespelaren.

Den 4 Januari uppfördes, för första gången på Gripsholms theater, skådespelet *Birger Jarl.* Dit anlände mycket folk från Stockholm, som Konungen inbjudit att bevista

spektaklet; deraf hände att Konungens bord om 80 couverter för diner och souper ej räckte till, utan ett 2:a bord måste dukas för 20 à 30 personer. Åskådarne voro talrika, och Konungen lät gifva en loge, bredvid sin egen, åt den franska theaterns personal och åt några de förnämsta aktörerna vid kongl. operan.

Sjelfva pjesen blef oklanderligt gifven. Prinsessan spelte bra hvad beträffar åtbörder och aktion, men hennes lilla figur, hennes svaga röst, hennes otydliga uttal höjde ej drottning Mathildas rol. Det var likaså med hertig Carl, hvars spensliga figur och slarfviga uttal ej gaf någon glans åt Birger Jarls person.

Balletterna, utfördes ganska berömligt och oändligt öfver allt hvad man kunnat vänta sig af personer, som aldrig satt deras fot på theatergolfvet. Hertiginnan af Södermanland förvånade hela verlden genom sitt sätt att dansa: hon dansade en *chaconne* och några *entréer* på ett förtjusande sätt. Men den som öfverträffade alla de dansande damerna var grefvinnan Löwenhjelm; hon utförde sina entréer med en sällsynt ledighet och mycket behag. De bästa dansörer voro baron Wachtmeister och grefve Cronstedt; för hertigen gick det rätt illa, men till ersättning gjorde honom kompositionen af balletterna all den heder, som ett dylikt verk kunde göra sin författare.

Konungen hade bestämt inflyttningen till staden till den 19 Januari; men som den nya pjesens inöfvande fordrade många repetitioner, blef flyttningen uppskjuten till den 27 Januari. Man gaf den 7 Januari en 2:a representation af Birger Jarl.

Det skådespel, hvarpå Konungen hade arbetat sedan 4 månader, blef gifvet den 11 Januari och kallades, såsom förut nämndes, *Märta Banérs och Lars Sparres kärlekshandel.*

Aktriser:

	spelas af:
Grefvinnan *Stenbock*, Märta Banérs tant och egarinna till Hörningsholm	Frök. Sinclair, Enkedrottningens f. d. hoffröken.
Märta Banér	Fröken De la Gardie.

Lars Sparres *Amma* .... Friherrinnan Cederström.

Elin, en fattig flicka, uppfostrad å Hörningsholm .... Frök. Gyldenstolpe.

Aktörer:

Gustaf Adolph .... Hertigen af Södermanland.

Lars Sparre, Gustaf Adolphs page, men bärande ett främmande namn, kär i Märta Banér .... Baron Armfelt.

Den falske *Sparren*, som skulle äkta Märta Banér .... Herr De Besche.

Grefvinnan Stenbocks *förvaltare* på Hörningsholm .... Baron Barnekow.

Rikskansleren *Axel Oxenstjerna*	I konung Gustaf Adolphs följe	Baron Rålamb.
Riksdrotset grefve *P. Brahe*		Baron Bonde.
General *Joh. Banér*		Grefve Sparre.
General *Leonh. Torstenson*		Herr Boltenstern.

Balletterna voro sammansatta af samma personer, som i skådespelet Birger Jarl.

Dekorationerna och theaterns kostymer voro vackra och smakfulla; intet blef sparadt af guld- och silfvertyg, siden, plymer och allt som afser den theatraliska paruren. Det var Konungen ganska kostsamt, men ännu mera för de arma skjutsbönderne, hvilkas hästar man förderfvade, utom de extra uppbådade hästar, som skulle befordra gående och kommande. Det gafs ingen dag, utan att 5 à 6 kurirer afsändes eller återkommo, och ofta endast för att köpa pallietter och andra obetydligheter, som ej voro värda tjugo styfver.

Konungens nya pjes var vacker att åskåda, emedan deri omväxlade sång med dans. Den gafs temligen illa; de förnämsta rolerna i synnerhet. Hertigen af Södermanland gaf åskådarne intet annat än en ganska svag föreställning om hjelten i pjesen. Baron Armfelt, tjock om lifvet, utan hållning eller behag, återgaf ganska illa den känsla och ädelhet, som rolen skulle afspegla. Fröknarna Sinclair och De la Gardie hade hvarken växt, röst eller skick för

scenen, och afkylde deras roler genom enformigheten i deklamation. Det var endast baron Barnekow, som spelade väl och naturligt, äfvensom friherrinnan Cederström och fröken Gyldenstolpe; men deras roler voro obetydliga och tjenade endast att fylla pjesen och sammanbinda dess olika afdelningar. Hvad som mycket stötte sceneriet och förlöjligade det hela, var att i sista akten, som föreställde Märta Banérs bröllop, Gustaf Adolph steg upp från sin hedersstol med mycken gravitet, när balletten började, för att illa dansa en *chaconne*.

Konungen hade tillåtit bifallsyttringar; också saknades de icke. Hofmännen täflade om hvem skulle kunna klappa händerna starkast, och alla blefvo hofmän. Hertigen och prinsessorna funno det alldeles intet under deras värdighet, att emottaga applaudissementer af den franska theaterpersonalen, samt af hofvets lakejer och kammarjungfrur, som hade erhållit tillstånd att bevista spektaklet.

Hvad angår sjelfva pjesen, så var den ganska medelmåttig; man igenkände till och med sjelfva uppränningen. Konungen hade nemligen följt en af Voltaires pjeser, benämnd *La comtesse de Givry*, en af de sämsta, som denne ryktbare författare har skrifvit, och som blef uthvisslad på Pariser-theatern. Emedlertid lånade Konungen denna pjesens intrig och utveckling såsom grund, och tillade den minnesvärda handlingen af Gustaf Adolphs ädelmod, då han återlemnade rikskansleren Erik Sparres son de jordagods, som hans olycklige fader förlorade jemte hufvudet i Linköping, under Konung Carl IX:s välde. Återstoden af pjesen var imagination; intrigen en falsk Sparre, insmugglad i stället för den verklige och af en amma, saknade all historisk sanning; denna intrig var tagen ur Voltaires dåliga pjes.

Lagarne för theatern voro ej rätt väl iakttagna, så väl hvad angick det sannolika, som i stilen; nästan alla scenerna voro dialoger och uttrycken voro ej nog städade, ej heller tournuren af fraserna artig och af en god stil. Gustaf Adolphs och förvaltarens på Hörningholm rôler voro de bästa. Emedlertid var pjesen icke utan geni, och frapperade för att vara skrifven af ett krönt hufvud. Det är

väl sant, att få äro de konungar, som gifva sig den mödan att sammansätta theaterpjeser. Deras medfödda rôle och deras tid äro allt för dyrbara, för att sålunda användas; men det är äfven sant, att få konungar nu för tiden skulle vara i stånd att skrifva en bättre pjes.

Konungen var lika orolig, som en aflönad författare, öfver utgången af sin pjes. Innan den blef utförd på theatern, frågade Konungen min dotter, grefvinnan Klinkowström, som varit närvarande när pjesen upplästes i H. M:ts kabinett, hvad hon trodde derom. Hon svarade utan tvekan, att pjesen ej vore god, och det vore omöjligt för H. M. att skrifva någon bättre, emedan det vore oförenligt att på samma gång vara god konung och god lyrisk författare; det var nemligen nödvändigt att egna hela sitt lif och sina dagliga studier för att kunna blifva en god konung, likaledes för att blifva en god och lärd författare; då nu H. M. med så mycken framgång uppfyllde en konungs höga kall, ansåge hon sig berättigad att tro, det han skulle misslyckas i det andra.

Efter pjesens uppförande undvek klokt folk att yttra deras tanka derom, hvaremot hofvets ungdom och smickrare förtjustes öfver dess skönhet. Riksrådet Carl Scheffer, som hade förlorat allt förtroende hos Konungen och som bouderade hofvet, hade emedlertid kommit till Gripsholm för att se detta underverk; han dröjde ej qvar mera än 24 timmar och sade Konungen, då han afreste, att han fann dialogen i hans pjes mycket svag.

Oaktadt allt mitt bemödande att undvika yttra min tanka, anföll Konungen mig likväl. Det var onödigt upprepa för H. M. att hans pjes var fadd och föga intressant; jag inskränkte mig till två anmärkningar. Den *första* var, att det vore nödvändigt att ombyta pjesens titel, emedan denna nu uppgaf såsom det förnämsta ämnet Lars Sparres och Märta Banérs kärlekshandel; men från och med den 2:a akten befans det att Gustaf Adolphs rôle blef den öfvervägande, och att den förekom i de flesta scener och beredde upplösningen; således syntes det mig såsom vore *Gustaf Adolphs ädelmod* en för denna pjes mera passande titel. Den *andra* anmärkningen angick plattheten uti dia-

logerna mellan Lars Sparre och Märta Banér, der, bland andra osmakligheter, den unge ädlingen begär tillåtelse få kyssa sin herrskarinnas hand; en sak som en älskare aldrig begär, och som en väl uppfostrad flicka, i begrepp att äkta en annan, icke kan tillåta. Detta är kärleks faveurer, som det täcka könet förlåter, när känslan hänförer; men som man hvarken begär eller medgifver.

Dessa tvenne anmärkningar voro icke utan all verkan, för att borttaga handkyssningen och förändra benämningen på pjesen, hvilken sedermera uppkallades *Gustaf Adolphs ädelmod.* För öfrigt åtnöjde jag mig att yttra, det Konungen vore i samma belägenhet som Voltaire, hvilken beklagade sig deröfver, att skådespelarne alltid bortskämde hans pjeser.

Prinsessan Sophia Albertina vidhöll sin idé att vilja spela fransyska tragedier, och föreslog fortfarande *Pierre le cruel*, der hon på förhand instuderat den rôle hon i denna pjes ämnade spela. Hon hade en så god tanke om sin skicklighet att spela på theatern, att hon önskade spela *Amenaides* rôle uti tragedien *Tancred*, för att undervisa mamsell Baron, första aktris vid théatre français, huru denna rôle skulle återgifvas. Egenkärleken förblindade henne till en obegriplig grad; hon påstod ock att hon dansade utmärkt, och blef mycket missbelåten, när hertig Carl hade satt henne in i balletterna, utan att hafva gifvit henne en solo-entrée, eller en pas de deux att utföra, och ehuru hennes broder hertig Fredrik, grefvinnan De la Gardie och flera personer af hennes vänner hade låtit henne förstå, att hon dansade illa, vidhöll prinsessan icke dess mindre sin öfvertygelse att hon hade en utmärkt fallenhet för dans. Emedlertid var det henne omöjligt att hålla takt, och hon kunde ej göra ett enda steg i menuetten.

Om det berott på prinsessan, så hade Konungen ej lemnat Gripsholm under hela vintern, i anseende till theatern, der hon passerade alla sina dagar.

Konungen undvek de franska tragedierna genom sina svenska pjeser, genom baler, som han gaf alla aftnar, och genom slädpartier, hvilka alla förströelser ej lemnade tid

öfrig att instudera eller repetera andra pjeser, än dem han ville skulle uppföras.

Hertigen och hertiginnan af Södermanland, prinsessan och baron Armfelt, Konungens smekunge, som numera var i den högsta gunst, bråkade deras hjernor, för att utfinna en artig fest, att dermed celebrera Konungens födelsedag den 24 Januri. Det var för sent att sammansätta något nytt och imaginationen var uttömd; sedan 11 år, som man ideligen uppfunnit, kunde man ej mer påhitta något, som ej blef i mer eller mindre mån en repetition af det förflutna. Man inskränkte sig derföre till att skrifva en allegorisk prolog med balletter och Konungens pjes, som man gaf för tredje gången.

Den 27 Januari begaf sig Konungen, med den kongl. familjen och hela hofvet, till Stockholm.

Följande dagen var på hofvet gala och grand couvert. Detta skulle vara ett galanteri af Konungen för hertig Carl, emedan det var dennes namnsdag; men den verkliga orsaken var att visa prins Galitzin svenska hofvet i gala, med den blåa och hvita hofdrägten. Man gaf i det nya operahuset operan *Cora*, hvartill Nauman satt musiken. Man fann den nya theater-salongen praktfull och vacker, rymlig och beqväm, men mycket kall; öfverintendenten Adlercrans hade glömt insätta kakelugnar, för att uppvärma så väl scenen som salongen.

Ehuru litet eller intet åtgjordes vid den inre styrelsen af landet, var grefve Ulrik Scheffer likväl verksam med den yttre politikens föremål. Fredsnegociationerna mellan England, Frankrike, Spanien och Holland påskyndades, sedan England redan i Augusti månad år 1782 hade erkänt Amerikas oberoende, som utgjorde krigets första och förnämsta föremål. Det var att förutse, det en gång freden tillvägabragt, skulle England, genom underhandling, söka vinna inflytande på den nya republikens politik och handel, för att derifrån, så mycket som möjligt, utesluta de andra europeiska makterna från en direkt handel med denna nya verldens främsta stat. Det var sålunda för Sverige af intresse, att draga fördel af krigets sista momenter, för att grundlägga fördelaktiga handelsförhållanden med den nya

republiken. För denna orsak fick Sveriges ambassadör i Paris, grefve Creutz, befallning att underhandla om en handelstraktat med Franklin, den amerikanska republikens minister uti Frankrike och första orsak till hela detta krig, äfvensom till sitt fäderneslands frihet. Denna angelägenhet blef behandlad med stor hemlighet och traktaten undertecknad i Paris af grefve Creutz och Franklin den 5 Januari 1783. Konungen i Sverige blef, näst Frankrike, den förste monark, som ingick en traktat med detta nya land, innan den allmänna freden ännu blifvit afslutad, och hvartill preliminärerne först den 21 Januari 1783 undertecknades uti Paris.

Frankrike hade aldrig med England afslutat en fred mera fördelaktig, ej heller mera klok med hänseende till Europa och sina allierade. Spanien erhöll fördelar vida utöfver dem det väntade sig, när man besinnar detta lands dåliga uppförande under hela kriget. Den minst gynnade i hela detta fredsverk var Holland; men detta land hade uppfört sig så illa och gjort så litet för sitt eget försvar, att det nu ej kunde vänta sig en bättre medfart. Prinsen af Oranien, arfståthållare och tillgifven England, hade uppoffrat republikens intressen och låtit alla dess militära operationer misslyckas. Detta krig gjorde mycken heder åt Frankrikes ministère och åt dess krigsflottor, hvilken uthärdat Stora Britanniens yttersta bemödanden, för sig sjelf, för Spanien och för de två republikerna, hvars intressen Frankrike nästan ensam måste skydda.

Sedan fyra år tillbaka hade grefve Ulrik Scheffer tillkännagifvit sin önskan om afskedstagande. Han hade derom hos Konungen formligen anhållit redan år 1780. Uppledsnad på affärerna, till följe af den ringa trägenhet hvarmed Konungen dem handlade, äfvensom af de motsägelser och förödmjukelser, som han erfarit och dessutom, genom tio års erfarenhet, öfvertygad derom, att Rikets väl och anseende samt allmän sällhet skulle gå under med en styrelse utan hvarken förutseende eller hållning, begärde han nu enträget att blifva befriad från bördan af de allmänna angelägenheterna, som hvilade på hans skuldror.

Ehuru det tillhörde Konungens karakter och afsigt, att förödmjuka dem, som innehade Rikets främsta embeten och

värdigheter, och ehuru Konungen hatade alla dem, som tjenade honom uti de vigtigaste ärenden, och föraktade återstoden af sina undersåtare, så vida de icke tjenade till verktyg för hans nöjen — så insåg han emedlertid, att grefve Ulrik Scheffers hufvud och erfarenhet voro honom nödvändiga. H. M. hade allt sedan år 1781 satt alla intrigens fjedrar i verksamhet, för att få honom att qvarstanna på sin plats; men allt hvad han dermed kunde uträtta, var att Scheffer lofvade uppskjuta sin afgång till dess att freden hunnit afslutas. Så snart preliminärerne dertill blefvo tecknade i Paris den 21 Januari och nyheten derom anlände till Stockholm, inlemnade grefve Scheffer sitt afskedsmemorial till Konungen, genom hofkansleren baron Ramel. En förevänning af giktplågor, som höll honom i sina rum, räddade honom från obehaget af en explikation eller en tvist med Konungen. H. M. begaf sig samma dag på aftonen till grefve Scheffer, och gaf sig der all möda för att förmå denne återtaga sitt afskedsmemorial; men fåfängt, och Konungen blef nödsakad att bifalla detsamma.

Om de två bröderne Scheffer, sedan början af Gustaf III:s regering, äfven hade hjelpts åt att vilseleda denne furste genom att intala honom despotiska grundsatser, för hvilka han dessutom af naturen hade allt för mycken smak, genom att framställa för honom den mest leende bild af Rikets financiella tillgångar, af denne monarks vidtomfattande snille och af allt det som kunde smickra en högmodig själ, allt i den förhoppning att styra Sverige i skuggan af deras gunst och deras anseende — så hade erfarenheten nu skingrat deras förvillelse och tvingat deras enthusiasm till att inse sanningen. Deras inflytande låg i själtåget och äran att styra Riket efter deras behag hade fördunstat. Riksrådet Carl. Scheffer såg sällan Konungen; framlefde på Tyresö ett efter allt utseende lugnt lif. Han reste på besök hos sina vänner i landsorten. Hans broder, mera redig i sina planer, hade förberedt sin tillflykt på sin gård Ek uti Westergöthland. Båda två, plågade af bekymmer, utgöto sig i önskningar och uti filosofiska betraktelser öfver Konungens regering, ganska riktiga, men dikterade af förargelse öfver eget fall.

Så snart riksrådet grefve Ulrik Scheffers afskedstagande var afgjordt, expedierade Konungen ett ilbud till grefve Creutz, sin ambassadör i Paris, med dennes utnämning till riksråd och till den befattning grefve Scheffer innehaft med titel af *Rikskansliråd*. Konungen hade föresatt sig att afskaffa kanslipresidents-embetet, ehuru det var uttryckligen faststäldt uti Regeringsformen. Grefvarne Scheffer hade, allt sedan år 1772, förledt Konungen att företaga godtyckliga förändringar uti stats-konstitutionen, och hade så skickligt inympat på denne furste känslan af sin högsta viljas makt, att H. M. ej lät ett enda år gå förbi, utan att hafva utmärkt det genom något ingrepp på den allmänna säkerhetens rätt. Grundlagen var så vanställd genom dess tilllämpande, att deraf ingenting mer var gällande än föreskrifterna rörande Banken.

Ett nytt ämne till allmänt missnöje uti rättvisans skipande tilldrog sig med tullinspektoren Amurén. Denne man, begifven på konfiskations-vinsten, blef uti lägre och högre domstolar och slutligen uti Kommers-kollegium dömd, efter lag, till böter, tjenstens förlust och från äran för uppenbart begången mened. De stora andelar af böter K. M:ts förordningar hade tillagt tull- och bränvins-fiskaler samt angifvare hade verkat att meneder vid alla domstolar voro allmänt gängse och tog dagligen öfverhanden, hvaraf allmän fred och säkerhet blottställdes. Deraf tycktes följa, att när en så grof vanart kunde ledas i bevis, borde den med all stränghet näpsas. Icke dess mindre lät Konungen öfvertala sig att låta den kongl. benådningen mellankomma och återgifva den brottslige äran, hvarjemte han ock vid sitt embete blef bibehållen. Kan väl en kongl. nåd sträcka sig till ärans upprättelse, när gerningen är emot ärans lag? Är intet menederiet, rätt betraktadt, ett gröfre brott än dråp och stöld? emot de sednare kunna menniskor förskansa eller försvara sig; men emot menedaren är ingen hjelp; mitt lif och min välfärd äro i hans mun.

Sedan 10 år tillbaka hade Konungen varit missbelåten med riksrådet grefve Beckfries; han var den skickligaste eller rättare sagdt den ende lagkarl i Rådet och af erkänd förmåga. Öfverlägsenhet uti kunskaper och skicklighet hade

gifvit honom detta inflytande på sina embetsbröder inom justitiedepartementet, som talenter och arbetsamhet alltid utöfva öfver lättjan och okunnigheten. Han misshagade Konungen i hög grad, emedan det ofta hände honom att vara af en med Konungen olika mening uti lagarnes förklarande och tillämpning, och hade nästan alltid den lyckan att draga med sig pluraliteten af de voterande, emot Konungen. H. M., som fordrade en blind lydnad för sin vilja äfven hos alla domstolar, kunde intet tåla denna styfhet hos grefve Beckfries. H. M. begagnade tillfället, då tvenne bröder Sparre befunno sig placerade tillsammans uti Rådets 2:a division, att sätta riksrådet Fredrik Sparre uti Beckfries' ställe i justitie-divisionen och öfverflytta denne sednare uti divisionen eller departementet för Rikets kommerciella, kamerala och militära angelägenheter, hvilket departement befann sig i overksamhet, sedan Konungen koncentrerat dithörande ärenden uti sin enskilda konselj. Genom denna ordning fans icke mera uti justitie-departementet en enda person, som hade den ringaste lagkunskap eller kännedom om jurisprudence. Beckfries saknades af sina kolleger och af allmänheten. Det var en bestämd, skicklig och omutlig embetsman, som man ej kunde beskylla för annat än nog mycken svaghet för vänskapens eller kärlekens inflytelser på de domslut han afgaf. Detta var en last hos en domare, men det vore önskligt, för verldens sällhet, att en domare aldrig hade något svårare fel.

Konungen ratificerade den handelstraktat, som blifvit ingången mellan svenske ambassadören grefve Creutz och nordamerikanska fristaternas minister Franklin, båda anställde vid franska hofvet. Enligt Regeringsformen hade Konungen bort inhemta Rådets tanka, innan han godkänt traktaten; men H. M. aktade föga denna grundlag vid detta likasom vid andra tillfällen. Emedlertid sammankallades Rådet in pleno den 28 Februari, och traktaten blef då uppläst punkt för punkt; det förekom ingen öfverläggning, och Rådet lyckönskade Konungen att hafva afslutat en för Riket och hans undersåtares handel så vigtig angelägenhet. I sjelfva verket öppnade denna traktat en ny väg för exporten; men de grymma hinder man satt för Sveriges han-

del genom orimliga tullar och afgifter samt genom kungörelsen om navigations-akten af år 1727, som sedan den tiden blifvit skärpt, förminskade hoppet om vinst på en handel, der frihet och reciprocitet borde vara första häfstången. Handeln i de svenska hamnarne aftynade till den grad, att handelsmännen småningom öfvergåfvo deras yrke, så snart de hade förvärfvat nog penningar för att köpa sig en gård och draga sig undan på landet.

Konungens blinda förkärlek för alla franska bruk manifesterade sig utan afbrott, allt sedan hans uppstigande på thronen. H. M. hade föresatt sig styra Sverige efter, så vidt möjligt var, franskt mönster, ehuru de båda Rikena voro så olika konstituerade. Konungen sökte sedan lång tid ett tillfälle för att inrätta en domstol, dylik med de fransyska marskalkarnes, som var inrättad i Paris att afdöma hederssaker inom adeln och militären, och hvilken sednare institution var lika gammal som vördnadsvärd och räknade sitt ursprung från den feodala statsinrättningens oordningar och från det gamla chevaleriet. Detta tillfälle erhöll Konungen i anledning deraf, att officerarne vid Lifregementets kavalleri nekade göra tjenst med en kornett Tilas vid nämnde regemente. Denne unge man hade instämt en löjtnant Fock för förfalskning af några skuldsedlar, hvilka sednare ock blefvo befunna vara falska. Kornetten Tilas hade vunnit sin sak, hvad beträffar skuldsedlarnes förfalskning, vid krigsrätten; men som han ej kunde anskaffa mer än ett vittne, som vidgick löjtnant Focks infamie, undslapp denne olycklige förfalskare lagens hela stränghet, och krigsrätten tillämpade ej i sin dom förlust af heder och ära för Fock, intill dess nya bevis kunde framställas. Målet hänsköts till Rådet, hvarest Konungen stadfästade krigsrättens dom. Allt detta oaktadt hade hertigen af Södermanland, som var öfverste för regementet, förbjudit kornett Tilas att inställa sig till tjenstgöring vid regementet. Alla unga officerare derstädes, ifriga efter befordran, hade sammansvurit sig att bereda en vakans, och hertigen, deras chef, ännu ung och icke mindre hetsig och oeftertänksam än den ungdom, hvarmed han hade uppfyllt

regementet, gynnade denna deras afsigt, utan hänsyn till sanning eller rättvisa, och utan aktning för krigsrättens dom, af Konungen och Rådet gillad och fastställd.

Kornett Tilas klagade och begärde rättvisa och beskydd hos Konungen. H. M., utan att göra afseende på officerarnes myteri och det förakt, som visades mot krigsrättens och Hans dom, beslöt att nämna mig att, jemte fältmarskalken Pehr Scheffer och general Siegroth, dömma i denna sak. Det var ett första steg för grundläggandet af en marskalks-domstol, dylik med den i Frankrike.

Efter att hafva emottagit Konungens bref [1]), föreställde jag H. M. de följder som skulle uppstå af denna åtgärd; att den syntes mig stridande emot alla former, att underställa en laga domstols utslag ett godtyckligt improviseradt tribunals dom; att marskalkarnes tribunal i Frankrike aldrig utsträckte sig till mål, som blifvit afgjorda uti högsta instans, ännu mindre till sådana, som hade blifvit gillade och godkända af Konungen personligen, hvilken vore att anse såsom högsta domare i hederssaker; att konungamakten skulle blottställas genom att anbefalla ny undersökning i en sak, hvilken så omständligen blifvit afgjord; att om Hertig Carl hade gjort sin pligt vid detta tillfälle, hade han nyttjat sin myndighet för att ställa saken till rätta; och slutligen att det kunde leda till mångahanda olägenheter, att anförtro domaremakt öfver medborgares heder, som vore icke mindre dyrbar än lifvet, åt godtycklige domare, som hade ingen annan lag än deras egen mening att följa.

På alla dessa anmärkningar hade Konungen intet annat svar att gifva, än att han insåg att hans broder hade groft misstagit sig i sitt uppförande såsom regementschef; men att han ej ville stöta sig med honom och derföre vidtagit denna utväg, för att hjelpa saken till rätta och retablera kornett Tilas till dennes goda rätt. H. M. bad mig, att ej afslå den kommission han uppdragit mig. Jag antog den, men med vilkor, att vi ej skulle behöfva afkunna någon *dom*, utan att H. M. måtte tillåta oss framställa vår

---

[1]) Se bilagan N:o XII.

åsigt i form af *konsultation*. Detta blef bifallet och kornett Tilas blef återförsatt i sina funktioner såsom kornett vid regementet.

Det hade sedan någon tid tillbaka blifvit utgifvet ett tryckt tidningsblad benämndt *Musernas försök*, som utgafs en gång i veckan. De första numrorna voro temligen platta och föga intressanta, med undantag af de rökverk med beröm man vid alla tillfällen tände i detta blad för Konungen. Men från och med N:o 3 till och med N:o 10 innehöll detta blad en beskymfande libell emot riksrådet baron Sparre, öfverståthållare i Stockholm, emot polismästaren Sivers och emot sekreteraren Schröderheim, samt regeringsrådet Zibet, sekreterare för expedierande af Konungens befallningar. Ofvannämnde personer voro icke namngifne; men, under den genomskinliga slöjan af en historia från China och Japan, voro deras personer deri inväfda medelst bokstafs-omflyttning och signalement på ett sätt, att man derom icke kunde misstaga sig.

Riksrådet Sparre tog det beslut, att ej söka utforska denna sak, misstänkande, i anseende till de loford, som författaren slösade på Konungens styrelse, att detta blad hade en mäktig protektion; han ansåg det ej heller klokt att inblanda sin embetsmyndighet i en angelägenhet, som hade sitt ursprung från förordningen om pressens frihet. Men herrarne Schröderheim och Zibet, som tagit denna sak allvarsammare, började efterspana och funno slutligen att en ung adelsman med namn Ehrenmalm, kornett vid Nylands dragonregemente i Finland, hade lemnat manuskripterna åt boktryckaren. Ju mer de forskade nära ursprunget, upptäcktes det att den unge baron Armfelt, kavaljer hos Kronprinsen och nyligen utnämnd till kammarherre hos Konungen, förste och högste gunstling hos H. M., styrde den unge Ehrenmalms penna. Man lyckades hos boktryckaren få se manuskripterna, korrigerade med Armfelts hand.

Zibet fordrade till envige den unge Ehrenmalm, som ej hade mod att antaga utmaningen, men gjorde afbön hos Schröderheim och Zibet och erbjöd sig att göra detsamma hos riksrådet Sparre. Denne sednare lät säga honom, att han föraktade hans person lika mycket som hans afbön,

och att om Ehrenmalm någonsin skulle våga sätta sin fot i Sparres hus, skulle denne låta gifva honom hundrade prygel.

Allmänheten blef icke i okunnighet om den del baron Armfelt hade i ofvannämnda infami, som äfven gaf sig tillkänna genom den möda denne gjorde sig, för att rättfärdiga sig och lägga sig ut för Ehrenmalm. Armfelt hade nemligen en explikation med riksrådet Sparre, och afgaf dervid tusende försäkringar om sin oskuld; men baron Sparre svarade honom sträft: *gerningen är infam, vare sig att denne ovärdige Ehrenmalm är ensam författare eller har flera biträden; i detta sednare fall är så väl författare som rådgifvare värda skampålen; jag har läst manuskriptet med deri gjorda rättelser, jag misstänker ingen och ämnar icke göra någon vidare efterforskning rörande denna nedriga bedrift.* Sparre hade nemligen inga juridiska bevis emot kammarherren baron Armfelt, Konungens gunstling; men han egde nog kännedom om sjelfva saken, för att ej misstaga sig derom, emedan det befans att dessa nedriga artiklar hade blifvit hopsmidda af baron Armfelt, i samråd med en sekreterare Stjerncrans och kornetten Ehrenmalm, samt att Konungen hade läst och gillat dem, innan de skickades bort att tryckas.

De klagomål, som de skymfade personerne gjorde mot detta nedriga missbruk af tryckfriheten, samt den allmänna rösten, hvilken starkt höjde sig emot Ehrenmalm och Armfelt, tvingade emedlertid Konungen att gifva Ehrenmalm befallning att aflägsna sig från hufvudstaden och begifva sig till Sveaborg i Finland; men han blef ej utstruken från regementet. Hvad skall man väl tänka om en Konung, som öfverser eller måhända deltager i en sådan infami? Hvad skall man säga om en gunstling, lika föraktlig som föraktad, åt hvilken Konungen emedlertid lemnat sitt hela förtroende, och afsett att biträda vid hans sons uppfostran? Hvilken uppmuntran för personer, som innehade förnämliga platser, att väl tjena deras Herre ...... *O tempora o mores!*

Sedan några månader hade Konungens tankar varit helt och hållet upptagna med att komponera theaterpjeser. Under tiden mellan måltider, levéer och courer, då Konungen

visade sig publikt, var H. M. innesluten med Armfelt, sysselsatt med författarskap för theatern. Denne gunstling, som med ett dåligt hjerta, en oförskämdhet utan allt återhåll och en djup okunnighet, förenade ett naturligt förstånd och hela lågheten hos en smickrare, studerade alla sin herres svagheter och tillegnade sig dem, samt bistod Konungen med sin lyriska imagination, åtagande sig alla rôler, som Konungen tilldelade honom, med risk att utföra dem väl eller illa.

Den 22 Mars, hertiginnans af Södermanland födelsedag, tjenade till förevänning att tillställa en fest och komponera allegoriska prologer till den nya pjes Konungen författat. All hofvets ungdom hade blifvit enrollerad i pjesen eller i balletter, och allt ifrån medlet af Februari användes föroch eftermiddagar till repetitioner, utan att ens dermed upphördes under tiden för Gudstjensten på Söndagarne. Ingen angelägenhet kunde afbryta nämnda sysselsättning, ej ens den unge hertigens af Småland sjukdom, hvilken var i stor fara genom 9 stora tänder som kommo på en gång. Man förtviflade om hans tillfrisknande, men icke dess mindre repeterades komedier och balletter efter Konungens komposition, uti rum i Konungens våning, som gränsade till det kongl. barnets sjukrum, och ehuru läkarne påstodo honom vara på sitt yttersta. Konungen påstod icke desto mindre motsatsen och ville ej inställa hvarken repetitioner eller den franska komediens representationer å kongl. slottet. Det måste likväl slutligen ske den 21 Mars, då Hertigen låg i själtåget, just när Konungen skulle begifva sig på den franska komedien. Hela hofvet var upprördt öfver att se Konungens son utandas sin sista suck under det att fransyska spektaklet pågick dörr om dörr med den döendes rum! Slutligen kl. 6 på aftonen befallde Konungen att spektaklet skulle inställas.

Det kongl. barnets dödskamp var långvarig och åtföljd af svåra konvulsioner. Medicinska fakulteten försökte alla de botemedel, som vid dylika casus bruka användas, ehuru förgäfves. Alla läkarnes, gouvernanternas, qvinnornas och drottningens förenade omsorger voro utan påföljd; Hennes Maj:t hade ej lemnat sitt barns vagga sedan flere dagar,

hon vakade öfver honom de tre sista nätterna, utan uppehåll. Hertigen afled slutligen Söndagen den 23 Mars kl. 7 på morgonen, i en ålder af 7 månader, på två dagar när.

Drottningen bar sin sorg med den mest rörande undergifvenhet, och man igenkände deri en öm moders hjertliga känslor. Konungen emottog underrättelsen om sin sons död, när H. M. uppvaknade, kl. 10 på morgonen. Han blef ej mycket rörd deröfver; emedlertid gjorde han allt hvad han kunde för att gråta; men han hade inga tårar till hands för denna gången.

Konungen hade beslutat att hofvet ej skulle anlägga sorg; att hertigens död ej skulle tillkännagifvas genom klockringning eller genom den vanliga tacksägelsen uti landets alla kyrkor, allt på det ej hans theaternöjen skulle afbrytas. Han hade förut tillsagt grefvinnan Piper, hertigens hofmästarinna, att hon skulle bära barnet till grafven, åtföljd af underhofmästarinnan samt fröknarna De la Gardie och Cederström. Grefvinnan Piper vägrade detta, med allt skäl påstående att detta vore stridande emot alla bruk, och emot de kyrkliga ceremonierna, att använda fruntimmer till en dylik befattning. Efter många tvister med hofmännen samt herrarne Scheffer och Gyllenstjerna, förändrade Konungen sin föresats. Man lät ringa i klockorna, och genom uppläsande af den vanliga tacksägelsen tillkännagifva hertigens död i alla hufvudstadens kyrkor, samma dag eller Söndagen.

Konungen uppgjorde för begrafningen tvenne ceremonieler. Det ena var kort, och enligt detsamma skulle riksrådet grefve Gyllenstjerna, åtföljd af fyra riksråder, samt ett litet antal af hofstaten, taga likkistan i en draperad vagn, och föra den till konunga-grafven uti Riddarholmskyrkan. Det andra ceremonielet var omständligare och enligt detsamma var processionen bestående af en stor cortège af hertigarne, Rådet, hofstaterna o. s. v. Det första alternativet var förståndigare, men Konungen önskade det sednare, och för att det skulle antagas utan att han skulle synas vilja det företrädesvis, sammankallade han Rådet kl. 5 på eftermiddagen och framlade de båda ceremonie-

lerna till dess val; pluraliteten af rådsherrarne röstade för det sednare alternativet.

Hertig Carl Gustaf af Småland blef begrafven den 26 Mars i Riddarholms-kyrkan och Gustaf II Adolphs grifthvalf. Liket blef förut exponeradt på dess lit de parade. Begrafningsdagen blef kistan buren af 4 rådsherrar och satt på en bår, sedan Konungens och Drottningens öfverstemarskalkar hade pålagt kistlocket. Likbåren bars sedermera af två par, nemligen grefvarne Claes Lewenhaupt och Jacob De la Gardie, samt baronerne Oxenstjerna och Kurk. Konungen hade valt dessa herrar efter deras nummerordning på Riddarhuset. Hertigarne Carl och Fredrik, Rådet, den aflidne hertigens damer, Konungens, Drottningens och de hertigliga hofven formerade likprocessionen till fots, som framskred vid klockringning och styckeskott.

Detta var den första motgång, som Konungen erfarit sedan år 1772. Hans inbillning blef deraf djupt uppskakad. Han tillbringade ett par dagar uti stor oro, ofta upprepande: *Detta är måhända början till mina motgångars dagar!*

Konungens bekymmer och hofvets sorg blefvo ökade genom premier-aktrisens vid den fransyska truppen mademoiselle *Barons* hastiga död. Denna skådespelerska förenade med ungdom en fördelaktig växt och vackert utseende, hade talent för tragedien och komedien och var en så mycket större förlust för denna trupp, som det var omöjligt att ersätta henne uti Sverige och att man måste vänta att erhålla någon ersättning från Frankrike.

Huru ömt denna förlust än träffade Konungen och omstörtade hans lyriska förströelser, blef den ännu kännbarare för hertigen af Södermanland. Denne prins var nemligen verkligen förälskad uti mademoiselle Baron; efter att hafva förafskedat mamsell Slottsberg, gjorde han m:lle Baron flera anbud, som hon likväl afslog. Hertigens uppförande mot mamsellerna Ekerman och Slottsberg, hvilka han åtskilliga gånger hade lemnat och återtagit, och till hvilka han nekat utbetala de lifstidspensioner, hvarå han likväl lemnat dem pensionsbref, expedierade och undertecknade i laga form, gjorde m:lle Baron försigtig och sen att bestämma sig. Emedlertid blef denna angelägenhet slutligen afslutad

medelst en summa af 60,000 daler i förskott utbetalade, samt förbindelse att underhålla hennes hus, möbler o. s. v.; med dessa uppoffringar hade hertigen framlefvat några månader med henne, och han fann i denna kärlekshandel dagligen allt mer behag, då döden släckte denna kärleks flamma. Hertigen kunde icke dölja sin smärta och sina tårar. Vid begrafningen af den unge hertig Carl Gustaf lemnade hertig Carl sina tårar fritt lopp, och allmänheten uttydde denna sorg såsom egnad minnet åt en hoppgifvande brorson; detta hade varit värdigt om det varit en sanning.

Det var ingenting ovanligt att en prins af högsta rang förälskade sig i en qvinna af lägsta klass; dylika svagheter äro gemensamma för menniskoslägtet; det var för öfrigt brukligt denna tiden i Sverige, såsom i hela Europa, att äkta en dam för att lefva med en annan; kärlekens förvillelser äro de som äro mest värda tillgift. Men det var oförsvarligt för hederskänslan, att hertigen drog öfver sig en ny stor utgift af detta slag, i samma stund som han hade gjort en bedräglig konkurs med sina fordringsegare.

Konungen och hertigen bekostade denna skådespelerskas begrafning; hon blef jordfästad i Jacobs församling, och åtföljdes liket af några personer från hofvet, hvilket ingalunda passade sig för en person af hennes klass, hvars metier är excommunicerad inom den katholska kyrkan.

Man bar sorg, under 6 veckors tid, efter hertigen af Småland, deraf under 14 dagar djup sorg, under hvilken tid spektaklerna voro inställda; men Konungens otålighet föranledde theaterns återöppnande efter 7 dagar.

Ankomsten hit af en prins af Hessen-Darmstadt, af yngre linien, påskyndade denna åtgärd; Konungen var otålig att för denne fremmande prins utveckla prakten af sina theatrar under den korta tid han ämnade gästa Sverige.

Den fest som Konungen anordnat för hertiginnans af Södermanland födelsedag den 22 Mars och som blifvit inställd i följd af hertigens af Småland sjukdom och död, skulle nu gifvas på Ulriksdal den 8 April. Utom den kongl. familjen och Rådet med deras fruar, blef ingen dit bjuden. Konungen lät utdela biljetter åt alla de spelande, hvilka utdelade dem efter behag åt deras vänner och slägtingar,

för att undvika ledsamheter vid invitationerna. Deraf hände, att hvarken holländska eller preussiska ministrarne kommo dit, emedan ingen lemnat dem biljetter; de andra ministrarne sutto i en grillerad loge; för öfrigt var salen så uppfylld som plats kunde finnas.

Spektaklet bestod af en prolog med sång och balletter och af en dram i 5 akter, samt slutligen en liten opera comique. Theaterpersonalen var densamma som spelade på Gripsholm i två svenska pjeser, som der gåfvos uti Januari månad, med undantag likväl af prinsessorna och hertig Carl, som för denna gång befunno sig bland åskådarne.

Prologen roade genom sången och balletterna; grefvinnan Lantingshausens och fru v. Staudens sköna röster hördes gerna; aktrisernas och aktörernes spel och dans förtjenade det bifall dem tilldelades, synnerligen det behag dervid utvecklades af grefvinnorna Löwenhjelm, Höpken, v. Nolcken, äfvensom skickligheten i dans hos hofmarskalken baron Düben, öfversten baron Wachtmeister och grefve Nils Cronstedt.

Ämnet för den af Konungen i 5 akter komponerade dramen, var tagen från fältmarskalken Helmfelts lefnad, hvilken hade flytt bort från sina föräldrars hus; Konungen hade på egen hand tillagt, att Helmfelt öfvergifvit sin hustru i sin ungdom, och att efter 17 års frånvaro upptäckes han af sina föräldrar, då han genom mod och skicklighet uppstigit till de högsta värdigheter inom arméen. Den historiska sanningen är, att fältmarskalken Helmfelt var son af borgmästaren i Stockholm Grundel, hade stulit silfver och dyrbara saker från sin fader. Han var en ung man af dåliga seder, som, för att undandraga sig bestraffning för sina fel, rymde från fädernehuset, bytte om namn, lät värfva sig vid svenska arméen i Tyskland, utvecklade der sina talenter, gjorde en hastig lycka, och återsåg först såsom fältmarskalk och med namnet Helmfelt sin gamle, då ännu lefvande fader. Resten af intrigen med hustru och son är uppfunnen och har intet stöd hvarken i historien eller uti traditionen.

Pjesen var utan intresse och trivial, utan elevation, fattig på idéer, ingenting nytt eller pikant, mycket långa

dialoger och repetitioner, maskerade genom varierande fraser. Den utledsnade åskådarne. Drägterna voro mycket vackra, men så gammalmodiga, att de vanställde aktörerne och gaf dem intet behag.

Den lilla opera-comique var utan sammanhang, hoptrocklad af bröllopp i en by, kärleksintrig mellan en bondflicka och en bondpojke, en marknad och taskspelare, allt sammans slutande med en bondpolska utförd i kostym af folket och föga graciös. Detta var ej värdt att ses annat än för de personers qvalité, som utförde denna pjes och dans.

Första rolen uti alla tre pjeserna utfördes af Konungens gunstling och kammarherre baron Armfelt. Han föreställde Apollo i prologen, Helmfelt i dramen och förälskad bonde i opera-comique, men lika tafatt i den ena som i den andra rolen. Konungen sökte på allt sätt uppmuntra applaudissementerne för Armfelt, men H. M. lyckades icke dermed, och det hände ofta att han var den ende, som klappade i händerna. Baron Armfelts person och karakter var för mycket hatad i hofvet och hos allmänheten, för att skörda bifallsyttringar, äfven om de hade varit förtjenta.

Aktörer vid detta spektakel:

Baron *Armfelt;* baron *Wrangel*, kavaljer hos hertigen af Östergöthland; baron *Barnekow*, kammarherre hos hertiginnan; grefve *Hamilton*, öfverste för Elfsborgs regemente; herr *De Besche*, Konungens kammarpage; herr *Klingspor*, öfverste för Helsinglands regemente; herr *Peyron*, Konungens kammarpage.

Damer:

Grefvinnan *Lantingshausen*, fru v. *Stauden*, grefvinnan *Hamilton*, friherrinnan *Cederström*, fru *Klingspor*, fröken *Sinklair*, f. d. hoffröken hos Enkedrottningen; fröken *De la Gardie*, hoffröken hos kronprinsen och sedermera hos hertigen af Småland; fröken *Gyldenstolpe*, hoffröken hos hertiginnan af Södermanland.

Corps de ballet var formerad af de unga kavaljererne som vistades på hofvet, samt af hofvets och stadens vackraste och yngsta fruar och fröknar. Af hela representationen var prologen den bästa. Det som sjöngs till hertiginnans af Södermanland ära blef mottaget med starka bifallsyttrin-

gar. Baron Barnekow, De Besche och fröken Gyldenstolpe spelade bra och voro en glädje att se på scenen.

Denna fest slutade med en stor souper uti theatersalen; 3 bord blefvo dukade på sjelfva scenen, nemligen ett för Konungen, ett för Drottningen och ett för prinsessan Sophia; 4 stora bord dukades på parketten uti åskådarnes rum, derifrån bänkar och det sluttande golfvet borttogos med en förvånande skyndsamhet. Soupern serverades för 200 personer, men mycket sent, emedan spektalet räckte 6 timmar. Hela tillställningen slutade ej förr än kl. 4 på morgonen.

Samma spektakel blef ånyo gifvet den 12 April, med den skillnad, att Konungen ej gaf någon souper och att efter spektaklet, som började kl. ½6 och slutade inemot kl. 11 på qvällen, återvände Drottningen och alla åskådarne till hufvudstaden.

Dessa förströelser, frukten af Konungens mödor under hela vintern, fullföljda med en trägenhet, åt hvilken Rikets styrelse uppoffrades, kostade Konungen mycket penningar och roade ingen, med undantag af den del af ungdomen, som älskade theaterns lättfärdiga och förtroliga ton. Allmänheten fann det i synnerhet anstötligt, att se dagen före Palmsöndagen användas af Konungen och hans hof till theatraliska nöjen; svenska folkets vördnad för religionsbruken och för den Gudstjenst, som förrättas under fastlagen, kunde i detta fall icke förlika sig med hofvets filosofiska anda.

Den befallning som Konungen hade gifvit att, nära Tavastehus i Finland, sammandraga ett öfningsläger af 4 infanteri- och 2 kavalleri-regementen under Juni månad och hvilken åtgärd blifvit vanställd af ryska minister-residenten Ruckman, utan vetskap af grefve Pouschkin, som var rysk minister i Stockholm, hvilken hade en mild och försonlig karakter, ådrog denne sednare ryska ministerens dåliga lynne. Ryska hofvet befallde sin minister i Haag att afgå till Stockholm, och tillkännagaf genom tidningarne grefve Pouschkins rappel, utan att förut hafva underrättat honom derom. Detta var verkligen att blifva rädd för bra litet; men Ryssland, för att förbereda sig till

ett krig emot turkarne, hade låtit hela sin armé så småningom marschera ned mot den turkiska gränsen och Svarta hafvet, och ryska hofvet befarade sannolikt, att på grund af en ännu gällande defensiv-traktat mellan Turkiet och Sverige, Gustaf III skulle begå den galenskapen att anfalla Ryssland, ehuru Konungen alldeles intet tänkte derpå, men deremot hvälfde i sitt hufvud älsklingsplanen att anfalla Danmark och eröfra Norge, hvarom H. M. drömt allt sedan sin barndom, och hvarmed hans inbillning sysselsatte sig med föga grannlagenhet. Han kunde ej återhålla att visa sitt förakt för Danmark och dess konungahus.

Konungen smickrade med stor omsorg norrmännen. En general grefve Schmettau, öfverste för ett norskt infanteri-regemente, som hade sin garnison i Drontheim, kom till Stockholm att der passera vintern med sin familj och skingra sin ledsnad. Han hade mot sin vilja blifvit aflägsnad från Köpenhamn, der han misshagade drottningen och ministèren. Konungen öfverhopade denne man med uppmärksamhet och caresser och hade med honom ett långt samtal mellan fyra ögon; återstår att veta om Konungen erhöll nödiga upplysningar för *sina* planers befordrande af denne general, eller om denne sednare erhöll spaning om Konungens afsigter, för att dem inberätta till danska hofvet. Efter detta samtal förmärkte man, att Konungen med mycken noggranhet underrättade sig om gränsernas beskaffenhet mot Norge och lät ur fältmätningskontoret hemta alla kartor rörande detta land, samlade allt sedan Carl XI:s tid. Öfverste Toll, återkommen från sina resor i Preussen, Pohlen och Frankrike, och hvilken stundom var i gunst, af ett oroligt och farligt lynne, och som begagnats såsom spion i Norge, närde med flit Konungens idé att eröfra detta land, hvilket han framställde såsom den lättaste sak i verlden; detta kunde verkligen vara fallet, då man betraktade Danmarks dåvarande tillstånd: dess konung svagsint och beröfvad bruket af sina själsförmögenheter; kronprinsen ett barn; riket styrdt af den gamla enkedrottningen, konungens moder, en qvinna utan förmåga, samt af en ministère utan talenter och utan chef; finansernas tillstånd nedtryckt genom enorma skulder och den allmänna välmågan ruine-

rad. Man såg uti cirkulation intet annat än bankens sedlar; silfvermyntet hade totalt försvunnit; vexelkursen var uppe på 30 procent; hvarken den kongl. skattkammaren eller danska börsen hade någon kredit på någon handelsplats i Europa. Flottan och arméen hade råkat i lägervall; det felades befälhafvare. Folkets missnöje var allmänt.

Om man betraktade Danmark endast med afseende på dess inre tillstånd, var det utan tvifvel ett ganska gynnsamt ögonblick för Sverige att borttaga Norge. Men Gustaf III hade, sedan sitt uppstigande på thronen, allt för mycket försummat allt hvad som afsåg att sätta i god ordning finanserna och arméen. Den kongl. skattkammaren var belastad med öfver 5 millioner riksdaler skuld; flottan, på hvilken man nu arbetade med drift, var ännu ej på långt när färdig; arméen hade brist på vapen, beklädnad och ammunition af alla slag. Och om man äfven inom kort tid hade kunnat bringa försvarsverket i ordning, huru skulle man väl ändå hafva kunnat företaga ett anfallskrig emot Danmark, utan att hafva försäkrat sig om Rysslands och Preussens bifall dertill? Danmark var nära lieradt med dessa tvenne Sveriges närmaste grannar, och den naturliga grann-politiken kunde icke tillåta Konungen i Preussen och Kejsarinnan i Ryssland, hvilken vänskap denna sednare än hycklade för Gustaf III, sin cousin, medgifva denne sistnämnde Konung föröka sitt välde på hans grannars bekostnad. Oförsigtighet, små falskheter och några steg af öfvermod hade i alla Europas hof minskat Konungens anseende och ådragit honom suveränernes dåliga lynne, synnerligen Kejsaren Joseph II:s och Konungens i Preussen, hvilka båda voro förbundne med Ryssland, som protegerade Danmark. Ryska kejsarinnans inquietude och någon förargelse, som hon låtit undslippa sig emot Konungen, bidrog dertill att han önskade ett möte med henne, hvilket ej blef svårt att arrangera, emedan Kejsarinnan önskade det likaledes. Konungen adresserade sig i hemlighet till residenten Ruckman, för att bringa denna affär i ordning, utan att grefve Ulrik Scheffer visste något derom, ehuru då ännu chef för de utrikes ärendena, och som sedan länge var missnöjd med Konungens politiska uppförande. Tiden för de båda suve-

ränernes sammanträffande blef bestämd till Juni månad och mötesplatsen den finska gränsen.

Påskhögtiden inställde för några dagar alla theaternöjen. Konungen begick H. H. Nattvard Långfredagen och som han, enligt etiketten, borde tillbringa denna dag i enslighet, och utledsen deråt sammankallade han sin konselj kl. 4 på eftermiddagen för att sysselsätta sig med någonting. Man öfverlade om föga vigtiga saker; men som chefen för krigsärendena, riksrådet Sparre och chefen för fortifikationen, general Arbin, blifvit ditkallade, förmodade allmänheten att det var fråga om någon mycket allvarsam militär-operation.

Alla tillfällen att låta hofuppvaktningen spela komedi eftersöktes med största omsorg. Prinsessan Sophia Albertinas födelsedag den 12 April blef ej heller försummad. Konungen hade för detta tillfälle komponerat en ny prolog med sång och balletter, och vistades några dagar på Ulriksdal med de herrar och damer som skulle spela, för att öfvervaka repetitionerna. Prologen efterföljdes af en förnyad representation af Konungens skådespel *Gustaf Adolphs ädelmod.* H. M. förlängde sitt vistande på Ulriksdal ända till den 26 April, då man gaf en 2:a representation af samma spektakel.

I början af Maj funderade Konungen på, att gifva en fest för Drottningen den 15 Maj, Sophia-dagen, som var hennes namnsdag. H. M. arbetade redan länge på en ny svensk pjes, kallad *Oden och Frigga,* hvilken blef fullbordad vid denna tid; men det var en stor svårighet att finna aktörer. Afslag från alla håll försatte Konungen i mycket dåligt lynne. Hertigen och hertiginnan af Södermanland, äfvensom prinsessan nekade deras biträde för denna fest, och följande deras exempel drogo sig flera damer och kavaljerer tillbaka från theatern; man började ledsna att af en förströelse göra en metier, och att tillbringa 6 månader årligen med oupphörliga repetitioner morgon och afton, endast för att minska Konungens ledsnad, och alternera att gifva representationer med operan och den franska komedien. Konungen fann emedlertid på utväg att sammansätta sin trupp. Baron Barnekow och pagen Peyron åtogo sig

de förnämsta rolerna, och man fann sujetter vid hofvet och i staden för de mindre rolerna och balletterna. Allt detta lyckades emedlertid icke att åstadkomma utan mycket bråk och trakasserier inom den kongl. familjen.

Konungen tog till förevänning att resa till Ulriksdal nödvändigheten att der repetera med sin improviserade theatertrupp, och vistades der flera dagar, föredragande hvilken sejour som helst emot obehaget af de allmänna regeringsärendena, som öfverhopade honom i hufvudstaden. Slutligen blef festen gifven den 15 Maj, och slutades med en maskeradbal på operan i staden, der mycket litet folk infann sig, i anseende till obeqvämligheten, att från spektaklet på Ulriksdal återvända mycket sent till staden, för att bevista en maskeradbal vårtiden. Samma spektakel repeterades den 18 Maj på Ulriksdal, med prologen och balletterna; man började tröttna vid spektakler och få åskådare infunno sig vid denna föreställning, ehuru Konungen hade inbjudit flera än den första gången.

Tvenne ämnen sysselsatte vid denna tid Konungens tankar: resan och mötet med Kejsarinnan uti Finland, samt kronprinsens inoculation till skydd emot koppsmitta. Så väl det ena som det andra var en hemlighet, som H. M. omsorgsfullt förteg, emedan en affär intresserade honom endast så länge han kunde behandla den hemlighetsfullt, och man kunde ej säga något, som mera behagade H. M. än att förundra sig öfver, huru han var ogenomskådlig uti sina planer och åtgöranden. Hvad resan beträffade, så anförtrodde sig Konungen endast för få personer, ehuru hela staden redan sedan mer än en månad talade derom. H. M. öfverlade aldrig derom med grefve Ulrik Scheffer; men riksrådet Sparre, som erhållit befallning att resa till Finland för att inspektera trupper och fästningar hade fått Konungens ordres att medtaga hof- och galakläder, för att åtfölja H. M. vid dess möte med Kejsarinnan.

Hvad beträffade kronprinsens inoculation, så rådgjorde Konungen derom endast med kronprinsens kavaljer baron Wachtmeister, hvars tanka derom han ville höra, emedan H. M. hade behof af honom för verkställigheten, som skulle ske hemligt och utan att hvarken hofvet eller Drottningen

visste deraf. Konungen hade befallt baron Wachtmeister att rådfråga mig i detta hänseende, emedan H. M. var oviss om hvad han borde göra, sedan han genom depecher från London fått veta, att Konungen i England hade förlorat en af sina yngre söner genom dylik inoculation.

Jag svarade baron Wachtmeister, att som jag låtit inoculera mina fyra barn i deras späda ålder, fruktade jag ingalunda denna operation eller följderna deraf; att jag följaktligen vore obehörig att gifva ett råd uti en så för hela Sverige vigtig angelägenhet, som rörde kronprinsens person; att ingen kunde vara nog djerf att här vilja råda; att Konungen i sitt eget fadershjerta borde söka råd hvad han här hade att göra för sin sons och sina undersåtares bästa; att det utan tvifvel funnes exempel, att barn dött genom inoculation, men äfven att otaligt många derigenom blifvit räddade och undandragna en olycklig smitta, som förorsakat och framdeles skall förorsaka stora förhärjningar och ingifva mycken oro. Hvad angick sättet att verkställa operationen, antingen med eller utan Drottningens och hofvets vetskap, så vore detta en familje-angelägenhet, hvaröfver jag ej hade att yttra någon mening, om ej, att ju mindre man gjorde väsen med läkare och tillredelser, ju bättre vore det.

Konungen bestämde sig derefter och uppdrog doktorerne Schultzenheim och Salomon, under tillsyn af baron Wachtmeister och pagen Cederfelt, att hemligen verkställa operationen; förbjudande dem, vid sin onåd, att ej tala derom, med hvem det än måtte vara, innan kopporna slagit ut. Operationen verkställdes den 28 Maj; för att lättare dölja densamma hade Konungen valt den tid, då kronprinsens guvernör baron Fredrik Sparre var frånvarande, till följe af 10 dagars beviljad tjenstledighet, på landet, emedan H. M. ej hade anförtrott åt honom hela denna angelägenhet. Allt lyckades efter önskan. Drottningen blef ej underrättad om sin sons kritiska belägenhet förr än på 9:e dygnet, då han var utom all fara. Kopporna slogo ut ymnigt och med så mycken feber, som fordrades för att drifva materien till suppuration. Hofvet och staden erforo med glädje samtidigt nyheten om kronprinsens sjukdom och convalescence.

22:a Kapitlet.

1783. Juni—December.

Konungen inrycker i läger på Ladugårdsgärdet; H. M:ts sysselsättningar under lägertiden. — Grefve Creutz återkommer från Paris. Emottager de utrikes ärendena och åtföljer ofördröjligen Konungen på resa till Finland. — Konungen besöker de vid Lulais (Porkala?) sammandragna finska trupperna. Faller af hästen och afbryter venstra armen. — Sammanträffar med ryska Kejsarinnan i Fredrikshamn den 30 Juni. Kejsarinnans förekommande artighet. Anekdoter om suveränernes sammanvaro. — Konungen förbereder i hemlighet ett anfall på Danmark. — De främmande makterna uttala sig häremot. — Konungen återkommer den 9 Juli till Stockholm. Anekdot om Te Deum. — Vestmanlands regemente inspekteras af Konungen på Salbohed. Hertig Fredriks lyxfulla anordningar dervid. — Konungen utflyttar med hofvet till Drottningholm. De theatraliska förlustelserna återupptagas. — *Sune Jarl* instuderas. — Lättfärdiga äfventyr och uppträden på Drottningholm. — Hofvets theaterrepertoire. — Konungens förföljelser mot general Mörner. Förloppet och skandalerna dervid. Konungen förbereder sin utrikes resa. Rätta anledningen dertill. Fåfänga försök att förhindra densamma. — Björnrams inflytande derpå; huru denne kunde vinna sådant välde öfver Konungen. — H. M:t aningar om en våldsam död; exempel derpå. Huru Björnram begagnar dessa H. M:ts dispositioner. — Konungens resesällskap. H. M. utdelar *pastorater* såsom ekiperingsersättning för resan. — Exempel på skriande missbruk med pastorathandeln. — Regeringen under Konungens frånvaro; dess grundlagsvidriga beskaffenhet. — Regeringsärendenas besynnerliga fördelning. — Nya hofcharger. Förbättring af lifpagernes rang. — Konungen afreser till utrikes orter den 27 September. Saknaden deröfver inom Kongl. familjen och hofvet. Huru Konungen förkofrar sin resekassa. Resan genom Tyskland. — Peyrons och Konungens uppträdande i Schwerin. Konungens inkognito. H. M:ts besök hos storhertigen i Florens. Vistandet i Pisa. — Utnämningar inom serafimerorden. — Konungens försök att inrätta ett nytt biskopsstift. Presterne och riddareordnar. Reflexioner häröfver. — Konungens resa till Florens för att råka Kejsar Josef II. — Baron Staël blir svensk ambassadör i Paris. — Kongl. familjens lefnadssätt under Konungens frånvaro. — Hertig Carls tvister med Statskontoret angående kronoutskylder. Hans ingrepp i lagskipningen. — Biskop Taubes invigning i Upsala. Erkebiskopens märkliga tal vid detta tillfälle. — Allmän missväxt inom landet. De åtgärder deremot vidtagas. — Huru julafton firas inom den Kongl. familjen i Stockholm. — Eldsvåda i frimurarebarnhuset. Prinsessan Sophia Albertinas ädla beteende dervid. — Kejsar Josef öfverraskar Konungen i Florens. — Konungen begifver sig till Rom; vistandet derstädes. Konungens besök hos Påfven. Grefve Sparres uppvaktning hos H. H. — Allmänhetens farhågor för Konungens katholska sympatier. Orsakerna dertill. — Sekreteraren Trolls förslag om skeppsvirkes kostnadsfria hemtande från *alla* jordegares mark. Detaljerna af detta laglösa förslag, som frambäres af rikerådet Ulrik Scheffer och upptages väl af Konungen. Förslagets behandling i Kammarkollegium.

Konungen inryckte i läger på Ladugårdsgärdet den 31 Maj med gardesregementena och artilleriet, och med den

allt sedan början af hans regering dervid införda ceremoni och procession. De få dagar H. M. tillbringade i lägret upptogs med att studera det nya infanteri-excercisreglementet och för öfrigt att komponera theaterpjeser. Det gafs i lägret hvarken cour eller souper för damer. Konungen tänkte mycket på sin resa till Finland, och väntade med otålighet ankomsten af grefve Creutz [1]) från Paris, för att låta honom öfvertaga de utrikes ärendena, som voro lemnade af grefve Ulrik Scheffer, hvilken erhållit sitt begärda afsked. Grefve Creutz skulle ock åtfölja H. M. under resan till Finland.

Grefve Creutz anlände den 7 Juni. Konungen utnämnde honom genast till riksråd och president uti Rådets kansli. Riksrådet grefve Falkenberg, hvilken sedan 11 år hade innehaft kanslirådsbefattning, kunde, i sin egenskap af äldste riksråd, ej lyda under grefve Creutz och hade derför afträdt från denna befattning. Grefve Creutz hade knappt tid att låta förfärdiga sig kläder efter nya svenska moderna och bereda sig på sin finska resa. Han fick ej tid att taga den minsta kännedom om kansliärendena, ej heller med finanserna, som han fick i uppdrag. Han såg ej de fremmande ministrarne, utom ett ögonblick på visit hos grefve Ulrik Scheffer, utan afreste den 9 Juni med Konungen till Finland.

Konungens öfverfart från Stockholm till Åbo, på en kutter, gick lyckligt. Kuttern lättade ankar uti Stockholms hamn kl. 8 på qvällen och var i Åbo den 10 Juni kl. 10 på qvällen. Konungen afreste derifrån den följande dagen till lägret vid Lulais [2]) bredvid Tavastehus.

Den 12 Juni besökte Konungen trupperne, som han fann vackra och i god ordning, som de ock voro. H. M. hade den olyckan att der bryta venstra armen, vid det han föll af

---

[1]) Grefve *Gustaf Philip Creutz,* född 1731; kanslist 1751; kavaljer hos pri[n] Fredrik Adolf s. å.; envoyé vid spanska hofvet 1763; envoyé vid fransk hofvet 1766; ambassadör derstädes 1772; serafimerriddare 1780; en a Rikets herrar 1782; riksråd och kanslipresident 1783; Upsala akadem kansler s. å.; död 1785.

[2]) Enligt uppgiften i *Minnen ur Sveriges nyare historia,* 1:a delen pag. 287 var detta läger sammandraget på Parola malm. Utgifvaren kan ej bestämma om dessa två olika namn utmärka samma ställe.

hästen, ehuru han var omgifven af en talrik krets officerare och hofuppvaktning. Ingen kunde begripa huru detta fall af hästen kunde ega rum. Konungen hade stannat och samtalade med sin svit; hästen gjorde ingen annan rörelse än att böja halsen och hufvudet, för att befria sig från en fluga som plågade honom, och denna rörelse störtade Konungen af hästen; det var en följd af hans oskicklighet i alla kroppsöfningar. Konungen blef buren till Tavastehus; benbrottet gjorde mycket ondt. Konungens kirurg Salomon spjelade armen, som Konungen rubbade, emedan H. M. ej ville hålla sig stilla den tid som dertill behöfdes. Kammarpagen Peyron, Konungens gunstling, skickades till Petersburg, för att meddela Kejsarinnan hvad som händt, och som uppsköt deras sammanträffande för några dagar. Mötet blef nu utsatt till den 30 Juni uti Fredrikshamn. Konungen tillbringade sina dagar under tillfrisknandet uti Tavastehus och visade sig ej i lägret förr än den 25 Juni, i calèche, och ehuru armbrottet ännu plågade H. M. ganska mycket, och som vagnens rörelse ökade, afreste Konungen likväl den 26, för att möta Kejsarinnan, tagande vägen genom Helsingfors och Lovisa.

På den af de båda suveränerna utsatta dag, den 30 Juni, sammanträffade de uti Fredrikshamn. Konungens följe utgjordes af riksrådet grefve Creutz, kommenderande chefen i Finland general Posse, kammarherrarne baronerne Taube och Armfelt, hofstallmästaren baron Essen, adjutanten baron Wrede och två pager. Kejsarinnans svit var nästan lika talrik. Konungen höll intet bord, och hade endast en kock och en taffeltäckare för att servera sig under resan. Kejsarinnan gjorde les honneurs uti sitt land; höll bord för sin och Konungens svit, som alltid uti Konungens följe inbjödos att dinera och soupera med henne; äfven Konungens kammarpager vederfors denna ära, hvilket gjorde Konungen ett oändligt nöje, emedan han sedan 10 år arbetade på att göra pagebeställningen ansedd. Från denna tiden tillät Konungen den 1:a pageklassen att dinera och soupera vid Drottningens bord, vid alla tillfällen. Kejsarinnan uraktlät ingenting som kunde behaga eller smickra Konungen; hon hade noga studerat hans svagheter.

Vid Konungens ankomst till Fredrikshamn, steg Kejsarinnan upp i sin vagn, för att göra honom det första besöket; men Konungen skickade sin kammarherre Taube för att bedja henne afstå från denna föresats, emedan Konungen var sysselsatt med att sätta i ordning förbandet på armen, hvilket förorsakade honom häftiga plågor.

Kejsarinnan visade Konungens omgifning mycken artighet. Hon hade förutsett att det skulle komma många svenska officerare, adel och ofrälse från hela trakten, för att se Konungen i Fredrikshamn, och för att kunna igenkänna dessa svenska Konungens undersåtare, utan att hon kände dem personligen, hade hon förbjudit alla sina ryska och finska undersåtare att passera den stora gatan, framför det hus hon bebodde. Genom denna åtgärd gingo inga andra förbi hennes fönster än Konungens i Sverige undersåtare. Grefve Stenbock, kammarherre hos Konungen, hade kommit inkognito, förklädd till köpman och utgifvande sig derför, till Fredrikshamn, för att se Kejsarinnan i fönstret, der hon ofta visade sig. Han gick just förbi, i samma ögonblick Konungen samtalade med Kejsarinnan vid fönstret. *Se der, Eders Maj:t, en af Edra undersåtare; känner Ni honom? Nej* — svarade Konungen — *men han har utseende att vara en borgare.*

Han säger sig vara köpman — sade Kejsarinnan — *och kallar sig Stenbock.* Kejsarinnan kallade på honom vid namn, och bjöd honom komma in och soupera med henne. Konungen ursägtade grefve Stenbock, att han ej var i passande klädedrägt, och ville ej tillåta honom visa sig vid Kejsarinnans bord, med mindre han bar antingen hofvets eller den s. k. svenska drägten. *Nå väl* — sade Kejsarinnan — *jag skall sörja derför.* Dagen derpå skickade Kejsarinnan Stenbock en svart och röd hofdrägt, gjord efter svenskt mönster. Kejsarinnan visade det koketteriet att gifva cour kl. 10 hvarje förmiddag åt alla svenska undersåtare, som befunno sig i staden och tillät dem alla, vare sig borgare, bönder eller andre, att kyssa hennes hand, hvaröfver Konungen blef högst förundrad, emedan detta ej var brukligt vid hans hof, ej heller förenligt med hans åsigter om den kungliga värdigheten.

Detta höga möte varade endast tre dagar. Det tillbringades med höflighetsbetygelser och vänskapsförsäkringar. Konungen hade med sig grefve Creutz, som blef Kejsarinnan förestäld, på det hon skulle få om denne statsman en bättre opinion än den hon hittills haft, emedan hon ej syntes nöjd med Konungens val af Sveriges franske ambassadör, att förestå hans utrikes angelägenheter. Ryska hofvet var ej i just så särdeles godt förhållande med det franska.

Hvad angick ryska Kejsarinnans koketteri med Finnarne, som voro komne till Fredrikshamn för att få se de krönta hufvudena, så var detta i full öfverensstämmelse med de afsigter som Ryssland fullföljt allt sedan freden i Nystadt år 1721, att skilja Finland från Sveriges herravälde; och utgjorde detta hennes uppförande en stark kontrast emot Konungens, som långt ifrån att skonsamt bemöta detta folk, naturligen oroligt och närmast gränsande till Ryssland, behandlade det hårdt och nedtryckte det med nya bördor [1]).

Ingenting hördes af rörande föremålet för Konungens och Kejsarinnans sammankomst; men det var helt sannolikt att Konungens afsigter på Danmark utgjorde föremålet derför. Allt sedan Maj månad hade Konungen gifvit generalamiral Trolle befallning att utrusta 6 linieskepp och 4 fregatter. Denna order var egenhändigt skrifven af Konungen, utan att hvarken grefve Ulrik Scheffer eller konseljen hade

[1]) Rörande denna sammankomst yttrar sig ryska Kejsarinnan, i bref till Kejsar Josef II, dateradt den 22 Augusti 1783, på följande sätt:

"Tandis que V. M. I. allait au midi de ses frontières, j'allais au couchant des miennes, mais ce voyage n'a pas été heureux pour le Roi de Suède, parce qu'il s'est cassé le bras gauche en biais à son camp de Tawastehus, et qu'outre cela l'on débite qu'il a été réprimandé par la France sur cette entrevue. Ce que j'ai trouvé vraiment singulier, c'est que dans cette bicoque de Fredrikshamn, qui n'a pas plus de deux cents soixante toises de long, toute la cour de Suède était habillée à l'espangnole, et que les officiers de Tawastehus, qui étaient venus là, n'avaient pas la permission du Roi de paraître en uniforme devant lui, je dis devant lui, parce que je l'ai prié plusieurs fois de les laisser entrer chez moi, mais il s'en est défendu chaque fois avec beaucoup de gravité, disant qu'ils n'etaient pas en habit décent; or tout ce qui m'entourait, était en uniforme. Voyant cela, j'ai pris mon parti; je faisais la conversation avec ces principaux officiers par la fenêtre, dont plusieurs avaient servi la France en Amérique".

(Se *Joseph II und Katharina von Russland. Ihr Briefwechsel herausgegeben von A. Ritter v. Arneth. Wien 1869.* Pag. 209.)

den minsta kännedom derom. Öfversten Toll var den ende som var invigd i hemligheten, och denne orolige och svekfulle man, utan hvarken kunskaper eller erfarenhet, uppmuntrade Konungen, med alla slags chimeriska planer, att eröfra Norrige. Under ett samtal jag hade med grefve Creutz, dagen före Konungens afresa, fick jag bekräftelse på de farhågor jag hade, beträffande dessa Konungens afsigter. Grefve Creutz beklagade sig nemligen öfver de chimerer hvarmed man uppfyllt Konungens hufvud; att han varit deraf mycket trakasserad, den sista tiden af sin ambassad i Paris, men att han ville på allt sätt bjuda till att afvända Konungen från alla krigsföretag. Den härvarande franske ministerresidentens de S:t Croix's instruktioner syftade derhän, att långt ifrån att understödja Konungens afsigter, skulle han på allt sätt söka afvända H. M. derifrån, såsom varande orättvisa, vågsamma, och endast tjenande till att störa freden i Europa. Grefve Pouschkin, Rysslands envoyé, sade helt högt, att hvilken vänskap som än rådde mellan Kejsarinnan och Konungen, kunde hon likväl ej underlåta att, för den händelse Konungen anfölle Danmark, lemna behöflig hjelp och undsättning åt denne vän och allierade, som hon ej skulle med lugn se förtryckas.

Hela Sverige var oroligt öfver den i Carlskrona pågående sjörustningen; men vid Konungens återkomst från Fredrikshamn blef hela denna sak lagd å sido och flottan fick befallning att emot slutet af sommaren afrusta; hvaraf man drog den slutsats, att ryska Kejsarinnan hade afstyrkt Konungen från detta företag. Denna omständighet i förening med en memoire, som grefve Creutz framlemnade till Konungen och en promemoria, som generalamiral Trolle presenterade H. M. emot denna i sanning löjliga krigsplan, gjorde ett slut derpå, och ingenting annat återstod deraf för Konungen än kostnaderna och åtlöjet [1].

Mötet i Fredrikshamn slutade med presenter af gulddosor, ringar och andra nipper, ömsesidigt utdelade till de

---

[1] Detta motsäges så väl af redogörelsen för Konungens tilltänkta planer emot Danmark, i *De Gustavianska papperen* af Geijer, III:e delens förra afdelning, pag. 15—34; som ock af Konungens bref till baron Taube, af den 25 Juli och 28 Augusti 1783; se bilagorna N:o XIII och XIV.

båda monarkernas uppvaktningar; men inga skänker utvexlades deremot mellan Konungen och Kejsarinnan.

Den 30 Juni afreste Prinsessan till Medevi brunn för att begagna dervarande helsovatten mot sin rheumatism. Hon trifdes der mycket väl och var mycket afhållen, emedan hon qvarlemnat etikett och kungliga anspråk i Stockholm.

Konungen återkom den 9 Juli kl. 4 på morgonen till Stockholm, vid god helsa, undantagandes att hans arm plågade honom, emedan han bråkade för mycket med densamma [1]). Riksrådet Sparre, öfverståthållare i Stockholm, hade, för att högtidlighålla Konungens återkomst, ställt i ordning ett Te Deum uti Storkyrkan; men Konungen täcktes icke bevista detsamma, utan anbefallde att Te Deum deremot skulle hållas uti slottskapellet af hans hofpredikanter. Detta sednare hade så när måst inställas, emedan man ej kunde få reda på någon af dessa andliga herrar. Lyckligtvis påträffades pastor i S:t Clara församling, som förrättade denna Gudstjenst i slottskapellet. Konungen begaf sig dit i procession med hela hofvet. Magistraten och borgerskapet voro bedröfvade öfver att se sig bedragna i sina förhoppningar att se Konungen bland sitt folk; de missnöjde gjorde deröfver deras kommentarier och berättade bland annat öfverkammarherren baron Ridderstolpes löjliga tillkännagifvande i tidningarne: *att K. M. täcktes i nåder afhöra Te Deum i slottskapellet*, såsom om Konungen hade gjort Gud en ära med detta nådebevis! .... en rätt löjlig och fadd hofstil.

Följande dagen, den 10 Juli, afreste Konungen till Salbo hed, hvarest hertigen af Östergöthland med sitt regemente sedan 5 veckor afvaktade Konungens revy. Hertigen hade dervid gjort en enorm kostnad för Konungens emottagande; de till mötesplatsen närmast belägna byar hade blifvit hyrda och möblerade, praktfullt utstyrda med förgyllningar och siden, icke endast för Konungen och hans svit, utan äfven för alla besökande. Hertigen och hertiginnan af Södermanland med deras hof voro äfven der, obe-

[1]) Se härom hertiginnans af Södermanland bref den 16 Juli 1783; bilagan N:o XVI.

räknadt generaler, officerare och hela provinsens adel. Alla lefde på hertig Fredriks bekostnad, som prålade med ett rikt uppklädt, ytterst talrikt livré, och med musik-kapeller, som han med mycken kostnad låtit komma från Sachsen och Böhmen, och som voro brillanta. Konungen blef förvånad öfver all den prakt hans bror utvecklade, och hela provinsen talade derom. Förståndigt folk fann det öfverdådigt och förutsåg att hertigen skulle fördjupa sig i nya skulder, sedan arfvet efter modren räddat honom från de gamla. Hertigen stod nu mera ej tillräckligt väl hos Konungen, att han kunnat vänta sig någon ersättning för sina stora omkostnader, och Konungen visade ej heller sin tacksamhet på annat sätt, än genom att öfverlemna till hertigens mätress, mamsell Hagman, ett guldur med infattade diamanter, värdt omkring 4,000 rdr.

Konungen återkom till Stockholm den 14 Juli, och utflyttade följande dagen med hela hofvet till Drottningholm. Konungens första omsorg blef att tänka på sina nöjen, och hofherrarne att bråka sina hjernor för att sådana uppfinna. En ny pjes, benämnd *Sune Jarl*, behandlande ett ämne från Sveriges sagotid och sammanskrifven på vers af kanslirådet grefve Gustaf Gyllenborg, kom väl till pass för att draga H. M. ur dess förlägenhet; ty ehuru högstdensamme hade oupphörligt arbetat i samma riktning, var ingen pjes ännu färdig för theatern. Ett ilbud afsändes till prinsessan Sophia Albertina, som ännu var vid Medevi brunn, för att öfverlemna den henne tillämnade rol. Man begagnade samma utväg med flera damer, hvilka vistades på landet, för att sålunda formera en corps af aktriser och aktörer, samt arrangera balletterna. Hertigen af Södermanland deltog häri, såsom den verksammaste. Man ämnade uppföra Sune Jarl den 19 Augusti, som var Konungens hedersdag och Riksens ständers mest förödmjukande minne; men oaktadt all flit och möda man gjorde sig, måste representationen uppskjutas till den 21 Augusti.

Juli månad blef likväl ej lottlös på theatraliska representationer. Fransk komedi spelades tre gånger i veckan och opera hvarje Söndag; de öfriga tre aftnarne i hvarje vecka spelade hofvets personal små svenska pjeser eller

ock var koncert och samqväm på löftheatern i parken.

Liderligheten och oskickligheten gjorde hastiga framsteg bland hofvets unga herrar; Konungen och hertig Carl öfversågo dermed och deltogo ofta deri. Bland annat hade man påhittat nattliga promenader uti parken, med alla theatermamseller på Drottningholm och många från staden, samt deras manliga kamrater. Konungen och hertig Carl deltogo deri. Man åtnöjde sig ej med att säga och begå sottiser uti löfsalarnes skugga; men man gjorde sådana på vers, som man tog sig före att nattetid sjunga utanför Hertiginnans och damernas fönster, med mycket larm, utan afseende på hvarken damernas samhällsställning eller hvila. Den unga grefvinnan Wrede, statsfru hos Drottningen, ett förståndigt och aktningsvärdt fruntimmer, blef till den grad skymfad, att man med stenar vågade slå in fönsterna hos henne. Hon beklagade sig för Konungen, och H. M., som ej låtsade hafva varit med härom, ville ursägta denna ungdomliga uppsluppenhet; men grefvinnan Wrede blef ej dermed tillfredsstäld, och sade Konungen allt hvad ett förståndigt och anständigt fruntimmer kunde säga vid ett dylikt tillfälle. Konungen blef ond, och frågade henne om hon trodde att han varit dervid närvarande. *Nej* — svarade hon — *ty det hade ej varit E. M. värdigt; men utom E. M. tager jag ingen fri; och den som begått något dylikt är en tjufpojke, som uti skolan ej derför skulle undgå straff.* Konungen skiljdes ganska missnöjd från grefvinnan Wrede, och förnyade vid bordet, enligt förut träffad öfverenskommelse med hertig Carl och hofvets ungdom, detta samtal, dervid han begabbade grefvinnan Wrede, som otålig deröfver, efter slutad måltid, packade in sina saker och reste till sin svärfader på landet [1]).

Denna ömklighet är ej anmärkningsvärd för annat än att lemna ett begrepp om tonen uti Konungens hof och Gustaf III:s enskilda lefnadssätt; efterverlden skall knappast kunna tro att en Konung vid 38 år förnedrar sig till den grad, att nattetid springa omkring med komedianter

[1]) Se härom hertiginnans af Södermanland berättelse, i bref till grefvinnan Piper, född von Fersen, af den 14 Augusti 1783, bilagan N:o XVI.

och offentliga qvinnor, för att slå in fönsterna hos statsfruarna vid sitt hof.

Repertoiren för hofkretsens theater blef uppgjord ända till slutet af September och lydde som följer:

Sune Jarl, ny pjes, af grefve Gyllenborg.
Helmfelt, författad af Konungen.
Gustaf Adolphs ädelmod, författad af Konungen.
Oden och Frigga, författad af Konungen.
Gustaf Adolph och Ebba Brahe, författad af Konungen.
Masqueraden, författad af Armfelt.
Kaffehuset, författad af Armfelt, eller
Tillfället gör tjufven, författad af Schröderheim [1]).

Denna sista pjes af Schröderheim var märklig derigenom att den föreställde på theatern tidens seder, och att deri förlöjligades större delen af hofvets sysselsättningar; bland annat förekom der på scenen Konungens revolution den 19 Augusti 1772, i Lanterna magica.

Uttröttad, och med afsmak för generalen baron Mörner, — som en tid varit gunstling och som Konungen placerat hos sin bror, hertigen af Södermanland, för att leda hans hus och sinne, och derifrån H. M. tagit bort honom, för att gifva honom ett kompani vid lifdrabanterne — sysselsatte sig H. M. mycket med att göra sig af med honom och göra honom olycklig. Det är sant, att general Mörner var känd för att vara elak; men han var ej elakare nu än förut, och det syntes som Konungen var skyldig honom något öfverseende i anseende till det förtroende och den vänskap hvarmed H. M. honom tillförene hedrat.

Det fattas Konungar aldrig handtlangare när det är fråga om att göra det onda. Man påhittade, att börja med, emot Mörner två rättegångar: den ena rörande hans vård om hertig Carls penningeanslag, som Mörner förvaltat under det han var chef för hertigens hof; och den andra rättegången för begångna fel i befälet öfver lifdrabantkompaniet. Och ehuru general Mörner framlade décharge, som han hade bekommit af hertig Carl, egenhändigt af denne undertecknad, och han påtagligen visade att det slarf, som

---

[1]) Se om denna repertoire hertiginnans af Södermanland bref den 3 September 1783, i bilagan N:o XVI.

förefans vid expeditionen af en fullmakt för en lifdrabant inom hans kompani, hade uppstått genom adjutantens vid lifdrabanterne fel; blef han icke desto mindre citerad med éclat och genom de allmänna tidningarne instämd för Kammarrätten, samt för en krigsrätt, för att sig rättfärdiga. Herr Schröderheim, en broder till den af Konungen afhållne statssekreteraren, förordnades till kronoåklagare i denna rättegång.

Hertigen af Södermanland var nog ovärdig att förklara den af honom egenhändigt undertecknade déchargehandlingen såsom utan allt värde, och Kammarrätten lät genom de allmänna papperen kalla alla fordringsegare, gamla och nya, att infinna sig och höras i general Mörners närvaro. Kronoåklagaren begärde att general Mörner skulle häktas, hvilket dock krigsrätten vägrade.

Allmänheten blef skandaliserad öfver detta beteende och emot den förföljelse, som afsågs emot general Mörner, hvilken ända hittills inga vänner haft. Det funnos flere köpmän, betalda sedan flera år tillbaka, och af hvilka baron Mörner försummat taga qvitterade räkningar. Desse köpmän lemnade honom nu frivilligt deras betalningsbevis. Slutligen, oaktadt alla intriger och konster, blef baron Mörner frikänd vid de två första instantierna, och Kammarrätten tillerkände honom 4,000 rdr, som han hade till godo på utbetalda räkningar, och som hertig Carl skulle ersätta honom. Allt ifrån Gustaf III:s uppstigande på thronen, hade denne Konung nästan alltid fått orätt vid domstolarne, alla de gånger hans lifliga imagination förledde honom till förföljelse; och ehuru Konungen utan återvändo bemödade sig att i hela staten inplanta fruktan för hans högsta makt, voro ända hittills domstolarne högst sällan deraf oroade; det är ett drag som gör heder åt nationen och som alltid skall hedra densamma, och detta bör ock inristas i efterverldens minne.

Ehuru Konungen syntes ensamt upptagen med hofvets nöjen, var han dock mera sysselsatt med sin resa till Italien och Rom. Han hade tillkännagifvit sin ankomst till Carlskrona, och man väntade honom der genast efter hans återkomst från Finland, för att se tre nya linieskepp gå

af stapeln och kölen sträckas, strax derefter, till tre dylika skepp. Men Konungen hade allt för många sysselsättningar vid Drottningholm, för att komma till Carlskrona.

Konungen mottog på ett mycket förekommande sätt en abbé, som Påfven hade skickat till Stockholm, för grundläggandet af ett katolskt kapell. H. M. gaf befallning att man skulle låta prägla en fullständig kollektion af alla svenska medaljer i guld, hvarmed H. M. ville sjelf göra Hans Helighet present i Rom. Huru Konungen än sökte förhemliga sin utrikes resa, visste hela landet redan derom och suckade deröfver. Riksrådet Carl Scheffer begaf sig till Konungen för att använda sitt fordna anseende såsom f. d. guvernör hos H. M. att söka få honom att afstå från denna utfärd. Detta sista bemödande blef likväl utan följd; Konungen besvarade Scheffers goda skäl med skämt, skyllande på sin arm, som ej kunde botas annorstädes än vid baden i Pisa; men sedan Scheffer bestridt denna dåliga förevändning sade Konungen, med tårarne i ögonen: *Ni viljen då att jag dör detta år i Sverige; jag vet från god källa och är derom öfvertygad, att detta blir mitt öde, med mindre jag kommer från Sverige detta år.* Emot yttranden så bristande på allt förstånd finnes intet annat svar än att sucka och höja på axlarne.

Detta underliga och gåtolika yttrande var följden af en profetia af den lika bedräglige som inskränkte Björnram, hvilken var Konungens spåman och teckentydare. Denne usling hade sammangaddat sig med Konungens pager och kammartjenare, hvilka för honom redogjorde för Konungens hemligaste handlingar; hvarefter Björnram begagnade dessa upplysningar, att förblinda H. M. med sin magiska konst, som han påstod afslöjade för honom det förflutna, äfvensom det tillkommande. Baron Armfelt och pagerne, som ville förmå Konungen till denna resa, seende att H. M. tvekade, läto Björnram säga Konungen att hans lif vore i fara om han ej reste. Konungen, hvars blod alltid var upprördt, hade ofta sömnlöshet, steg då upp för att, genom promenader i sina rum i nattrocken, lugna sig; han vaknade ofta upp häftigt, fruktande ett inbilladt lönnmord, och alla de gånger man uppväckte honom, trodde

han i sin yrvakenhet att han skulle undergå en våldsam död. Det hände H. M. i Mars månad, att den vakthafvande kaptenen baron Liewen kom att uppväcka honom för att afgifva sin rapport rörande en eldsvåda i staden, enligt de ordres en gång för alla, i och för dylika tillfällen, voro gifna. Konungen blef deröfver så uppskrämd, att han invecklade sig i sitt sängtäcke, rullade sig längst bort i sängen och ropade *barmhertighet! hjelp!* Baron Liewen och den i hans rum sofvande pagen hade mycken möda att bringa honom till sansning; men hans förskräckelse slutade med ett för honom naturligt konvulsiviskt skratt.

Björnram begagnade denna Konungens svaghet för att låta honom tro att hans nattliga opasslighet och oro härrörde af onda andar som man förtrollat honom med, och att när dessa anfäktade honom, behöfde han endast tänka på Björnram, som då skulle skicka honom hjelp; ty Björnrams själ hade den egenskapen att kunna kommunicera sig utan kroppens medverkan. Det hände någon tid derefter, att Konungen nattetid återfick sin oro, som nödgade honom lemna sin säng. Vakthafvande pagen och kammartjenarne, förargade öfver att ej kunna få sofva, skickade genast bud på Björnram, som bodde i ett qvarter i staden helt nära slottet. Denne hexmästare inställde sig strax i Konungens garderob och lät anmäla sig. Konungen, i extas öfver denna underbara händelse, lät Björnram komma in, på hvilken han i detta ögonblick hade tänkt, gjorde honom tusende karesser och återfick sömnen; mera än någonsin öfvertygad om sin profets förvånande makt. Det är oförklarligt att en furste med så mycket förstånd och uppfostrad i ett upplyst och bildadt århundrade, kunde till denna grad falla i det lägre folkets vidskepelser, rörande ett ämne af denna beskaffenhet, med mindre än att galenskap var anledning dertill.

Riksrådet Carl Scheffer, förtviflad öfver den beklagliga utgången af sina bemödanden, träffade vid utgåendet ur Konungens kabinett dennes gunstling baron Armfelt som han antastade, förebrående honom det dåliga bruk han gjorde af sin herres förtroende, hvarvid Scheffer yttrade sig, bland annat: *Eder bekantskap, herr baron, var för*

Konungen mycket olycksbringande, emedan H. M. allt sedan dess ej begått annat än sottiser.

Emedlertid gjorde riksrådet Scheffers föreställningar rörande de personers beskaffenhet, som skulle under resan åtfölja Konungen, något intryck. Konungens första tanke hade varit, att såsom resesällskap endast medtaga sin kammarherre baron Taube, sin stallmästare baron Essen, sin smekunge Armfelt och sin page Peyron, en ung person som hade hvarken geni eller kunskaper; han hade tjent i Frankrike såsom kapten vid regementet De la Marck, och blef derifrån kasserad, jemte 15 officerare af samma regemente, för myteri år 1781 uti Brest, emedan de ej ville embarkera för att afgå till Indierna, som var detta, jemte flera andra regementens destination.

Det var Konungens afsigt att återse det franska hofvet, och det var ej passande att der uppträda i ett sådant sällskap och synnerligen att der presentera en officer, utstruken ur fransk tjenst. Konungen utsåg då öfverståthållaren baron Carl Sparre att åtfölja sig; denne sökte alla möjliga undflykter, för att derifrån blifva befriad; hans ålder, hans vacklande helsa, de affärer H. M. hade uppdragit honom, allt blef framställdt såsom hinder; men Konungen blef orubblig i sin föresats och sade: *sätt mig icke i nödvändighet att befalla eder, baron Sparre.* Han ålade äfven baron Sparre att medtaga bildhuggaren Sergel. Orsaken hvarföre Konungen tvingade baron Sparre att medfölja på resan, var mindre för att hafva en person af dennes egenskaper i sitt följe, än att, genom denna manöver, taga från Sparre krigsdepartementet och lemna det i öfverste Tolls hand, som blef tillförordnad chef för krigsärendena under Sparres frånvaro.

Konungen befallde baron Taube att tillskrifva mig, för att utforska mig rörande H. M. idé att låta sig åtföljas på resan af min äldste son [1]), hvilken sedan Juni månad var återkommen till Frankrike från sina fälttåg uti Amerik: Jag hade efter 6 års frånvaro väntat denne min son ti Sverige i Oktober månad. Jag bad baron Taube söka s

[1]) Grefve Hans Axel von Fersen, då kapten vid gardet och öfverste i fra sysk tjenst.

begå, att min son kunde undslippa denna heder, emedan hans hemkomst var mig absolut nödvändig, för arrangementer med mina egna och hans enskilda angelägenheter, och då det var mig omöjligt att åtaga mig en dylik ny utgift, då min yngre son äfven för sin uppfostran vistades uti fremmande länder. Men oaktadt alla dessa skäl skickade Konungen, mig ovetande, en kurir till min son, med befallning att möta H. M. i Tyskland och följa honom på hans resor till Italien.

Såsom ekiperingsersättning gaf H. M. öfverståthållaren baron Sparre 2,000 rdr; men som Konungen aldrig tyckte om att utgifva penningar för annat än sina nöjen, gaf han åt sin kammarherre baron Armfelt fyra lediga pastorater i olika provinser och han utdelade andra dylika åt sin stallmästare och åt de pager, som skulle åtfölja på resan. Desse herrar sålde pastoraterne åt den mestbjudande, utan afseende på dennes förtjenster eller kunskaper. Konungen hade redan flera gånger begagnat denna utväg, för att gratifiera sin ungdom, som det fattades penningar för att köpa platser i arméen, till förfång för äldre officerare. Allmänhetens och presterskapets rop mot denna oordning lemnades utan afseende. Det hände ock att det bästa pastoratet inom Åbo stift blef för penningar af baron Armfelt lemnadt till en prest, som af konsistorium och hofrätten blifvit afsatt för missbruk af sin tjenstebefattning, bestående deri, att han nekat sakramenterne för de sockenboar, som ej ville betala den penningetaxa han satt å meddelande af nådemedlen.

I den anordning Konungen vidtog för regeringens förande under sin frånvaro, följde H. M. sitt system af misstroende emot Rådet, och ansåg sig ej skyldig att dervid följa grundlagarnes föreskrift. H. M. förordnade en konselj, sammansatt af riksråderne grefvarne Gyllenstjerna och Creutz, justitiekansleren grefve Wachtmeister och hofkansleren baron Ramel, för att, under H. M. frånvaro, underteckna och expediera alla expeditioner som utgingo från Rådet eller från någon domstol; samma konselj var berättigad att gifva nåd i justitiesaker; gifva tjenstledighet och semester; men alla utnämningar till embeten och tjen-

ster skulle till Konungen sändas. En annan konselj för finanserna och den regala bränvinsbränningen blef äfven formerad, med justitiekansleren grefve Wachtmeister till ordförande och såsom bisittare riksrådet grefve Creutz, samt statssekreterarne baron Liljencrantz och Schröderheim.

Guvernementet öfver Stockholm anförtroddes öfverståthållaren baron Axelsson, som var dertill berättigad. Krigsdepartementet lemnades åt statssekreteraren Carlsson och öfverste Toll, hvilka skulle direkte till Konungen derför redogöra[1]). Hertig Carl blef utesluten från all detalj, och honom återstod intet annat än äran att emottaga de dagliga militära rapporterna, men utan annat befäl undantagande i händelse af revolution, eller uppror, eller eldsvåda uti Stockholm, i hvilken händelse alla skulle honom lyda. Det var bland annat i denna instruktion föreskrifvet, att om ett uppror utbröt i Stockholm, skulle Rådet hvarken församlas eller befatta sig dermed; men om någon uppresning förekom uti provinserna, borde Rådet disponera trupperna och vidtaga mått och steg för att undertrycka detsamma. Rådet blef mycket stött öfver denna anordning, emedan det väntat sig, att i enlighet med Regeringsformen — som föreskrifver att i fall af Konungs minderårighet de fem äldste riksråderne af Rådet skulle föra regeringen — tillämpning deraf, åtminstone delvis, skulle göras. Emedlertid tog denna corps sitt parti att tiga stilla. Deremot ansåg sig Rådet skyldigt att göra Konungen en underdånig föreställning, med anledning af hans resa, för att bringa H. M. att uppgifva denna sin föresats, då Konungen ej kunnat underlåta att meddela Rådet denna sin afsigt, i enlighet med konstitutionens föreskrift. Men för att undvika all öfverläggning härom, öfverraskade Konungen Rådet, i det han en dag, då det ej väntade sig detsamma, framlemnade ett attest af sin lifmedicus Dalberg och sin kirurg Salomon, innehållande, att det vore af den yttersta nödvändighet för det fullkomliga helandet af Konungens armbrott, att H. M. begagnade de varma baden i Pisa, och att det ej i Sverige gåfves något botemedel för detta onda.

[1]) Se K. M:ts instruktion för herrar Rikens råd under H. M:ts frånvaro, daterad Stockholms slott den 9 September 1783; bilagan N:o XIX.

Hvad skulle häremot invändas? Rådet teg och önskade Konungen en lycklig resa.

Under det Konungen tillstädade sin resa, utfärdade han ock bref till riksmarskalken grefve Gyllenstjerna af innehåll, att dess första 6 kammarherrar skulle hädanefter kallas *öfverste-kammarjunkare* och tillades dem titulatur af "högt betrodde män", lika med fältmarskalkar; derjemte inrättade Konungen 24 nya hoftjenster, under namn af *kammarjunkare*, hvilka voro till rang och anseende lika med dess salige herr faders kammarherrar, och under hvilken klass nu äfven infördes Konungens *lifpager*. Häröfver blefvo de gamle kammarherrarne, såsom ock H. M. Drottningens, mycket missnöjde, emedan de blefvo uti tjenst och rang satte under lika namn med lifpager.

Riksrådet baron Sparre afreste från Stockholm den 23 September med herr Sergel. Kammarherren baron Taube gaf sig i väg den 26, och slutligen afreste Konungen den 27 samma månad kl. 11 på qvällen, då han lemnade spektaklet, plötsligen från Drottningholm, utan att taga afsked af någon. H. M. gick om bord å en salsslup för att fara öfver sjön till Fittja, hvarest hans resvagnar väntade.

De unga hofmännen låtsade bedröfvelse vid Konungens afresa. Prinsessan syntes alldeles intet rörd; hertiginnan var den enda af familjen som var bedröfvad. Drottningen hade aldrig visat sig vid bättre lynne, och den följande dagen, då hon gaf cour, sade hon helt likgiltigt: *Man säger att Konungen afrest förlidne natt.* Hon lemnade följande dagen Drottningholm, för att återvända till staden.

Konungen hade reducerat utgifterna för Drottningens hof till en nog måttlig summa, för att sålunda öka tillgångarne för sina utgifter i Italien och Frankrike, hvilket sednare land han äfven ämnade besöka, ehuru han ej låtsade derom; men med ringaste kännedom om Konungens lynne, och då man kände hans bemödanden, under vistandet i Spaa, för att blifva inbjuden till det franska hofvet, var det ej svårt att gissa till H. M. afsigt. Det var ock till en del af detta skäl, som han ville åtföljas af min äldste

son[1]), emedan H. M. blifvit underrättad om den godhet, som Drottningen af Frankrike bevisade sagde min son, hvilken hon förskaffat regementet Royal-Suédois, som stod i fransk sold.

Konungen reglerade äfven de spektakler som man borde under hans frånvaro gifva härstädes, och tillät sin franska trupp spela på den gamla theatern. Taxan för de båda theatrarne blef reglerad och förhöjd med 25 procent mot hvad förr varit vanligt; allt för att öka Konungens reskassa.

Baron Taube, Konungens öfverhofpredikant, fick befallning att hålla sig beredd att resa till Rom under Påsken, för att der utdela de heliga sakramenterna åt Konungen; och för att dekorera denne hofpredikant lät man förfärdiga åt honom en drägt för altartjensten, rikt broderad med guld och perlor, som man tog från Gustaf Adolfs schabraker och sadelmunderingar, i arsenalen förvarade dyrbara lemningar från denna tid.

Uti Holland och Flandern upptogs ett nytt lån à 1,500,000 rdr för att dermed sätta fästningarne och arméen i försvarsstånd, och öfverste Toll fick i uppdrag att fördela dessa medel; men en del deraf användes till inköp af spanmål, som var nödvändigt.

Efter två dagars resa anlände Konungen till Ystad, och då han der ej fann den jakt, som han skickat från Stockholm för sin öfverfart, embarkerade H. M. på postjakten och anlände efter 24 timmars färd till Warnemünde, hvarifrån Konungen tillskref mig ett mycket nådigt bref, rörande de orsaker som föranledt honom att beröfva mig återseendet af min äldste son. Konungen delade sin svit, som var allt för talrik för att kunna resa tillsammans. Riksrådet Sparre reste genom Berlin och Sachsen, vidare öfver Regensburg till Italien, der man stämt möte i Verona.

---

[1]) Grefve *Hans Axel von Fersen,* född 1755; antagen i krigstjenst 1770; öfverste för ett eget regemente i Frankrike; öfverstelöjtnant vid adelsfanan 1787; generalmajor 1792; en af Rikets herrar 1799; Upsala akademi kansler s. å.; serafimerriddare 1800; riksmarskalk 1801; generallöjtnant 1802: till döds massakrerad på rådhusgården i Stockholm den 20 Juni 1810, vid ett upplopp, då kronprinsen Carl Augusts lik infördes till hufvudstaden, och vid hvilket tillfälle grefve Fersen tjenstgjorde såsom riksmarskalk.

Kammarherren baron Taube, hofmarskalken Cederström, Armfelt, Peyron, sekreteraren Franc, Adlerbeth, lifmedicus och kirurgen, togo en annan väg, och slutligen reste Konungen med resten af sin svit genom Schwerin, Brunswick, Erlangen, Nürnberg, Augsburg och München, och anlände den 28 Oktober till Verona, hvarest hela sviten befann sig församlad. Men Konungen blef nödsakad att från Verona till Pisa låta sitt talrika följe resa fördeladt, emedan man ej kunde få tillräckligt antal hästar å stationerna, ej heller nattqvarter under vägen för ett så stort resesällskap.

Konungen hade lofvat hertiginnan af Mecklenburg att besöka henne i Schwerin och Ludvigsberg, hvarest hertigen, hennes gemål, residerade. Hertigen hade, med stora omkostnader, föranstaltat en praktfull mottagning; men det behagade H. M. att ändra sin reseplan; han lät en del af sin svit passera genom Schwerin, der pagen Peyron och Konungens kammartjenare intogo deras bostad i det för Konungen afsedda hotell och, utan att upplysa folket om deras personer, spelade Konungens rôle. De hade till och med den oförskämdheten, att gå på en den förnämsta adelns assemblée och der låta sig bemötas med den uppmärksamhet, som om det var Konungen, som bibehöll sitt inkognito. Konungen å sin sida, åtföljd af en enda uppvaktande person, reste till Ludvigsberg, och utan att se, vare sig hertigen eller hertiginnan, promenerade han till fots genom trädgården och parken. Om Konungen ej lofvat hertiginnan att komma på besök, hade detta betydt mindre; men efter denna démarche var ett dylikt inkognito visserligen ganska olämpligt och skandaliserade mycket så väl hertigen som adeln.

Konungens stora nöje, under denna resa genom Tyskland, var att bedraga dem som ville se honom. Än spelade baron Essen, än någon annan af sviten, Konungens rôle; det var på samma sätt i Nürnberg, hvarest Konungen dröjde tre dagar; det var först den sista dagen han upptäckte sig för magistraten i denna stad. H. M. stannade tre dagar i München, hvaraf han egnade en åt kurfursten.

Han besåg antiqviteterne och Nymphenburgs samt Schleisheims vackra anläggningar [1]).

Uti Innsbruck besökte Konungen en erkehertiginna, Kejsar Josef II:s syster, utan all ceremoni och uti sin resdrägt. H. M. spisade middag med henne, åtföljd af kammarherren baron Taube och min son, hvilka denna ära vederforos. Under sin resa genom Tyskland, hade Konungen uppehållit sig i Erlangen och besökt der sin cousin hertiginnan af Anspach. Det var der min son Axel träffade Konungen.

Den 2 November ankom Konungen till Pisa; han hade rest före sin svit, beledsagad endast af min son Axel, uti en liten postchäs à l'Italienne; gjorde sina anordningar och valde sina nattqvarter såsom grefve af Haga, utan att vara känd.

Ankomne till Florens begåfvo sig Konungen, med min son, till fots till storhertigen, som der residerade, med anledning af sin gemåls barnsäng. De läto anmäla sig såsom två fremlingar, hvilka önskade få uppvakta storhertigen. De blefvo med stor möda insläppte uti ett yttre förmak, der de funno en man i frack, utan ordensband, och klädd såsom en kammartjenare. De adresserade sig till denne med begäran att få se storhertigen, som svarade dem: *Hvilka ären I, mina herrar, och hvad viljen I mig?* Konungen svarade: *Je suis monsieur de Suède qui vient saluer monsieur d'Autriche.* Storhertigen blef mycket öfverraskad öfver detta besök. Efter att hafva gifvit nödiga ordres och vidtagit sina anordningar, förde storhertigen genast grefven af Haga till storhertiginnan, som ännu låg i sin barnsäng [2]).

Konungen dröjde i Pisa tre veckor för att der begagna baden; det var ej den rätta årstiden för att undergå en sådan kur; men som H. M. tagit sig anledning af sitt armbrott att företaga denna resa, ansåg han sig tvungen att der dröja för att ej gifva sig dementi. Konungen hade der

---

[1]) Se härom Konungens bref till baron Taube, dat. München den 23 Oktober 1783; bilagan N:o XV.

[2]) En något härifrån afvikande berättelse förekommer i d. v. öfversten grefve Axel von Fersens bref till sin fader, dat. Pisa den 8 November 1783; bilagan N:o XVII.

dödeligen ledsamt, och företog några resor till Livorno för att förströ sig. Han ville äfven besöka Genua, på en felouque, för att vara närvarande vid Dogens invigning; men det stormade så häftigt i Medelhafvet, att det blef omöjligt verkställa denna föresats. Ett förökadt obehag var, att köld och snö hemsökte Italien till den grad, att de hindrade Konungen nöjet att promenera i fria luften, och han beklagade sig, att aldrig hafva så mycket lidit af kölden som uti Italien [1]).

Den 24 November hade serafimerorden sitt vanliga kapitel. Riksrådet Carl Scheffer, i egenskap af ordens kansler, förde dervid ordet å Konungens vägnar och lät inregistrera Konungens utnämning af kammarherren baron Taube, såsom riddare af serafimerorden, i ledigheten efter aflidne riksrådet Rudenskjöld. Öfverhofpredikanten och pastor uti storkyrkoförsamlingen uti Stockholm baron Taube, blef vid samma tillfälle utnämnd till ordens biskop, och erhöll den utmärkelsen att få bära stora ordensstjernan broderad på sina kläder och ett guldkors i ett blått band omkring halsen.

Konungens önskan under flere år var att upprätta ett nytt biskopsdöme under namn af *Stockholms stift*, och, jemte hof- och stadsförsamlingar, underlägga detta stift de närmast liggande socknar af Upland och Roslagen samt Södermanland och skärgården; men som härtill behöfdes

---

¹) Rörande Gustaf III:s oförsigtiga yttranden och politiska afsigter, yttrar sig Kejsar Josef II, i bref till ryska Kejsarinnan under den 5 December 1783, på följande sätt:

"Je ne puis Lui taire par cette même raison que le Roi de Suède, soit dans son passage par l'Allemagne, mais surtout en Italie, s'est expliqué d'une façon très peu conséquente, à ce que je crois, qu'il avait assuré de bouche et par écrit peut-être V. M. I., et je sais de France qu'il tâche de s'y accrocher plus que jamais. Il y passera même en quittant l'Italie. Je sais bien, que V. M. I. est parfaitement en mesure de mépriser ses manigances, mais je me crois obligé de la tenir au fait de tout ce qui peut L'interesser. Je ne connais point assez le Roi de Suède pour juger si c'est fausseté réelle, ou si ce n'est que foiblesse et inconséquence qui le fait agir, et que pour avoir un air d'importance et dire à chacun ce qu'il croit pouvoir lui plaire; il se contredit ainsi".

Härpå svarade Kejsarinnan Catharina, under den 4 Februari 1784, följande:

"Pour mon cher Cousin le Roi de Suède j'avoue que les preuves nettes des variantes dans ses dits comme dans ses faits ne me manquent pas; je les regarde comme une mauvaise coutume prise dès son enfance, dont il ne s'est pas corrigé malgré le costume de chevalerie qu'il a en-

erkebiskopens begifvande, så blef med honom härom, på K. M:ts befallning, handladt. Men erkebiskopen stod ej att förmå till denna nyhet, utan lemnade till svar, att han aldrig ville eller borde samtycka till någon innovation uti svenska lutherska kyrkan, som i någor måtto afvek från Gustaf I:s reformationsinrättning, Upsala konsilium, kyrkolag och privilegier samt regeringsform, och som H. M. ändtligen ville hafva en biskop af gammal adelig ätt till biktfader, så togs denna utväg att skapa en ordensbiskop.

Den ordensdekoration som gafs åt biskopen baron Taube, borde hos presterskapet uppväcka missnöje och afund. För att mildra verkan deraf, instiftade Konungen fyra nya kommendörer af nordstjerneorden, för att utdelas åt fyra biskopar, samt fyra riddareplatser af nämnde orden, för att utdelas till fyra prestmän; men detta lilla antal af stora och små kors kunde icke åstadkomma någon stor verkan att förnöja presterskapet, och tjenade snarare till att uppdrifva afunden och egga klandret, än att lugna det. Der blef äfven utnämnda två kaplaner vid orden, för tjenstgöringen vid serafimer-gudstjensten. Ingen var belåten med dessa nyheter, minst med kammarherren Taubes utnämnande till serafimerriddare, emedan denne, som år 1772 var dragonkapten, ej sedan dess kunde hafva förtjent denna utmärkelse genom bevisade tjenster under djup fred, till förfördelande af riksråderne, arméen o. s. v.

Allmänheten utmärkte nog oro öfver Konungens afsigt med biskoparnes och presternes intagande uti riddareorden. Denna nyhet tycktes strida emot lutherska kleresiets väsentliga inrättning, samt religionens och kyrkolagens grunder. Romersk-katholska bekännelsen blef förhatlig genom påfvedömets missbruk; dess prester tillskansade sig, utan försyn, omåttlig rikedom, omåttligt politiskt välde, och retade sin församling genom en öfverdrifven högfärd och prakt. Luthers reformation, grundad på Christi och apostlarnes efterdömen, slöt prester och kyrkolärare inom kret-

dossé. Mais ce qu'il y a de bon, c'est que, s'il promet beaucoup pour avoir des écus de la France, je me flatte que pour cet argent il ne fera guère qu'une infructuense dépense à cette puissance".

(Se *Joseph II und Katharina von Russland. Ihr Briefwechsel herausgegeben von A. Ritter v. Arneth. Wien 1869.* Pag. 216 och 220).

sen af Guds ords tolkande och gaf dem apostlarnes dygder samt försakelse af verldslig högfärd och prakt till rättesnöre. Ifrån den tiden kan Sverige räkna enighet uti kyrkoväsendet och lugn uti regeringsställningen.

Hvad sundt intresse kunde väl Gustaf III ega, att oroa församlingen genom riddareprester, som, med stjernor och band utsirade, högfärdas öfver deras förmenta upphöjelse, då de inför Herrans altare skola straffa högmod och verldslig fåfänga, och än mera befästa den allmänna misstankan, att Konungen var påfviskt sinnad och att hans håg torde leda honom till religionens omskapande i Sverige, lika så lätt, som till svenska klädedrägtens förändring.

Allmänhetens omdömen, grundande sig dels på gissning, dels på nog lätta anledningar, gå alltid fortare än regenternes gerningar. Det var vid detta tillfälle mer sannolikt att konungavärdigheten, för hvilken mer offras än offras borde, var rätta grunden till öfverhofpredikanten baron Taubes upphöjande och dekorerande, helst då Konungen ämnade låta honom komma till Rom, för att begå sina salighetsmedel uti påskveckan och med sig föra den present af svenska medaljer, som Konungen ämnade Påfven förära.

Sedan Konungen tillbringat tre veckor i Pisa — för att kolorera förevändningen med sin resa, ehuru hans arm var i ett förträffligt tillstånd, före hans afresa från Sverige — begaf sig H. M. till Florens, hvarest han päräknade att få träffa Kejsar Josef II, som man väntade dit och som äfven troddes besöka Pisa och Neapel.

Samma dag Konungen utnämnde kammarherren baron Taube till serafimerriddare, förordnade han baron Staël till svensk ambassadör i Paris. Denne unge person hade inga af de för en dylik diplomatisk befattning nödiga kunskaper, ingen erfarenhet och ingen genom tjenst förvärfvad merit uti sitt fädernesland; född utan förmögenhet hade han uppehållit sig tre till fyra år i Paris på grefve Creutz's bekostnad, och som slutligen förskaffade honom en plats såsom sekreterare med tillhörande aflöning vid den svenska ambassaden i Paris. Staël var för öfrigt en ung, mild person, af fördelaktigt utseende och gynnad af damerna. Han hade

i Sverige ej avancerat till mer än löjtnant vid Södermanlands regemente.

Det sätt hvarpå Drottningen i Stockholm tillbringade sin tid under Konungens frånvaro, var mycket enformigt och tillbakadraget. Hvar fjortonde dag gaf Hennes Maj:t en stor souper för 80 personer, och en gång hvarje månad cour och souper med grand couvert. Återstoden af tiden tillbringade hon med friherrinnan Manderström och sina kammarfruar.

Hertigen af Södermanland gaf alla Måndagar och Thorsdagar cour hemma hos sig vid middagstiden och inbjöd personer att spisa middag vid ett bord för 30 personer. Den öfriga tiden tillbringade hertigen i privatlifvet och med sina "flickor".

Hertigen af Östergöthland gaf cour samma timme som sin broder, men på Söndagar och Tisdagar, samt stor middag efteråt. För öfrigt sysselsatte han sig de öfriga dagarne af veckan med mamsell Hagman och kortspel.

Kronprinsen hade mottagning vid sin grand couvert två gånger i veckan, och gaf couvert alla aftnar, undantagande Söndagen, kl. 5 eftermiddagen.

Hertigen af Södermanland, som hvarken kände eller ville känna lagar, författningar eller formaliteter, förbjöd all sin hofbetjening att betala kontribution till Kongl. Maj:t, påstående sig hafva rätt till befrielse derifrån såsom förste prins af blodet, för sig och hela sitt hus. Statskontoret påyrkade deremot kronans rätt. Denna tvist blef hetare med hvarje nytt påstående, och statskontoret hotade slutligen att innehålla å hertigens anslag, och anmäla saken för Konungen. Hertigen uppdrog då sin förste stallmästare grefve Sten Lewenhaupt att tala med mig härom, under form af konsultation; och på den framställning jag härvid gjorde rörande den oomtvistade rättigheten för Kongl. Maj:t att upptaga kontribution, hvarifrån medlemmarne af den Kongl. familjen ensamt äro undantagna, återkallade hertigen sina befallningar och slutade detta gräl i all vänlighet med statskontoret.

Kort före Konungens afresa till Italien hade H. M. låtit afgå bref till kammarrevisionen, med strängaste be-

fallning att fullfölja och afdöma den begynta ransakningen öfver generalen baron Hampus Mörners räkningar, för dess förvaltning af hertig Carls hofhållning med mera, under den tid baron Mörner förestått hertigens hus såsom öfverste stallmästare. Baron Mörner hade väl, såsom ofvan nämndt blifvit, framtedt hertig Carls décharge och qvittens för sin förvaltning, då han den till öfversten baron Ruth afträdde, hvilken borde hafva gjort slut på denna af Konungen anställda förföljelseplan; men H. K. H. hertigen lät förklara, vid processens början, denna décharge af intet värde och alldeles intet hindrande den undersökning som kammarrevisionen öfver räkenskaperna, enligt Kongl. Maj:ts ordres, förehade. Detta sällsamma och med skäl oväntade förhållande af hertigen, kastade generalen baron Mörner uti mycket bekymmer; ty uti räkenskaperna saknades fullgiltiga qvittenser på alla de summor som på hertig Carls befallning blifvit disponerade till hertigens mätresser mamsellerna Ekerman och Slottsberg med flera, dem H. K. H. ej ville hafva nämnda uti sina räkningar och hvilka af kammarrevisionen fördes general Mörner till förklaring och balans. Vid slutet af November utfärdade oförmodadt hertig Carl ett bref till kammarrevisionen af följande innehåll:

"Vi Carl med Guds nåde, Sveriges, Göthes och Vendes arffurste, hertig af Södermanland etc. etc. Bjude och befalle eder grefve och president samt Kongl. kollegium att upphöra med all revision öfver generallöjtnanten baron Mörners räkningar för den tid han våra medel förvaltat, och förklare härmed att han derföre gjort Oss nöjaktig redo" etc.

Dessa ovilkorliga ordres från en hand som egde ingen rätt att befalla K. M:ts och Rikets kollegier, och snörrätt stridande emot den befallning K. M:t genom justitiekansleren låtit tillställa bemälda kollegium, uppväckte den yttersta förundran. Kongl. kollegium lemnade genast del af detta bref till justitiekansleren grefve Wachtmeister, hvilken antydde kammarrevisionen att om den understode sig att i någor måtto afvika från den befallning K. M:t uti denna sak utfärdat, vore dess suspension och strängaste tilltal en oundviklig påföljd. Derefter begärde justitiekanslern företräde hos H. K. K. hertigen, föreställde honom det inbrott

H. K. H. gjorde uti rikskonstitutionen och K. M:ts regeringsmyndighet och alla de påföljder deraf vore att befara, hvarefter hertigen genast återfordrade sitt bref från Kongl. kollegium, och justitiekansleren lät utur kollegii protokoll utplåna allt hvad uti denna sak var förelupet. Häraf tog sig dock allmänheten anledning att fälla omilda men nog sannolika omdömen om hertig Carls högmodiga och tillika oförsigtiga och ovisa lynne.

Den nye ordensbiskopen baron Taube, som var kallad af Konungen till Rom för att der kommunicera H. M. påsktiden, hade brådtom att låta viga sig till biskop af erkebiskopen, emedan dess afresa från Stockholm var utsatt till Januari månad. Ceremonien skedde uti Upsala domkyrka, uti en talrik församling åskådares närvaro, hvaribland voro riksmarskalken, riksrådet grefve Gyllenstjerna, riksrådet Bjelke och statssekreteraren Schröderheim, jemte månge andre på ceremonier nyfikne från Stockholm. Erkebiskopen Mennander höll vid detta tillfälle ett nog märkvärdigt tal inför altaret, hvars ämne var en jemförelse emellan svenska kyrkans tillstånd under Påfvens styrelse och sedan under dess nuvarande lutherska tillstånd; detta rika ämne sades af honom hafva blifvit väl utfördt. Uti den förra delen af sitt tal sade han bland annat, att under påfvetidehvarfvet tillskapades många biskopar, de der utvaldes bland de förnämste af adeln, hvilka, enligt romerskt-katholska kyrkans system, läto deras embetspligt bestå uti prakt och utvärtes heder, inkräktning af egodelar, lysande ceremonier för altaret och, under chorkåpans skydd, taga väldet uti Riket, stifta oenighet och krig konungar och undersåtare emellan, göra spiran uti regentens hand vacklande och dess verkan kraftlös. Denna tidens konungar, förblindade af det lysande väsende hvaraf kyrkor och altaren voro omgifna, förmådde icke lyfta sina ögon till Gud och söka Hans dyrkan uti evangelii enfaldiga ord och lära, icke mer än att från sin thron kasta ett oförskräckt öga och hjelp uppå undersåtares förvirring och lidande genom kyrkoväldets tyranni och vidskepliga dyrkan. Sedan en barmhertig Gud hade utrustat Gustaf Eriksson till Sveriges andeliga och timliga välfärd, hade svenska lutherska klere-

siet bibehållit det lugn, den enfaldighet och den enighet som utmärker och alltid bör utmärka deras stånd, enligt apostlarnes efterdöme. Icke har det sträfvat efter utvärtes, lysande, verldslig heder; icke har det oroat staten genom olaglig och sjelftagen beblandelse uti politiska ting; dess traktan har alltid varit att uti församlingen fortplanta kärlek, dyrkan och lydnad emot Gud och Konung, och denna skyldighet är, efter vår trosbekännelse, den som isynnerhet åligger en biskop o. s. v. Här kom applikationen till biskop Taube och dess skyldighet såsom Konungens biktfader, och slutligen till det Konung Gustaf III:s lyckliga tidehvarf under hvilket vi lefva, m. m.

Detta ämne, framfördt vid ett tillfälle då en ovanlig biskop, med serafimerorden, trädde för altaret, och uti en tid då allmänheten misstänkte Gustaf III för en hemlig böjelse för den romerskt-katholska läran, gaf stor uppmärksamhet och allmänt bifall till erkebiskopens sinnrika och oförskräckta tal. Han blef af många ombedd att lemna deraf en afskrift, men han vägrade det under förevändning att han ej egde något koncept, utan att han hade talt för altaret såsom tankarne det ingifvit och orden fallit utur munnen. Instiktelsen af en ordensbiskop stötte hvar man och befanns uti Sverige, såsom uti hela Europa, så sällsynt och orimlig att den vändes i åtlöje utom, och till förargelse inom Sverige.

Detta årets (1783) allmänna missväxt hade verkat stor nöd i alla provinser, hvarom K. M. blef underrättad af de herrar han hade anförtrott att besörja om detta ämne, hvilka tillika hade anhållit om tillstånd att inställa brännerierna, för att afhjelpa hungersnöden till en del, genom den säd som fanns uti brännerimagasinerna. Konungen ville härtill icke samtycka, men utfärdade i det stället ett cirkulär till alla landshöfdingar, dateradt Pisa den 18 November [1]), innehållande att de skulle uti sina höfdingedömen samla fonder af frivilliga gåfvor till arbetshusinrättningar.

---

[1]) Se K. M:ts cirkulärbref till landshöfdingarne, angående publika arbetsinrättningar i landsorterne, och K. M:ts cirkulärbref till konsistorierna i Riket, angående de besparade pastoralierne; båda daterade Pisa den 18 November 1783.

Ingen annan fond anslogs till detta ändamål och den föreslagna var ofullkomlig och obetydlig. Uti en tid, då adel, prester och ståndspersoner, som brukade jorden, icke sjelfve egde något bröd, var det ej troligt att med framgång frivilliga gåfvor kunde samlas till en så stor och nyttig inrättning, hvilken fordrade stort förlag, hvartill K. M. intet bidrog. Landshöfdingarne utfärdade cirkulärer härom, men utan särdeles båtnad, ehuru deras cirkulärer innehöllo prydande utlåtelser öfver K. M. ömma, faderliga vård om sina undersåtares väl och nådiga biträde uti närvarande hungersnöd; hvilken nåd, då den rätt granskas, bestod deruti, att undersåtarne kunde göra sammanskotter och hjelpa sig sjelfva.

Enligt Gustaf III:s och hans herr faders bruk, var det alltid på hofvet en stor familjesouper julafton, då hela den Kongl. familjen och de personer som tillhörde Konungens umgängeskrets mottogo och gåfvo hvarandra julklappar. Drottningen brydde sig likväl ej om att detta år vidhålla detta bruk. Hon souperade i sina smårum, tête à tête med friherrinnan Manderström; hon lät likväl kronprinsen komma klockan 7 på aftonen, och gaf honom julklappar passande för hans ålder; hon gaf äfven åt riksrådet baron Fredrik Sparre, prinsens guvernör, och åt alla de vid prinsens uppfostran använde personer, skänker af ringar, ur och dosor, prydda med diamanter, af mer eller mindre värde, allt efter personernes rang och befattning hos det Kongl. barnet.

Hertigen af Södermanland gaf en stor souper åt sin broder och syster samt deras alla hofuppvaktningar, dervid prinsarne och prinsessorna utdelade skänker för mycket penningar. Soupern blef afbruten kl. 11 på qvällen genom en eldsvåda i frimurarnes hittebarnshus, som förstörde halfva detta hus. Prinsarne begåfvo sig dit, och som brandstället var i närheten af prinsessans hôtel, infann hon sig äfven, åtföljd af hertiginnan, och hade den tillfredsställelsen att hos sig emottaga och hysa en del af de arma små barnen som nästan nakne blefvo undanryckte lågorna. Detta väckte mycket bifall för prinsessan och verser till hennes ära efter eldsvådan. Hertigen och prinsessorna reste derefter tillbaka till deras souper, och slutade ej den-

samma med åtföljande julklapps-utdelning förr än kl. 5 på morgonen.

Frimurarne sammankallades två dagar derefter af Hertig Carl, i stora logen, och sammansköto en fond genom subskription, för att reparera deras hittebarnshus, och som af dem blef grundlagdt vid prinsessan Sophia Albertinas födelse år 1753. Det var en stor lycka, att intet barn hade omkommit vid denna eldsvåda, som likväl uppstod nattetid, då alla barnen redan sofvo.

Konungen väntade med otålighet Kejsarens ankomst till Italien [1]). Denne monark begaf sig dit, för att med sin familj och sina bröder arrangera sitt förslag att låta den romerska konungakronan sättas på hufvudet af sin neveu, son af Storhertigen Leopold, Kejsarens yngre broder. Konungen i Sverige var ytterst angelägen att erhålla ett möte med Kejsaren, för att sluta det spända förhållande de båda hofven iråkat med hvarandra, i anledning af trakasseriet med grefvinnan Kageneck, och för att derjemte tillfredsställa sin nyfikenhet att lära känna en furste, hvars dygder och vishet fästade hela Europas uppmärksamhet. Konungen afvaktade uti Florens Kejsarens ankomst till Pisa, der han var väntad, och der Storhertigen med sin gemål begifvit sig för att emottaga honom. Men Kejsaren, som ville öfverraska Konungen i Florens, ändrade sin marche-route, sedan han anländt till Mantua; stämde möte med sin broder i ett af sina lustslott, 2 timmars väg från Florens; tog vägen genom Bologna och träffade der sin broder den 18 December 1783. Följande dagen begaf sig Kejsaren helt ensam till Florens och öfverraskade Konungen kl. 9 på morgonen uti hans säng. Konungen hade ej mer än ett ögonblick för att sätta på sig nattrocken och träda fötterna

---

[1]) Kejsarinnan i Ryssland yttrar sig härom, i bref af den 1 December 1783 till Kejsar Josef II, på följande sätt:

"J'apprends que V. M. I. se propose de faire un tour en Italie. Je suppose qu'Elle y rencontrera le Roi de Suède, qui se loue infiniment de son séjour en Toscane, et de l'amitié et attention de S. A. R. le Grand-Duc. Madame la duchesse de Parme a fait sa conquête, à ce qu'il me dit. Il m'a marqué un grand désir de faire la connaissance de V. M. I ; en bonne parente je ne puis que désirer cette entrevue pour le bien de S. M. Suédoise; il ne peut que gagner à voir de près Joseph II".

(Se *Joseph II und Katharina von Russland. Ihr Briefwechsel herausgegeben von A. Ritter v. Arneth. Wien 1869.* Pag. 217).

i sina tofflor. De båda monarkerne samtalade en timme med hvarandra, och då Kejsaren utgick ur sängkammaren föreställde honom Konungen riksrådet Sparre och den i förmaket närvarande uppvaktningen. Kejsaren reste under namn af grefve von Falkenstein, och var endast åtföljd af grefve Kinsky. Enkelheten i Kejsarens klädedrägt var i den mest skärande kontrast emot lyxen hos den svenske Konungens; den förre var iklädd en grön dragon-uniform, utan hvarken band eller distinktions-tecken, utan diamanter eller röda klackar.

De båda grefvarne af Falkenstein och af Haga spisade middag och souperade hos Storhertigen jemte Storhertiginnan och tre eller fyra af dessa sednares hof; men hvarken grefve Kinsky eller någon af grefvens af Haga uppvaktning voro dervid inbjudne. Soupern slutade kl. ½11 på qvällen [1]).

Konungen hade föresatt sig besvara Kejsarens besök bittida den följande morgonen; men Kejsaren afreste redan kl. 4 på morgonen och uppdrog sin broder framföra sina komplimenter till Konungen af Sverige. Han tog vägen till Rom och Neapel.

Gustaf III afreste den 22 December 1783 från Florens, för att begifva sig till Rom och hade beräknat att vara der den 24 samma månad, för att närvara vid midnattsmessan mellan Julafton och Juldagen. H. M. ankom ock dit den bestämda dagen, ehuru ej förr än kl. 11 på qvällen. Han fann der före sig Kejsaren. De begåfvo sig båda i resdrägt till S:t Petri kyrka. Påfven hade låtit uppföra en tribun för de båda monarkerne, men de vägrade att der sätta sig, utan blandade sig med mängden af åskådare, för att se och höra Gudstjensten och dermed förenade praktfulla ceremonier [2]).

Riksrådet baron Sparre och Konungens uppvaktning ankommo ej till Rom förr än den 25 December. H. M. hade rest före dem med sin kammarherre baron Taube

[1]) Se härom vidare d. v. öfversten grefve Axel von Fersens bref till hans fader, dat. Florens den 19 December 1783; bilagan N:o XVII.

[2]) Se härom d. v. öfversten grefve Axel von Fersens bref till sin fader, dat. Rom den 3 Januari 1784; bilagan N:o XVII.

och min son (*grefve Axel v. Fersen*). Cardinalen de Bernis, Frankrikes ambassadör, gaf den 25 December en lysande souper för Kejsaren och Konungen. Kejsaren qvarstannade ej mer än ett par timmar; men Konungen tillbringade en del af natten i detta gästfria hus.

Under namn af grefve af Haga blef Konungen ensam införd i Påfvens kabinett vid det besök Gustaf III hos denne andelige suverän aflade. Detta skedde utan all ceremoni och H. M. qvardröjde ej mer än en half timme. Följande dagen blef riksrådet baron Sparre uppförd till audiens hos Påfven med all den ceremoni och etikett, som man var van att bevisa en af romerska rikets furstar. Införd uti Påfvens kabinett, blef Sparre placerad på en bänk midt emot der Påfven satt. Samtalet rörde sig omkring den tolerans katolska religionen åtnjöt i Sverige och det katolska kapell, som uppfördes i Stockholm. Konungens återstående uppvaktning blef Påfven föreställd såsom resande. Sparren och Konungens öfriga svit voro denna dag iklädda den s. k. Svenska drägten.

Kardinalen Antonelli fick företräde hos Konungen för att göra H. M. sin kompliment och tacksägelse för det skydd H. M. hade uti sina stater medgifvit den Romerskt-katolska lärans utöfning. Komplimenter blefvo vid detta tillfälle icke sparade hvarken å den ena eller den andra sidan. Konungen riktade sina med följande tvetydiga mening, *att om Gud ville nådigst bibehålla honom vid lif och helsa, ämnade han gifva ännu mera utsträckning åt denna sin välvilja.* Detta blef infördt uti tidningarna och meddeladt svenska allmänheten, hvilken började frukta derför, synnerligen som den redan var böjd att tro Konungen vara katolsk till sin öfvertygelse, och fruktade för de oordningar och den förvirring, som en allmän religionsförändring i Sverige skulle medföra. Alla nyheterna vid altar-tjensten uti Slottskapellet; biskoparnes återinförda Mössor; ankomsten af abbé *Oster*, med titel af apostolisk vikarie till Sverige; Konungens uppmärksamhet emot denne andlige herre; medaljen som blef präglad öfver religions-friheten; Konungens resa till Rom; den skänk af medaljer Påfven erhöll; Konungens öfverhofpredikants, baron Taubes, resa till Rom

för H. M:ts nattvardsgång, i förening med Konungens utlåtanden öfver de olika religionsbekännelserna, och Konungens idéers öfverensstämmelse med drottning Christinas, hvars försvar H. M. alltid förfäktade — gaf någon sannolikhet åt folkets misstanka. Riksrådet grefve Creutz ville uti Hamburger-tidningarna införa ett beriktigande öfver Konungens svar till kardinalen Antonelli, återgifvet uti Altonas tidningar; men jag rådde honom att ingenting göra dervid. Det var klokare att låta hela denna fråga falla, än att utsätta sig för all den olägenhet, som kunde uppstå af smädeskrifveriet.

Under den oordning, som, sedan 1772 års regeringsrevolution, hade insmygt sig uti riksstyrelsen, ansågs såsom en säker väg att vara behaglig och göra lycka, den, att framalstra nya förslag på allmänhetens bekostnad. Landtmätaren Wetterstedts befordran till kammarråd, med flera småskrifvares i alla verk, äggade hvar man att följa samma bana. Sekreteraren Troil uti amiralitets-kollegium var ledsen att sitta vid sin expedition, och trängtade till ett rum vid kollegii bord. Till detta ändamåls befordrande sammansmidde han ett förslag till skeppsflottans förmån, hvilket var bygdt på följande grunder:

Att som byggningsvirket årligen blefve dyrare och svårare att anskaffa, så borde 1:o) alla skattehemmans skogar, lika med kronohemmanens, stå under landshöfdingars och jägeri-betjenings vård, och disponeras till K. M:ts tjenst; 2:o) likaså alla rekognitionsskogar, som nu voro, emot rekognitions-afgift ifrån äldre tider tillbaka, anslagna till grufvor och smiden och 3:o) alla säteriers rusthållsskogar upplåtas till amiralitetet, att derifrån få hemta sitt ekvirke, master, spiror, balkar och plankor; och hvad som mera moget af slika ämnen kunde finnas, än amiralitetet årligen tarfvade, skulle årligen säljas till privata skeppsvarf för kronans räkning eller till köpmän för handelns befordran.

Till undanrödjande af de hinder, som skatteköp, indelningsverk, bergsbruket, privilegier, resolutioner och all lag framställde emot detta förslag, tog herr Troil för gifvet, att Konungens dominium eminens ej kunde inskränkas eller abalieneras; att alla utgifna skattebref sedan år 1720 voro

olagliga och af annan natur än de äldre; att säterifriheten ej medförde annan rätt än befrielse från kronotionde, hållskjuts och rotering; men att dispositionen öfver skogen vore regale.

Med detta förslag inställde sig herr Troil hos riksrådet grefve Ulrik Scheffer i början af året 1783. Det var alldeles uti bemälde riksråds system, att utvidga det monarkiska väldet. Det framställdes för Konungen i hemlighet med behagliga färger och sekreteraren Troil blef belönad med amiralitets-kammarråds-embetet. K. M. biföll förslaget utan öfverläggning, hvarken med Rådkammaren eller med sin konselj och remitterade det till Amiralitets-kollegii verkställighet; men detta kollegium — som, enligt dess instruktion, ingen ordre hade att gifva till landshöfdingar eller kronobetjening och som tillika saknade de upplysningar, som nödiga voro uti Rikets kameralverk — aflemnade till Konungen dess betänkande och hemställde om icke detta ärende borde till Kammar-kollegium remitteras; hvarpå det ock blef dit förvist.

Alla brukspatroner och bergverk, intresserade adel, ståndspersoner samt bönder kommo i gäsning öfver detta herr Troils förslag, genom hvilket eganderätten, privilegier, köpebref, lagar och resolutioner sattes i obestånd. En allmän röst upphäfde sig på torg, börs och i samqväm; regeringsform och konungaförsäkran åberopades; Kammar-kollegii ledamöter, af hvilka en del voro nog benägna, för enskilda afsigter, att utvidga monarkiska väldet, blefvo antastade. Riksrådet och presidenten grefve Herrmansson, en man af mycken insigt och skicklighet, men svag när Konungens vilja kom in oposito med folkets rätt, blef öfverlupen af folkets föreställningar; hvilket allt verkade, att Kammarkollegium vederlade herr Troils förslag och visade tydligen, att utan förstöring af bergverks-systemet i Riket och utan förkränkning af säkerhet, eganderätt och privilegier, kunde detta projekt ej gå i verkställighet; men målets slutliga afgörande ankom på K. M:ts återkomst från Rom.

Herr Troil förmenade, att Konungens dominium eminens vore utan gräns; då likvisst konungamakten den uti sin

fulla vidd utöfvat, när hon slutat kontrakt om jordens nyttjande och dess beskattning och då hon utfärdat privilegier och detta allt med försäkran, regeringsform och ed bekräftat. Det undföll äfven herr Troil och riksrådet grefve Ulrik Scheffer, att Rikets ekonomiska intresse eger en sammanhängande gemenskap och att här amiralitetets fördel förstörde både landtbrukaren och bergsmannen, hvilkas handtering är Rikets närande del, emot sjömaktens såsom tärande. Hvem föder både Konung och krigsmakt om icke landt- och bergs-männen?

23:e Kapitlet.

1784. Jauuari—Juni.

Nöden i landet; Kon. vill det oaktadt ej inskränka bränvinsbränningen. — Svenska handeln hotas genom bankrutter i England. Huru baron Liljencrantz söker bot härför. — Försvarsverket i Sverige iståndsättes med stora omkostnader. — Drottningens lefnadssätt och sysselsättningar. — Hertigarne Carls och Fredriks lefnadssätt. — Hertiginnans och Prinsessans sysselsättningar. — Konungens vistelse i Rom. Ankomst till Neapel och förströelser derstädes. — Sedeslösheten i Sverige befordras genom exempel från hofvet. — Konungens passion för byggnadsföretag. Anmärkningar härvid. — Forts. af Konungens vistande i Neapel. — General-amiral Trolles död. Grefve C. A. Ehrensvärd blir hans efterträdare. — Gen.-fälttygm.-befattningen bestrides med missnöje af general Sinclair. — Hert. Carl firar för första gången sin gemåls födelsedag. — Konungen afreser från Neapel till Rom. — Kon. förbjuder Svenska officerare bära Cincinnati-orden. Reflexioner häröfver och öfver ordensväsendets uppkomst. — Flottans utrustning bedrifves med ifver. — Regements-kommenderingar till skånska fästningsbyggnaderna. — Rotebåtsmäns försändning till Finland öfver isen. Tvist härom mellan grefve Creutz och öfverste Toll. — Konungen roar sig i Rom. Blandar sig i pretendenten Stuarts och dess gemåls familjeförhållanden. Begår H. H. nattvard i Rom annandag Påsk. Afreser till Parma. — Svårigheter vid skatternas indrifvande; Kon:s påminnelser härom. Öfverste Tolls krigsförvaltning. — Kabinetts-revolutionen i Danmark. Sistnämnda lands rustningar emot Sveriges befarade angrepp. Svenska krigsrustningarne inställas i anledning häraf. — Vexelaffärerna i Stockholm. Oreda vid franska subsidiernas emottagande. — Liljencrantz' bemödanden att, med bankens tillhjelp, förbättra kursen. — Kon:s resa genom norra Italien till Frankrike. — Hertig Carl drager sig med sitt hof tillbaka på landet. — Prinsessan S. Albertina hyr sig sommarnöje. — Drottningens lefnadssätt; anekdoter derom. — Reflexioner öfver K. personers lefnadssätt och vanor. — Kon. inträffar i Paris d. 7 Juni. Hans förströelser och lefnadssätt derstädes. Peyrons tvist och envig med grefve De la Marck. Kon:s förtviflan häröfver. Huru den aflidne Peyrons hustru och barn legitimeras. — Kon:s yttrande om grefve Fersen. — Kon:s umgänge med och förhållande till K. franska familjen. Anekdoter derom. — Gustaf III förlorar mycket i opinionen vid franska hofvet. Anledningarne dertill.

Början af året 1784 tillkännagaf ingenting angenämt för Sverige. Konungens resa utarmade landet genom de ansenliga penningesummor, som måste afsändas till H. M:ts och dess talrika följes underhåll. Föregående årets dåliga skörd visade nu sina följder genom hungersnöd bland befolkningen. Statssekreteraren baron Liljencrantz hade, för att förekomma denna olycka, låtit i Danzig, Riga och i

Tyskland uppköpa öfver en million tunnor spannmål, hvilka hade anländt till svenska hamnar före vinterns inbrott, och som, betalade efter ett medelpris af 2 rdr 32 skillingar per tunna, erfordrade 2,666,666 rdr 32 skill. specie. Denna summa i förening med de vexlar, som utskickades i och för Konungens resa, och de spannmålsuppköp, som i utlandet gjordes för enskildes räkning, hade stegrat vexelkursen från 45¼ skilling, som den var under månaderna Juni och Juli, till 49½ skilling i Januari detta år. Verkan deraf träffade priset på födoämnen och andra varor; till råga på olyckan upptäckte man först nu, att den uppköpta spannmålen ej räckte till för folkets behof.

Riksrådet grefve Creutz, i förening med den för finansernas och ekonomiens styrelse inrättade kommission, framställde, redan i December det föregående året, för Konungen den folket hotande nöd och de financiella svårigheterna och bådo H. M. om tillstånd att inställa bränvinsbränningen, för att hålla folket tillhanda, emot inköpspriset, den i bränneriernas magasiner hopade spannmålen; men H. M. befallte särskildt, att man skulle fortfara med bränvinsbränningen, emedan han ej kunde undvara denna inkomstkälla. Emedlertid läto dessa herrar, på eget ansvar, förminska bränvinsbränningen och läto den till och med helt och hållet upphöra uti Halland, der folket måste äta halm blandad med bark och andra dylika ämnen.

Svenska handeln hotades äfven med en katastrof genom bankrutterna i England och genom oordningarne uti den inre styrelsen af detta land, hufvudfältet för hela Europas handel. Metaller, trävaror och tjära, som utgjorde Sveriges förnämsta export-artiklar, och som nästan hufvudsakligen skeppades på England, hade der numera ingen efterfrågan; tvisterna inom parlamentet i London, för eller emot ministèren och Konungen, hade rubbat krediten; handeln låg nere och banken hade upphört att diskontera handelsmännens vexlar. De svenska större handelsbörserna hade ej tillräckligt kapital utomlands för att kunna utlemna begärda vexlar, emedan de ej klart kunde bestämma, huruvida landets exportvaror hade köpare i utlandet, och då det var allt för mycket vågadt, att lemna handelsmännen kredit. Pro-

centarne, deraf alla handelsplatser öfverflöda, begagnade sig af tillfället för att höja sina anspråk och draga en oskälig vinst på vexelhandeln.

Baron Liljencrantz hade visserligen velat, att banken inblandat sig uti vexelkursens affärer, men detta var outförbart i anseende till den sista instruktionen, som Riksens ständer hade år 1778 gifvit fullmäktige i banken. Allt det han förmådde åstadkomma var att uppköpa de i banken befintliga dukater emot samma banks sedlar. Dessa dukater blefvo utskickade till Hamburg, för att der bilda en fond att draga vexlar på, hvilket, i förening med den i Holland nu upplånade penningsumma, satte honom i stånd att utfärda vexlar efter kurs af 48 skill. per riksdaler specie. Men vexelprocentarne uti Stockholm uppköpte Liljencrantz' vexlar till detta pris och försålde dem sedermera efter 49½ skillings kurs. Man kunde med skäl säga, att Sverige denna tid var utan styrelse, utan penningar och utan bröd!!

Emedlertid utgaf öfverste Toll, enligt de befallningar och bemyndigande Konungen lemnat honom, betydliga summor för arméens utrustning, för befästningarne vid Landskrona, Christianstad, Bohus, Carlskrona, samt för byggandet af krigsfartyg, som fortsattes med mycken ifver, enligt de befallningar Konungen lemnat general-amiral Trolle.

Rådet befattade sig med ingenting annat än att döma uti sista instans uti tviste- och brottmål; och ingen annan inom denna corps var i verksamhet utom grefve Creutz med de personer hvaraf Konungen formerat komitéer och hvilkas verkningskrets dessutom inskränktes inom gränserna af de hemliga instruktioner, som H. M. vid sin afresa dem tilldelat.

Drottningen umgicks endast med sin garderobs-personal. Hon gaf en stor souper för 80 à 90 personer hvarje månad; hvar 6:e vecka cour och grand couvert, och promenerade för öfrigt i vagn eller släda alla dagar mellan kl. 1 och 2. För öfrigt visade hon sig aldrig ute, utom på operan eller på komedien, der hon ej försummade någon representation. Denna furstinna förde ett mycket enformigt och ledsamt lefnadssätt; aldrig fans väl en person af hennes kön mera sysslolös. Hon hatade lektyr; hon kunde ej roa sig med musik; hon undflydde allt umgänge, der hon hade ledsamt,

och medförde dit endast tvång och tråkighet; hon kunde ej sysselsätta sig med handarbete, som annars är en så stor resurs för damerna, under deras ensamhet. Hon tillbringade morgonstunden med att tillreda sitt kaffe, språka med kammarfruarna och göra sin toilett. Hon spisade middag ensam eller med sin favorit, friherrinnan Manderström. Resten af dagen användes med att ombyta klädning, att af- och påkläda sig, samt intaga the med bakelser, skinka och annan köttmat; men toiletten och hårklädseln utgjorde de vigtigaste sysselsättningarna, och spegeln fängslade alltid Drottningens blickar; man skulle kunna tro att hon nedstammade från Narcissus. Hon såg mycket litet sin son och sysselsatte sig alldeles intet med hans uppfostran; deri handlade hon klokt, ty Konungen skulle icke hafva tillåtit henne blanda sig deri.

Drottningen bibehöll ett så fullkomligt lugn i sitt hof genom detta tillbakadragna lefnadssätt, att man i staden ej varseblef att der fans en drottning. För öfrigt var hon höflig och uppmärksam när hon gaf cour; gjorde inga trakasserier, ej heller något ondt åt hvem det vara månde. För henne var allmänheten och dess omdöme likaså likgiltiga, som hon var för folket. Alla dessa hennes egenheter härrörde emedlertid ingalunda från brist på förstånd eller förtjenst.

Hertigen af Södermanland tillbringade sin tid med ett liderligt lefnadssätt med unga karlar utan uppfostran, utan seder eller kunskaper. Sedan han, efter mamsell Slottsbergs bortskickande, ej hade någon mätress på stat, löpte han efter alla kjortlar; rökte tobak och höll vid sitt hof tal, som smakade af vaktrummet.

Hertigen af Östergöthland lefde i tillbakadragenhet med mamsell Hagman, som med honom sammanbodde på slottet och gjorde les honneurs vid hans bord. Hertigen roade sig för öfrigt med att måla, att rita, röka sin pipa och på eftermiddagarne spela kort, hazard- eller andra spel, som qvarhöll honom ofta till kl. 3 eller 4 på morgonen. Han förlorade alltid och gjorde skulder för att kunna fortsätta sitt spel.

Hertiginnan och prinsessan voro de enda medlemmar af den kongl. familjen, hvilka lefde i enlighet med deras

stånd och börd. De gåfvo souper alla dagar; voro i förbindelse med den bättre societeten; roade densamma med baler och små tillställningar och försummade intet tillfälle att göra sig afhållna, genom uppmärksamhet och höflighet.

Konungens vistande i Rom blef förlängdt utöfver hvad ämnadt var, i anseende till Kejsarens sejour i Neapel. Konungen af Sverige ville ej der uppehålla sig samtidigt med Kejsaren; slutligen återkom denne sednare till Rom, och efter att der hafva tillbringat någon tid med att bese hospitalerne och akademierna, reste han till Wien.

Altona tidning, som ej just var särdeles partisk för Sverige, omnämnde vid denna tid, under artikeln Rom, att Kejsaren använde sin tid i denna stad med att besöka alla etablissementer uti de påfliga staterna, som voro värda denne store regents uppmärksamhet, och omedelbarligen derefter säger tidningen, att grefven af Haga alla dagar bevistade Gudstjensten i kyrkorna och försummade aldrig någon messa i det påfliga kapellet, och att han alla aftnar visade sig på spektaklerna och flitigt bevistade alla assembléer och "conversatione" i Rom.

Det sätt, hvarpå Konungen debuterade i Rom, hade ej mycken framgång. Kejsarens enkelhet gjorde allt för mycken kontrast mot Gustaf III:s talrika svit, hans diamanter, röda klackar, granna kläder och dylik fåfänglighet. Konungen reste inkognito under namn af grefve af Haga; emedlertid hade han 16 uppvaktande kavaljerer i sitt förmak, för att anmäla och införa dem, som kommo för att hos honom aflägga besök; deraf några åtföljde de besökande ända till slutet af trappan, andra till öfverst vid trappan, andra till förmaksdörren; slutligen fans der ett ceremoniel, såsom för ambassadörers företräde; af allt detta uppstod trakasserier och misstag, samt mycket arbete till godtgörande deraf [1]).

Kardinalen de Bernis, Konungens i Frankrike ambassadör, var den med hvilken Konungen umgicks i största förtrolighet. Denne prelat hade förvärfvat sig Gustaf III:s uppmärksamhet genom den inbjudning han arrangerat från sin herre, Konungen i Frankrike, till Gustaf III, att besöka

[1]) Se härom d. v. öfversten grefve Axel v. Fersens bref till sin fader, dat. Rom d. 24 Januari 1784; bilagan N:o XVII.

franska hofvet, då han återvände från Italien; en inbjudning, som Konungen så mycket önskat sig och hvarföre han gjort så många demarcher, utan påföljd, under sitt vistande i Spaa, och som han slutligen genom sina intriger nu erhållit.

Konungen anlände till Neapel den 30 Januari kl. 4 på morgonen. Han besökte samma dag Konungen och Drottningen och dinerade ensam med deras Majestäter. Den 1 Februari presenterade Konungen sin svit för deras neapolitanska Majestäter. Gustaf III var vid detta tillfälle, likasom hela den svenska truppen, iklädd den svenska nationaldrägten, som berömdes af hofmännen, men förlöjligades af mängden. Hela Konungens svit dinerade denna dag med Konungen och Drottningen af Neapel. På qvällen var maskeradbal på S:t Carlo-theatern, hvilken för tillfället var rikt upplyst och som skänkte en praktfull anblick. Man hade förberedt flera festligheter för grefven af Haga, emedan man ganska väl visste huru han älskade dylika tillställningar.

Svenska folket har alltid utmärkt sig för sin vördnad för religionen och sin Gudsfruktan, ända till Gustaf III:s anträde till regeringen. Det är på denna folkets Gudsfruktan, som Sveriges Konungar hafva grundat sin säkerhet, jemte den passiva lydnaden, under alla motgångar och olyckor, deri konungamaktens missbruk inledt eller störtat detta folk; och det lugn och mod det utvecklat under Sveriges med- eller motgång framqväller ur denna källa. Drottning Lovisa Ulrikas föregifna filosofiska begrepp, eller rättare sagdt hennes brist på religion, som hon tillkännagaf under Adolph Fredriks, sin makes regering, hade utsått ett frö, som hennes son Gustaf odlade med framgång. Denne sednares förakt för den gudomliga lagen gränsade ända till skandal. Han syntes studera sättet att förderfva sitt folks seder och äfven sitt presterskaps, och sedeslösheten tog former, hittills obekanta i landet, spridande sig från slottet och hofvet ned i staden, der de utvecklade sig på det vederstyggligaste och onaturligaste sätt, samt gjorde de snabbaste framsteg [1]).

[1]) Den mera detaljerade skildringen i detta afseende, så väl uti grefve Fersens manuskript, som bekräftadt af hertiginnans af Södermanland bref under år 1784, har utgifvaren ej *kunnat* i offentligt tryck återgifva.

Konungen hade gillat planen för S:t Jacobi kyrkas ombyggnad och lagt grunden dertill före sin afresa till Italien. Men efter att hafva sett Roms herrliga byggnader och praktfulla tempel, befallde H. M. att man skulle inställa arbetet vid denna kyrkobyggnad, ända tills att han kunde skicka en ny plan, uppgjord efter en af Roms praktfulla kyrkor. Jacobs församling blef häröfver mycket bedröfvad; det var den minsta och fattigaste i Stockholm, och för hvilken en stor kyrka ej lämpade sig väl.

Konungens passion för byggnader kände inga gränsor och var ej öfverensstämmande med hans tillgångar. H. M. hade anbefallt utförandet af 22 byggnadsföretag, medan det skönaste och vigtigaste bland dem alla, nemligen det kongl. slottet i Stockholm, ännu ej var fullbordadt och föll i ruiner.

Följande är förteckningen å publika byggnader och prydnader, som K. M. till verkställighet befallt och stadfäst på en och samma tid, år 1784:

1. H. K. H. prinsessan Sophia Albertinas hus på Norrmalms torg.
2. Andra hälften eller östra delen af nya opera-huset;
3. Kongl. Myntets nedrifvande och återuppbyggande;
4. Gamla packhusets nedrifvande och nybyggande;
5. Södra slagtarehuset;
6. Norra slagtarehuset, som flyttades till Blasieholmen;
7. Strandgatan, stenmurad, från kungsholmsbron till Blasieholmen;
8. Konung Gustaf Adolphs staty;
9. S:t Johannis kyrka;
10. Norrbro, kallad slagtarebron, af sten, hvars företag var gjordt till 32 tunnor gulds bekostnad;
11. Gamla arsenalens nedrifvande och dess nya inrättande på Fredrikshof;
12. En stor pavillon med flyglar, för Kongl. Maj:t, att byggas på Haga;
13. En stor pavillon till corps de garde och stallbetjenings logementer på Drottningholm, hvilken, med prydlig colonad af huggen sten och en fris, en basrelief à 100 rdr qvadratalnen, steg högre uti förslag, än ett corps de garde förtjente;

14. Ett nytt dårhus på Danviken;
15. En engelsk trädgårds anläggande uppå Arsenals-gården; Arsenalsgatans upphöjande, så att, medelst arcader under gatan, gamla och nya trädgårdarne blefvo sammanhängande;
16. En trädgård och park vid Haga;
17. Drottningholms engelska trädgård, med dertill hörande tempel och lusthus;
18. En ny väg till Drottningholm öfver Stadshagen, Ulfsundas och Åkehofs egor;
19. En fast bro emellan Kjersön till fasta landet;
20. En fast bro emellan Kjersön och Drottningholms malm;
21. En bro öfver sundet af Ulfsunda-fjärden vid Stadshagen;
22. Konungens rums, i första våningen af K. slottet i Stockholm, förändrande, förgyllande och möblerande;
23. Gamla Kungsholmsbron att byggas af sten och hvälfvas i ett enda hvalf.

Ehuru prydliga dessa byggnader kunde vara, var häröfver dock den anmärkning att göra, att de ej voro afmätta efter statens eller Stockholms stads tillgångar, besynnerligen under samma tid som, utom Konungens resekostnad och då 1½ million tunnor säd skulle utrikes betalas, äfven var anbefaldt att utrusta arméen, bygga och utrusta en ny flotta, bygga Landskrona fästning, utvidga Christianstad, fullborda Sveaborg, samt reparera och approvisionera alla fästningar i Riket, och hvilka krigsdetaljer voro anförtrodda till öfverste Toll och general-amiral Trolle att verkställa.

Konungen hade lemnat Rom med den största saknad och påräknade att dit återvända den 27 Februari; men hofvet i Neapel distraherade grefven af Haga med så många spektakler, maskerad-baler, bals parés, soupeer och assembléer samt andra förströelser, att de Romerska festerna syntes honom numera föga intressanta [1]).

General-amiral Trolle hade kommit från Carlskrona till Stockholm, för att med riksrådet grefve Creutz, baron Liljencrantz, statssekreteraren Carlsson och öfverste Toll rådgöra rörande sitt departement och bestämma hvilka anslag

[1]) Se härom d. v. öfversten grefve Axel v. Fersens bref till sin fader, dat. Neapel d. 3 och 17 Febr. 1784, bilagan N:o XVII.

han för det följande året skulle kunna påräkna till flottan. Få dagar efter sin ankomst blef han angripen af strypsjuka, deraf han afled den 12 Mars. Hans bortgång blef för Konungen en stor förlust med afseende å den plan, som blifvit gjord för svenska flottans förbättring. Trollen hade erforderlig verksamhet, omdöme och rättskaffenhet, för att befordra verkställigheten af flottans nybyggnad och dervid införa en systematisk sparsamhet, som aldrig iakttagits vid den svenska flottan. Allt hvad beträffade fartygens beskaffenhet, äfvensom deras utrustning och bestyckning, var i verkligheten Chapmans förtjenst, hvilken var skeppsbyggmästare; men denne sednare behöfde för sin verksamhet och sina planers utförande ett stöd, som han erhöll i general-amiral Trolle, hvilken hade befälet öfver det hela och som imponerade på de gamle amiralerne och på deras underordnade, hvilka alltid förkastat hvarje plan, som afsåg ordning och hushållning.

Man behöfde icke länge vänta på Trollens efterträdare. Samma dag Trollen dog öfverlemnade grefve Creutz till öfversten för arméens flotta, grefve Ehrensvärd [1]), ett bref från Konungen, innehållande fullmakt för Ehrensvärd såsom öfver-amiral, och afreste han följande dagen till Carlskrona för att emottaga detta nya befäl. Trollens och Ehrensvärds duglighet såsom sjö-officerare kunde anses densamma; hvarken den ene eller den andre hade gjort fälttåg till sjös, ej sett en sjöstrid eller kommenderat ett skepp, och der funnos i flottan ett stort antal högre officerare, som framför dem förtjent företräde i detta hänseende. Men som icke var fråga att befalla en flotta i krigstid, utan att tilldana en ny flotta efter Chapmans plan, voro båda de nämnde herrarne dertill lämplige och grefve Ehrensvärd var så mycket lämpligare dertill, som hans aflidne fader hade försvarat Chapmans idéer och äfven glänst med de kunskaper, som Chapman hade meddelat honom.

---

[1]) Grefve *Carl August Ehrensvärd,* född 1745; fänrik vid Åbo läns infanteri 1761; löjtnant vid arméns flotta s. å.; kapten derstädes 1770; major, öfverstelöjtnant, öfverste i arméns flotta 1783; öfver-amiral 1784; afsked från öfveramirals-embetet 1790; general-amiral 1792; åter afsked 1794; död 1800.

Om Konungen hade gjort detta val bland någon af flottans amiraler, hade Chapmans plan mött allt det gamla motstånd, som födes af fördomar och försnillningslust. General-amiral Trolle hade sjelf gifvit Konungen anledning till detta val af sin efterträdare af idel försigtighet, ehuru han syntes vara af en stark helsa och endast 54 år; och detta hade gifvit Konungen idéen att vid sin afresa efterlemna förseglade bref, innehållande utnämningar af efterträdare för justitiekansleren, hofkansleren, statssekreterarne för finans-ärendena, för krigs-ärendena och för Kammarkollegium, samt för underståthållare i Stockholm; åt grefve Creutz hade dessa bref blifvit anförtrodda, ehuru han icke kände deras innehåll.

Genom ett bref, dateradt i Rom, befallde Konungen öfversten för artilleriet, general Sinclair, att taga plats i Krigskollegium och bestrida general-fälttygmästare-befattningen, hvilket embete Konungen hade indragit och hvars lön han fördelat på sina adjutanter och pager. General Sinclair tog plats såsom ordförande i Krigshofrätten, af lydnad för Konungens befallning; men han förklarade H. M. att han egde hvarken de kunskaper eller den erfarenhet, som fordrades för generalfälttygmästare-embetets handhafvande. Han hade rätt deri, ty han befann sig nu i spetsen för artilleriets alla brancher, utan att känna en enda; han kunde dessutom ej vara rätt belåten med att utöfva en tjenst, som fördubblade hans göromål, utan att öka hans inkomster. Hela denna tillställning var ingenting annat än en följd af Tolls intriger, som ville erhålla den plats såsom Konungens general-adjutant, hvilken plats nu innehades af Sinclair.

Den 22 Mars, som var hertiginnans af Södermanland födelsedag, täcktes hennes man för första gången bry sig om att fira densamma, och derigenom gifva ett tecken af tillgifvenhet för henne. Detta skedde genom ett divertissement med féerier, surpriser, en fransk komedi, stor souper och bal; alltsammans arrangeradt uti Hertigens våning; men som hans rum ej kunde rymma ett särdeles stort antal personer, blefvo ej andra inbjudna än de, som tillhörde samtliga hofven. Drottningen hade lofvat infinna sig, men hon lät ursäkta sig med en föregifven hufvudvärk och kom icke.

Konungen afreste från Neapel den 10 Mars och anlände efter 17 timmars resa till Rom. Konungen af Neapel, som fått veta att Gustaf III tyckte om att resa fort, hade anordnat längs stora vägen täta ombyten af goda hästar, så att Konungen af Sverige kunde skryta med företräde bland alla dem, som hade samma passion; ingen hade någonsin gjort denna färd på så kort tid. Det gifves verkligen flera vägar till odödligheten!

Den nya amerikanska republiken hade instiftat en militärisk belöning kallad *Cincinnatus-orden*, som utdelades till arméens alla chefer, till och med öfverstar, för att sålunda utmärka alla de män, som hade tjenat till grundläggandet af denna republik, och öfverföra till efterverlden hågkomsten af en så minnesvärd händelse. De fremlingar, som deltagit i detta krig, blefvo äfven delaktige af denna belöning, och republiken förfrågade sig hos Konungen i Frankrike, om han ville tillåta att med denna orden dekorerades officerare inom de franska, till amerikanska republikens bistånd skickade auxiliair-trupper. Konungen i Frankrike fann denna proposition honorabel och lemnade dertill sitt bifall. Till följe häraf blef general Rochambeau och alla högre franska officerare inom nämnde trupp-kontingent dekorerade med denna orden, hvilken af republikens militär-president Washington äfven öfverlemnades till min son (*grefve Axel v. Fersen*), som emottog densamma i Neapel, emedan han tjenstgjort såsom öfverste vid de franska hjelptrupperne under detta märkvärdiga krig. Gustaf III förbjöd emellertid min son att bära denna dekoration, påstående att det var under svenska kronans värdighet, att en af dess undersåter bar en orden, instiktad af en republik; att det endast tillkom krönta hufvuden att upphöja och hedra undersåtare med utmärkelsetecken, och att en man af värde ej kunde bära några andra dylika, utan att förnedra sig. Utlåtelser af förakt för alla republiker åtföljde detta förbud. Min son sökte förgäfves framställa för Konungen Frankrikes exempel, värdet af republiker, exemplet och beskaffenheten af Tyska, Maltheser- och S:t Johannes af Jerusalem orden, och att det till och med skulle anses förödmjukande för honom, att ensam ej få bära denna orden,

likasom skulle han hafva mindre väl tjent än sina kamrater i Amerika. Det oaktadt fordrade Konungen, att min son skulle återsända denna orden; denne såg sig då tvungen att förklara, det han ej kunde återsända en orden, hvaraf han ansåge sig hedrad; men att han, för att behaga Konungen, ej skulle bära den i H. M:ts närvaro; men deremot i den fransyska tjensten, derunder han förtjent denna utmärkelse, och der han nyligen blifvit chef för regementet Royal Suédois [1]).

Högfärden hade förblindat Konungens omdöme vid detta tillfälle. Det var sannerligen en löjlighet att tro, det svenska kronans och hans egen konungsliga värdighet skulle kunna blifva förnedrade af en sak, deraf Konungen i Frankrike fann sig hedrad. Konungens opinion om naturen och instiktelsen af ordnar var falsk och föga filosofisk. Nästan alla ordnar leda deras ursprung från nog allmänna källor, och äro intet annat än minnesmärken af vidskepelse, passioner eller svagheter hos deras upphofsmän. Strumpebandsorden, de blåa banden, Gyldene skinnet, S:t Huberts-orden o. s. v. vittna derom, att vidskepelse, galanteri, falsk ära och svagheten för en lyx att se i sitt följe dekorerade hoflismare, hafva gifvit upphof åt många äldre ordnar.

Den aktningsvärdaste orden är Maltheser-orden och de tre brancher, deraf den är sammansatt. Dess mening var kristendomens försvar, Europas beskyddande mot barbarerne; krig och tapperhet voro vilkor för befordran. Denna orden är instiktad af en republik, bär titel af ett ridderskap, utdelas af en valbar stormästare och ingen konung har någonsin haft dermed att skaffa.

Amerikanska republikens uppkomst är en så stor och ovanlig tilldragelse; gör så mycken heder åt den mans förmåga, som samverkat dertill och som vågat allt, för att undandraga sig konungamaktens förtryck; hedrar modet hos de fremlingar, som trotsat det omätliga verldshafvets stormar och vågor, för att ila till infödingarnes hjelp och dela deras faror — att man utan blygsel kan bära det utvärtes tecknet af dessa uppoffringar och detta mod, med

[1]) Se härom d. v. öfversten grefve Axel v. Fersens bref till sin fader, dat. Neapel d. 17 Febr. och Parma d. 27 April 1784; bilagan N:o XVII.

större skäl än t. ex. en Wasa-orden, instiftad vid Gustaf III:s kröning.

I anledning af de ordres H. M. hade gifvit till öfverste Toll, general-amiralen och statssekreteraren Carlsson, som, jemte riksrådet och kanslipresidenten grefve Creutz, utgjorde regeringen uti krigsärenden, fortsattes med mycken skyndsamhet arméens och flottans utredning. Etthundrade bestyckade debarkerings-slupar byggdes i Finland och på Stockholms amiralitets-varf; ett mycket stort qvantum salpeter var förskrifvet från utrikes orter, genom öfverste Toll, till krut-tillverkningens påskyndande; men den ankomna salpetern befanns bortskämd och oduglig. Öfverste Toll hade Konungens fullmakt att utan gensägelse disponera alla militära fonder, såväl utur Statskontoret som upplånta uti Holland.

Finska flottan hade ordres att vara segelfärdig vid första öppna vatten, likaledes flottan i Carlskrona. Fyra regementen infanteri, hvaribland voro Helsinglands, fingo ordres att uppbryta uti medio af Mars och marschera dels till Skåne, dels till Carlskrona till fästningsbyggnader, oaktadt den svåra vintern och den obeskrifliga snö, som detta år öfverhöljde Sverige och alla nordiska riken. Regementena foro ganska illa på denna långa marsch, som började i otid och under en tid, då hungersnöd förstörde Sveriges allmoge och foderbrist deras kreatur. Sverige hade i mannaminne ej undergått en så allmän nöd, och ingen försigtig regering hade rört trupper uti sådan tid, utan trängande fara för fiendtlig härsmakt.

Åttahundrade båtsmän från Roslagen och Norrland fingo ordres att gå öfver hafvet, genom Upplands-skären till Finland, på isen med roteskjuts, hvaremot allmänna rösten upphäfdes, såsom stridande mot all försigtighet, att blottställa dessa 800 båtsmän, jemte deras skjutsbönder och kreatur, att förgås på hafvet, ifall under marschen en häftig sunnanstorm inföll, som inom ett par timmar kunde sönderbryta isen. Landshöfdingen uti Stockholms län, grefve Gyllenborg, inlemnade ett memorial till riksrådet grefve Creutz, om dessa utfärdade ordres, af innehåll: att 1:o) vore stridande emot indelningsverk och knekte-kontrakter, att

rotarne skulle skjutsa deras manskap utom länet, hvilket vore casus här; 2:o) begärde han att få en marsch-route öfver hafvet och på Ålands-holmarne, för att få veta om och hvar truppen skulle rasta på isen, emedan denna marsch intet kunde på en dag förrättas, då emellan Grisslehamn och fasta Åland räknas 12 mil; 3:o) hvem som skulle betala roteskjutsen, emedan rotarne det ej kunde bestå, tvärt emot deras rätt och intresse; 4:o) huru deras hästar skulle få fourrage på vägen bort och hem, och ändtligen 5:o) hvem som skulle betala slädar och hästar om de omkommo på isen, och på hvad sätt de skulle komma tillbakas.

Riksrådet grefve Creutz kallade genast till sig öfverste Toll och statssekreteraren Carlsson och tillstyrkte att dessa ordres, såsom öfverilade, måtte återkallas; men dessa herrar vägrade enträget, påstående att landshöfdingen utan något svar borde verkställa hvad till Konungens tjenst befaldt var. Häröfver uppväcktes skiljaktighet emellan riksrådet och desse begge herrar komiterade, hvilka åberopade K. M:ts till dem enskildt gifna instruktioner, enligt hvilka målen uti komitéen borde beslutas och verkställas enligt pluralitet, och då voro de nu vid denna fråga två förenade röster emot en.

Riksrådet grefve Creutz svarade härpå, att med lika högaktning som de för K. M:ts instruktioner erkände han ej här deras pluralitet för gällande. Här vore frågan om menighets välfärd och dess rätt och det vore af herr öfversten (Toll) och statssekreteraren (Carlsson) ett stort misstag att tro, det K. M. uppdragit dem båda rättigheten, att i någon måtto kränka eller kullkasta undersåtares säkerhet, förvarad uti lagar, kontrakter och rikskonstitution, och om intet nu genast desse herrar utfärdade kontraordres, så anmälde grefve Creutz utan uppskof detta mål till Rådkammaren, såsom hörande till dess åtgärd. Härpå läto statssekreteraren och öfversten deras öfverdrifna påstående falla, och öfverste Toll gick genast till landshöfdingen Gyllenborg med begäran, det måtte genom kurir marschen inställas. Denna grefve Creutz's fermeté var den af en dygdig och upplyst medborgare och gjorde honom mycken heder; men törhända till liten båtnad uti Konungens tanka.

Konungen afreste andra gången från Rom den 19 April med mycken saknad. Han var emedlertid ensam derom, ty hans svit längtade mycket att öfvergifva detta munklika hof, undantagande riksrådet baron Sparre, som var betagen i de behag, som utvecklades af engelske thronpretendenten prins Eduards hustru, som här lefde sedan några år skiljd från sin man.

Konungen roade sig i Rom, emedan han hade en afgjord smak för antiqviteter och för kyrkans prål och ceremonier. Han tillbringade sin tid i de romerska monumenternas ruiner och besökte alla dagar kyrkor och bönehus, då Gudstjenst eller messor der förekommo. Hans smak arrangerade sig ganska väl med italienarnes lösaktighet och hans naturliga oro fann sin räkning vid att bevista alla s. k. "conversazione" i Rom och hans soiréer slutade regelmässigt med en souper hos kardinalen de Bernis. Italienarne voro intagna af Konungens popularitet och höflighet, men ogillade hans snålhet. Kejsaren hade skänkt med fulla händer till allmänna inrättningar, hospitaler och de fattiga, och den svenske Konungen gaf aldrig en mötande tiggare mer än en paoli, ett litet italienskt mynt, hvarföre folket också kallade honom på spe *il Ré di Paoli.* H. M. utmärkte sig äfven genom vissa löjliga egenheter, som ej undföllo den italienska elakheten; hans nationaldrägt kan dit räknas; den behagade vid intet hof och vid det första tillfälle, då Konungens följe visade sig i denna underliga utklädnad på en stor assemblé i Rom, ropade flere bland mängden: *Il masquerade di Bergamasco.*

Gustaf III älskade att blanda sig uti familje-angelägenheter, ehuru han deri ej hade annat intresse än trassel.

Det framställde sig här ett tillfälle mellan engelske prins-pretendenten och dess hustru. Det Stuartska husets olyckor, hvars siste ättelägg denne furste var, hade störtat honom uti ett liderligt lefnadssätt, derunder han dränkte sina sorger uti vin, och som försänkt honom uti en sorglig uselhet, afsmaklig och beklagansvärd. Hans hustru, en prinsessa Stolberg, med förstånd, skönhet och älskvärdhet, hade fått en så stor afsmak för sin man, att hon lemnat honom

och lefde skiljd från honom i Rom. Hon drog fördel af Gustaf III:s dervaro och riksrådet baron Sparres galanterier, för att arrangera sina affärer. Konungen erhöll af Påfven en fullgiltig äktenskapsskillnad mellan de båda makarne, och underhandlade derefter med prins Eduard om en årlig pension för henne af 10,000 dukater, hvaremot hon skulle återställa de diamanter hon af sin man bekommit och hvilka värderades till 1 million floriner. Baron Sparre blef inblandad uti denna negociation och qvardröjde några dagar efter Konungen i Rom, för att dervid lägga sista handen. Konungen inbillade sig att denna prinsessa skulle gifta sig med Sparren, och H. M. älskade högt att arrangera eller derangera giftermål.

Biskop Taube, Konungens öfverhofpredikant, ankom till Rom den heliga veckan, och Konungen emottog af hans hand den heliga Nattvarden annandag Påsk i det kapell, som blifvit anordnadt i H. M:ts hôtel; det var samma dag, som det katolska kapellet i Stockholm invigdes. Konungen hade nemligen i stadshuset dertill upplåtit en stor sal, intill dess man hunnit samla tillräckligt med penningar, för att uppbygga en katolsk kyrka. Af alla Konungens uppvaktande och deras följe var det ej mer än en enda domestik, som gick till Nattvarden vid detta tillfälle. Grefve Reventlow, före detta dansk envoyé i Stockholm, och hans hustru, hvilka befunno sig i Rom på samma tid som Konungen, begagnade detta tillfälle och gjorde deras kommunion med H. M., som under deras vistande i Italien bemötte dem med mycken höflighet, ehuru han varit rätt kall emot dem, den tid de vistades i Stockholm. H. M. såg dem nu alla dagar så väl i Rom som i Neapel och förde grefvinnan Reventlow ofta på promenaden i sin vagn; H. M. fann detta fruntimmer lika aimabelt i Italien som obehagligt i Stockholm.

Konungen anlände den 25 April till Parma och blef der emottagen med alla uttryck af aktning och glädje. Alla timmar af hans dervaro blefvo använda att bese några intressanta föremål, eller ock att bevista spektakler, baler, soupéer och andra tillställningar, hvaribland kontradanser till häst, utförda med mycken prakt; allt detta lemnade

Konungen intet ögonblicks hvila ända till dess han afreste den 2 Maj [1]).

Den allmänna brist och hungersnöd, som härjade i Sverige, hade bland andra ledsamma följder äfven den, att minska Konungens inkomster. Det var ganska naturligt, att ett folk, som saknade bröd, icke heller kunde betala sina skatter och pålagor. Statskontoret, som ej på bestämd tid erhöll sina inkomster, kunde ej lemna ut de medel, som Toll reqvirerade, för att med kraft påskynda krigsrustningarne. Denne nye gunstling skref derom till Konungen, för att urskulda sig öfver långsamheten med de militära anordningarne och kastade skulden på landshöfdingarnes oduglighet eller försummelse, samt på kronofogdars och uppbördsmäns bedrägerier och undfallenhet, att ej indrifva skatterna i tid, eller att utlåna dem för egen räkning i provinserna och fördröja insändningen deraf. Detta klagomål var likväl obefogadt under en tid då folk dog af hunger. Denna Tolls insinuation föranledde likväl Konungen att tillskrifva justitiekansleren grefve Wachtmeister ett bref, derigenom H. M. anbefallde honom att inleda de allvarsammaste undersökningar, beträffande landshöfdingarnes klandrade uppförande. Ordalagen uti Konungens bref, deraf hvarje landshöfding erhöll kopia och som trycktes i de allmänna tidningarne, voro hårda och förfördelande emot desse embetsmän, utan all åtskillnad. Det var justitiekansleren ovetande, som öfverste Toll lät trycka detta bref. Justitiekansleren gillade hvarken detta brefs idé eller stil och förutsåg att det skulle hafva en motsatt verkan emot den, som Konungen dermed afsett, som var att låta det allmänna hatet öfver anordningarne uti Riket falla på de högre embetsmännen. Nu inträffade emedlertid, att folket fann det grymt att Konungen, som tillbringade sin tid bland Italiens alla njutningar, förebrådde sina landshöfdingar, derföre att de ej begagnade den yttersta strängheten, att indrifva kontributioner af ett folk, som uppgafs af mattighet i brist på nödig föda.

---

[1]) Se härom d. v. öfversten grefve Axel v. Fersens bref till sin fader, dat. Parma d. 27 April 1784; bilagan N:o XVII.

Bland andra krigiska åtgärder, lät Toll inskeppa en ansenlig artilleri-train, bestående så väl af fästnings- som fältartilleri och mörsare af olika kalibrar från tygförrådet i Stockholm, för att transporteras till Skåne och förvaras i Christianstad. Allmänheten i hufvudstaden och de fremmande hofvens uppmärksamhet blef deraf väckt, att man använde Sön- och helgdagar till denna inskeppning, likasom om fienden stått framför Stockholms tullar. Det var Toll som härom gifvit befallning. Två fartyg, lastade med denna materiel, afgingo från Stockholm; men då den anlände till sin bestämmelseort fans hvarken arsenal, skjul eller skydd för att inställa detta artilleri och bringa det i säkerhet. Öfverste Tolls förlägenhet blef ganska stor och han måste sjelf hufvudstupa resa dit ned, för att provisoriskt skaffa denna train utrymme. Truppernas brådstörtade marsch, för att användas vid befästningsarbeten, hade ej heller större framgång. Anlända till deras bestämmelseort, Skåne och Carlskrona, saknade ingeniör-officerarne såväl planer, som ordres för deras användande och manskapet dröjde under någon tid sysslolöst, tills man i Stockholm fick tid att uppgöra nödiga planer och gifva befallning om deras sysselsättning. Man slöt af allt detta, antingen att Tolls geni ej kunde åstadkomma de nödiga förberedelserna för stora militära affärers uppgörande och utförande, eller också att dessa trupper och detta artilleri ej var ämnadt qvarblifva på deras mötesplatser.

Alla Tolls och ungdomens vid hofvet fanfaronader tystnade vid underrättelsen om den revolution som skett i Danmarks styrelse. Kronprinsen i detta land hade nemligen uppnått den ålder, då han, enligt landets lagar, var myndig och borde taga del i rådslagen. Samma dag då han, efter att hafva bevistat Gudstjensten, tog sin plats i Rådet, förafskedade han Enkedrottningens hela ministère, med undantag af baron von Schacken; prins Fredrik, hans onkel, ville motsätta sig detta, men kronprinsen nedtystade honom dermed, att detta vore en affär, som tillhörde honom hvarken att bedöma eller blanda sig uti. Han afskaffade Drottningens rösträtt i Rådet och formerade sitt nya råd af baron von Schacken, general Holst, en erfaren och duglig man,

grefve Bernsdorff och flere dylika personer med godt hufvud, kände lika mycket för deras insigter, som för deras skarpsinnighet. Han gaf Drottningen ett ansenligt anslag och en vacker kunglig domaine i Jutland, dit hon kunde draga sig tillbaka. Kronprinsen gick på samma sätt till väga med prins Fredrik och prinsen af Brunswick; båda aflägsnades från affärerna, och han blef ensam herre i Rådet och styrelsen och regerade Danmark i sin faders namn.

Kronprinsens i Danmark första uppmärksamhet riktades på Sveriges krigsrustningar. Han förstärkte garnisonerna på Seeland och i Köpenhamn samt Helsingör. Han befallde att flottan skulle sättas i stånd att gå till sjös vid första vink. Norge var redan sedan år 1772 så väl ordnadt i militäriskt hänseende genom general Holst, som der fört befälet några år, att fiendtligheterne der kunde börja när som helst sådant befalldes.

Denna förändring närmast thronen i Danmark förbryllade Konungen i Sverige och krigs-projektmakarne härstädes; hvarjemte Kejsarinnan Catharinas uppmärksamhet, — som befallde sin resident Ruckman i Stockholm, att noga underrätta sig om hvad dessa utomordentligt påskyndade svenska krigsutrustningar betydde, — föranledde Gustaf III gifva kontra-ordres för flottans utrustande och krigsskrytet tystnade. Konungen skyndade sig att skrifva hem, att hans minister i Köpenhamn, general Sprengtporten, hvilken sedan 18 månader vistades på permission i Sverige, skulle återvända på sin post; men grefve Creutz uppsköt hans afresa, emedan hans hastiga återkomst till Köpenhamn skulle haft utseende af en fruktan eller oro öfver de försvarsanstalter, som Danmark vidtog.

Den förklaring grefve Creutz, uti Konungens namn, afgaf till den ryske minister-residenten Ruckman hölls hemlig i Sverige, men infördes genom Rysslands åtgärd uti de holländska tidningarne; allmänheten slöt deraf, att det varit vida bättre, att bespara sig en dylik förödmjukande explikation.

Vexelaffärerna i Stockholm gingo allt sämre och sämre. Kursen hade nu stigit till 50 skilling per riksdaler banko; man hade hoppats att genom försäljningen af Sveriges ex-

porterade metaller och öfriga produkter nedtrycka kursen; men ingen verkan deraf spordes på börsen. Till råga på olyckan inträffade, att de franska subsidierna, hvars ena qvartal skulle erläggas i Mars, som brukat exakt betalas och hvarpå baron Liljencrantz räknat till liqviderande af räntorna på det holländska lånet, läto vänta på sig; man gjorde påminnelser härom till härvarande franska ambassadör, markis de Pons, då det upplystes att subsidierna verkligen blifvit utbetalade och deponerade i Paris, men att den nye svenske ambassadören derstädes, baron Staël, försummat att emottaga dem och derom avertera, som var ett dåligt tecken på hans ministeriella påpasslighet.

För att sätta en gräns för vexelprejerierna och hindra svenska myntet att utföras ur landet, öfverenskom baron Liljencrantz med bankens fullmäktige att för banko-sedlar uppköpa silfvertackor till ett värde af 500,000 rdr och transportera detta silfverförråd hälften till Holland och hälften till Hamburg, att der bilda fonder för att kunna draga vexlar på i bankens namn. Denna operation, ehuru syftande på att utarma landet, var bättre, än att se det myntade silfret utfördt till fremmande land, som annars ej kunde undvikas. Banken såsom bank förlorade intet derpå, ty hon levererade ej sitt silfver utan i mån hennes sedlar indrogos; proportionen uti cirkulerande sedlar emot deponeradt silfver blef alltid densamma, på sätt Riksens ständer år 1778 derom bestämt. Men genom denna baron Liljencrantz' anordning, för att tygla vexelkursen, var cirkulationen likväl minskad med en million bankosedlar. Under dylika förhållanden kunde likväl *ett* ondt ej botas, utan genom frammanandet af ett *annat*, och detta sednare onda syntes vara det för Riket minst betungande, ehuru det endast var ett palliativ.

Konungen anlände till Venedig den 3 Maj. Två af republikens ädlingar blefvo deputerade, att åtfölja H. M. och bevisa honom all heder; desse deputerade upphittade hvarje dag något nytt att se eller att företaga sig; alla dagar utmärktes genom någon fest, spektakel eller annan tillställning. Efter några dagars vistande i Venedig fick Konungen frossan; stadens fuktiga luft föranleder ofta denna

sjukdom [1]). H. M. hade flera ganska häftiga anfall och blef tvungen att uppskjuta sin afresa, som han annars velat påskynda i anseende till pesten, som utbrutit i Dalmatien och hvaraf venetianarne fruktade blifva smittade; men Konungens helsotillstånd tillät honom icke att lemna Venedig förr än den 15 Maj, då han begaf sig till Verona, derefter till Padua och fortsatte i korta dagsresor färden mot franska gränsen. H. M. uppehöll sig blott tre dagar i Turin och embarkerade i Genua, för att afresa till Toulon.

Konungen lemnade sin stora svit i Venedig. Dessa personer begåfvo sig derifrån direkte till Sverige. Riksrådet Sparre erhöll tillstånd att äfven återvända till Stockholm. Konungen var åtföljd på resan till Paris endast af sin kammarherre baron Taube, af min son (*grefve Axel v. Fersen*), hvilken tjenstgjorde såsom vakthafvande kapten vid Gardet, af kammarherren Armfelt, sin favoritpage Peyron, samt af chefen för utrikes ärendenas bureau herr Franc.

Hertig Carl af Södermanland, öfverhopad af skulder och utan kredit, tog sitt parti att draga sig tillbaka på sitt slott Rosersberg med sin gemål och hof, för att der tillbringa 3 år. Hertigen befallde att man skulle sälja en del af hans hästar och vagnar; han lemnade fria händer åt baron Ruuth, som var chef för hans hof, att förafskeda öfverflödiga domestiker och använda besparingarne till skuldernas afbetalande. Denna démarche gjordes i förhoppning att Konungen skulle betala Hertigens skulder. Han meddelade Konungen sitt beslut, att lemna hufvudstaden; men Konungen gick ej in på att betala skulderna, och hertigen öfvergaf Stockholm i slutet af Maj månad, efter att hafva verkställt generalmönstring med gardes-regementet [2]).

Enligt Konungens befallning inryckte gardes-regementet, dragonerne, artilleriet och Enkedrottningens regemente i läger på Ladugårdsgärdet den 1 Juni och qvardröjde der till och med den 29 i samma månad. H. M. hade tillskrifvit öfverste Aminoff, att han påräknade återkomma till Stock-

[1]) Se, rörande Konungens vistande i Venedig, d. v. öfverstens grefve Axel v. Fersens bref till sin fader, daterade Venedig d. 5, 12 och 14 Maj 1784; bilagan N:o XVII.

[2]) Se härom hertiginnans af Södermanland bref af d. 18 Juli 1784, bilagan N:o XVIII.

holm tids nog, för att sjelf inrycka med sitt gardes-regemente i hufvudstaden. Ingen menniska trodde derpå; men det låg i Konungens karakter att missleda alla dem, som stodo i beröring med honom. Konungens tält blefvo uppslagna i lägret, såsom hade han der kamperat.

Den öfriga arméen hade befallning att ligga qvar på roten, och intet regements-möte hölls i anseende till hungersnöden, som härjade i provinserna; der öfverflöd förut rådt, såsom t. ex. i Östergöthland, kostade nu en tunna råg 4 rdr specie och såldes endast undantagsvis och som ett ynnestbevis.

Prinsessan Sofia Albertina, som ej hade något lustslott eller landtställe, hyrde för tre månaders tid egendomen Lambohof i Östergöthland, i närheten af Linköping. Hon flyttade dit den 3 Juni med hela sitt hof, för att der tillbringa sommaren, tills Konungens återkomst.

Af hela kongl. familjen var det endast Drottningen, som tyckte om staden. Konungens frånvaro lemnade henne frihet att följa denna sin smak, för första gången i sitt lif. Hon tillbringade sin tid med friherrinnan Manderström, att promenera till Carlberg, Ulriksdal, Djurgården och i Kungsträdgården, och försummade aldrig att två gånger i hvarje vecka bevista operan och två gånger den franska komedien. Den återstående tiden tillbringade hon i tillbakadragenhet i sina smårum. Hennes Maj:t hade en afsky för umgängeslifvet i stora verlden, och en afgjord smak för ett enskildt, husligt lefnadssätt. Hon hade stundom underliga idéer hvad beträffade förströelser. Bland annat hade hon det infallet, att gå och äta frukost på värdshus på malmarne, hvarest adelsmän och borgare ofta hade deras pic-nics, och det oaktadt statsfruarnas föreställningar, som åtföljde Drottningen på dessa promenader, hvilka hon gjorde i liten vagn, med en eller två lakejer på vagnen och utan cortège. Dessa tvenne damer, helt ensamma, läto servera sig dejeuner på *Ulriksdals värdshus*, äfvensom vid *Claës på hörnet*. Emedlertid inställdes snart dessa små förströelser, till följe af de föreställningar af det opassande deri, som utan uppehåll framställdes. Drottningen befarade att Konungen ej skulle gilla dem.

Prinsessan Sofia Albertina fann intet annat än tomhet och ledsnad på landet. Uppfödd i hof, fann hon sig utom sitt element och önskade lifligt Konungens återkomst för att träffa honom vid Drottningholm. Hon var måhända den enda, som saknade Konungens frånvaro. Det husliga lifvet passar ej för kungliga personer; reducerade att lefva på sina egna intellektuella tillgångar och af sina kunskaper förströs, utan smickrare vid deras dörrar eller lismare vid deras fötter, utan ståt eller representation, utan omväxling af föremål eller trakasserier, utan befallningar att utdela, befinna de sig i en tomhet och i ett öfvergifvet tillstånd, hvarvid deras själ dukar under. Det är endast skoftals eller genom ett hjeltemodigt bemödande som det verkliga landtlifvet kan vinna, för kort tid, nåd för deras ögon.

Konungen landsteg på Frankrikes jord i Toulon, der han endast kort tid uppehöll sig. Han souperade hos biskopen; såg en luftballon uppstiga; kastade en blick på hamnen och krigsflottan och afreste derefter, tagande vägen öfver Lyon till Paris. Baron Staël, Konungens ambassadör vid franska hofvet, hade rest H. M. till möte i Lyon och åtföljde Konungen till Paris, dit H. M. anlände den 7 Juni, utan att i södra Frankrike hafva sett hvarken Langedocs kanal eller hamnen i Brest, ej heller något af de etablissementer, som hedra och lyckliggöra detta land.

Ludvig XVI hade låtit sätta i ordning en våning åt Gustaf III i Versailles; men denne sednare tog sin bostad hos sin ambassadör och begagnade icke den för honom afsedda våning, utom när han besökte det franska hofvet. Konungen och Drottningen i Frankrike, den kongl. familjen, staden Paris och alla statskorporationer täflade om att göra Gustaf III:s vistande i Paris angenämt; spektakler, fester, fyrverkerier, illuminationer, alla utvägar begagnades till uppnående af deras afsigt. Konungen åtnjöt ett särdeles anseende i Frankrike. Enthusiasmen öfver Sveriges revolution år 1772 hade intryckt djupa minnesmärken i alla franska hufvuden, och hade bibehållit sig, om Konungen ej sökt utplåna dessa hågkomster genom sin ombytlighet och små drag af högfärd och omåttliga anspråk.

Herr Peyron spelade i Paris en rôle, som blef föga gynnsam för Gustaf III:s uppträdande derstädes. Denne olycklige unge man, för hvilken Konungen sedan några år fått en passion, lika föga hedrande för den ene som för den andre, hade under en kort tid tjent uti grefve De la Marks regemente såsom sekund-kapten; men som detta regemente år 1781 blef kommenderadt att afgå till Ostindien, för att der kämpa emot engelsmännen, och herr Peyron, som ej kunde fördraga sjöresor, hittade på att formera en komplott i Brest med 15 officerare af nämnde regemente, hvilka gjorde myteri emot ordren rörande regementets destination, medelst en enhällig deklaration att de ej ville afgå *till sjös*, för att tjenstgöra i Indien, emedan de förpligtat sig tjena Frankrikes Konung till lands, men icke till sjös. Grefve De la Mark, regementets chef, anmälde detta för krigsstyrelsen; en krigsrätt sattes, att förhöra och döma och Peyron med sina 15 uppstudsige kamrater blefvo från arméen utstrukne, såsom ovärdige att tjena Konungen i Frankrike inom någon grad. Denna händelse hindrade icke Peyron att, vid sin återkomst till Sverige, blifva af Gustaf III emottagen med demonstrationer af det ömmaste deltagande. H. M. gaf honom ett kompani vid Wermlands regemente, och utnämnde honom till sin förste kammarpage. Han medföljde äfven Konungen på den italienska resan och H. M. bemödade sig vid franska hofvet, för att han skulle återfå sin beställning vid regementet De la Mark, alltid påstående, att det vore en förföljelse af regementschefen, som härledde sig från dennes dåliga lynne, ehuru Peyrons brottsliga beteende var bevisadt genom hans egenhändiga bref till sina svenska kamrater baronerne Wrede, hvilka Peyron också sökte förleda, att deltaga uti hans komplott, men hvilka vägrade det, afgingo till Indien att tjenstgöra under m:r Suffrin, och slutade der deras lif med all heder.

Gamla grefvinnan De la Mark, hvilken sedan Konungen första gången var i Paris år 1770 hade varit i vänskapliga relationer med H. M., hade alltid sedan denna tid protegerat svenskarne. Hon hade med högligheter öfverhopat denne samme Peyron, som Konungen rekommenderat till henne; hon hade logerat honom i Paris uti sitt hôtel; hade

tillbjudit honom sitt bord och hade förskaffat honom en kaptens fullmakt vid sin nevös regemente, med ett särskildt appointement. Men med de bästa bemödanden var det grefvinnan De la Mark omöjligt att understödja en person, som, öfverbevisad och dömd för insubordination, ej ansågs mera värdig att tjena i Frankrikes härar. När hon fick veta, att denne samme Peyron medföljde Konungen och att han ämnade gå till hofvet och i staden att presentera sig såsom hofjunkare hos Konungen af Sverige, tillskref hon Peyron ett artigt bref, afrådande honom att besöka henne; hon skref också till öfverstekammarjunkaren baron Taube, på det denne måtte öfvertala Konungen att skicka hem Peyron, utan att han visade sig i Paris, der han endast hade att vänta sig obehag. Dessa bref anlände tidigt nog i Rom; baron Taube uppfyllde sin pligt hos Konungen; men H. M. förargades deröfver och påstod att han var en nog mäktig monark, för att beskydda sin vän Peyron mot De la Marks familj.

Så snart Konungen ankommit till Paris, egde en explikation rum öfver detta ämne mellan H. M. och grefvinnan De la Mark; de mest påtagliga bevis inverkade alls intet på Konungen, lika litet som hederns och den militära tjenstens lagar, hvilka i Frankrikes arméer följdes med den yttersta grannlagenhet. Denna explikation ledde tvertom till ett brouillerie. Konungen visade missaktning emot grefve De la Mark, och utmärkte honom genom sin ohöflighet. Markisinnan Polignac, Drottning Marie Antoinettes favorit, gaf en souper för Konung Gustaf III, dit grefve De la Mark äfven blef bjuden. Då Gustaf III derom blef underrättad, befallde han sin ambassadör, baron Staël, att begifva sig till markisinnan Polignac, för att säga henne, att om hon intet skickade återbud till grefve De la Mark, ämnade Konungen icke hedra hennes souper med sin närvaro. Baron Staël vägrade åtaga sig denna odiösa kommission, som ej kunde hafva annat än ledsamma följder; han bad Konungen ihågkomma, att han under sitt inkognito ej var annat än en enskild person, och att denna hans hotelse, under dylika omständigheter, ej skulle väl upptagas af markisinnan Polignac, hvars inflytande var allsmäktigt vid franska

hofvet, och allt hvad grefven af Haga kunde göra vid detta tillfälle, förutsatt att det vore honom omöjligt att dväljas under samma tak med grefve De la Mark, vore att ursäkta sig med något hastigt illamående och att ej infinna sig på denna souper. Sedan Konungen nogare eftertänkt saken, gick han på markisinnan Polignacs souper och bemötte grefve De la Mark på ett högst ohöfligt sätt.

Oaktadt all den protektion, som Konungen slösade på Peyron, kunde han ingenting utverka för denne vid franska hofvet, och kunde ej förhindra att Peyron fick lida mycken smälek af de franska officerare, som kände honom, och höra förebråelser för feghet. Peyron sökte flera gånger tillträde hos grefve De la Mark, för att rättfärdiga sig, men blef alltid afvisad. Han insåg nu först, ehuru för sent, att han burit sig dumt åt, och att gamla grefvinnan De la Marks välmenande råd, som han redan i Rom erhöll, vore bättre än Konungens, hans herres. Förtviflad öfver denna belägenhet, hvarur han ej kunde draga sig annat än genom en coup d'éclat, beslöt han affordra grefve De la Mark förklaring häröfver. Tillfälle härtill yppades vid en fest, som guvernören i Paris hertigen de Brissac gaf för Gustaf III och det franska hofvet, der Peyron utmanade grefve De la Mark till enviges-kamp för att återställa sin heder. De la Mark stämde möte den följande dagens morgon i Boulognerskogen. Grefven infann sig der den 25 Juni kl. 10 på morgonen, med vicomte de Noailles såsom sitt vittne. Peyron kom äfven dit med grefve v. Schwerin, kapten vid svenska gardet, såsom vittne. Striden blef kort: vid det andra utfallet, af båda de stridande verkstäldt på samma gång, blef grefve De la Mark sårad i bröstet och Peyron dödad. De la Marks stöt var riktad mot Peyrons öga och sålunda inträngde värjan genom hufvudskålen och in i hjernan. Grefve Schwerin återförde i en vagn Peyrons döda kropp till svenska ambassad-hôtelet, der Konungen bodde, hvilket ej kunde verkställas utan svårighet, emedan de patrullerande gendarmerne arresterade Schwerin vid porte Chaillot, och han blef först frigifven på svenska ambassadörens reqvisition till polis-löjtnanten i Paris, som lät uppsätta ett förhörsprotokoll öfver Peyrons död, innehållande, att han ljutit

döden af ett påkommet slaganfall, hvarigenom denná affär undandrogs domstolarnes inblandning.

Konungen blef förtviflad öfver förlusten af sin gunstling; emedlertid dolde han sin smärta ute i verlden. Han sände sin öfverstekammarjunkare baron Taube, för att efterhöra grefve De la Marks tillstånd; men han brouillerade sig fullkomligt med grefvinnan De la Mark, ehuru hon sökt på allt sätt förekomma denna sorgliga katastrof. Hela Paris talade om denna tvekamp och häcklade Konungens uppförande. Man fann det underligt att sonen till en sidenfabrikant, som år 1747 expatrierat sig från Lyon, var blefven så kär för Gustaf III, ehuru han inga andra företräden hade, än dem som ungdom och yttre utseende förläna.

Några dagar efter Peyrons död presenterade sig en ung flicka med ett litet barn, sägande sig vara den aflidnes hustru. Hon hade hvarken att förete bref från sin föregifne man, ej heller något lagligt vigselbevis, ej ens bevis att barnet var döpt i Peyrons namn. Det oaktadt mottog Konungen detta fruntimmer såsom Peyrons maka, åtog sig barnet, åt hvilket H. M. förlänade en pension och expedierade ett bref till Riddarhuset, för att anteckna detta barn såsom laglig son till adelsmannen Peyron, ehuru dennes moder och bröder vägrade att erkänna barnet.

Konungens tillgifvenhet för den aflidne hade inga gränsor. Under H. M:ts vistelse i Rom, bad han Påfven tilldela Peyron Maltheser-ordens dekoration. Påfvarne hade rätt att utdela fyra dylika såsom ordre honoraire, med dispens från adels-profven.

Ingen kunde utveckla mera verksamhet än Konungen i att gå och se byggnader och kuriositeter i Paris. Han bevistade två gånger parlamentets domstol, dervid han blef komplimenterad af dess förste president, bekant för sin vältalighet. Samma dag gjorde H. M. en tour utom Paris, för att se trädgården vid Armenonville och slutade med en souper hos hertigen af Richelieu. Statsministern baron Breteuil, hertigen af Choiseul och mer än 40 personer af den högsta utmärkelse voro der närvarande. Samtalet rörde sig kring parlamentet och den vältalighet, som der odlades. Konungen berömde mycket den förste presidentens tal, och

tilladè: *Hvad mig beträffar är jag född och uppfostrad med vältalighet; uti ett republikanskt regeringssätt, som det svenska fordom var, utbildas vältaligheten. Det finnes ännu i Sverige ädlingar, hvilka yttra sig utmärkt väl i allmän diskussion; bland andra är detta fallet med fältmarskalken grefve Axel Fersen; vi hafva icke alltid varit af samma mening; emedlertid måste jag göra honom rättvisa: det anseende jag åtnjuter i Sverige härleder sig från min börd; för sitt har han ensamt att tacka sina förtjenster, och han beherrskar verkligen i denna stund nationen mera än jag sjelf.*

Detta utlåtande meddelades af baron Breteuil, som allt sedan sin ambassad i Sverige varit min vän, och berättades mig af min son (*grefve Axel v. Fersen*). Alla närvarande funno denna bekännelse högst ovanlig genom den förening af högdragenhet och modesti, som deri förefanns.

Mesdames de France, Konungens systrar, gåfvo Gustaf III äfven en souper och en liten fest uti deras landthus. Konungen ankom dit något sent och presenterade sig i grå surtout, med väst och byxor af lärft samt mycket illa kammad. Prinsessorna och alla närvarande voro parerade på passande sätt. Hof och stad blefvo stötta öfver denna grefvens af Haga ohöflighet.

Drottning Marie Antoinette förenade med sina personliga gracer och behag en musikalisk talent och en rätt vacker röst; men anseende det under sin värdighet, att låta applaudera sig af hofvet, skänkte hon sig nöjet af en liten koncert hos sin favorit markisinnan Polignac, der hon rätt ofta souperade och hvarest hon ej ville se annat än en mycket liten krets. Konungen af Sverige blef dit inbjuden. Drottningen hade sammansatt sin lilla koncert af de utmärktaste musici; hon ville äfven, för att roa och hedra Konungen, sjelf sjunga en liten visa; men Konungen gaf så liten akt derpå, att han samtalade under det Drottningen sjöng. Sedan koncerten var slut, yttrade Drottningen:

Il me semble, Monsieur le comte, que Vous n'aimez pas la musique.

Pardonnez moi, Madame, — svarade Konungen — *je l'aime, mais sur le théatre.*

Denna replik ansågs ohöflig och föga passande för tillfället.

Gustaf III infann sig i all förtrolighet hos den franska konungafamiljen att der dinera eller soupera. Han bemäktigade sig der konversationen, för att omtala historien med sin revolution i Sverige år 1772, eller redogöra för sin national-theater och sin fransyska komedi med alla möjliga anekdoter, rörande trakasserier samt aktörers och aktrisers amouretter; hans förste aktör Monvel blef dervid berömd såsom en artist utan sin like. Den franska kongl. familjen, hvilken ansåg det under sin värdighet att sysselsätta sig med dylikt lappri, blef uppledsnad af dessa samtal, hvilka ej varierades med annat än detaljer från H. M:ts italienska resa och den ecklesiastika etiketten i Rom och på andra allmänna ställen, hvilka försatte societeten i gäspning och gaf den ofördelaktiga intryck af svenske Konungens småaktiga lynne. Bland andra obetänksamma yttranden voro äfven de varma uttryck, hvarmed Gustaf III vid dylika tillfällen förordade nyttan af resor, och gaf tillkänna sin förvåning deröfver, att icke alla konungar reste, så mycket mera som de behöfde det ganska väl, för att förskaffa sig nödiga kunskaper att väl styra sina undersåtare. Ludvig XVI kunde icke just vara mycket smickrad öfver dessa reflexioner.

Det kunde ej vara mycket intressant för den franska konungafamiljen att få veta, att Gustaf III hade i Paris gjort besök hos mamsell Ekerman, theater-mamsell i *dåvarande* vidsträcktaste betydelse, som H. M., under hennes vistande i Stockholm, hotat med att insätta på spinnhuset, och som, för att undandraga sig H. M:ts förföljelser, hade flyktat till främmande land, der hon dref ett af sina yrken, under namn af madame Ahlgrén. — Det var lika litet intressant att höra Konungens opinion om riksrådet grefve Hessenstein, hvars egenheter Gustaf III blottade, påbördande honom flera löjliga saker än han gjort, och bekände H. M. vid öppet bord, att han befallt Hessenstein residera i sitt gouvernement Stralsund, på det han ej måtte komma till Paris för att yfvas med sina anspråk såsom furste och gifva fritt lopp åt sitt för trakasserier böjda lynne.

Alla dessa små misstag betog Drottningen af Frankrike och dess hof den höga opinion de haft om Gustaf III.

Drottningen syntes mindre angelägen om honom, och gaf ett bevis derpå vid en souper hos hertigen af Choiseul; vid det spektakel, som der gafs, placerade sig nemligen Drottningen såsom hade Gustaf III ej varit närvarande, och vid soupern, som serverades vid små bord, placerade hon baron Taube bredvid sig och svenske Konungen fick sätta sig vid ett annat bord.

24:e Kapitlet.

1784. Juni—December.

Underhandling om ön S:t Barthelemys afstående till Sverige. — Baron Staëls och m:lle Neckers förbindelse oafgjord. — Konungens likgiltighet för lärde och filosofer i Paris. — Uppköp under resan. Bemödanden att presentera den s. k. svenska drägten. — Ludvig XVI:s presenter till Gustaf III. — Kon. afreser från Paris d. 19 Juli och anländer till Stockholm d. 9 Aug. Hans emottagande i staden och på hofvet. Flyttar ut till Drottningholm. — Reflexioner öfver Kon:s resa. — Franska hofvets enkla lefnadssätt och familjeförhållanden. Gustaf III:s samtal med drottn. Marie Antoinette härom. — Missnöjen inom landet. — Fruktan för krig mot Danmark. — Rysslands demonstrationer mot Sverige. — Missnöjet i Finland med den nya rustnings-, skattläggnings- och egodelnings-methoden. Lagman Simmingskjölds bankrutt. Hans biografi. Rymmer ur Riket. — Kronprinsens uppfostran och framsteg. Baron Sparres förtjenst dervid. Huru Kon. visar sin erkänsla derför. Sparrens explikation med Kon. öfver dennes onådiga bemötande. — Vistandet på Drottningholm. Kon:s, hertigarnes och hofherrarnes lättfärdiga förlustelser. — Traktaten om S:t Barthelemy meddelas Rådet. Kon:s rundresa genom landet; anekdoter derom. — Kon. flyttar till Gripsholm d. 10 Okt. — Trakasserier rörande theater-förhållanden. — Huru regeringsärendena behandlas. — Handeln med sysslor och embeten. — Våning åt Armfelt i K. Slottet. Kon:s våning repareras. — H. M:ts sysselsättningar och förströelser. — Lefnadssättet vid hofvet. — Ordens-utnämningar. De ecklesiastika ledamöternes dubbning. — Theater-förhållanden vid hofvet och i staden. — Slädparti från Gripsholm till Stockholm och åter. — Hertig Carls öfvernaturliga och mystiska funderingar. — Hertig Fredriks sysselsättningar. — Kronprinsens uppfostran och undervisning. Anekdoter härom. — Rosenstein blir H. K. H:s lärare. — Kon:s trägna sysselsättningar med mise en scène af operan *Gustaf Wasa* och skådespelet *Christina*. — Förbud emot hammarskatts-tillökning. — Intriger vid bankofullmäktigs utnämnande efter aflidne doktor Rosén. — Julaftonens firande vid hofvet.

Konungen underhandlade, sedan lång tid tillbaka, med Frankrike, för att erhålla possession af någon ö i de amerikanska farvattnen, sålunda gifva mera utsträckning åt Sveriges handel och sätta vårt land i tillfälle, vid sig yppande krig mellan Frankrike, England, Holland och Spanien att draga bättre fördel af frakthandeln i denna del af verlden. Denna affär hade mycket väl kunnat afslutas utan Konungens närvaro vid det franska hofvet; men Gustaf III hade förbehållit sig få lägga den sista handen dervid, för att med denna

vackra förevänning färglägga sin resa till Paris, likasom den italienska resan föregafs vara föranledd af armens benbrott. Dessa undflygter ansågos nödvändiga, emedan allmänna opinionen var mycket emot Konungens vistelse i främmande länder. Den ifrågavarande traktaten afslutades af svenska och franska Konungarne personligen i Versailles. Frankrike afstod för all tid till Sverige ön S:t Barthelemy bland Antillernas grupp och Sverige gaf Frankrike uti utbyte handelsfrihet i Götheborg, att der formera ett upplag af sina handelsvaror och äfven bygga skepp; med ett ord åtnjuta samma fördelar och företräden, som svenska undersåtare voro medgifne. Man är ännu ej rätt upplyst om fördelarne och olägenheterna af denna traktat. Ön Barthelemy är en af de minsta bland Antillerna; den har endast en fjerdedels svensk mil i diameter; jorden är ofruktbar, sött vatten fattas; der saknas god hamn, och innevånarne utgöras af 2 à 300 fattiga kolonister, inräknadt negrerne. Der odlas endast litet bomull. Alla lifsmedel måste hemtas från Europa eller från omgifvande franska kolonier.

Det andra föremålet för Konungens underhandlingar var hans ambassadörs, baron Staëls giftermål med fröken Necker, ensam arfvinge till fadrens omätliga rikedomar, hvilken varit general-kontrollör öfver Konungens i Frankrike finanser. Fröken Necker önskade detta giftermål, men föräldrarne visade, genom deras envisa tystnad, ringa disposition för denna förbindelse. Gustaf III trodde att hans närvaro i Paris och hans förmåga att öfvertala skulle bringa denna sak till ett lyckligt slut; men vare sig att herr och fru Necker ej ville stöta sig med svenska Konungen eller att de hade vigtiga angelägenheter att besörja i Schweitz; de reste dit, och öfvergåfvo Paris få dagar före Konungens ankomst, och H. M. blef urståndsatt att verka för baron Staëls bästa.

Konungen försummade helt och hållet de lärde i Paris ehuru desse trodde sig värda någon uppmärksamhet, och väntade sig densamma. Som H. M. hade mycket umgått med dem år 1770, då han första gången besökte Paris, var det ej mycket klokt, att nu försumma denna i Frankrike utmärkta klass, som eger i sin makt att uppehålla furstars

anseende genom det rökverk de tända i sina arbeten. Kejsarinnan Catharina II i Ryssland vårdar sig om dem så mycket, att hon derför årligen uppoffrar en betydlig penningesumma. Men Gustaf III trodde sitt anseende vara så väl grundadt, att han ej behöfde göra sig besvär med att upprätthålla detsamma. Hans vigtigaste sysselsättning i Paris var att bese hus, trädgårdar och alla theatrar, som han alla dagar besökte med sådan trägenhet, att han ofta försummade nödvändiga höflighetsbetygelser, och att han lät vänta på sig vid de soupéer och fester man tillställt till hans ära.

Uti Italien hade Konungen uppköpt statuer, vaser, antika saker och några taflor; i Paris köpte H. M. alla slags porcellaine och bronzer, för att dermed pryda sina rum.

Konungen bemödade sig på allt sätt att ackreditera sin s. k. nationaldrägt; han och hans svit ikläddes i början densamma och förevisade den öfver allt der han kunde; men detta blef utan framgång. Drottning Marie Antoinette och franska hofvet fann denna drägt hvarken vacker eller beqväm, ej heller gagnelig i något hänseende; och efter några fåfänga försök i början af sin sejour, aflade H. M. och dess svit dessa kläder och anlade den i det öfriga Europa brukliga umgängesdrägt.

Konungen i Frankrike gjorde Gustaf III en skänk af två vackra gobelins-tapeter, af en stor sèvres-bordsservice jemte en otrolig mängd porcellaines-grupper i biscuit för att ordna bords-plateau'erna. De elaka tungorna vid hofvet anmärkte, att den ena gobelinen föreställde en scen ur Don Quichotte och den andra en theatralisk föreställning.

Gustaf III hade vid sin ankomst till Paris tillkännagifvit, att han ej ämnade qvarstanna i Frankrike öfver 14 dagar; han vistades der redan på 7:de veckan. Man började derföre finna sig uttröttad af den svenske Konungen, så i stadne som vid hofvet. Suveränerne äro ej gjorde att beskådas på allt för nära håll. Drottningen af Frankrike och hennes favorit markisinnan Polignac voro de enda som försvarade Konungens anseende, som sjelf började inse, att en längre sejour skulle blifva ofördelaktig för honom. Gustaf III tog derför afsked af Ludvig XVI och dess familj

och afreste från Paris den 19 Juli 1784 [1]). Han hade hållit vad med Ludvig XVI att han skulle vara hemma i Sverige inom 20 dagar. H. M. afreste från Paris med min son (*grefve Axel von Fersen*) uti en kurir-chäs och åkte natt och dag, genom Flandern, Westphalen och delar af norra Tyskland, ända till Travemünde, hvarest Konungen inskeppade sig på sin kutter Amadis, som ankommit från Carlskrona för att möta honom; man satte genast till segel och styrde kurs på Stockholms-skären. H. M. landsteg vid Sandemar den 9 Augusti, tog der en gammal calèche ur baron Wattrangs vagnshus för att dermed färdas till Stockholm, och anlände till K. Slottet samma dag kl. 7 på aftonen, utan annan följeslagare än min son. Som Konungen ej denna dag var väntad, och då man väntat att en kurir förut skulle anlända och tillkännagifva H. M:ts ankomst, fann han ingen menniska att emottaga sig, och han hade det nöjet att öfverraska stad och hof. Konungen hade väntat att Drottningen och den kungl. familjen skulle hafva ordnat någon fest för hans emottagande. Konungens öfverste-kammarherre Ridderstolpe och flere andra hofmän hade också framställt denna idé för Drottningen; men Hennes Maj:t svarade dem: *Jag är i fullkomlig ovisshet om Konungens återkomst; jag är ej nog rik för att kunna gifva en fest värdig min höge gemål, och jag afskyr mesquinerie vid ett dylikt tillfälle.*

Konungen syntes icke nöjd med den enkelhet, hvarmed han blef emottagen i Stockholm. Folket visade icke den minsta glädje öfver hans återkomst, och öfverståthållaren baron Sparre hade mycket besvär att öfvertala borgerskapet sammanskjuta en fond till uppbyggande af en stenbro öfver Riddarholms-kanalen och genom detta monument för efterverlden föreviga minnet af Konungens italienska resa, en tilldragelse som, noga betraktadt, kunde falla i glömska utan att hvarken minska Gustaf III:s ära eller vanställa hans historia.

---

[1]) Flere intressanta detaljer rörande Gustaf III:s sejour i Paris förekomma i *Louis XVI, Marie Antoinette et madame Elisabeth,* par Feuillet de Conches. Tome IV, pag. 434—455.

Konungen befallde att följande dagen i Stockholm och, så fort derefter ske kunde, i alla landets kyrkor Te Deum skulle afsjungas och tacksägelse hållas öfver Konungens lyckliga återkomst till fäderneslandet. Samma dag på morgonen var stor cour och grand couvert, och om qvällen opera. Då Konungen lemnade theatern reste han direkte till Drottningholm. Drottningen och hofvet kommo dit den följande dagen. Stockholms innevånare tillkännagåfvo deras ledsnad öfver att se Konungen så hastigt lemna sin hufvudstad, efter en så lång frånvaro. Borgerskapet anmodade öfverståthållaren baron Sparre låta Konungen förstå, huru hans och hofvets frånvaro var skadlig för deras handel och för hufvudstadens välbefinnande; men allt detta hade ingen verkan.

Konungen syntes mycket mindre tillfredsställd med sin resa än man haft skäl att förmoda. Med undantag af forntidens monumenter i byggnadskonst, samt de sköna konsternas alster, behagade honom ej Italien, hvarken hvad beträffade klimatet, ej heller umgängesverldens sätt att vara. Likväl behagade Rom H. M. undantagsvis, för den otvungenhet der rådde och emedan det påfliga hofvet ej på minsta vis besvärade honom, då Hans Helighet alltid framlefde sin tid i tillbakadragenhet. Det möte Konungen hade med Kejsaren Joseph II och som den förre länge åstundat, i förhoppning att derigenom kunna göra ett slut på sitt trakasseri med det kejserliga hofvet, beträffande grefvinnan Kageneck, tog en helt motsatt vändning och de två monarkerne skiljdes från hvarandra mindre vänner än de förut varit.

Konungen var ej heller särdeles tillfredsställd med sin sejour vid det franska hofvet, ehuru man der bemödade sig att mottaga honom väl och roa honom på allt sätt. Han återfann ej hos Ludvig XVI den fryntlighet som utmärkte Ludvig XV, ej heller fans mera madame Du Barrys intriger att draga fördel af, samt alla de trakasserier denna qvinna anstiftade och deri Gustaf III, vid sin föregående vistelse i Paris, inblandat sig. Äfven saknade Gustaf III de tvenne föregående monarkernes etikett. Ludvig XVI lefde utan all ceremoni med Drottningen och sin familj, som dagligen spisade vid hans bord. Drottningen gick på pro-

menader, på besök och soupéer, utan vakt eller cortège, till sina statsfruar: Konungens barn hade ingen kunglig representation, ej heller den minsta militär-bevakning för den föregifna personliga säkerheten. De uppfostrades såsom enskildes barn, af bättre folk och, inlärande dem de för deras stånd behöfliga kunskaper, arbetade man på att utrota alla idéer af högmod och kunglig spotskhet. Gustaf III blef deröfver så förvånad, att han meddelade sin tanka derom till Drottningen, påstående det vara opassande, att hålla dessa barn uti ett dylikt förnedringstillstånd; men Drottningen svarade, att hon ansåg det vigtigt att af dem göra *menniskor*, innan man bildade dem till konungar.

Förhållandet att Konungen var öfver allt känd, under hans resa uti Italien och i Frankrike, gjorde hans belägenhet mindre angenäm, än hvad han i inbillningen drömt sig densamma. H. M. kunde icke spela rolen af particulier, ehuru han antagit en sådan titel; grefven af Haga glömde hvarje ögonblick sitt inkognito, och vanan bibehöll hos honom anspråken på majestätets företrädesrättigheter, hvaraf ofta obehag uppstodo för honom, likasom för de furstar och land han besökte.

Konungen köpte hvarken diamanter eller taflor; men han utgaf mycket penningar för skulptur-arbeten, vaser och dylika föremål i italiensk marmor; äfvensom för bronzer, porcellainer och möbler i Paris.

Under det Gustaf III roade sig uti Italien och i Frankrike, trycktes svenska folket af hungersnöd, en stigande vexelkurs samt af fruktan för ett krig mot Danmark. Om de ovanliga krigsrustningar, som under öfverste Tolls bestyr fortsattes och till hvilkas befordran en million riksdaler voro upplånade uti Holland, egde sin grund uti K. M:ts uppsåt att bryta freden med Danmark, derom är ingen visshet. Men säkert är, att Sveriges innebyggare fruktade för krig och delade denna fruktan med Danmark. Hertig Carl och de som voro hos Konungen med nåd utmärkte utspridde ryktet härom. Oron blef allmän och ådrog Konungen ett nog förtretligt utlåtande af Kejsarinnan Catharina. Hennes resident Ruckman, hvilken man afspisat med höflighet vid dess första äskade upplysning öfver Sveriges krigsrustningar,

begärde än ytterligare, på Kejsarinnans vägnar, ett kathegoriskt svar, om Konungen i Sverige ämnade ofreda Danmark, hvilket detta sednare land egde anledning att förmoda, ehuru grefve Creutz gifvit försäkran om Konungens fredliga sinnelag, och då man väl vore underrättad att hemliga krigsanstalter fortsattes. Hennes Kejserliga Maj:t förklarade, att ehvad som helst hända kunde, vore hon förbunden att med all kraft biträda Danmark. Den danske ministern, grefve Reventlow, var rappelerad; den ryske, grefve Pouschkin, likaledes. Finska gränsen blef af ryska trupper förstärkt; 2,000 kossacker blefvo förlagde längs gränsen af Savolax och Karelen; ryske general-en-chef, grefven af Anhalt, uppehöll sig en lång tid med att visitera gräns-orterna och anlade magasiner för arméen. Hans general-adjutant blef skickad till Danmark och Norge och tog vägen genom Sverige och Finland tillbaka till Wiborg; under hvilken resa han koncerterade med Danmark och spionerade uti Sverige.

Utom denna oro voro Finlands innevånare på det högsta missnöjde öfver den rustnings-, skattläggnings- och egodelnings-method K. M. lät utöfva uti hertigdömet Finland; innevånarnes köpta skatterätt blef qvald, deras gamla stadfästade kartor och råmärken rubbade och all den jord, som befans öfverstiga det tunnlandstal landtmätaren, efter sin föreskrifna skattläggningsgrund, utstakade, hemföll till kronans disposition. Fordna kungabref, löften, försäkringar och jordegarnes eganderätt blef utan kraft och anseende. Adel, ståndspersoner och bönder vederfors lika. Ifrån alla Finlands provinser inkommo besvär häröfver; dessa ämnade ock att sända deputerade med underdånig föreställning, men det blef af öfverste Jöran Sprengtporten, som var bofast i Finland, afstyrkt. Han kom ensam till Stockholm och hade många sammanträden med presidenten grefve Herrmansson och flere Kammar-kollegii ledamöter, hvilket ock verkade, att Kollegium gick med sitt underdåniga hemställande till Konungen, om någon nödig ändring och inskränkning uti denna kameral-författning. Men Konungens svar, dateradt uti Versailles, medförde ett komplett afslag på Kollegii proposition. Både Finlands och Sveriges inne-

byggare misstyckte, att uti en så angelägen sak Konungen, utan råd, utan sakens pröfning och på en fremmande ort stadd, gaf uti en för dess undersåtares välfärd så öm sak ett så tvärt och onådigt utslag. Sveriges innebyggare fruktade, icke utan grund, att samma öde dem förestod; då intet skyddade eganderätten och jordens lagliga besittning uti Finland, af hvad orsak kunde den ega mera helgd uti Sverige?

Dyrheten och den höga vexelkurs, som då var stigen till 54 skilling på riksdalern och således inemot 8 skilling öfver dess al pari utmyntning emot Hamburger myntsorter, var ock en allmän plåga. Statssekreteraren Liljencrantz hade hållit kursen till Juni månad vid 48 skillingar, med dels lånta utrikes kapitaler samt de utur Banken köpta 100,000 dukater och 500,000 rdr specie; men sedan dessa voro utdragna och köpmansbörsens sammansättning intet hade någon motvigt, var intet återhåll med kursen, hvilken tog fritt lopp, efter handelsmännens vinningslystnad och skinneri, öfriga medborgare till förtryck. Flera bankrutter tillstötte, som rubbade krediten. Bland dem var lagman Simmingskjölds den märkvärdigaste. Simmingskjöld var af okänd ofrälse härkomst; hade i många år uppehållit sig uti Stockholm, okänd och föraktad såsom en man, den der intet annat lefnadssätt hade valt, än att skrifva graf- och bröllopps-skrifter uti borgarehus för några riksdaler och en måltid; utan vett och lärdom, men med en gåfva att rimma och att spionera på torg, källare och i kaffehus, gjorde han sig angelägen vid tillfälle af Augusti månads revolution år 1772, då hänförelsen för monarkiska väldet verkade på allmänheten. Han inställde sig hos riksrådet grefve Carl Scheffer, som var Konungens förnämste rådgifvare och syssloman. Med falska rapporter och nya projekter vann han denne herres förtroende och beskydd. Carl Scheffers ärlighet var utan misstroende och har i all sin tid varit blottställd för sina anhängares bedrägerier och skälmstycker. Genom riksrådet Scheffers förord fick herr Simming adelsbref, under namn af *Simmingskjöld;* kort derefter lagman fullmakt, utnämnd till riddare af Wasa-orden och Serafimer ordens historiograf. Carl Scheffer understödde honom med

penningar och flera välgerningar, medan herr Simmingskjöld skref falska sedlar och efterapade Scheffers namn och med falsk sigillstamp gjorde både stil och sigill så lika Scheffers, att de omöjligen från de verkliga kunde åtskiljas. Han lånte på en dylik sedel 4,000 rdr hos en köpman Arwidson i Götheborg och gjorde en dylik uti köpmannens namn, den han pantsatte hos riksrådet Scheffer. Detta dubbla bedrägeri dolde han ett par år derigenom, att intressena å båda sidor på dagen af Simmingskjöld betalades och att han uppsnappade Scheffers bref till bemälde köpman och svarade derpå, utan bådas vetskap. Icke dess mindre blef detta bedrägeri upptäckt, då riksrådet Scheffer reste till Götheborg och kom i samtal med bemälde köpman. Här fordrade billighet och försigtighet att genast lagföra Simmingskjöld; men riksrådet Scheffers svaghet verkade att han nedtystade bedrägeriet och betalde för Simmingskjöld den summa denne för dessa sedlar uppburit; men var då i okunnighet om flera sådana, af Simmingskjöld begångna bofstycken. Under denna tid hade herr Simmingskjöld kommit i förtroligt umgänge med Konungens kammar-favoriter, statssekreteraren Schröderheim och kammarherren Armfelt. Han hade fått inträde i Konungens garderob, der han användes till befordrande af de smutsigaste utsväfningar. Simmingskjölds uppvaktning hos Konungen och dess verkande rekommendationer till småsysslor och prestlägenheter, gaf honom ett anseende, det han nyttjade uti sin filouteri-rörelse, intill dess den, genom Diskont-kontoret i Stockholm, blef upptäckt; då man fick tydliga bevis på flera begångna crimina falsi. Öfverståthållaren ville låta arrestera honom, men Konungens hemliga ordres mellankommo, att låta honom rymma; dock lät Konungen återfordra Wasa-orden genom statssekreteraren Schröderheim, hvarefter lagmannen rymde och lemnade en bankrutt på öfver 60,000 rdr kapital, bestående uti falska sedlar och kautioner, utgifna af de förnämsta både köpmans- och adelshus, alla med deras namn och signeten så lika, att de ej kunde skiljas från egenhändig underskrift. All anledning var, att Simmingskjöld ej var ensam om detta grofva bedrägeri.

Emedlertid verkade dessa skälmstycken en allmän diskredit uti all penningerörelse; ingen antog någon sedel tecknad med hvem som helst; ingen tecknad kaution gällde. Allmänna papperen blefvo fyllda af protester, om någon sedel funnes af dens eller dens namn, så vore den falsk. Förvirringen var allmän och Konungen, för att stilla den, befallde justitiekansleren med flere lagkunnige, att en ny exekutions-stadga skulle författas, ehuru felet här ej låg i lagens ofullkomlighet, utan i dess öfverträdelse.

Konungen fann sin son hafva, för dess ålder, gjort stora framsteg i kunskaper. Han läste, skref och talade fransyska, dansade och öfvade allahanda kroppsrörelser med en föga vanlig skicklighet. Han hade inhemtat kristendomens första grunder. Hans omdöme utvecklade sig; han var höflig och vänlig och visade Konungen vida mer tillgifvenhet än som var fallet vid denne sednares bortresa. Ända hittills hade detta barns aversion för sin fader varit afgjord och anmärkningsvärd. Den nu inträffade förändringen och prinsens framsteg i öfrigt var frukten af riksrådet baron Fredrik Sparres, prinsens guvernörs omsorger. Konungen förklarade öppet sin tillfredsställelse öfver sonens framsteg; men intet ord af tacksamhet eller erkänsla till guvernören! han bouderade honom på ett stötande sätt. Baron Sparre hade, under Konungens frånvaro, gift sig med fröken Wrede, likväl icke utan att hafva dertill erhållit H. M:ts bifall. Emedlertid blef detta giftermål en orsak till guvernörens fallande i onåd. Konungen hade nemligen fått i sitt hufvud, att guvernören för ett konungabarn ej borde vara gift.

Vid det tillfälle då den unga riksrådinnan Sparre skulle presenteras vid hofvet på Drottningholm, bemötte Konungen henne mycket onådigt; hon blef ej inbjuden att dinera med Konungen, en under alla tider hittills bruklig etikett; hon var berättigad, såsom hustru till kronprinsens guvernör, att erhålla en bostad på Drottningholm, — den vägrades henne, ehuru Konungen upplät flera rum åt fruntimmer, hvilka alls icke tillhörde hofvet. Riksrådet Sparre blef icke kallad i den Konungens konselj, der han haft sin plats före H. M:ts afresa. Sparren begärde en audiens, för att explicera sig med Konungen, men ingen sådan blef honom beviljad. Slut-

ligen, uttröttad af alla dessa förödmjukelser, begärde han få nedlägga sin guvernörs-befattning. Konungen nödsakades nu att komma till en explikation, och efter några nådiga försäkringar af Konungen, lät Sparren förmå sig att qvarstanna hos prinsen, såsom dennes guvernör, ännu fyra år.

Hela den kungl. familjen var samlad på Drottningholm, och Konungen hade dit inbjudit alla unga fruar och herrar af sin umgängeskrets. Han hade gerna önskat, att all denna ungdom hade spelat komedier och formerat balletter för att roa honom; men hertiginnan af Södermanland samt grefvinnorna Höpken och Löwenhjelm, som hade talenter för theatern, vägrade att låna sig härtill, hvarföre dessa slags förströelser ej kunde åstadkommas. Veckan blef delad mellan operan och den fransyska komedien.

Hofvets lättfärdighet tycktes hafva tagit mera fart efter Konungens återkomst från Italien. En bataljon af flickor och gossar af förskämda seder ankommo från Stockholm, nedslogo sina bopålar i byar och landthus omkring slottet, samt på malmen; deras mötesplats var uti slottets park, hvarest föröfvades liderlighet öfver alla gränsor, och allt hvad man kan tänka sig. Konungen promenerade efter soupern och ända till morgongryningen med denna föraktliga pöbel, åtföljd af sina smekungar och pager. Theatrarnes personal utgjorde den bästa delen af detta umgänge; smickrade af att lefva i familiarité med Konungen, påhittade de att lifva dessa promenader medelst afsjungande af de lättfärdigaste och infamaste visor. Konungen lät dermed utföra serenader under hofdamernas fönster, hvilka fåfängt beklagade sig att deras sömn deraf stördes. Denna ovärdiga lättfärdighet generade mycket de bättre damerna; ingen af dem vågade promenera i parken, för att ej ådraga sig klander, eller utsätta sig för opassande tilltal [1]).

Augusti och September månader passerade sålunda på Drottningholm. Konungen infann sig en enda gång i Rådet uti Stockholm, för att delgifva dem sin traktat med Frankrike, hvarigenom Sverige erhöll såsom besittning ön S:t Barthelemy. Traktaten var undertecknad å båda sidor,

[1]) Se en anekdot härom i hertiginnans af Södermanland bref af d. 22 Sept. 1784; bilagan N:o XVIII.

ehuru Regeringsformen föreskrifver, *att ingen traktat kan afslutas, utan att förut meddelas Rådet.* Hela Rådkammaren hörde traktaten sig föreläsas, men yttrade derom intet enda ord, hvarken af bifall eller klander, och man var villrådig huru protokollet häröfver skulle uppsättas, då Rådet ingenting yttrat.

Den tid Konungen tillbringade uti sitt kabinett användes att hyfsa och fullborda sitt svenska skådespel *Christina*, som han ville uppföra inom hofvet med dess personal.

Den 27 September afreste Konungen från Drottningholm, åtföljd af kaptenen vid Lifdrabanterne, grefve Claës Horn och två pager. H. M. gjorde en rund längs Sveriges kuster, från Calmar och Carlskrona ända till Marstrand och Elfsborg; passerande genom Malmö, Christianstad, Landskrona, Warberg, Halmstad, Götheborg och återvändande genom Mariestad och Örebro. Det föregifna föremålet för denna resa var att lära känna hamnars och fästningars läge, undersöka deras tillstånd, försvarbarhet och de arbeten man der utfört under Konungens frånvaro. Men H. M. kostade ej mer än 14 dagar på denna resa; han dröjde ej längre än 2 dagar i Carlskrona: ankom kl. 4 på morgonen, afklädd och sofvande mellan lakan i sin säng, som var ordnad i vagnen; han uppvaknade först vid kanonernas dån och lät bära sig in i de för honom beredda rum, utan att se någon. Der fullbordade han sin sömn. Gick samma dag, på middagen, med chefen för amiralitetet grefve Ehrensvärd och chefen för skeppsbyggnaderna Chapman, för att se de på bäddarne stående skepp af ny konstruktion. H. M. spisade middag allena och reste följande dagen bittida om morgonen, utan att hafva gifvit företräde åt eller sett någon af amiralerne, ej heller landshöfdingen eller officerarne vid amiralitetet. H. M. betedde sig på samma sätt i alla öfriga städer, som han passerade, hvarest orternas adel församlat sig, för att göra honom deras cour och lyckönska honom, att lyckligen hafva återkommit till fäderneslandet. Ett undantag var endast i Götheborg, hvarest Konungen stannade i tre dagar för att bevista de spektakler och den maskeradbal man der förberedt till hans ära.

Då Konungen passerade Mariestad, dit han anlände efter midnatt, gaf han cour åt Westgötha-adeln, som der församlat sig. Men Örebro — dit Konungen anlände kl. 4 på morgonen, och då hela staden var illuminerad och borgerskapet under vapen, och der landshöfdingen hade låtit tillreda en måltid — passerade H. M. sofvande, afklädd i sin säng i vagnen, utan att skjuta ned fönsterna, och adeln, landshöfdingen och borgerskapet fingo intet annat skåda, än Konungens vagn, koffertar och kusk. I Arboga stannade Konungen en half dag. Derifrån begaf sig H. M. till Gripsholm, der han tillkännagifvit sin ankomst en dag för tidigt. Han anlände nemligen den 10 Oktober kl. 11 på qvällen, och fann Drottningen och hofvet, som väntade och gåfvo ett lämpligt litet divertissement till hans ära, för att sätta honom i godt lynne.

Drottningen och hofvet hade begifvit sig till Gripsholm den 8 Oktober, äfvensom hertiginnan och prinsessorna. Så snart Konungen anlände blef det fråga om att arrangera theatraliska föreställningar inom hofcirkeln. Prinsessan Sophia Albertina, som var passionerad för scenen, understödde ifrigt Konungens åsigt härutinnan, ehuru hon hade hvarken den talent, ej heller den grace och figur som derför erfordrades. Hertiginnan höll i sig med vägran att uppträda på scenen; hofvets förnämsta damer, grefvinnan Lantingshausen och min dotter Sophie, gift med kammarherren grefve Piper, förenade sig med hertiginnan och vägrade att spela komedi, ehuru de hade den figur och de talenter, som dertill erfordrades. Konungen hade ingen annan utväg, än att inbjuda till Gripsholm grefvinnan De Geer, född Taube, en ung fru, som gjorde inga svårigheter. Hon sjöng något, men hade för öfrigt ingen annan lyrisk talent än djerfheten. Dessutom inbjöd H. M. de unga fröknarna Stackelberg, af hvilka den äldre var fylld 13 år! — Fruarna Rålamb och Cederström, hofdamerna vid de furstliga hofven, d. v. s. fröknarna De la Gardie, Sparre, Cederström, Ekeblad, Rudensköld, Gyldenstolpe och Wrangel, kunde ej neka att figurera efter Konungens, hertig Carls och prinsessans vilja.

Aktörerne detta år voro: general-löjtnanten och chefen för Jönköpings regemente baron Zöge, öfverste-kammarjun-

karen baron Armfelt, hofmarskalken baron Cederström, grefve Stenbock, baron Rålamb och baron Barnekow. Hertigen af Södermanland var förste dansör; dessutom hade man tagit pagerne och reqvirerat från gardesregementet de unga löjtnanterne och fändrikarne för att fylla balletterne. Den pjes, som skulle gifvas, hade till ämne Drottning Christinas kärlekshandel med grefve Magnus Gabriel De la Gardie. Prinsessan föreställde Christina, baron Armfelt grefve De la Gardie, baron Zöge rikskansleren Oxenstjerna.

Konungens och den kungl. familjens stora smak för theatern började sprida sig till landsorterna. Man hade inrättat en theater i Götheborg, men det som kan synas vida starkare, var att amiral Trolle hade med stor kostnad låtit uppföra en theater i Carlskrona i ett stort magasin, hittills användt att förvara skeppsbyggnadsvirke. Det inreddes nu till en theater och redoute-sal för maskeradbaler, och skeppstimret fick ligga under bar himmel. Konungen såg med egna ögon denna oordning och gillade densamma.

Alla dagar egnades åt theatern. Konungen polerade sitt svenska skådespel *Christina*, och hertig Carl dresserade sina balletter. Efter slutade promenader, som ställdes än till Kaskudden, än till Räfsnäs och än till Läggesta, var den öfriga delen af dagen intet fråga om annat än repetitioner, hvilka Konungen regelmässigt bevistade. Emedlertid försenade hertig Carl och prinsessan med flit förberedelserna, för att förlänga Konungens vistelse på Gripsholm. Det var dem beqvämare och billigare att födas på Konungens än på egen bekostnad.

Regeringsärendena släpade sig fram och behandlades ganska ytligt efter vanligheten. En half timme före middagen egnades stundom åt stats-bestyren. Uti konseljen upplästes aldrig något memorial, ej heller någon skriftlig utredning eller förklaring. Allt afgjordes på statssekreterarens mundtliga föredragning. Desse föredragande voro statssekreterarne Schröderheim, Carlsson, Liljencrantz och justitiekansleren grefve Wachtmeister eller revisionssekreteraren Låstbom. Vid justitie-ärendens afgörande voro konseljens riksråder närvarande endast såsom vittnen och för formens skull, ett slags automater, emedan de fingo ingen förut-

gående kännedom om dessa ärenden, och kunde ej i afgörandets ögonblick bedöma frågorna klart eller med insigt, då de ej kunde uppfatta de hastigt föredragna, mångfaldiga data, som tillhöra dylika mål.

Statssekreterarne Schröderheims och Carlssons förnämsta sysselsättning var bortschackrande af militära, ecklesiastika eller magistrats-befattningar och syslor. De militära embetena hade stigit så högt, att det var mycket svårt att finna köpare; ett regemente kostade 50,000 plåtar och ett kompani 25,000 plåtar. Detta lämpade sig ej rätt väl för smekungarne och de unga hofmännen, hvilka hade mycken brist på mynt. Statssekreterarne, som schackrade, måste derföre skapa fonder, genom att sälja prest-syslor mycket dyrt, likasom borgmästare- och domare-tjenster, för att dermed skaffa pagerne eller de unga hofmän, som Konungen eller hans favoriter protegerade, penningar till deras ackorder. Det var på sådant sätt en page Silfversparre blef utnämnd till häradshöfding.

Oordningarne vid tjensteackorderne hade ingen gräns; det var en epidemi, som hemsökte de högsta likasom de lägsta platser, ända till vaktmästare-befattningar i hofrätten och vid domstolar. Predikstolar och cathedrar stodo öppna för den mestbjudande. Bedrägeriet och okunnigheten inkräktade dessa rum med högburet hufvud, och allt måste derföre gifva vika. Hvem hade kunnat tro, att en plats såsom förste kammarpage hos Konungen såldes och köptes för 20,000 plåtar! Denna summa betalades emedlertid till herr Cederfelt af Forselles, en adelsman från gårdagen, hvars fader hade varit borgmästare uti staden Lovisa i Finland. Herr Cederfelt erhöll, när han lemnade sin plats i Konungens garderob, jemte nyssnämnda summa, befordran till major vid adelsfanan.

I medlet af Oktober reste Konungen ensam in till Stockholm, för att arrangera kostymerna till sitt skådespel *Christina* och för att öppna de i Italien och Frankrike uppköpta, nu anlända packlårar med möbler, porcellainer, statyer och andra saker, samt för att påskynda reparationerna i en för baron Armfelt bestämd våning. Denne gunstling, ej belåten med den bostad han innehade vid hofvet, nödgade Konun-

gen låta grefve Creutz utrymma kansliexpeditionens rum på slottet, för att deraf arrangera en magnifik och rymlig våning åt sig; förgyllningar och bildhuggerier blefvo icke sparade och man genombröt hufvudmurar med stort besvär, för att bereda onödiga genomgångar och beqvämligheter i denna vackra bostad. Detta arbete kunde endast långsamt avancera i hänseende till årstiden och att ingen särskild fond derför var afsatt. Konungen blef ond på riksmarskalken grefve Gyllenstjerna och gaf honom befallning att dertill använda de till hofhållningen anslagna medel, för att få våningen färdig. Dervid bör bemärkas, att hofvet redan uppätit hela sitt anslag och lefde på kredit.

Oberoende af nyssnämnda reparation, arbetade man på en ny dekorering och nytt ameublement för Konungens dagliga våning en träppa upp. Det andra kabinettet för mottagning blef tapetseradt med sammet uti tre färgor; alla boisserier, tak, cornicher, speglar m. m. ombyttes i en mera modern stil. Stora galleriet blef äfven förstördt och omändradt till tafvel- och skulptur-galleri; man sammanförde der allt det bästa man påträffade i samlingar af föregående regenter; men undantagande ett dussin dylika föremål var återstoden ej värdigt ett kungl. tafvel-kabinett.

Den 28 Oktober reste Konungen från Gripsholm; låg under vägen vid Drottningholm och inträffade den 29 samma månad i Stockholm, för att närvara vid öppnandet af den nya Stenborgska theatern, arrangerad i en af flyglarne å krigshofrättens hus, nära Munkbron. Man gaf, för att inviga denna theater, en ny pjes kallad *Gustaf Erikson uti Dalarne*, en omväxling af sång och deklamation.

Den 1 November bevistade Konungen första representationen af operan *Atis* af Piccini, dervid H. M. hade sjelf ordonnerat kostymerna efter sin smak, som han påstod vara den sanna antika drägten. Aktriserna voro klädda nästan såsom grekiska statyer och aktörerne likaledes. Balletterna voro så vanställda och utspökade, att man märkte hvarken grace eller taille. Med ett ord, publiken hade uthvisslat pjesen, om det ej varit för respekt mot Konungen. Denna pjes hade likväl haft stor framgång på franska operan i Paris, men hon blef bortskämd i Stockholm genom kostymerna.

Den 19 November reste Konungen å nyo till staden för att hålla stort ordens-kapitel. Han lät sig åtföljas af sin uppvaktning och af de kommendörer, som vistades vid Gripsholm. Drottningen stannade qvar med sina damer, hvilka mycket önskade få återvända till hufvudstaden.

Det var endast de unga herrarne och de lättsinnige, som funno deras räkning vid oordningen uti Konungens hof. Damerna voro der exponerade för trakasserier och skymfande förolämpningar. Alla damer funno, två särskilda gånger, vid uppvaknandet om morgonen, affischer klistrade på deras dörr, allegoriskt beskymfande och värdiga endast s. k. ”*allmänna hus*”. De framförde klagomål häröfver och man nödgades sätta nattposter uti alla korridorer, för att förhindra dylika oordningar.

Konungen höll, med vanliga ceremonier, ordens-kapitel i hufvudstaden den 22 November. Justitie-kansleren grefve Wachtmeister fick blåa bandet. Biskoparne, som voro ämnade till stora kommendörsstjernan, blefvo uti detta kapitel utnämnde till den lilla ordensstjernan och voro följande: erkebiskop Mennander, biskop Osander i Skara, Benzelstjerna i Westerås, Fortelius i Borgo och domprosten i Upsala Hydrén; begge ordenskaplanerne, kyrkoherden Brander i Catharina och kyrkoherden uti Adolf Fredriks församling, fingo äfven lilla Nordstjerne-orden; alla under namn af *ordensledamöter af Nordstjerne-orden*, men icke riddare. Den 23 November dubbades Erkebiskopen och biskop Bentzelstjerna i Konungens sängkammare, men med ovanlig ceremoniel. Sedan dessa begge prelater aflagt den vanliga ordens-eden på knä, blefvo de ej med värja, och under de vanliga ordalagen, slagne till riddare, utan emottogo af Konungens egen hand ordensstjernan med dessa ord af Konungens mun: *Var värdig*. Begge ordenskaplanerne blefvo, efter slutad dubbning, inkallade i Konungens kabinett, der de af Konungen fingo deras ordenstecken, men utan dubbning och ceremoniel. H. M. uppehöll sig ej mer än ett dygn derefter uti sitt residens, utan reste med sin svit tillbaka till Gripsholm.

Representationen af skådespelet *Christina* gick endast med små steg sin fullbordan till mötes. Det såg ut som

om hertig Carl och prinsessan, hans syster, gjorde det med flit för att draga ut på tiden med Konungens inflyttning till staden. De föreslogo att uppföra flere svenska pjeser, för att sålunda qvarhålla Konungen ända till slutet af Februari; men detta förslag förkastades. Den högst betydande utgift, som Konungens landtsejourer kostade, började att dégoutera honom och han gjorde allt sitt till, för att påskynda uppförandet af hans skådespel; men som dertill erfordrades många nya kostymer och dekorationer, hvarpå man ej hade tänkt i tid, fördröjdes äfven deraf pjesens uppförande.

Konungen hade förvärfvat sig i Rom en artist Desprès, fransman till börden, en stor dekorationsmålare, en acqvisition i det hela onödig och mycket kostsam. Svenska operan i Stockholm hade ganska goda dekorationsmålare, infödde svenskar, ehuru de icke voro så skicklige som Desprès; de hade måhända varit lämpligare att betjena en så kallad national-theater med svenska artister i alla riktningar, än med utlänningar. För att anordna en atelier och en bostad åt denne nye dekoratör, måste det gamla arsenalshuset uttömmas, och dervarande saker transporteras till Fredrikshof, i så stor hast, att en del saker förstördes eller kommo bort; hvarefter kakelugnar och rumindelning måste midt i vintern inrättas i arsenalshuset, der allt detta felades. Desprès fick uppdrag att måla dekorationerna för Gripsholms theater till skådespelet Christina; men som der ej fanns någon atelier för ett dylikt arbete, ej heller nödiga apparater för deras upphängande, fördröjdes detta arbete ganska mycket.

Konungens medfödda oro dref honom att tidt och ofta resa till Stockholm; än för att påskynda arbetena i baron Armfelts nya våning, och i sina egna rum, än för att besöka artisterna Sergels, Martins, Desprès m. fl. atelierer, men hufvudsakligen för att göra uppköp till julaftonen. Vid alla dessa besök vistades han endast en dag hvarje gång i hufvudstaden.

H. M. föreslog damerna på Gripsholm, att göra med honom ett slädparti ända till Stockholm, för att bevista operan, soupera och återvända på natten för att ligga på

Gripsholm. Damerna funno icke deras räkning vid att resa 14 mil på en dag, i öppen släda, i sträng köld, endast för att se operan *Atis.* Det fanns inga flere än grefvinnan De Geer, som var med om allting, samt de två unga fröknarna Stackelberg, som på en oförståndig och hofsmickrares till fader befallning antogo detta underliga förslag. Partiet egde rum med den påföljd, att dessa tre damer, vid deras återkomst, länge måste hålla sig på sina rum, angripna af en häftig bröstvärk, och som de fingo hela vintern dragas med.

Hertig Carl, som afstått från sitt förslag att draga sig tillbaka på Rosersberg, sysselsatte sig med ingenting annat än Konungens theater och med ordens-vurmerier, samt de mysterier dem åtföljde. Han tillbringade flera timmar, så väl dag som natt, uti sitt kabinett, med sin läkare Hedenberg, den mest okunnige af hela fakulteten, och några andra *"bröder"* af samma slag, för att göra guld, framkalla andar och utforska framtiden genom profetior. Sedan det stora förslaget att förena alla frimurareloger i Europa och och återuppresa Salomos tempel på ruinerna af de gamla Tempelherrarnes samfund hade misslyckats, på ett så förödmjukande och löjligt sätt, att Konungen fått en bestämd afsmak för alla dylika drömmerier, — förklarade hertigen att han ej hädanefter ville fästa sig vid annat än det solida, samt utgrunda de heliga mysterierna och ordens djupa vetenskaper.

Efter mademoiselle Barons död hade hertig Carl ingen mätress på stat, utan visade sin fru gemål tillbörlig aktning och tillgifvenhet; åtminstone uppförde han sig på ett mera passande sätt än förut.

Hans broder, hertig Fredrik, var ömt tillgifven mamsell Hagman, som verkligen visade förtjenst och ett godt uppförande i sitt förhållande till denne furste. Konungen hade gifvit henne ett pensionsbref på 2,000 r:dr, att årligen betalas från och med det år, då hon upphörde att sammanlefva med hertigen; för att hon, i händelse af disgrace, ej skulle sig befinna på bara backen. Hertig Fredrik förnötte sin tid med denna sin mamsell, med spel, hvarå han förlorade mycket penningar, med jagt, med målning, för

hvilken han hade talang; med sin tobakspipa, promenader och resor i orten. Mamsell Hagman följde honom öfverallt: till Gripsholm, Drottningholm och på regementsmötet med Westmanlands regemente. Hertigen försummade Konungens och i synnerhet sin bror Carls hof, äfvensom sin syster och lefde mycket tillbakadraget med några unga karlar. Man kunde aldrig se en konungason vid hans ålder mindre tracassier och mera stillsam; hans hjertas godhet tillskyndade honom allmänhetens deltagande.

Kronprinsen, som nu fyllt sex år, hade den ålder, att han borde erhålla en lärare. Ända hittills hade hans guvernör, riksrådet Sparre, meddelat honom den första undervisning i christendom, samt lärt honom läsa och skrifva. Monsieur Deroche, Konungens lecteur, hade sig uppdraget att lära prinsen att läsa och skrifva fransyska språket. Man hade utvalt en gosse om 8 år, sonen af en skådespelare Lambert, att leka med prinsen under hans hvilotimmar, på det han, då han lekte, fick vana att tala fransyska. Ballettmästaren vid operan gaf prinsen lektioner i dans.

Herr Rosenstein, hittills svensk legationssekreterare i Paris, hade, på Konungens befallning, derifrån blifvit återkallad. Han blef nu, i medlet af December, anställd såsom lärare för kronprinsen. Konungen gaf honom kansliråds titel, och syntes mycket belåten med hans undervisningsmetod och hans sätt att uppföra sig, ehuru vid de första lektionerna prinsen ej just visade mycken smak för studier, en känsla gemensam för alla barn.

En dag då kanslirådet Rosenstein förebrådde kronprinsen dess ringa håg för studier, och underrättade honom om deras nödvändighet i alla värf och kall, tillade han: *Eders Kongl. höghet blir ett intet, om han ej inhemtar de kunskaper, som gör honom tjenlig till något* o. s. v. Prinsen svarade härpå: *Det fruktar jag ej för; få se hvilken af oss båda blir först fendrik vid gardet.*

Hofvets förströelser och spektaklerna, som numera prinsen aldrig försummade; fadrens och hela den Kongl. familjens exempel, som ej sysselsatte sig med annat än denna frivolitet, borde exaltera detta barns inbillning. Verkan deraf var ock synbar: när prinsen lekte med de små gos-

sarne Lewenhaupt, Cederström och Lambert, var det intet annat än att utföra tragedier, komedier och balletter.

Det var redan tre år sedan Konungen arbetade på att få se uppföras sina pjeser *Gustaf Wasa* och *Christina*. Han hade gjort sjelfva uppränningen och inledningen af akterna och scenerna. Herr Naumann, kurfurstens af Saxen kapellmästare, hade komponerat musiken; men balletterna, processionerna, striderna och theater-effekterna voro ej ordnade, icke heller dekorationerna. H. M. hade önskat att man skulle gifva hans Gustaf Wasa, på Konungens födelsedag den 24 Januari; men som mycken tid erfordrades för utförandet af alla detaljerna och som H. M. dermed börjat för sent, var det nödvändigt att uppskjuta denna vigtiga angelägenhet. Konungen arbetade med en utomordentlig trägenhet, tillsammans med sin dekorationsmålare Desprès, för att påhitta theater-effekter; han ville låta kavalleri synas och strida på theatern; använda metallkanoner för att dermed skjuta brèche på tornet af Christian tyrans slott i Stockholm; han ville med ett ord omöjligheter.

Under vistandet på Gripsholm, biföll Konungen brukssocietetens underdåniga anhållan, det måtte utvidgandet af hammarsmidet i stångjern och all ansökan om hammarskatt förbjudas. Missbruket häraf verkade tackjernets och kolprisens stegring; hammarskatten gick öfver all proportion emot tackjerns och skogars tillgång, hvaraf hände att tillverkningen af stångjern blef så hög, att svenska jernets dyrhet hindrade dess utskeppning, då jern, till lindrigare pris, kunde uti Ryssland erhållas.

Konungen ansåg såsom ett regale att benåda, med tillökning af hammarskatt, dem som det begärde och som medelst en stickpenning till statssekreteraren, kunde förmå denne att ärendet hos K. M. befordra, utan afseende på bergssystemens bestånd uti riket och Bergscollegii föreställning deremot. Denna benådning var likvisst våldsam för alla brukspatroner, hvilka icke voro privilegierade att, efter repartition och tillgång af rudimaterier, taga sitt tackjern och sina kol uti dem anslagna bergslager. Fåfängt kunde man hoppas få saken afgjord, till Rikets förmån, utan mutor. Statssekreteraren Schröderheim fick 2,000 rdr

af Jernkontorets kassa och hvarpå följde en förordning af Konungen att, vid 1,000 r:drs vite skulle ingen understå sig anmäla någon ny ansökning om hammmarskatt.

Doctor Rosén, kyrkoherde uti Riddarholmen, var med döden afgången, i Augusti månads slut. Dess fullmäktigskap i Banken skulle af Consistorium uti Upsala besättas, enligt Banko-ordningen, af någon i Stockholm boende pastor. Upsala consistorium valde ock en för sin ärlighet och insigt allmänt känd kyrkoherde uti Kungsholms församling. Kallelsebrefvet för honom var redan uppsatt, till Erkebiskopens och Consistorii underskrift. Men som Konungen icke hade särdeles godt öga till Banken, och hellre såg vinglare och hofmän bland fullmäktige än stadige och oväldige män; så blef, genom statssekreteraren Schröderheims och K. sekreteraren Fredenheims, som var erkebiskopens son bemedlan, saken omgjord och tvert emot all säkerhet, lag och praxis, en ny omröstning anställd uti Consistorium, då kyrkoherden uti Ladugårdslands församling, hofpredikanten Ehnerot, blef utnämnd till fullmäktig i banken. Denne prestman var tjenlig och lämplig till allt, utom till religions- och hedersgerningar.

Julaftonen utdelade Konungen efter soupern sina julklappar åt den Kongl. familjen och hela societeten på Gripsholm; de dyrbaraste skänkerna voro för den Kongl. familjen, såsom det förstås af sig sjelf. Denna julklappsutdelning varade hela natten och man steg ej upp från bordet förr än efter kl. 3 på morgonen. De flesta presenter bestodo uti vaser, buster, porcellainer, några mosaiktaflor, blommor och fruntimmers-parurer, hvilka H. M. uppköpt under sitt sednaste vistande uti Italien och i Paris.

Detta år 1784 var ett af de minst lyckliga för Sverige, allt sedan början af Gustaf III:s regering. Riket var hemsökt af en föga vanlig hungersnöd; oroadt af ett befaradt fredsbrott med Danmark; utarmadt genom Konungens resor genom ett enormt uppköp af spanmål, genom missbruk a importen medelst smugglingar, och genom en utomordent ligt hög vexelkurs. Commerce-Collegium framlade för Kon ungen en tablå, utdragen ur Tullspecialerne, öfver expor och import för det förflutna året. Deraf visade sig, at

importen öfversteg exporten med ett värde af 108 tunnor guld, eller 1,506,000 riksdaler specie. Det tillstånd af förfall, hvari industrien och fabriksnäringen sig befunno, blef i medföljande memorial detaljeradt äfvensom smugglingarnes ofantliga tillvext. Dessa sednare gynnades öppet. Alla Konungens, Drottningens, prinsarnes domestiker, franska och spanska ministrarne, komedianterne och folk utan all befattning inom borgareståndet utöfvade denna handtering af smugglare, och de skattskyldige borgarne, fabrikanterne och arbetarne kunde ingenting få sälja och måste göra bankrutt.

Den effekt denna framställning gjorde på Konungen var att han blef ond på Commerce-Collegium och på sin financeminister, baron Liljencrantz. Saken stannade dervid. Man ville i Stockholm ej åka i andra vagnar än från London. Tyger, spetsar, parurer för män och qvinnor, nipper, möbler — allt inkom genom smuggling, och man bar icke vid hofvet annat än fransyska eller engelska kläden, till och med skodon för männer och qvinnor importerades färdiga från utlandet.

Detta år var ej lyckligare för Konungen. Han hörde ej annat än klagorop från sina undersåtare, vid sin hemkomst till fäderneslandet, från sina resor, af hvilka han skördade ingen annan frukt än minskad aktning vid fremmande hof, mindre tillgifvenhet hemma, minskade penningetillgångar och mindre lugn än någonsin förut; hans smak för prakt och prål hade tilltagit mycket utöfver hans tillgångar.

BILAGOR.

I.

Egenhändigt bref från öfverkammarherren hos Enkedrottning Lovisa Ulrika, grefve C. J. De la Gardie, till hans syster riksrådinnan v. Fersen; dateradt Svartsjö den 9 Juli 1782[1]).

Svartsjö ce 9 Juillet 1782.

Ma chère soeur!

Vous ne saurez croire, ma chère amie, la triste situation où nous sommes ici, depuis près de deux mois. Six jours après notre arrivée, la Princesse eut une rechute de sa maladie, et n'a pas quitté sa chambre pendant tout ce tems que trois fois, qu'elle a fait une petite promenade, à laquelle on l'a forcée, et dont elle est revenue malade. Sa maladie consiste en une insomnie qui, depuis 4 à 5 jours, s'est changée dans un sommeil presque continuel; avec cela des vomissements, qu'elle mange ou qu'elle ne mange pas; — de très fortes douleurs dans l'estomac, aux bras, jambes et au dos l'ont tourmentée sans cesse. La Reine, inquiète, en a pris une forte maladie, qui, selon toute apparence, la mènera au tombeau. Depuis 15 jours la Reine a pris une forte toux, avec beaucoup de crachements de matière, mêlés de sang et de glaires. Malgré cela la Reine ne cessa pas de donner ses soins maternels à la Princesse: nuit et jour elle étoit auprès d'elle et toujours reçue ave[c]

[1]) Efter originalet bland riksrådet grefve A. v. Fersens efterlemnade pappe[r] Grefve Carl Julius De la Gardie var född 1728; volontär vid Lifgarde 1744; kapten vid Uplands reg:te 1755; öfveradjutant 1759; öfverkammarherre hos Drottning Lovisa Ulrika. Han dog 1786.

la plus mauvaise humeur, pour ne pas dire le dédain et le mépris le plus offensants. Les larmes et les plaintes qu'elle en fit, étoient ses seules consolations.

La Reine ne pouvoit longtems soutenir une situation si fâcheuse; la maladie augmenta; elle fut obligée de garder la chambre, et au bout de 2 à 3 jours le lit. La Reine prit la fièvre; il y a 12 jours le crachement augmenta; la poitrine fut plus embarrassée, et au lieu de glaires et de matière, qu'elle avoit crachées, *så blef det stora materieklumpar, blandade med blodvahr.* Malgré cela, messieurs les médecins, qui sont M:r Schultzenheim, Hedenberg et Fröling, ne perdirent point l'espérance de la guérir; malgré qu'elle-même, depuis sa maladie, n'a cessé de dire qu'elle en mourroit. Mais hier un nouvel incident se manifesta, qui fit évanouir les bonnes espérances que nous avions tous. Un point s'est mis à la poitrine du coté droit qui, jusqu'à ce matin que je vous écris, a augmenté considérablement, empêche la Reine de faire les efforts nécessaires, pour évacuer la poitrine; l'extrème foiblesse où elle est, car elle n'est pas capable elle-même de se tourner dans le lit, met aussi un obstacle à cette évacuation; de façon que les médecins ont déclaré, qu'il n'y avoit point, ou au moins peu d'espérance.

La Reine soutient ses maux et l'approche de la mort avec beaucoup de fermeté. Dans ce moment elle vient de mander les Ribbing et Wingård. Je ne crois pas que le dernier soit appellé pour le repos de son âme, mais pour éxécuter une commission de sa part auprès du Roi. Elle donne tout son mobilier au prince Frédéric et à la Princesse. Il faudra voir ce que les créanciers diront. Ses dettes sur son économie passent les 22,000 r:dr et sur sa cassette ses dettes doivent monter à peu près de 19,000.

Personne de Drottningholm n'a été ici, depuis 17 jours, qu'elle est malade. Un page est venu, de la part du Roi, une seule fois. La Reine a écrit, le 7 courant, une lettre de 4 pages au Roi; elle a mis deux jours pour la finir; cette lettre ne doit être rendue au Roi qu'après son décès; l'on dit qu'elle finit par une strophe que je frémis d'écrire. Au moment que j'écris la Duchesse a envoyé demander

un carrosse pour venir. Présentez, je vous prie, mes respects à son Excellence. Adieu.

C. J. De la Gardie.

Comme j'allais cacheter ma lettre, j'apprends que les médecins viennent de déclarer au Roi, dans leur bulletin, qu'il y à peu ou point d'espérance; dans ce moment, on l'envoie, à 10 heures du matin le 9.

II.

Egenhändigt bref från öfverkammarherren hos Enkedrottning Lovisa Ulrika, grefve C. J. De la Gardie till hans syster, riksrådinnan grefvinnan v. Fersen; dateradt Svartsjö den 12 Juli 1782[1]).

Svartsjö ce 12 Juillet 1782.

Nos espérances se sont bien évanouies depuis hier; la Reine eut, dans l'après-midi hier, un peu de relâche pour la fièvre. Une heure de repos, qu'elle eut le Jeudi l'après-diner, la rétablit un peu, et en s'éveillant, elle trouvât sa poitrine, et la respiration extrêmement soulagées. Mais cette nuit à été très mauvaise; la fièvre plus forte qu'auparavant, la toux plus forte et l'expectoration moins aisée.

Peu après que je vous avois écrit ma dernière lettre, la Reine donna à ma femme la commission, de faire bien ses compliments à vous, à son Excellence et au comte Gyldenstolpe; Elle vous prie d'être persuadée que si elle meurt, elle meurt votre amie, convaincue que vous avez été tous trois les siens.

Je vous donnerai, en forme de bulletin, la relation de ce qui s'est passé ici de remarquable depuis ma dernière.

Le Mardi, 9 du mois, la Duchesse fut ici l'après-midi; la Reine la reçut très tendrement. Son Altesse ne sembloit pas marquer beaucoup d'inquiétude sur la maladie de la

---

[1]) Efter originalet bland riksrådet grefve A. v. Fersens efterlemnade papper.

Reine. Le Roi envoya Dalberg, pour prendre des informations justes sur la maladie. Je suppose qu'il l'aura trouvée dangereuse, puisque le 10 au matin le Roi vint ici, à 11 heures, incognito; il descendit du cheval au bout du jardin, il y entra par dessus la muraille de pierre, accompagné seulement d'un page de la Duchesse. Ce page fut envoyé pour faire venir le sénateur Ribbing; il l'appela en conséquence, lui disant sa mission. Ribbing qui, comme vous savez, n'est pas fin, entre dans la chambre, où nous étions tous à déjeuner, prend sa canne et son chapeau, et s'enfuit au jardin. Vous sentez bien, ma chère amie, que nous comprimes tout ce qui en étoit. A ce que j'ai appris depuis, la conversation a été plus vive que touchante; l'on a formé plusieurs projets, qui tous ont avorté en naissant. Finalement il fut permis au Sénateur, de dire à la Reine, que le Roi y avoit été; qu'il désiroit voir la Reine, si elle vouloit lui permettre d'entrer. Le Roi étoit très ému; l'entrevue se fit sous le grand arbre, nommé *l'arbre de Gustave Adolphe;* c'étoit à l'exemple du grand Henri, qui s'aboucha secrètement avec Sully, sous un arbre à Vitry, lors des troubles de Paris; quelle différence en tous sens!

Jeudi, le 11, la Duchesse fit demander des voitures, pour venir ici l'après-diner; mais le bulletin du midi étant plus favorable, Son Altesse contremanda les voitures, et resta au spectacle. Sur les 3 heures l'après-diner le Roi envoya un nouveau message, qu'il accompagna d'un billet pour Ribbing. Sa Majesté y réitéra sa demande de voir la Reine; le Sénateur en fit la proposition, mais la Reine fut comme la première fois inflexible; répondant à toutes les instances que l'on Lui fit, ce qu'Elle avoit d'abord répondu: qu'il étoit trop tard à cette heure de jouer la comédie; qu'Elle prioit le Roi d'être persuadé, qu'Elle n'avoit rien contre lui, et qu'Elle mourroit réconciliée dans son âme, avec toute sa famille. Elle lui recommanda sa cour; le prioit de laisser ses quartiers courir jusqu'à ce que ses dettes soyent payées; elles se montent à 152,000 plåtar.

Vers le soir la Reine, s'étant levée, pendant que l'on fit le lit, ma femme lui peignant les cheveux, Ribbing et elle prirent encore l'occasion de la prier de voir le Roi.

Après une demi-heure de pourparler, elle se rendit à leurs instances; elle consentit enfin à le voir, à condition qu'il améneroit avec lui la Reine. Elle dit, pour raison, qu'elle ne vouloit pas faire les choses à demi; que si le bon Dieu la rappeloit à la vie, elle ne vouloit pas être dans le cas, de se cacher pour la Reine, ou que sa belle-fille fut dans le cas de se cacher pour elle; en outre, connoissant l'humeur du public, elle ne vouloit pas qu'il put dire, que ce fut elle, qui n'a pas voulu se réconcilier avec la Reine; avec beaucoup d'autres raisons, que je ne veux pas confier à la plume, et qui toutes m'ont paru assez fondées.

Ribbing en a aussitôt écrit au Roi. Nous ignorons encore le parti que l'on prendra.

La poste, qui part de trop bonne heure, me met dans le cas d'en conserver la relation sur ce point à l'ordinarie prochaine.

Adieu ma chère amie; mes lettres sont bien maussades, mais peut-être que d'ici à Mardi, nous serons dans les grandes aventures. Je glaneroi alors tous les faits historiques, politiques, critiques et scandaleux; je ne doute pas, qu'il s'en présentera. Mes respects au comte de Fersen.

Le prince Frédéric s'est enfin, après trois messagers reçus, arraché des bras de l'amour à Tullgarn; il vient d'arriver. N. B.: c'est pourtant le fils chéri, à qui l'on fait un testament!

III.

Egenhändigt bref från öfverkammarherren hos Enkedrottning Lovisa Ulrika, grefve C. J. De la Gardie, till hans syster, riksrådinnan grefvinnan v. Fersen; dateradt Svartsjö den 16 Juli 1782[1]).

Mardi ce 16 Juillet 1782, à 9 heures du matin, au départ de la poste.

Je continuerai mes lettres, ma chère amie, en forme de journal, ne me permettant point ou au moins très peu de reflexions, et cela pour cause. Je vous ai parlé, si je ne me trompe, dans ma dernière, d'une lettre envoyée au Roi par le sénateur Ribbing, le Jeudi au soir. Cette lettre resta tout le Vendredi sans réponse, et tout le jour se passa, sans aucun message de la cour. La Duchesse même, qui avoit demandé les voitures, les fit renvoyer et resta au spectacle à Drottningholm. On dit que lorsque le Roi a reçu la lettre du S. Ribbing il l'a deux fois relue, en s'écriant tout haut, afin que les assistants le pussent entendre: *Quoi, elle ne veut donc absolument pas me voir!* moyen qui prit si bien à la naissance du Prince Royal, lorsque la Reine écrivit cette fatale lettre. Il faut observer que la lettre de Ribbing contenoit le désir de la Reine de voir le Roi, mais à condition que S. M. seroit accompagnée de la Reine et du Prince Royal.

Tout le reste du Vendredi fut très mauvais; la nuit du même jour au Samedi, le mal augmenta, les hémorrhoides furent fort douloureuses, la fièvre forte, la poitrine extraordinairement chargée, la foiblesse excessive, et la respiration si lourde, que ce ne fut qu'à force de lui fourrer une plume dans le gosier, toutes les deux à trois minutes, et une double dose d'émétique qu'elle prit, que l'on parvint à lui faire rendre une partie des glaires, et de la matière qui s'y étoit accumulées. Vers les 10 heures avant midi S. M. la Reine se sentit un peu soulagée.

---

[1]) Efter originalet, bland riksrådet grefve A. v. Fersens efterlemnade papper.

Vers midi le Roi arriva en carrosse, accompagné d'Ekeblad et du jeune comte Sparre, capitaine des dragons. Le Roi descendit, comme la première fois, sur le derrière du jardin; S. M. s'achemina pourtant tout près du château, restant dans un petit cabinet de verdure, où il y avoit deux bancs. Le Roi fit appeler le prince Frédéric, la Princesse et le sénateur Ribbing. Tous, tant que nous étions, furent admis à lui faire notre cour. Après une longue conversation avec ces trois personnes, et, s'il m'en souvient bien, madame Ribbing en étoit aussi, le prince et la princesse se portèrent vers la Reine; pendant toute leur absence le Roi parloit seul avec Ribbing, et il faut que je lui rende cette justice, que l'on voyoit clairement, que son coeur et son âme étoient tous deux extrèmement affectés. Après une fort longue absence, le prince et la princesse revinrent, avec la bonne, heureuse et agréable nouvelle, que la Reine s'étoit déterminée à recevoir le Roi, à condition qu' Il le Lui demandât par écrit. S. M. ne tarda pas à satisfaire sa mère sur ce point. Le prince lui-même courut quérir du papier et de l'encre; le Roi, à genoux sur un banc, écrivit la lettre ci-jointe, copiée de l'original, car la Reine l'a donnée à garder à une personne de confiance:

Je suis venu, ma chère mère, pour avoir le plaisir de vous voir, et vous embrasser encore une fois. J'espère que vous ne me refuserez pas cette satisfaction. Mon frère Frédéric est témoin de ma douleur, et je l'ai chargé de Vous la dépeindre.

Aussitôt le prince et la princesse partent. Revenant après quelques minutes, car nous étions tout près du Chateau, ils étoient chargés de faire signer au Roi, avant l'entrevue, un consentement absolu au testament, que la Reine avoit déjà fait, ou bien pourroit faire par la suite. Badin apporta tout ce qu'il falloit pour cela. Je n'ai ni vu ni lu cette lettre, mais le Roi l'écrivit de la meilleure grâçe du monde. Il faudra voir, si le Roi n'est pas assez bon, pour se charger des dettes de la Reine, si, dis-je, les créanciers seront aussi généreux; il n'y a au reste que dans les diamants et les bijoux, qu'il y a du prix; son grand service

de vermeil étant déjà engagé par devant témoins, à la princesse, pour 60,000 D:r Cuivre.

Ces signatures faites, et la dernière lettre envoyée, le Roi courut au devant du Prince; il rencontra Ekeblad, qu'il embrassa; prit un verre d'eau, et entra chez la Reine, accompagné de tout le monde qui, par respect, resta dans la chambre attenante, les deux battants ouverts. Le Roi prit un verre d'eau, il en avoit, ma foi, grand besoin. La scène fut rude. Si les réflexions étoient permises, j'aurois bien des choses à dire. La Reine étoit dure comme une roche; le Roi, au contraire, se dépouilla de son titre de Roi, ne parut qu'en fils tendre et respectueux. Le Roi voulant se justifier et prendre les choses passées comme oubliées, le sénateur Ribbing, voyant que les contestations étoient moins â propos, prit le Roi par le bras, car Il ne savoit s'il devoit avancer ou non, et dit: *Sire, ne répondez rien; vous savez bien qu'aux malades, il faut laisser dire tout ce qu'ils veulent.* — Pendant toute cette scène la Reine tint ma femme par la main, afin qu'elle ne put pas partir.

Il faut' que je dise une chose, qui se passa avant l'entrée du Roi chez la Reine; c'est que la seconde lettre reçue, le Roi envoya immédiatement un page faire dire, que le Prince Royal devoit venir.

Dès que le Roi entra dans la chambre de la Reine, la première demande fut, ce qui l'avoit determiné, après une si longue absence, à venir la voir? — si c'étoit un plaisir, qu'il vouloit se donner, de lui voir rendre le dernier soupir? s'il croyoit qu'elle ne pouvoit pas mourir sans lui? qu'elle ne regardoit son repentir et son chagrin que comme une nouvelle comédie, à laquelle il l'avoit prise pour sujet. Elle demandoit quel fond elle pouvoit faire sur un coeur, qui avoit eu la dureté de lui défendre sa Cour, et la compromettre à paroître comme criminelle devant un Sénat, siégeant chez elle, et par une signature s'avouer faussaire et menteuse? — avec d'autres duretés et accusations, dont la personne la mieux portante à peine pouvoit se souvenir. Que dire d'une femme qui, à deux doigts de la mort, pouvant à peine parler et respirer, s'abandonne, sans réserve, à son humeur bilieuse et son

ressentiment! — Ce moment passé, les larmes succédèrent; elle embrassa le Roi tendrement et le tout finit au mieux. Je dois dire encore une fois, que le Roi se comporta au mieux. Le prétexte que le Roi prit, pour ne pas faire venir la Reine, étoit son état; bon ou mauvais, l'on s'en contenta.

Depuis ce moment il ne se passa rien de remarquable; si ce n'est quelques petites arlequinades de la part de la Duchesse, qui arriva ici, une heure après le Roi; — quelques cris de douleur de la princesse — jusqu'à l'arrivée du Prince royal sur les 5 heures et demies du soir. Le Roi l'amena lui-même chez la Reine. Rien n'est égal à la tendresse que la Reine témoigna pour cet enfant; aussi, quoique malade, il étoit charmant; il dit, en la caressant sous le menton: *Hur mår farmor?* La Reine, soutenue par deux personnes, se souleva dans son lit; le prince Frédéric lui soutenoit la tête et la Reine ne finissoit pas de le caresser et de le contempler. Elle lui fit présent d'une agrafe de diamants pour le chapeau, je ne saurois dire au juste le prix. A son départ elle le serra, à plusieures reprises, dans ses bras. Tout cela ne laissoit pas que de mettre du baume dans le sang du Roi.

Le prince Frédéric, qui avoit eu la plus grande part à cette réconciliation, profita de l'occasion, pour finir un ouvrage, que lui-même avoit commencé. Il supplia le Roi de ratifier l'emploi que la Cronhjelm a auprès de la Reine; le Roi n'hésita pas; la fit venir, l'embrassa et ratifia l'emploi et tous les émoluments qu'elle a chez la Reine, et cela pour la vie.

Le Roi, ayant fini toutes ces opérations, il fut se promener dans le jardin, où il s'entretint avec l'envoyé de Prusse, qui ce jour-là étoit venu pour s'informer de la santé de la Reine, et par conséquent fut témoin de tout ce qui s'étoit passé.

Dimanche 14 Juillet.

Ce jour fut un des meilleurs que la Reine avoit eue. Le Roi vint dans l'après-diner; il fut tendrement et bien reçu. Le matin la Reine avoit envoyé demander après le

Prince, qui malheureusement avoit pris la fièvre; la Reine en fut fort touchée. Vers les 7 heures du soir, le Roi repartit pour Drottningholm, et comme Schultzenheim l'avoit assuré que la maladie n'étoit pas mortelle, il y eut spectacle à Drottningholm. Ce jour les prières publiques pour la Reine commencèrent.

La Duchesse partit à 8 heures du soir. Notre foible espérance ne fut pas de longue durée; car vers le soir, la Reine prit une foiblesse si forte, que l'on ne put pas même la soulever pour faire son lit. Sur cette foiblesse suivit un sommeil léthargique, qui dura toute la nuit, depuis 10 heures du soir, jusqu'à Lundi matin à 8 heures; elle ne fut éveillée que tout au plus un quart d'heure. Les médecins augurèrent d'abord très mal de ce sommeil, et commencèrent à perdre toute espérance.

Le Lundi, 15 Juillet.

Ce jour la Reine empira de plus en plus; les forces la quittèrent et la léthargie dura. Vers les 4 heures S. M. eut une expectoration de sang et de matière. Le mal augmenta vers les 5 heures. Le Prince envoya un exprès à Drottningholm, sur les 5 heures et demies; l'on envoya un second, et à 6 heures un troisième avec le bulletin ci-joint N:o 1[1]). Vers les 8 heures le Roi et la Duchesse arrivèrent; la Reine se trouva alors un peu soulagée; mais sommeillant toujours. Le Roi repartit sur les 9 heures. Un detachement de son régiment, de 150 hommes, est commandé pour venir ici aujourd'hui.

Mardi le 16 Juillet.

Vers les 4 heures et un quart le matin tout le monde fut éveillé. Nous nous rendîmes tous à la garderobe. La Reine étoit encore dans le même état que la veille. Sa Majesté fit les prières à haute voix, priant ma femme de prier pour elle. Vers les 5 heures, comme l'on s'y attendoit le moins, Elle expira, conservant jusqu'au dernier mo-

[1]) Denna bulletin fattas.

ment son bon sens. Ulric De la Gardie est parti pour Drottningholm en porter la nouvelle au Roi. Nous attendons à tout moment Sa Majesté. Monsieur et Madame de Ribbing vous font bien leurs compliments. Ma lettre est confuse, et ce que j'aurois dû dire au commencement n'est dit qu'à la fin; mais je l'ai écrit chaque jour par crainte d'oublier les événements. Adieu.

Je n'ai pas eu le tems de mettre les bulletins au net, mais j'ai cru devoir vous les envoyer, pour vous faire voir l'état de la Reine les derniers moments.

IV.

Utdrag ur ett egenhändigt bref från öfverkammarherren hos enkedrottning Lovisa Ulrika, grefve C. J. De la Gardie, till hans syster riksrådinnan grefvinnan v. Fersen; dateradt Svartsjö den 19 Juli 1782[1]).

Svartsjö ce 19 Juillet 1782
à neuf heures du matin.

Mille grâces, ma chère amie, pour votre lettre du 12 de ce mois. Vous êtes bien bonne de repondre à mon griffonage; ne vous gênez pas sur ce point. C'est une satisfaction que j'ai de m'entretenir avec vous, et notre conversation éloignée est un délassement que je goute, et qui m'est nécessaire, dans la triste situation où nous nous trouvons tous ici.

Le jour de la mort de la Reine, la Princesse partit d'ici l'après-diner, accompagnée de la Duchesse et de ma femme. Elle se portoit assez mal et semblait sentir vivement la perte qu'elle venoit de faire; je conçois que par la suite du tems, elle le sente encore davantage. Le Roi fut au devant d'Elle à $^3/_4$ de lieues de Drottningholm. Ma femme m'écrit qu'il la combla d'amitiés et de politesses. Il

---

[1]) Efter originalet, bland riksrådet grefve A. v. Fersens efterlemnade papper.

ui a fait présent de 1,000 Rixdales, pour son équipement de deuil. La première grâce que la Princesse demanda au Roi, fût de pouvoir retourner à Svartsjö, d'abord après l'enterrement. Le Roi l'a accordée de la meilleure grâce possible; il lui formera un état pour ce séjour. Je crois dejà voir le sémillant Zöge y figurer. Le Roi, à ce que je croïs, est encore indécis sur ce que deviendra la Princesse cet hiver. Si elle en a le choix, je crois qu'elle désire rester à Fredricshof. Vous ne sauriez vous imaginer, combien cette maladie l'a rendue farouche pour le grand monde; il faut espérer que cela passera, elle a encore eu une forte attaque de cette maladie à Drottningholm. Le Roi n'a pas été ici, depuis la mort de la Reine, et je doute fort qu'il vienne.

Mercredi 17 Juillet.

Le prince est parti d'ici cet après-diner; il ne fut pas si tôt arrivé là bas, qu'il commença une scène avec le Roi, laquelle il poussa jusqu'à l'indécence, ne ménageant en rien ses termes, et allant jusqu'à presque braver le Roi. C'étoit au sujet de la copie de cette lettre[1]), touchant le testament, dont je vous ai déjà parlé. Le Roi demanda à la ravoir, à cause des termes indécents et des malédictions dont elle étoit remplie, que le Roi voulut anéantir, afin qu'elle ne parut pas dans le public. Le prince fit répondre à la troisième sommation, que le sénateur Ribbing lui fit, de la part du Roi, qu'il prendroit son parti de la rendre, ou bien de la faire imprimer, selon que le Roi se conduisoit avec lui et sa soeur, et selon que le Roi rempliroit les quatre demandes, qu'elle contenoit. Ces quatre demandes étoient: 1:o que le Prince et la Princesse hériteroient tous seuls tout son mobilier en bijoux, or, argent, meubles, chevaux et carrosses. 2:o que le Roi feroit aller ses quar tiers, après sa mort, pour payer ses dettes (sur l'article des dettes, je vous ai mal informée; elles ne montent, suivant le nouvel état que l'on a dressé, qu'à 46,000 R:dr, somme très honnête): 3:o qu'il promettroit de prendre

[1]) Detta i dessa bref så ofta omtalade bref från Enkedrottningen återfinnes i: Minnen ur Sveriges nyare historia af Schinkel; 1:a Delen pag. 359.

soin de son domestique et 4:o qu'il pensionneroit nous autres de sa cour. La discussion fut vive et longue; elle fut aussi douce et flegmatique du côté du Roi, qu'elle fut vive et impertinente de la part du Prince. Après l'orage suit le calme; vers les onze heures du soir le Prince se détermina à rendre la lettre, et tout fut apaisé.

Vers le soir Bäck et Schützercrantz arrivèrent, pour mettre la main à l'ouverture du corps mort. Je ne vous diroi rien sur cette équipée qui ne laissoit pas aussi que d'avoir son côté risible. Je vous envoie une copie du procès-verbal, tenu à cette occasion. Vous y verrez que les médecins se sont en partie trompés sur la cause de sa maladie.

Jeudi 18 Juillet.

Nous ignorons encore quand et comment le transport se fera d'ici; l'on dit que cela se fera par eau, sans pompe; l'on dit aussi qu'elle sera mise dans un cercueil de fer blanc, bien plombé, et mastiqué, et que ce cercueil sera mis dans un autre de bois, garni à l'ordinaire. Au commencement, le Roi avoit compté la mettre sur son lit de parade dans le *gamla kungshuset*, ce qui selon moi auroit été fort indécent; mais cela a été changé, et l'on prépare la salle des Etats à la place. Tout est tranquille jusqu'à ce moment pour le transport, il n'y a que la morte qui ne l'est pas, car malgré le froid elle exhale des odeurs, jusqu'à des chambres attenantes, à ne pouvoir s'y tenir. L'on dit que nous avons encore pour 5 à 6 jours au moins, avant que les préparatifs soient prêts en ville.

— — — — — — — — — — — — — —

Adieu ma chère soeur; je suis de coeur et d'âme

Votre très humble serviteur et frère

C. J. De la Gardie.

V.

Egenhändigt bref från öfverkammarherren hos Enkedrottning Lovisa Ulrika, grefve C. J. De la Gardie, till hans syster riksrådinnan grefvinnan v. Fersen; dateradt Svartsjö den 24 Juli 1782 [1]).

Svartsjö ce 24 Juillet 1782.

Nous sommes encore en prison ici à Svartsjö. L'on dit que cela va finir Jeudi prochain; en conscience, il en sera tems, car ce n'est qu'à force de fumer les appartements les plus proches de la chambre où est la Reine, que nous pouvons y rester.

Le 21 la Reine fut mise dans un cercueil de fer blanc; ses entrailles furent placées sous sa tête, dans une cassette bien plombée. Hennes Majestät är svepter uti en drap d'argent klädning, som hon, vid början af Dess sjukdom, lät komma ut, och anordnade till dess svepning. L'on dit que le départ d'ici se fera avec beaucoup de pompe; la feue Reine sera placée sur une grande chaloupe où l'on a fait une salle ouverte, ornée en deuil avec un dais par dessus. Le cortège consistera en 26 chaloupes et bâtiments de différentes espèces. Les senateurs viendront en corps ici, pour poser le couvercle sur le cercueil, mais qui le porte, je l'ignore. Le Roi entrera dans le cortège, avec sa suite, devant Tyska botten. Dieu veuille qu'il fasse beau tems ce jour là; sans cela notre magnificence s'en trouvera mal.

Piper, le maréchal, est nommé pour porter la nouvelle à Berlin. Je ne doute pas, ma chère amie, que tout le monde là bas, ne sera curieux de voir un homme si remarquable dans les annales de la cour, surtout ces dernières années. Le sénateur Ribbing, qui entre dans ce moment, vous fait bien ses compliments à vous et à son

---

[1]) Efter originalet bland riksrådet grefve A. v. Fersens efterlemnade papper.

Excellence, et à madame votre fille. Deroches est nommé lecteur du Roi, avec les appointements qu'il avoit.

Je ne vous ai pas parle de la confession, que la Reine fit à Wingård, quelques jours après sa maladie. *Je vais mourir* — dit-elle — *je le sens, et cela est décidé. J'avoue, que pendant ma prospérité j'ai manqué à l'Etre suprème; mais, quoique j'ai differé dans bien des points vulgaires, mon coeur n'a jamais manqué à l'Etre suprème, dans l'essentiel. Depuis mes adversités, j'ai eu plus de tems de faire des réflexions; je me suis aperçue de mes erreurs, et j'en demande pardon à Dieu, de tout mon coeur, et vous prie, de faire la même chose pour moi. Pour les hommes et le monde je ne vous en dis rien. J'ai manqué souvent, mais la plupart du tems, ou la conviction que je faisois bien, ou les circonstances du tems m'y ont obligée. Pour ce qui est de mes enfants, je n'ai rien à me reprocher; mon coeur à toujours été à eux; ils ont tous fait l'objet le plus cher de ma vie. Que Dieu soit le juge comment j'en ai été payée; mais je leur pardonne.*

Le cercueil vient d'arriver; nous allons aujourd'hui placer l'autre cercueil et le placer dans l'appartement adapté en cet effet.

Je vous suis obligé de votre seconde lettre que j'ai reçue hier. Je vous exempte encore une fois, ma chère amie, d'être si ponctuelle à me répondre; pour vous c'est une gêne et pour moi c'est un plaisir dans mon ennui, de vous entretenir et vous assurer de mon amitié inviolable. Je tâcheroi de glaner des nouvelles plus intéressantes, lorsque j'en seroi plus à portée, et de rendre par là mes lettres moins maussades à l'avenir. Mes compliments et respects à votre société. Adieu.

C. J. De la Gardie.

VI.

Egenhändigt bref från dåvarande hertiginnan af Södermanland, sedermera Drottning Hedvig Elisabeth Charlotte, till fru grefvinnan Sophie Piper född v. Fersen; dateradt den 22—25 Juli 1782 [1]).

à 4 heures l'après-diner le Lundi.

J'ai reçu dernièrement votre lettre, ma chère Sophie, mais je n'ai, jusqu'ici, pas trouvé de moment pour y répondre. Tout est sans dessus dessous ici; on ne pense qu'à des crêpes, des habits de dueil et tout l'attirail lugubre de l'enterrement. Outre cela, comme je ne quitte guère la Princesse, le tems qui me reste est fort court. L'état de cette dernière est pitoyable; elle ne peut répandre une seule larme, ce qui fait que la maladie des nerfs, dont elle étoit accablée auparavant, en augmente encore. Quelquefois elle est d'assez bonne humeur; dans d'autres moments elle reste enfoncée dans les reflexions, pourlors elle sait à peine qui est auprès d'elle. Le coeur me saigne, je vous avoue, ma chère Sophie, quand j'y pense. Ah! qu'il est malheureux de quitter ceux qui nous sont chers! pourvu que je vous eusse auprès de moi, ma meilleure amie, les sacrifices que je fais à la Princesse ne me couteroient guère; elle les mérite, à cause de son bon coeur. Vous ne sauriez croire combien elle est raisonnable; quand je vous verrai, j'auroi beaucoup à vous dire à ce sujet; car il seroit trop long de vous en instruire dans ce moment, ou de le confier au papier.

Notre vie est au reste aussi lugubre que notre habillement et la différence de ce séjour avec celui de Gripsholm est des plus grandes encore. Passe pour la tranquillité qui règne, mais comme il faut éviter jusqu'à présent de voir du monde, je suis presque toujours renfermée avec la Princesse et encore deux personnes. On cause et pleure, voilà

---

[1]) Efter originalet bland utgifvarens manuskriptsamling. De med fet-stil förekommande meningar äro i chiffer.

l'occupation ordinaire. Aussi depuis les inquiétudes que j'ai eues aujourd'hui huit jours, je suis d'une humeur hypocondre et très mal à mon aise; je désire toujours me trouver avec vous, ma chère Sophie; mais dans ce moment je le fais plus que jamais. Vos conseils m'auroient été nécessaires; ils le seroient encore, mais malheureusement il faut s'en passer. Ah! ma chère Sophie, comme il n'y aura point de fête, ne pourriez vous venir plus tôt ici, que vous ne l'avez compté? je n'ai pas encore parlé au Roi à votre sujet, car il a tant d'occupations présentement et il a tant de choses à penser, que je n'ai pas voulu encore lui en parler; mais je le ferai dès qu'il me sera possible. Je laisse à un autre jour de vous parler des articles de votre lettre. J'y répondrai à tout quand j'en aurai le loisir, car je suis obligée de me rendre chez la Princesse.

Jeudi 25 Juillet 1782.

J'avois promis, ma chère Sophie, de répondre en tout point à votre lettre. L'idée que vous avez sur la réponse de feue la Reine me paroit très juste, et je suis du même avis que **la réconciliation** n'auroit sans cela pas été de dureé; qui sait même si jamais elle auroit eu lieu? — Je vous avois marqué, dans ma dernière, que j'étois indignée au sujet du **Roi**, c'étoit puisque je suis persuadée **que sa réconciliation n'étoit que par politique**, mais non pour revoir une **mère**, qu'il devoit chérir. En attendant, son procédé dans ce moment-ci, après le décès, est digne de lui, car il a toutes les attentions imaginables pour sa soeur, et quand il parle de feue la Reine il paroit attendri, du moins si les **remords** y sont, c'est la marque d'un bon coeur. Aussi, je vous avoue, que malgré que cette mort me soit sensible, j'en suis au fond bien aise, puisqu'il auroit été affreux pour elle, de se voir **trompée**; au reste il y aura, j'espère, plus de tranquillité dans la famille. Pour votre reflexion au sujet du testament, elle est très juste, **le duc Charles a tant de torts à la suite de la brouillerie dans le commencement,** que je ne m'étonne point, qu'elle ait tout donné à son autre fils et à sa fille; outre cela ce dernier en a plus besoin, car il n'a **pas tant l'oreille du Roi.** Vous voyez, ma chère

Sophie, que je ne suis point déraisonnable, et c'est vraiment ce que je pense.

Pour ce qui est de votre lettre aujourd'hui qui m'a été remise, je vous repondrai article par article. Je n'ai pu, avec la dernière poste, vous faire une description si circonstanciée de la mort de la Reine, comme j'étois très pressée, et que je n'ai pu vous en faire par conséquent un détail bien exact.

Le Samedi, jour de la réconciliation, je n'arrivoi à Svartsjö qu'au moment même que le Roi entroit dans l'appartement de la Reine, et je rencontrai le page qui devoit chercher le prince royal. Le matin le Roi n'étoit allé à Svartsjö que pour voir sa soeur; mais comme la nuit avoit été mauvoise, les médecins la crurent en plus grand danger; on me fit chercher. Pendant ce tems le prince Frédéric et la Princesse firent la réconciliation. La Reine-mère ne voulut absolument point voir le Roi, avant qu'il promit que la Reine y viendrait et qu'il donnât un écrit qu'il tiendroit son testament. Cet écrit lui ayant été remis par la Princesse, de la part du Roi, elle le fit entrer. — La première entrevue fut froide; elle ne ménagea pas les expressions, et quoique le Roi ne répondit pas grand'chose, pourtant celui-ci fit des réponses qui l'agaçoient. Voilà ce qu'on m'a raconté. J'arrivois justement dans ce moment, ainsi de tout ce qui a suivi je puis en parler avec connoissance de cause.

En entrant le Roi me prit par la main, en me disant: *Je ne suis pas trop content de mon entrevue; car elle ne me traite point comme je le désirerois.*

Tranquillisez-vous — lui dis-je — *le premier moment je ne m'en étonne point.*

Elle m'appela à son lit; alors il fallut donc quitter le Roi, qui étoit appuyé contre une fenêtre, qui étoit tout près de la porte par où l'on entroit. La Reine, croyant mourir le même matin, m'avait désirée. Je m'approche et lui baise la main; elle m'embrasse et me dit:

Dieu vous bénisse que vous venez! hélas ma chère Lotta — (vous savez que c'est le nom qu'elle me donnoit toujours) — *je ne pouvois pourtant pas mourir tranquillement.*

Soyez charmée, ma chère Mère — lui dis-je — *que vous ayez reçu un fils, qui vous étoit cher.*

Elle se pencha vers moi et me dit: *Il n'est point sincère.*

Quelle idée — repliquoi-je — *je suis témoin de ses larmes.*

A ce moment même le Roi vint au lit; la dispute recommença. Pourlors le sénateur Ribbing dit, que si Leurs Majestés ne vouloient point oublier le passé, il auroit autant voulu ne point se soucier de la moindre réconciliation. Enfin ils promirent tous deux qu'ils n'y penseroient plus, et qu'ils seroient bons amis. La Reine-mère dit, qu'elle étoit contente, si la jeune Reine envoyoit demander de ses nouvelles; qu'elle le regardoit comme si elle y avoit été elle-même; *mais* — ajouta-t-elle — *la Reine ne voudra jamais me voir.*

Le Roi répondit: *Je ne puis répondre que de moi.*

Ensuite il fut question de choses indifférentes. Le Roi y resta à diner. Pendant que nous dinions, je demandois au Roi s'il vouloit me permettre d'entrer chez la Reine, pour demander de sa part comment elle se portoit. Il y consentit. La Reine me chargea alors de faire en sorte, que la jeune Reine envoyât demander de ses nouvelles, et que les dames de palais puissent venir chez elle. Ce dernier point le Roi l'avoit promis, ainsi sa réponse fut favorable; mais sur le premier il ne voulut point en entendre parler.

L'après diner, ce fut alors que la vraie réconciliation se fit, et cela fut de la manière suivante: Madame de Cronhjelm, qui étoit la partie souffrante de cette réconciliation, fut appelée par le prince Frédéric. Elle étoit auprès du lit de la Reine, quand le Roi entra; celle-ci présenta Madame de Cronhjelm, en disant au Roi, qu'une marque de la réconciliation serait, s'il regardoit cette dame comme attachée à sa personne, et comme sa dame du palais. Le Roi fit difficulté, en répondant vaguement et disant: *tous ceux qui ont eu l'honneur de servir ma chère Mère garderont, après sa mort, ce qu'elle a donné de son vivant.*

Comment — répliqua la Reine — *vous ne la regardez donc point pour ma dame du palais? je l'aurois cru pour me montrer que votre réconciliation est sincère; qu'avez vous à dire à son sujet? elle est de bonne famille.*

J'aurois de la peine à répondre — dit le Roi — *est-ce que ma chère Mère me l'ordonne?*

Non — dit-elle — *je ne veux point vous ordonner, mais je l'aurois cru de votre complaisanee.*

Est-ce que ma chère Mère le souhaite ardemment et le désire, donc...

Je souhaiterois — dit la Reine — *que vous me fassiez ce plaisir.*

Dans ce cas — répliqua le Roi — *je ne fais aucune difficulté;* — et il donna le salut à madame de Cronhjelm. Cette pauvre femme étoit dans un cruel embarras, car elle trembloit de peur. Je lui avois fait sa leçon auparavant et l'avois priée qu'elle devoit dire au Roi quand elle pourroit parler, de lui pardonner, si elle lui avoit manqué innocemment. Dès que le Roi avoit embrassé madame de Cronhjelm, et que celle-ci eut remercié, la Reine-mère prit la main du Roi et dit:

Embrassez moi, mon cher fils, car je vois que votre réconciliation est sincère; qu'il ne soit plus question de rien et que nous soyons amis.

La conversation ne fut pas vive, comme vous pouvez le croire. Enfin le Prince royal arriva. Elle lui fit présent d'une agrafe de diamants, et ne l'avoit jamais assez proche d'elle; disant toujours à Stackelberg qu'on avoit fait entrer, pour rendre le jeune prince moins pleureur et peureux, de le tourner pour qu'elle puisse le voir en face, et voir ses yeux. Le Roi ayant ordonné à son fils de caresser sa grand'mère, celui-ci commença à lui caresser les joues, ce qui fit un spectacle attendrissant, pour tous ceux qui y assistoient. Tout l'appartement étoit plein de monde des deux cours. Madame de Ribbing, qui s'y trouvait par hasard, n'a pas moins contribué au raccomodement, je dois lui rendre cette justice, et sa conduite dans ces moments lui fait beaucoup d'honneur.

Enfin la Reine-mère, se trouvant un peu assoupie, voulut dormir. Nous allâmes dans le jardin. J'eus une longue conversation avec le Roi, pour l'engager à faire venir un chambellan de la Reine, comme sa Mère l'exigeoit. Il parut assez porté pour cela; mais une conversation que j'eus ensuite avec lui me persuada du contraire.

Je restois tout le Samedi et Dimanche à Svartsjö; je ne quittois point la Reine pendant ce tems, et elle parut assez tranquille. Dimanche au soir je fus obligée, quoique à regret, de partir, pour négocier avec le Roi qui avoit paru moins affable le Dimanche aprés diner, qu'il avoit été chez sa mère, pour donc travailler pour la bonne cause. Le prince et la princesse me prièrent de retourner. Je revins le même soir du Dimanche; mais comme j'étois persuadée que la Reine n'en reviendroit point, ce fut à grand regret qu'elle prit congé de moi encore, et me recommanda de faire en sorte que bientôt les dames du palais puissent lui être présentées, et que je devois prier le Roi de convenir avec elle du jour, pour qu'elle puisse envoyer madame de Cronhjelm, pour être présentée à la Reine. Je partis. **Ma conversation avec le Roi me fit voir clairement, qu'il n'avoit aucune tentation d'être comme auparavant avec sa mère, et c'est pourquoi je vous écrivis avec la dernière poste que j'étois indignée.**

Lundi, j'écrivis la réponse au prince Frédéric touchant les dames du palais; elle fut que le premier jour de cour celles de la Reine-mère seroient présentées, et que le jour de naissance de la Reine-mère celles d'ici viendroient lui faire leur cour. Un beau trait de madame de Posse et des dames du palais d'ici ne doit point être oublié; ce fut que toutes, quand le Roi revint de Svartsjö, le remercièrent d'avoir nommé madame de Cronhjelm.

Enfin le Lundi, à 5 heures l'après diner, un page du prince Frédéric arriva, à toute bride, pour dire au Roi que la Reine-mère étoit dans le plus grand danger. Le bulletin ne laissoit espérer que quelques heures. Le Roi se mit avec moi tout seul, dans une voiture, après avoir expedié les ordres nécessaires dans les circonstances, et nous arrivâmes au moment même qu'elle avoit eu un vo-

missement, qui marquoit qu'un abcès avoit crevé dans la poitrine, et par conséquent elle étoit mieux. Je ne voulus point retourner avec le Roi et je veillais toute la nuit. Le prince Frédéric, la Princesse et moi, à tour de rôle, nous la servions; j'ai assisté alors aux scènes les plus touchantes. Elle ne parloit guère et presque pas, et se trouvoit dans un sommeil léthargique, qui ne lui laissoit que le loisir de demander à boire, encore c'étoit rarement. Elle me tenoit quelquefois la main, et je sentis comment de tems à autre il n'y avoit plus de chaleur, car une sueur froide, qui ne laissoit aucun relâche pourtant à la fièvre, avoit pris sa place. Les médecins étoient toujours à regarder à leurs montres en comptant les coups du pouls. A minuit et trois quart les souffrances redoublèrent et les angoisses ne lui permettoient plus de rester tranquille; à une heure elle voulut que nous allons nous coucher. La Princesse fut obligée de ne point se montrer, puisque la Reine s'impatientoit en la voyant. Pour moi et le prince Frédéric, elle nous permit de rester. Elle commença à crier après une heure d'une violence si terrible, que ni moi, ni la princesse, ni le prince ne pumes rester dans son appartement. Les médecins disoient, si elle a la force de cracher cet abcès elle peut encore vivre quelques jours; mais il n'y a presque plus d'espérance. Les cris ne faisoient que redoubler vers les deux heures; enfin elle froidit; il fallut chauffer des serviettes; pendant ce tems elle disoit toujours à Schultzenheim: *Cela est inutile, car vous ne pourrez pas me faire revivre; je sens assez que je suis près de mon terme.* — Nous étions rentrées; madame de Cronhjelm, madame De la Gardie, les médecins et nous, étions tous rangés autour de son lit, quand elle dit tout haut: *Dieu veuille avoir pitié de moi et faire que mes souffrances finissent.* Comme elles redoubloient de plus en plus, elle pria qu'on lui donnât de l'opium. Les médecins répliquèrent, qu'il n'y avoit pas moyen, *puisque* — dit Schultzenheim — *si nous ne pouvons aider, il ne faut du moins pas rendre vos souffrances plus aigues.* Comme elle prioit le prince Fréderic d'ordonner qu'on lui donnât de l'opium, elle le bénit quand elle entendit qu'il pria les

médecins; car il dit à Schultzenheim de lui donner quelque chose d'innocent, qui ne pouvoit point lui faire du mal. Ensuite elle se tourna vers madame De la Gardie, en disant: *Je vous remercie madame; chère comtesse, priez Dieu pour moi!* Après avoir dit ces mots, elle soupira et tout fut tranquille. Madame De la Gardie me fit signe de sortir. Je portois, pour ainsi dire, la Princesse hors de la chambre. Le prince Frédéric prit les convulsions ordinaires. Il étoit trois heures dix minutes.

La journée et le reste de la nuit se passa en larmes et en apprêts de depart. Je ne quittois point la Princesse, qui ne vouloit pas, seulement un moment, me laisser; elle me tint toujours autour du corps en disant: *Au nom de Dieu, ma chère amie, ne m'abandonne point.* — Le coeur me saigne, ma chère Sophie, quand j'y pense. — J'ai mené la Princesse, plus morte que vive, ici; car quelquefois elle ne savoit où elle étoit. Elle disoit toujours: *Quand je suis avec vous ou avec ceux qui ont été présents à cette mort, je suis tranquille* surtout — —[1]) et encore comme cela elle ne veut point voir du monde qu'elle ne connoit pas particulièrement.

Voilà, ma chère Sophie, un récit exact de tout ce que s'est passé. Je pourrois vous dire encore bien des choses, mais elles sont trop longues pour confier au papier et je vous prie même de déchirer cette lettre, pour cause. Au reste, assurez votre père, quand vous lui écrivez, que quoique fort affectée de cette mort, je me console assez bien, comme je ne quitte pas la princesse, et que je veux lui faire supporter sa perte, je suis obligée de la dissiper, ce qui me dissipe moi-même. Au reste je n'ai pas tant perdu que la Princesse, qui paroit être un peu plus raisonnable. Dieu veuille que le jour d'aujourd'hui fut passé; car on mène le corps de feue la Reine en ville. Le jour de l'enterrement ne sera pas moins pénible; ensuite cela pourra bien passer encore, mais elle ne suivra point le convoi, puisque feue la Reine l'a défendu.

Il faut finir. Pour ce qui est de la lettre du Roi, je crois que vous avez raison de faire votre projet à ne point

[1]) Oläsligt ord.

écrire. Moï, je ferai vos excuses, comme vous l'exigez. Adieu, charmante amie; donnez moi bientôt de vos nouvelles et venez aussitot qu'il est possible en ville, pour que j'aie le plaisir de vous assurer de vive voix de l'amitié la plus vive.

H. E. Charlotte.

VII.

Egenhändigt bref från öfverkammarherren hos Enkedrottning Lovisa Ulrika, grefve C. J. De la Gardie, till hans syster riksrådinnan grefvinnan v. Fersen; dateradt Stockholm den 26 Juli 1782[1]).

Stockholm ce 26 Juillet 1782.

Pour vous sauver, ma chère amie, d'un long et ennuyeux récit sur les cérémonies de la journée d'hier, lorsque le corps de la défunte Reine fut transporté, je vous envoie le cérémoniel du jour, qui vous instruira du tout. Vous observerez que tous les numéros dans les deux convois avoient leur chaloupe separée. Les princes Charles et Frédéric n'en furent pas, le premier n'étant pas encore arrivé; mais je ne sais la raison qui en éloignoit le dernier; il me semble qu'il étoit de son devoir d'en être.

Le 31 prochain est fixé pour le jour de l'enterrement; la salle de parade est faite avec beaucoup d'économie. Nous n'arrivâmes en ville avec le corps, qu'après les 10 heures du soir, dans l'obscurité; c'étoit dommage, car le convoi, tant par mer que par terre, étoit beau et auguste. Le petit prince, qui marchoit avec, ne laissoit pas que d'affecter l'imagination des assistants.

Après l'enterrement l'on dit que nous aurons un jour de cérémonie, dans laquelle toute la cour de la Reine défunte aura un coup de pied au — — — — — et sera an-

---

[1]) Efter originalet bland riksrådet grefve A. v. Fersens efterlemnade papper.

nulée, le bâton du grand maréchal rompu et ceux qui composent la cour remerciés. Dans tout ce que le Roi a fait jusqu'à présent, nous ne savons que nous louer de ses bontés et de sa générosité, et je ne doute pas, que toute la cour en général ne soit contente.

L'on parle ici que Sa Majesté est dans l'intention, pour ce qui regarde les dettes de la défunte de les separer; il se chargera, dit-on, de toutes les dettes faites sur son état fixe; mais pour celles qu'elle a faites sur sa cassette, et qui montent entre 20 et 24,000 R:dr, il les refusera. Ce sera alors naturellement le prince et la Princesse qui en répondront, comme seuls héritiers. A vous dire le vrai, ma chère amie, je trouve que le Roi n'a pas trop tort, vu l'ordonnance qu'il a faite. Si le prince Frédéric doit en outre payer à sa soeur les 7,300 Rixdaler qu'elle lui a prêtés argent comptant, il ne touchera pas beaucoup du testament.

Adieu ma chére amie; je vais me mettre à mon poste, où j'auroi deux mortelles heures à rester debout, entouré de lumières et empesté par la chaleur et l'odeur infecte du corps mort. Mes respects à Son Excellence.

C. J. De la Gardie.

Le Roi n'est resté que très peu de minutes hier dans la salle. S. M. est repartie pour Drottningholm. Vous ne sauriez vous imaginer les mensonges que l'on a débités en ville sur la défunte Reine, et que j'ai appris, depuis mon arrivée ici. Je suis curieux de voir quand cette pauvre femme cessera d'être le plastron de la médisance.

VIII.

Egenhändigt bref från öfverkammarherren hos Enkedrottning Lovisa Ulrika, grefve C. J. De la Gardie, till hans syster, riksrådinnan grefvinnan v. Fersen; dateradt Stockholm den 30 Juli 1782 [1]).

Stockholm ce 30 Juillet 1782.

Le prince Charles est arrivé hier au soir sur les 8 heures. Je le vis un moment; il paroit être très consolé. Il fit peu de demandes sur la maladie ou la mort de la défunte; il dit seulement qu'il avoit eu, pendant son voyage, des pressentiments, qu'il lui arriveroit quelque chose de sinistre; car à tout moment il avoit boutonné son habit de travers. Je pris la liberté de demander, si le prince n'avoit pas reçu des lettres qui le mettoient au fait du danger que Sa Majesté courroit? — Il répondit qu'à la vérité il avoit reçu des lettres de sa maladie, mais qu'elles étoient toutes conçues dans des termes peu ou point du tout alarmants pour la vie; même celles qu'il avoit reçues du prince Frédéric. Nous n'étions pas, dis-je à Svartsjö, de ce sentiment; car depuis le premier moment de la maladie, nous avions perdu toute espérance.

Le voyage que le Prince vient de faire revient dit-on, à 25,000 plåtar, somme bien considérable pour avoir été employée à ne rien faire. Leprince Frédéric est aussi arrivé. Il paroit très accablé.

Je ne sais si je vous ai mandé l'altercation que la Princesse a eue ces jours passés avec le Roi, au sujet du deuil. Le Roi, ayant fixé le deuil à 6 mois, en avertit la Princesse. Elle fut très piquée de ce que le Roi l'avoit raccourci de 6 mois; s'oublia même au point de dire là dessus des paroles très dûres à son frère; lui signifiant qu'il étoit le maitre de marquer si peu de tendresse pour feue

[1]) Efter originalet bland riksrådet grefve A. v. Fersens efterlemnade papper.

sa Mère; mais que pour elle et son frère Frédéric ils porteroient le deuil une année; au Roi permis de lui défendre sa cour, s'il le jugeoit à propos. Il est étonnant que cette princesse, qui est douée de tant de bonnes qualités, ne se donne jamais la peine de mettre un frein à son humeur vive et impétueuse. Gyldenstolpe fut le médiateur dans cette affaire et parvint à la calmer.

Demain, à ce que l'on dit, l'enterrement se fera. Si e cérémoniel avant le depart de la poste est imprimé je vous l'enverroi. Le même jour, après l'enterrement, un secrétaire d'Etat viendra notifier, à la cour de la feue Reine, sa cassation, et le sort dont chacun d'eux jouira à l'avenir. Sur la recommandation expresse de la feue Reine au Roi, ma femme vient de recevoir une pension annuelle de 3000 D:r.

Le bruit court ici, que le comte Hessenstein s'est fait catholique; je doute que cela soit ainsi; car je suppose, qu'avant que de faire une telle démarche, il auroit pris des arrangements touchant son bien en Suède. Entre les autres bruits populaires qui courent, il y en a un sur notre arrivée en ville avec la feue Reine; l'on dit que le Roi est arrivé exprès en ville dans l'obscurité, afin que l'on ne remarquât pas sur son visage, combien peu son coeur étoit affligé. La chose est d'autant plus fausse, que le Roi s'inquiéta pendant plus de deux heures à Drottningholm, de notre retard.

L'on dit que l'état de la Princesse ira à 70,000 plåtar. Il commencera le 1 Septembre prochain; jusque là la dépense se fera sur l'état de la feue Reine, qui ira jusqu'au 31 Août. Le sémillant Zöge en aura le détail. Je parie qu'il ne se passera pas 3 mois, avant que la Princesse et lui ne soient brouillés. Toutes ces petites minuties seront assez amusantes à savoir, et je ne manqueroi pas de vous en faire part. La Cathérine Sophie Sinclair est la première favorite auprès de la Princesse; elle et sa soeur détestent Zöge; ce sont deux intrigantes qui ne manqueront pas de donner de la besogne à l'intendant.

Adieu, ma chère amie, aimez moi toujours beaucoup. Mes compliments à son Excellence.

IX.

Kongl. Maj:ts nådiga instruktion för dess troman, tjenstgörande kammarherren hos dess egen person, öfversten vid lätta dragonerne af dess lif- och hustrupper, samt kommendören af dess Svärdsorden, friherre Evert Wilhelm Taube, hvarefter han, under sin vistelse i Ryssland, dit han nu afgår att notificera högstsalig Hennes Maj:t Enkedrottningens dödliga frånfälle, har att sig i underdånighet rätta. Gifven Drottningholms Slott den 13 Augusti 1782 [1]).

Utom det värf att notificera Hennes Maj:t ryska Kejsarinnan den sorgliga händelsen, som nu så billigt väcker Kongl. Maj:ts och hela det kongl. husets ömmaste afsaknad, öfverlemnar Kongl. Maj:t i nåder till friherre Taubes kända nit och skicklighet att, under sitt vistande i Ryssland, uppfylla Kongl. Maj:ts afsigter uti följande mål, nemligen:

1:o. Söker friherre Taube att noga lära känna tillståndet inom hofvet; personerne som nu för tiden ega största delaktigheten i Kejsarinnans förtroende; deras personliga egenskaper, politiska tänkesätt, intriger och afsigter; deras inbördes skiljaktigheter samt hvad grad af konsideration och influence hvar och en af dem kan anses ega hos Kejsarinnan. Att dessa kunskaper samlas med sådan varsamhet, att ej den förhatliga misstankan väckes, som sträckte friherre Taube sin uppmärksamhet till ämnen af en så grannlaga natur; sådant öfverlemnar Kongl. Maj:t i nåder, med fullt förtroende, till friherre Taubes mogna utskiljning och försigtighet samt redan egande kännedom af det hof, dit han nu sändes.

2:o. Ett varsamt uppförande blifver å friherre Taubes sida så mycket angelägnare, som Kongl. Maj:t i närvarande ögonblick, mera än någonsin, eger den fägnaden att röna prof af Kejsarinnans vänskap och förtroende, samt äfven nu nyligen gifvit henne förnyadt vedermäle af dess för

---

[1]) Denna instruktion finnes i original bland öfverste-kammarjunkaren friherre E. W. Taubes efterlemnade papper.

henne hysande motsvarande tänkesätt. På det friherre Taube måtte vara i stånd, att så mycket bättre inrätta sitt tungomål efter de begge regerandes närvarande inbördes tänkesätt, vill Kongl. Maj:t här i nåder för honom yppa: att sedan ryska Kejsarinnan förgäfves sökt att bemedla en särskild fred emellan England och Holland, har hon hos Kongl. Maj:t rådfrågat sig öfver det parti som vore att taga i anseende till Holland, ifall denna republik fortfor att afslå den särskilta freden, änskönt England ock skulle, emot alla och en hvar af de neutrala makterna, förklara sig antaga och erkänna principerna i sjö-konventionen. Denna förfrågan har Kongl. Maj:t nyligen på det förtroligaste besvarat med en till Kejsarinnan och dess ministère öfversänd memoire, hvarutinnan Kongl. Maj:t råder henne att, som Holland genom sin iråkade belägenhet ej mera vore i stånd att afsöndra sig ifrån Frankrike och särskildt försona sig med England, så kunde, i Kongl. Maj:ts tanka, Kejsarinnan aldrig företaga sig ett för henne sjelf ärofullare och för menskligheten helsosammare verk, än då hon, samfäldt med de genom sjö-konventionen förenade neutrala makter, hvaribland romerske Kejsaren och Konungen af Preussen äfven kunde inbegripas, arbetade derhän, att befrämja den allmänna pacifikationen samt till den ändan utverkade beramandet af en kongress, der den allmänna freden kunde åtföljas af en ny sjölag, samt således både de krigande och de neutrale se deras önskan uppfylld. Detta Kongl. Maj:ts svar, likaså välgrundadt som vänskapsfullt för Kejsarinnan, hvars gloire Kongl. Maj:t dervid rådfrågat ej mindre än dess egen, lärer ej kunna annat än med nöje och erkänsla af Hennes Kejserl. Maj:t upptagas och anses. Då friherre Taube i ett så behagligt ögonblick anländer till ryska hofvet, eger han det bästa tillfälle att, genom den mest utmärkta veneration för Kejsarinnans person och det förbindligaste beteende emot alla dem, som henne omgifva, bibringa ytterligare öfvertygelse om Kongl. Maj:ts uppriktiga och förtroliga vänskap för Hennes Kejserliga Majestät. Friherre Taube är ock nu iståndsatt att, derest tjenligt tillfälle eller någon anledning gifves, öfver ämnet af förenämnde memoire förtroligen discourera, antingen med vice-cantzleren grefve

Osterman eller med dem, som jemte honom ega del i sakernas vård. Derigenom kunde friherre Taube finna utväg att befrämja Kongl. Maj:ts med meranämnde memoire påsyftade afsigt samt tillika utröna dispositionerna hos de särskilte personer, som nu för tiden dela Kejsarinnans förtroende.

3:o. Som Kongl. Maj:t budit Kejsarinnan till att stå fadder åt det barn, hvilket Hennes Maj:t Drottningen nu är välsignad med, och om det blef en prinsessa, Kejsarinnan kunde vilja skicka S:t Catharinæ-orden, så åligger friherre Taube på det aldra högsta, att på allt sätt afböja denna tanka och till vinnande af detta ändamål bruka de personer, som han sjelf dertill tjenligast finner, emedan det vore ej anständigt att en boren svensk konungadotter bar en orden, instiktad till åminnelse af freden vid Pruth.

I öfrigt är Kongl. Maj:t i nåder försäkrad att dess och Rikets tjenst ej annat kan än vinna genom det sätt, hvarpå friherre Taube sig denna förrättning vid ryska hofvet afbördandes varder, och uti denna nådiga tillförsigt önskar Kongl. Maj:t honom en lycklig resa. Datum ut supra.

GUSTAF.

(Sigill.)

U. G. Franc.

Instruktion för kammarherren m. m. friherre Taube.

X.

Egenhändigt bref från dåvarande hertiginnan af Södermanland, sedermera Drottning Hedvig Elisabeth Charlotta, till fru grefvinnan Sophie Piper, född v. Fersen; dateradt i slutet af år 1782 [1]).

à minuit.

Dans l'incertitude où j'étois, si une lettre pourroit encore vous parvenir par la poste d'aujourd'hui, j'ai renoncé à l'idée de vous en adresser jusqu'à un moment plus sûr. M:r de Cederström, qui part demain, m'en procure l'occasion; toutes celles qui me procurent le plaisir de m'entretenir avec vous, me sont chères.

Notre séjour ici est d'une maussaderie insupportable. Le Roi est d'une humeur à faire prendre la fuite. Il a hier brusqué tout le monde; j'en ai eu ma part; voici comment cela m'est arrivé très innocemment. On jouait Alzire et comme la *Baron* avoit la fièvre, la *Milan* avoit pris ce rôle, qui assurément ne cadroit ni avec sa grosseur, ni avec son âge, ni sa beauté. Hier, à diner, Nolcken, Armfelt, le petit Wachtmeister, Bohlen et moi étions à causer à ce sujet. Un chacun faisoit ses notes qui n'étoient pas trop à l'avantage de la pauvre Milan, et quoique nous n'étions point en train de faire cabale contre elle, on la tournoit assez en ridicule. Je dis que je m'apprétois plutôt à rire qu'à pleurer. Au même instant que j'avois dit ce peu de mots le Roi entra. *Qu'est-ce?* — dit il.

Nous parlons — dis-je — *de la pièce qu'on donnera, et que la Milan doit jouer le rôle d'un jeune tendron.*

Voulez-vous plutôt ne pas avoir de spectacle? — répliqua-t-il, avec un air fâché.

Non — dis-je — *mais nous causons seulement à ce sujet.*

---

[1]) Efter originalet bland utgifvarens manuskriptsamling.

Dans ce cas, il ne faut pas critiquer — reprit il — *car les critiques sont fréquentes ici.* Cela fut dit avec un air d'emportement qui me surprit, auquel je ne m'attendois point et qui me fâcha. Je répondis: *Ce n'est pas moi, Sire, qui critique; il y en a bien d'autres qui le font, et dont on ne dit rien.* — Un regard plein de colère me fut lancé, et après avoir donné le salut à deux dames qui ne se trouvoient pas bien éloignées, il retourne sur son chemin et se tournant vers Zibet, qui se trouvoit tout proche de moi, il lui dit, en me regardant: *Il n'y aura point spectacle ce soir, car on a beau vouloir amuser la société, elle n'est jamais contente et les critiques sont toujours en campagne.* Ensuite, avec un air très colère, il sortit.

Je vous avoue, que ne me trouvant point coupuble, d'avoir mérité cette impolitesse, je fus si fâchée que je tremblois à force de colère. Armfelt s'approche de moi et me dit: *Au nom de Dieu, suivez-le, pour le remettre de bonne humeur et priez-le de donner spectacle.*

Non — dis-je — *je n'ai rien fait, ainsi je ne feroi point un pas, qui peut avoir l'air d'implorer un pardon.*

Tout le monde prit mon parti; la Wrede et Augusta voulurent le remettre de bonne humeur pendant le diner, mais il n'y eut pas moyen. Armfelt lui parla aussi, au sortir de table, pour lui dire que la société paroissoit fâchée d'avoir remarqué qu'il avoit trouvé mauvais qu'on avoit critiqué la Milan d'avoir joué le rôle d'Alzire. Il répondit: *Je me crois un trop petit personnage pour pouvoir vous intéresser.*

Pour moi, je vois assez que je me suis abusée en croyant que le Roi m'adressoit, à moi seule, ce qu'il avoit dit; car c'étoit sans doute à tous ceux, qui parloient de cette aventure. Néanmoins, j'ai pris la chose fort vivement et j'étois si en colère, pendant le diner, que je ne pouvois me contenir. Au sortir de table le Roi, au lieu de passer devant moi, pour rentrer dans le salon de compagnie, a pris un autre chemin. Comme j'étois déjà fâchée, j'ai cru que c'étoit une nouvelle impolitesse qu'il vouloit me faire, et au lieu de rester dans le salon, je suis descendue chez moi, pour donner libre carrière à mes idées; bien résolue de ne pas remonter de la soirée et de me dire malade. Madame de

Ramel, à force de prières, m'a fait remonter; elle avoit raison, car il étoit au fait ridicule de faire une rupture pour une vétille. Je l'ai vu assez, mais comme j'avois été brusquée devant 50 personnes, j'étois fort choquée. Enfin je suis entrée dans l'appartement de lecture, quoique très tard; on avoit fait des reproches au Roi, de la manière dont il m'avoit parlé; car votre belle-soeur, la Wrede et Augusta toutes trois étoient venues s'accuser, en lui disant qu'elles ne voulaient pas plus lui manquer que moi, et que par conséquent elles étoient toutes aussi coupables. Alors il a demandé: *Mais qu'ai-je dit qui aie pu choquer ma belle-soeur?*

Votre mine — a-t-on dit — *étoit pire que vos paroles et elle a été sensible, comme elle n'a pas le reproche à se faire, d'avoir voulu vous manquer.* — Il a paru un peu confus et s'en est allé.

Je ne sais si un reste de colère contre moi, ou aussi un peu d'embarras a été cause qu'il a évité de me saluer, et de me passer; mais il l'a évité soigneusement pendant tout le reste de la journée. Au spectacle il a été seul dans sa loge, n'y ayant pas même quelqu'un de sa suite, sans regarder et comme s'il boudoit; car on a pourtant donné le spectacle, quoiqu'il ne vouloit point. Enfin au bon soir, il a tourné longtems autour du pot pour me saluer, et une moitié d'embarras avec un peu de colère, qui je crois, lui restoit a été mis au salut donné pour le bon soir. Sans doute qu'il a trouvé ensuite que j'avois raison de prendre la chose vivement, car il a envoyé ce matin me demander, si je voulois sortir à cheval et que l'Espagnol étoit dans la cour, pour m'attendre. J'ai pris cela pour les préliminaires de la paix, et sans songer à ce que je devois faire ou non, je suis descendue. J'ai suivi le Roi un bout de chemin, pendant lequel il avoit encore un peu l'air embarrassé; mais comme s'il avoit eu envie de rire, il n'a depuis été question de rien; mais il a eu beaucoup de politesse aujourd'hui pour moi; sans doute qu'il aura trouvé qu'il avoit tort. Aussi j'ai été comme toujours, mais si l'occasion s'en présente, et qu'il est une fois de sa bonne humeur, je lui rendroi cette aventure du double, quoiqu'en badinant, pour du moins lui montrer que ce n'est ni une sotte ni une enfant à

laquelle il a à faire. Dumoins, je me suis proposée, ainsi que plusieurs de ces dames, de ne jamais rien dire au sujet des comédiens, qu'ils jouent bien ou mal.

Comment trouvez vous ce début du séjour de Gripsholm? il n'est pas brillant du tout, mais ne laisse pas que de m'avoir fait rire beaucoup ensuite. Au reste je n'ai aucune nouveauté à vous apprendre. Armfelt donne demain un déjeuner, pour mettre du gai, à ce qu'il dit, dans la société. Il veut tenter tous les moyens, afin de changer ce ton maussade, qui ne ressemble nullement à celui de cet été.

— — — — — — — — — —

Bon soir ma meilleure amie; il faut finir, car il est bien tard. Je vous aime plus que ma vie. Donnez moi un mot de réponse avec Cederström, s'il vous est possible.

H. E. Charlotte.

XI.

Utdrag ur egenhändiga bref från hertiginnan af Södermanland, sedermera drottning Hedvig Elisabeth Charlotta, till fru grefvinnan Sophie Piper, född v. Fersen; år 1782 [1]).

Drottningholm ce 4 Juillet 1782.

En arrivant ici, j'ai eu une petite frayeur. Vous savez qu'à la cour toutes les nouvelles sont empirées; on disoit donc que la Reine-mère étoit si mal, qu'on avoit cru le matin, qu'elle ne passeroit point la journée. Le bulletin que le Roi reçut n'étoit point alarmant; mais, comme il s'imaginoit que peut-être on lui cachoit sa situation, pour qu'il n'aille point à Svartsjö, je lui proposoi d'y aller, hier au matin de très bonne heure, pour être de retour au diner, afin de sonder le terrain; car il s'imaginoit qu'elle vouloit

[1]) Efter original-brefven bland utgifvarens manuskript-samling. De med *fet stil* utmärkta meningar äro i chiffer.

peut-être jouer la comédie, pour être priée marraine de l'enfant, qui est à venir. J'y fus donc en voiture ouverte puisque je me transportois plus vite. J'ai trouvé la Reine, malade et foible d'une toux et d'une fièvre qui pourroit devenir une péripneumonie, mais qui n'est dans cet instant rien moins que dangereuse. Voilà comme toute chose empire à la cour, et cela a pensé me faire casser bras et jambes, car ma voiture a cassé et j'ai versé, sans me faire pourtant aucun mal, ni ceux qui étoient avec moi.

Drottningholm ce 8 Juillet 1782.

Nous sommes ici dans de beaux draps, ma chère Sophie; la Reine-mère est malade; elle croit mourir, mais les médecins assurent, qu'il n'y a rien de mortel. Le Roi s'imagine qu'elle veut faire une scène et lui faire accroire qu'elle est plus mal, pour inspirer de la pitié. Dieu sait ce qui en est ou non; mais il y a des allées et des venues on donne des avertissements; elle écrit; elle déchire des paperasses. On croit qu'elle a fait un testament. Dieu sait tout ce qui n'a pas lieu; en un mot peut-être dans peu nous verrons de belles choses; malheur à celui qui s'en mêlera!

Drottningholm ce 11 Juillet 1782.

La Reine-mère est encore malade et même mal; les médecins, il est vrai, ne croient point qu'il y ait du danger; mais elle-même est très persuadée que, dans deux ou trois jours, sa mort sera certaine. J'y ai été avant hier; elle prit congé de moi, en me disant, qu'elle ne croyoit point se relever de cette maladie. Il est sûr qu'elle est bien malade, et si les forces continuent à diminuer, comme elles ont fait depuis 4 ou 5 jours, elle ne sera pas longtems sans quitter ce monde. Elle a fait son testament qui fera de la désunion après sa mort; **car il est uniquement en faveur du pr. Fr. et de la Princesse.**

Ce 15 Juillet (1782).

Je revins de Svartsjö hier au soir, où j'avois couché la nuit, la Reine-mère étant bien mal. Outre cela, il y a un grand événement arrivé, car la réconciliation s'est faite

avant-hier. Le roi, après quelques difficultés de part et d'autre, est entré chez la Reine-mère et y a mené le prince royal. Je fais des voeux pour que cela soit de durée et pour toujours, comme du moins on l'avoit promis; mais il y a encore de petites difficultés, qui pourront y porter obstacle. Ah! ma chère Sophie, si vous étiez ici, je vous dirois bien des choses, sur les quelles je n'ose parler dans ce moment. Je crains que tout ne soit pas fini encore. La Reine-mère est très mal encore; elle est plus foible chaque jour, et ses forces commencent à diminuer de plus en plus. Les médecins disent que si elle ne meurt dans huit jours, elle ne pourra trainer qu'un ou deux mois, jusqu'à ce que les arbres commencent à jaunir; car c'est une espèce de phtisie qu'elle a, la maladie dont feue madame de Sprengtporten est morte m'a paru du même genre. Pour moi, je suis très persuadée qu'elle n'en reviendra pas.

Ce 2 Aout 1782.

Ulla Fersen est ici depuis quelques jours. Elle paroit être un peu mieux chez le Roi qu'avant, du moins a-t-elle été hier à la lecture particulière du Roi. C'est le seul amusement que celui-ci a présentement; il dine avec quelques hommes et n'est jamais dans la société; mais pour se dissiper un peu, il fait partie, avec une ou deux dames, pour aller à la Chine l'après diner; il y a madame de Wrede, Augùsta, madame de Ramel et Malin, quand elle n'est pas de garde; les hommes sont Claes Ekeblad, Cederhjelm quelquefois et Claes Lewenhaupt. Monvel fait la lecture de quelques unes de ses pièces ou aussi des feuilles nouvelles, qui paroissent. Voilà le seul amusement dont le Roi jouisse.

Drottningholm ce 14 Août 1782.

Pour ce qui est de la nouvelle que vous me mandez, c'est la première chose que j'en apprends. Je vous avoue, que j'ai de la peine à le croire; la Princesse a pu avoir des vivacités, mais jamais elle n'a dit des choses dûres à la Reine, et je crois plutôt que la Reine est morte d'inquiétude pour la maladie de la Princesse.

Le Roi a parlé de vous souvent et marqué que cela lui fait de la peine de ne pas vous voir; **comme il est rarement sincère, je ne sais s'il l'est dans ce moment.**

Drottningholm ce 23 Août 1782.

On quitte les pointes sur le front Mardi qui vient, à ce que l'on assure; à mon grand étonnement la flanelle reste, sans doute pas pour longtems, **car il y a des diamants, qui ont appartenue à feue la Reine, qui étoient à la couronne, et que les héritiers ont été obligés de rendre, et que le Roi est dans une grande impatience de porter.**

XII.

K. M:ts nådiga bref till riksrådet grefve Axel v. Fersen, om granskning af löjtnanten baron Tilas förhållande, under dess process med majoren Fock; dateradt Stockholms slott den 20 Februari 1783 [1].

Gustaf med Guds nåde Sveriges, Göthes och Vendes Konung etc. etc., arfvinge till Norge, hertig till Slesvig Holstein etc.

Vår synnerliga ynnest och nådiga benägenhet med Gud allsmäktig Herr Grefve, Vårt och Rikets Råd, fältmarskalk, Riddare och commendeur af Våre orden. Hos Oss har Hans Kongl. Höghet hertigen af Södermanland anmält lieutenantens vid Vårt Lifregemente till häst friherre Gudmund Hjärne Tilas underdåniga anhållan, det några erfarne män måtte förordnas att noga skärskåda bemälde lieutenants förhållande, under dess med före detta majoren Fock förde rättegång, hvilken, ehuru af Domstolen till lieutenantens fördel afslutad, likväl ådragit honom allmänhetens vidriga omdömen, hvarföre han i regements-förslagerna blifvit, såsom varande under process upptagen och från all tjenstgöring utesluten; och som Vi i nåder bifalle att baron Tilas på

[1]) Efter originalet, bland riksrådet grefve A. v. Fersens efterlemnade papper.

sådant sätt må få uppdaga sin oskuld; så hafve Vi härigenom velat anmoda Eder att jemte fältmarskalken friherre Scheffer och general-lieutenanten baron Siegroth förekalla oftanämnde lieutenant och närmare granska dess uppförande under den process, han med majoren Fock haft, och ifall Edert yttrande till bemälde barons förmån utfaller, samt dess oskuld, i anseende till sednare uppdagade omständigheter af Eder blifver fullkomligen erkänd, anse vi den skugga denna invecklade process hitintills kastat på baron Tilas' heder alldeles försvinna och honom tjenstgöring åter kunna tillåtas. Vi befalle Eder Gud allsmäktig Synnerligen nådeligen. Stockholms Slott den 20 Februari 1783.

GUSTAF.

G. von Carlson.

XIII.

Egenhändigt bref från Konung Gustaf III till dåvarande kammarherren, sedermera general-löjtnanten och serafimer-riddaren, friherre E. W. Taube; dateradt Drottningholm den 25 Juli 1783 [1]).

Strömfelt m'a remis aujourd'hui, mon cher ami, Votre lettre du 23 Juillet, dont je vous suis infiniment obligé, ainsi que des détails qui y sont contenus. A moins que le C:te Ulric [2]) n'aie un esprit familier, qu'il n'aie ouvert mes lettres à la poste, que Toll ou Trolle ne lui aient fait confidence de tout, je ne conçois pas comment il en est instruit. Vous savez vous-même que toutes les lettres que j'ai reçues d'eux, sont cachetées dans mon bureau, et vous croyez bien, vu la manière que je connois être sa façon de penser, que je ne lui ai rien dit; mais je vous avoue que je soupçonne l'amiral-général de quelque indiscrétion ou de quelque confidence à une personne indiscrète; quoiqu'il en soit, c'est le départ

---

[1]) Efter originalet bland baron E. W. Taubes efterlemnade papper.
[2]) Riksrådet grefve Ulrik Scheffer.

de la flotte russe qui décidera de tout. En Danemark on est très tranquille, et si on sait les bruits de ce pays-ci, qu'il me paroit impossible qu'ils ignorent, ils n'y croyent rien, car non seulement mes dépêches ne contiennent rien, mais le frère de Toll en est revenu, qui assure que tout est dans la plus parfaite sécurité; le prince de Bevern même est en Holstein et tout est abandonné au général Eichstedt; cela n'en est que mieux. Tâchez, je vous en prie, de savoir ce qui se passe en Norvége; peut-être y prend-t-on des précautions qu'on croit superflues en Seeland quoiqu'il en soit, il faudra porter les grands coups cet automne. L'amiral-général m'a demandé de venir ici, puisque je ne pouvois aller si tôt à Carlscrona, et que le tems où ordinairement il fait ce voyage approche. J'y ai consenti. Je crois nécessaire de l'affermir; deux heures de conversation feront plus que dix lettres. D'ailleurs je ne veux être à Carlscrona qu'au moment de l'éxécution, et les douleurs que je ressens dans mon épaule ne sont qu'un prétexte trop suffisant pour différer mon voyage.

J'ai reçu une réponse de l'Imp. à ma lettre de Lovisa, que je vous envoie. Vous verrez qu'Elle est on ne peut pas plus amicale. Deux frégates russes, venant de Pétersbourg, ont passé le Sund. Je n'ai aucune nouvelle de la grande flotte, ni de son départ. On n'en avoit point le 11 Juillet à Pétersbourg du prince Potemkin; on le croyoit entré en Crimée le 16 Mai vieux style, mais on en attendoit des nouvelles.

Monsieur de Pons est arrivé hier au soir à 8 heures. Le pauvre comte Creutz souffre de la goutte et de l'ennui à Stockholm. Je ne l'ai pas vu depuis le jour de mon départ de la ville. On a joué Alceste Dimanche passé, mais dans une perfection, qui m'a étonné; jamais nos spectacles n'ont été si bons. — J'écris aujourd'hui au comte de Fersen, pour l'affaire de son fils; je crains que ma lettre n'aura pas son approbation; mais j'ai promis de servir le fils, que j'aime infiniment.

Adieu, mon cher ami; écrivez moi souvent et croyez que je vous aime de tout mon coeur.

Drottningholm ce 25 Juillet 1783.

Il faut que j'ajoute une chose, qui m'a frappé: c'est que tous les gens sensés, et qui ont quelque opinion de moi, croyent et jugent de mes projets au pied de la lettre; il faut donc qu'ils soient bons, utiles et glorieux, car la voie générale est presque toujours la bonne.

XIV.

Egenhändigt bref från Konung Gustaf III till dåvarande kammarherren, sedermera general-löjtnanten och serafimerriddaren, friherre E. W. Taube; dateradt Drottningholm den 28 Augusti 1783 [1]).

Mon cher Taube. Je ne vous diroi que deux mots après un long conseil tenu entre le C:te Cr. [2]) moi, M. de Tr. [3]) et T. [4]) pour la grande affaire. Il a été résolu que, vue la saison avancée, la flotte russe qui n'est pas encore partie et la déclaration de guerre contre la Russie par la Porte, que sa pusillanimité diffère, malgré la prise de possession de la Crimée — qu'il étoit impossible de rien faire cette année. Tout a été remis pour l'année prochaine, mais tout se fera alors, et on a déjà commencé à mettre la main aux choses nécessaires. Le comte Cr. [2]) que vous avez vu hésiter est maintenant décidé et l'Am. G. [5]) de même. Le plus parfait concert est établi et tout se préparera dans le plus profond secret pour l'année qui vient. On a résolu mon départ pour l'Italie, pour faire tomber tous les bruits et cacher les opérations. Je pars le 1:r Octobre; je seroi de retour à Carlscrona au moment du grand coup. Je vous prie donc de venir au plus tôt, pour prendre nos arrangements; je vous en diroi plus, quand je vous verroi. Le

[1]) Efter originalet bland öfverste-kammarjunkaren friherre E. V. Taubes efterlemnade papper.
[2]) Kansli-presidenten grefve Creutz.
[3]) General-amiralen Trolle.
[4]) Öfverste Toll.
[5]) L'amiral-général Trolle.

sénateur Sparre sera du voyage; son absence est très utile à tout ce qui doit se faire. — Mon bras est mieux; cependant il me fait encore assez de mal, pour que je puisse souhaiter les bains de Pise très sincèrement pour ma santé.

Adieu; je vous embrasse de tout mon coeur. Venez au plus tôt faire vos paquets et les miens.

Ce 28 Août 1783. Drottningholm.

XV.

Egenhändigt bref från Konung Gustaf III till dåvarande kammarherren, sedermera general-löjtnanten och serafimer-riddaren m. m. friherre E. W. Taube; dateradt München den 23 Oktober 1783 [1]).

Je viendroi demain à Inspruch, mais très tard. Ces gens-ci m'ont accablé de compliments et de politesses, mais je suis resté fermement dans mon auberge ou plutôt dans mon galetas. L'Electeur m'a dit, que l'Archiduchesse lui avoit envoyé un seigneur de sa cour, au moment de son arrivée, pour l'inviter à venir; cela n'est pas de mon compte; c'est le premier endroit considerable où je me trouveroi et c'est là où l'incognito doit véritablement commencer. D'ailleurs avec la maison d'Autriche il faut mettre les points sur les J. Avec la personne d'Empereur c'est autre chose. Il faut donc que vous conveniez sur tout, avant mon arrivée. C'est pourquoi mon intention est que vous alliez, cher Taube, trouver je ne sais qui, mais celui qui règle tout à la cour de M:e l'Archiduchesse, et que vous lui disiez qu'il m'est impossible de m'arrêter à Inspruck; mais que je veux voir M:e l'Archiduchesse; que je souhaite que ce soit incognito, et seul en particulier, dans son intérieur, par le petit escalier, sans être reçu par personne, et après l'avoir vue, et

[1]) Efter originalet bland öfverste-kammarjunkaren friherre E. W. Taubes efterlemnade papper.

lui avoir parlé, je compte continuer immédiatement ma route. Vous ferez mes excuses sur mon deshabillé et vous demanderez une audience, pour faire mes compliments que vous assaisonnerez au mieux. En cas que l'Empereur soit arrivé, tout cela n'aura pas lieu. Vous Lui demanderez audience; vous direz que je vous ai envoyé devant, pour Lui faire mes compliments et Le prier de me permettre l'incognito le plus rigide, tel qu'il l'a lui-même observé. Enfin, vous Lui témoignerez mon extrème joie de Le voir etc. etc. Je crois qu'il faudra vous mettre en uniforme pour cette expédition.

Adieu mon cher ami. J'ai vu un très beau jardin; de superbes bijoux, et une galerie de tableaux excellents. Je suis tout content de ma course.

Munich ce 23 Oct. 1783.

Voici une lettre pour vous, que j'ai eue, sous mon enveloppe, dans le paquet du comte de Creutz. Vous verrez, par la lettre de Faxell, que l'on craint à Hambourg pour Tottie & Arfvedsson; c'est la banqueroute de Lindegren à Londres qui cause ce desordre; c'est mon banquier, Arfvedsson; je vous prie de prendre vos précautions; det vore en förbannad plump i protokollet, om vi miste våra fonder.

XVI.

Utdrag ur egenhändiga bref från hertiginnan af Södermanland, sedermera Drottning Hedvig Elisabeth Charlotta, till fru grefvinnan Sophie Piper, f. v. Fersen; år 1783[1]).

Stockholm ce 16 Juillet 1783.

Il est incroyable comment le Roi traite son bras; il va fort vite en voiture, prend assez de soin quand il marche,

[1]) Efter originalbrefven bland utgifvarens manuskriptsamling. De med *cursiv stil* utmärkta meningar äro uti chiffer.

mais traite la blessure en bagatelle. On voit pourtant qu'il en souffre de tems en tems; il le porte en bandouillère avec une gance de bois sur lequel le bras repose. Je sais que la plupart des personnes s'imaginent que le bras n'a point été cassé, et même cela en a assez l'air, quand on n'a pas vu le Roi; car il se fatigue tout comme s'il n'avoit aucune blessure; mais je crois qu'il n'en souffre pas moins, car je l'ai vu rougir et pâlir trente fois dans un quart d'heure. Il se plaint surtout qu'il souffre, lorsqu'il va dans une voiture, et pendant la première heure, avant qu'il est accoutumé au cahotement. Il étoit de très bonne humeur pendant tout le tems qu'il étoit à Salbohed.

Dimanche au matin.

Je ne sais, mais depuis que je suis ici[1]) tout m'impatiente et m'est insupportable; ces murs, je crois, enfantent l'ennui; car je n'ai jamais vu un séjour comme celui-ci. Imaginez vous, ma chère Sophie, un desoeuvrement continuel, jamais aucune réunion dans la société; cela n'est guère supportable et depuis deux jours que je suis ici, il y a deux siècles que je m'imagine d'être à Drottningholm. Toute notre société consiste dans les personnes suivantes: Carolina Lewenhaupt beaucoup moins de bonne humeur qu'elle ne fut jadis; votre soeur[2]) qui a toujours son vieux régime, que les jours qu'elle n'est point de garde, elle rentre chez elle et ne revient que vers les 8 ou 9 heures quelquefois; — madame Örnsköld, qui a l'air rébarbatif et qui fait la mine; — madame Cederström qui est malade continuellement, quoiqu'elle sorte; elle a l'air si pâle et si maigre que c'est une pitié; sa maladie s'est déclarée; il y a de plus encore Madame Cederström et les dames qui m'appartiennent. Heureusement madame Stjerncrona est venue hier à demeure, et madame de Brahe, ainsi que sa soeur, resterons quelques jours ici; elle est arrivée hier au soir fort tard et ne paroîtra qu'aujourd'hui à la cour. La société d'hommes est tout aussi peu conforme au reste: Il y

[1]) På Drottningholm.
[2]) Grefvinnan Hedvig Klinckowström, född v. Fersen, statsfru hos Drottningen.

a Armfelt que l'on ne voit que lorsque le Roi y est, et quelquefois même point alors; Cederström, Claës Ekeblad, Steding, Stjerncrona et deux officiers de garde et Aminoff; voilà tout. Le Roi souffre quelquefois de son bras, ce qui le rend de tems à autre de très mauvaise humeur; entre les accès il est assez gai, mais quelquefois pensif. Il ést tous les après-diners enfermé chez lui et il n'y a jamais de lecture. Aussi ne reste-il guère à la Chine que quelques dames pour ne point laisser la Reine toute fine seule; encore ce n'est que la plus petite partie. Dès que l'on a diné chacun se disperse et il y a un silence dans la chambre où la Reine se trouve, que l'on entendroit une mouche voler. Au reste tout se ressemble ici: On fait une promenade à pied et en revenant il y a concert et le jour ensuite spectacle françois. Un changement s'est fait pourtant, c'est que les premiers pages de la chambre dinent et soupent avec la Reine, ce qu'ils ne faisoient point autrefois; cela a été introduit depuis que Peyron, ayant été envoyé à Petersbourg, lors de la chute du Roi, mangea à la table de l'Impératrice.

Dimanche ce 20, l'après-diner.

Enfin me voici en tranquillité. Peste soit de Cour et diner public. Que les hommes sont singuliers dans le monde, de vouloir inventer, par ostentation pour marquer leur grandeur un usage, qui au fond les incommode et les impatiente. Ce qui m'étonne le plus, c'est que le Roi se donne la peine d'avoir cour quoiqu'il soit très incommodé d'être habillé; car sans cela il va habillé avec son surtout vert de toile et le bras, qui est noué à des rubans bleus. Cela a l'air un peu singulier, mais comme c'est l'habillement qui l'incommode le moins, il auroit tort de ne point le garder. Je suis seulement très surprise qu'il veuille se gêner une fois dans la semaine pour manger en public; le plaisir, à ce qui me semble, ne doit pas être bien grand, si je juge d'après mon gout.

Drottningholm ce 25 Juillet 1783.

Pour ce qui est du séjour d'ici, ma chère Sophie, il est fort uniforme; je ne puis dire que je m'ennuie, car je

suis si occupée qu'il n'est point possible pour moi de le faire; les énormes lettres ou épitres, comme vous voudrez les qualifier, que j'adresse à Jana, à la Princesse et à vous, me prennent une grande partie de la journée; ensuite il faut que je m'habille pour le diner. Nous sommes rarement ou jamais, pour ainsi dire, au château; la Chine nous possède tous les jours, et ce qui est réellement plus agréable que jadis, c'est que le Roi dine auprès du bosquet des Canaris, en plein air; car sans cela, nous étions enfermés dans les appartements, qui sont comme des serres. L'après diner il y a rarement lecture; il y en a eu deux fois seulement, depuis que je suis ici, et pendant ce temps Henger a fait le portrait du Roi. Les soirs on a des concerts et deux fois la semaine des spectacles.

Les soirées de spectacles nous ne retournons point à la Chine; on soupe dans l'orangerie, qui a été appretée pour cet effet.

Lundi 9 (août 1783).

Je l'avois prédit, ma chère Sophie, j'ai eu une terrible dispute à cause de la danse; voici comment cela a eu lieu: Le duc, tantôt en se fâchant, tantôt en me priant, m'a tous ces jours-ci tourmentée pour ce sujet. Je lui répliquois toujours que, s'il vouloit me donner promesse de ne plus m'y forcer, que je danserois; il ne vouloit jamais me la donner. Hier, à diner, il recommença à me tourmenter encore, à moitié en badinant, à moitié un peu fâché; nous étions à la Chine. Je le tournois en badinerie, en disant le vers d'Aménaïde: *Je renonce à Tancrede et au reste du monde.* Le Roi survint alors, et il y avoit beaucoup de monde présent. *A quoi renoncez-vous?* — me dit-il. *A la danse* — lui dit le Duc — *ma femme a la fantaisie, de ne plus vouloir danser, et si je dois la porter sur le théatre, je le feroi, car elle doit danser.*

Oh, pour le coup — dis-je avec le même ton de badinerie — *si vous m'y forcez, je ne le fais pas; mais quand on me prie je fais tout au monde.*

Je vous en prie donc — reprit-il.

Oui — dis-je — *à ma condition.*

Non, point de condition, je n'en fais point, reprit le Duc.

Après ces mots le Roi me dit, en sortant dans un autre appartement: *Je vous conseille de vous prêter à ce qu'il veut, dans ce moment-ci; je sais très bien que je ne puis rien dire, sinon que cela fait plaisir à votre mari, puisque c'est ma fête; mais pour une autre fois je vous conseille de vous prêter à ce que la société veut; vous savez que quand on vit dans une société il faut s'y prêter.*

Mais — dis-je — *Sire, je me suis appris très bien à ne plus danser; je me suis trouvée une fois dans le cas d'être entre Votre Majesté et le Duc; pour ne plus m'y retrouver je veux renoncer à la danse.*

Je ne me souviens pas de cela — reprit le Roi.

Pour moi, Sire, je m'en souviens très bien et n'en ai pas perdu la memoire.

Je ne sais — reprit-il — *pourquoi vous ne voulez plus être si complaisante que vous avez été jadis; du tems que vous l'étiez nous vivions très bien ensemble; mais présentement c'est tout le contraire, et ceux qui vous donnent ces conseils, vous conseillent mal.* Cela fut dit avec un air fort piqué.

Personne — dis-je, avec un peu de colère — *ne me force ni ne me persuade à ne point vouloir danser; c'est ma propre résolution, et à laquelle je ne manqueroi point. Pour cette fois-ci c'est la fête de Votre Majesté et je feroi peut être une exception; surtout comme cela fait plaisir au Duc.*

Mais — reprit le Roi — *si vous vouliez suivre mes conseils, vous changeriez d'avis; vous ne voulez plus les suivre, ainsi je vous avertis que cela n'ira jamais bien.*

Il me quitta pourlors et je fus, je l'avoue, dans une colère qui n'a pas d'égale. Tout le monde le remarquoit, et j'ai dit tout haut, à qui vouloit l'entendre, que le Duc me forçoit à danser et que c'étoit à contre-coeur que je le faisois. Heureusement le Duc a promis qu'il danserait lui-même avec moi, et il n'y aura qu'une seule entrée que j'auroi avec lui.

Voilà comme toute cette dispute s'est passée; mais, je vous avoue, que c'est la conversation du Roi qui me choue. Je suis aussi résolue d'avertir le Duc, que s'il ne me

donne parole qu'il ne m'y force plus, je lui donneroi le choix s'il veut que je me démette le pied à la représentation ou s'il veut me donner cette promesse; car je suis résolue, coute qui coute, de ne point changer d'idée; je romperoi mon pied au beau milieu du théatre, pour que tout le monde voye que ce n'est pas un mensonge que je fais. Je suis dans une telle colère, quand j'y pense seulement, que je pourrois prendre la jaunisse.

ce 14 Août (1783).

Je ne sais si c'est imagination, mais j'ai cru remarquer que depuis la conversation que j'ai eue avec le Roi, et dont je vous ai fait part dans ma dernière, l'on est beaucoup plus poli que de coutume. Hier il a été encore beaucoup question de pièces et de danses. Le Roi me badinoit de ce que j'avois l'air d'avoir eu chaud, lorsque je vins de la répétition. Un instant après, la Princesse et moi, ainsi que plusieurs dames, commencèrent à *rasa*. La Princesse perdit un soulier, je le jetois en l'air, en disant: *attrape qui peut!* — Le Roi survint et le releva, en disant: *Je ne le rends qu'à condition, que ma soeur joue dans la nouvelle pièce que j'écris.* Elle le promit.

Pendant ce tems, on continuoit de me débarrasser des miens; après une résistance superbe de ma part je succomboi. Le Roi s'en empara et dit: *Je ne rends ce soulier qu'à condition que ma belle-soeur danse dans ma pièce.* — *Je ne suis* — dis-je — *que pour les grandes occasions et je ne danse que pour le 19 Août.* — Comme il étoit de fort bonne humeur il me dit: *Comme auteur, cette occasion est toute aussi belle;* et commença à badiner ensuite à ce sujet. Je le tournoi aussi en badinerie, et nous courions, l'un pour garder le soulier, l'autre pour le ravoir. *Vous ne l'aurez point sans avoir promis.* — *Oui* — dis-je — *je promets si je n'ai pas une entorse.*

J'attendroi jusqu'à ce que votre pied soit mieux — reprit-il.

Dans ce cas-là — dis-je — *je ne promets rien, car j'ai renoncé à la danse.*

On rit beaucoup, le Roi étant de bonne humeur. Nous étions là à riposter, sans que je dise oui. Enfin le Roi me remit le soulier, en disant: *Je prends pour dit, que vous danserez;* et comme on avoit fait un cercle autour de nous, le chorus repeta: *Elle dansera, elle l'a promis!* Pour moi, je dis: *Je n'ai rien promis,* et cela à plusieures reprises. On rit beaucoup encore.

Me voilà dans de beaux draps, ma chère Sophie; le Roi l'a pris d'un ton de badinerie et m'a même priée. Il est sûr que je n'ai rien promis, mais je vois d'avance que je ne serois pas quitte, et qu'on ne me laissera point en repos.

Il y aura un Prologue que Schröderheim a écrit et qui pétille d'ésprit. C'est un café, où plusieurs personnes parlent et causent sur le 19 Août; après avoir fait l'éloge du jour, ils se demandent l'un l'autre, ce qui aura lieu à Drottningholm. Il y a un lieutenant congédié, qui fait les demandes et un nommé Ruff, qui est receveur de tailles, qui répond. Je vous en rapporteroi quelques unes dont je me souviens et que j'écriroi en Suédois:

Fråga: Kan intet Hertigen imaginera någon fest?

Svar: Ack! Hertigen är som Herkules på skiljevägen, ty han kan ibland inte decidera sig mellan dansen och deklamation.

Fråga: Nå, Hertiginnan då?

Svar: Ja hon är väl dansens gudinna; hon vill väl, men hon vet ej om det passar sig alltid, så att hon kan dansa för omständigheterna.

Fråga: Nå, den tjocka baron, som alltid vill hålla Kungen vid godt humör?

Svar: Hå, det passar sig ej alltid så, ty tillfället gör intet alltid tjufven.

Fråga: Nå, men grefve Oxenstjerna?

Svar: Ack! han är intet alltid tillreds för att låta komma en Gud igenom taket, som klämmer ihjäl en gammal gubbe och en liten späd flicka.

Fråga: Nå Adlerbeth?

Svar: Han är intet alltid tillreds att göra chörer för väder-balletter.

Il y a encore beaucoup d'autres demandes et réponses, dont je ne me souviens point; mais qui sont tout aussi remplies d'ésprit. Armfelt veut qu'on croit qu'il a aussi quelque part au Prologue, mais le style de celui-ci et de la petite pièce sont si différents que c'est comme le jour et la nuit. On jouera Sune Jarl, où la Princesse joue le premier rôle.

Il y a eu ici une vive dispute entre le Roi et madame de Wrede qui a fini par le départ de celle-ci, qui est partie aujourd'hui, pour ne plus revenir. Voici quand et comment cela a eu lieu:

Les promenades nocturnes pendant les belles nuits, mêlées de chants et de cris, continuent. La société en fait d'hommes et les comédiens, aussi bien hommes que femmes, promènent fixement et chantent jusqu'à 2 ou 3 heures de la nuit. Samedi au soir, tout en promenant, et en chantant, on a cassé une fenêtre dans le cabinet de madame de Wrede, qui demeure auprès des cuisines, là où la femme de chambre couchoit. On a su, après coup, que la femme de chambre avoit badiné avec quelques comédiens qui ayant jeté une pierre avoient cassé la vitre. Néanmoins madame de Wrede ne le sut que Dimanche au soir, ce qui paroit assez probable que la femme de chambre en avoit été cause elle-même, puisqu'elle n'en parla pas avant. Madame de Wrede se fâcha et se plaignit au Roi, de l'insulte qu'on lui avoit faite. Le Lundi à diner, avant que d'aller à la Chine, je ne sais si elle a dit quelque chose alors, qui a pu choquer le Roi, mais je veux presque le croire, puisque celui-ci, en arrivant à la Chine, parut de mauvaise humeur et qu'il se fâcha ensuite, comme vous le verrez, sans qu'elle lui manquât le moins du monde. Elle commença à s'en plaindre à moi, lorsque nous devions nous mettre à table. Elle dit que si elle était à Upsale elle auroit cru que c'étoit des étudiants; que si cela lui arrivait encore une fois elle feroit chercher la garde et s'en iroit; et qu'elle étoit persuadé que c'étoit ou des comediens ou des gens de la société.

Mais — dis-je — *n'accusez pas ces messieurs, quoique ils soient des polissons, je ne crois pas qu'ils le sont assez*

pour jeter des pierres contre votre fenêtre; cela n'auroit pas le sens commun.

C'est — dit-elle — *assurément eux; car l'on a chanté en françois, et peut-être a-t-on voulu faire une badinerie et qui est trop grossière pour que je la souffre.*

Vous avez — dis-je — *raison de vous en fâcher, mais du moins il ne faut accuser personne.*

En disant ces mots, nous nous mîmes à table. Le Roi étoit déjà fâché; je le vis à son air. Madame de Wrede étoit à côté de moi; auprés d'elle Armfelt, ensuite une dame et le Roi; de manière que celui-ci pouvoit entendre tout ce qui se disoit.

La petite recommence à se plaindre à Armfelt; à dire qu'elle n'aimoit point ces polissonneries; que c'étoit des personnes de la société, puisque les comédiens n'auroient point eu cette hardiesse.

Armfelt dit: *Nous avons été nous promener hier au soir, mais on n'est pas sorti du jardin et nous étions toujours tous ensemble pour nous suivre.*

Mais — dit madame de Wrede — *je le repète encore une fois, j'ai trop bonne opinion de tous ces messieurs pour croire qu'ils feront les polissons et iront casser les fenêtres du château.*

Le Roi entendit ces derniers mots et avec un air très colère il demanda:

Madame s'attaque-t-elle à quelqu'un?

Non, Sire — reprit-elle — *je ne m'attaque à personne mais je ne puis nier que je n'aime pas ces polissonneries.*

Vous m'avez déjà fait une scène; vous m'avez accusé — reprit-il — *que c'étoit moi qui en étois cause, et peut-être vous croyez que c'est moi qui l'ai fait.*

Non — reprit-elle — *je ne crois point que Votre Majesté fasse une telle polissonnerie.*

En un mot le Roi et elle se disputèrent longtemps; celui-ci étoit brun dans le visage à force de colère et tout son corps trembloit; — pour elle, elle commença à pleurer et continua pendant tout le diner. Cela fit une scène fort désagréable pour les spectateurs; mais néanmoins elle prit le parti d'aller en ville, ce qu'elle a exécuté aujourd'hui.

Elle dit qu'elle ne reviendroit point, mais je m'imagine encore, qu'elle changera d'avis, puisqu'elle auroit tort de prendre l'affaire au sérieux. Le Roi l'a priée de revenir, mais elle a répondu que non.

Drottningholm ce 20 (Août 1783).

Le Roi a encore voulu me persuader de danser dans sa pièce; c'étoit un soir qu'il eut fait la lecture à sa soeur. Je me trouvai dans l'appartement quand il entra avec la pièce en main. Je voulus sortir; il me retint, en me disant: *Si vous appartenez encore à la troupe et que vous voulez promettre de danser, restez.*

Pour ce qui est — aie-je-dit — *de danser je ne trouve pas que cela soit nécessaire et je ne le seroi point quand Votre Majesté aura madame de Löwenhjelm et madame de Höpken. Pour ce qui est d'appartenir à la troupe, j'y appartiens encore, puisque je danse encore cette fois-ci.*

Restez donc; me dit-il.

J'entends volontiers la pièce — repris-je — *mais je ne promets rien.*

Restez seulement — reprit le Roi; puis se tournant vers sa soeur, qui m'arrêta par ma jupe: *qu'elle reste, car je suis persuadé que ma belle-soeur dit seulement comme cela, et qu'elle danse sûrement.*

Il commença à lire; je restoi, puisqu'il se mit justement à ma table pour lire. La pièce est intitulée *Les amours d'Ebba Brahe et de Gustave Adolphe;* c'est une des meilleures qu'il aie écrites. Il y a de belles choses, mais elle a des fautes, surtout qu' Ebba Brahe, qui aime si tendrement le Roi, puisse, dans le moment même qu'elle se marie, avoir la fermeté de refuser Gustave Adolphe, qui veut rompre le mariage, pour ne point trahir la promesse qu'elle a donnée à De la Gardie d'être sa femme; — ce qu'elle a encore fait par dépit, croyant le Roi infidèle. Cela fait une très belle situation de fermeté de caractère, mais qui n'en est pas moins impossible, car c'est contre la nature, et l'on peut voir que le sentiment de l'amour n'est point celui que le Roi a le plus approfondi.

à Drottningholm ce Mercredi 3 Sept. 1783.

Je l'avais pensé et prévu. Il n'y aura pas de voyage à Gripsholm. Sans doute, le Roi aura trouvé qu'il ne valoit point la peine d'y aller pour trois semaines tout au plus, et je suis sûre que nous resterons ici jusqu'au 30 de ce mois, car j'ai vu un répertoire que le Roi a fait pour la troupe de societé, qui va jusqu'à ce tems. Le premier spectacle sera le 12; ensuite le 15, le 18, le 20, le 22, le 25, 27 et le 30. Je ne me souviens point au juste comment les pièces sont placées en ordre, mais du moins ce sont les suivantes, à tour de rôle: Gustave Adolphe et Ebba Brahe; Oden et Frigga; Helmfelt; Lars Sparre; Märta Banér; Tillfället gör tjufven, Masqueraden, la dernière tragedie, et une nouvelle pièce que le Roi écrit présentement est en question. Je ne sais pas trop comment il sera possible que, pendant les apprêts d'un départ, on puisse suffire à toute cette besogne; mais néanmoins le Roi le veut ainsi. Pour moi, heureusement, je seroi quitte de me donner beaucoup de peine, comme je ne danse pas. Je me veux le plus grand bien à moi-même d'avoir renoncé á la danse, comme j'aurois été fort embarrassée avec toutes ces pièces et que je suis au fond bien trop paresseuse, pour me donner tant de peine pour si peu de plaisir. On nous donne aussi, par la troupe francoise, fréquemment des pièces avec des ballets. Hier nous avons eu *Le Bourgeois gentilhomme* avec les ballets et il y a quelques jours *Le maladé imaginaire* avec les divertissements.

ce 4 Septembre (1783).

J'ai été interrompue hier, en écrivant, et c'est d'autant mieux, puisque, sans cela, je n'aurais pas été à même de vous faire une description de la fête qui s'est donnée hier au soir. C'étoit une surprise sans nul apprèt, dans le jardin, qui étoit charmante. Ce qu'il y a de comique, c'est que j'ai su, depuis longtems, que la surprise étoit en question; puisqu' Armfelt vouloit la faire pour le rétablissement du Roi, et que présentement le Roi l'a arrangée pour la Princesse et moi. Voici comme cela eut lieu:

A 5 heures et demies tout devoit être prêt. Le Roi alors entra dans le salon, pour proposer s'il n'y avoit pas quelqu'un, qui voudroit sortir pour promener, puisque le tems étoit charmant. Comme la princesse aussi que moi savions, qu'il y aurait quelque surprise en question, on ne fit nulle difficulté. Nous avançâmes donc jusqu'à la porte du jardin, où Delile et Lambert étoient placés pour jouer. Delile étoit habillé en Abbé; il chanta des vers qu'il avoit faits sur la dernière fête, mais que je n'ai pas pu me procurer encore jusqu'ici. Après avoir écouté un instant cette musique, le Roi proposa de continuer la promenade. A la fin du bosquet, il y avoit assise une vieille femme, qui étoit une diseuse de bonne aventure. C'étoit madame Milan; elle fit un long compliment à la Princesse et à moi, sur son jeu et sur ma danse; ensuite elle nous dit la bonne aventure et chanta quelques couplets sur le refrain: *La bonne aventure; au que la bonne aventure!* Elle dit aussi quelques mots à la Reine, mais fort courts. On continua la promenade, et trouva à l'entrée d'un des bosquets une grotte, où étoit assis un ermite, c'étoit Sainville, qui raconta toute son histoire le plus joliment du monde; la brouillerie entre madame Milan et Monvel, dont il avoit été la cause, ne fut point oubliée et fut méchamment racontée de sa part. Comme il disoit ne plus vouloir être comédien, puisque c'étoit un métier si rempli de tracasseries, il avoit choisi le parti de se faire ermite, et supplia le Roi de vouloir lui promettre de se consacrer entièrement à son service, et ne point lui être contraire dans ses pensées de retraite.

Nous passâmes sa grotte pour entrer dans un autre bosquet, qui représentoit une ginguette. Tous les danseurs et danseuses de l'opéra y étoient placés et dansèrent des contredanses. De là on se rendit au théatre de verdure. La Tour vint annoncer, qu'une troupe de comédiens demandoit la permission de jouer, la lui ayant accordée, on se plaçe sur les bancs, qui avoient été préparés et l'on commença les pièces, qui consistoient dans un Prologue, que La Tour avoit fait lui-même; il étoit assis lui-même à écrire devant une table et s'impatientoit de ce que l'auteur, qu'il avoit prié de composer des vers, pour les deux Prin-

cesses, n'arrivoit point. Enfin Felix, qui représentoit l'auteur, vint et lui remit les vers suivants que je vous envoie; il fit encore un compliment à la fin du prologue, mais que je n'ai point demandé. On joua ensuite une pièce tirée des variétés amusantes, nommée *Le fou raisonable;* c'est un homme qui a le spleen et qui veut se tuer; qui est un homme bienfaisant mais singulier; il veut se marier avec une personne qu'il croit amoureuse de lui; mais qui, par un qui pro quo en aime un autre, qui a le même nom que lui. C'est une pièce assez jolie et qui surtout est comique, par tous les qui pro quo qui sont occasionnés, car elle en est remplie.

Après le spectacle, on se rendit de nouveau dans le bosquet, où l'on avoit élevé des boutiques, ce qui devoit représenter une foire, et dans un des cabinets il y avoit une collation de servie. Tout le bosquet étoit rempli de monde et dans deux ou trois endroits il y avoit de la musique. C'étoit un charmant coup d'oeil que de voir cette quantité de monde et d'entendre la musique en plein air. En un mot, le divertissement étoit charmant et madame Milan délicieuse. Le tout dura à peu près deux heures, qui furent passées dans la plus grande gaieté.

Comme tout ceci étoit aussi bien pour la Princesse que moi, j'ai peur qu'il faudra que j'aye aussi une complaisance pour le Roi et que je seroi obligée de danser; si je le fais, ce sera un pas de deux ou aussi un pas seul, dont personne ne saura le mot, pour que je puisse lui en faire une surprise; car comme il est fort complaisant envers moi dans ce moment-ci, et qu'il est même extrêmement poli, sans être recherché et qu'il paroit être comme il a toujours été avec moi, une complaisance exige l'autre. Au reste je pourroi toujours me faire du mal à mon pied, si je ne veux pas danser dans toutes les pièces; car pour suivre ma fantaisie à ce sujet, et montrer que j'ai de la fermeté, quand je me suis proposée une chose, je suis capable de me le demettre au beau milieu du théatre.

XVII.

Utdrag ur egenhändiga bref från dåvarande öfversten grefve Hans Axel v. Fersen till sin fader, riksrådet grefve Axel v. Fersen, under den förres resa med Konung Gustaf III till utrikes orter, åren 1783 och 1784 [1]).

Pise ce 8 Novembre 1783.

Nous sommes arrivés ici le 2. J'étois seul avec le Roi dans une petite chaise allemande à soufflet qui est à moi, après avoir fait nos logements au bains, sans être connus de personne. Nous allâmes tous deux à Pise, c'est à quatre milles des bains, pour voir le Grand duc qui y est avec sa famille. Le valet de chambre à qui nous nous adressâmes voulut savoir nos noms; nous dimes que nous êtions des étrangers qui vouloient voir le Grand duc et que nous lui dirions qui nous étions. On nous fit entrer dans une antichambre, où étoient les valets de chambre, et on nous y fit attendre une demi heure, ce qui amusa assez le Roi, mais ne laissa pas que de lui paroitre fort extraordinaire; moi, cela me parut très naturel. Au bout de la demiheure trois valets de chambre sortirent d'une pièce et, traversant la chambre, nous firent entrer dans celle du Grand duc. Le Roi s'adressa à celui qui le précedoit et lui demande, s'il pourroit voir le Grand duc? — Le valet de chambre, avec un air un peu embarrassé, lui répondit: *C'est moi-même.* Vous pouvez juger, mon cher père, de la surprice du Roi; sa mine ne fut pas moindre. Après un moment d'embarras, ils firent connoissance; on passa chez la Grande duchesse, et il paroit que cette manière de faire connoissance a fait autant de plaisir au Roi qu'au Grand duc.

Le sejour des bains est la chose la plus triste qu'il y aie. La saison est passée et il n'y a personne que nous, mais il est nécessaire que nous y restions encore 15 jours au moins, tant pour le bras du Roi, que pour la décence,

[1]) Efter originalbrefven bland riksrådet grefve A. v. Fersens efterlemnade papper.

comme c'est le *soidisant* but du voyage; il faut le remplir. Heureusement, j'ai des occupations qui me font passer le tems, et qui me feroient même désirer qu'il fut encore plus long.

La ville de Pise est triste; il n'y a ni société ni spectacles; je n'y ai été qu'une fois et je ne compte pas y aller davantage. Le grand duc est ici sans sa cour; le Roi y va de tems en tems diner, tout seul avec eux.

Florence ce 30 Novembre 1783.

Nous avons fait une course de 4 jours pour aller à Gênes, mais les vents contraires et trop forts nous en ont empêchés, et après être restés deux jours dans un vilain petit port sur la côte, nous avons été obligés de retourner aux bains de Pise. Pour nous consoler de ce contretems et chasser un peu l'ennui et la monotonie de notre sejour nous avons fait plusieures courses à Livourne; c'étoit fort près, on y alloit en trois heures.

Le Roi dit que les bains lui ont fait beaucoup de bien, et qu'il se sert mieux de son bras; il me semble qu'il s'en servoit tout aussi bien auparavant. En tout cas, c'est un remède bien cher.

Nous avons quitté les bains le 24, à notre grande satisfaction, car c'étoit un sejour fort triste. Le même jour nous sommes arrivés à Florence, où mes compagnons de voyage, excepté Taube, à commencer par le Roi, ne s'amusent guère mieux. Il ny a plus de spectacles, nous sommes dans l'Avent, et lorsque il y en avoit, personne ne les comprenoit et le *costume* n'étoit pas bien observé.

Je ne sais combien de tems nous resterons ici; on dit que ce sera 6 ou 7 jours. Dès que nous serons arrivés à Rome, j'auroi l'honneur de vous donner de mes nouvelles.

Florence ce 19 Decembre 1783.

Notre séjour à Florence a été plus long que nous ne comptions. Les nouvelles que nous avions reçues de l'arrivée prochaine de l'Empereur à Pise ont determiné le Roi à l'attendre; il est enfin arrivé ici hier au soir, et ce matin il est venu avec son frère, le Grand duc, à neuf heures du

matin voir le Roi, qui étoit encore au lit. Il s'est levé très vite pour les recevoir. Ils sont restés ensemble près d'une heure. En sortant nous lui avons tous été présenté par le Roi. Il ressemble beaucoup de figure aux portraits que vous en aurez vu; les manières sont simples et aisées et l'on voit, à sa tournure, qu'il n'est pas bagatelier: il n'avoit ni tâlons rouges, ni chaînes de diamants. Il portoit un bon habit verd avec collet et paremens rouges; veste jaune, galonnée, et une bonne épée en cuivre dorée dans un ceinturon de cuir. Après demain le Grand duc et l'Empereur vont à Pise où la cour est établie; il y restera 15 jours ou 3 semaines. On ignore la vraie raison de ce voyage et on ne peut former que des conjectures, plus fausses les unes que les autres.

Le Roi va à Pise, Lundi prochain; il n'y a que moi qui l'accompagne. Nous y passerons le Mardi, et le Mercredi matin nous en partirons pour Rome où nous serons le Dimanche 28. Il n'est pas encore décidé combien de tems nous y resterons.

Rome ce 27 Decembre 1783.

Nous sommes ici depuis le 24 à 11 heures du soir. Le 25 j'accompagnoi le Roi à S:t Pierre où nous vîmes la grand messe du Pape. Ce spectacle déjà auguste, par la beauté, la grandeur et la magnificence du lieu, où il se donne, et par la somptuosité des cérémonies de la réligion catholique, acquit un nouveau lustre par la présence du Roi et de l'Empereur. Ils étoient tous deux dans la foule n'ayant pas voulu accepter la tribune, qu'on leur avoit préparée; et il étoit assez extraordinaire de voir un Roi et un Empereur confondus parmi le peuple, assister à la messe et voir passer le Pape avec toute la représentation d'un souverain. Ce seroit une bonne leçon pour un jeune prince; il apprendroit par là ce que c'ešt que les grandeurs humaines.

Rome ce 3 Janvier 1784.

Nous vivons dans un étourdissement continuel, et quoique nous n'ayons rien à faire, il semble que nous n'ayons pas assez de tems pour tout faire. C'est une activité inutile,

qui est désespérante. Nous n'avons point encore eu des fêtes ici; on dit cependant qu'avant notre départ, nous verrons l'église de S:t Pierre illuminée.

Nous sommes arrivés ici le 24 au soir. L'empereur, que nous avions déjà vu, pendant deux jours à Florence, y étoit arrivé la veille. Le jour de Noël ces deux princes ont été ensemble à S:t Pierre assister à la messe du Pape; ils se sont mis parmi la foule, et n'ont pas voulu accepter la tribune qui leur avoit été préparée. Après la messe, le Roi a été voir le Pape au Vatican, et a passé une demi-heure avec lui. L'empereur y passoit ordinairement trois ou quatre heures par jour; mais je doute que le Pape ait été aussi content de ses visites. Il est parti pour Naples le 28, et doit être de retour ici dans 5 à 6 jours. Nous l'attendons et nous ne partirons pour Naples qu'après qu'il sera parti pour Florence; ce sera probablement du 12 ou 15.

Nous avons été présentés au Pape il y a 8 jours. Nous étions tous en habit national, ce qui a beaucoup surpris, et nous a attiré une foule de questions, auxquelles il a fallu répondre. Heureusement nous ne sommes pas obligés de le porter toujours; ce n'est que les jours de présentations et de gala; le reste du tems nous sommes vêtus à la Françoise. Cela n'a pas été sans beaucoup de peine, que nous sommes parvenus à engager le Roi à cela. Pour éviter la depense de me faire faire des habits neufs, qui me deviendroient inutiles, car ils seroient de mauvais goût, j'ai fait venir de Paris, avec ceux du Roi, des vieux habits, que j'y ai et qui sont passés de mode. Par ce moyen je garderoi l'argent que cela m'auroit couté, pour m'en faire faire à Paris de neufs, et qui pourront me servir là.

Rome ce 10 Janvier 1784.

Vous avez été surpris, mon cher Père, d'apprendre que nous avions souffert du froid à Pise. Depuis 4 à 5 jours, il est très vif à Rome, et les grands appartements, clôs de portes et de fenêtres qui ne ferment pas, le rend encore plus sensible. Cela ne durera pas et dans un ou deux jours nous aurons le chiroque, c'est à dire le vent du sud et cela

nous ramènera le printems. Ces changements subits de température sont très malsains, surtout pour les gens qui n'ont pas l'attention de se vêtir en conséquence.

Il n'y a encore rien de décidé sur notre départ; nous croyons que cela sera le 16 ou 17. L'empereur revient de Naples le 14, mais il ne reste qu'un jour ici. La duchesse de Parme est ici depuis deux jours; elle part jeudi. — Jusqu'à present nous n'avons eu que des opéras, des assemblées fort nombreuses et fort tristes, des diners et des soupers qui n'ont pas été plus gais, et des concerts fort bons, mais que personne n'écoute. Maintenant la réunion de ces trois princes va nous amener des fêtes. Il doit y avoir Mardi grand bal; Mercredi course de chevaux barbes, comme dans les derniers jours du carneval, et l'on dit que S:t Pierre sera illuminé et qu'on tirera la girandole comme à la fête de S:t Pierre. Ce que je n'aime pas du tout des plaisirs de ce pays-ci, c'est qu'on s'y ennuye fort et qu'on se couche très tard.

Rome ce 24 Janvier 1784.

Vous voyez, mon cher Père, par la date de celle-ci, que nous sommes encore à Rome. Nous devions être à Naples le 8 ou le 10 de ce mois, mais jusqu'à présent nous sommes presque toujours restés dans chaque endroit un mois de plus que nous n'avions compté. C'étoit de même à Florence et ce sera toujours de même partout. Nous avons un principe de désordre et d'irrésolution qui est rare; nous changeons vingt fois d'idées par jour, et elles sont toutes plus extraordinaires les unes que les autres. Je suis au désespoir d'être du voyage; je l'ai toujours été dès l'instant que j'en ai été informé; premièrement, cela me privoit du plaisir de vous voir, et c'eut été une bien grande con solation pour mon coeur; cela dérangeoit tous mes projets, et cela m'a obligé à être tous les jours témoin de nouvelles folies, de nouvelles extravagances, et de nouveaux ridicules. Nous n'avons autres choses à faire, le baron de Taube et moi, que de tâcher de les empêcher et de les réparer; mais cela ne se peut pas toujours, et il est très désagréable de s'y être trouvé. Il est bien extraordinaire, qu'avec autant

de talents, de connoissances et d'esprit, on puisse avoir autant de travers. J'en suis très fâché, car je lui suis, et je dois lui être attaché toute ma vie; il a tout fait pour moi et on ne peut le connoître sans lui être très attaché et sans gémir sur ses foiblesses. — Nous avons vu l'Empereur trois fois: une fois à Florence, et deux fois ici. Il est revenu de Naples le 18, et il est parti pour Florence le 21. La grande simplicité de ses manières, de ses discours et de son habillement, contrastoit beaucoup avec l'élégance et la frivolité des nôtres; il avoit l'air solide et nous léger. Je ne sais pas, si la comparaison a été tout à fait à notre avantage, chez les gens sensés. J'en doute et je ne crois pas, que nos talons rouges, notre belle coëffure, nos diamants, nos chaînes de montre et nos habits de satin, l'aient emporté sur un bon uniforme de drap, bien propre, un col noir et une bonne épée de cuivre bien dorée; c'étoit ainsi qu'étoit vêtu l'Empereur. Il voyageoit sans sénateur, sans premier gentilhomme de la chambre, sans capitaine des Gardes, sans écuyer etc. etc., il n'y avoit pas dans son antichambre 14 personnes, dont les unes devoient reconduire ceux qui venoient, jusqu'à la porte, d'autres au haut de l'escalier et d'autres jusqu'en bas; il n'avoit avec lui que le comte de Kinsky, son aide de camp, des cuisiniers et des domestiques, et dans son antichambre on ne voyoit que deux laquais, qui vous ouvroient la porte et la fermoient dès que vous aviez passé. Mais il payoit bien partout et donnoit largement, c'est ce que nous ne faisons pas beaucoup. Je n'ai pourtant pas à me plaindre. Le Roi m'a dit, qu'il se chargeoit de mes dépenses et je n'ai pas encore manqué; mais aussi je n'ai eu besoin de rien jusqu'à présent, ou de peu de choses.

Nous partons demain pour Naples, nous serons de retour ici dans le carême, nous y verrons la semaine sainte; nous passerons ensuite le long de la mer adriatique à Parme, pour y voir la Duchesse; nous passerons l'Ascension à Venise; de là nous traverserons la Lombardie; nous nous arrêterons à Milan et à Turin, et nous serons à Paris au commencement ou à la mi-Juin. Je suppose que j'auroi le plaisir de vous revoir,

mon cher Père, au mois d'Août. Le Roi sera probablement de retour vers ce tems; jusqu'à présent c'est son projet.

Je ne vous donne pas des nouvelles de notre compagnie; vous la connoissez, mon cher Père, et elle se ressemble tout à fait; ces messieurs ne sont pas changés. Les voyages ne les forment pas. Ils s'ennuyent tous beaucoup, et ils désirent être de retour en Suède. Je crois que cela seroit aussi très desirable pour le Roi. Le baron de Taube est le seul avec lequel je vive; je n'ai rien de commun avec les autres. Il m'a chargé de vous présenter ses respects; je ne puis assez me louer de l'amitié et de la confiance qu'il me temoigne, c'est un bien honnête homme. Le Roi seroit fort heureux, s'il avoit autour de sa personne beaucoup de gens comme lui.

Naples ce 3 Février 1784.

Ce que vous me dites, mon cher Père, sur le voyage du Roi en Italie est, on ne peut pas plus juste. Il s'y ennuie beaucoup, et ce qu'il voit ne le dedommage pas entièrement de la privation de la societé et des plaisirs, auxquels il est accoutumé. Il me semble, que toute sa suite, excepté Taube et moi, partage ses sentiments, et la plupart voudroit déjà être de retour en Suède. Quant à moi, j'aurois été trop heureux, qu'ils n'en fussent jamais sortis et j'aurois à présent le plaisir de vous voir, mon cher Père, et de passer mon tems avec ma famille, après laquelle je languis en ce moment.

Je suis parti de Rome avec Taube le 25 Janvier, et nous sommes arrivés ici le 27. Le Roi, sous prétexte d'attendre un courrier, qui manquoit, mais en effet parcequ'il s'y amusoit, n'en est parti que le 29. Il arriva le 30, à 3 heures après minuit; il fut le matin voir le Roi et la Reine en particulier et dina seul avec eux. Il en fut très content et la simplicité de leurs manières lui plût assez. Le 1 Février nous fûmes tous présentés par lui, dans notre habit national. Il parut nouveau à tous, beau à quelques uns, mais vilain et ridicule à la plupart. Nous dinâmes tous avec le Roi et la Reine. Le soir, il y eut bal masqué au grand théatre de S:t Charles, qui étoit illuminé; cela ne le

rendit pas plus gai que de coutume; mais le coup d'oeil en étoit magnifique. On nous promet encore beaucoup d'autres fêtes, et vous savez, mon cher Père, qu'elles ne déplaisent pas au Roi. Ce soir, nous aurons bal paré à la cour; c'est bien de tous les plaisirs que je connoisse le plus triste.

Il me paroit que ces messieurs ont un peu exagéré le froid, dans leurs lettres. Celui que nous avons éprouvé n'a pas été aigu, et ressembla assez au printems de Suède. La mauvaise construction des portes et des fenêtres, et le peu de précaution qu'on prend pour s'en garantir, le rend peut-être plus sensible; mais nous n'avons pas souffert, et c'est apparemment pour appitoyer ces dames sur leur sort, et leur inspirer un sentiment quelconque, que ces messieurs l'ont exagéré.

Naples ce 17 Février 1784.

Les amusements continuent toujours ici, comme à notre arrivée. Il y en a une grande variété; c'est je crois ce qui en fait le plus grand mérite, car ils me paroissent d'ailleurs assez tristes; de grandes assemblées, de grands bals et de grands soupers n'ont rien de bien attrayant. La société n'y est ordinairement pas choisie, et pour qu'elle soit agréable, il faut qu'elle vous convienne. Le Roi commence à se plaire ici autant qu'à Rome; cela pourroit bien prolonger son séjour. Il étoit décidé que nous partirions le 25 ou le 26, mais j'en doute.

Vous aurez sans doute vu, par les gazettes, mon cher Père, que les Américains avoient formé une société appellé *Cincinnatus*, dont on portoit les marques. Tous les colonels, qui ont servi en Amérique, ont eu, du Roi de France, la permission de les porter à la boutonnière au dessous de la croix de S:t Louis. Monsieur de Rochambeau, qui a été chargé de les distribuer, m'a mandé que j'en étois, et d'après ce qu'il me mande, il me paroit que c'est une société, formée pour établir un fonds pour le soulagement des officiers américains, qui peuvent se trouver dans le besoin, car il me fait part que les colonels ont voulu contribuer aussi à ce fonds, et se sont taxés eux-mêmes à 1000 livres. Il me propose d'en être, ce que j'ai accepté. Comme de raison,

il ne seroit pas décent de s'y refuser. Cependant, avant de finir ma réponse, il étoit nécessaire de faire part au Roi de la lettre de M:r de Rochambeau. Je la lui montroi, en lui demandant la permission de porter en Suéde la marque de cette société, et je fus fort surpris de recevoir de lui un refus. Il me dit que sur le bruit de cet ordre il avoit écrit au baron de Staël à Paris, pour qu'il défende aux Suédois qui sont dans le cas de l'avoir, de l'accepter; et malgré tout ce que je pus lui dire, il ne voulut rien changer; il vouloit même empêcher ceux de ses sujets, qui sont au service de France, de le porter, lorsqu'ils y seroient, ce que je lui représentoi qu'il ne pouvoit pas. Ma réponse à M:r de Rochambeau a été, que les 1000 livres seroient portés chez lui, et que j'attendois la marque de la société, quand il voudra bien me l'envoyer. Quand elle arrivera je la mettroi dans ma poche; mais je n'ai pas voulu rendre compte à M:r de Rochambeau de la décision du Roi, car il sera probablement obligé de se rétracter. C'est une chose désobligeante qu'il fait vis à vis de la France, et cela dénote de la petitesse. Je suis fâché pour le Roi, qu'il se soit mis cette idée dans la tête; cela pourra lui faire du tort; c'est une chose si indifférente qu'un ordre de cette espèce, qu'il est presque ridicule d'y faire la moindre reflexion et de s'en occuper.

Depuis que nous sommes à Naples, le climat de ce pays-ci, qui est un printems continuel, a été tout à fait changé. Nous n'avons pas eu quatre beaux jours et, excepté du froid, nous avons eu de tout, pluie et vent sans cesse. On nous dit que quand le comte du Nord [1]) étoit ici, c'étoit de même.

Rome le 13 Mars 1784.

Nous sommes partis de Naples le 10 et nous sommes venus à Rome en 17 heures. Il semble que le Roi porte avec lui partout le talent de voyager vite; car on n'a jamais mis moins de 20 heures, pour faire ce trajet. Nous avons passé les 8 derniers jours à Caserta, c'est un château à 5 lieues de Naples, qui est remarquable par la grandeur

---

[1]) Storfursten i Ryssland, sedermera kejsar Paul.

de l'édifice. Il pourroit contenir 6000 âmes, mais il n'est pas fini et il ne le sera jamais. Il n'y a que la fabrique qui est achevée, et la partie que le Roi habite. Notre séjour à Caserta a été moins agréable qu'occupé; nous n'avions pas un instant de la journée à nous. Les chasses nous ont principalement occupés; il y en avoit tous les jours, tant à tir qu'à courre, et principalement au sanglier. Vous jugez, mon cher Père, comment cela devoit amuser le Roi, qui ne sait pas manier un fusil, et qui, depuis sa chute, a peur à cheval et n'ose pas courir. Le Roi et la Reine ont été de la plus grande attention et de la plus grande politesse; il est impossible d'y mettre plus de recherche qu'ils n'en ont mis. Jamais le Roi ne sera aussi bien reçu nulle part qu'il l'a été là. La Reine a de l'esprit; elle est aimable et prévenante comme toute la maison d'Autriche, et comme eux elle aime à gouverner et gouverne; elle parle peut-être un peu trop. Le Roi a de l'esprit naturel; c'est un homme franc, loyal, bon et honnête; il ressemble tout à fait au pays qu'il gouverne. La nature y a tout fait, mais l'art n'a pas perfectionné la nature.

Le séjour de Naples fait bien tort à celui de Rome; il nous paroit à présent d'une tristesse mortelle. On n'y voit que des moines et des prêtres; tout y semble mort. Nous sommes cependant destinés à passer 5 semaines dans cette triste capitale.

Rome ce 24 Mars 1784.

Depuis ma dernière, il ne s'est rien passé de nouveau qui mérite de vous être mandé, mon cher Père. Nous sommes toujours tristément à Rome, et nous y serons ainsi, jusqu'à la semaine de Pâques. Monsieur De la Grange, que le Roi envoie en courrier, part ce soir, et je n'ai pas voulu qu'il parte sans une lettre pour vous.

Voici l'itinéraire du Roi: Le 15 ou le 16 Avril nous partons d'ici; nous serons à Parme le 22 ou le 23; nous y restons 8 jours; le 2 ou le 3 de Mai nous serons à Venise; nous y passerons 10 jours; cela fait le 13 ou le 14 de Mai. Nous ne nous arrêterons que deux jours à Milan et 5 ou 6 à Turin; et nous serons à Lyon le 28 ou le 29 Mai et à

Paris le 4 ou le 5 de Juin. Jusqu'à présent le Roi compte y donner 3 semaines, et s'en aller de là, par le chemin le plus court en Suède, où nous serons vers la mi-Juillet.

Le baron d'Essen est malade depuis 3 semaines; il paroit certain, que c'est de la maladie du pays. Tout le monde lui a conseillé de retourner; le Roi le lui a permis, il y étoit décidé; mais on dit à présent qu'il ne le veut plus. Tout le monde n'accompagnera pas le Roi à Paris; il n'y aura que le baron Taube, Peyron, Armfelt et moi. Armfelt est très incertain. Le Roi n'est pas encore décidé, s'il le prendra avec; c'est encore un secret pour ces messieurs. Il n'est pas même décidé, si le sénateur Sparre y va. Tous ceux qui n'y vont pas quittent le Roi à Turin ou à Lyon.

Rome ce 16 Avril 1784.

Vous avez bien raison de croire, que le séjour de Rome est moins gai que celui de Naples; il est d'une tristesse mortelle. Nous le quittons heureusement après-demain, à ce qu'on dit; cependant s'il pleuvoit encore demain, on ne pourroit pas illuminer la coupole de S:t Pierre, et nous attendrions jusqu'à ce que nous ayons joui de ce spectacle; c'est un des plus beaux, qu'on puisse voir.

Notre voyage se fera assez vite. Nous parcourerons tout le reste de l'Italie et nous voulons être vers le 12 ou le 15 à Paris. Cela pourroit cependant encore changer; il n'y a rien de bien sûr.

Parme ce 27 Avril 1784.

Je crois que ce qui a le plus contribué à l'agrément du séjour de Naples a été le local qui est délicieux, du moins pour moi. Il paroit que la rigeur de l'hiver s'est fait sentir partout; mais les suites n'en sont pas aussi fâcheuses ailleurs qu'en Suède. Dans la Lombardie il y a eu une quantité de neige incroyable; les Apennins en sont encore couverts, et il n'y a que 8 jours qu'on ne fait plus de feu. A Naples, on a ressenti plus de froid que de coutume. La saison commence à présent à devenir fort belle; il vient cependant encore de tems en tems des vents très froids.

Le Roi persiste toujours dans son refus pour l'ordre de Cincinnatus; c'est un ridicule qu'il se donne, j'en suis fâché pour lui. Je porte le mien dans mon portefeuille ou, pour mieux dire, je le portois, car on me l'a volé hors de ma poche, dans la chapelle du Pape. J'ai retrouvé les papiers qui pouvoient être intéressants pour moi; ceux qui sont perdus ne l'étoient pas. Je regrette la marque de l'ordre de Cincinnatus, mais j'en feroi faire une autre à Paris.

Nous sommes partis de Rome le 19, comme je vous l'avois mandé, mon cher Père, et nous sommes arrivés ici le 25. Nous avons vu, en passant, le trésor et la maison de la Vierge à Loretto; c'est un monument bien extraordinaire de la superstition. — J'ai été avec le Roi dans ma voiture; c'est une chaise allemande à soufflet, très légère. Le Roi a pris du goût pour cette voiture, et ne voyage presque plus dans les siennes; cela n'accommode pas du tout ces messieurs, car ils sont souvent obligés de voyager toute la nuit et n'arrivent où nous avons couché, que dans le moment où nous montons en voiture. Le duc et la duchesse nous ont reçu à merveille, et on fait tout ce qu'on peut pour étourdir le Roi, pour l'occuper et l'empêcher de trouver le tems long; on ne lui laisse pas un moment pour respirer; on lui fait faire cent choses par jour, et je suis persuadé qu'il sera enchanté de son séjour à Parme; moi, cela me met au désespoir, mais il faut prendre patience. Nous avons déjà eu des contredanses à cheval, des concerts, des soupers, des diners; aujourd'hui une course de chevaux, et ce soir, opéra-comique françois et souper chez le ministre de France. Il nous reste encore un bal paré, un masqué, un concert, et je ne sais quoi encore. — Vous voyez, mon cher Père, que nous ne perdons pas notre tems. Nous devons partir d'ici le 1 de Mai. Je ne serois pas surpris que cela allât au 2; nous serons à Venise dans 3 jours; j'auroi l'honneur de vous écrire de là.

Venise le 5 Mai 1784.

La dernière que j'eus l'honneur de vous écrire, mon cher Père, étoit de Parme le 27 Avril. Nous en sommes partis le 2 de Mai et nous sommes arrivés ici le 3. Pen-

dant tout le tems de notre séjour le Duc et la Duchesse n'ont été occupês que du soin d'amuser et de distraire le Roi, et jusqu'au jour de notre départ, nous avons eu des fêtes; elles seront à coup sûr beaucoup plus belles et plus amusantes dans les gazettes qu'elles n'ont été dans le vrai; mais nous devons en avoir la même obligation à ceux qui nous les ont données.

Depuis que nous sommes ici, nous avons toujours été occupés, il y a deux nobles, députés par la république, qui doivent faire les honneurs de la ville au Roi et qui ne font autre chose toute la journée qu'imaginer des choses à voir et à faire. Il faut qu'ils nous croient bien desoeuvrés, et je crois qu'ils n'ont pas tort. Nous devons rester ici jusqu'au 12, et je ne crois pas que le séjour se prolonge; car le Roi paroit très pressé d'arriver à Paris et ensuite de retourner en Suède.

Le sénateur Sparre est encore à Rome, et on ne sait pas quand il en partira. Il n'y a que le Roi et lui qui puissent dire du bien de ce séjour, mais par des raisons bien différentes; car le sénateur y est amoureux et je ne crois pas que le Roi puisse dire de même; les voyages ne l'ont pas formé de ce côté là.

C'est ici que le Roi se sépare d'une partie de sa caravane. Le sénateur Sparre passe par Vienne, Dresde et Berlin; messieurs d'Essen, Cederström, Sparre, Adlerbeth, Taube (l'évêque) prennent le chemin le plus court, pour retourner en Suède. Mons:r de Möllersvärd sera envoyé en courrier de Turin, et le baron de Taube, Armfelt, Peyron, Franc et moi ferons le reste de voyage avec lui. Je crois que nous serons à Paris du 5 ou 10 de Juin, mais si le Roi veut passer à Toulon et ensuite voir Genève, notre arrivée sera retardée de beaucoup.

Nous ne pouvons pas nous louer beaucoup du climat d'Italie cette année. La rigueur de l'hiver qui a été très sevère et extraordinaire pour ce pays-ci, et la quantité de neige et de glaces, dont les Apennins sont encore couverts, ont retardé le printems, au moins de 15 jours ou 3 semaines. Il ne fait pas encore chaud, et souvent très froid. Il n'y a pas encore de petits pois, à peine des asperges, et à Naples

nous avons mangé des deux au mois de Février et même en Janvier. C'est une différence de climat fort extraordinaire dans une si petite distance. Le voisinage des montagnes en est sans doute la cause.

Venise le 12 Mai 1784.

La dernière que j'eus l'honneur de vous écrire, mon cher Père, étoit du 5. Nous étions nouvellement arrivés à Venise. Notre séjour s'y est passé en fêtes de toutes espèces; elles sont heureusement toutes finies. Celle de la Regatta étoit superbe; il est difficile de s'en faire une idée. Le local ajouta beaucoup à la beauté de ce spectacle, et les Venitiens mettent autant de recherche que de goût et de magnificence dans la décoration de leurs barques.

Le Roi se sépare ici de toute sa suite. Il n'y a que Taube, Armfelt, Peyron, M:r de Franc et moi qui restons avec lui. M:r de Möllersvärd vient jusqu'à Turin. Tous les autres passent par Vienne et s'en retournent en Suède. Je crois que nous y serons vers la fin de Juillet ou au commencement d'Août.

Nous partons demain matin. Nous serons probablement demain matin à Mantoue, où nous verrons l'Archiduc de Milan; nous y resterons un jour; il nous en faut un pour arriver à Milan; nous nous y arrêterons un jour et le lendemain nous serons à Turin. Nous y resterons 5 à 6 jours; je ne suis pas fâché de revoir une ville où j'ai passé les premières années de ma jeunesse et où j'ai été aussi bien et aussi agréablement. Dès que nous y serons je vous donneroi de mes nouvelles.

Venise ce 14 Mai 1784.

Je vous ai mandé, mon cher Père, dans ma dernière du 18, que nous devions partir le lendemain matin; mais le Roi prit la fièvre le même soir, à 9 heures. Elle dura jusqu'à 4 heures hier matin. La journée fut assez bonne, et on esperoit qu'il en seroit quitte, moyennant une médécine très forte; mais ce matin, à 2 heures, la fièvre est revenue; l'accès a été assez fort. Il a dormi aujourd'hui, depuis 11 heures du matin jusqu'à 7 heures du soir; il est

sans fièvre à présent et n'est pas très foible. Salomon dit que c'est une fièvre de frisson irrégulière; il espère qu'elle deviendra tierce, elle n'a pas été très forte.

Nous partons demain et nous allons coucher à Vicence. L'air humide de Venise n'est pas bon pour ces fièvres, et il vaut mieux rester à Vicence. Ce voyage ne sera pas fatigant, car, à l'exception de 3 postes, on fait tout le reste sur le canal de la Brenta.

Venise ce 15 Mai 1784.

Le Roi a passé une assez bonne nuit; il vient de s'éveiller; il se porte assez bien, et dans une heure nous allons partir. Je doute que nous puissions aller plus loin que Padoue aujourd'hui, car il sera tard quand nous y arriverons. Nous serons probablement obligés de rester là ou ailleurs, pour donner le tems au Roi de se rétablir.

Vérone ce 18 Mai 1784.

Le Roi a été malade; il est sans fièvre depuis hier, et prend du quinquina; les accès n'ont pas été forts, et ne l'ont pas affoibli. Nous avons été obligé de rester un jour à Padoue. Nous sommes arrivés ici hier et nous continuons demain notre voyage à petites journées; nous serons après-demain à Milan, et le 22 ou le 23 à Turin. Le Roi n'est pas encore bien décidé quelle route il prendra delà, si ce sera par le mont Cénis, ou bien si ce sera par Gènes, Nice, Antibes, Toulon et Lyon. L'envie de voir la flotte à Toulon pourroit bien le décider à prendre ce dernier parti. Dès que cela sera sûr, je vous le manderai.

Les chaleurs commencent à se faire sentir ici; nous avons depuis trois ou quatre jours un tems superbe. Le Roi et tous ces messieurs se plaignent de la chaleur; je la trouve très supportable, et je m'en accommode fort bien.

Je crains de n'avoir pas le tems de finir ma lettre demain matin, et le Roi va sortir dans ce moment, pour voir l'amphithéatre rempli de monde. C'est le seul des anciens Romains qui subsiste en entier. Le coup d'oeil en est superbe; c'est le plus beau spectacle qu'on puisse voir.

Paris ce 20 Juin 1784.

Nous sommes arrivés ici le 7 au soir, et depuis ce moment nous nageons dans les fêtes et les plaisirs et divertissements de tous genres. Nous sommes sans cesse occupés et toujours pressés; nous n'avons jamais le tems de faire tout ce que nous nous proposons de faire. Ce genre d'étourdissement convient fort à Monsieur le comte de Haga; il s'en faut bien que cela m'arrange anssi bien et j'en suis excédé. Nous avons déjà eu un grand opéra à Versailles et un bal paré, sans compter nombre de diners et de soupers. Demain, nous avons une fête au jardin de la Reine à Trianon; c'est la dernière, mais il nous reste encore beaucoup de soupers et de spectacles à Paris. Nous ne les manquons jamais, et nous aimerions plutôt nous passer de boire, de manger et de dormir que de manquer d'être au spectacle depuis le commencement jusqu'à la fin; c'est une rage.

L'époque de notre depart n'est point encore fixée. Le Roi a dit que ce seroit le 10 ou le 12 Juillet; peut-être cela sera-t-il plus tôt peut-être plus tard.

Il faut que je finisse, mon cher Père; j'ai été obligé de me constituer malade dans ma chambre, afin d'avoir la liberté de vous écrire et de faire mes affaires. Je ne sortirai que ce soir, pour aller souper à Versailles.

Paris ce 17 Juillet 1784.

Nous partons demain au soir ou Lundi matin au plus tard. Nous passons par Sedan, Liège, Dusseldorf, Osnabruck, Brunswick et nous nous embarquons à Varnemünde. Le projet du Roi est d'aller jour et nuit et ne s'arrêter qu'un jour à Brunswick. Je ne crois pas que le Roi le soutienne. Je le désire pour moi, car je dois aller avec lui. Nous avons une fort bonne dormeuse, mais malgré cela, le voyage sera fatiguant et je n'ai besoin que de repos, pour me remettre.

XVIII.

Utdrag ur egenhändiga bref från dåvarande hertiginnan af Södermanland, sedermera drottning Hedvig Elisabeth Charlotta, till fru grefvinnan Sophie Piper, född v. Fersen; år 1784 [1]).

ce 18 Juillet 1784.

Le Duc a reçu réponse du Roi, qui paroit fâché dans sa lettre quoiqu'elle soit amicale; il dit que cette retraite [2]) a l'air d'un mécontentement et non d'une raison économique; que s'il avoit des moyens, il payeroit; mais qu'il ne le pouvoit pas présentement; que du moins il espéroit qu'il [3]) ne se retireroit pas entièrement et qu'il [3]) le suivroit à D. [4]) et G. [5]); qu'il pouvoit réformer sa maison autant qu'il voudroit, mais ce qui regardoit mon état, il ne pouvoit pas y toucher; mais cela ne fera aucun empêchement à la résolution, puisque mon état servira aussi le Duc; car une fois la résolution prise, il faut au moins la soutenir un hiver, pour ne point se donner un démenti. En attendant, le Duc ne fera rien, jusqu'au retour du Roi.

ce 16 Août 1784.

Il faudra bien vous instruire du courant des journées, ma chère et meilleure soeur et amie. L'humeur est gris-rouge, rarement couleur de rose; mais sombre et pour la plupart distraite. Vendredi s'étoit maussade furieusement; on pestoit puisque la Reine s'étoit approchée de la *Confidence* et qu'Elle avoit eu faim à 4 heures. On dina dans sa chambre; mais l'après diner l'humeur couleur de rose revint. Samedi la comtesse De Geer a donné un gouter à

---

[1]) Efter original-brefven bland utgifvarens manuskript-samling. De med *spärrad stil* utmärkta meningar äro i chiffer.

[2]) Till Rosersberg, dit hertigen utflyttat med sitt hof, för att passera öfver vintern.

[3]) Hertigen.

[4]) Drottningholm.

[5]) Gripsholm.

la métairie et nous nous sommes promenés ensuite sur des chariots de foin, et au lieu de dragées, comme l'on en jette d'une voiture à l'autre à Naples, on a jeté du foin. Le train étoit terrible. C'est bon pour une fois, mais les répétitions seront odieuses, car l'on attrape une si grande quantité de foin, que j'en avois encore hier au matin en quantité dans ma coiffure.

On nous donne Mercredi Athalie avec les choeurs. Jeudi, qui est le 19, l'on donne opéra; mais personne ne sait, si le Roi l'a ordonné, si c'est une galanterie du comte Fersen [1]) ou si la Reine s'est mise en frais, car il y en a qui disent que celle-ci donne un déjeuner et de belles choses le matin. Ma prochaine lettre sera remplie de ces beautés. — Les projets de comédies de société sont en branle. Le comte Posse avoit donné dernièrement une comédie avec divertissement, dans le goût de Birger Jarl, que Kellgren avoit écrit au Roi, que celui-ci corrigea pendant le concert avec un crayon; c'étoit sans doute des notes d'augmentation, car on abrège rarement ici.

Drottningholm le 20 Août 1784.

Le matin, avant les 9 heures, nous étions convenus, la Princesse, les Ducs et moi, d'aller chez le Roi, au moment de son reveil. Il avoit sans doute quelque pressentiment, puisqu'il étoit déjà levé alors; le concert dura quelque tems. Ensuite nous descendimes dans le jardin pour déjeuner. Le Roi demanda plusieurs fois des nouvelles du reste des dames, car il n'y avoit que celles qui appartenoient à moi et à la Princesse. La comtesse De Geer, qui est la seule étrangère ici, vint dans le jardin un instant après et les deux demoiselles du prince royal. Le Roi parut mécontent de ce que les dames du palais n'étoient point venues, et voyant passer votre belle-soeur et madame de Wrede, qui montoient chez la Reine, il dit, moitié en badinant, à Leyonstedt, de les enlever. Elles firent leurs excuses, disant que la Reine les avoient fait chercher. Le Roi fit bonne mine et badina sur ce que celle-ci arriveroit en corps. Le de-

[1]) Grefve Carl v. Fersen, riksrådet A. v. Fersens äldre broder, var denna tid chef för theatern.

jeuner fut expédié avec vitesse et en hâte; il étoit 10 heures alors, et avant 10 heures et demies le déjeuner étoit fini. Le Roi se leva, sans attendre la Reine, et même alla se promener. Enfin celle-ci arrive avec toutes ses dames et rencontrèrent le Roi au beau milieu de l'allée. Il fut de fort bonne humeur tout le jour, qui se passa comme de coutume. Vers les 6 heures le comte Charles Fersen annonça que le spectacle auroit lieu; mais qu'il prioit le Roi de n'y venir qu'à 7 heures et demies ou à trois quarts. La raison étoit qu'à la fin Adonis, au lieu de chanter les couplets qui y appartiennent, Clefberg en avoit fait pour le Roi, et les acteurs les avoient reçus tard.

ce 26 Août 1784.

Le Roi nous a invités pour suivre la Reine à Svartsjö, où la fête aura lieu, quoiqu'il fasse un vent abominable et qu'il a l'air de pleuvoir à tout bout de champ. Il y a des embarras infinis pour y parvenir, et je suis sûre que nous en reviendrons tard cette nuit.

ce 27 Août 1784.

Nous sommes revenues cette nuit de meilleure heure que je ne me l'étois imaginée. Le divertissement commença tard, comme il n'y avoit que deux bacs qui promenoient plus d'une dizaine ou vingtaine de voitures, les dernières n'arrivèrent que très tard. Enfin le Roi, après avoir occupé tout le monde à voir les appartements, proposa un tour de promenade. Nous primes à droite de la maison, par un très petit sentier, qui nous fit bientôt apercevoir trois personnes, qui avoient l'air de badeaux. C'étoit une vivandière, un musicien et un homme du peuple; c'étoient la Milan, Michu et Sainville. Ils marquèrent naivement leur joie de voir la Reine et chantèrent des couplets. Il y avoit encore un dialogue entre eux, pour dire des belles choses à la Reine et à chaque couplet il y avoit quelque chose à dire. Madame Milan étoit délicieuse. Nous poursuivimes la route, et arrivâmes à la pièce d'eau, sur laquelle, dans un bateau, on avoit placé les trois nouveaux cors de chasse du Roi, qui sont excellents. Ils étoient habillés en chas-

seurs, et deux gens, habillés de même, les ramoient. Après avoir fait le tour du bassin nous primes par l'espèce de sentier, qui est tout auprès, pour venir au parc.

Au pied d'une colline avant que d'y entrer, on vit se promener Mercure qui disoit être venu de l'Olympe, exprès pour voir si la Reine agréeoit les hommages qu'on lui rendoit dans ces contrées. C'étoit Caron qui représentoit Mercure. Pendant qu'il parloit ainsi, il aperçut un poëte des plus médiocres. C'étoit Micha, qui se hâta de descendre de la colline, pour présenter charades, vers, épigrammes et ballades à la Reine. Mercure ne voulant pas le lui permettre, il le supplia de pouvoir au moins lui montrer son savoir faire. Celui-çi le lui permit et le poëte joua deux scènes de la parodie de Radamiste et Zénobie. Il est vrai, que Micha chargea infiniment, mais il fit aussi beaucoup rire.

De là on se rendit auprès des tentes de bois, dans le parc, où une musique pastorale se fit entendre. Bientôt parurent des bergers et bergères, qui chantèrent le choeur de Roland: *Angélique beständig blifver*, ainsi que toute cette scène, dont on avoit un peu raccomodé les paroles.

Jana m'a bien fait rire à ce sujet; elle dit que cela sentoit la soupe réchauffée, et le graillon. Il faut avouer que cela étoit long. Ensuite nous passâmes dans les bosquets, où l'on avoit placé ça et là de la musique. Ensuite nous parvinmes à un endroit, qui a été fait cette année. Le Roi avoit fait abattre plusieurs bosquets et surtout un berceau qui étoit au fond du jardin; il y avoit fait mettre une pelouse, sur laquelle différents arbres et fleurs avoient été placés au printems, ce qui formoit un vrai jardin anglois. Il y avoit des bergers et bergères, qui dansoient sur cette pelouse. En approchant deux d'entre eux présentèrent un bouquet à la Reine en chantant. C'étoit madame Milan et Micha, et bientôt on vit paroître un magistre et plusieurs paysans, qui vinrent présenter aussi des bouquets, en félicitant la Reine de son heureuse arrivée et en marquant leur joie de la voir. C'étoient La Tour, Félix et Caron. Après avoir reçu toutes les marques de leur bonhomie villageoise on alla gouter sous l'arbre de Gu-

stave Adolphe. Le gouter pris, on se rendit au spectacle. Un petit théatre avoit été élevé non loin du château. On joua *Le sage étourdi*, et ensuite un petit ballet des premiers danseurs. Le divertissement étoit assez joli; il auroit pu être mieux arrangé, mais comme c'étoit un surprise, arrangée seulement depuis deux jours, c'étoit tout ce qu'on pouvoit prétendre.

Quoiqu'il faisoit un vent affreux le matin, pendant la journée et surtout le soir, vers les 7 heures, le tems se remit au beau, et le spectacle de voir toutes les collines et toutes les allées remplies de monde fit un effet charmant; mais j'ai plaint de tout mon coeur les acteurs du divertissement et surtout les danseurs, quisqu' il faisoit, vers la fin du spectacle, un froid assez pénétrant. Je souhaite que personne n'en prenne une pleurésie, mais cela est à craindre.

ce 2 Septembre 1784.

Vous me demandez des détails sur la brouillerie des **duos**; c'est la plus sotte brouillerie qui puisse exister, mais cela reste entre nous. Le fait est qu'une assiette de cerises en est cause. La belle raison! ils ont tous deux egalement tort; l'un qui est le **duc Charles**, pour s'être fâché qu'on lui ôtoit l'assiette, et l'autre pour, après avoir dit quelques mots de part et d'autre, avoir pris la fantaisie de vouloir se battre. Cette vétille n'a pas duré longtems et ils ont été de bons amis dès l'après-diner même; entre **frères**, ces vivacités sont plus ridicules que jamais.

Drottningholm ce 18 Septembre 1784.

Hier on a dansé ici, et l'on a fait une surprise bien singulière au Roi. Il faut que vous sachiez que dans *Poursognac*[1]), il y a une scène où l'on veut lui donner un lavement, et qu'il se promène, tout en courrant, par toutes les coulisses avec 7 ou 8 garçons apothicaires avec des seringues en main. Enfin, ne pouvant se sauver de leur poursuite, il descend dans le parterre et fait un ravage cruel en passant par tous les bancs. C'est le costume de la

[1]) En ganska slipprig farce, som uppfördes på K. theatern vid Drottningholm.

pièce et Micha l'a jouée ainsi. Pendant donc que le bal étoit commencé et que le Roi faisoit encore la lecture, je me trouvois à cette dernière, je vis entrer plusieurs masques, qui suivoient M:r Poursognac avec des seringues. C'étoit l'idée de Caroline qui, accompagnée de madame De la Gardie, madame de Höpken et plusieurs — — —[1]) pours suivaient le comte Stenbock, habillé comme M:r Poursognac. Vous pouvez vous imaginer comme l'on a ri jusqu'aux larmes. Je ne saurois assez parler du ridicule que cela présentoit.

Drottningholm ce 22 Septembre 1784.

L'on vient de me conter une histoire terrible qui marque combien l'impertinence est empirée; c'est que l'on soutient qu'un soir le Roi s'est promené dans le jardin et que, n'étant point reconnu, puisqu'il avoit son manteau sur le nez, ou du moins on a fait semblant de ne point le reconnoître, plusieurs pages l'ont attaqué, et lui ont dit qu'il étoit le Roi de cocagne et de canaille; enfin on lui a donné tous les noms les plus impertinents. Il a été a les entendre, sans dire le mot et ce sot de Claës Horn, qui est son capitaine des Gardes, et qui pouvoit employer son autorité, les a laissés dire sans faire semblant de rien. Enfin, quand cela avoit empiré jusqu'à un certain point, le Roi a été obligé de les faire taire, en découvrant son manteau. Il faut avouer, que s'ils n'ont point reconnu le Roi ces messieurs également ont eu tort, car la nuit, dans un jardin où on se promène, il faut ne point être gêné; mais il est fàcheux d'être attaqué ainsi. J'avoue que cela est fort. Ils ont bien demandé pardon, mais si j'avois été le Roi je les aurois fait aller, pour une journée, au corps-de-garde à coup sûr.

Utan datum, men sannolikt i början
af November 1784 på Gripsholm.

Je suis arrivée à 6 heures, et l'on m'a fait l'accueil le plus obligeant. Il y a eu spectacle et j'ai vu cette belle

[1]) Oläsligt ord.

fête qui n'étoit, ne vous déplaise du terme, qu'un *lort*. Voiçi de quoi il est question: La toile se lève; on voit une table ronde à lotto; ils sont à jouer messieurs de Höp., Löw., Rålamb, Claës Horn, De la Gardie, Cederström, Armfelt, Leyonstedt, Munck. Ils jouent au lotto après quoi ils commencent à délibérer sur la fête, que l'on donnera au Roi. Un chacun dit son sentiment, les uns avec un peu plus d'esprit, les autres moins bien. Enfin on doit délibérer chez la Reine et quelques personnes sortent; sur quoi le reste cause un moment. Alors Cederström tire sa montre et dit: *Il est 11 heures; les revenants, dont on parle ici à Gripsholm, vont venir et je veux les envoyer à la police.* — Il sort et un garçon bleu crie, qu'il a vu des spectres. Effectivement deux figures blanches arrivent et se promènent. Les personnages qui étoient alors sur la scène s'enfuient et l'on ne voit que des figures blanches, qui se promènent et qui font place bientôt à 6 griffons qui dansent un ballet. Les portes s'ouvrent et le baron Armfelt, habillé comme Bo Jonsson Grip, s'avance pour faire un compliment au Roi. Je veux croire qu'il étoit bien écrit, mais je n'ai compris goutte, puisque l'on a parlé entre les dents. Il dit, à la fin de son compliment, qu'il veut faire un présent au Roi. Alors les griffons apportent un oeuf, duquel sort le prince royal, qui récita un petit vers, pour montrer au Roi le plaisir qu'il avoit de le revoir, et tout est dit. Ensuite, sans nul adieu ni révérence la toile baisse. Avouez que cela est bien mené.

XIX.

K. M. Instruction för Herrar Riksens råd, rörande regeringens förande under H. Maj:ts frånvaro på utrikes orter; gifven Stockholms slott den 9 Sept. 1783[1]).

Kongl. Maj:t, som efter det den 12:te sistl. Juli träffade olyckliga armbrott, ännu måste vidkännas deraf flere olägenheter uti venstra axelns svaghet, värk och reumatism, har, uppå läkarenas råd, till att förekomma ytterligare och vid en tilltagande ålder högstbetydeliga följder, beslutit, att genast företaga en resa till Italien för att, under den Högstes välsignelse, genom baden i Pisa återställa sig helsa och krafter. Vid samma tillfälle har äfven K. M. föresatt sig, att besöka de öfriga italienska orter, och att såmedelst fullkomna en resa, hvilken K. M., uppå Riksens Ständers underdåniga tillstyrkande, ämnat anträda, då högstsalig Konungens oförmodade dödsfall föranlät K. M. att i dess ställe ifrån Frankrike återvända till Fäderneslandet. Men på det, igenom K. Maj:ts frånvaro under några månader, regeringsärenderna, uti deras ordentliga lopp, intet hinder och uppehåll möta må, har K. M., i anledning af 37 § Regeringsformen, velat i nåder anförtro och uppdraga Dess älskelige Riksråd att föra regeringen i så måtto, att justitie- och sådana kammar-ärender, som vanligen föredragas på justitie-sidan, likaledes utrikes, som icke äro ministeriella eller angå Pomern, krigs- och öfriga kammar-ärender, lag och förordningar likmätigt afhulpne varda.

Dock kommer härifrån att undantagas allt, som icke annars, än på K. M:ts eget nådiga förordnande och välbehag bero kan, såsom

1:o Statsbrott;

2:o Ansökningar om nåd i brottmål;

---

1) Efter en afskrift bland riksrådet grefve A. v. Fersens efterlemnade papper. Denna instruction har, utgifvaren vetterligen, aldrig blifvit tryckt. Geijer, i *De Gustavianska papperen*, III:e delens förra afdelning, pag. 61 o. följ. gifver deraf ett utdrag.

3:o Ansökningar om resningar;
4:o d:o att varda myndige;
5:o d:o att få träda i annat gifte;
6:o d:o af adeliga jungfrur, att få ingå ofrälse gifte;
7:o d:o af syskonbarn, att få äkta hvarannan;
8:o d:o om eftergift i balancemål;
9:o Alla underställda lifssaker och brottmål;
10:o Frågor om kronoandelens eftergift i böter;
11:o Permissioner och adjunctioner i hofrätterna;
12:o Ansökningar och tvister om jus patronatus i församlingarne;
13:o Ansökningar om nådår i presthus;
14:o Allt hvad slottsbyggnaden eller publica byggnader i de större städerna angå kan;
15:o Befordringar och hvad dermed gemenskap eger; hvarvid likväl, hvad hesvär vid prestval vidkommer, såsom af särskild beskaffenhet, med dem efter vanligheten förfares;
16:o Alla slags rörelser med trupper, så framt de icke, för Konungens säkerhet och Rikets lugn, oumgängeligen tarfvas, då i akt tagas bör, hvad här nedanföre stadgadt blifver;
17:o Statsverket; likväl sålunda, att Riksens råd endast befatta sig med de vanliga statsutgifterna, med mindre icke efter 16:e punkten trupperne komma att röras; och sist undantages
18:o Finance-ärender, som röra Banken eller financeoperationerna.

Vid uppkommande farsoter, hvilka den Högste nådeligen afvände, ega Herrar Riksens råd att, uppå vederbörandes anmälan, och sedan så väl Statskontoret, som Collegium medicum hörde blifvit, att af medicin-fonden, till deras förekommande, disponera nödiga medel, hvarvid dock all möjlig besparing iakttages.

Alla af Öfverhofintendents-embetet insände desseiner till kyrkor, broar och publika byggnader å landet och i de mindre Rikets städer, äfvensom ansökningar om privi-

legier, för tryckta böcker och skrifter, föredragas i Rådet och expedieras lika med alla andra der afgjorda ärenden.

Vid slutet af hvarje vecka komma med posten K. M:t ifrån herr riksrådet och kanslipresidenten att i underdånighet tillsändas förteckningar öfver de förehafde och afgjorda mål, med kort anteckning om besluten och hvad af Riksens råd för öfrigt uti ofvannämnde delar, som här icke äro undantagne, blifvit afgjordt; kommandes afgjorde mål af expeditionerne dit de höra, med all skyndsamhet att utfärdas enligt pluralitetens beslut, samt att underskrifvas af de 4 äldste Riksens råd och kanslipresidenten, med den tilläggning

Under Hans Kongl. Maj:ts
Vår allernådigste Konungs och Herres frånvaro.

Som K. M:t insett de svårigheter Dess trogne undersåtare möta kunna, under en längre afvaktan på nådigt utslag uppå underdåniga ansökningar om permission för civile embetsmän och domare, om nådår i prestehus, om tillstånd för syskonebarn att äkta hvarandra och för gifta makar, som lagligen blifvit åtskiljda, att åter få träda i annat gifte; så vill K. M:t, af vanlig nådig ömhet att allt sådant förekomma, i nåder uppdraga riksmarskalken, herr riksrådet samt riddaren och kommendören af K. M:ts orden grefve Göran Gyllenstjerna, samt kansli-presidenten, riksrådet, akademie-kansleren samt riddaren och kommendören af K. M:ts orden herr grefve Creutz, justitie-kansleren den välborne grefve herr Carl Adam Wachtmeister, riddare af K. Nordstjerne-orden, att alla ansökningar i sådane ämnen pröfva och dem efter omständigheterna, enligt lag och billighet afgöra, kommandes de utslag derå, uti K. M:ts höga namn och med vederbörandes kontrasignation utfärdas, icke af desse herrar underskrifvas, utan undersättas K. M:ts sigill, som förvaras hos herr riksrådet och kanslipresidenten, med öfverskrift, som vid flere slike tillfällen fordom varit nyttjad:

Under Vårt Secret.

Statens afslutande för nästkommande år har K. M. i nåder uppdragit:

Den välborne grefve herr Carl Adam Wachtmeister, justitie-kansler och riddare af K. Nordstjerne-orden;

Kansli-presidenten, herr riksrådet m. m. grefve Creutz;

Hof-kansleren och kommendören af K. Nordstjerne-orden friherre Malte Ramel;

Statssekreteraren och kommendören friherre Liljencrantz; hvilka härutinnan af K. Statskontorets ledamöter biträdas och har K. M. dem med serskildt nådigt konstitutorial försett.

Till närmare upplysning uti 16:e punkten om trupper, länder, att nemligen alla trupper uti residenset, så länge icke oro förspörjes, taga ordres af sine chefs; men ifall någon sådan uppstår inom residenset, måga herrar Riksens råd genast derom underrätta Hans Kongl. Höghet hertigen af Södermanland, som, enligt meddelad instruktion, eger full myndighet att utgifva ordres då det behöfves, med statssekreterarens eller deras kontrasignation, som samma embeten företräda, så länge eller intill dess sakerne kommit uti sitt förra skick; kommandes emellertid herrar Riksens råd att upphöra med deras sessioner.

Skulle så hända att, för Residensets säkerhet, H. K. Höghet kunde finna nödigt, att inkalla de närmaste regementen, så har H. K. Höghet i sådant fall, att uti K. M:ts namn, men med sin underskrift och statssekreterarens eller dess embete företrädandes kontrasignatur, utfärda ordres till vederbörande landshöfdingar och chefs, till hvilken ända för dessa lemnas till H. K. Höghets autorisation uti dess förvar Hans Maj:ts egenhändiga bref och befallning till att dem, jemte sina ordres tillsända.

Blifver åter någon oro eller upplopp utom Residenset, hafva då Riksens råd att pröfva, hvilken författning kan blifva nödig, om hvilken, så vida det på militärisk handräckning skulle ankomma, Riksens råd, efter pluralitetens beslut, sig hafva hos H. K. Höghet hertigen att anmäla, som då äfven tager befälet öfver trupperne utom Residenset, till att, efter Riksens råds beslut, verkställa hvad Konungens och Rikets säkerhet fordrar; hvilket, i den händelse, uti K. M:ts höga namn, igenom bref, underskrifvet af hrr Riksens råd, gifves vederbörande befälhafvare tillkänna.

Tvenne kreditiver uppå nödiga medel aflemnas, det ena uti H. K. Höghet hertigens, och det andra uti Riksens råds förvar; på det ettdera må kunna nyttjas och egenteligen det förra, ifall Riksens råd, efter hvad här ofvan nämndt är, icke kunna komma tillsammans, eller det dem gifne kreditiv nyttja. Det ena och det andra, med det uttryckliga förbehåll, som förut sagdt är, att dröjsmål är med största äfventyr förknippadt.

I den händelse, hvilken den Högste nådeligen afvände, att H. K. Höghet med döden afgår, har Hans Kongl. Maj:t, uti särskildte till herr riksrådet och kansli-presidenten öfverlemnade ordres, förordnat, huru förhållas bör med allt hvad här ofvanföre H. K. Höghet blifvit ombetrodt.

Enligt 16:e punkten ega väl ej herrar Riksens råd makt att uppbåda något krigsfolk af landtarméen och båtsmanshållet; men skulle general-amiralen af Trolle, i följe af 1776 års fastställde plan för arméens flotta, begära att, till sjöexerciser för nästa år, för någon tid få utreda skepp af denna flotta, flere eller färre, må sådant ej honom förvägras, utan blifver af herrar Riksens råd honom samtyckt det antal han, enligt sin instruktion, begär att låta utlöpa.

K. M:t, som med stor sorgfällighet låtit införskrifva ett stort qvantum spannmål, att lindra den brist på brödföda och utsäde, som ty värr trycker Riket, anser jemväl nödigt att utdelning, utlåning och försäljning m. m. af berörde spannmål må ske, med all skyndsamhet, grannlagenhet och urskiljning, har uppdragit dessa ärenders skötande till herr grefve Carl Adam Wachtmeister, såsom justitie-kansler; statssekreteraren af handels- och finance-expedition; underståthållaren och kommendören baron Axelsson, samt statssekreteraren af inrikes civil-expedition, till hvilka samfäldt K. M. har uppdragit all sin myndighet i detta värf, att med landshöfdingarne ej allenast korrespondera, utan ock dem anbefalla, det som till detta ömma och angelägna måls utförande angå kan. Och som herr grefve Wachtmeister kommer att ofta, torde hända, resa till landsorterna, i fall några sådana oordningar, i detta eller annat mål sig yppade, som fordrar dess embetsåtgärd, så kommer i ty fall alltid

herr revisions-sekreteraren Låstbom att förrätta justitie-kanslers-embetet.

Vid alla öfverläggningar i rådkammaren, under K. M. frånvaro, eger justitie-kansleren eller den hans embete företräder i dess frånvaro, att hafva fritt och obehindradt tillträde. Herrar Riksens råd företaga inga öfverläggningar eller beslut, utan att protokoll föres, eller utom rådkammaren på Stockholms slott; egandes de der allenast, men på intet annat ställe att utöfva den makt, K. M. dem nu, under sin frånvaro uppdragit.

Under K. M. frånvaro utfärdas inga nya förordningar.

Alla dödsfall i de högre embeten blifva, med först afgående post, hos K. M. i underdånighet anmälte.

Herrar Riksens råd förblifva på tvenne divisioner, utom vid de tillfällen, då herr riksrådet och kansli-presidenten herrar Riksens råd in pleno sammankallar.

Till nödige kurirers affärdande eger herr riksrådet och kansli-presidenten att, från K. postkontoret, reqvirera nödiga medel.

H. K. H. Kronprinsen förblifver under dess guvernör, herr riksrådet samt riddaren och kommendören af K. M:ts Orden friherre Sparres vård, och kommer den kapten-löjtnant, som hos K. M. skulle hafva qvartalen, att hos H. K. H. samma embete förrätta.

I den oförmodade och bedröfveliga händelsen, att någon af det Kongl. huset med döden afgår, ega Riksens råd att till begrafningen anordna nödiga medel, sedan de, angående fond dertill, inhemtat statssekreteraren baron Liljecrantz' yttrande, och följes härvid exemplet af förra slika beklageliga händelser.

K. M. som uti hvad nu föreskrifvet är, med nådigt förtroende förser sig till Dess älskelige Riksens råds nogaste efterlefnad, förblifver dem för öfrigt, samt och synnerligen, med all gunst och nåd, synnerligen väl bevågen.

Stockholms Slott den 9 Sept. 1783.

GUSTAF.

E. Schröderheim.

Instruktion för hrr Riksens råd, under K. M. frånvaro.

RIKSRÅDET OCH FÄLTMARSKALKEN M. M.

GREFVE

FREDRIK AXEL VON FERSENS

HISTORISKA SKRIFTER.

UTGIFNA

AF

R. M. KLINCKOWSTRÖM.
ÖFVERSTE.

SJETTE DELEN.

STOCKHOLM, 1870.
P. A. NORSTEDT & SÖNER
KONGL. BOKTRYCKARE.

INNEHÅLL.

Bilagor:

STÖRRE OCH MINDRE

TILLDRAGELSER

UNDER

KONUNG GUSTAF III:S REGERING.

UPPTECKNADE

AF

FÄLTMARSKALKEN, RIKSRÅDET, RIDDAREN AF SERAPHIMER-ORDEN, EN AF DE 18 I SVENSKA AKADEMIEN M. M. HERR GREFVE

FREDRIK AXEL VON FERSEN.

FJERDE AFDELNINGEN.

25:te Kapitlet.

Januari—Juni 1785.

Konungens theaterpjes Christina. Kritik af densamma. Konungen, Drottningen och hofvet återkomma den 14 Januari till hufvudstaden. — Sveriges politiska förhållanden: Konungens hat till Danmark. Reflexioner deröfver. Sveriges förhållande till Nederländerna. — En expedition afgår till S:t Barthelemy. — Frimureri och vidskepelse. Förlöjligas genom en theaterpjes af Paykull. — Tolls förslag att förstöra arméens pensionskassa. Reflexioner häröfver. Förslaget förkastas i Konungens konselj. — Kammarrevisionens bref till landshöfdingarne om gamla räntors upplifvande. Förlustelser i hufvudstaden. Intriger på hofvet. Favoriternes bemödanden att störta hvarandra. — Schröderheims omistlighet. — Kronprinsens uppfostran. Biskopen baron Taube blir kronprinsens religionslärare. — Biskopens i Linköping Troil processer om sin tiondespannmål. — Löjtnant Örnflychts process. — Rykten om Konungens förestående resor. — Ryske envoyéns audience. — Allmänna spannmålsmagasiners inrättande genom subscription i Riket. — Regeringen försummar vården om landets fabriker och industri. — Hertig Fredriks dåliga affärer och försök att uppgöra dem, genom Konungens mellankomst. Uppträde mellan Konungen och hertigen, med anledning häraf. — Konungen minskar sitt förtroende till grefve C. Scheffer, som ock blir strängt bedömd i det allmänna; detta ökar Scheffers sjuklighet; han reser utrikes. — Haga stora slottsbyggnad grundlägges. — Landshöfdingen i Wenersborgs län v. Törners process, och Konungens försök att döma honom tjensten förlustig. — Biskop Wingårds intriger för att blifva domprost i Götheborg. Reflexioner häröfver. — Grefve Hessensteins bemödanden att erhålla titel af *Svensk Furste*. — Konungens nattvardsgång uppskjutes för parodien Iphigenie i Auliden. — Ordenskapitel och anekdoter derom. — Johannis kyrkobyggnad. — Stockholms barnhusinrättning reorganiseras i afseende å barnens uppfostran. — Konungens resa till lägret i Skåne. — Tolls förslag om upprättandet af en husarkorps. Olämpligheten häraf. Tolls afsigter härmed. — Konungens besök i Wadstena. Uppträdande i Carlskrona. — Ordensbiskopen baron Taubes död.

Konungen, Drottningen och den Kongl. familjen emottogo nyårsönskningarne kl. 12 på natten, då den 1 Januari ingick och då Deras Majestäter uppstego från soupern. Kl. 10 på morgon höll öfverhofpredikanten baron Taube predikan och uttalade dervid sin vanliga kompliment.

Konungen var otålig att se sin pjes *Christina* gifvas på theatern, men de högförnäma spelande drogo dervid så mycket möjligt var ut på tiden. Första representationen egde ej rum förr än den 6 Januari, som var Trettondagen. Pjesen var mycket vacker, både hvad beträffade

dekorationer och kostymer, som ock balletterna, som gåfvos mellan hvarje akt. Denna pjes, som till uppränning var af Konungen på prosa, hade blifvit på vers författad af Kongl. sekreteraren Kellgren, Konungens bibliotekarie; den var en af de bättre, som Konungen planlagt, så väl i anseende till moral, som språk och poesie; den hade likväl ett fel: brist på historisk sanning.

Ämnet för pjesen var Drottningens kärlek till grefve Magnus Gabriel De la Gardie och denne grefves giftermål med Pfaltzgrefvinnan Marie Euphrosyne, Konung Carl X:s syster. Hvad beträffar Drottning Christinas kärlek till grefve De la Gardie, så är det en bekant sak, att denna unga Drottning kunnat ett ögonblick hyst den tankan att äkta honom, men det är ännu mera troligt, att denna till så väl karaktär som temperament lättsinniga Drottning, så litet grannlaga i valet af sina älskare, har öfvergifvit denna tanka lika hastigt, som hon fattat densamma. Det är endast en tradition af tillverkare utaf anekdoter, som låna åt Drottningen och åt grefve De la Gardie den bizarra idéen, att bedraga publiken, Pfaltzgrefvinnan och riket, genom tillredelserna af Marie Euphrosynes bröllopp, och att i samma ögonblicket, som den presterliga vigseln förrättades, Drottningen skulle intaga Pfaltzgrefvinnans ställe, för att gifva sitt *ja* åt grefve De la Gardie. Om Drottningen hade velat äkta honom, hvilket hinder skulle väl kunnat sättas deremot, och hvarföre skulle Drottningen underkastat sig en coup de théatre henne och Pfaltzgrefvinnan så ovärdig?

Den andra anekdoten, som gifver ämnet åt denna pjes, är ett bref af Gustaf Adolph, deri denne Konung förklarar grefve De la Gardie vara sin naturlige son, född af Ebba Brahe, och som rikskansleren behållit såsom en hemlighet, ända till bröllopsdagen. Denna sednare anekdot har sitt ursprung i Konung Gustaf III:s inbillning; ty innan denna pjes uppfanns, hade ingen menniska hört talas om denna fabel rörande Magnus De la Gardies härkomst; ingenting finnes derom uti arkiverna, ej heller bland enskildte eller publika bibliothekers samlingar. Gustaf III har följt Corneilles, Racines och Voltaires exempel, som hafva uppfunnit kärleksintriger och hjeltinnor, för att göra deras pjeser så

mycket intressantare. Denna frihet förändrar just ej så mycket den grekiska eller romerska historien, men i våra dagar är historiens första merit den att vara sann. Drottning Christinas tid ligger vår allt för nära, för att fördraga dylika uppfinningar; en theaterpjes af en Konung skall förvärfva sig en autoritet bland kommande slägten. Af alla falska uppgifter, som insmygt sig i denna dram, uppkommer en degradation af de förnämsta personerna. Drottning Christina spelar der rolen af en underlig varelse, som ej finner något annat medel att äkta grefve De la Gardie än en enlevering inför altaret och Riket. Grefve De la Gardie spelar rolen af feg och förrädare, som bedrager Pfaltzgrefvinnan, Riket och Carl X; och rikskansleren Axel Oxenstjerna, denne så vördnadsvärde man, uppträder såsom en fåne, hvilken fördöljer en påstådd hemlighet, i sjelfva verket icke synnerligen vigtig för riket, ända till det ögonblick då vigseln skall fullbordas.

Pjesen blef gifven rätt väl på theatern. Generalen baron Zöge, som hade att utföra grefve Oxenstjernas role, var den som förtjenade applaudissementer framför alla de andra. Prinsessan kunde ej korrigera sig från sin mauvaise démarche på theatern, ej heller baron Armfelt från sitt gaucherie, lika litet som baron Cederström från sin krystade enformighet. Prins Carl dansade ensam en entrée comique och en héroique, samt ett pas de deux med fröken Hedvig De la Gardie. De spelandes och balletternas kostymer voro vackra genom deras prakt, men af rätt dålig smak. Konungen hade ej mycken smak för dylika saker; han hade derpå gifvit prof.

Pjesen blef gifven tre gånger. Konungen inbjöd franska ambassadören marquis de Pons och dennes dotter marquisinnan Dubois de la Motte att bevista representationerna. De qvardröjde tre dagar, likasom flera andra personer, komna från Stockholm för att se detta skådespel, som ådrog sig hofvets och hela stadens uppmärksamhet.

Konungen, Drottningen och hela hofvet återvände till hufvudstaden den 14 Januari. Hertig Carl, hertiginnan och prinsessan ankommo två dagar före Konungen. Hofvets lefnadssätt blef det vanliga, med den olikhet, att cour-dagen

med *grand couvert*, som hittills varit på Tisdagarne, blef flyttad till Söndagarne; men som denna förändring åstadkom den olägenhet för en del af publiken att ej kunna bevista börs-assemblén, blef bestämdt att hofvets cour-dagar skulle hvarannan gång blifva Tisdag och hvarannan gång Söndag, på det börs-assembléen skulle kunna bevistas hvar 14:de dag.

Sveriges politiska förhållanden framställde icke någon angenäm tafla. Rysslands och Danmarks misstroende, föranledt af Konungens equivoqua krigsrustningar, oroade Hans Maj:t. Baron d'Albedyhl, legations-sekreterare vid ryska hofvet, blef skickad, såsom minister ad interim till Köpenhamn, och baron Sprengtporten stannade qvar i Sverige, med bibehållande af sin titel och sin aflöning såsom envoyé extra-ordinaire i Danmark. Herr Carisien, regeringsråd i Pommern, blef skickad såsom svensk minister till ryska hofvet och baron Nolcken erhöll 2 års tjenstledighet till Sverige, i anledning af hans derangerade affärer. Vid svenska hofvet fanns vid denna tid ingen minister från Englands, Danmarks, Rysslands eller Österrikes hof. Denna likgiltighet från de nämnda hofven för Sverige misshagade Konungen, ehuru han dolde sin förargelse. Han insåg måhända att han sjelf ådragit sig denna köld, genom sin oförsigtighet.

Det var förödmjukande för Sverige att sålunda se sig försummadt under en kritisk tidpunkt, då Europa såg sig hotadt med ett uppblossande krig, genom Kejsarens krigiska demonstrationer och anspråk på Holland, Bayern och kejsardömet. Sverige hade, jemte Frankrike, den äran att vara garanter af den Westphaliska freden och Tysklands konstitution; det var visserligen sannt att det Sverige, som år 1648 undertecknade denna garantie, var helt olika Sverige af år 1784; men detta land skulle vid sistnämnda tid ännu haft nog anseende för att förtjena uppmärksammas eller åtminstone med aktning bemötas, om klokheten hade ledt dess konungs åtgöranden sedan år 1772. Men olyckligtvis hade Konungen ingifvit alla fremmande hof misstroende och förtrytelse hos flera, genom hans högfärd och barnsliga anspråk rörande etikett.

Första anledningen till Konungens uppförande var hans hat till Danmark, en känsla som hans föräldrar ingifvit honom ända från hans födelse; detta hat blef fruktlöst, inskränkt och motadt af tvenne grannar sådana som Ryssland och Preussen. Konungen ville aldrig medgifva, att det enda sätt att gifva någon stadga åt sina affärer, vore att liera sig med Danmark, för dessa två makters ömsesidiga anseende; dessa tvenne riken, förenade genom intressenas band, skulle hafva bildat en vigtig liga i norden och i Östersjön, värdig sina egna grannars och Europas hela uppmärksamhet, eller åtminstone tillräckligt respektabel för att ej blifva förfördelad. Det är sannt att Konungen hade att beklaga sig öfver Danmarks uppförande, uti dess åtgöranden vid traktaten med Ryssland, rörande successionen till Oldenburg och Delmenhorst, och emot hvilken traktat Konungen hade protesterat vid kejserliga hofvet och i Regensburg; men som denna öfverenskommelse ej på lång tid kunde vinna någon tillämpning och som Konungen ej kunde reklamera sina rättigheter, förr än efter den äldre Holsteinska branchens utslocknande, hvars chef, storfursten i Ryssland, hade 2 söner, kunde man, utan att kompromettera sig, låtsas om ingenting och uppskjuta all förtrytelse, ända tills den pretenderade successionen skulle försvaras; men deremot nu inslå en naturlig och politisk väg, som var att grunda Danmarks och Sveriges säkerhet på en så politisk säker bas möjligt vore, emot så mäktiga grannar, som Ryssland och Preussen.

Holländska ministern baron v. Borck reklamerade, i sin republiks namn, Sveriges bistånd emot Kejsaren, med stöd af Westphaliska fredstraktaten; men han erhöll ett negativt svar, i anledning deraf, att då Flandern ej tillhörde Tyska förbundet, kunde vilkoren vid freden i Osnabrück och Münster ej utsträckas till dithörande tvistefrågor, och att Holland för öfrigt hade sedan år 1648 ingått så många traktater med Österrike, för hvilkas fullgörande Sveriges garanti ej blifvit begärd, att Konungen förklarade sig för en sträng neutralitet i denna affär. Baron von Borck vidtog åtgärder för att erhålla tillstånd att engagera officerare och rekrytera manskap i Sverige; men Konungen tillät endast

öfverste Göran Sprengtporten att engagera sig, emedan H. M. var rätt nöjd att göra sig af med honom, fruktande hans oroliga hufvud. För öfrigt nekade Konungen till allt och vägrade general Wrede begäran om tjenstledighet för dess son, en ung man om 18 år, att ingå i Holländsk tjenst, för att der vinna ett rätt begrepp och erfarenhet i krigsyrket. Detta var att drifva neutraliteten till sin yttersta spets och till och med till rubbning af adelns privilegier, som medgifva densamma rättigheten att utbilda sig i fremmande tjenst.

I denna Januari månad afgick den första expeditionen från Götheborg till S:t Barthelemy, bestående af en fregatt om 36 kanoner och ett lastdragarefartyg; båda medförande det, som kunde erfordras för ett nytt etablissement: krigsammunition, artilleri-materiel; verktyg och materialier för konstruerandet af en befästning, jemte bostäder för arbetare och verkstäder för dem; 50 soldater såsom garnison och en guvernör från Amiralitetet. Handelslasten var sammansatt af svenska exportprodukter, såväl jerneffekter som trävaror, fabrikater, samt till och med färdiggjorda kläder. Stockholms handelssocietet hade ingenting sparat för att denna expedition skulle lyckas, ehuru hon ej smickrade sig med någon stor vinst, emedan S:t Barthelemys handel ej kunde röra sig med annat än contrebande för Antillerna och denna slags commerce var riskabel, samt behöfde tid för att etableras och komma i gång.

Ehuru den stora enthousiasmen för frimureriet svalnade med den skinande mästaren Plommenfelts fall, var chimèren deraf djupt ingräfd i hertig Carls hjerta och hufvud, äfvensom hos en mängd personer. Ledsnaden, härledd af sysslolöshet, understödde härvid den menskliga svaghetens böjelse för det underbara, det utomordentliga äfvensom för upptäckten af hemligheter. Hertig Carls plan att utvidga Coldiner-orden, åt hvilken han gifvit en uniform och hvars ledamöters antal skulle utvidgas till 750 personer, hade misslyckats, emedan Konungen fann det olämpligt att hans broder formerade en korps af denna styrka, hvilken skulle svära denne lydnadsed såsom ordens chef. I dess ställe formerade sig små associationer, hvilka, följande hertig Carls

exempel, ej sysselsatte sig med annat än att familiarisera sig med och framkalla andar, uppställa horoskop, arbeta i alchymie, vinna högsta insatsen på lotteriet, förmedelst kabbalistiska kalkyler o. d. m.

En ung kammarjunkare Paykull företog sig författa en komedi på vers, för att förlöjliga denna ordensvurm, och låta uppföra densamma på svenska theatern. Han hade snille; hans pjes var god, väl gifven, komik och på god vers. Innan han lät trycka densamma, hade han föreläst den för Hertig Carl, som gillade den, likasom riksrådet grefve Creutz och statssekreteraren Schröderheim; men när Paykull lemnat sin pjes till svenska theatern, bemödade sig på allt sätt några enthusiaster, deribland i synnerhet en herr Hedenberg, lika dum och dålig läkare som chemist, att hindra uppförandet. Konungen ville ej blanda sig häri, ty han önskade i grunden att pjesen måtte uppföras och att ridiculen återföll på hans broder. Hertigen vände sig till preteståndet, föregifvande att pjesen vore gudlös, emedan der vore fråga om Bileams åsna. Biskopen baron Taube vägrade i början att göra denna pjes till föremål för någon Consistorii åtgärd, påstående att densamma understödde religionen; emedan den hade till ändamål att förstöra drömmerier och gudlösa vidskepelser. Emellertid gaf han vika, till följd af hertigens enträgenhet, och framlemnade pjesen i Stockholms Consistorium, hvilket, utan att deröfver göra den minsta anmärkning, remitterade densamma till hofkanslerens censur, anhållande att, om han funne deri något stridande emot religionens dogmer, han ville protegera kyrkan. Under afvaktan på hofkanslerens censur blef pjesen förbjuden att uppföras på theatern, der han annars skulle gifvas första gången den 5 Februari. Emellertid var pjesen spridd i hela staden och såldes i smyg.

Öfverste Toll, alltid verksam i intriger och projekter, kom fram till Konungen med ett förslag, hvilket, jemte ett sken att förekomma den tryckande olägenhet för arméen, af öfverdrifna accordssummor, medförde ock arméens pensionskassas förstörande; ehuruväl han varit en af de första, som inledt Konungen att befordra accorderna, sedan Kon-

ungen, med arméens samtycke, dem strängeligen förbjudit; ehuruväl han ock var den förste, som erhöll 100 extra löjtnants- och fendriks-fullmakter in blanco, dem han utmånglade till dels 5 dels 600 Riksdaler stycket och derutöfver, för att dermed betala 50,000 plåtar till generalen grefve Fredrik Horn, för Lifregementets afträdande till hertig Carl och för att sedan accordera, efter bemälte hertig, Södra Skånska kavalleri-regementet, det han ock fick. Sedan Toll med lifliga färger afmålat de hiskeliga påföljder, de nuvarande accords-auktionerna medförde, föreslog han nemligen, till förekommande häraf: 1:o att Konungen skulle försäkra dem, som nu hade accorderat, ersättning för sina utlagda penningar; 2:o stadfästa en viss accordstaxa; 3:o skulle pensionskassan betala ut alla accorder och deremot taga till hypotek, för kapital och ränta, lönerne och slutëligen 4:o sade herr Toll att, genom denna plan, till hvilkens stadfästande krigsbefälet skulle för sista gången sammankallas, upphörde närvarande pensionsinrättning och blefve det ett regale att utdela pensioner och icke, som nu, en benådning uti arméen, utöfvad utaf arméens kassas direktion, enligt ett reglemente.

Detta förslag utmärkte icke mycket snille hos författaren Toll, icke heller kalkyl uti verkställigheten. Hela kassans penningefond bestod uti 416,666 Riksdaler, hvaremot accordssumman som skulle ersättas steg långt öfver 2,000,000 Riksdaler. Att förskjuta accorderna af lån, för hvilka arméens löner och indelningar skulle tagas i hypotek för kapital och ränta, medförde den olägenhet att, genom flera års cirkulation, alla indelningar blefve så graverade med lån, att slutligen alla tjenster i arméen blefve lönlösa och officerarne urståndsatta att tjena hvarken i krig eller fred.

Den första känning af detta förslag hade varit, att alla de afskedade officerare, som nu lefde af sina pensioner utur kassan och som tryggat sig vid denna inrättning vid afskedstagandet, kommo uti saknad af lifsuppehälle; hvaremot herr Toll med flere, som varit upphofvet till accordernas uppdrifvande till 50,000 plåtar för ett kavalleri-regemente och så proportionaliter, fingo genom denna tillställ-

ning ett kapital uti accordsersättning, hvartill herr Toll med flere icke voro berättigade; hvad Toll beträffar emedan dess regemente honom ingenting kostat.

Förslaget blef Konungen öfverlemnadt. Jag bad H. M. behjerta alla nuvarande pensionärers tryckande öde, undergång och deras billiga klagan. Statssekreteraren Carlsson, som var en dold fiende af öfverste Toll, var glad att finna ett tillfälle att försvaga hans kredit hos Konungen; hvilket allt verkade, att då förslaget blef uti konseljen föredraget, förkastades det af Kongl. Maj:t med den befallning, att det skulle aldrig mer ställas i fråga.

De unga officerarne uti arméen, som utgjorde största delen, voro nog obetänksamma att önska pensionskassans undergång. Mindre bekymmersamma om det tillkommande, än om det närvarande, kände de endast tyngden af 6 procents årlig afbetalning på lönen till kassan. De kände icke den förmån att, då år, förmögenhet, orklöshet eller blessyrer tvinga en officer att söka lugn och frihet, få njuta, till sin ålderdoms stöd, så stor pensionssumma, som dess innehafvande lön varit och det af en fond, som ej kan förstöras eller inblandas uti statsmedlen. Af alla inrättningar uti svenska arméen är denna den märkvärdigaste, den enda uti Europa, och den Sveriges grannar och i synnerhet konungen i Preussen afundas oss.

Sedan oordning hade insmygt sig uti alla Riksstyrelsens grenar, och det hade blifvit en genväg till hastig befordran att framalstra förslager till Konungens inkomsters förökande, utan afseende på Rikets och undersåtares bestånd, föll Kongl. Kammar-revisionen uppå den besynnerliga tanka att upplifva en gammal skatt, som år 1682 upphört, under namn af boskapspenningar, den der skulle utgöras af hemman, soldater och torpare, utan undantag; utan att undersöka denna beskattnings natur, som tagit sin början år 1620 och var en bevillning af Riksens ständer, bestämd på viss tid. Kammar-revisionen utfärdade ordres till alla landshöfdingar, att denna skatt uppbära. Häröfver uppväxte en jämmerlig klagan uti alla landsorter; justitiekansleren grefve Wachtmeister tilltalade Kammar-collegium på embetets vägnar; infordrade dess förklaring och ingaf

sitt memorial till Konungen. H. M. inhiberade Collegii befallning och, genom ett ovanligt strängt bref, åtvarnade Collegium att skrida utom sin gräns och upplifva eller påbjuda skatter, utan K. M:ts vetskap med mera. Brefvet blef tryckt, till allmänhetens kunskap.

Ehuru berömligt Kongl. Maj:ts förhållande var, så emot öfverste Tolls projekt med pensionskassan, som emot Kammar-revisionen, trodde dock allmänheten att det var ett gyckleri och att Konungen varit upphofvet till begge dessa planer. Allmänna förtroendet var så förstördt, genom Konungens illistiga och konstiga sätt att handtera alla saker, att det ej stod att återvinnas.

Konungens medfödda oro tvingade hans smekungar att, så mycket möjligt var omväxla H. M:ts så kallade nöjen. Baron Armfelt hade uttänkt att formera en picnic alla Lördagar sammansatt af adel, för att dansa och soupera på värdshuset *Claës på hörnet*, der egaren nyligen uppfört en ny och rymlig sal för detta ändamål. Hans idé var, att engagera dem, som skulle vilja deltaga i denna assemblée, att infinna sig maskerade, på det Konungen, som hade en passion för maskerader, skulle kunna hafva nöje deraf. Detta projekt lyckades endast till hälften: ingen ville der infinna sig maskerad, och Konungen ansåg det under sin värdighet att der uppträda annat än maskerad, och kom aldrig dit.

Franska ambassadören marquis de Pons gaf hvarje vecka en bal; men den Kongl. familjen kunde ej der visa sig, i anseende till etiketten. Konungen och den Kongl. familjen deltog i ingen annan bal i staden än på Börsen, hvarest likväl så väl adel som bourgeoisie församlade sig om hvarandra, betalande sina biljetter; men dit Konungen, till följe af sparsamhetskänsla, gick gratis.

Intrigerna och factionerna inom Konungens intimare umgängeskrets antog mera fart i den mån densamma utvidgades och individernas antal tilltog. De gamla verktygen för herrskarens sinnliga begär afskydde de nya. Samma var förhållandet med ministrar och förtrogna i statsangelägenheter; statssekreterarne Schröderheim och Carlsson gjorde gemensam sak med baron Armfelt och några

pager för att utäta öfverste Toll, som styrde de militära ärenderna, och denne sednare, soutenerad af förste hofstallmästaren Munck, Lewenhauptarne och en brigad af pager, ansträngde sig att störta de förra.

Alla de som behöfde tillita Konungens rättvisa och godhet voro att beklaga och visste ej hvart de skulle hänvända sig i denna labyrint. Allmänheten kunde hvarken vinna eller förlora på dessa intriger; hvem helst af de två gunstlingarne med deras följen hade fått ett exclusivt inflytande på sin herres sinne, var man säker att den rådande gunstlingen var en fripon. Det syntes såsom Konungen roade sig att underhålla denna intrig, genom de utmärkelser han ömsevis lemnade Schröderheim, Toll och Carlsson; emellertid syntes att den han ej kunde skilja sig ifrån var Schröderheim, till följe af dennes expeditionsskicklighet inom sitt departement och sin nära kännedom med alla Konungens personliga hemligheter. Han bidrog dessutom att uppfylla H. M. extra-ordinära behof, för att kunna gratifiera pager och smekungar i Konungens små-rum, och delade med högstdensamme förtjensten på ocker och medgifvanden, som han uppbar på alla affärer tillhörande hans embete. Han var dessutom den skickligaste statsspion; hans själs riktning behagade Konungen; han arbetade med lätthet och behandlade de allvarsammaste ärenden med skämt och glädtighet.

Jag var litet orolig öfver huru Rosenstein, kronprinsens lärare, skulle lyckas. Konungen hade gjort detta val efter min anvisning vid Drottningholm år 1772; men Konungen tackade mig nu, att jag hade anvisat honom denne man, som hade alla nödiga egenskaper för detta vigtiga värf. I sjelfva verket utvecklade sig prinsen fördelaktigt under Rosensteins vård, som hade redighet i förstånd med ett lätt och insinuant lärosätt. Konungen frågade mig, om jag ansåg det skulle vara nyttigt att hans son lärde sig latin; jag bestod derpå, troende att en man bestämd att spela en af de första roler på verldstheatern, borde hafva kunskap om vetenskapernas modersmål, hvilket inom litteraturen alltid skall qvarstå såsom ett lefvande språk. Utan att behandla latinet såsom särskild vetenskap, borde prin-

sen likväl läsa så mycket att han kunde förstå intressanta författare och inskriptionor på detta språk. *Ni har rätt* — sade Konungen. — *Jag har i Italien och i Frankrike läst på alla monumenter och om jag ej hade haft Eder som med mig, skulle jag ej hafva kunnat dechiffrerat någon inskription; ty jag hade ingen i min svit som visste ett enda ord latin, undantagande mina sekreterare, hvilka ej åtföljde mig. Man har aldrig lärt mig detta språk.* Rosenstein fick befallning att läsa latin med prinsen. H. M. gaf ej samma uppmärksamhet åt det tyska språket, som jag äfven rekommenderade, af skäl att prinsen en dag skulle styra hertigdömet Pommern, och att det hade flera olägenheter att styra ett land genom tolk. Utan att svara mig härpå, sade mig Konungen, att han befallt sin öfver-hofpredikant, ordensbiskopen baron Taube att undervisa kronprinsen i religionen. Detta val berodde mer på Blå bandet, som prydde biskopen baron Taube, än på dennes theologiska kunskaper; ty då han på fyra år avancerat från infanteri-löjnant vid Westmanlands regemente till kyrkans främsta värdighet, betviflade man att han sjelf så noga kände den religions läror, hvars uniform han bar.

Förkärleken för förste amiralen grefve Ehrensvärd var nära enthousiasm. Denne unge man, hvars moraliska uppförande var hedrande, hade snille, men alls intet vändt till politiska affärer. Han var mathematikus och hans förnämsta kunskap var om de sköna konsterna, skulptur, musik o. s. v. Sjövetenskapen hade han minst odlat. Emellertid hade Konungen gjort sig en hög föreställning om hans militära talenter och syntes mycket sysselsatt med att derigenom bereda hans lycka. H. M. intresserade sig mycket för hans giftermål med fröken Sparre, hoffröken hos prinsessan Sofia Albertina. Denna prinsessa höll bröllopet med stora utgifter; hela Kongl. familjen bevistade detsamma. Två dagar derefter gaf Konungen en bröllopssouper storartad och präktig; han hade ej kunnat göra mera, äfven om de nygifta tillhört hans familj.

Om Konungen för något politiskt afseende smickrade biskoparne uti Riket och sökte, genom ordenstecken, upphöja deras stånd till mera värdighet, samt genom tillslå-

endet af de bästa pastorater till prebenden under biskopssätet, förbättra deras inkomster, så visste desse cleresiets hufvudmän att oförskämdt nyttja en så gynnande konjunktur. Biskop Troil uti Linköpings stift hade rönt en slik välgerning, då Wreta Klosters pastorat, det bästa i Östergöthland, blef honom anslaget på lön. Han var dock härmed icke nöjd och hade, straxt vid tillträdet, börjat en process, med 6 sina löningssocknar, om den tionde, som, allt sedan hertig Johans tid, honom på lön var anslagen, till belopp af 216 tunnor. Ehuru en tiondesättning var af Konung Carl XI befalld och verkställd, af dåvarande landshöfdingen Stålarm, genom hvilken biskopens tiondelön blef ökad till 312 tunnor, och hvilken oklandrad egt bestånd; ville dock biskop Troil uttaga sin tionde af dessa socknar efter skyltalsräkning, eller ock sluta accord med socknarne och öka sin tionde spannmål med 100 procent, till årlig last för dessa socknar. En vidlyftig skriftvexling och alla anförda skäl häremot verkade ej uti Kammar-Collegium; biskopens penningar, använde hos några ledamöter, voro vigtigare än allmogens klagan och billighet. Statssekreteraren Schröderheims myndiga biträde och egennytta verkade, att pluraliteten i Collegio tilldömde biskopen sitt påstående, såsom lagligt och billigt. Socknarna vädjade till Konungens domstol, men med föga hopp; ty statssekreteraren Schröderheim förmådde, att Konungen tog saken till konseljens afgörande, då den likvisst hörde till Rådkammarens justitie-division. På detta sätt förhölls alltid med de ärenden, uti hvilka Konungen eller dess statssekreterare hade ett eget intresse: Om desse fruktade ett vidrigt utslag, genom lagens tillämpning uti Rådkammaren, så drogs målet till Kongl. Maj:ts konselj, der ingen annan lag eller rätt följdes, än Kongl. Maj:ts nådiga godtfinnande.

Denna biskop Troils process med sina löningssocknar var af den beskaffenhet, att den drog efter sig alla domprostar och stiftscleresier, samt akademier och skolor, som på lika grund egde rätt att pressa sina löningshemman till yttersta skärfven. Dessutom fruktade hvar jordegare uti Riket att denna sak torde upplifva den för 6 år tillbaka uppkomna fråga om en ny tiondesättning på kronotionden.

Häraf hände att Konungen blef så öfverlupen med underdåniga föreställningar och böner uti denna sak, att då målet uti konseljen slutligen blef föredraget, resolverade H. M. att som den af biskop Troil öfverklagade tiondesättning ej vore af Konung Carl XII, Drottning Ulrika Eleonora, Konungarne Fredrik eller Adolph Fredrik stadfäst, så stadfäste Kongl. Maj:t densamma nu, socknarna till förmån; men till afhjelpande af biskop Troils öfverklagade lidande ville Kongl. Maj:t tillägga honom Troil en årlig tillökning uti penningelön af 400 Riksdaler Specie.

Ibland afsteg från lagens handhafvande kan räknas hvad som hände med en officer uti Uplands infanteri-regemente. Löjtnant Örnflycht och löjtnant — — — — begge unga, uppfödda tillsammans från barndomen och de bästa vänner, infunno sig, vid ett rekryteringsmöte, uti Upsala. Jemte flere kamrater voro de uti ett vinkällare-sällskap. Örnflycht hade tagit så mycket vin till lifs, att han var uti fullkomlig yra; dess kamrat var nykter och ville afhålla honom från hans galenskaper att sönderslå alla fönster, stolar, glas och allt hvad i rummet fanns. Örnflycht, känslolös och ursinnig, gaf sin kamrat en örfil. Fiskalen anklagade Örnflycht för duell; han blef ock vid krigsrätt dömd, enligt lag, att plikta och sitta ett år i häkte. Domen blef stadfäst vid general-krigsrätt och hos Kongl. Maj:t; men tillika gaf Konungen en muntlig befallning till general Wrede, som var öfverste för Uplands regemente att Örnflychts ifrågavarande kamrat skulle strykas utur officersrullan. Wrede begärde Konungens skriftliga ordres, det Konungen vägrade. Statssekreteraren Carlsson förnyade Konungens befallning muntligen; men Wrede svarade, att både regeringsform och allmän lag låg honom i vägen. Om ock denne officer förtjent att träda utur Konungens tjenst, var det af elakt efterdöme att, utan dom, mista sin tjenst, blott på Konglig befallning, helst uti ett land, der någon skugga af säkerhet är qvar.

Konungen ansåg ej lämpligt att, under den nu instundande Påskhelgen, enligt sin vana, begå H. H. Nattvard; han uppsköt denna akt till Pingsten.

Hofmännen hade utspridt åtskilliga rykten, rörande resor, som Konungen tillämnade under sommaren. Konungen hade sjelf låtit utsprida att han skulle resa till Berlin, att se Konungen i Preussen, och att han skulle resa till England eller till Pommern, att bese denna sin possession. Det var först i slutet af Mars månad, som H. M. gaf befallning till generalen grefve Fredrik Posse, befälhafvande general i Finland, att nära Tavastehus, på samma ställe der H. M. bröt sin arm år 1783, i närheten af Loulais, sammandraga ett öfningsläger. Konungen ville infinna sig der under loppet af Juni månad, efter att i Skåne hafva besigtigat 2 kavalleri- och 1 husar-regemente, sammandragna under befäl af general-löjtnanten grefve Joh. Sparre.

Herr Markoff, rysk envoyé i stället för den rappelerade grefve Moussin Pouschkin, hade länge låtit vänta på sig. Han medförde ryktet att vara en elak menniska och krångelmakare. Han ankom till Stockholm Långfredagen den 25 Mars. Konungen utsatte företräde för honom till den 28, annandag Påsk. Denna empressement hade blifvit påhittad för att undanskymma den köld och det smågnabb, som vexlades mellan Kejsarinnan och Konungen och som förökades genom den europeiska ställningen, invecklad genom kejsar Josephs anspråk på Holland och Bayern.

Konungariket Sverige var, sedan urminnes tid, den enda stat i Europa, som ett år efter det andra hade lefvat, utan att hafva en tunna spannmål upplagd såsom reserv i magasiner, för att kunna lemna bröd åt innevånarne eller åt trupperne, för oförutsedda fall af krig eller missväxt. Det var ej derföre, att man ej tänkt derpå; Riksens ständer hade haft denna fråga under öfverläggning, under flere föregående tillfällen af hungersnöd, allt sedan år 1719; men å ena sidan funnos ej de nödiga medlen dertill till hands, och folkregering lämpar sig svårligen till stora utgifter. Å den andra sidan hade borgareståndet ett motsatt intresse mot det med spannmålsmagasiner afsedda; det var mycket fördelaktigare för handelsmännen att hålla Riket och den enskilde i beroende, så väl för priser, som för mängden af

spannmål. Alla försök som gjordes i denna fråga afstyrktes eller uppskjötos.

Konungens förordning af den 17 Mars inbjöd alla jordegare att teckna sig för ett visst tunnetal spannmål, allt efter deras fria val, för att leverera årligen, under tio års tid, till ett fixt pris af 2 R:dr 32 skill. specie per tunna råg och 2 R:dr 8 skill. specie per tunna korn, contant betalda vid provinsmagasinerna. Genom denna magasinsfond trodde Konungen sig kunna hålla spannmålen vid ett bestämdt pris, vare sig i goda eller dåliga år; kunna reglera markegångstaxorna för 10 år vid samma stabilitet, skydda jordbrukaren för spannmålshandlarens förtryck och sätta honom i stånd att göra en säker kalkyl å produkterna af sitt arbete. Fonderna för upprättandet af ifrågavarande magasiner skulle tagas af vinsten på bränvinsbränningen. Denna plan hedrade statssekreteraren Liljencrantz med mycket skäl, ehuru idéen icke var just ny, emedan den blef föreslagen Ständerna åren 1747 och 1750, genom kammarrådet Wulfenstjerna och landtmäteri-direktören Faggot. Men olyckligtvis hade Konungens bref ej mycken framgång; jordegarena hade ett så stort misstroende till alla åtgärder af Gustaf III, att ganska få vedervågade deras underskrift, och dessutom var Sverige äfven detta år hotadt med missväxt, genom vårens köld och torka. I hela Östergöthland tecknades ej för mer än 2,000 tunnor; i andra provinser något mer eller något mindre och i flere alldeles intet.

Konungen var ej lika uppmärksam på fabrikernas och industriens förfall. Smugglingarne ökades; de af ständerna för premier och uppmuntran anvisade medel användes till andra ändamål, oaktadt Commerce-Collegii föreställningar. Konungen, som ej kände vigten af detta ämne, utdelade gratifikationer åt personer, protegerade af favoriterne. H. M. hofmästare Hedman erhöll 10,000 Riksdaler och herr Almfelt 30,000 riksdaler, under pretext af fabrikation af ljus och hvitgarfning och dessa gratifikationer assignerades på en redan försvagad och nära förskingrad kassa, så att man derigenom ej kunde betala premierna för den spanska ullkulturen, frambringad i Sverige, ej heller för exporten af i Sverige fabricerade ylletyger.

Ehuru hertigen af Östergöthland år 1782 hade efter sin moder ärft en ganska vacker summa, för att dermed betala sina skulder, hade han redan kort tid derefter gjort skulder till mer än 100,000 livres. Han hade nästan ej mera någon kredit för sina lifsförnödenheter. Ständigt i smått gräl med Konungen, allt sedan år 1778, i anledning af förhållandet till modren, ville han icke kompromettera sig uti underhandling, för att blifva befriad från sin skuld. Han använde dertill sin syster och grefve Gyldenstolpe, hvilka af Konungen voro mycket ansedde. Konungen vägrade ingå på hvarje förslag, ehuru i sjelfva verket hertig Fredrik, som varit, vid alla tillfällen, den minst avantagerade af hela Kongl. familjen, hade mera rätt att vänta något tillmötesgående af Konungen. Slutligen och efter mycket spring fram och tillbaka, beslöt sig Konungen till att betala hertigens skulder, med vilkor: 1:o att borgenärerne afprutade 40 procent på deras fordringar; 2:o att hertigen tog öfverste Klingspor att sköta sina affärer och 3:o att hertigen ej skulle hafva någon som helst befattning eller disposition att afgifva beträffande utgifterna för sitt hof; — tilläggande H. M. att om hans bror ej ville härpå ingå, skulle H. M. hänskjuta hela denna sak till Rådet, för att inhemta dess tanka, huruvida han ej borde sätta hertigen under förmyndare. De båda bröderne hade en häftig explikation med hvarandra; hertigen vägrade antaga Konungens anbud, förklarande att det var honom likgiltigt om det blefve Klingspor eller någon annan, som blef major-domus i hans hus; men att han aldrig underkastade sig att man afprutade 40 procent på hans borgenärers fordringar; att detta vore ett bedrägeri, som skulle vanhedra honom, och att han föredrog att sälja sin mobilier och draga sig tillbaka till Tullgarn. Konungen förhetsade sig mycket emot sin broder, men emot all förväntan bibehöll denne sednare sitt lugn och mankerade ej den vördnad han var Konungen skyldig. De åtskiljdes mera upprörda än någonsin och hertigen reste till Tullgarn.

Konungen talade med mig härom den påföljande dagen helt lugnt och erkände att han bemött sin broder allt för hårdt, och att han varit förvånad öfver dennes fasthet och

vördnadsfulla köld. H. M. vidhöll emellertid sin idé om Rådets mellankomst för att sätta Hertigen under förmyndare. Jag föreställde Konungen, att vid den ålder af 35 år, som hertigen räknade, skulle det blifva oerhördt att sätta honom under förmyndare för en sa ringa gäld; — att det ej ens skulle kunna blifva verkställbart, hvarken genom Rådet, ej heller genom någon annan domstol; att Rådet otvifvelaktigt skulle vägra att taga kännedom härom; att denna sak syntes mig i sjelfva verket mycket mindre allvarsam i sig sjelft, än genom den oenighet som rådde mellan de två bröderna; att om Rådet hade nog litet förstånd och vördnad för den Kongl. familjen, för att blanda sig i denna sak, skulle man peka fingret och förlöjliga detsamma till följe häraf; så mycket hellre, som med undantag af två eller tre alla de öfriga medlemmarne af denna areopag hade otaliga skulder och fordringsegare, som de aldrig kunde betala; att större delen af H. M:ts undersåtare, som honom tjenade, voro i samma belägenhet och att om man skulle förordna förmyndare åt alla dem, som depenserade för mycket utöfver deras tillgångar, skulle rätt få vara qvar till Rikets styrsel.

Konungen blef mildare och började skratta, tackande mig för epigrammet och för den målning, der han sjelf igenkände sig. Han slutade med att säga: *Jag måste väl draga honom ur sin förlägenhet, förutsatt att det blir slut härmed; ty ni måste medgifva att min familj missbrukar min facilitét, allt sedan början af min regering.* Härpå var intet att svara; ty det var just icke lämpligt att nu invända, det H. M. hade af politik satt sina anhöriges affärer på en sådan fot, att de ständigt skulle vara i beroende; att han utan återvändo gaf dem exempel af dålig hushållning, och uppmuntrade dem till slöseri, och att hans så ofta helt högt upprepade maxime: *att det ej vore andra än dårar som betalade sina skulder,* skulle inverka lika väl på hans familj som på allmänheten. Emellertid tog Konungen kännedom om skulderna men betalade ingenting för sin bror, och de blefvo mera brouillerade än någonsin.

Ehuru Konungens förtroende för sin gamla guvernör grefve Carl Scheffer upphört sedan länge, låtsades han ännu

hafva en slags eftergifvenhet för honom, utan att likväl lemna honom något slags inflytande på affärerna. H. M. hade, af flere års erfarenhet, lärt sig att hos Scheffer ett i botten vältänkande sinne var stördt, i dess naturliga böjelse, genom ett bråkigt lynne, i förening med lättsinne och ombytlighet. Detta Konungens förtroende hade icke minskats mer, än som var nödigt för att tillfredsställa den allmänna meningen; men i sin interieur och bland sina smekungar förlöjligade Konungen denne sin fordne rådgifvare och tålde att han var föremålet för nämnda omgifnings gyckel. Grefve Scheffer var rätt känslig för denna förlorade gunst, ty han älskade Konungen. Till denna sorg fick han den ökade att komma på spåren sin gunstling Simmingskölds infama bofstreck, hvilken Scheffer, tvert emot förståndigt folks varning, hade pousserat ända-till liaison med Konungen, och som efter Simmingskölds afvikande allmänheten klandrade utan hejd, jemte dennes protektör. Den dåliga riktning styrelsen tog, i förening med ofvannämnda bekymmer, undergräfde, inom kort tid, grefve Scheffers helsa till den grad, att han fick en tilltagande lamhet i händer och fötter, som började i tummarne och stortårna och beröfvade honom inom kort bruket af armar och ben. Som han i Sverige ej kunde erhålla någon bot härför, beslöt han sig till att söka hjelp vid baden i Bourbonne i Frankrike. Han afreste från Stockholm i medlet af April, utan att Konungen syntes hafva minsta saknad deraf. Grefve Scheffer stannade i Aachen hela sommaren.

Det miserabla Haga värdshus, för hvilket Konungen fått så mycken smak allt sedan 1772 års revolution, blef en anledning till betydliga utgifter, sedan Konungen sett byggnaderna i Italien. Ända dittills hade Konungen velat bibehålla det lilla trähuset, som af honom varit begagnadt till samlings- och öfverläggnings-ort under denna revolutionstid; han hade förskönat dess omgifningar, genom planteringar och vackra vägar. Men åsynen af storverken uti Italien hade utvidgat hans vuer. Han lät komma från Rom ritning till ett ganska stort slott, mycket disproportioneradt mot terrängen; detta slott innehöll allt hvad en konglig boning erfordrade af salar, vaktrum o. s. v. och i

midtelpartiet en ganska rymlig theater, hvilken omgafs på alla 4 sidor af Konungens rum, så att man der från flera rum kunde inkomma i theatersalongen. Denna sednare generade i flera afseenden distributionen af de Kongl. rummen, och dessa beröfvade theatern all dager och alla nödiga beqvämligheter. Befallning gafs att börja grundläggningen af detta onödiga slott, som var förfeladt i alla afseenden, och hvars läge nära hufvudstadens tull gjorde det hvarken till sommarnöje eller stadspalais. Statskassan blef ej heller rådfrågad, och utan allt afseende derpå, att det skulle kosta millioner, fick förste hofstallmästaren Munck, såsom ståthållare på Drottningholm, befallning att låta utföra byggnadsarbetet. Öfverintendenten anmärkte fåfängt att det sköna Stockholms slott ej ännu var fulländadt, men att det föll i ruiner.

Wenersborgs län, som innehades af landshöfdingen von Törne, var ett begärligt ställe för flere, så af militär som civile. Flera gånger blef landshöfdingen erbjudet att sälja sin tjenst; men som han var en fattig karl, så vägrade han alla anbud. Han hotades att kunna mista sin syssla, emedan åtskillige uti länet, så af adel som allmoge, hade klagat på hans förvaltning. Dessutom hade han ock begått ett förseende år 1782, under den stora missväxt som inföll, att ej i rättan tid negociera spannemål till allmogens behof, som deraf led stor nöd. Konungen ville ock hafva ledigt, för att gifva det till någon bättre anskrifven och befordra uti successionen någon af hofvets ungdom. Justitie-kansleren grefve Wachtmeister fick Konungens befallning att, in loco, ransaka v. Törnes förhållande i embetet. Grefve Wachtmeister reste dit och inkallade de klagande; men fann saken af mindre betydenhet än föreburet var; han öfverlemnade hela saken till Jönköpings hofrätt. Saken blef granskad och dom fälldes till 6 månaders suspension. Landshöfdingen vädjade till Konungens revision. Dit blef målet med många intriger beledsagadt; Konungen gjorde sig mycken omak, att förmå Rådkammaren dömma v. Törne från tjensten; men Riksens råd förenade sig att förvandla 6 månaders suspension, som medförde ett förklenande, till 366 Riksdaler 32 skill. böter, dem v. Törne

erlade. Konungen var deröfver mycket vred emot Rådkammaren, som öfverröstat honom och lät beledsaga domen med ett onådigt och för v. Törne förklenande bref, hvilket blef allmänt utspridt af alla tjenstetäflare, i förhoppning att v. Törnes harm och bedröfvelse skulle förmå honom till godvilligt afskedstagande. De som styrde Konungens sinne, i början af dess regering, hade att förebrå sig, att de äggat honom att blanda sig uti justitie-ärenden, dem han intet kände och dem han qvalde genom sin monarkiska och om lagen okunniga vilja. Konungens deltagande i denna sak härflöt af major Liljehorns befordran till v. Törnes län; denne hade varit page och var en favorit.

Domprost-sysslan blef ledig uti Göteborgs stift genom dödsfall. Biskop Wingård, uti bemälde stift, hade fattat en plan att inkräkta denna syssla, emedan den var en af de bästa prestlägenheter uti Riket. Detta tycktes vara en nog svår sak att genomdrifva; borgerskapets privilegier och omröstningsrättighet låg i vägen; ty borgerskapet ville sig härtill icke beqväma låta. Dessutom syntes biskopens begär strida emot kyrkolag och flera stadgar, att uti en person förena biskopens och dess vikaries röst, så uti Consistorium, som öfriga stiftets embetsärenden, under dess frånvaro. Härtill kom ännu, att Kongl. Maj:t nyligen hade ökt biskopens lön och utkomst med det största och bästa pastorat uti stiftet. Hela Rikets cleresie och hvar eftertänksam man upphäfde sin röst emot biskop Wingårds snålhet, som, utom inkomsterna af biskopssätet, egde fyra prebende-pastorater och ville nu uppsluka det femte. Pasquiller häröfver uppfyllde Götheborgs stad och stift. Kopparstick — bland andra ett, der biskopen hvilade med händer och fötter i luften på fyra kyrktorn och gapade efter det femte — utgåfvos att illustra denna girighet. Icke dess mindre afslöt biskopen handel härom med statssekreteraren Schröderheim. Konungen lät, genom Schröderheim, skrifva till landshöfdingen och generalen Durietz, samt flere uti staden och stiftet, till Wingårds förmån; men utan särdeles verkan på den uti saken mest deltagande flocken af församlingen. När valdagen inföll samlades de till omröstning kallade. Landshöfding Durietz, som der hade intet att syssla, in-

ställde sig dock, jemte borgmästaren. General Durietz höll ett långt och hotande tal och försäkrade att Kongl. Maj:t ville med nåd anse dem, som lemnade deras röster till Wingård och som, utan omröstning, förenade sig till hans förmån. Icke dess mindre ropade menigheten på votering; men detta oaktadt, och då några få köpta röster, landshöfdingen närmast stående, samtyckte till propositionen, utropades Wingård såsom enhälligt vald. Församlingen protesterade både muntligen och skriftligen, men detta oaktadt blef kallelseakten afsänd, genom adress, till Schröderheim, som genast presenterade fullmakten till underskrift. Församlingens besvär ankommo samma dag med deputerade; men blefvo afvisade, såsom komne för sent, emedan fullmakten var undertecknad och afsänd. De fingo ej se Konungen eller öfverlemna deras klagan. Bitterheten var stor, men utan verkan emot biskopen. Uppå hans dörr och kyrkoporten anslogs profetens ord: *Hvad skall jag nu göra minom vingård etc. etc.* En församling uti stiftet, som hade att göra ett klockareval, lät erbjuda det åt biskopen, ett rådmansval föreföll, der biskop Wingård erhöll 7 röster. En tre riksdalers sedel uppspikades på biskopens port, med subskriptions-invit till den fattige biskopens bättre utkomst. Denna sak förorsakade mer gäsning och missnöje emot Konungen, än den var värd[1]).

Det är i sig sjelft ett ringa ämne för Riket hvem som är domprost i Götheborg. Religionen blefve icke försvagad om ingen domprost funnes i kristenheten; men då, vid detta tillfälle, gamla privilegier blifva, utan Rikets förmån, kränkta; då en i lag grundad valrättighet blir qvald och förnekad, genom Konungens högsta embets- och ordningsman uti länet och det i Konungens namn, då får en ringa sak ett annat utseende; då får menigheten anledning till misstro om sin frihet och rätt, och då har man anledning säga att monarkiska viljan trampar all annan lag och rätt.

[1]) *Johan Wingård;* född 1738; prestvigd 1766; hofpredikant 1768; öfverhofpredikant och bigtfader hos Drottning Lovisa Ulrika 1773; kyrkoherde i Jacobs och Johannis församlingar i Stockholm 1775; theologie doktor 1779; biskop i Götheborg 1780; domprost derstädes 1785; en af de 18 i Svenska Akademien 1786; ledamot af Nordstjerne-orden 1787; kommendör af samma orden 1789; riddare af Carl XIII:s orden 1811; död 1818.

Tiden kan uppdaga, hvad högt intresse Konungen hade uti biskoparnes upphöjelse, genom ordnar, ceremonieler och många sysslors sammanstöpande, till deras välmåga och yppighets befordran. Man hade anledning att tro, det Konungen ämnade införa den katolska hierarkien uti svenska cleresiet; men troligast är att Konungens plan var, att få förbinda sig biskoparne; att han, vid en tillkommande riksdag, genom dem allena, kunde styra hela ståndet till sina afsigter och utan motstånd af dem, som utgöra vid riksdagar cleresiets pluralitet, och under denna förevänning dref statssekreteraren Schröderheim sina egennyttiga begär.

Allt sedan Konung Adolph Fredriks regering hade grefve Hessenstein begagnat alla möjliga intriger, för att erhålla titel af svensk furste. För den skull hade han, genom penningar, förskaffat sig ett diplom såsom Romerska rikets furste, genom Kejsar Frans af Lothringen. Emellertid ville hvarken Adolph Fredrik eller Gustaf III tilldela honom denna titel i Sverige, undantagande i hans pommerska guvernement, der man benämnde honom *det tyska rikets furste*, till följe af Konungens befallning; men så snart han kom öfver till Ystad kallades han endast *grefve*. Hessenstein, som af Konungen erhållit tjenstledighet, för att anordna några angelägenheter, rörande sitt guvernement, i Stockholm, tog vägen genom Köpenhamn och stannade der länge, under flera förevänningar. Han lät bereda sin sak genom grefve Carl Scheffer och andra vänner, för att erhålla hvad han önskade, med afseende på sin titel; men Konungen slog döförat till. H. M. frågade flere personer af Rådet och inom hofvet, om de ämnade gifva honom titel af *furste;* jag blef äfven derom tillfrågad och jag svarade, det jag fann intet skäl för att neka honom denna titel, då furstarne Orlof, Potemkin, Czernitcheff, Mentschikoff och flere andra furstar, som kräla uti Ryssland, erhöllo här furstetitel. H. M. svarade att med furstetiteln pretenderade Hessenstein försteget framför Rikets råd och deraf fann jag att Konungen der sökte uppmuntra opposition, för att colorera sitt afslag; ty jag var redan underrättad derom, att Hessenstein alldeles intet önskade ifråga-

varande företräde[1]). Grefven ankom och några dagar derefter undertecknade Konungen det första furstediplomet i Sverige. H. M. tillkännagaf att han ville utsträcka denna furstepromotion och att han önskade dermed bekläda sin riksmarskalk grefve Gyllenstjerna, grefve Brahe och grefve Lewenhaupt sin öfverhofstallmästare. Expeditionen af dessa furste-patenter blef likväl uppskjuten, emedan de personer som dermed skulle hugnas alldeles intet voro smickrade deraf, med anledning af deras måttliga förmögenhet, hvilken ej tillät dem representationskostnaderne för att uppbära en dylik titel. — Uti Juni månad lät Konungen införa uti allmänna tidningarne att H. M. hade tillagt *tyska riksfursten grefve Hessenstein* titel af "Wår älskelige käre frände"; collegier och andra embetsverk anbefalldes benämna honom: "Den hög- och välborne furste".

Den heliga communion, som Konungen vanligen begick Långfredagen, hade blifvit uppskjuten till Christi himmelsfärdsdag den 5 Maj; när denna dag nalkades, uppskjöt Konungen sin nattvardsgång, emedan H. M. skulle bevista en repetition på theatern vid Ulriksdal af ett parodieradt divertissement af Iphigenie i Auliden, som hela hofvet, diplomatiska korpsen samt den i staden varande adeln skulle bevista. Denna föreställning var den mest comiqua man kunde sig föreställa: männerne spelade, sjöngo och dansade såsom fruntimmer och fruntimmerna parodierade å deras sida männerne; man hade sammanblandat svenska operan med franska komedien. Pjesen blef några dagar derefter gifven, till åskådarnes stora belåtenhet; man tyckte emellertid att hon ej var värd en nattvardsgång, som sacrifierades för henne.

Den 28 April höll Konungen ordens-kapitel uti slottskapellet och utnämnde till seraphimer-riddare riksrådet grefve Creutz, hofkansleren grefve Wachtmeister och öfverste-kammarjunkaren baron Taube. H. M. gaf Nordstjerneordens kommendörskors åt saxiske envoyén grefve v. Bose och utnämnde till ledamöter af sistnämnde orden biskopen

---

[1]) Se härom Konungens bref till grefve Axel v. Fersen d. y. dat. Malmö den 7 Juni 1785; blilagan N:o IV.

i Calmar Schröder och kyrkoherden i S:t Clara församling i Stockholm Nentzén.

Ordens-kansleren grefve Carl Scheffers sjuklighet hade lemnat denna plats vakant. Konungen lät mig förstå, genom grefve Creutz, att jag var afsedd att förrätta denna tjenst; men jag afböjde detta, under förevänning att jag ej var den äldste ledamoten inom orden. Mitt verkliga skäl till afslag var, att undgå alla de trakasserier hvarmed detta ordens-kanslers-embete var öfverhopadt. Man kunde räkna legio af enträgne sökande till ordensdekorationer, alla adresserande sig till kansleren, som är dragåsnan för dessa promotioner, hvilka arrangeras honom ovetande, med smekungarne i Konungens närmaste omgifning. Konungen åtog sig sjelf vid detta tillfälle kanslersembetet och höll ett tal i slottskapellet, deri han lofordade och redogjorde för de ny-utnämndes lefnadslopp. Detta tal deklamerades af Konungen mycket vackert, från en thron, men för öfrigt var det föga remarquabelt och af nog dålig smak. Riksrådet grefve Posse bar svärdet framför Konungen, i ordenskanslerens ställe. Det blef beslutadt att Seraphimer-lazarettet skulle genom tillbyggnad förstoras, för att rymma 100 till 120 sjuksängar.

Sedan Konungen grundlagt nybyggnaden af S:t Johannis kyrka, dagen före sin afresa till Italien år 1783, men ifrån Rom åter befallt att med byggnaden skulle uppskjutas, ehuru mest hela grunden var lagd, kom åter i fråga huru härmed förhållas skulle. Den från Rom komna ritning var så stor och kostsam, att församlingen kunde rymmas i sacristian och var den alldeles oförmögen att underhålla ett så stort och präktigt tempel. Konungen ville icke, detta oaktadt, att en liten kyrka skulle byggas och den anslagna fonden af kaffeafgiften var otillräcklig att, på femtio år, uppresa och fullborda denna byggnad. Ändteligen föreslog öfverståthållaren att ingen kyrka bygga, utan dela Johannis församling mellan S:t Jacobs och Adolph Fredriks församlingar och allenast uppresa på kyrkogården en sal, der, vid tillfälle af begrafningar, processionen kunde komma i skydd mot regn. Detta bifölls och all byggnad af kyrka blef upphäfven.

Styrelsen öfver Stockholms barnhus hade i flera mansåldrar varit ofullkomlig och allt sedan Drottning Christinas regering, som egentligen upprättade och begåfvade denna barmhertighets-inrättning, icke uppfyllt sin afsigt. Tre till fyrahundrade barn underhöllos, föddes illa, vansköttes, vantrifdes i trängsel och osund luft och när de nått 15 års ålder och skulle utmönstras, visste man ej rum för dem. Icke dugde de till landtbruk, icke heller till handaslöjder och Stockholms borgerskap bland handtverkare behöfde ej en så stor mängd lärgossar, som årligen barnhuset utkläckte. Öfverståthållaren föredrog hos H. M. en plan, att med samma fond som nu användes, kunde, i stället för 400 barn, 1,500 och deröfver underhållas och blifva nyttigare medlemmar i Riket än på närvarande fot. Dertill hörde 1:o att i Stockholms stads barnhus ej flere än' 120 skulle bo och födas och resten lemnas ut på landet till bönder hvilka, emot 8 riksdaler årligen, skulle föda och sköta barnen, till och med 15 års ålder, och uppföda dem till åkerbruks idkande. Ehuru sann och god denna plan var, fann den dock motstånd af riksrådet Beckfries, som hyste ett agg emot öfverståthållaren. Det kom ock så långt, att uti Kongl. Maj:ts konselj råkade desse begge riksråder uti en häftig och nog oanständig ordvexling häröfver. Dock biföll Konungen öfverståthållaren Sparres förslag och befallde dess verkställighet.

Den Konungen medfödda oro, som förgiftade hans lif, dref honom att detta, likasom de föregående åren, resa antingen i sina egna stater eller i fremmande länder. För detta år hade H. M. bestämt sig för en resa till Skåne, derifrån till Carlskrona och till Finland. Konungen hade befallt att ett läger skulle i Skåne sammandragas, under generallöjtnanten Johan Sparres befäl. Detta läger var formeradt af 2 af provinsens kavalleri-regementen och af Mörnerska husarerne. Föremålet var att verkställa ett förslag af öfverste Toll, att formera en husarkorps, utan att detta skulle kosta Konungen någonting. Tjugofem nummer per kavallerisqvadron skulle nemligen remonteras, beklädas och exerceras såsom husarer och detacheras från deras sqvadroner, jemte officerare för att kommendera dem. Denna idé hade redan under föregående regering blifvit öfver-

gifven, emedan man fann: 1:o att de svenska kavalleri-sqvadronerna, som ej räknade mer än 125 numeranter, skulle i bataljlinien blifva för svaga, om derifrån detacherades en femtedel; så mycket mer som vakanta, sjuka, deserterade och tillfälligt detacherade dessutom försvagade manskapets nummerstyrka, som ytterligare ökades genom otjenstbara eller förlorade hästar; 2:o att dessa husarkorpser, fixerade, likasom det öfriga indelta kavalleriet, vid deras boställen och torp, aldrig skulle få detta lätta och företagsamma lynne, så nödvändiga för husarer och det lilla kriget; 3:o att kostnaderna för utrustningen och underhållet af husarer voro större än för det reguliera kavalleriet; rusthållarne skulle blifva beskattade vida utöfver deras primitiva kontrakter och Carl XI:s reglemente; 4:o att staten skulle blifva belastad med en tillökning af officerare och staber, för kommenderandet af dessa husarkorpser, utan att stridskrafterna derigenom förökades, ej heller antalet trupper, men deremot det reguliera kavalleriet försvagades på en bataljdag, då husarerne vanligen ej rangeras uti slaglinien. Tolls verkliga afsigt var, att göra sig behaglig hos arméens unga officerare, genom att kunna utdela nya fullmakter af regements-officers- och kompani-officers-grad.

Det läger, som var sammandraget under generalen grefve Fredrik Posse, som Konungen redan i Mars månad gifvit befallning om, och hvars omkostnader voro ganska öfverflödiga, var arrangeradt för att gifva en förevänning för Konungens resa, äfvensom för att imponera på finnarne, hvilkas rörelser tillkännagåfvo en revolt emot execution af Konungens förordning, beträffande jorduppskattningen till kronans fördel.

Konungens afresa var utsatt till den 22 Maj, som var en Söndag. H. M. begick H. H. nattvard om morgonen, med vanlig pomp, och afreste på eftermiddagen. Första nattlägret blef vid Thorsborg, hos riksrådet Gyllenstjerna, der H. M. hvilade öfver en dag. Derifrån fortsatte Konungen resan ända till Skåne. Hertig Carl och ett stort antal af arméens officerare hade der infunnit sig, till Konungens stora missnöje.

När Konungen passerade genom Östergöthland tog han vägen genom Wadstena och lät sig åtföljas af biskop Troil. Man kunde ej begripa hvad Konungen skulle kunna hafva att der uträtta, sedan den gamla invalid-stiftelsen derstädes blifvit, på Konungens befallning, upplöst. Men man blef ännu mera förundrad då det försporde s att Konungen på ett hemlighetsfullt sätt, genom biskop Troils händer, låtit borttaga några benskärfvor af S:t Britas föregifna reliker, förmodligen för att derigenom förvärfva sig någon devote väninna uti Italien eller Frankrike. I allt fall var detta ett bedrägeri, ty det kunde ej vara Konungen obekant att S:t Britas reliker med tillhörande skrin, sådane de blefvo skickade från Rom till Wadstena, der blefvo hållna i stor vördnad ända till Konung Carl IX:s tid. Denne Konung, som var en förklarad fiende till all påfvelig vidskepelse, och som förföljde ända till de minsta spår deraf, borttog S:t Britas skrin, och nedgräfde dess innehåll nattetid, på ett okändt rum; men kyrkovaktaren, som funnit sin räkning dervid, har skaffat nya reliker, genom att i en usel furukista inlägga ben, som han upphemtat på kyrkogården.

Konungen tillbringade vid lägret i Skåne så lång tid, som fordrades att se öfningarne, gaf ett ögonkast åt Malmö, Christianstad och Landskrona; spisade middag på Öfveds kloster hos baron Ramel och begaf sig till Carlskrona, der han ej lemnade företräde åt någon, ej ens åt förste amiralen grefve Wrangel. H. M. såg endast öfver-amiralen grefve Ehrensvärd samt contre-amiralen och skeppsbyggmästaren Chapman, och besökte endast skeppsvarfvet.

Konungen var knappt hunnen till Skåne, då han förlorade sin favorit-biskop baron Taube, hvilken afled till följe af en långvarig sjukdom som förtärt honom[1]). Konungen blef deröfver mycket förlägen; H. M. hade bestämt Taube till erkebiskop i Upsala, och han hade för närvarande ingen af lysande familj, för att ersätta honom. H. M. fästade sin uppmärksamhet vid den unge grefve v.

[1]) Se härom Konungens bref till grefve Axel v. Fersen d. y., dateradt Malmö den 7 Juni 1785; bilagan N:o IV.

Schwerin, nyligen återkommen från Strasburgs universitet, der han gjort sina studier. Denne unge man var fendrik, men som han hade allt för svag kropps-konstitution för krigarens yrke, följde han den insinuation, som honom blef gjord, och begaf sig till Upsala för att der studera theologi och odla de klassiska språken, erforderliga för den presterliga banan. Storkyrkoförsamlingen och öfverhofpredikants-embetet lemnades obesatte, tills den unga Schwerin skulle uppnå den ålder och aflagt de examina, som medgaf honom utnämnas till dessa befattningar[1]).

Den 1 Juni inryckte gardes-regementena, artilleriet, Enkedrottningens bataljon och dragonerne i läger på Ladugårdsgärdet, för att der öfvas ända till den 1 Juli. Denna gång lemnade Konungen hertig Carl intet befäl i hufvudstaden. H. M. utomordentliga misstänksamhet för alla personer med förtroende-embeten föranledde honom låta öfverståthållaren baron Sparre resa omkring i flera provinser, för att mönstra åtskilliga trupper under hela Juni månad.

---

[1]) Grefve *v. Schwerin, Fredrik Bogislaus:* född 1764; kornett vid Westgötha kavalleri 1777; afsked 1784; prestvigd och Kongl. hofpredikant 1786; kyrkoherde i Sala 1788; kontraktsprost, ledamot af Vetenskaps-akademien 1804; theologie doktor 1809; ledamot af Nordstjerne-orden 1817; fullmäktig i Banken 1823; död 1834. Var en frisinnad riksdagstalare och utmärkt financiel skriftställare.

26:e Kapitlet.

Juni—December. 1785.

Konungens resa till Finland; landstiger i Helsingfors och fortsätter resan, utan uppehåll, till Loulais. — Konungen förändrar finska egodelningsförfattningen. — H. M. återkommer till hufvudstaden. — Hofvet vid Drottningholm. — Arméens flotta kommer till Stockholm. Hertig Fredriks skulder betalas. — Hertig Carls vidskeplighet och lägeröfningar. Reflexioner deröfver. — Karusell på Drottningholm: Förbindelser och svårigheter; rolernas utdelning. Baron Armfelts giftermål. — Karusellen öppnas. Diplomaternes missnöje med Konungens anordningar för dem. Karusellen afbrytes första dagen af ett störtregn. Fjerde dagen likaså. — Förhinder och obehagliga tilldragelser. Prinsessans äfventyr. Karusellen afslutas och prisen utdelas. — Konungens författning om spannmålsmagasiner blir utan verkan. — Beslut om ön S:t Barthelemy. Denna ös fördelar och olägenheter. — Messlingen på Drottningholm. — Hertigens af Holstein, biskop i Eutin, död. — Karusellens menliga inflytande på Rikets styrelse. — Konungen reclamerar sin arfsrätt till Oldenburg och Delmenhorst. — Rysslands hotande yttringar härom. — Konungens åtgöranden till creerandet af svenska furstar. — Stöld i Drottningens chatull. Kaptenen baron Sparre misstänkes härför; hans uppträdande i anledning häraf. Affären mellan Sparre och Ehrenhoff. — Sparre får Hedemora pastorat till sin disposition, att betala sina skulder. — Kanslipresidenten grefve Creutz's död. Hans förhållande till Konungen. — Simmingskölds äfventyr och fängslande genom Konungens försorg. — Konungens bref till Hofrätten, angående Cederhjelms process. — Furst Hessensteins process om Ekolsund. Kompromiss härom. Konungens samtal med grefve Fersen, med anledning häraf. Hessenstein förlorar sin sak. — Konungens vistande på Drottningholm och andra lustslott. Inflyttar till staden. Anordnar Armfelts våning i Kongl. slottet; Drottningen måste bidraga till våningens förstorande. Konungens soupeer hos Armfelt. Passevolanskassors inrättande vid Elfsborgs, Kronobergs och Jönköpings regementen. — Brouillerie med ryska kejsarinnan. — Bankorevisionen. — Ostindiska kompaniet. — Spannmålsbristen.

Konungen embarkerade den 9 Juni i Carlskrona för att begifva sig till Helsingfors. Han begagnade sin kutter Amadis och sviten occuperade två dylika fartyg. Konungen var så litet van att utstå en sjöresas besvärligheter, emedan han allt hittills endast färdats med god vind, — inbillande sig verkligen att hans lycka och hans person imponerade på vind och våg — att han blef mycket förundrad, under denna färd öfver Östersjön, att möta storm och motvind, stiltje och tjocka, som tvingade honom tillbringa många dagar på hafvet, stundom i fara för de undervattensskär,

deraf Östersjön är full; och till råga på olyckan fick H. M. en häftig sjösjuka. Efter 5 dygn inlöpte dock Konungens fartyg i Sveaborgs hamn, der hela arméens flotta var rangerad i slagordning, fullt utrustad, enligt Konungens befallning, utan att man visste hvarföre, eller till hvad ända denna stora utgift gjordes. H. M. såg ej flottan, emedan han låg till sängs, när Amadis inlopp i hamnen och ehuru sviten ej kom förr än två dagar sednare, stannade likväl H. M. ej längre tid, än som fordrades för att hemta krafter och något hvila sig, och afreste i vagnar, som han lånte i Helsingfors, direkte till lägret bredvid Loulais, samma ställe der H. M. bröt sin arm, och som tjenade till förevänning att resa till Italien. Konungen blef mycket tillfredsställd med de finska truppernes hållning och exercis, med undantag af lifdragonernes sqvadroner, hvilka voro minst i ordning. Konungens svit och ekipager anlände till lägret, derifrån H. M. begaf sig till Åbo.

Alla från Finland ankomna besvär öfver våldsamheter af egodelnings-författningen och landtmätarnes egennyttiga förfarande, hade, oaktadt K. M. korta afslag, dateradt Versailles 1784, verkat att H. M. var sinnad göra härutinnan någon lindring, allmogen till förmån. Uti Mars månad hade Konungen beslutat sända justitie-kansleren, med några kammarråder, att undersöka denna sak och föreslå hvad härvid kunde göras, allmogen till godo, utan återkallelse af K. M:ts förordnande; men detta blef ändradt och i dess ställe blefvo kammarråderne v. Stockenström och Wetterstedt befallde att sig uti Åbo inställa, Konungen till mötes. Uti Åbo sammankallades alla Finlands landshöfdingar, tillika med dessa begge kammarråder och sedan landshöfdingarne hade föredragit alla olägenheter och landets lidande, blef af Konungen i så måtto författningen ändrad och mildrad, att de, som egde skattebref på deras hemman, grundadt på egornas refning och skattläggning, skulle få behålla öfverloppsjorden af 1,200 tunnland, emot förpligtelse att den uppodla, och de hemman, som ej hade undergått refning och skattläggning, skulle aldrig till mindre än 1,200, men efter omständigheterna till 15 och 1800 tunnland in-

skränkas. Detta beslut, ehuru ej till fullo öfverensstämmande med proprietet och eganderätt, var dock ett skäligt medium, som till en del tillfredsställde de upprörda sinnena. Bättre temperament kunde i denna sak ej träffas, utan att kassera hela författningen. Det ville H. M. intet; torde ock intet hafva varit rådligt eller nyttigt; ty sanning var, att jorden missbrukades och oloflig inkräktning i långliga tider blifvit utöfvad uti detta land, som under flera olyckliga krigshvälfningar blifvit förhärjadt och ödelagdt. En förklaring eller ny storskiftes-författning utgafs, hvilken, om den utan svek och egennytta af landtmäteriflocken blefve efter ordalydelsen i handläggningen efterlefd, kunde till en del uppfylla det angelägna syftemål af Finlands uppodling, utan att våldföra innevånarnes rätt.

Sedan Konungen afslutat storskiftes- och egodelningsfrågan i Finland och gifvit sina befallningar åt amiralen grefve Ehrensvärd att föra sin flotta från Helsingfors till Stockholm, embarkerade H. M. på sin kutter och afseglade till Stockholm. H. M. kastade ankaret i Stockholms hamn den 29 Juni klockan 9 på morgonen; dröjde qvar om bord ända till kl. 2 e. m., tillbringande mest denna tid sofvande i sin säng.

Öfverste-kammarjunkaren baron Armfelt skickades till slottet, för att föra kronprinsen om bord. Riksrådet Sparre, kronprinsens guvernör, blef stött öfver att ingen befallning meddelades honom; med anledning häraf vägrade han öfverlemna prinsen till Armfelt, men förde sjelf prinsen till Konungen, och efter att hafva presenterat prinsen och en kort stund derefter gjort sin uppvaktning, steg han i sin slup och återvände till slottet. Kronprinsen spisade middag med Konungen och tillbringade dagen med H. M. i lifgardets läger. Kl. 2 e. m. begaf sig nemligen Konungen direkte till lägret, der hans tält voro uppslagna. H. M. inspekterade på eftermiddagen gardesdragonerne och återkom icke till staden förr än kl. 8 e. m. för att bevista den franska komedien, der han första gången efter sin hemkomst helsade Drottningen.

Följande dagen reste Konungen till Drottningholm, dit äfven Drottningen med hela hofvet begåfvo sig, för att der

tillbringa landtsejouren. H. M. förklarade att han ej, såsom annars vanligt var, i September månad detta år skulle flytta till Gripsholm.

Med förundran såg man hela arméens flotta, under öfver-amiral Ehrensvärds befäl, ankra emellan Waxholmen och Stockholms Skeppsholme. Ingen främmande fick gå om bord på flottan. Konungen for tidigt om en morgon ensam att bese flottan och låta henne manövrera, hvarefter hon genast fick ordres att afsegla till Helsingfors, sedan hon under fyra dagar varit uti Stockholmsskären. Denna mysteriösa och kostsamma sjöexpedition hade till föremål, att försöka några nya fartyg af Chapmans uppfinning, som egde en ny konstruktion och bestyckning, den man ville undandraga grannar och fienders kunskap; som om det vore möjligt att förvara hemligheter, då de äro inom en hel korps af amiralitetet, samt af deras byggnings- och timmermän kände. Både amiral Ehrensvärd och dess underhafvande officerare voro misslynte öfver ett så hastigt förafskedande och ett så kallsinnigt bemötande af Konungen, som ej emottog deras uppvaktning på Drottningholm.

Underhandlingarne beträffande betalandet af hertig Fredriks skulder blefvo åter upptagna, med mera framgång än i April månad. Mamsell Hagman bidrog mycket till att dämpa och lugna sin furstlige älskares lifliga och uppbrusande lynne, och Konungen behöfde sin broder för att figurera uti ett tornérspel, som han hade tillämnat sedan lång tid tillbaka. H. M. betalade sin broders skulder och denne sednare emottog den plats i tornérspelet, Konungen honom erbjöd. H. M. var ej särdeles belåten med hertigen af Södermanland, emedan denne fanatiske och vidskeplige furste hade i Skåne rådfrågat en viss Wulfkrona, i sanning galen, ehuru påstående sig vara spåman och kabbalist, rörande Konungens horoscop, som denne galning hade uppgjort till Konungens nackdel.

De två hertigarne voro nyligen återkomna från deras exercis-läger. Hertig Carls läger hade varit det mest lysande, genom dit anlända främlingar och hertiginnans, äfvensom prinsessan Sophia Albertinas närvaro; men detta

blef mindre fördelaktigt för regementet, som man pressade med långa exercis-öfningar, på olämpliga timmar, allt för att roa damerna, och detta till den grad, att efter 4 veckors läger var regementet mera uttröttadt och illa medfaret, än under 4 månaders fälttåg. Alla chefer vid svenska kavalleriet hade rättat sig efter hertigen och bekymrade sig intet det minsta om conservation af deras regementens hästar, och som ingen bestämd föreskrift fanns för denna fråga, och cheferne just ej voro känslige härför, var kavalleriet vanligtvis efter mötena ur stånd att begagnas och rusthållarne besvärade med ny remontering, uti ett land, som litet eller intet producerade tjenliga remonter. Prinsar tjena sällan för att tjena, utan för att njuta äran af de beständiga och systematiska attentioner, som de emottaga. Deras bon plaisir är det vigtigaste föremål, för hvilket allt annat skall gifva vika och deras inbillning öfverensstämmer aldrig med tjenstens bästa. Jag har sett många furstar i olika tjensteförhållanden, och jag har öfver allt funnit dem lika. Konungen i Preussen har likväl förmått böja dem under disciplinen.

Konungen hade, allt sedan sin återkomst från Italien, mediterat ett karusells-divertissements uppförande. Detta hade kostat honom flera nätter att utarbeta. Uppränningen på prosa var af H. M., poesien af flera, men förnämligast af aktören Monvel. Ämnet var: *Intagandet af den förtrollade skogen* efter Tasso; allt det fabelaktiga i detta ämne, äfvensom *Gottfrid af Bouillons* hjeltemod, såsom en af korstågens främsta chefer, jemte *Argans, Clorindas, Renauds, Tancreds, Armidas* och Asiens ryktbaraste trollkarl *Ismens* uppträdande lämpade sig till stora theater-effekter. Konungen tillade på egen hand åtskilligt, för att göra utförandet lämpligt för en karusell; äfven hjeltar från Norge framställdes. Den förtrollade skådeplatsen och hjeltespelen utfördes i Drottningholms park, der löfsalarne föreställde den förtrollade skogen, ett tillhåll för gastar och trollkarlar, vaktade af odjur och drakar. Det hela upplystes af fyrverkeripjeser. Man hade äfven utjemnat och beredt en arena, lämplig till rännarebana, rikt utpyntad och omgifven

af tribuner för åskådare, samt en loge för Drottningen med uppvaktning.

Konungen hade svårt att få tillsammans den nödiga personalen för utförandet af detta skådespel, ty dertill fordrades ett betydligt antal. Få voro böjda dertill, både för de mödor och de utgifter deraf blefvo en följd, som af fruktan för de trakasserier hvaraf man vid hvarje tillfälle var exponerad, antingen med Konungen eller med prinsarne och prinsessorna. H. M. försäkrade sig att börja med om hertigarnes och hertiginnans samt sin systers medverkan, äfvensom om markisinnan Bois de la Mottes, franska ambassadören de Pons' dotters biträde. Men olyckan ville, att hertig Wilhelm af Holstein, hertiginnans af Södermanland fader, och Konungens onkel, dog vid denna tid och hans död nekade hertiginnan uppträda. Denna sorg var allt för djup, för att ej uppskjuta representationen med divertissementet, utan att eljest såra det passande och den Kongliga värdigheten; men allt detta hjelpte ej, utan divertissementet måste gifvas. Flere af de cavalierer, hvarpå Konungen räknat, hade aflägsnat sig under flerahanda förevänningar och flera damer ursäktade sig med deras grossess eller uppdiktade sjukdomar. Emellertid blef antalet fylldt, genom att ej vara allt för noga med valet; utdelningen af rolerna blef föremål för en stor öfverläggning, synnerligen hvad beträffar prinsessan Sophia Albertina, som ej ville emottaga Armidas role, hvilken Konungen bestämt för henne, emedan hon skulle figurera i en char, och hon gjorde anspråk på en role till häst, väpnad med ett spjut för att ringränna och taga ringar och turkiska hufvuden, ehuru hon hvarken hade figur eller skicklighet att sitta till häst. Hennes höghet var nemligen mycket liten, fet och rund, satt för öfrigt så illa till häst, att hon fallit af, med fara att bryta af sig halsen. Med tusende vackra och goda egenskaper hade denna prinsessa en obegriplig egenkärlek om sina talanger, sin skicklighet och sina behag, och som hon emottagit af sin moders uppfostran, hvilken sedan pinsessans spädaste år ej upphörde att prisa henne, af blindhet. Emellertid lyckades hon icke förändra Konungens beslut, och rolerna utdelades efter följande lista:

Syphax, Konung från steniga Arabien	*Konungen.*
Phenicia, **Brienne,** } Féer som beskydda Syphax och hans följe.	Grefvinnan *Höpken,* f. grefv. v. Fersen. Grefv. *Löwenhjelm,* f. grefv. v. Fersen.
Argan, Circassisk krigare, egyptiske Konungens förste satrap	Hofstallmäst. baron *v. Essen.*
Clorinda, sköldmö, bekant i det sarazenska partiet	Marquisinnan *du Bois de la Motte.*
Soliman, sultan af Nicæa	Grefve *Sten Lewenhaupt.*
Osmide, afrikansk prins, chef för negrerne från Röda hafvet	Grefve *Gustaf Stenbock.*
Adraste, Indiens Konung	Grefve *Gustaf Wachtmeister.*
Armide, Drottning från Damascus	Prinsessan *Sophia Albertina.*
Tisaphernes, persisk prins	Grefve *Magnus Stenbock.*
Aronthé, tartarisk prins	Herr *Wattrang.*
Sinodire, tartarisk prinsessa	Grefvin. *Beata Stackelberg.*
Emien, chef för egyptiske konungens krigare	Bar. *Gust. Klingspor.*

Stridsdomare:

Ismen, en mager och trollkarl	Grefve *Adolph Lewenhaupt,* Kon. öfverhofstallmästare.

De stormande:

Guelf, Renauds oncle, chef för tyska riddarne	*Hertigen af Södermanland.*
Renaud d'Este	*Hertigen af Östergöthland.*

Melusine, skydds-fée för korsfararne, och särdeles för Renaud .... Grefvin. *Sophie Stackelberg.*
Raimond, grefve af Toulouse .... Baron *Rålamb.*
Eustache de Bouillon, Gottfrieds broder .... Grefve *Dohna.*
Odoard, engelsk krigare .... Grefve *Gust. Sparre.*
Gil dippe, sköldmö, Odoards dam ..... Grefv. *Silfversparre*, f. grefv. *Sinclair.*
Tancred, chef för toscanare och neapolitanare .... Baron *Cederström.*
Vafrid, Tancreds vän .... Baron *Georg Sparre.*
Herminie, dotter af Casan, sultan uti Antiochia, Tancreds fånge .... Grefvin. *Rudensköld.*
Ubald, polsk riddare .... Grefve *Ribbing.*
Lucide, polsk dam, Ubalds älskarinna Friherrin. *Cederström.*
Melisse, norsk prinsessa, Svens käraste Grefvinnan *Posse.*

Stridsdomare:

Gottfrid af Bouillon, chef för korsfararne .... Baron *Zöge v. Manteufel.*

Detta skådespel blef afdeladt uti 3:ne afdelningar, gifna tre dagar; hvarje afdelning hade en olika framställning, tagen från det historiska ämnet, som Konungen låtit trycka och utdela; men för att förlänga representationen, repeterade man hvarje afdelning en 2:a gång, så att under 6 dagar varade föreställningarne af detta skådespel, fördelade under flera veckors tid.

Såsom supplement beviljade Konungen tillträde för tre okände riddare, nemligen:

Rosemond, hertig af Lancaster .... Herr *Aminoff.*
Tatin, grekisk prins .... Baron *Silfversparre.*
Le chevalier des nuages .... Herr *De Besche.*

Intet sparades för att göra drägterna kostbara, samt dekorationerna vid tornérspelet och i den förtrollade skogen praktfulla, äfvensom för utstofferandet af festsalen. Alla arbetare i staden, under ledning af målaren Depréz, voro dervid sysselsatte dag och natt. Konungen, riddare

och damer tillbringade deras dagar med repetitioner och öfningar till den grad, att åtskilliga blefvo sjuka deraf.

Konungen, som sedan tre år varit sysselsatt med sin favorits baron Armfelts giftermål hade äfven föresatt sig göra detta giftermål utmärkt genom prakt och forntida bruk, som H. M. ämnade uppfriska vid detta tillfälle; men Armfelt och dennes fästmö fröken De la Gardie lyckades, genom deras föreställningar, få Konungen att tillåta, det deras giftermål firades uti deras nutids drägter; emellertid uttänkte H. M. att förbinda detta bröllopp med sin karusell. Den 7 Augusti var bestämd för bröllopet. De nygifta med deras slägt och hofvet begåfvo sig, på den vanliga timman, till operan och när de begåfvo sig derifrån, direkte till slottskapellet i procession. Konungen förde brudgummen, i faders ställe. Efter vigseln souperade de nygifta och deras slägt, som ej var talrik vid detta tillfälle, med Deras Majestäter och efter soupern slutade ceremonien med den vanliga fackeldansen, som blef afbruten genom en procession, annonserad genom fanfarer och en krigisk musik. Det var en fée, representerad af grefvinnan Höpken, skickad från Aladdin, och föregången af musik, af en mängd pager bärande facklor, samt åtföljd af två stallmästare bärande fejdebrefvet från Syphax, skrifvet på en sköld och på en annan stridsreglorna. Processionen gjorde ett hvarf omkring salen; pagerne skiljde sig i två led och gjorde, vid musikens klang, tourer med facklorna i hand. Derefter höres en fanfare och féen nalkas och uppmuntrar riddarne till strid, genom ett långt versificeradt föredrag af herr Moaud. Vid en 2:a fanfare framträder en af stallmästarne och uppläser, med hög röst, Syphax' utmaning; den andre stallmästaren förkunnar stridsreglorna. Sluteligen sjunger féen en aria på vers, accompagnerad af musiken, för att upplifva riddarne, och slutar hon med att med sitt trollspö slå på skölden, då i hast namnen *Osmida, Soliman, Argan, Clorinda, Syphax* o. s. v. synas skrifna på skölden af en osynlig hand. Féen låter i salen upphänga de båda sköldarne. Sluteligen anländer Godfrids vapenhärold, som medför korsfararnes svar. Ambassaden drager sig tillbaka och bröllopet slutar.

Konungen och Drottningen gåfvo de nygifta vackra presenter af ringar och porträtter, garnerade med diamanter. Konungen förenade dermed ett brevet såsom statsfru hos Drottningen för grefvinnan Armfelt.

Några dagar derefter öppnades karusellen. Konungen tillät allmänheten tillträde dertill. Första dagens representation bevistades af en stor massa menniskor från hufvudstaden. Konungen hade inbjudit, att bo på Drottningholm, franske ambassadören och ryske envoyén Markoff; hvaröfver preussiske, holländske och sachsiske ministarne blefvo mycket missnöjde.

Den första dagens representation af detta praktfulla skådespel hade knappt hunnit till Syphax' första dust, förr än det kom ett så våldsamt störtregn, att Drottningen, åskådarne, hjeltar och hjeltinnor deraf genomblöttes ända in på kroppen. Hvaren sökte skydd på bästa sätt; de som voro till häst flydde bort så fort de kunde; men Drottningen och hennes qvinliga uppvaktning måste qvarstanna i hällregnet, ända till dess man fick tid att låta nödiga hofvagnar ankomma, och denna väntan blef lång; emedan alla hästar och stalldrängar voro använda såsom komparser vid karusellen och mycken tid fordrades för att sadla om hästarne och omkläda stallbetjeningen.

Alla dekorationer och attributer blefvo öfversköljda och skadade; fyrverkspjeserna i den förtrollade skogen förstörda; festsalen med der uppställda bord, rätter och desert förstörd. Det erfordrades flere dagar, och dubbla utgifter för att reparera denna störtflods härjningar, och återställa de spelandes drägter, plymer o. s. v.

H. M. lät kungöra i hufvudstaden att, som han ej kunde på förhand bestämma dagen för karusellen, i anseende till de omvexlingar i väderlek, deraf hela Sverige vid denna tid led, skulle allmänheten blifva underrättad, genom 5 kanonskott aflossade från signalbatteriet i Stockholm, kl. 11 förmiddagen, samma dag karusellen skulle hållas. På det allmänheten skulle blifva underrättad om idéen af dessa mångfaldiga tillställningar, lät Konungen trycka historien derom, jemte stridsreglorna, och de uppträdande personernes namn.

Efter några dagars dröjsmål gafs festen slutligen ånyo. Vädret var då vackert, och det var först vid slutet af representationen, hvilken drog ganska långt ut på tiden, som något regn föll, vid en rätt kylig temperatur. Alla de andra dagarne, då detta skådespel skulle uppföras, måste det antingen uppskjutas eller ock blef fêten afbruten af regn. Den fjerde dagen liknade den aldra första och var kanske ännu svårare; ty midt under ringränningarne öppnade sig himmelen för en störtflod. Konungen ropade *sauve qui peut*, och alla togo till fötter. Prinsessan var nära att blifva ett offer under denna flygt; hon stod i sin char, förspänd af 4 sköna och eldiga hästar, hvilka, förskräckta öfver bullret rundt omkring, förorsakadt af de flyende, började skena med charen, och körsvennen Silfversparre kunde ej innehålla dem. På farten skulle man kunnat trott det vara den olycklige Hippolyts char. Silfversparre använde alla sina krafter att styra hästarne emot ett träd, au risque att bryta sönder hela åkdonet. Förskräckelse fattade prinsessan, hon kastade sig från höjden af sin char och föll på sitt ansigte. Lyckligtvis råkade hästarne med tistelstången mot ett träd och stannade helt tvärt. Ett steg till hade kostat prinsessan lifvet; ty då hon just i detta ögonblick hade kastat sig ur vagnen, hade hennes hufvud fallit framför ena hjulet, hvilket om det rullat ännu ett hvarf, hade krossat hennes hufvudskål; nu undslapp hon med några lindriga skrubbsår.

Det syntes såsom hade Försynen protesterat emot hela denna tillställning, genom ofta återkommande storm- och regnbyar, samt andra förargliga och obehagliga tilldragelser. Konungen, som var vidskeplig, trodde allvarsamt derpå, och ville ett ögonblick inställa alltsammans till det följande året; men man lyckades förhindra detta beslut. Prinsessan Sophia Albertinas äfventyr var ej det enda som bekymrade Konungen. Hertigen af Södermanland, rätt skral ryttare, styrde sin häst så illa, att han klämde sitt knä emot barrièren, så allvarsamt att han lång tid derefter måste ligga under läkarevård och fick, till råga på olyckan, messlingen, som gjorde honom otjenstbar. Under den andra dagens representation föll grefve Magnus Stenbock af hästen och måste ligga inne några dagar; den äldsta fröken Stackelberg

föll äfven af hästen och måste någon tid hålla sig inne; hennes yngre syster blef sjuk af öfveransträngning, hvilket var ganska naturligt med hänseende till dessa fröknars späda ålder, ty den äldsta var endast 14 år; man hade väl aldrig förr sett flickor vid denna ålder sitta till häst i en karusell.

Den olyckligaste af alla var dock en ung Platen, Konungens stallpage. Denne unge person af det mest distinguerade så väl uppförande som utseende, 18 år gammal, som tjenstgjorde hos Konungen vid barrièren för att presentera eller emottaga H. M:ts vapen, ville undersöka den pistol han skulle framräcka till Konungen, hvarvid skottet gick af och dödade honom, i H. M:ts åsyn. Med ett ord alla dagar tilldrog sig några sorgliga eller ledsamma händelser och efter hvarje afdelning af denna förlustelse var man rätt glad att återse hvarandra friska och färdiga, alldeles såsom efter återkomsten från ett bataljfält. Konungen afslutade emedlertid sin karusell, och Drottningen utdelade priserna. Drottningens stallmästare baron Rålamb erhöll första priset. Efter slutad karusell blef messlingen epidemisk; hertiginnan af Södermanland, flera damer, herrar och betjening vid hofvet fingo den.

I anledning af K. M:ts cirkulär till herrar landshöfdingar, utfärdadt före Konungens resa till Skåne och Finland, blefvo, i alla län, adel och ståndspersoner inviterade uti Juli månad att, på bestämd dag, sjelfve eller genom fullmäktige, inställa sig uti länsresidenserna, att der teckna hurn stort qvantum spanmål de ville, enligt projekteradt kontrakt, årligen, under 10 års lopp, leverera, emot 2 rdr 32 skill. betalning, uti kronoförrådsmagasinet. På utsatt dag infunno sig ock en ringa del af länens innevånare. Undantagandes Östergöthland, der cirka 2,000 tunnor tecknades, hvaribland jag tecknade 400, tecknades intet af de öfriga rikets provinser. Alla föreburo att tvenne framfarna missväxtår satt dem utur stånd att teckna, och detta årets ostadiga och våta väderlek bådade icke heller en ymnig skörd. Sannt var ock att brist var i landet och författningen i otid framkommen; men hufvudsaken till innevånarnes vidrighet emot denna inrättningen låg i misstroendet mot

alla regeringens författningar och uti misströstan om Gustaf III:s hushållning.

Landshöfdingen baron Strömfelt förfrågade sig huru han skulle förfara med dem som tecknat, men fick af statssekreteraren Liljencrantz till svar, att Konungen, allt sedan dess hemkomst från Finland, varit så sysselsatt, att han (Liljencrantz) ej fått en stund att kunna föredraga något uti sitt departement, och misströstade derom ännu någon tid.

Uti Calmare län utläto sig de inkallade att de hvarken nu eller framdeles ämnade teckna, och gåfvo tillkänna, att de uti denna afhandling med kronan ingen säkerhet funno; ty undersåtarnes förbindelse emot kronan vore exekutiv, hvaremot de ej hade att vänta samma handräckning; torde ock hända att, uti ett oförutsedt behof Konungen angrepe spanmålsmagasinerna och till dessas fyllnad betalade kontrahenterne med riksgäldskontorets sedlar, och slutligen landtmännen miste både sin säd och sina penningar. Uti en ordentlig och ackrediterad regering kunna sådana inkast ej ega rum; men af oordning uti riksstyrelsen kan allt väntas och förmodas.

Uti slutet af Juli hemkom amiralitets-kaptenen von Rosenstein med den fregatt, med hvilken han öfverfört till S:t Barthelemy guvernören dersammastädes, amiralitets-kaptenen Rayalin med dess krigsfolk samt handtverkare, och konvoyerat expeditionen af Stockholms rederi med svenska varor. Hans medförda rapport om bemälda ö var, att dess vidd bestod uti något öfver 1½ svensk mils längd, uppå ¾ mils bredd; dess jordmån bergig, till en del otjenlig till kultur, till en del bättre, helst i dälderna. Ingen annan växt på denna ö förefanns, än mycket fin och god bomull; inga andra kreatur än getter; inga strömmar eller källor; så att vatten måste hemtas från ön S:t Martin, inemot tre mil sjöledes. Ungefär 3 till 400 fattige fransyska kolonister; en mycket god hamn och god ankargrund för ett stort antal skepp, till all djuplek. Sedan detta med mera blifvit taget uti behörigt öfvervägande, kungjordes, under den 7 September, att H. M. förklarade ön S:t Barthelemy för en fri hamn och stad samt porto franco för alla nationer, utan åtskillnad, att sig der nedsätta, bygga och bo, handla och

idka fri religionsöfning; jemte en fristad för alla flyktingar för skuld, utan afseende på orten hvarifrån de komma.

Detta K. M:ts beslut var utan gensägelse det enda och bästa som kunde fattas med denna aflägsna amerikanska besittning. Sverige var icke rikt nog uppå folk och penningar för att skicka kolonister och göra kostsamma uppodlingar uti ett sterilt land; och som Sverige icke egde uti Antillerne mer än denna fläck, så kunde derpå ingen stor handelsspekulation byggas, då Sverige icke egde full handelsfrihet uti Europeiska hamnar. Sveriges förmån af denna ö bestod uti dess seglationsrätt uti dessa verldsdelar, hvarifrån det varit utestängdt sedan Pensylvanien och nya Jersey afstods till Engelsmännen. Under krigstider mellan Frankrike, England och Spanien var den (S:t Barthelemy) betydlig, genom frakt- och smyghandeln; så ock att, uti slika konjunkturer, der hafva ett skeppsreparationsvarf, försedt med master, spiror, tåg, buldan och jernredskap. Detta allt kunde vinnas uti denna porto franco, under Sveriges eganderätt och protektion, fast K. M:ts kassa, utan ersättning, finge uti långliga tider vidkännas någon kostnad till befälet, garnisonen med mera.

Hertiginnan, som under sin gemål hertigens sjukdom i mässlingen vakade öfver honom, blef ock med samma sjukdom behäftad, så ock flere af hennes hofstat; hvaruppå Konungen befallde, att ingen af hennes hof fick umgås med det Kongliga, utan hålla sig inom den pavillon, som alltid var hertigen af Södermanland och dess gemål till boning anslagen. Man fruktade smittan för kronprinsen.

Prins Georg, biskop af Lübeck, hertig af Holstein, fader till hertiginnan af Södermanland, dog hastigt af en slagattack i Eutin, i Juli månad. Hofvet anlade sorg efter denne Konungens onkel, men karusellen och nöjena blefvo ej derför inställda; Konungen ville till och med att hertiginnan skulle spela sin rol dervid, men detta skedde likväl icke.

Allt sedan Konungens hemkomst från Skåne och Finland hade karusellen utgjort förnämsta föremålet för H. M:ts tankar. Statssekreterarne, öfverhopade af deras respektiva departementers ärender, erhöllo ej ens en timma att före-

draga inför Konungen. Emedlertid gjorde H. M. en demarche vid franska och ryska hofven, i strid emot riksrådet grefve Creutz's mening, som hade en nog ledsam framgång. Konungen trodde det nemligen nödvändigt att, med anledning af sin onkels, hertigens af Holstein död, upplifva sina anspråk på Oldenburg och Delmenhorst, ehuru H. M:ts successionsrätt ej kunde blifva gällande förr, än den äldre Holsteinska branchen, regerande uti Ryssland, utslocknat. Frankrike afrådde Konungen att drifva denna affär och lät honom förstå, att dess kabinett ej kunde blanda sig i denna tvist. Emedlertid lät H. M. ej deraf hejda sig och ådrog sig af ryska kejsarinnan, genom dennas härvarande ombud Markoff, den varning, att om Konungen i Sverige skickade ett enda krigsfartyg till danska kusterna, eller på hvad annat sätt som helst företog sig någon fiendtlighet emot denna makt, vore ryska flottan och armén färdig att understödja Konungen i Danmark sin allierade, och att Kejsarinnan skulle ogerna se sig tvungen uppoffra sina känslor af vänskap och förtroende för Sveriges Konung, för att uppfylla sina traktatsenliga åtaganden och gamla förbund med Danmarks Konung.

I sjelfva verket låg hela ryska flottan armerad i Cronstadt, för att lugna Danmarks oro öfver Gustaf III:s krigsrustningar i Skåne och ordres till amiralitetet att utrusta flottan i Carlskrona, dit man hade, allt sedan våren, insmygt trupper och skaror af sjöfolk. Utrustningen i Carlskrona blef ej fortsatt och intet enda skepp lemnade hamnen.

Det var ej den första gången som ryska Kejsarinnan förde detta språk emot Sverige. Hon hade åtskilliga gånger upprepat detsamma, och likväl envisades Konungen att uttömma sina tillgångar på onödiga krigsrustningar och roade sig med att uppskrämma Danmark och att uppreta det genom förakt och sårande utlåtelser. Konungens förste statsminister grefve Creutz var rätt ledsen deröfver, men kunde ej hjelpa det.

Den 4 Oktober öfverlemnade statssekreteraren Schröderheim, till riddarhussekreteraren Bungencrona, ett med Konungens eget sigill förségladt och med egen hand påskrifvet konvolut, så lydande: *Att öppnas då det blifver fråga om*

de nya, af mig kreerade, furstars introduktion; Stockholms slott den 24 Januari 1785; datum, af den 24 Januari, tycktes utmärka, att denna furstliga promotion skolat vid den tiden kungöras. Uppå riddarhussekreterarens förfrågan, om icke denna akt borde uppå registret af hemliga akter upptagas och riddarhusdirektionen meddelas, svarade Schröderheim, att det vore K. M:ts befallning att det ej måtte ske, och ansågs i följe häraf detta depositum uti Bungencronas hand säkrare, än uti K. M:ts eget arkiv.

Emot slutet af karusellen tillkännagaf Drottningen, att en stöld blifvit föröfvad ur hennes chatull, af ett par tusen rdr, så väl i guld, som i bankosedlar. Hennes Maj:t var så litet aktsam om sitt chatull, att hon sällan tog ur dess nyckel och att det var exponeradt för kommande och gående uti hennes sängkammare. Drottningens rum på Drottningholm var mycket litet och obeqvämt, och när Drottningen ej var der inne, passerade vakthafvande officern och öfriga personer, tillhörande hennes uppvaktning, genom denna sängkammare, för att lättare kommunicera med andra rum. Konungen anbefallde noggranna efterforskningar rörande denna stöld. Poliskammaren fick befallning att söka upptäcka tjufven, och man gjorde allt det väsende som vid dylika tillfällen brukar vara vanligt; men efter tvenne dagar upphörde alla efterforskningar, på grund af ståthållarens på Drottningholm Muncks förklaring, att han hade upptäckt tjufven, att penningarne voro återlemnade, men att hans hedersord var gifvet att ej uppgifva tjufven. Detta satte hela hofvet i uppror, och synnerligen de personer, som betjenade Drottningen. Hela verlden inom hofvet ville rättfärdiga sig; misstankarne föllo på grefve Stackelberg, anställd såsom sällskapare hos kronprinsen. Han var känd såsom olycklig spelare, hvilken efter behof korrigerade sin olycka; men denna misstanke varade endast kort tid och den allmänna meningen inom hofvet stannade på kaptenen vid gardet, Sparre, förut page. Denne unge Sparre åtnjöt ej särdeles aktning, i anseende till sitt oordentliga lefnadssätt och sina derangerade affärer, samt hans otacksamhet emot sin välgörarinna Enkedrottningen, som på egen bekostnad låtit uppfostra honom vid kadettskolan uti Berlin;

likasom Sparre visat brist på tacksamhet emot sin onkel presidenten Liljenberg, som hade klädt och födt honom allt sedan hans spädaste ålder. Det var dessutom kändt att Sparre såsom page hade tagit från sina kamrater deras tillhörigheter. Detta var nog för att fästa allas misstankar på honom. Emedlertid var kapten Sparre en af Konungens mest utmärkta smekungar och var intimt förtrogen med monarkens onaturliga laster; ledsagare på H. M:ts nattliga promenader, i parken vid Drottningholm, der då voro församlade liderliga personer af *alla* slag, åldrar och kön.

Konungen tog illa upp att man vågade misstänka en af hans favoriter; men oaktadt allt hvad H. M. gjorde för att nedtysta detta rykte, erhöll det ny fart och utbredde sig i hufvudstaden och öfver allt annorstädes. Det tjenade till ingenting att Munck och poliskammaren förklarade sjelfva stölden beroende på ett missförstånd, härledande sig deraf, att Drottningen missräknat sig; man negocierade länge med Drottningen, för att hon skulle förklara att hon ingenting förlorat ur sitt chatull. Allmänheten trodde sig i allt detta se ett klumpigt försök att bortblanda korten. Konungen trodde sig, genom att aflägsna Sparre för någon tid, kunna låta hela denna sak falla i glömska. Det blef derföre sagdt, att Sparre blifvit skickad från Konungen med depecher till riksrådet grefve Ulrik Scheffer i Vestergöthland, och att han hade flera kommissioner att uträtta i provinserna. Denna resa, under en sådan årstid, förökade misstankarne och finessen blef utskrattad.

Kaptenen vid Enkedrottningens regemente, herr Ehrenhoff, som var intimt lierad med Sparre, trodde det vara sin pligt att underrätta Sparre om allt det som man berättade om honom, och afrådde honom att just nu aflägsna sig på landet, hvaraf allmänheten skulle draga ofördelaktiga slutsatser beträffande hans person. Men Sparre svarade honom, att han ganska litet bekymrade sig om det allmänna omdömet och att han ej kunde undvika att afresa. Han afreste också ganska riktigt i September månad. Han återkom till Drottningholm de sista dagarne af November, då han på ett utmärkt sätt blef emottagen af Konungen, hvaremot han mycket illa bemöttes uti hofcirkeln och hela

verlden vände honom ryggen [1]). Lifgardets kaptener framförde genom baron Liewen till Konungen deras deklaration, att de ej ville tjena tillsammans med Sparre, förr än han rättfärdigat sig, rörande denna infama affär. För att justifiera sig inför gardets kaptener, sade Sparre att det var Ehrenhoff, som vore ursprunget till det infama ryktet, och att Sparre skulle derför draga honom till ansvar. Till den ändan begaf sig Sparre till häst till Enkedrottningens regementes vaktparad och förklarade der, i officerarnes närvaro, att Ehrenhoff vore den infamaste menniska, emedan han af elakhet utspridt en för Sparre ärerörig osanning. Ehrenhoff svarade, att det ej vore i åsyn af vaktparaden, som han skulle begära upprättelse för denna Sparrens nedriga beskyllning, men att han skulle utkräfva den med värjan i handen, hvarpå Sparre svarade att han ej ville slåss mot en usling, hvarefter han gaf hästen sporrarne och aflägsnade sig.

Öfversten för regementet, Pfeif, blef uppkallad till Konungen samma dag, och fick skriftlig befallning af H. M. att Ehrenhoff skulle utstrykas ur regementets rullor och att denna befallning skulle, utan allt uppskof, sättas på regementets dagordres. Öfverste Pfeifs föreställningar kunde ej åstadkomma någon förändring till Ehrenhoffs förmån, utan denne blef kasserad utan hvarken ransakning eller dom. Ehrenhoff utmanade Sparren flere gånger skriftligen, men denne återskickade brefven ouppbrutna, med det svar, att han icke ville hafva att göra med en officer, kasserad för en infam affär [2]).

Gardets officerare, hvilka emedlertid icke voro belåtna med Muncks förklaring, tvingade Sparre antaga Ehrenhoffs utmaning, under villkor att denne infunne sig i kapten Sparres rum, att utmana eller anfalla honom. Ehrenhoff sökte förgäfves en sekundant; hela staden visste att Konungen listigt bedref hela denna sak och att den låg honom mycket om hjertat. Slutligen presenterade sig en Heiden-

[1]) Se härom hertiginnans af Södermanland bref till fru grefvinnan Piper, född Sophie von Fersen, utan datum, af år 1785; bilagan N:o I.
[2]) Se härom hertiginnans af Södermanland bref uti bilagan N:o I.

stam, före detta lifdrabant, som Sparre vunnit på sin sida, och som nu erbjöd sig blifva Ehrenhoffs sekundant. Denne antog honom, och gick följande dagen att uppsöka Sparre i dennes bostad, åtföljd af Heidenstam och af sin broder, en ung Ehrenhoff, hvilken tjenade såsom notarie i något embetsverk.

Så snart de inkommo i Sparres rum, begärde Ehrenhoff upprättelse af Sparre och erbjöd honom välja vapen. Sparre, som ej hade sin värja vid sidan, lemnade Ehrenhoff ingen tid att sluta sitt tal, men afbröt honom med det våldsammaste och lömskaste knytnäfslag mellan ögonen, och som fortsattes i hans hufvud, deraf Ehrenhoff afsvimmade och föll på golfvet, hvarefter Sparren sökte rätt på sin värja och gaf den afsvimmade Ehrenhoff, med flatan af klingan, några rapp, ehuru den olycklige var ur stånd att sig försvara [1]).

Ehrenhoffs broder reklamerade hjelp af sekundanten Heidenstam, och denne ropade på hjelp, för att hjelpa till att transportera kapten Ehrenhoff hem till hans bostad. Han sade äfven att i egenskap af sekundant ville han hafva en förklaring öfver detta Sparres uppförande och han dröjde qvar hos denne mellan fyra ögon. När Heidenstam lemnade Sparre, uppsökte han en kirurg benämnd Tel, för att låta förbinda ett värjstygn i sin arm, som han föregaf sig fått under striden emot Sparre. Men då Tel såg att denna skråma var helt obetydlig, sade han Heidenstam att detta ingalunda var förorsakadt af en värjstöt, men af en pennknif eller annat dylikt skärande instrument.

Samma dag erhöll polismästaren Siewers en hemlig befallning att uppskrämma Ehrenhoff med hotelse, att om han ej tänkte utan dröjsmål sätta sin person i säkerhet, skulle Konungen innesluta honom uti någon fästning för lifstid, emedan H. M. förnummit att Ehrenhoff tänkte hämnas. Detta injagade fruktan hos Ehrenhoffs föräldrar och hela slägt, och denne unge man aflägsnade sig och trodde sig ej i säkerhet förr än han var i Fredrikshall i Norge. Denna

[1]) En härifrån afvikande berättelse förekommer i hertiginnans af Södermanland bref till fru grefvinnan Piper, född Sophie von Fersen, utan dato, under året 1785; bilagan N:o I.

miserabla affär skulle icke här blifvit upptecknad och är ej märkelig för annat, än såsom lemnande en idé om hofvets och de Kongliga favoriternes seder.

Kort tid härefter skänkte Konungen Sparre Hedemora prestgäll i Dalarne, ledigt sedan någon tid, för att denne skulle sälja detta gäll till den mestbjudande och använda den summa sålunda erhölles att dermed betala sina skulder. Sparre sålde detta prestgäll för 4,000 rdr specie. Detta sätt att gratifiera var mycket brukligt; Konungens favoriter sletos om dylika lägenheter och alla de bästa dylika prestlägenheter gingo på auktion.

Den 30 Oktober afled grefve Creutz i Stockholm, efter endast två dagars lidande, af uppstigande gikt. Ingen menniska kunde lemna detta jordiska och de embeten hvarmed han var beklädd, med mindre saknad. Han kände att döden nalkades, redan första dagen han blef sjuk, och tillkännagaf sitt annalkande slut, till sina slägtingar och vänner, med obeskriflig tillfredsställelse och glädje. Orsaken härtill var ingalunda den, att grefve Creutz hade mindre kärlek till lifvet än menniskor i allmänhet; men han gnagdes af bekymmer öfver den plats han innehade så nära Konungen, der han utstod all den förödmjukelse och alla de förtretligheter som skulle väcka förtviflan i hjertat hos en upplyst medborgare, hvilken lifligt fästat sig vid sitt fäderneslands väl.

Konungen syntes mindre sakna Creutz för den tillgifvenhet han hade för honom, än för det embarras hans ersättning skulle förorsaka H. M. Försynen förkortade grefve Creutz's dagar helt à propos. Denne gode och hederlige man, skuldsatt öfver öronen, plågades både af sina fordringsegares förföljelser och af att se sig i ett absolut beroende af Konungens välgerningar, hvilket generade honom uti hans åtgöranden och politiska verksamhet. Han såg, med fruktlöst bekymmer, i alla delar af styrelsen, en anda af despotism, oordning och förtal gräfva Sveriges graf. Han hörde sina medborgares röst reklamera förste ministerns förord och råd inför deras herre, och han kunde ej säga dem att hans kredit och inflytande hos Konungen var nästan intet; att Konungen ej lyssnade till ett godt råd

och att, fördjupad i vällust och nöjen, han hvarken hörde eller trodde på någon. Allmänheten är vanligen benägen att på ministarne skylla Konungarnes misstag, laster och svagheter, hvilkas tyngd träffar folk och land. Grefve Creutz kunde icke undslippa hvarken granskning eller klander; han erfor deraf en häftig sorg, som rubbade hans helsa, i öfrigt ganska vacklande, och lät honom önska sig att få dö, såsom det enda botemedlet emot hans plågor. Under ett besök som grefve Creutz gjorde hos mig på Ljung, under Augusti månad, anförtrodde han mig sina bekymmer och sin önskan att få sluta sina lidanden. Han hade en tacksam själ; han älskade Konungen, och fällde känslofulla tårar öfver honom och fäderneslandet. Grefve Creutz's arfvingar gjorde sig arflösa efter honom, i anseende till skulderna, hvilka vida öfverstego värdet af hans lösörebo. Konungen inlöste detsamma och åtog sig betalandet af hans skulder. Han afslöt kontrakt rörande hyran af Creutz boning, hvilken blef bibehållen helt möblerad, för att der emottaga hans efterträdare.

Den bekante vinglaren Simmingsköld hade, efter sitt afvikande från Stockholm, drifvit omkring i Tyskland med vanliga utvägar af äfventyrares lögnaktiga uppgifter. Han hade tillnarrat sig något penningar i Rostock, vid hofvet i Strelitz, vid sachsiska och brandenburgska hofven, der han presenterat sig, såsom varande uppdragen af Sveriges Konung att göra uppköp af taflor och antiqviteter samt göra historiska upptäckter. Under dylika föregifvanden blef han temligen väl emottagen öfverallt, äfven i Dresden, der han hade den fräckheten att presentera sig. Men som det felades honom medel, och då han åtskilliga gånger tillskrifvit sina intima vänner statssekreteraren Schröderheim och öfverstekammarjunkaren baron Armfelt, för att utverka sig en för hans lefnadsbehof tillräcklig pension, utan att af dem erhålla något svar, gjorde han ett hotande försök, i det han tillskref Schröderheim ett bref, deri han yttrade, att om Konungen ej gåfve honom den pension han begärt och som han behöfde, skulle han utgifva på trycket till allmänheten en bok, med alla de hemligaste anekdoter rörande Konungens person, hans hof, favoriter och beträffande Sve-

rige. Denna hotelse förorsakade H. M. och de favoriter, som voro delaktiga i Simmingskölds bedrägerier, en otrolig oro. Konungen negocierade i Sachsen att Simmingsköld blef fängslad; Churfursten lät arrestera honom under Leipzigermessan och inneslöt honom på Königsteins fästning, ett statsfängelse, derifrån man hvarken rymmer eller slipper lös. Simmingskölds fordringsegare begärde hos Konungen lejdebref för honom, på det han måtte komma hit för att upptäcka förfalskaren af de efterhärmade namnteckningar, som i hans skuldförbindelser förekommo; H. M. lofvade gifva befallning åt sina ministrar, för att efterforska hvar denne Simmingsköld uppehöll sig. Saken blef dervid; ty de personer, som voro intresserade att dölja hela denna affär, voro allt för väl anskrifna hos Konungen för att ej finna utvägar att cachera alla dessa horrörer i mörker och glömska.

Baron Josias Cederhjelm hade i flera år fört en process emot sin socken uti Nerike, der dess gård Segersjö är belägen, angående eganderätt till ett sockenmagasin af några hundrade tunnors förmögenhet. Denna sak hade socknen vunnit, uti alla instanser, ehuru baron Cederhjelm hade tvenne gånger, uppå förmenta, nya skäl, fått K. M:ts resningsutslag. Cederhjelm hade ock låtit den sista hofrättens dom vinna laga kraft. Icke dess mindre fann han konjunkturen favorabel, genom sin måg öfverste Montgommery, samt sin kusin baron Cederhjelm, major vid dragonerne, hvilka förmådde att Konungen utfärdade ett bref till Svea hofrätt, innehållande att hofrätten skulle skyndsamt afdöma Josias Cederhjelms process, emot socknen dess vederpart, och tillika ordres till landshöfdingen, att genast sätta Cederhjelm uti besittning af det socknen tilldömda magasinet. Denna oformliga befallning, som störtade all laglig ordning och säkerhet, uppväckte hofrättens och alla domares bestörtning. Hofrätten uppkallade Cederhjelm och frågade honom hvad process han hade odömd i hofrätten? Cederhjelm förklarade sig icke ega en odömd sak i hofrätten, men att K. M:ts bref gaf anledning till nytt upptagande af dess process om sockenmagasinet i Lännäs socken. Af allt detta uppkom ett så allmänt missnöje och klagan, öfver osäker-

het uti lag och besittning, att H. M:t, uppå justitie-kanslärens föreställning, återkallade brefvet till hofrätten och orderna om immission till landshöfdingen. Om intet akterna vittnade, skulle man knappt kunna tro att en upplyst Konung kunde, genom oeftertänksamma gunstlingar, förledas till så svåra inbrott emot lag och allmän säkerhet, och hvilka under de despotiska regeringar, då Konungens vilja är ensam lag, icke ens ega rum.

Konungens omåttliga smak för prakt och byggnader, förde H. M. uppå den tankan att bygga ett lustslott uppå en backe, som fordom riksrådet Creutz' arrenderade af grefve Barck, såsom egare till Bergshammar, lydande såsom torp under Ulriksdal. Denna backe, med en liten äng och med några ekar beväxt, kallade grefve Creutz sitt Tivoli. Konungen öfvergaf tankan att bygga, som ämnadt var, ett *Casino* uppå Haga; utan i dess ställe ville han göra en ny anläggning vid Tivoli, ändrade denna sedan och köpte Brahelund, att der lägga den stora pavillonen, såsom en reträtt för H. M.; men som härtill fordrades penningar och dessa ej voro så för handen, föll H. M. uppå den tankan att sälja Ekolsund och använda detta kapital till sin nya byggnad. En rik handlande, Seton benämnd, af gammal skottsk adelig börd, köpte Ekolsund för 120,000 rdr specie; men då dess köpebref skulle utfärdas bjöd Konungen furst Hessenstein att underteckna köpet såsom vittne. Furst Hessenstein förklarade sig icke kunna teckna annorledes, än med reservation; emedan han trodde sig ega anspråk på detta gods, som blifvit honom olagligen afhändt af hans förmyndare under Hessensteins omyndiga år; hvaruppå Konungen svarade, att denna saken intet hindrade fursten att bevaka sin rätt, hvilket vore billigt, och äskade Konungen intet att han skulle uppoffra sin rätt, om den vore laglig. Furst Hessenstein reste samma dag från Drottningholm till staden, och sedan han någon tid letat uti gamla handlingar, fick han reda på sin faders, Konung Fredriks originala donationsakt, att såsom fideikommiss besitta Ekolsunds gods, son efter son. Han fick ock tillika reda på de handlingar, som intygade att Konung Fredrik, dess herr fader, afstått till Kronan alla dess egande hessiska fordringar, med undan-

tag af några och åttitusen rdr banko, för hvilken summa Ekolsund blef förpantadt uti Konung Fredriks hand, emedan detta gods var en dominal-egendom, som icke kunde från Kronan abalieneras på annat sätt; hvilket allt Riksens ständers protokoller och bref vid riksdagen 1742—43 intyga. Bouppteckningen bevisade ock att fru riksgrefvinnan Hessenstein född Taube, furstens moder, varit i besittning, under sin lifstid, enligt Konung Fredriks fideikommiss-donation, af Ekolsund, och att, efter hennes död, furst Hessensteins förmyndare, presidenten Broman, under förvaltning haft detta gods. Häremot hade Konung Gustaf III besittning, under några och 30 år, af detta gods; men intet köpebref, uppbud eller fasta att framte, icke heller Konung Fredriks skriftliga eller muntliga, långt mindre Svea hofrätts samtycke till den afhandling, hvilken olagligen presidenten Broman, såsom förmyndare, träffade med dåvarande kronprinsen Adolf Fredrik år 1747, och hvarigenom detta gods blef köpt för 100,000 plåtar, för den då i vaggan liggande prins Gustaf, af hvilken summa 75,000 plåtar användes till Tynnelsö, för furst Hessensteins räkning. Konungens besittningsrätt bestod uti ett rådkammarens protokoll, som intygade — af d. v. riksrådet Tessin, kanslipresident och den unge prinsens guvernör, muntligen uti rådsprotokollet infördt — att Konung Fredrik samtyckt till Ekolsunds försäljning till prins Gustaf; ehuru intet skriftligt härå fanns af Konung Fredrik, hvilken ej heller egde rätt att afhandla om en egendom, den han med varm hand skänkt och som redan genom arf var gången uti annan hand; och att rådkammaren, genom extractum protocolli, gifvit detta Riksens ständer tillkänna, hvilka härvid intet haft att påminna. Dessa voro grunderna till Konungens eganderätt, hvartill kom, att furst Hessenstein låtit så lång tid framfara, utan att något klander anföra.

Ehuru Konungen hade förklarat furst Hessenstein, att han ingalunda ville hafva någon uppoffring å dennes sida, och att han ej skulle illa upptaga, om furst Hessenstein reklamerade sin rätt och sitt gods, tog likväl H. M. ganska illa denna affär och lät uppsätta ett *faktum*, för att prevenera allmänheten, och advocerade på ett ogrannlaga sätt i

sin umgängeskrets och vid bordet emot Hessenstein, som ej afgaf något svar på detta faktum.

Konungen föreslog fursten välja kompromissarier, för att döma denna sak. Furst Hessenstein antog detta förslag. Konungen valde hofkansleren grefve Wachtmeister och baron Ruuth; furst Hessenstein hade svårt att finna några; fruktan för Konungen afhöll lagkarlarne. Emedlertid lyckades han erhålla revisionssekreteraren Kinnimund och kammarrådet Botin.

Man väntade att processen skulle afslutas genom kompromissarierne, såsom vanligt är, när man vidtager sådan utomordentlig åtgärd, för att undvika chikaner och afkorta rättegången, samt visa sin goda vilja att förlikas — men det blef annat af: hofkanslären förklarade att Konungen ej tillät kompromissarierne att utlåta sig öfver annat än naturen af fideikommisset Ekolsund, och detta tribunal förklarade att detta gods ej kunde anses såsom ett fideikommiss, utan som en fastighet ärfd efter grefvinnan Hessenstein. Furst Hessenstein protesterade emot detta utslag, ehuru fåfängt. Tvistemålet förvisades till vanlig domstol och passerade genom häradsrätt, lagmansrätt och hofrätt. Furst Hessenstein förlorade öfver allt, men hvarje domstol hade så olika åsigter om furstens rättigheter, att domarne, när de jemfördes med hvarandra, voro motsägande rörande grunden för utslaget. Det var påtagligt att domrarne handlade par courtoisie i denna sak. Alla akterna blefvo tryckta och rättegången slutades ej förr än i Maj månad år 1786.

Furst Hessenstein var ej den förste enskilde, som förlorade sin sak emot sin Konung; men han kunde ej vänta sig blifva utsatt för H. M:ts dåliga lynne och missnöje; att blifva utesluten ur Riksrådet, äfvensom från H. M:ts umgänge och dess soupéer, så mycket mindre, som Konungen ganska väl kände den orättvisa och laglöshet, som furst Hessensteins förmyndare utöfvat i samråd med Konungen och Drottningen, Gustaf III:s föräldrar. H. M. var derom så väl underrättad, att han sade mig, under loppet af rättegången, att han ej kunde förneka att furst Hessenstein var ett oskyldigt offer för sina förmyndare samt för Drottningens och grefve Tessins intriger, och att af den summa,

600,000 daler, som Riksens ständer betalt, hade Drottningen lånat hälften, som aldrig blifvit betald åt furst Hessenstein, men utgifven för den resa d. v. kronprins Gustaf gjorde till Paris 1770. Jag svarade, att som jag mycket väl kände till anekdoterna beträffande denna affär, kunde H. M. ej utan samvetsskrupler undgå att på ett eller annat sätt lemna furst Hessenstein ersättning derför; att då det ej vore rätt att låta fursten förlora godset Ekolsund och den hypoticerade summan, samt den hvarmed köpet gjordes, vore ingen mera skyldig att godtgöra sina föräldrars misstag än H. M. deras son; att i det H. M. betalade fursten de 600,000 dalerna syntes det mig att H. M. utöfvade en handling af rättvisa och ära.

Jag väntade ej det svar Konungen härpå afgaf: *Det är sannt* — sade han — *att furst Hessenstein är berättigad till ersättning, men denna ersättning måste lemnas den Hessiska familjen; ty hvad mig beträffar, så besitter jag Ekolsund med full eganderätt, likasom de kontanta fonderna, som min mor återlemnat mig.*

När man hågkommer att Hessiska huset uppoffrade alla sina anspråk på de summor det lånat Carl XII genom d. v. landtgrefven af Hessen, Fredrik, sedermera Konung i Sverige, för att kunna disponera öfver Ekolsund år 1743 — hvars värde var vida under hvad som afstods — så faller man sannerligen i förvåning öfver att en monark, som gör anspråk på att kallas rättvis och storsinnad, kan framställa åsigter så oförståndiga och ovärdiga!

Sedan rättegången passerat tvenne instanser, dervid furst Hessenstein förlorade sin sak, appellerade fursten till Svea hofrätt, der han hade samma öde. Vid hvarje domstol dömdes till Konungens fördel, och fursten, som förutsåg att hans sak var underkastad Konungens vilja, fullföljde icke densamma till Rådet.

Konungen förlängde sitt vistande vid Drottningholm detta år, så mycket han kunde. Han delade veckan mellan Drottningholm och Svartsjö, och vistades Thorsdagar, Fredagar och Lördagar på det sistnämnda stället, åtföljd af två eller tre damer och sina smekungar; H. M. återkom till Drottningholm på Söndagen. Alla damer och herrar, hvilka

ej genom tjenstgöring tillhörde hofvet och ej vistades der annars än då de voro inbjudna, drogo sig tillbaka, emedan man ej der kunde uppehålla sig för kölden då detta sednare lustslott ej var anordnadt annat än för sommarsejour. Ledsnad herrskade vid hofvet; emedlertid envisades Konungen att qvarstanna på landet ända till dess snö och is hotade afbryta all förbindelse med staden, så väl till lands som sjöss [1]).

Den 8 December inflyttade Konungen med hofvet till hufvudstaden, till stor glädje för Drottningen. H. M. blef nu sysselsatt med att ordna sina föregifvet antika statuer, som han köpt uti Rom, samt att låta försköna sina rum i första våningen å Kongl. slottet. Dervid togs i anspråk galleriet och hela filen af rum, som utgjort hans herr faders bostad. Alla taflor af olika mästare, från husgerådskammaren och lustslotten rangerades derstädes; men med undantag af fem eller sex originaler, voro alla de andra icke värda äran, som skedde dem, att placeras i ett Kongligt målningsgalleri.

Favoriten baron Armfelts våning, hvarpå Konungen slösat så mycket arbete under 2 års tid, och för hvars tillökning med rum H. M. låtit flytta sitt kansli, hade lyckats bättre; ehuru med en mindre praktfull möblering, utgjorde denna våning sammanlagdt 16 rum; man fann den mycket disproportionerad emot Drottningens våning, som ej utgjordes af mer än 7 rum för hennes person, små och entresolerade, med rum för kammarfruar och kammartjenare deri inbegripet. Drottningen var deröfver icke mindre förargad än allmänheten, och detta så mycket mera, som Konungen, henne ovetande, borttagit två rum som hon hade för sin räkning i entresoln och som Hennes Maj:t reklamerade med ifver och smärta. Förtjusningen öfver baron Armfelt och hans nya våning, föranledde Konungen att der låta servera sig sin souper alla qvällar, i sällskap med 2 eller 3 damer och gunstlingar, i allt 16 personer, emedan matsalen ej rymde ett större antal. Drottningen och prinses-

---

[1]) Se härom vidare hertiginnans af Södermanland bref till fru grefvinnan Piper, född Sophie v. Fersen; dateradt Drottningholm d. 16 Oktober 1785; bilagan N:o I.

sorna voro derifrån uteslutna. Dessa slags soupéer fortsattes under hela vintern, när H. M. var i staden, som var ganska irreguliert, emedan han passerade större delen af vintern uti sin lilla pavillon af trä vid Haga, der ej fanns utrymme för mer än honom sjelf och hans uppvaktande officerare, samt en matsal för 18 personer. Denna sednare sejour var den mest obeqväma för alla dem som skulle uppvakta Konungen, emedan der hvarken fanns bostäder, stall eller vagnshus för stallet och livréet, som under smällkalla vintern måste tillbringa tiden under bar himmel uti snödrifvorna!

Den uti Finland inrättade passevolanskassa var ännu ej införd uti Sverige. Öfverste Toll, Konungens ende rådgifvare och styresman för arméen, yrkade mycket uppå denna inrättning, och Konungen trodde att denna kassas inrättande på de indelta regementena, med hvilken soldat och ryttares föda och underhåll skulle vid möten och excercisläger bestridas, medförde en oumbärlig nytta och förbättring uti arméen. Men som den stridde emot knektekontrakten, ja äfven emot Regeringsformen, så kunde den ej annorlunda ega rum, än genom frivilligt samtycke; enligt herr Tolls mening, utan afseende på Regeringsformen. Konungen beslöt för den skull att afsända sin öfveradjutant baron Klingspor tillika med öfversten grefve Hamilton för Elfsborgs regemente, öfversten baron Carl Strömfelt för Kronobergs regemente och öfversten grefve Schwerin för Jönköpings regemente, att, jemte landshöfdingarne i de respektiva länen, sammankalla rotehållarne och öfvertala dem till passevolanskassans inrättande, till belopp af 11 daler silfvermynt afgift årligen på hvarje rote. Uti K. M:ts ordres stod väl, att detta icke annorlunda än genom frivilligt begifvande skulle verkställas; men den hemliga instruktionen var af annan beskaffenhet. Åtrån hos herr Klingspor, landshöfdingar och öfverstar att behaga Konungen och en klenmodig räddhåga för konungamakten verkade, att de sammankallade rotehållarne i hvarje provins blefvo strängt hotade med Konungens onåd och hämnd, om de nekade till K. M:ts proposition; och då detta oaktadt rotehållarne yrkade att blifva bibehållna vid sina kontrakter och en stor

del af adel och ståndspersoner, genom memorialer, gåfvo deras afslag tillkänna, blefvo deras memorialer och tankar icke aktade och uppläste; protokollerne falsifierades och rapport insändes, att dessa tre regementens rotehållare med glädje och tacksamhet emottagit K. M:ts nådiga proposition, hvarefter följde K. M:ts befallning till verkställighet. Ett så laglöst och obilligt förfarande uppväckte ett allmänt missnöjes rop, hvilket ej annat verkade än att Konungen med onåd bemötte den delen som protesterat häremot. Bland dem var presidenten grefve Liljeberg, hvilken var nog feg och löstänkt för att någon tid derefter återkalla sitt ingifna memorial.

Ehuru stött än Konungen var öfver det afslag han fick i Holland på sin proposition att blifva mediatör i tvisten mellan Kejsaren och Holland, syntes H. M. deröfver mindre känslig än öfver den förargelse Kejsarinnan i Ryssland yttrade öfver Konungens uppträdande för att låta gälla sina rättigheter på Oldenburg och Delmenhorst. H. M. trodde sig kunna lugna Kejsarinnan genom ett artigt och vänskapligt egenhändigt bref; men Kejsarinnan besvarade detsamma endast genom sin minister och i ganska litet tillfredsställande ordalag. Från denna stund upphörde den enskilda brefvexlingen å båda sidor. Konungens lifliga imagination hänförde honom alltid att deltaga uti alla europeiska tilldragelser och inblanda sig uti alla dylika affärer; deraf hände att han, i alla hof, ansågs såsom en orolig och bråkig furste, hvilken man misstrodde.

Uti Oktober månad sammanträdde bankorevisorerne och funno Bankens tillstånd, emot förmodan, till en betydande mån förbättradt, och befans att bankens redbara behållna kapital vid 1785 års slut var 2,237,740 rdr större än vid 1783 års bokslut. År 1785 var bankens utelöpande sedelstock 5,534,950 rdr och utgifvet speciemynt 4,600,602 rdr; hela cirkulationen sammanslagen 10,135,520 rdr. Så stor penningestock hade Sverige aldrig egt sedan monarkiens början, icke heller så stor behållning uti sedlars realisation; hvilket allt var en lycklig följd af Riksens ständers författning vid riksdagen 1778.

Ostindiska kompaniet hade en betydande motgång detta år, uti det att deras tvenne hemförväntade skepp hade förlorat passadvinden och blefvo vinterliggare uti China. Orsaken härtill var, att de året förut blefvo för sent utredda och afgingo ej ifrån Götheborg förr än uti slutet af April. Häraf uppkom en alteration, så uti handels- som vexelrörelsen, så väl uti Götheborg, som uti flera Sveriges handelsstäder.

Den ovanliga missväxt som trenne år efter hvarandra plågat Sveriges landtbrukare, hvilken till en del blef lindrad genom inemot 900,000 tunnor säd, som statssekreteraren Liljencrantz införskrifvit, på utrikes upplånta kapitaler i Holland, hade väl uppehållit kursen, emedan Liljencrantz gaf sina vexlar uppå Börsen à 48 skilling specie för Hamburger banko. Men då detta kapital var utgånget, och inga växlar af ostindiska handeln voro att tillgå, så stegrades kursen, genom de vanliga orsaker, som en otillräcklig tillgång uppå vexlar och grossörernes egennytta pläga åstadkomma. Fattigdomen uti landet blef härigenom så mycket mera betungande, som vexelns stegring blef en orsak till nödvändighetsvarornas högre pris. Konungen lät, uti Januari månad, utgå ett cirkulär [1]), som upplästes på alla predikstolar, angående spannmålsbristen, hvilket egentligen intet annat innehöll, än förmaning till bättre hushållning och landets uppodling, emedan H. M. hvarken kunde eller ville hädanefter af statsmedlen förse landet med säd. Härmed var jordbrukaren icke tröstad eller tillfredsställd, då den i flera år honom åkomna missväxt härrörde af en ovanlig och för sädesväxten förstörande väderlek.

---

[1]) Tryckt under titel: "Herrar komiterades öfver spannmålsanstalterne circulaire till landshöfdingarne, angående föreställningars görande till innevånarne i länen, i afseende på spannmålsbristen m. m., daterадt den 11 Januari 1786"; högst märkligt både till form och innehåll och målande tidens seder och hvad vederbörande *skulle* tänka om styrelsen.

27:de Kapitlet.

Januari—Maj 1786.

Misshälligheter mellan Konungen och Drottningen; explikationer med anledning häraf. — Operan *Gustaf Wasa*. Anmärkningar dervid. — Negociationer med Frankrike och Holland. — Konungen reser till Upsala. H. M:ts plan att göra Schröderheim till erkebiskop. — Konungen köper Brahelund för att der uppföra Haga stora slott. — Kommersekollegii relation om fabriker och handaslöjder. — Vitterhets- och Svenska akademierna instiftas. — Svenska akademiens första sammankomst. — Konungen beslutar hålla riksdag. Förberedelserna dertill hemlighållas. Rådkammaren erhåller del af Konungens beslut. — Grefve Oxenstjerna och baron De Geer dela sig emellan kanslipresidentsembetet. — Grefve Oxenstjernas lefnadssätt i tjensten. — Riksdagspublikationen kungöres i landsorterna. Missnöjet häröfver. Riksdagsmannavalen. Konungens samtal med grefve Fersen om den blifvande riksdagen. — Landtmarskalks och talmäns utnämnande. — Konungens klubbar för ständerna. — Omdöme om landtmarskalk och talmän. — Fersens råd till landtmarskalken. — Adelns inskrifning uti riksdagsmatrikeln. — De ofrälse ståndens legitimation.

Nyårsdagen tillbringades utan någon ceremoni vid hofvet. Konungen qvardröjde med ett högst fåtaligt sällskap vid Haga, i sitt dervarande eremitage, och Drottningen såsom vanligt, uti en mycket liten krets, i sina rum på slottet. Misshälligheterna mellan dessa båda makar tilltogo mer och mer, till den grad, att när Konungen gaf souper i staden, hvilket skedde alla aftnar när theater gafs, kom Drottningen aldrig dit, ehuru hon var inbjuden eller averterad i Konungens namn. Drottningen gjorde anspråk på att uti Konungens hof, der den strängaste etikett i öfrigt rådde i allt hvad beträffade hennes person, hon äfven skulle hafva rätt att fordra en dylik, och att — då hon, allt sedan sin ankomst till Sverige, varit ansedd såsom en fremling vid hofvet i Stockholm — hon ock gjorde anspråk på att blifva inviterad till Konungens soupeer af någon af Konungens adliga uppvaktning, och ej endast averterad genom en garderobslakej och af sina kammarfruar. Hon var derföre fast besluten att ej infinna sig vid Konungens soupeer, ej

heller visa sig vid courdagar, med mindre man tillfredsställde henne i detta afseende; äfvensom hon fordrade att man återlemnade de två små entresolerade rum, som man tagit ifrån henne utan hennes medgifvande. Konungen bekymrade sig intet härom; Drottningen syntes ej vid Konungens soupeer under två månaders tid. Men när Drottningen föregaf en hufvudvärk och visade sig hvarken på den allmänna courdagen ej heller vid *le grand couvert*, blef Konungen oroad öfver den allmänna skandal detta skulle förorsaka. Han använde den vanliga vägen för underhandlingar, det vill säga sin stallmästare Munck och Drottningens favorite friherrinnan Manderström, ehuru allt fåfängt. Drottningen lät säga Konungen, att hon ej älskade ambassader, och att, lefvande under samma tak, gjorde hon anspråk på att ej behöfva ingå i explikation med någon annan än Konungen sjelf och muntligen. Denna explikation egde rum, efter flera fåfänga försök å Konungens sida, att undvika densamma. Drottningen yttrade sig bestämdt och ganska lifligt öfver Konungens opassande uppförande emot henne. Konungen gaf vika och det blef öfverenskommet att Hennes Maj:t skulle blifva inviterad till soupeerna samt på dagar då dineer eller fester gåfvos, genom en kammarjunkare, samt att de två rum som man tagit från henne skulle henne återställas. Men som Drottningen förgätit fixera en bestämd dag för denna öfverlåtelse, eluderade Konungen verkställigheten. Drottningen återtog sin plats vid Konungens soupeer och på courdagarna, och brouilleriet blef plåstradt för någon tid.

Sedan sex år tillbaka arbetade Konungen att gifva på svenska operan skådespelet *Gustaf Wasa*. Den orimmade texten var af H. M. och hade blifvit öfverförd på vers af Kellgren; musiken dertill var komponerad af Naumann, kapellmästare hos kurfursten af Sachsen. En fransk målare, Despréz, som Konungen hade engagerat i Rom såsom dekorationsmålare för sin opera, och som ej förstod theaterdekorationer, ehuru han var tecknare, hade förorsakat Konungen en utomordentlig kostnad för detta skådespels uppsättande. Dekorationerna voro praktfulla, men utan perspektiv, mörka och smaklösa; dessutom många dekorations-

förändringar och smådetaljer som ingen effekt gjorde. Despréz hade en oordnad inbillning, och för att på theatern kunna inskjuta kulisser och andra föremål, måste man nedrifva den yttre muren och göra en ny ingång af några och tjugo alnars höjd, samt afskära kommunikations-korridoren mellan aktörernes och aktrisernas loger.

Pjesen gafs första gången den 21 Januari. Det ämne, Konungen deri behandlade, lockade en utomordentlig mängd menniskor, under alla representationerna, som fortforo ända till Juni månad. Det fanns vackra stycken i poesien, ehuru slutet af sista akten var platt och ganska tråkigt. Verserna voro goda, musiken ojemn och i vissa delar svag, baletterna dåliga. I det hela tagit hade denna pjes varit bättre såsom dram. Den behagade likväl nu svenska allmänheten mycket, ehuru denna var en inkompetent domare öfver musik och opera. Men denna allmänhet fann många dekorationsförändringar, kanonad, fartyg, Stockholms gamla befästning, gevärssalvor och bataljer, deri Danskarne blefvo besegrade och tillfångatagne. Denna pjes kunde icke behaga Drottningen, emedan en af hennes förfäder blef deri ganska illa behandlad; emedlertid hade Konungen på allt sätt bemödat sig att låta ingenting i pjesen insmyga sig, som kunde stöta danska hofvet. Han hade sauverat åt Christian II, ehuru tyran, hela en monarks värdighet, och formerat en ganska vacker role åt Severin Norrby, som der uppträdde såsom en hjelte, utmärkt genom sin dygd och sin välgörenhet. Konungen hade för denna sin opera imiterat engelska tragedien Richard III. Någon var nog indiskret att fråga Drottningen huru hon tyckte om denna opera, då hon svarade: *Mycket bra; jag är nu mera icke Danska, men tillhör Sverige helt och hållet.*

Frankrike och Holland voro nära förbundne genom en offensiv och defensiv allians. Sveriges Konung bemödade sig på allt sätt, att blifva delaktig i detta förbund; det var sedan länge han arbetade derpå, utan att närmare undersöka, om det offensiva förbundet var lämpligt för Sverige, i betraktande af dess ställning till Ryssland och Danmark, och om Sveriges krafter och handelsintressen skulle finna sig väl af att invecklas i alla de brouillerier, som kunde

uppstå mellan England, Frankrike och Holland, med anledning af herraväldet på hafvet och på kontinenten af Indien och Amerika. Det var fåfängt att Konungen envisades; Holland och Frankrike vägrade Sveriges deltagande, emedan de kände Konungens oroliga lynne, och emedan han allt för mycket yppat sin önskan att föra krig emot Danmark och rubba det system af fred, som Frankrike adopterat. Man betraktade derföre denna accession såsom obeqväm och bråkig och ledande till att inveckla Frankrike och Holland uti Danmarks tvister, deri de funno intet intresse.

Under Februari utkom Kongl. Maj:ts kungörelse, som gaf allmänheten tillkänna, att stadsprivilegier voro förunnade Kaskö uti Wasa län. Hvad nytta som härigenom landet tillskyndas, kan tiden uppdaga; men med de flesta af Sveriges småstäder har så tillgått: af en god och nyttig by har man tillskapat en oduglig och fattig stad; det ankommer uppå ställets belägenhet och tillgång på commerçabla effekter.

Statssekreteraren Schröderheim började ledsna vid sin trägna och mödosamma tjenst, hvilken ådragit honom fiendskap och förtal, genom all den orättrådighet, oordning och egennytta, som uti dess departement föröfvades, fast en del deraf tillkom utan hans befordran och vållande. Han fruktade, icke utan grund, att öfverste Tolls och stallmästaren Muncks förtrolighet med Konungen skulle tillskynda honom onåd, och yrkade för den skull, det H. M. ville befordra honom till någon honom anständig syssla. Dertill föreslogs erkebiskopssätet i Upsala, hvilket, med en tillökning af några prebendepastorater, kunde gifva Schröderheim en inkomst, svarande emot dess behof och frikostiga lefnad. Denne mannen fick omåttliga penningar genom sin statssekreteraresyssla, tog oförskämdt hvad han kunde få, men slösade bort allt genom sin och sin hustrus omåttliga och öfverflödiga lefnad. Konungen gillade denna plan och fann att då, inom två år, baron Taube, löjtnant vid Westmanlands infanteri, kunde blifva biskop, så kunde på lika grund en statssekreterare blifva erkebiskop.

Uti detta afseende företogs resan till Upsala, men under förevändning att H. M. ville uti domkyrkan utse en plats till en konungagrafs byggande. H. M. var beledsagad af ett litet antal hofmän och statssekreteraren Schröderheim, och uppehöll sig der tvenne dagar; besökte konsistorium; bevistade en akademisk lektion uti Auditorio Gustaviano; trakterade alla dagar erkebiskopen och konsistoriales. Icke dess mindre ville icke erkebiskop Menander låta öfvertala sig att begära en vikarius för sin ålders skull, och alla ecclesiastici uti Upsala ville icke heller beqväma sig till denna plan. Schröderheim återkom med Konungen med oförrättadt ärende tillbaka, och fann orådligt att låta prestviga sig, då denna plan hade ett vidt utseende och ankom uppå hela Rikets konsistorier, som här egde rätt att rösta. Dessutom fruktade han att, genom tidsutdrägt, hända skulle att Konungen fölle på en annan tanka, och då vore Schröderheim illa belåten med prestkragen.

Sedan H. M. länge öfverlagt om den tillämnade byggnaden uppå en backe vid Bergshammar, som riksrådet grefve Creutz gifvit namn af Tivoli, och dertill låtit förfärdiga en plan af några och sextio alnar qvadrat, fann H. M. att platsen var för liten emot byggnaden. För den skull köptes Brahelund och anstalt gjordes, genom stallmästaren Munck, till den derstädes tillämnade byggnaden. Ehuru stallmästaren Munck var okunnig uti arkitekturen och Konungens öfverhofintendent baron Adlercrants var en allmänt känd och erfaren arkitekt, blef dock åt Munck uppdraget att besörja om alla K. M:ts byggnader och trädgårdar så väl vid Drottningholm som Ulriksdal, Carlberg och Haga. Men som ingen under Konung Gustaf III:s regering gjorde sin tjenst, utan förrättade annat embete, så uppväckte denna ovanliga anstalt ingen uppmärksamhet.

Införseln af lurendräjerier samt andra fremmande tullbara varor hade i flera år märkligen tillvuxit, hvaremot tillverkningar af fabriker och egna handaslöjder årligen så aftagit, att för en del deraf en fullkomlig undergång stod att befara. Tullspecialerna visade ock att Sveriges utgående effekter ej svarade emot importerne, utan salderades med en omåttlig underbalans. Kommerse-kollegium trodde,

sin pligt och nit likmätigt, att härom inkomma med rapport till K. M. och med en deröfver upprättad tabell, hvilken ock uti K. M:ts konselj blef föredragen. Men denna patriotiska tanka blef så illa emottagen att, utan öfverläggning härom, Konungen befallte att den skulle till kommerse-kollegium återsändas och kollegium antydas att detta memorial förstöra, och döda uti dess protokoller allt hvad härom under kollegii öfverläggning kunnat inflyta. Alla upplysta patrioter beklagade, med kommerse-kollegii ledamöter, att ett så vigtigt ämne fann hos Sveriges regent en så känslolös kallsinnighet.

Vitterhets-akademien, instiktad af drottning Lovisa Ulrika år 1753 hade, sedan några år tillbaka, fallit i glömska. H. M. hade tagit afsmak för densamma. Obeständighet och afsmak äro monarkers och prinsars lefnads bundsförvandter, och de sista åren af salig Enkedrottningens lefnad fördystrades af det olyckliga brouilleriet med Konungen hennes son, till den grad, att hon intresserade sig för ingenting. Konungen använde ledigheten, som ett tillbakadraget lefnadssätt på Haga skänkte honom, att uppgöra ett nytt reglemente för denna akademi, att föröka ledamöternes antal, att gifva denna stiftelse mer glans, genom ceremonielet vid dess sammankomster och en ny, dekorerad samlingssal i det gamla kungshuset, före detta Wrangelska palatset. Statskontoret blef flyttadt för att lemna plats för denna akademi. Enkedrottningens byst, såsom stiftarinna, blef der uppställd.

Hedrande sålunda sin fru moders litterära minne, glömde Konungen likväl icke sig sjelf, och instiktade en ny akademi benämnd *Svenska akademien;* denna imiterade Academie françoise i Paris, inrättad af kardinalen Richelieu, under Ludvig XIII:s regering, med den enda åtskilnad att ledamöternes antal var mindre och endast bestod af 18 personer. Konungen var akademiens skyddsherre och utnämnde ledamöterne; riksråderne Carl Scheffer, grefve Höpken, grefve Herrmansson och jag (Fersen) voro bland deras antal. Jag hade mycket önskat att ej dervid blifva ihågkommen; krigareyrket, som jag valt allt sedan min ungdom, och statens tjenst hade gjort mig föga lämplig för det

akademiska ståndet, samt att deltaga i arbetet på en ordbok och en språklära. Men H. M. yrkade mycket derpå, på det att bekanta namn skulle skyldra i spetsen för hans nya stiftelse.

Förnämsta föremålet för denna akademi var att rensa och perfektionera modersmålet, samt rikta det med ord, termer och rim för poesien, hvarpå det var fattigt; äfvensom gifva åt allmänheten en språklära och en ordbok, som totalt fattades.

Sedan H. M. delgifvit Riksrådet sin vilja, hvaremot denna korps hade intet att invända och som blef inregistrerad i protokollet, sysselsatte han sig med öppnandet af seancerna, som utsattes till den 3 Mars för Vitterhetsakademien och till den 5 i samma månad för den Svenska akademien. Denna sednare akademies sammanträde egde rum med mycken ståt i stora börssalen, dit hofvet och staden voro inviterade genom inträdeskort. Konungen höll, vid detta tillfälle, ett mycket långt tal, deri han genomgick de vigtigaste tilldragelser under sin regering, som just ej var på sin plats vid detta tillfälle, men som bidrog att fängsla åhörarnes beundran och lemna gunstbetygelser. Sammanträdet slutades med de tal, som hvarje ledamot särskildt höll vid sitt inträde.

Oberäknadt de tre universiteterna i Upsala, Lund och Åbo, hade Stockholm Vetenskaps-akademien, Vitterhets-akademien och Svenska akademien samt sällskapet Utile dulci och Patriotiska sällskapet. Sverige hade aldrig varit så rikt på akademier och så fattigt på bildade män.

Under den tid Konungen vistades på Haga och utarbetade reglementena för Vitterhets- och Svenska akademien samt poesien till en ny opera, under titel af *Fältmarskalk Helmfelt*, öfverlades mycket om Konungens resa till England. Men som Konungen i England ej visade mycken åtrå efter detta besök, så blef denna resa för detta år uppskjuten. Öfverste Toll föreslog i dess ställe ett läger uti Skåne af Jönköpings, Kronobergs, Elfsborgs och Konungens regementen infanteri, och tvenne skånska, Smålands och husarregementena kavaleri, samt 400 man artilleri med nödiga kanoner. Tillika yrkade han att riksdag måtte samman-

kallas, uti hopp att få Riksens ständers samtycke till passevolans-kassornas inrättning uti svenska arméen; dels ock för att erhålla några förmåner i afseende på finansverket. Dessa båda ämnen voro tillräckliga att sysselsätta Konungen öfver sommaren.

Konungen gjorde stor hemlighet af Riksens ständers sammankallande. Ingen af Rådet, ingen statssekreterare eller justitiekansleren blefvo rådfrågade, förr än i början af Mars, då Konungen, under det strängaste tysthetslöfte, befalte justitiekansleren, statssekreteraren Liljencrantz och statssekreteraren Schröderheim att uppsätta propositionerne till Riksens ständer. Den stränga tysthet som här iakttogs hade till föremål:

1:o att förekomma alla sammangaddningar till riksdagsfullmäktiges val;

2:o att förhindra Ryssland, Danmark med flera utrikes makter att blanda sig uti riksdagsärendena, så ock

3:o att, genom en oförväntad och kort termins utsättande till Riksens ständers sammanträde, hindra större delen af respektiva ståndens ledamöter att inställa sig, besynnerligen af adeln och deputerade från Finland, hvilka ej kunde så hastigt komma, så väl för aflägsenhetens skull, som för årstiden, då islossning, käldrag och snö hindrade kommunikationen med Finlands stränder. H. M. fruktade att Finlands deputerade skulle omröra allt det våld som föröfvades uti deras fosterbygd genom den nya refning och jordskifte, hvilken Konungen sig der tillvällat; och

4:o genom krigsbefälets uteslutande från riksdagen, ega friare händer med pensionskassan, samt minska militärens och adelns antal.

Till befordrande af dessa små och ovarsamt eftertänkta medel att styra ständer, och hvilka öfverste Toll dels projekterade, dels gillade, blef beslutadt att den kortaste termin skulle utsättas till Riksens ständers sammanträde och som den kortaste, regeringsformen af den 21 Augusti 1772 bestämmer, är en månad, uti den olyckliga händelse nemligen då thronen blir ledig och ingen thronföljare finnes, hvilket här ej var lämpligt, blef denna termin dock stadfäst. Riksens ständers kallelse trycktes uti all hemlighet;

så många exemplar afsändes med en kurir till Finland i slutet af Mars, att kallelsen kunde publiceras på predikstolarne derstädes den 2 April. På samma sätt förhölls med Vesterbotten och gränsorterna i Sverige och allt detta utan att Stockholm egde derom någon kunskap, undantagande franska ambassadören marquis de Pons, den H. M. muntligen derom underrättade tre dagar innan Rådet blef tillsagdt.

Lördagen den 1 April sammankallades Rådet in pleno, då Konungen lät uppläsa riksdagskallelsen för ständerna att den 1 Maj sammanträda uti Stockholm. Den allmänna propositionen blef ock uppläst, och ehuru den korta termin K. M. utsatt var olaglig, gjordes härvid ingen påminnelse. Riksrådet och riksfursten Hessenstein anmärkte väl, att krigsbefälet borde vara kalladt bland ständer, enligt både lag och uråldrig praxis; men sedan H. M. svarat, att han intet hade att proponera dem och ämnade hålla ett kort möte med ständerna, blef intet vidare härvid gjordt. Konungen förklarade ock, att han hade tagit så kort termin, i afseende på Sveriges grannar och fiender, hvilka härigenom afskuros tillfälle att blanda sig i Sveriges domestika ärenden. Alla ministrarne voro missnöjde öfver Konungens deklaration; herr Markoff, rysk minister, besvärade sig högligen öfver Konungens misstroende och utlät sig uti konferenserna, att Kejsarinnan ansåg sig med skäl såsom Konungens och Sveriges vän och i vidrigt fall kunde han intet inse, huru Konungens hemliga förhållande med Riksens ständers sammankallande kunde lägga något hinder emot Kejsarinnans makt, om hennes fredliga sinnelag medgåfve att den emot Konungen och kronan Sverige uti någon måtto nyttja.

Allt sedan riksrådet grefve Creutz's frånfälle, uti November 1785, voro kansliärendena utan president och förestyre. Hofkansleren baron Ramel höll hvarje vecka konferens med utrikes sändebuden, men ad referendum till Konungen, och H. M. blef mycket besvärad med kansliärendena. Konungen var bekymrad att uppleta en tjenlig man till denna vigtiga syssla, sådan som passade efter dess lynne. H. M. kastade sitt val uppå dess öfverstekammar-

junkare brron Taube; men baron Taube förklarade, att han heldre gjorde sig för alltid landsflygtig, än han emottog en syssla, den han alldeles intet förstod och hade afsky för. Konungen öfverlade länge, och hade uti förslag envoyén Celsing uti Berlin, min son Axel, öfverste för regementet *Royal Suédois*, uti fransysk tjenst, med flere. Ändtligen nämnde Konungen, uti slutet af Mars, trenne riksråder, nemligen öfverstekammarjunkaren grefve Oxenstjerna, hofkansleren baron Ramel och Drottningens kammarherre baron Emanuel De Geer. Grefve Oxenstjerna och baron De Geer blefvo utnämnde att förestå kansliärendena, dock utan titel af kanslipresident eller rikskansliråder. Begge voro lika uti embetet och, enligt K. M:ts instruktion, voro båda tillstädes vid ministerkonferenserna. De fremmande sändebuden, som hade klandrat, att de, sedan grefve Creutz's död, ej funno uti deras carrière en minister, till hvilken de kunde anförtro deras angelägenheter, fingo nu tvenne, af lika rang och myndighet, och lika ackrediterade, hvilket försatte ministrarne uti än mera bekymmer, och föranlät dem att göra åtlöje af Konungens ministère. Ingendera af dem var kunnig uti ministeriella värf; grefve Oxenstjerna hade förnött sin tid i hofvet och med små theaterpoesier. Baron De Geer blef, från fändrik vid gardet, kammarherre hos Drottningen; under tvenne års lopp var han svensk minister uti Haag, der han förstörde mycket penningar för sin moder, hvarefter han gifte sig med min brorsdotter Charlotte v. Fersen och lefde i flera år uti enslighet på landet, hvarifrån han blef kallad till rådsherre. Grefve Oxenstjerna var så fattig, att utom sin kammarherrelön egde han intet att betala sin gäld med, och som han tillträdde en syssla, der han nödvändigt borde hålla bord och anständigt equipage, så drog Konungen härom försorg och skänkte honom hästar, vagn med mera, ja ända till talåren. Konungen hade köpt salig grefve Creutz's möbler, silfver och lösören, samt hyrt hans hus, hvilket lemnades grefve Oxenstjerna att bebo och nyttja, och tillika blef grefve Oxenstjernas bord bestridt för Konungens räkning på det sätt som Konungen reglerat, nemligen att grefve Oxenstjerna skulle gifva middagsmåltid åt fremmande ministrar

och en souper hvarje vecka. Härom ordonnerade och bestyrde grefve Creutz's hofmästare, som Konungen tagit uti sin tjenst. De öfriga dagarne i veckan lefde grefve Oxenstjerna på egen kost och hemtade mat uppå ett värdshus. Denna besynnerliga anstalt blef allmänt tadlad och öppnade fältet till hvarjehanda förklenande och löjliga infall, dem fremmande ministrar och besynnerligen den ryska understödde och utvidgade. När de blefvo bjudne af grefve Oxenstjerna sade de sig vara bjudne à diner ou souper à la table du maître d'hôtel du Roi.

Den 2 April publicerades riksdagskallelsen uppå Stockholms predikstolar, samt uti landsorterna så fort expresser hunno till vederbörliga orter med detta bud. Riksens ständers ovanliga och skyndsamma kallelse uppväckte förundran och harm. Årstiden var obeqvämlig för långa resor, hungersnöden var på landsbygden, deputerade från Finland, Gottland samt pommerska adeln kunde icke hinna till den utsatta terminen, ty Östersjön var ännu belagd med is uppå Svenska kusterna. Krigsbefälet misstyckte att de blifvit uteslutne från riksdagen, hvartill likvisst de egde en laglig och uråldrig rätt. Hvad Konungen ämnade proponera Rikets ständer var man okunnig om, men man gissade att det anginge nya utlagor eller bevillningar. Detta allt beredde intet Riksens ständers lynnen för fogligt samtycke till K. M:ts propositioner.

Måndagen den 3 April sade mig Konungen, vid sin lever: *Nå väl herr grefve, vi skola få riksdag; hvad sägen I derom? jag ämnar icke begära någon ny utgift af Ständerna.*

Så mycket bättre Eders Maj:t — svarade jag — *sammankallade i en tidpunkt, då de hvarken hafva penningar i pungen eller bröd i huset, skola de ej framkomma till thronen med ett gifmildt lynne.*

H. M. afbröt detta samtal, sägande: *Vi skola en annan gång fortsätta detta samtal.*

Ehuruväl öfverste Toll med flera favoriter vinlade sig mycket om ståndsvalen att erhålla pluraliteten, utspriddes dock, att Konungen intet ville blanda sig uti dessa operationer och qvälja nationens frihet uti valen. Dock förrätta-

des preste- och borgarevalen uti Stockholm, icke utan att Konungens namn, hotelser och löften blefvo inblandade. Icke dess mindre utföll pluraliteten af Stockholms borgerskaps val emot hofvets önskan, hvartill garfvaren Westin, en gammal och erfaren riksdagsman, mest bidrog.

Adeln var mycket bekymrad att tillämpa den år 1778 stadfästade riddarhusordningen, uti den delen som stadgar, huru riksdagsfullmakter skulle utfärdas, när familjens hufvudman ej kunde eller ville intaga sitt säte på riddarhuset. Enligt bemälte ordning skulle uti denna händelse hela familjen öfverenskomma att befullmäktiga en, den de egde förtroende till, ehuru kringspridd uti Riket den (familjen) och måtte vara. Men med denna författning instämde icke tiden, som Konungen utfäst, inom en månad, till adelns sammanträde uti Stockholm. Missnöje följde härpå och den tanken vann inrymme, att Konungen velat så ställa tiden, att ett ringa antal adel skulle inställa sig vid riksdagen, hvilket väl var troligt.

Uti landsorterna kunde vid riksdagsmansvalen intet uträttas, dels för tidens korthet skull, dels ock derföre, att allmänna missnöjet öfver Konungens regering var så allmänt, att man med förbundna ögon kunde taga i högen, för att få en anti-royalist.

Den 29 April, kl. ½ 7 om aftonen, efter slutad session med Svenska akademien, befalde Konungen mig att komma upp i dess kabinett, kalladt *Divanen*, der jag genast inställde mig, men icke oberedd att svara.

Hans Maj:t bemötte mig med mycken höflighet och nåd och befallte mig sitta, hvarefter H. M. förklarade, att hans tanka vore att nu öfverlägga med mig om tillstundande riksdagsärenden och, genom en försigtig beredning, förekomma det missförstånd, som vid riksdagen 1778 uppkommit; på det att allt måtte med enighet och fredligen aflöpa och jag (Fersen) sedan, såsom både kunnig och erfaren, samt förtroende egande bland ständer, om riksdagsärendenas befordran, måtte samråda med den tilkommande landtmarskalken och talmännen. Uti detta afseende ville H. M. meddela mig sina propositioner till Riksens ständer dem han uppläste och hvilka innehöllo följande:

1:o att missgerningsbalkens bestämmelser, som utsätter lifsstraff för barnamord, skulle förvandlas till lifstids fängelse och ett par ris slitande hvarje år, på öppet torg, samma dag mordet vore begånget;

2:o att ärfdabalken för allmogen skulle i så måtto förändras, att hemmanen ej fingo delas barnen emellan, utan att den äldste sonen skulle ensam tillträda fädrens hem och jord, emot en penningelösen till sina syskon, efter ett lagligt värde, till förekommande af en skadlig hemmansklyfning uti $\frac{1}{16}$ och $\frac{1}{32}$;

3:o att Fahlu bergslag, som är hotad med undergång, måtte af Riksens ständer få något biträde af lån med mera;

4:o att Riksens ständer måtte samtycka till en allmän passevolans-kassas inrättning för arméen, genom årligt kontribuerande af 3 rdr 32 sk. på hvarje rote och i proportion derefter för kavaleriet, med hvilken kassa mötesomkostnaderna skulle bestridas och flere regementen sammandragas, till arméens bättre exercis;

5:o att, till spannmålsmagasiners inrättande uti alla provinser, som till förekommande af hungersnöd, då missväxtår infaller, och en högst kostsam spannmålsinförskrifning från fremmande länder är oundviklig, Riksens ständer måtte förskjuta medel af banken etc.

De hemliga propositionerna till Rikets ständers bank voro följande:

1:o att som H. M. ämnade göra en omsättning med Rikets gäld och förvandla den uti lifstidsräntor, så äskades att banken, igenom dess kommissarier, skulle åtaga sig denna diskont, emot pant af stora sjötullen och kapitalets återbetalning af sjötullen, hvilken till den ändan pantsättes;

2:o att slantmyntet skulle förändras till mindre vigt uti stycketal, men behålla sitt räknevärde;

3:o att banken skulle alltid ega, uti sitt förråd, ett kapital uti piastrar spanskt mynt, och dermed cirkulera efter behofven, till förekommande af svenskt mynts utförsel.

Sedan detta allt, med bifogade skäl, var uppläst, äskade H. M. mitt utlåtande, och hvad jag förmente blifva Riksens ständers tankar härom.

Mitt svar blef följande:

”*Innan jag utlåter mig öfver Eders Kongl. Maj:ts propositioner till Riksens ständer, dem Eders Maj:t nådigst behagat mig i förtrolighet meddela, utbeder jag mig allerunderdånigst tillstånd att, med den uppriktighet, som jag är min Konung och mig sjelf skyldig, lemna all den upplysning jag eger, om allmänna tänkesättet i Riket, och som nu utbrister utan återhåll uti residenset, bland alla de redan ankomna ledamöter af Riksens ständer. Härvid fogar jag det underdåniga förbehåll, att E. K. M. ej med onåd måtte upptaga, hvad sanning och nit för E. K. M. och Fäderneslandet inför E. K. M. framföra kan.*”

Häruppå svarade Konungen:

”*Talen med mig utan förbehåll: vi äro mellan fyra ögon och I veten att jag älskar upplysning och sanning.*” Detta sades på fransyska; jag tog det för giltigt ehuru jag var viss om motsatsen, och fortfor som följer:

”*Under ett belopp af 67 års ålder och många förflutna Riksens ständers sammanträden, dem jag belefvat, har jag sett svenska nationens häftiga partiutbrott samt deraf följande oredor och förföljelser. Men jag kan på min salighet bedyra, att jag aldrig sett nationen så enhälligt missnöjd, misstrogen och uppretad som nu. Adeln, som står E. M. närmast af alla stånd, och hvilken E. K. M. tagit under särskildt hägn, kan icke vänja sig vid den klassifikation, E. K. M. uti riddarhuset infört förledna riksdag. De säga att den första klassen eger ensam företräde till sysslor och nåd, den andra liten aktning och den tredje ett utmärkt förakt och är vid alla tillfällen vanlottad.*”

”*Den första klassen säger, att det företräde dem förunnas uti tjenster, är dyrt köpt af deras egendom och leder till fattigdom och förmena de, att E. K. M:ts tanka är att, genom fattigdomen, föra Sveriges adel till en slafvisk lydnad. Både militär, civile och adelsståndet säga, att ingen annan förtjenst gäller, än penningar uti befordringar och stamtaflor som härledas från Folkungar, Erik den helige, Carl*

Knutsson och Wasaätten. Adeln klagar ock, att deras privilegier och rätt till skatteköp är förbjuden; likaledes att deras proprietet är förkränkt, genom krögeriers hållande, dem brännerierna sig tillvällat; att de ej ega beskydd för eganderätt uppå fastigheter, då egodelningen uti Finland omkullkastar fastebref, gamla domar och råmärken, hvilket med tiden torde äfven här, i Svea rike utvidgas och tillämpas. De tro sig ock ej finna någon säkerhet om deras välfärd, ehuru E. M. den uti regeringsformen försäkrat, då E. K. M. utan dom och ransakning tagit tjensten från baron Sparre, korpral vid drabanterne, för det han gifte sig med mamsell Laurent, Enkedrottningens kammarfru; från en amiralitetsofficer, hvars namn mig undfallit; från löjtnanterne Örnflycht och Frisenheim och nu nyss från kapten Ehrenhoff vid Drottningens lifregemente."

"Adeln finner sig ock bekymrad och missnöjd deröfver, att en ovanligt kort termin till riksdagens sammankallande blifvit utsatt, hvilket hindrar dem att fullgöra riddarhusordningen och beröfvar de aflägsne att, enligt deras medfödda rätt, deltaga uti Riksens ständers öfverläggningar, hvarföre ock regeringsformen stadgar tre månaders tid till Riksens ständers sammankomst. De sakna ock ogerna krigsbefälet uti riksdagskallelsen, och göra deröfver den anmärkningen, att om Sveriges Konungar egde rätt att utesluta krigsbefälet, så kunde, vid annat tillfälle, något af de andra stånden uteslutas och i följe häraf hela sambandet af Sveriges ständer och konstitution rubbus och förstöras."

"Presteståndet har från alla landsorter medfört en klagoröst öfver E. M:ts förakt för religionen och böjelse för påfveliga ceremonier; öfver ett syndigt efterdöme af E. K. M:ts hoflefnad, den presterne oförskämdt utvidga; att kyrkolagen och Upsala konsilium äro föraktade; att deras, uti regeringsformen utstakade, befordringssätt ej aktas; att konsistorierna ej oqvalde få utöfva deras skyldigheter, icke heller inkomma med förslager till lediga prestesysslor och pastorater; att icke allenast regala utan konsistoriela prestlägenheter utan förslag disponeras uti E. K. M:ts kabinett; att flera pastorater sammanslås, ja ända till domprosterier, för att benåda en enda prestman, till andras förfång; att

alla pastorater köpas dyrt hos statssekreteraren för penningar, och att dessa penningar användas till favoriters befordran; hvaraf allt hända måtte, att kleresiet uppfylles med olärde och oduglige prester och församlingarna förfalla uti vanskötsel. Likaledes misstycka de den uti preseståndet nyligen införda nordstjerneorden; kommendörer och riddare passa icke uti lutherska kyrkans och klerisiets simplicitet, utan uppväckes härmed afund och en från sanna läran skiljd täflan om högfärd och utmärkta hederstitlar, som endast höra till romerska kyrkans hierarki."

"*Hela rikets borgerskap instämmer med Stockholms stads, uti bitter klagan öfver tullarnes förhöjning, så på in- som utgående varor; öfver handelns tvungna ställning; öfver handaslöjders aftynande; öfver deras rätts förkränkning, uti magistrats- och prestval: öfver skråordningens förstörande, genom förunnade friheter till hvem som helst, hvaraf händer att dessa, utan att erlägga skatt för borgerlig näring, taga förtjenster och näring af de kontribuable borgarne. Att kontrabandhandel drifves under den Kongl. familjens beskydd och aldra mest inom E. K. M:ts slott; att i följe häraf krämare hafva ingen afsättning och spela bankrutt. Att ingen exekution hålles vid makt till gälds betalning, och att, så vid hofvet som i städer, man gör ett åtlöje af sina kreditorers lagliga fordringar och att man fåfängt flyr till domstolar uti utsökningsmål.*"

"*Böndernes enhälliga klagan öfver regala brännerierna är E. M. nog bekant. De sucka öfver den lagliga förföljelse, som oloflig bränvinsbränning dem tillskyndar; de begråta sina kopparkärl, som blifvit med våld uttagna och sönderhuggna*[1]; *de deltaga uti flere tusende deras medbröders och slägtingars olycksfall, som mistat sin egendom genom bötesexekutioner och blifvit dömde till fästningsarbete och tukthus för bränvins skull, och ingen betager dem den tanken, att man utöfvat våld, då man betagit dem deras rätt att förvandla deras säd till bröd, öl eller bränvin, då de för säden erlägga så dryga kontributioner och utlagor. Dertill kommer jordskiftet uti Finland, som förstör säkerhet uti*

[1]) Här är fråga om till husbehofsbränning förr använda pannor, som först till förvar inlemnades, och derefter på Konungens befallning sönderslogos.

besittningar. Dessutom besvära de sig, icke utan grund, att deras rustnings- och roteringsskyldigheter, tvärt emot reglementen, kontrakter och förordningar, blifvit omåttligen förhöjde och att de, af officerare och underofficerare, handteras med hot och slag och få ej rätt när de sig deröfver besvära. En del klaga öfver den omenskliga medfart genom skjutsning, deraf deras hästar förderfvas och störta, utan ersättning och helst vid tillfällen af E. K. M:ts och den Kongliga familjens resor."

"*Gemensamt beklaga alla stånden, så högre som lägre, att inom tio eller tolf års förlopp, midt under fredslugnet, Rikets så utrikes som inrikes gäld skall vara ökad till många millioner riksdaler; att de medel de beviljat, till fabrikers, fiskeriers, spinneriers och handaslöjders understöd och utvidgande, äro i statskassan indragna och använda till präktiga byggnader, resor och festiviteter med mera; äfven ock äro de bedröfvade öfver E. K. M:ts utrikes resor och sluta deraf, att E. M. icke älskar sina undersåtare och sitt fosterland och att dess hjerta är böjdt för fremmande land samt ger företräde åt fremmande folk och seder.*"

"*Svenska nationen är böjd till kärlek och undergifvenhet för sin öfverhet. E. K. M. eger de sällsyntaste gåfvor att intaga, genom vältalighet, vänlighet, nåd och populärt umgänge. Dessa höga egenskaper verka mycket uppå den delen folk som nalkas E. M:ts hof, men gör ingen verkan på allmänheten: denna fattar sitt omdöme efter de känslor den får af regeringens verkan; äro de till allmänhetens förmån och bästa, så välsignar den regenten och regeringen; äro de åter tvert om, så fördömer han desamma. Häraf lärer E. K. M. kunna sluta, hvad af de nu kallade ständer är att vänta. Jag har redeligen framburit deras tankar och tal, såsom hörande till det ämne, öfver hvilket jag fått befallning att tala.*"

"*Beträffande mina enskilta tankar om E. K. M:ts propositioner till Riksens ständer, så har jag dervid följande att anmärka*":

1:a punkten: *att Riksens ständer, vid 1778 års riksdag, afslogo förändring af straffet för barnamörderskor, och lära nu göra detsamma och på samma grund, af Mose lag, som*

stadgar lif för lif. Denna proposition lärer E. K. M. uppgifvit såsom ett ämne att sysselsätta Riksens ständers plena, utan att taga någon del uti utslaget."

"**2:a punkten** *innefattar en hufvudsaklig ändring uti arfsrätten. Adelns och böndernes barn ärfva sina föräldrar efter landslag; föräldrarnes kärlek till barnen och barnens kärlek till arfvet lärer ej medgifva samtycke till inskränkning af de yngre barnens rätt, stadgad uti 1734 års och Konung Christoffers lagbok. Betänkligt kan ock vara att rubba gammal lag; vår lagbok är redan nog vanskapad genom tillkomna förtydningar och förändringar, hvilka verkat att lagens rätta förstånd och kunskap är fallen i mörker och domrarne deraf hemtat styrka till ensidighet och sjelftydning. Jag tror att ändamålet med en inskränkt hemmansklyfning kunde lika väl erhållas genom en förordning, der genom laga syn och refning utstakades, efter jordens egenskap, huru många åboer den kunde tåla, utan att kronoräntan, rotering med flera onera råkade uti obestånd genom en oinskränkt klyfning, som slutligen förvandlar bonden till ett inhyseshjon och dagsverkskarl.*"

"**4:e punkten** *passevolanskassan. Härom känner E. K. M., mina tankar; jag har under sex års förlopp både talt och skrifvit emot denna inrättning. E. K. M. täckes nådigst påminna sig mitt memorial emot generallöjtnanten och öfversten för Södermanlands regemente, uti samma ämne; det blef E. K. M. uti konseljen föredraget och af E. K. M. gilladt. Jag tror intet denna kassa nyttig för arméen och än mindre för rustning och rotering. Rusthållare vid lifregementet och i Finland samt rotehållare hafva redan en bedröflig känning häraf; allmogen och rusthållare utblottas under fredslugnet, och när krig skulle infalla äro de utur stånd att underhålla sin rekrytering med mera. Denna kassa blir en födkrok för dem som den vårda. Fourage- och proviant-entreprenörer vinna på hästars och folkets föda; ryttaren och knekten blifva missnöjde, blifva dyrlegde och betinga sig af roten, som värfvar, bättre vilkor, hvilket utarmar allmogen. Uppå en del orter är redan så långt kommet, att bönderne förklarat sig hellre vilja vara soldater än hemmansbrukare. För min del kan jag icke afstå från*

min tanka; och tror jag det blir omöjligt förmå adeln och bondeståndet att åtaga sig en skyldighet, den knektekontrakterna befriar dem ifrån och den de tro vara olagligen tillkommen och påtvungen uti några regementen; helst då 18 § uti regeringsformen stadgar, att ingen förändring uti arméens indelning kan ega rum, utan ständers samtycke."

"Här tager jag mig anledning att uti underdånighet tillstyrka, det denna proposition till Riksens ständer måtte uteslutas och å sido läggas."

Här föll H. M. mig i talet med dessa ord:

"Hvad har regeringsformen att göra med passevolanskassan?"

"Jo" — svarade jag — *"om E. K. M. täcktes läsa 18 §."*

Men som H. M. icke hade acta publica till hands, ringde Konungen och befallde sin lifknekt Russa att hemta Röda boken, utur hvilken han flera gånger tyst genomläste paragrafen, slog boken tillsammans och sade: *"Ja, jag ser det; parbleu cela m'est échappé."* Härpå noterade Konungen denna punkt och uteslöt den utur sin proposition till Riksens ständer.

Jag fortfor:

"Hvad **3:e punkten,** *om Fahlu bergslags understöd, beträffar, så har jag mig ej bekant, huru härmed förevetter; dock påminner jag mig att denna bergslag blef, vid sednaste riksdag, biträdd med en ansenlig diskont och tror jag att denna bergslags förfall härflyter ifrån ett oenigt och illa hushållande intressentskap, samt en påökad tillverkning af koppar, som ej svarar emot afsättningen, då år för år denna metall blir mindre begärlig uti handel."*

"Hvad det **5:e momentet,** *om spannmålsmagasiners inrättning omrörer, så är det ett ämne, värdigt E. K. M:ts omtanka för Rikets och undersåtares behof. Jag förbigår hvad i alla länder med eller mot blifvit anfördt om publika kornförråders inrättande; om Kronan och landtmannen derpå uti längden vinner eller förlorar och om handeln derigenom får en betydande anstöt. Jag ser saken endast uppå den sidan, att uti ett land, der missväxten och hungersnöden så tätt infalla, der äro förråder nödiga, på hvad sätt som*

helst. Men hvad medlen beträffa, dem E. K. M. önskar af banken, till ett belopp af 250,000 rdr årligen, uti afräkning uppå kreditivet af år 1778, för hvilket förskott E. M. ville årligen afbetala på kapitalet 3 procent, och uppå räntan intet — dervid torde möta för stora och oöfvervinneliga svårigheter. Bankens bestånd hvilar uppå den grund att aldrig låta på sin kredit utgå mera sedlar än till belopp af ¾ af dess innehafvande silfverstock. Om dessa reqvirerade 200,000 rdr gå deröfver, så kan banken dem intet försträcka utan äfventyr. De fordras väl i afräkning på kreditivet, som E. M. eger sedan år 1772; men som detta kreditiv var gifvet till oförmodadt krig eller annan trängande nöd, så kan det intet hit lämpas. Näst revolutionen af den 19 Augusti 1772 är E. M:ts realisation den märkvärdigaste händelsen uti E. K. M:ts regering; men den blir fördunklad om intet E. M:t med all sorgfällighet försvarar banken emot det intrång, som kan tillämnas emot hennes och realisationens bestånd. Så gäldbundet som Riket nu är, med den fattigdom och nöd som trycker E. M:ts undersåtare, och den inskränkta handel och handaslöjder, som stänga förkofringsvägen, hvad skulle väl blifva för ett finanstillstånd, om bankens förråd på silfver uttömdes och sedlarne blefvo utan valuta, omlöpande utan kredit och realitet? Det ankommer således uppå bankens beslut, der man ser dess behållning uti silfver, emot dess utelöpande sedelstock, och den har jag mig nu intet bekant."

"Den hemliga propositionen — angående riksgäldens omsättande uti lifräntor, dem banken skulle diskontera genom sin betjening — är af den egenskap, att banken då skall garantera Rikets skuld, emot tullmedlens pantsättande. Här torde E. M:ts insigt sjelf kunna finna, huru stridande denna diskont för banken blir, emot E. M:ts realisation; emot E. M:ts nådiga skriftliga förbindelse, då Riksens ständer eftergåfvo en fordran af fem millioner och några fyrtio tusen rdr uppå E. M:ts statskassa. Stora sjötullen, kopparräntan med flera, hafva varit, allt sedan Konung Carl XII:s upphöjelse uppå thronen, hypotheker för bankens förskotter, ända till och med år 1778. Dessa förskotter hafva hufvud-

sakligen vållat bankosedlarnes förfall och diskredit och en våldsam realisationens nödvändighet. Skulle nu åter banken träda uti samma förbindelser, fast under en annan form och titul, så blefve verkan densamma, och misstroendet till banken detsamma som nyss varit, och det så mycket värre, som detta verk hvarken eger eller bör ega koppar att vända i silfver, om nöden så fordrade."

"*Att slantmyntet skulle förändras till mindre stycketal och vigt, hade utan särdeles olägenhet kunnat verkställas, när realisationsförordningen utgafs; men nu gjorde det en uppmärksamhet, som verkade misstroende. Den som nu eger ett litet kapital i slantar, han har ett verkligt värde uti mynt, efter vigt och efter kopparens pris, och det kan aldrig vara i allmänhetens tycke att mynt förändras och det värde det eger förringas. Sannt är att 2- och 4-skillingsstycken hindra kopparskiljemyntets omlopp; men det kan ändras genom dessa skillingsstyckens progressiva indragning, då helt säkert slantmyntet åter kommer uti rörelsen.*"

"*Jag anhåller allerödmjukast, att E. M. ej må illa upptaga hvad jag har sagt om allmänhetens närvarande tankar och misstroende emot E. M. Det går så långt, att om E. M. förklarade att Lutheri katekes vore grunden till Lutheri lära, så tviflades derom.*"

Här svarade Konungen:

"*Mais dites moi, d'où peut partir cette grande et insultante défiance? je leur ai donné une constitution pour mettre leur droit et sûreté à couvert; j'aurois pu m'en dispenser.*"

"*Ja, Eders Maj:t!*" — svarade jag. — "*Hela Riket har erkänt E. M:ts nåd vid detta tillfälle; men de tro sig se med öppna ögon, att E. K. M. försvagar och förstör regeringsformen uti dess utöfning och förtydning, och efter hand utplånar de lagar, som upprunnit utur ett mildt och rättrådigt sinnelag, E. M. sjelf till odödlig ära och Edra undersåtare till sällhet och säkerhet. Det som föreföll vid slutet af 1778 års riksdag, vid tillfälle af riksdagsbeslutet, angående 1617 års riksdagsordning, som blef Riksens ständer påförd, utan deras öfverläggning och samtycke, har, bland annat, lemnat ett djupt intryck, som svårligen utplånas, och vid denna riksdag icke torde aflöpa utan en explikation.*"

"Allernådigste Konung! Kunskapen om undersåtares lidande och behof, samt deras tal och tankar om sin öfverhet, framföras ej af dem, som omkring Konungen trängas om hans gunst och nåd, och mest äta vid hans bord. Desse tala ej annat, än det som kan roa och behaga, lika bekymmerslösa om sin Konungs, som dess undersåtares väl. Men det egnar en upplyst och stor monark att känna sitt folk och höra sanning, och en trogen undersåte att den tolka."

Detta samtal varade tills kl. ½ 10 om aftonen, öfver flera ämnen, dels allmänna, dels personliga, och slöts dermed att Konungen utlät sig:

"Det är mig okärt, att mina propositioner icke få medhåll bland ständer; de kunna numera ej ändras. I öfvermorgon går trumpeten till våndens sammanträden. Emedlertid tackar jag för eder uppriktighet."

Bland flera ämnen som Konungen omtalade, var äfven dess bekymmer om landtmarskalksembetet. Uti valet mötte honom många gensägelser, och frågade H. M. mig hvem jag trodde vore skickligast.

Jag svarade:

"Om vid detta tillfälle E. M. finner afslag hos dem detta embete kunde erbjudas, är det intet underligt. Med denna regeringsform och E. K. M:ts deltagande uti alla ämnen, är det nästan omöjligt att så skicka sig, att icke landtmarskalken skall ådraga sig misstankar och förevitelser å båda sidor. Han skall vara hufvudman för adel och ständer, och tillika befordra, vid alla tillfällen, E. M:ts propositioner och vilja. E. M. fordrar för mycket af landtmarskalken och gör honom ansvarig för sakernas utgång, hvilken likvisst ankommer uppå våndens pluralitet, den han intet förmår att efter E. M:ts och sin vilja leda eller böja. Landtmarskalken grefve Saltza fick, vid 1778 års riksdag, erfara huru svårt det är att vara hufvudman för fria ständer samt tillika tolk och befordrare af Konungens vilja. Han trodde i början med en hög och hotande ton tygla adeln; men han fick erfara vederspelet. Han miste aktning och förtroende hos ständer och slutligen hos E. K. M. sjelf. Häraf härflyter den afsky, som möter E. M:ts val vid detta tillfälle."

"I sanning är för mig rätt svårt att föreslå ämnen till landtmarskalk, då till denna stund detta ämne ej fallit uti min tanka. Dock tror jag att justitiekansleren grefve Wachtmeister, öfverstekammarjunkaren baron Taube, öfversten Ramel och generalen baron Duwall torde närmast kunna uppfylla E. K. M:ts åstundan och afseenden."

Måndagen den 1 Maj utnämnde Konungen generallöjtnanten baron Duwall till landtmarskalk, samt biskopen Troil i Linköpings stift till talman för presteståndet. Detta skedde vid Konungens *lever*, der, med vanlig ceremoni, Konungen tilltalade landtmarskalken, hvilken med ett kort tal svarade och sedan aflade sin ed, hvarefter han tog emot stafven af Konungen; han blef ledsagad af grefve Brahe och grefve Charles Emil Lewenhaupt uti Konungens vagn till riddarhuset, der stafven lemnades.

De öfriga talmännen aflade deras ed hos Konungen, så fort inskrifningarne och riksdagsfullmakterna voro genomsedda. Justitieborgmästaren i Stockholm Ekerman blef nämnd till talman för borgare- och Nils Svensson från Skåne och Christianstads län till talman för bondeståndet. Denne bonde var öfverste Tolls man; en genomdrifven bof, som för flera år tillbaka varit lagförd och straffad för hästtjufnad. Detta val hedrade icke ståndet, men ännu mindre Konungen. Till bondeståndets sekreterare valde Konungen Kongl. sekreteraren Lagerbring uti krigsexpeditionen.

H. M. inrättade uppå tvenne särskilda ställen uti staden *klubbar* och samlingsställen, der bönderne förplägades med öl, bränvin, tobak och pipor, kort och tärning; der, jemte tidsfördrif, bönderne fingo samtala om sina angelägenheter, och der bondetalmannen och sekreteraren alltid presiderade; dessutom inrättade Konungen spisqvarter på trenne ställen, der bönderne fingo mat för intet.

Klubbar inrättades äfvenväl för prester och borgare; men för adeln gjordes icke sådan anstalt, som visligen var, ty den hade verkat mer ondt än godt.

De tre talmän Konungen utvalt egde hvarken kredit eller vett nog, icke heller aktivitet, hjerta eller styrka att bemästra sig deras stånds förtroende och aktning, för att leda deliberationerna och fästa besluten till K. M:ts ända-

mål. Generalen och landtmarskalken Duwall, öfver 60 år gammal och sjuklig, var mer inöfvad uti små hofintriger än uti riksärenden; svag och villrådig, hade han uti alla framflutna statsomskiften sökt jemka kappan på begge skuldrorna.

Samma dag han emottog stafven kom han till mig och begärde mitt råd öfver sitt förhållande uti landtmarskalksembetet. Han jemrade sig mycket, att hafva blifvit tvingad af Konungen att åtaga sig denna börda. Sannt var, att justitiekansleren grefve Wachtmeister så ovilkorligen vägrade detta embete, att han hellre ville taga sitt afsked och retirera sig på sina gods i Skåne än emottaga stafven, och baron Taube, som från Konungens femåriga ålder varit favorit, svarade, att om H. M. nämnde honom till detta embete, toge han det intet, utan reste genast utur landet, hända deraf hvad som helst. Det var så långt kommet med misstroendet emot Konungen, att de som stodo närmast uti hans nåd, skydde för hans tjenst.

Jag rådde landtmarskalken att intet glömma, att han vore Konungens landtmarskalk och adelns talman; att han icke skulle åtaga sig eller lofva Konungen något, som icke med lag öfverensstämde, men framföra Kongl. propositioner utan att tala för dem, det hans embete icke kräfde; följa regeringsformen efter bokstafven, och om Konungen något deröfver äskade, vägra då och tala sanning och begära att få återlemna stafven. Jag föreställde honom, att både skyldighet och heder voro blottställde emot Konungens försök emot ständer och deras emot Konungen. Begge hade en laglig rätt till landtmarskalkens biträde, men att ensidighet icke kunde ega rum, utan förtret, bekymmer och hederns förkränkande, och att ett systematiskt uppförande vore det enda, som kunde förvärfva och förtjena, om icke båda parternas fullkomliga nöje, åtminstone deras aktning och tacksamhet. Jag bad honom besinna, att feghet, små skrämslor, åtrån att behaga i allt och i smått, som åtföljer hofmäns vandel, äro olämpliga till stora värf, förnedrar själ och hjerta samt kränker sanning och heder. — Jag talade som jag kunde och borde med en man, den jag befordrat i sin lycka och uti flera års förlopp kommenderat

såsom kapten vid gardesregementet. Landtmarskalken antog mitt råd, följde det och fann sig väl deraf.

Det första bekymmer som mötte landtmarskalken, var adelns inskrifning uti riksdagsmatrikeln. Den korta termin ifrån den 1 April till den 1 Maj verkade, att en stor del icke hann inställa sig, och ingen kunde förse sig med sådana fullmakter som 1778 års riksdagsordning föreskrifver, hvilken af hela familjen skulle vara aftald och underskrifven, då intet hufvudmannen för familjen kunde sjelf infinna sig. Häröfver uppkom mycket buller och häftiga utbrott uti sekreta utskottssalen, der inskrifningen gjordes, dem landtmarskalken intet kunde stilla, och hvilka äfven blefvo understödda af grefve Brahe, grefve Lewenhaupt, och alla dem som, jemte landtmarskalken, skulle bevaka inskrifningarnes laglighet. General Duwall föreställde H. M. adelns billiga besvär och huru ogörligt vore att handhafva en lag, som hvarken blifvit tryckt eller kungjord, förrän i slutet af förledna April, då den ej kunde kringspridas till allmän kunskap; hvarförutan det vore omöjligt för Sveriges adel, som är vidt utgrenad, att genom korrespondens utfärda fullmakt, då en månads tid, som dertill var lemnad, var otillräcklig. Detta oaktadt svarade Konungen, att landtmarskalken skulle nyttja sin myndighet och sätta riddarhusordningen, efter dess ordalydelse, i verkställighet. Ehuru landtmarskalken än ytterligare föreställde huru betänkligt det vore att kränka ridderskapet och adelns medfödda rättigheter, uti en tid, då alla sinnen voro mer än vanligt böjde till missnöje, fick han dock intet benägnare svar utaf H. M., hvarefter han på eget bevåg fulländade denna inskrifning, och, utan afseende på 1778 års riddarhusordning, lät införa i uppropsmatrikeln dem, som, efter förra riddarhusordningen af 1762, dertill voro berättigade; hvarmed förnöttes fyra dagar. Om nu detta var en verkan af landtmarskalkens egen drift eller en hemlig öfverenskommelse med Konungen, det kan man ej veta; men justitiekansleren grefve Wachtmeister, som ock blandade sig uti denna bemedling, har försäkrat mig att Konungen ej ville på något sätt jemka sig uti denna tvist.

De andra ståndens inskrifningar förrättades uti kanslikollegio af riksrådet grefve Oxenstjerna. Bönderne ville väl välja deras talman och derom blef någon ordvexling uti ståndet; men sekreteraren Lagerbring afstyrde deras vilja och påminde, att ståndet 1778 sjelf anmodat Konungen nämna deras talman. De begärde väl att få se protokollet som deröfver blifvit hållet, emedan några bönder, som då voro tillstädes, ville påminna sig att talmannens utnämnande af Konungen var allenast utfäst för den då församlade riksdagen. Protokollet efterletades men fanns intet.

Borgareståndet hade mycken tvist om dess sekreterare; men oaktadt allt bemödande af hofmän och hemliga utskickade, blef sekreteraren Hochschildt, som Konungen dertill utsett, af ståndet, genom votering, öfverröstad och förkastad.

Ståndens gensträfvighet emot Konungens önskan och planer var synbar och bådade en för Konungen bekymmersam riksdag. Dessa preliminärer förnötte mycken tid, så att Konungen ej samlade ständerna uppå rikssalen förr än den 6 Maj, från hvilken dag Riksens ständer kommo uti aktivitet.

28:e Kapitlet.

1786. Maj—Augusti.

Plenum plenorum för riksdagens öppnande. — Konungens relation om Rikets styrelse. — Konungens afsigter med riksdagens sammankallande. Partigrupperingarne. Partiernas sammansättning hos adeln. Oppositionspartiets riksdagsplan. — Förtydning af 1617 års riksdagsordning, i de mål, der Riksens ständers röst äskas. — Passevolanskassan för arméen. De korruptionsmedel Konungen använder för denna frågas genomdrifvande. Äfven hot användes. Konungens samtal med grefve Fersen, rörande denna fråga. Passevolansfrågan afslås af adel och bönder. — Rikets ständers proposition till Konungen om fri husbehofsbränning. Detta ärendets uppkomst genom Konungens tillskyndan; huru det aflöper. — Fritzskys förordning. — Bankoärendena. — Konungens proposition angående magasinsinrättning bifalles. Riksdagen afslutas. Konungens afskedstal till ständerna. H. M. visar adeln sitt missnöje. — Konungens resa till lägret i Skåne, som saknat befälhafvande under tre veckors tid. Ändamålet med detta läger. Danska kronprinsens ankomst till lägret. Lägeröfningar. Kronprinsen återvänder till Köpenhamn. — Konungen uppbryter från lägret; reser till Helsingborg och Landskrona. Besöker danska hofvet. — Kronprinsens resa i provinserna. — Konungen införskrifver franskt bränvin. — Söker etablera monopol för tobakshandeln. — Konungen återkommer till hufvudstaden; begär H. H. nattvard; utflyttar med hofvet till Drottningholm. Fest för Drottningen. — Konungens i Preussen död. — Grundstenen lägges till stora slottet vid Haga; fester med anledning deraf. — Abbé Voglers anställning.

Konungen öppnade riksdagen med ett väl utarbetadt tal till Riksens ständer [1]), uti hvilket han äfven omnämnde sitt visa föranstaltande uti utrikes ärenden och med hvad sorgfällighet han sökt, jemte Rikets värdighet, att bibehålla en fredlig ställning, bygd på fasta grunder och ett fullkomligt iståndsättande af Rikets försvar.

Derefter upplästes Konungens allmänna proposition till Riksens ständer, som af talmännen emottogs, och sist en vidlöftig relation, innehållande allt hvad H. K. M. beslutat och verkställt uti regeringsärenden, uti religions- och ecklesiastika, justitie-, ekonomi-, militära, finans-, handels- och politi-mål, sedan Riksens ständers sednaste sammankomst

[1]) Särskildt tryckt under titel: "Kongl. Maj:ts Tal till Riksens Ständer, vid Riksdagens öppnande den 8 Maj (1786)."

år 1778 [1]). Detta dokument var så vidlöftigt, att öfver två timmar behöfdes till dess uppläsande. Schröderheim, som var auktor till denna relation, hade författat den uti en utmärkt artig styl, framställt alla ämnen under de behagligaste färger och öfverskylt hvar det behöfdes; dock gjorde ej detta intryck. Det såg ut såsom ville Konungen göra reda inför ständer för sin konungsliga förvaltning; men ingen misstog sig om H. M:ts afseende, som var att Riksens ständer skulle, igenom en allmän tacksägelse för detta höga förtroende, samtycka och stadfästa allt hvad Konungen gjort, då deribland voro åtskilliga lagstridiga författningar och steg; hvarföre ock H. M. lemnade landtmarskalken och talmännen denna relation, med befallning att den uti stånden uppläsa, men ej taga deraf någon afskrift.

Detta dokument blef ock dagen derefter, uti alla våndens plena uppläst; men då landtmarskalken det uti adelsståndet anmälde, framställde jag till protokollet den frågan, om denna vidlöftiga relation upplästes i den tankan att taga den i öfvervägande och besvarande af ridderskapet och adeln, uti hvilket fall der kunde finnas många ämnen till öfverläggning och debatter. Men sedan landtmarskalken derpå svarat, att K. M. anförtrott det uti hans och talmännens enskilda vård, utan att någon afskrift deraf finge tagas, icke heller någon öfverläggning öfver denna relation anställas, så förklarade jag, att detta dokument vore ett ämne, hvilket för det närvarande ej rörde våra göromål och således icke med ridderskapets bifall beledsagas kunde. Härmed instämde hela riddarhuset. De öfriga stånden förhöllo sig likaledes, så att relationen blef af talmännen återställd, utan Riksens ständers utlåtande. Att granska allt hvad denna relation innefattade hade fordrat längre tid än de tre månader regeringsformen utfäst till Riksens ständers sammanvaro; att åter tacka Konungen för detta nådiga förtroende, hvartill Konungen, efter lag, icke var förbunden, hade kunnat ledas till bifall och således till ett betänkligt och olagligt eftergifvande; den enda utväg var den som

[1]) Särskildt tryckt under titel: "Punkter, om hvilka K. M. i nåder för godt funnit, att underrätta Riksens ständer."

togs, då tanken icke var hos ständerna att börja någon tvist med Konungen.

Af hvad orsak K. M. sammankallat Riksens ständer uti så oläglig tid och med så mycken brådska, var ett ämne för allmänhetens gissning. De som voro uti Konungen förtroende härom, föregåfvo att som H. M:ts kredit och anseende, uti fremmande och grannars hof, vore något fallen, dels genom några misslyckade försök uti negociationsämnen, dels genom den tanken utrikes makter hyste om Sveriges innebyggares allmänna missnöje öfver K. M:ts regering — så vore det enda medel häremot, att visa europeiska makter det de mycket omtalta missnöjen voro chimèrer och foster af några få oroliga hufvuden och att H. M:ts makt, anseende och styrka öfver dess undersåtare, sträckte sig derhän att förmå Riksens ständer till lydnad och bifall af alla dess propositioner. H. M. bestyrkte ock detta under riksdagen, uti sina hemliga negociationer med ståndens ledamöter, genom dess så kallade förtroliga tal.

Men att missnöjet var häftigt och allmänt, så hos allmänheten, som hos Riksens ständer, det fick Konungen erfara under riksdagens korta lopp, ehuru många giller och hemliga korruptionsmedel framställdes, att fånga Riksens ständers pluralitet.

De mest verksamma bland adeln voro:

På Konungens sida:	*Oppositionen:*
General Platen.	Grefve Brahe.
General Siegroth.	Öfverstallmäst. grefve Rosen.
Öfv.-kammarj. baron Armfelt.	Statssekret. Wadenstjerna.
Öfverste Toll.	Kammarh. baron Carl De Geer.
Stallmästaren Munck.	Lagman Spaldencreutz.
Statssekret. Schröderheim.	General Pechlin.
Hofrättsrådet Bergenstråhle.	Öfverste Swartzer.
Stallmästaren baron Essen,	Öfverste Almfelt.
utom många osynliga.,	Öfverste G. Macklean.
	Ryttmästar Stjerneld.
	Kammarh. Rutger Macklean.
	Öfv.-Löjtn. baron Adelsvärd.
	Direktör Frietzsky.
	Vice presidenten Stjerngranat.

General-Auditör Malmerfelt.
Sekreteraren Hummelhjelm.
Major Billberg.
Ceremonimäst. Wachslager.
Öfv.-löjtn. b:n Lantingshausen.
R.R. grefve Axel v. Fersen.

Uti kunskap och talgåfva egde oppositionspartiet företrädet; ehuru ingen slags korruption der egde rum, hemtade oppositionen sin styrka utur allmänna böjelsen för frihet och patriotism, hvilka ännu egde lif uti svenska hjertan.

Gustaf III, som aldrig kände sina svenska undersåtares lynne, trodde att konungsliga högheten, dess välde, tjensters utdelning och hofsmicker voro tillräckliga medel att kufva all medborgerlig känsla och lägga slafviska band uppå hela nationen. Dock vittnar Sveriges historia, att, om tidtals några deras Konungars hjeltemod uppå ett laglöst sätt kufvat menigheten, så har den dock, i sinom tid, återtagit sin rätt. Despotismen har aldrig länge styrt svenska folket, icke heller har det egt en fullkomlig och laglig frihet, ehuru Riksens ständers deltagande uti riksstyrelsen följt svenska monarkien från uråldriga tider. Härifrån undantages 1719 och 1720 års regeringsform, såsom den första grundlag afhandlad emellan Konung och ständer.

Oppositionspartiet var uppå min inrådan omtänkt att förena sig om en riksdagsplan, till förekommande af otidiga utbrott, som det allmänna missnöjet bådade; och i anledning häraf aftalades:

1:o att regeringsformen af den 21 Augusti 1772 skulle oföränderligen bibehållas och försvaras;

2:o att 1617 års riksdagsordning, hvilken, genom riksdagsbeslutet 1778, blef Riksens ständer utan öfverläggning påförd, skulle expliceras och efter 1772 års regeringsform lämpas;

3:o att stats- eller andra utskott ej skulle någon edgång af Kongl. Maj:t förestafvas, som ej vore af Riksens ständer öfversedd och gillad, till förekommande af hvad som skedde vid sist förledna riksdag 1778;

4:o att Riksens ständer ej vidkändes någon gäld, som utan deras samtycke eller vetskap vore tillkommen, statsverket till last;

5:o att den tre infanteriregementen påtrugade passevolans-kassa, förledna December och Januari månader, skulle afslås och denna inrättning uti infanteriet icke ega rum;

6:o likaledes K. M:ts propositioner till Riksens ständer uti lagens förändring, hvilka pröfvades skadliga och obilliga;

7:o att beslutas måtte, det utom de förtroendesysslor, som regeringsformen omnämner, H. M. icke egde att återtaga någon militär, ecklesiastik eller civil syssla, annorledes än genom laglig ransakning och dom;

8:o att ståndens protokoller under riksdagen måtte tryckas in extenso;

9:o att ridderskapet och adeln skulle påminna K. M. att krigsbefälet hörde till stånder af uråldrig praxis, hvilket bestyrktes af regeringsform och militärens pensionsreglemente;

10:o att alla ständers deputationer måtte arbeta och öfverlägga gemensamt med alla ståndens deputerade och ej hvart stånd för sig enskildt, såsom vid 1778 års riksdag skedde, hvaraf tidsutdrägt, konfusion och overksamhet uppkom;

11:o att Riksens ständer skulle öfverse och jemka sina bevillningar och utsätta dem på bestämd tid, och slutligen

12:o att instruktionen för bankoutskottet skulle blifva lika med den som förledna riksdag 1778 stadfästades.

Sedan uti det första öfverläggningsplenum den 10 Maj, statssekreteraren Wadenstjerna proponerat att adelns protokoller skulle tryckas och ridderskapet och adeln, genom votering, utnämnt sina elektorer till banko- med flera utskott, framställdes af kammarherren baron Carl De Geer att tyda 1617 års riksdagsordning, icke uti de ceremoniela delar, men uti beräknandet af fyra stånds röster, så uti lagstiftning, som vid de tillfällen, der Riksens ständers röst äskas. Denna proposition blef lagd uppå bordet intill den 12 Maj, då den å nyo företogs, och då öfverste Almfelt uppläste ett väl utarbetadt diktamen uti detta ämne. Propositionen var hos adeln och uti alla stånd efterlängtad. Sekreteraren Hummelhjelms memorial, vid tillfälle af riksdagsbeslutets justerande 1778, hade beredt alla sinnen till en med regeringsformen öfverensstämmande tydning.

Hofaktörerne talte väl något häremot men svagt; ty det var en orimlighet att tillägga Konungen votum deliberativum och decisivum, uti ett plenum plenorum bland ständer, hvartill 1617 års riksdagsordning gaf anledning.

Denna så mycket omtalade riksdagsordning af 1617, om den ock i den tiden hade blifvit af Riksens ständer stadfäst, och sedan i verket ställd, det den aldrig blifvit, så vore den dock uti intet afseende lämplig till 1772 års regeringsform.

Ehuru missnöjd Konungen ock månde vara öfver detta ämne, fogade sig dock H. M. efter flera beskickningar, till den tydning, som Riksens ständer äskade; om hvilket allt ståndens protokoller, riksdagstidningar och riksdagsbeslutet vittnar.

Inrättningen af en passevolanskassa för arméen hade upprört hela Riket, allt ifrån sin första upprinnelse uti Finland, der den med list, lock och våld blef rust- och rotehållare påtvungen. Men hvad ånyo hade uppväckt och retat både adelns och böndernes missnöje, var det uti December månad, genom K. M:ts befallning, föröfvade olagliga förfarande med Kronobergs, Jönköpings och Elfsborgs regementen, hvilka till en del måste åtaga denna tunga och emot kontrakter stridande beskattning.

Landtmarskalken anmälde den 19 Maj en K. M:ts proposition angående en passevolanskassa för arméen, hvaruppå herr öfverste Swartzer uppläste ett diktamen uti detta ämne, som påstod och upplyste landets rätt.

Konungens rådgifvare hade tillstyrkt att då detta tvisteämne icke kunde undvikas, borde H. M. låta sin proposition härom afgå till Riksens ständer med all solennitet, uti förmodan att K. M:ts medhållare skulle härigenom vinna mer styrka att tala och deremot oppositionen försvagas, af fruktan för K. M:ts ressentiment. Det var icke ogrundadt att fruktan för Konungen lade tysthetsband uppå en stor del af Riksens ständer, så väl uppå den i tjenst stående adel, som prester och borgmästare. Icke dess mindre kunde Konungen icke vänta sig framgång uti ett mål, der 18 § regeringsformen och knektekontrakterne voro förkränkte och der det ankom uppå omröstning med slutna sedlar. Kon-

ungen arbetade med all möjlig styrka och använde alla möjliga öfvertalningsmedel, att förvärfva sig pluralitet hos adeln och i alla stånd. Löften om befordringar och andra förmåner, så för prester och borgare som bönder, blefvo gifna och penningar utdelades bland bönderne, tillika med trakteringar af alla slag.

Derjemte hotade så väl Konungen som dess gunstlingar att med våld styra Riksens ständer och förmå dem till en billig aktning för K. M:ts vilja. Konungen kamperade under denna tid uppå Ladugårdsgärdet med gardet och alla de regementen, som vanligen voro i Stockholm. För att öka skrämseln hos Riksens ständer, lät H. M. befalla utdelning af skarpa patroner till gardet, med hemlig tillsägelse, att hålla sig färdiga till hvad som helst. Ehuru denna anstalt var gjord i all förment tysthet, gjorde den ett hastigt omlopp och skrämde en stor del, besynnerligen prester och borgare. Dock verkade detta mer till ondo än till godo, och de som kände Konungens karaktär trodde med skäl att denna otidiga anstalt var en verkan af H. M:ts defensiva räddhåga för ständerna och pöbeln, som tog mycken del uti Riksens ständers göromål.

Öfverstarne Toll, Hastfehr, Montgommery och Klingspor voro de verktyg, som mest och uppenbarligen brukades, så väl till att öfvertala, som att skrämma adeln och de respektiva stånden.

Den 19 Maj, kl. 8 om aftonen, lät H. M. kalla mig utur min loge uppå spektaklet, in uti sina rum uti operahuset och sedan jag var inkommen uti H. M:ts kabinett, tilltalade han mig på följande sätt, med en eldad och vred uppsyn:

"*Jag har kallat eder, för att förklara eder mitt billiga missnöje öfver edert djerfva och otacksamma uppförande emot mig; jag är på det aldra högsta stucken och förundrad öfver eder tilltagsenhet att, i spetsen för en föraktlig, missnöjd flock, våga att kränka mina rättigheter och sätta eder emot det jag till rikets bästa förordnar. I bören icke glömma min nåd och att jag skänkt eder hufvudet, vid tillfälle af revolutionen 1772, då jag hade kunnat hämnas min faders lidande, genom eder djerfhet under riksdagen 1756, och att*

jag äfvenledes 1778 icke ville hämnas uppå eder tilltagsenhet, den jag föraktade."

"*I veten att den hos Riksens ständer förevarande fråga, angående en passevolanskassa för arméen, är mig ömt om hjertat. Jag lemnar eder valet att i morgon, då denna sak hos Riksens ständer förekommer, tala för densamma och befordra den till ett nöjaktigt slut, hvilken tjenst jag med tacksamhet skall förskylla; men uti vidrigt fall förklarar jag eder härmed ett outsläckligt hat och onåd öfver eder och eder familj, och mån I skylla eder sjelf, om I fån känna verkan af de olyckor, som sväfva öfver edert hufvud; det ankommer på eder att välja ja eller nej; men glömmen intet att eder Konung tilltalar eder.*"

Så hårda uttryck och svåra tillmälen ur Konungens mun förstörde min kallsinnighet och uppretade hos mig de lifligaste känslor af häftighet. Jag tog vid der Konungen slöt, och förklarade, att då jag aldrig kunde glömma och sakna hos mig de känslor jag är min Konung skyldig, hoppades jag ock att min Konung allernådigst påminner sig, hvad jag har att fordra såsom riksråd, såsom riksdagsman och såsom fri medborgare uti samhället. Vore det en annan än min Konung, som öfverföll mig med så hårda tillvitelser, så visste jag väl huru jag skulle svara; men nu inskränker jag mig inom den underdåniga skyldighet, mig åligger.

(Grefve Fersen fortfor derefter:)

"*Jag kan icke vidkännas att E. K. M. mig med nåd bemött, sedan E. M. beträdt sin faders thron; ifrån den stunden har jag alltid varit ansedd såsom en för E. M:ts afseenden farlig man. Med full öfvertygelse att jag ej länge skulle behålla min rådstol, nämnde E. M. mig till rådsherre, för att lemna Gardet, som jag då innehade, uti Sprengtportens händer, emedan E. M. trodde sin person bättre bevakad af honom än af mig, och då jag sex månader efter begärde att bli entledigad från rådssysslan, tillade E. M. mig 12,000 daler kopparmynt pension, för en lång och nog besvärlig tjenstetid.*"

"*Jag kan icke heller vidkännas, att jag bär mitt hufvud såsom en skänk af E. M:ts nåd; jag tror mig bära det*

med heder och full rätt. Allt hvad jag gjort under Eder salig herr faders regering gjorde jag ännu om det vore ogjordt, och är jag färdig lägga för allmänhetens ögon och inför hvad domstol som helst göra redo för min förvaltning. Jag bär mitt hufvud med ära; utan dom kan det mig efter Sveriges lag ej fråntagas och våld fruktar jag ej."

"*Hvad nu passevolanskassan beträffar, så tager E. M. ej onådigt, att jag ej kan åtaga mig att tala för denna inrättning. Jag har, från dess första upprinnelse, talt emot densamma, och hvad skulle jag väl anföra till dess försvar? Kan man säga att 18 § regeringsformen här är iakttagen? Kan man säga att knektekontrakterna äro chartequer? Kan man säga att undersåtare äro pligtige att betala det, som lagar och aftal dem befria ifrån? Kan man säga att landet mår väl deraf, att öka sina utskylder, då förmögenheten uti synbar måtto uti Riket aftager? Jag har, uti all min tid, talt för lag och sanning, och kan vid detta tillfälle icke afvika från denna bana.*"

Härpå svarade **Konungen:**

"*Jag väntade mig detta svar af eder, såsom en orolig medborgare, som vill inskränka min lagliga myndighet och upphöja sitt anseende, och som inblåser hos riksständer en missnöjes anda, som verkar tvedrägt; men I måtten veta, att om jag med mildhet fört min spira intill denna tid, så har jag ock en jernspira och att jag eger kanoner, bajonetter och svärd, att styra en uppstudsig flock och deras anförare.*"

Fersen: "*E. K. M. kan vara förvissad att jag aldrig velat eller vill annat än följa och försvara lagen och E. M:ts och hvar mans rätt; att Riksens ständers missnöjen äro af mig ej inblåsta, utan utur provinserna medförda och af Stockholms populace och menighet understödda. Missnöjet öfver vissa E. M:ts författningar tager sitt ursprung från gator och krogar och breda sig öfver hela Riket. Att E. M. eger kanoner, bajonetter och svärd det är ostridigt och inga vapen kunna häremot sättas. För min del är jag intet rädd för dessa vapen; jag har sett dem utan fruktan vid många tillfällen, och finner E. M. för sig och Riket nyttigt att våldföra ständer, så är det bäst att gripa till*

denna utväg, ju förr dess hellre. Förstör den skugga af frihet E. M. lemnade nationen 1772; tag despotismen, den blir i så måtto drägligare, att nationen ej blir bedragen uppå lagar, hvaruti den tror sin säkerhet förvarad. Denna utväg hjelper E. M. utur närvarande bekymmer, intill dess den tid kommer, att nationen ser dager att återvinna sin rätt."

Sedan Konungen gått några slag af och an öfver golfvet, kom han åter till fönstret der jag stod, och sade:

"*Låt oss gå från fönstret; populacen uppå torget blir uppmärksam öfver vårt samtal*" — hvarefter han utlät sig på fransyska: "*Nous nous sommes trop précipité l'un et l'autre; je vous ai dit des choses fort dures, et vous me les avez bien rendu; n'en parlons plus sur ce ton. Jag begär eder röst vid detta tillfälle, såsom ett bevis på vänskap och beredvillighet, som jag evigt skall tacka eder för, och jag lofvar att ej begära något af eder under hela denna riksdag. Denna fråga ligger mig mycket om hjertat, emedan jag avancerat mig dermed allt för mycket, beträffande mitt folk, för att det ej skulle skada mig uti främmande hof, om den afsloges. Ett afslag från ständernas sida skulle tolkas i Europa såsom ett authentiskt bevis på mitt brouillerie med mina undersåtare och mina affärer hafva behof af en fullkomlig öfverensstämmelse inom oss, för att ingifva aktning och anseende utom oss.*"

Fersen: "*Det värde, E. M. sätter på min röst vid detta tillfälle, är ett dolkstygn uti mitt hjerta. Mina känslor af vördnad, undergifvenhet och tillgifvenhet träffas deraf, och om jag ej hade annat att följa än ledningen af mina böjelser, skulle jag ej tveka att gifva vika för E. M:ts önskningar; men huru återkalla allt det, som jag talat och skrifvit öfver denna fråga, sedan så många år tillbaka? hvad frukt skall väl E. M. hämta deraf? mitt bifall kan ej bidraga till att E. M. vinner sitt ändamål hos ridderskapet och adeln; men skall ofelbart ådraga mig allmänhetens förakt. Tillåt mig, nådigste Konung, säga, att E. M. alldeles icke känner sitt folks lynne; E. M. tror att min kredit hos nationen kan göra allt, men E. M. bedrager sig deri. Det inflytande jag*

måhända eger, beror på den regel jag ständigt följt, att försvara lagarne, samt allmänhetens rättigheter och intressen; så snart jag skulle afvika härifrån skulle min röst intet gälla i det allmänna. Och huru skulle jag rättfärdiga en så plötslig förändring af opinion? en fråga hvilken sedan så lång tid tillbaka oroat publiken, kan icke från morgon till afton ombyta färg från svart till hvit i någons opinion, utan af vanhedrande anledningar, och man skulle klandra mig med rätta för svek eller själssvaghet, och jag kunde ej möta tadlet, utan måste dölja mig för det allmännas blick, genom att söka ensligheten på mina gods. Skulle E. M. väl vilja i mitt ställe göra hvad E. M. nu föreslår mig, E. M. som har en så fin takt rörande alla hederssaker? Må E. M. värdigas ihågkomma, hvad E. M. har tecknat med sin egen hand vid så många tillfällen, och särskildt uti sina theaterpjeser, der medborgarens pligter äro utvecklade med så mycken styrka och finkänslighet. Om jag aflägsnade mig derifrån i denna stund, skulle E. M. vara den förste att derför klandra mig, och jag skulle ej vinna annat derpå, än E. M:ts förakt och harm, som jag väl förtjent, genom att tala eller handla emot min öfvertygelse. Jag väntar allt af E. M:ts rättvisa, och jag bönfaller hos E. M. underdånigst att ej sätta sin nåd för mig på detta prof."

"*Men hvad hafven I då så hufvudsakligt emot denna inrättning*" — frågade Konungen — "*man kan väl intet neka att den syftar uppå arméens rörlighet och dess excercis, och uti dessa afseenden anser jag den såsom ett af mina mest betydande regeringsämnen.*"

Härpå svarade jag:

"*Det kan intet undfalla någon att inse E. K. M:ts afseende med denna kassa; men deraf vill icke följa, att kostnaden af arméens rörlighet och tjenstfärdighet skall besörjas af hemmansbrukaren. Denna är, enligt sitt kontrakt, befriad från de kostnader, som öfverskrida roteringsskyldigheten och skattläggningen. Här äskas en kassa till större excercislägers sammandragande, långt utom provinserne och regementenas stånd, och till manskapets durchtågskostnad och föda; och just härmed har roteallmogen intet att göra. Bondens skyldighet är att hålla sin nummer komplett och*

föda soldaten med dess hemkall och boställe etc. Men så snart E. K. M. för godt finner att lyfta regementena utur deras stånd, så måste ock E. K. M. kännas vid kostnaden, såsom det förhållits i Konungarne Carl XI:s, Carl XII:s, Fredrik I:s och Adolf Fredriks tidehvarf, enligt kontrakterne."

"*Nu äskas till denna kassa 3 rdr 32 skill. årligen uppå hvarje rote. Denna beskattning är af stor vigt för hemmansbrukaren och bjuder så mycket mer emot, som han ej kan inse nyttan häraf för arméen eller säkerhet för kassans bestånd. Hvad det förra beträffar, så är att befara att uppå soldatens förplägning torde så hushållas, att rotebonden finge lika väl tillskjuta af egna medel till knektens uppehälle, och genom elak medfart knektelagen stegras och bondedrängen bli gensträfvig emot värfning. Och hvad dessa kassors säkerhet rörer, så äro de blottställda för allt det obestånd, som menniskors handhafvande om penningar kan åstadkomma. Ju flera kassor uti staten, ju flere tjufvar och växande bekymmer för regenten.*"

"*Sedan år 1721 hafva många kassor uti arméen varit inrättade, men uti hvad stånd äro de nu? Jo de flesta äro alldeles försvunna, och vid de regementen der knektelegomedels kassor ännu finnas, bestå de uti osäkra fordringar, konkurser och non valörer.*"

"*E. M. anser denna sak såsom det mest riksvårdande ärende under denna riksdag. Men öfverste Toll torde deri vara mest intresserad, emedan han användt, E. K. M. ovetande, nog våldsamma medel till sakens befordran, och den tid torde komma, då E. M. får en annan tanka härom.*"

"*Jag påminner mig hvad som hände vid 1761 års riksdag, då Hennes Maj:t Drottningen, E. M:ts saliga fru moder, ansåg såsom en riksvårdande sak, att general Pechlin genom votering måtte från riddarhuset uteslutas, och hvarpå användes öfver tre tunnor guld i korruption och rösters köpande. Hon vann detta sitt ändamål men ingenting mera, och år 1763 gjorde hon sjelf åtlöje af, att hon kunnat anse en så obetydlig sak med så mycken gravitet och kasta bort så stor summa.*"

Härpå svarade Konungen:

"*Det är sant att det gifves tillfälliga intressen och denna fråga kan måhända räknas dit i vissa afseenden; men jag är icke mindre förlägen deröfver för det närvarande. Jag måste bekänna att det som I sagt mig, för att justifiera edert afslag, är ej utan grund.*"

Och härmed slöts detta samtal.

Hela natten användes af H. M. att öfvertala ledamöter af stånden. Biskoparne Celsius från Lund och Bentzelstjerna från Westerås läto öfvertala sig, tillika med pluraliteten af borgmästare. Dessa begge stånd hade intet intresse uti saken. Bland bönderne utdelades öl, bränvin och penningar, men utan framgång.

Den 20 Maj företogs uti plena passevolansärendet till slutligt afgörande, då H. M. sände upp till ridderskapet och adeln fyra Riksens Råd uti sina talårer. Konungen som satte ett omåttligt värde på ceremonier, trodde att fyra Riksråder i Konungens namn sände, att öfvervara adelns deliberation, skulle verka och lägga band uppå adelns fria röst.

Riksråderne grefve Beck-Fries, baron Sparre, grefve Oxenstjerna och baron De Geer intogo deras säten uti fåtöljer inom skranket, till höger och venster om landtmarskalksbordet. Riksrådet Beck-Fries gaf tillkänna i hvad afseende närvarande riksråderne voro utaf H. M. afsände; hvarefter saken debatterades med mycken ordning och kallsinnighet, och sedan riksrådet baron Sparre slutligen anfört allt, hvad som kunde gifva styrka åt denna Kongl. proposition, såsom de tryckta protokollerna bevittna, och efter landtmarskalkens gjorda proposition, skreds till votering, då K. M:ts proposition blef af följande röster afslagen:

Första klassen	54	*Ja* emot	109	*Nej.*
Andra klassen	49	*Ja* emot	90	*Nej.*
Tredje klassen	69	*Ja* emot	227	*Nej.*
Summa	172	*Ja* emot	426	*Nej.*

Presteståndet och borgareståndet biföllo H. M:ts proposition, men uti bondeståndet blef den afslagen med 133 *Nej*

emot 21 *Ja*. Och som detta mål ej kunde annorlunda anses än såsom en bevillning, så verkade preste- och borgareståndens bifall ej annat, än allmänhetens missnöje och bondeståndets nära förening med adeln, hvilken blef oförryckt under hela riksdagen.

Konungen var högst bekymrad öfver den esprit, som regerade bland ständer, men i synnerhet öfver adelns samband med bondeståndet. Alla af H. M. uppgifna propositioner blefvo afslagna och Riksens ständer äskade sådana förklaringar öfver grundlagens förstånd, som gjorde till intet H. K. M:ts plan att undergräfva regeringsformen och utvidga sin konungsliga makt på folkets rätt och säkerhet.

Att stifta oenighet stånden emellan var den enda grundval, uppå hvilken kunde resas K. M:ts förfallna kredit och anseende bland Riksens ständer och dertill utsåg öfverste Toll husbehofsbränningen, såsom det lämpligaste medel. Uti detta afseende föreslog han hos en del bönder att de måtte förmå ståndet inkomma till Konungen med någon proposition om fri husbehofsbränning; men som bönderne ej ville sig beqväma, utan rådgöring med ridderskapet och adeln, så måste denna sak äfven hos adeln negocieras. Adeln hade väl intet samma intresse med husbehofsbränning som bonden, emedan adeln personligen tillverkar litet eller intet bränvin och genom deras frälsebönders kontribution för bränning till husbehof råkar frälseräntan uti osäkerhet. Dock öfverenskommo cheferne af oppositionspartiet att biträda bönderna uti denna sak, till gemensam nytta.

Konferenser höllos emellan statssekreteraren Liljencrantz å Konungens vägnar och cheferne för oppositionspartiet. Å Konungens vägnar uppgafs regala bränneriets afkastning till statskassan till minst 30 tunnor guld; ehuru dess rätta årliga behållning aldrig kunnat med säkerhet räknas till 10 och törhända mycket under, när intressen räknas uppå det uti regala bränneriet instuckna lånta kapital utrikes till öfver en millions belopp, så ock tullfriheten på den spannmål, som till bränning införskrefs.

Ändtligen stannade Riksens ständer vid det anbud af 18 tunnor gulds årlig bevillning för fri husbehofsbränning, hvilket H. M:t väl ville antaga, men icke såsom en temporel

utan såsom en beständig bevillning, det H. M. ock, uti nog stränga uttryck, Riksens ständer tillkännagaf, jemte tillsägelse att inom fyra dagar aflemna deras ja eller nej. Borgareståndet antog Konungens proposition angående en evigvarande bevillning, ehuru stridig den var emot grundlagens och frihetens rätta förstånd, så ock emot efterkommandes rätt. Men ridderskapet och adeln samt bondeståndet afslogo denna proposition och förklarade sig aldrig böra eller vilja taga sådana beslut, hvarigenom deras ädlaste rätt försakas eller inskränkes, såsom oförnekligen beständigt varande bevillningar medförde. Adeln gjorde ock häremot sina reservationer till protokollet och direktören Frietzsky uppläste ett diktamen, deri han bevisade att K. M:ts rätt till regala brännerier vore olagligen tillkommen samt, utan ständers vetskap och samtycke, nationens proprietet öfver sädens disposition påtvungen; hvilket han till protokollet lemnade, till öfvervägande nästa riksdag.

Härmed slutades detta vigtiga ämne, hvilket af hofvet var framställdt 1:o att bryta det goda förstånd som regerade mellan adeln och bondeståndet, men verkade tvert om, och 2:o att öka statsinkomsterna med 30 tunnor guld, som likt en dröm försvunno.

Mycken bitterhet väcktes hos Riksens ständer genom den korta termin af fyra dagar, som Konungen förelade Rikets ständer att utlåta sig med *ja* eller *nej*, uti frågan om bränvinet. Bönderne voro uppå det högsta beifrade och utbrusto uti starka hotelser, uppå sina tobaksklubbar. Bland annat sade de: *att det våld, som Konungen emot Sveriges allmoge föröfvat, att bemästra sig brännerirättigheten, och dymedelst betaga dem dispositionen öfver deras säd, vore tyrannisk och utan like, och att det ej kunde på annat sätt afstyras, än såsom de sett uti operan Gustaf Wasa, der tyrannen Christian blef af allmogen utur Riket förjagad* [1]).

Frietzskys memorial lästes uti bondesamqvämen med ett särdeles nöje. Boktryckarne hunno ej göra deraf så många upplagor som äskades; de deputerade af bondestån-

---

[1]) Konungen hade inviterat bönderne att se operan Gustaf Wasa.

det utspridde det öfver hela Riket och landets allmoge kallade detta diktamen Frietzskys förordning [1]).

Riksens ständers bankoutskott afslogo K. M:ts propositioner angående Fahlu bergslags hjelp och understöd; angående riksgäldskontorets intressediskont uti banken; angående slantsmyntets förändring med flera. Det enda utskottet tog uti grannlaga öfvervägande var propositionen om spannmåls magasinsinrättning uti alla provinser. Härtill äskade Konungen att af dess å banken egande kreditiv af 50 tunnor guld till ressource vid infallande, för Riket vådliga händelser, skulle årligen 200,000 rdr användas, att uppköpa spannmål, hvilka 200,000 rdr skulle banken godtgöras genom 3 procent årlig afbetalning uppå kapitalet, men utan räntans beräknande; men som detta befans strida mot bankoförfattningarne och bankens säkerhet, så beviljades att 100,000 rdr af bankens årliga intressevinst skulle årligen härtill af banken förskjutas, emot 3 procents årligt erläggande i ränta och 3 procents afräkning på kapitalet uti afskrifning på kreditivet, hvilket inom 8½ år vore disponeradt, lyftadt utur banken och således dödadt.

Denna sak aflopp icke utan de häftigaste debatter; men som det uppgifna ändamålet af magasinsinrättningar var landet behagligt, helst under en tid, då under fyra års belopp landet lidit af missväxt, och ett fullkomligt afslag här hade ådragit Riksens ständer pöbelns tadel, och dertill kom att banken ej kunde på lättare sätt afbörda sig kreditivet, så blef denna mening genom votering bifallen, men med knapp pluralitet. Bland presteståndets bankodeputerade blefvo lika många *ja* som *nej*, borgareståndets biföllo med knapp pluralitet och bland adelns deciderade *en* röst. Kreditivet blef öfverstruket och förstördt. Uti detta ärendes handterade blandade sig en öfverdrifven gensträfvighet emot allt hvad K. M. af Riksens ständer äskade. Kammarherren baron Carl De Geer, öfverstelöjtnanten baron Adelsvärd och öfversten baron Macklier, nyss inkomne uti statsärendena, upplifvade af nit för lag och fädernesland, kände ej nödvändigheten att sätta moderation uti göromålen.

[1]) Detta diktamen, uppläst på riddarhuset i ridderskapets och adelns plenum den 19 Juni 1786, finnes intaget i de tryckta protokollerna, pag. 185 o. f.

Den 23 Juni slöts riksdagen. Konungen längtade efter den stunden, och de flesta af ståndens ledamöter, som förtärde sina medel öfver förmågan, längtade ock hem. Uti det tal H. M. höll till Riksens ständer uppå rikssalen, förklarade H. M. sitt missnöje öfver Riksens ständers förhållande och gaf till känna, att han på lång tid ämnade uppskjuta med deras sammankallande [1]). Konungens tal var ovarsamt och illa författadt; det väckte missnöje och åtlöje att se Konungen förklara, efter slutad riksdag, sitt missnöje öfver samma ämnen, som H. M. under riksdagens lopp, med nöje antagit, enligt dess gjorda deklarationer. Talet recenserades ock nog bittert uti utrikes skrifter och besynnerligen uti *Le courrier de l'Europe.* H. M. misstog sig här om sitt intresse; han hade kallat ständerne — sade han — för att visa hela Europa att de utspridda rykten om missnöjen i Sverige voro ogrundade och att nationen vore med Majestätet förenad uti ett oupplösligt samband; och H. M. slutar riksdagen med ett tal som kommer på trycket och hvilket bevisar samt styrker ryktet om missnöje emellan Konungen och folket [2]).

---

[1]) I detta tal — särskildt tryckt under titel: "Kongl. Maj:ts Tal på Rikssalen vid Riksdagens slut den 23 Juni" — förekommer bland annat följande ord af Konungen:

"Om farhågor, ogrundade till deras natur, oförtjente för dem som gifvit eder friheten (som eder nu hade samlat endast för eder bergning), om dessa farhågor, dessa irrbloss uppkommit och hotat att störa den enighet, som jag i fjorton år med så mycken möda, så stor försakelse af allt eget missnöje sökt bibehålla, har jag ansett dem som de moln, hvilka uppkomma efter ett långt lugn, men ett ståndaktigt tålamod endast kan skingra; ty sanningens kraft verkar i längden och upplyser slutligen då man mest sökt att den fördunkla." — — — — — — — — —

"Det är ock till efterverldens domstol Konungar böra vädja, ty den är ensam oväldig; samtidens tadel eller lof äro gemenligen lika orättvisa; den dömer med fördomar, efterverlden på säkra grunder; samtiden anser ofta en god Konung för svag, en rättvis för hård, foglighet för eftergifvenhet, ståndaktighet för ärelystnad. Efterverlden dömer säkert, ty den är utan afund, utan hat."

[2]) Kejsarinnan i Ryssland, Catharina II, yttrar härom, i bref till Kejsar Josef II, följande:

"Pour mon cher cousin le Roi de Suède, il n'a guère lieu d'être content de sa diète assemblée à la hâte, et comme V. M. I. le remarque très-bien, avec un grand appareil et pour bien peu de chose. Mais depuis que je connais la Suède, le peu de chose pour tout autre pays devient un grand objet pour ce royaume pauvre. L'inquiétude et les projets de toute espèce remplissent les têtes, tandis que les poches sont vides. Malgré cela on dit, que S. M. Suédoise medite un voyage en Angleterre. Nous ap-

Efter slutad riksdag visade sig Konungen nog kallsinnig emot adeln, men smickrade preste- och borgareståndeu samt bönderne. Biskoparne kallades till enskildt företräde, der H. M. rekommenderade biskop Troil uti Linköpings stift till erkebiskop, efter den genom döden afgångne erkebiskop Mennander. H. M. lofvade presterna att pastoratsackorderna skulle upphöra, och att inga komedier eller operor skulle ageras på Sön- och högtidsdagar; dock fortfors med båda delarne, utan afbrott.

Borgareståndet fick fagra löften öfver deras besvär, men en tid derefter fingo de afslag. Alla tre ståndens sekreterare och betjening fingo arvoden och belöning för deras hafda möda under riksdagen, men icke adelns sekreterare och betjening, ehuru det vardt regleradt och gifvet af statsmedel år 1778. Denna småhämnd uppå adeln var icke Konungen förmånlig eller värdig.

Samma dag, den 23 Juni, som Riksens ständer förafskedades uppå rikssalen, uppsände H. M. till landtmarskalken på riddarhuset serafimerordensbandet och korset, genom ordensceremonimästaren stallmästaren Munck, som det genast uppå baron Duwall fästade, och några dagar derefter erhöll han af Konungen 5,000 rdr gratifikation för dess riksdagsutgifter såsom landtmarskalk.

Den 26 Juni afreste Konungen till lägret uti Skåne, sammansatt af de två skånska kavaleriregementena, ett husarregemente, Elfsborgs, Jönköpings och Kronobergs infanteriregementen, Konungens regemente, draget ur garnisonen i Christianstad, och nödiga artillerikompanier. Detta läger var sammandraget allt sedan början af Juni månad; generalen Hampus Mörner fick ett tjenstebref, för att der kommendera såsom chef; men som misstroende och farhågor blandade sig i alla Konungens dispositioner, fann H. M. för godt att gifva general Mörner en särskild ordre att begifva sig till lägret, men att der icke utfärda någon befallning, ej ens fältrop och lösen, innan H. M:ts ankomst.

---

prendrons avec le temps quels seront les' arrangements salutaires à la Suède qu'il en rapportera."

(Se *Joseph II und Katharina von Russland. Ihr Briefwechsel herausgegeben von A. Ritter v. Arneth. Wien 1869.* Pag. 273).

Deraf hände att man för första gången fick se ett läger af sex regementen, under tre veckors tid, utan hvarken chef eller fältrop och lösen, hvaraf följden blef oordning, indisciplin och villervalla. General baron Mörner, enligt med sina ordres, öfvertog intet befäl, och gaf först ut fältrop och lösen vid Konungens ankomst, då han öfverlemnade det åt Konungen personligen. Man var mycket förundrad öfver att Konungen formerat detta läger under riksdagen i Juni månad, då likväl grundlagen bestämmer ständernas sammanvaro tre månaders tid; och om ständerna velat begagna sig af denna rättighet, hade de kunnat fortsatt deras sammanträden ända till den 1 Augusti och sålunda qvarhållit Konungen i hufvudstaden. Detta läger syntes i öfrigt mycket opåkalladt och till en börda för landet, som led af stor missväxt på säd och gräs detta år.

Man fick slutligen veta att ändamålet med lägret var ett möte mellan Konungen och kronprinsen i Danmark för att derigenom göra ett slut på det missförstånd och misstroende mellan svenska och danska hofven, som uppstått genom de ovanliga rustningar och hotande utlåtelser Konungen haft emot Danmark, genom sina gunstlingar och särdeles genom öfverste Toll. Kronprinsen Gustaf Adolf medföljde på denna resa och afreste några dagar före Konungen, dess fader, till lägret. Drottningen blef qvar med hofvet i Stockholm. Hertigen af Södermanland reste ned till lägret i Skåne, ehuru Konungen icke önskade se honom derstädes; hertiginnan, hans gemål, reste till Rosersberg, att der tillbringa några veckor, och prinsessan Sophia Albertina fick tillstånd att, under Konungens frånvaro, bo några veckor på Ulriksdal, för att andas landtluften.

Danska kronprinsen anlände till Konungens högqvarter. Han åtföljdes af general Huth, en adjutant och en föga talrik svit. Mötet passerade med högligheter och uppmärksamheter, ehuru Konungen just intet tyckte om kronprinsens allvarliga och föga tillgängliga sätt att vara. H. M. bevisade honom emedlertid all den heder som hans börd och rang fordrade, och uppförde sig på ett vänskapligt och försonligt sätt, då H. M. ej kunde ignorera att kronprinsen styrde Danmark i Konungens, sin faders namn,

hvilken var fallen i ett tillstånd af fullkomlig sinnesfrånvaro.

Kronprinsen af Danmark öfvervar flitigt truppernes öfningar. Han måtte ej hafva blifvit särdeles uppbygd deraf, emedan dervid herrskade hvarken ordning eller bestämdhet. Endast en gång gafs en stor manöver för trupperne, bestående endast deri, att man från kolonn formerade linie, och sålunda marscherade 5 eller 600 steg framåt, hvilket allt verkställdes rätt illa. En annan dag hade två kavaleriregementen uppvisning, hvilka manövrerade framför kronprinsen.

Detta så länge samlade läger blef till ingen instruktion för officerarne eller öfning för truppen, emedan lägertjensten ej praktiserades, icke heller verkliga krigsmanövrer i taktiskt hänseende öfvades. Konungen sysselsatte sig med intet annat än ceremonielet för kronprinsen af Danmark och för sin egen son; återstoden af H. M:ts uppmärksamhet egnades de personer af provinsen, hvilka infunno sig att göra deras cour.

Den 5 Juli återvände kronprinsen till Köpenhamn och Konungen reste till Helsingborg med sin son, hvilken derifrån afreste, med sin lilla svit, till Göteborg. Den 6 Juli besökte Konungen slagfältet och omgifningarne vid Helsingborg, samt infann sig vid Ramlösa helsobrunn, der H. M. gaf cour åt damerna i Skåne.

Dagen före Konungens afresa hade trupperne i lägret befallning att uppbryta och marschera till deras hemorter. Officerarne vid Elfsborgs och de Småländska regementena, som hade en lång marschväg, knotade med skäl deröfver, att ej hafva erhållit en enda styfver i traktamente för denna marsch, ej heller under lägret, som varat öfver en månad; hvartill de dock hade rätt enligt reglementena, så snart de drogos utom provinsen.

Den 7 Juli besökte Konungen Landskrona och intog frukost den 8 hos grefve Sparre på Kulla Gunnarstorp.

Den 9 Juli, helt bittida om morgonen, passerade Konungen genom Helsingborg för att begifva sig till Marienlyst att besöka danska Konungen och dess familj. Konungen intog der middag och begaf sig efter middagen att se vapen-

fabriken. Kronprinsen af Danmark åtföljde H. M. ända till Helsingör, och blef Konungen vid afresan derifrån saluterad med 27 kanonskott från fästningen Kronoborg, och med lika antal kanonskott från det på redden liggande danska krigsfartyg, samt helsad med 40 kanonskott från svenska fregatten Bellona, bygd för Konungen, och förhydd med kopparplåtar, samt afsedd att öfverföra Konungen till England, om denna resan skulle denna gången ega rum. Konungen återkom till Helsingör samma dag klockan 9 på qvällen.

Den 10 Juli afreste Konungen till Göteborg. Kronprinsen Gustaf Adolf hade, såsom nyss nämndes, rest förut. Konungens vistande i Göteborg blef intet anmärkningsvärdt för annat än illuminationer, maskeradbal, bal paré och assembleer på vauxhallen.

Den resa svenska kronprinsen gjorde i provinserna och i städerna på hans väg var en glädje för alla samhällsklasser och för folket. Prinsens uppförande öfvervakades, under denna resa, af hans förste kavaljer baron Wachtmeister, och prinsen svarade fullkomligt mot de förväntningar man hade på honom. Han visade en intelligens vida öfver sina 8 år; han såg och talade med alla dem, som läto presentera sig för honom, med ovanligt behag och affabilité och gjorde frågor vida öfver hvad man var van af barn vid dess ålder. Emedlertid påminte sig flera personer, med bedröfvelse, att hafva sett Gustaf III vid samma ålder, sina höga föräldrars afgud och det käraste hopp för svenska folket.

Få dagar efter Konungens afresa från Stockholm utkom en publikation angående förbud af försäljning, uppå krogar, källare och värdshus, af svenskt bränvin; men uti dess ställe franskt bränvin, af hvilket Konungen hade låtit komma, för sin räkning, några skeppsladdningar [1]); detta allt under sken af faderlig omsorg för Riket, som nu saknade tillgång uppå säd; då likvisst, enär bränvinet anses

[1]) Denna märkliga öfverståthållareembetets kungörelse af den 30 Juni 1786, finnes särskilt tryckt under titel: "Öfverståthållareembetets kungörelse angående det franska bränvin, som Kronan i Stockholm har att aflåta, samt näringsidkares rättighet att detsamma tills vidare i minut till salu hålla."

för en oumbärlig nödtorftsvara, det franska införskrifna bränvinet måtte kosta Riket mycket mer än utrikes säden, som förvandlas till bränvin.

Konungen, som alltid var i behof af penningar, var ock alltid färdig att antaga alla projekter som ledde till dess tillgångars förökande. Han var omgifven af betjente och gunstlingar, som utan försyn utvidgade egennyttan uppå H. M:ts och Rikets bekostnad. Bland dessa var statssekreteraren Carlsson uti krigsexpeditionen ett utmärkt verktyg. En Tysk vid namn Eckhart, hvilken såsom handlande spelt bankrutt i Berlin, och nu hade leveransen af ekvirke till svenska amiralitetet i Carlskrona, föreslog herr statssekreteraren Carlsson, att om han kunde erhålla ett privilegium exclusivum uppå tobakshandeln i Riket, ville han erlägga till Kronan och Riket en långt större inkomst, än den genom tullarne nu derför uppbäres; dessutom betingades för Carlsson en betydande äreskänk.

Ehuru detta mål hörde till finansexpeditionen, gick dock Carlsson statssekreteraren Liljencrantz förbi och afgjorde detta ärende med Konungen, mellan fyra ögon, i början af året, och utfärdade kontraktet, med Konungens underskrift, i all hemlighet. Men som denna saks natur ej kunde länge sämjas med hemlighet, så uppväxte häröfver en bitter klagan uti handelsståndet. Riksens ständer upphöjde deras röst emot monopolisk handel och författade deras besvär och anmärkningar öfver all monopolisk handel, och inlemnade dem hos Konungen under riksdagen, då redan tvenne skepp, lastade med tobak, voro komne uti svensk hamn för Eckharts räkning. Hvar man fruktade att se 1718 års tidehvarf återkomma, då genom baron Görtz's föranstaltande en för Konungens räkning inrättad upphandlingskommission bedref all in- och utrikes handel.

Räddhågan hos Konungen, jemte baron Liljencrantz's föreställningar verkade, att Konungen i all tysthet återkallade sitt utfärdade privilegium, det han måste med en stor summa återlösa, och härmed afstannade denna oformliga och skadliga finansoperation; men besynnerligt var, att Carlsson behöll hvad han fått och blef aldrig tilltalad för sin okunniga djerfhet och egennytta.

Den 15 Juli kl. 7 på morgonen passerade Konungen genom hufvudstaden och reste till Haga; dinerade med ett litet antal kavaljerer, som åtföljt honom under resan, och averterade Drottningen på eftermiddagen att han ville göra sin kommunion följande dagen uti slottskapellet. Allmänheten påstod att H. M. betraktade denna dag ändå såsom förlorad för sina nöjen, och att han ej kunde bättre använda den än med denna ceremoni.

Den 20 Juli flyttade hela hofvet ut till Drottningholm. Hertigen och hertiginnan af Södermanland äfvensom prinsessan Sophia Albertina med deras uppvaktningar kommo äfven dit för att qvarstanna. Deras ekonomi fann dervid sin räkning att fritt underhållas på Konungens bekostnad.

Den 22 Juli var galadag för att fira Drottningens dag. Deras Majestäter dinerade au grand couvert och man spelade på theatern *Le malade imaginaire* och gaf baletter.

Underrättelsen af Konungens i Preussen död, en så respektabel onkel till Konungen, försatte hela hofvet i sorg och afsvalade betydligt alla planer till förströelser, som Konungen sammansmidde med sin favorit baron Armfelt. Den nya Konungen i Preussen skickade till svenska hofvet en grefve Podevels för att notifiera detta dödsfall. Denne grefve Podevels var en mycket artig man, som Konungen mycket utmärkte. H. M. bemödade sig om att behaga den nya monarken. Emedlertid brådskade denne ej med att utnämna någon minister vid svenska hofvet i ledigheten efter den afskedade baron Keller. Denna succession skedde ej förr än i November.

Den 19 Augusti — denna för Sverige så märkliga dag, lika kär som smickrande för Konungen — hade baron Armfelt påhittat att celebrera med en fest, gifven till Konungens ära, välförståendes att Konungen bestridde alla omkostnaderna för densamma. Det hade hitkommit en tysk abbé Vogler, orgelnist och charlatan, ett i sanning förvridet hufvud, men stor talent på orgel. Baron Armfelt, åt hvilken Konungen öfverlemnat direktionen af sin theater, efter min brors (grefve Carl Fersens) död, som afled den 6 Maj, trodde sig hafva gjort en märkvärdig acqvisition för operan i denne abbés person. Baron Armfelt lät ingå, i planen

för festen, grundläggningen af Konungens nya slott vid Brahelund (i n. v. Haga park). Verser komponerades till Konungens ära, och alla chörer, samt första aktriser och aktörer vid operan, utklädda till gudinnor, gudar och féer, sjöngo under det Konungen — åtföljd af Drottningen med uppvaktningar och hela hofvet — var sysselsatt att nedlägga grundstenen till det nya slottet. Abbé Vogler hade komponerat musiken, som ansågs rätt medelmåttig utaf kännare, men som berömdes mycket af Konungen, baron Armfelt och de unga smekungarne, som förstodo intet deraf.

Hela hofvet, ministrar, fremlingar och de till denna fest i öfrigt inbjudne, dinerade uti den nya Hagaparken, der man församlat sig middagstiden, och derifrån man begaf sig till fots till Brahelund och återvände på samma sätt, exponerad för en brännande sols strålar [1]).

Drottningens hofmarskalk baron Mauderström hade författat följande inskription, som blef inhuggen på det marmorblock, som utgjorde grundstenen till det nya slottet:

In amoeno hoc loco
ubi ante annos XIV publicæ salutis
fundamenta meditatus, et unde
eodem hoc die et mense Patriam
Vindicatum profectus erat
Gustavus III
propria nunc manu Ædificii hujus
fundamentum posuit
Die XIX Augusti MDCCLXXXVI.

Efter måltiden återvände Deras Majestäter till Drottningholm, och tillryggalade för första gången den nya vägen mellan Stockholm öfver Stadshagen och Munklägret samt den nya Kärsö bro. Men som denna bro ännu ej var bygd, voro der nödigt antal båtar för att återföra hofvet till Drottningholm. Dagen slutade med en representation af *Athalie*, tragedie af Racine med chörer, hvartill abbé Vogler komponerat musiken [2]). Denne abbé, som födde sig med att spela

[1]) Se härom hertiginnans af Södermanland bref till grefvinnan Piper, född Sophie v. Fersen, dat. den 20 Augusti 1786, bilagan N:o III.
[2]) Se beskrifningen af denna fest i hertiginnans af Södermanland bref; bilagan N:o III.

orgel, beundrades af Armfelt och hade — rekommenderad af denne favorit till Konungen — erhållit brevet såsom kapellmästare och direktör för H. M:ts hofkapell med 2,000 rdr i aflöning, fourage för fyra hästar och dessutom gratifikation af en dukat om dagen, då han i Konungens tjenst kallades utom hufvudstaden. Herr Vogler hade äfven betingat sig 6 månaders tjenstledighet för att resa utrikes eller hvart honom behagade. Hans engagement innehöll äfven att han alla år skulle komponera en ny opera.

29:de Kapitlet.

Augusti 1786—Maj 1787.

Riksrådet grefve Carl Scheffers död. — Affären mellan baron Sparre och grefve Brahe. — Kommissarier för Carlskrona. — Konungen reser till denna stad. Återkommer till Drottningholm. — Lefnadssättet vid hofvet. — Konungens vistande i Upsala; hans byggnadsprojekter derstädes. — Intriger emot finansministern baron Liljencrantz. — Favoriternas bemödanden att inspara kostnaderna för Konungens hofhållning. Konungen drager Liljencrantz till råds härom. Denne sednares svar. Konungens förebråelser och missnöje. — Konungen bevistar Svenska akademiens sammankomst. — Serafimerordens-kapitlet den 27 November. — Baron Ruuth nämnes till statssekreterare för finansärendena. — Första ceremonien med andliga kommendörer. — Instruktion för Toll, såsom general-adjutant för arméen. — Förbud mot bränvins försäljning. — Minnesfesten öfver Konung Gustaf Adolf. — Julmarknaden och Konungens julklappar. — Konungens politiska ställning. — Missväxt på spannmål. — Finanserna tillstånd. — Societeten vid Konungens soupeer hos Armfelt. — Oenigheten mellan Konungen och Drottningen. — Handelsagenten Peyrons befordran. — Grefve Brahe erhåller sitt afsked. — Promotion uti hofstaten. — Firandet af Konungens födelsedag och hertig Carls namnsdag. — Professor Lindblom blir biskop. — Konungens resa till Upsala; danske ministerns uppvaktning derstädes och deraf förorsakade död. — Diplomatiska förbindelsen med hofvet i Wien återställes. — Hertiginnans af Holstein-Eutin död. — Kewenters dom. — Ytterligare om baron Sparre och Ehrenhoff. — Lifdrabanterne och Sparre. — Konungen begår H. H. Nattvard. — Nya diskonten. — Prinsessans af Preussen, abedissa i Qvedlingburg, död. — Obehagliga underhandlingar med anledning deraf. — Konungens och Drottningens försoning. — Hertiginnans namnsdag firas. — Operan Frigga. — Nytt svenskt skådespelhus.

Sedan riksrådet grefve Carl Scheffer försökt vattnet vid Aachen, vid Barrège, gyttjebad, och ett sydligt luftstreck i Frankrike, för att bota sin paralysie, afled han vid sin återkomst till Sverige, den 26 Augusti, utan att hafva funnit någon lindring i sina plågor. Han kunde icke upphinna sin gård Tyresö; döden öfverraskade honom i Skåne, på *Näs*, ett slott bebodt af grefvinnan Bonde.

En man, som hade bestridt de främsta embeten i sitt fäderneslaud, som varit guvernör hos Konungen och följt honom på hans resor i Frankrike, som hade haft en förnämlig del i revolutionen den 19 Augusti 1772 och som styrt Sverige genom sitt inflytande hos Konungen under de

sex första åren af Gustaf III:s regering, tycktes ej böra blifva en för Konungens hof helt och hållet likgiltig person. Han blef det emedlertid! .... och aldrig blef väl en person af hans rang mindre saknad [1]). I de allmänna tidningarne syntes intet enda ord af saknad eller beröm öfver honom, och Konungen lät intet märka något bemödande för att hedra hans minne. Allmänhetens likgiltighet hade sin grund i dess afsmak för hans person, hans bråkiga lynne, hänförelsen i hans imagination, hans ombytlighet och lättsinnighet i sina planer, hans tillit till charlataner och smickrare, och derför att han aldrig gjort sina landsmän annat än ondt, ehuru med en ganska uppriktig afsigt att göra det goda. Men om allmänheten än hade rätt att klandra honom, så var Konungen icke desto mindre lierad med honom genom tacksamhet till en gammal tjenare och guvernör, som var H. M. fullkomligt tillgifven, och utan hvilkens bistånd revolutionen den 19 Augusti 1772, som var den mest ärorika tilldragelse under Gustaf III:s regering, aldrig hade kunnat ega rum.

Hvilken möda Konungen än hade gifvit sig för att nedtysta affären mellan kaptenen vid gardet baron Henrik Sparre och kapten Ehrenhoff vid Drottningens regemente, — och ehuru man hade tvungit denne sednare att lemna fäderneslandet, utan att hafva erhållit en regulier upprättelse af baron Sparre, oaktadt Ehrenhoff så många gånger densamma förgäfves äskat — voro militärerne icke desto mindre uppretade emot denne Konungens smekunge, som ansågs ovärdig all slags favör. Emedlertid hade Konungen beslutat gifva Sparre ett kompani vid lifdrabanterne. Men kaptenerne vid denna korps, baron Mörner, grefve Brahe, grefve Lewenhaupt, grefve Horn och min son (grefve Axel v. Fersen d. y.), öfverenskommo sins emellan, att de ej ville tjenstgöra med baron Sparre, innan denne uppgjort sin affär med Ehrenhoff, såsom en man af ära. Konungen blef mycket förargad häröfver, och lät grefve Brahe förnimma det; men denne bestod i sin mening, besluten att

[1]) Se härom hertiginnans af Södermanland bref till fru grefvinnan Piper, född Sophie von Fersen, dateradt Drottningholm den 3 Augusti 1786; bilagan N:o III.

taga afsked hellre än att tjenstgöra med en person hvars heder var så tvetydig.

Några dagar derefter infann sig baron Sparre hos grefve Lewenhaupt uti kompaniet, och frågade om denne nekade tjenstgöra med honom vid lifdrabanterne, och för sådant fall, fordrade att gifva honom upprättelse med värjan i hand. Lewenhaupt frågade honom om han redan vore utnämnd till kapten vid Lifdrabanterne. Sparre svarade nej.

"Nå väl" — sade grefve Lewenhaupt — *"vänta till dess ni är nämnd, hvarefter jag skall säga eder hvad jag tänker."*

Sparren rapporterade detta svar till Konungen, sedan detta försök sålunda misslyckats.

Konungen återvände till grefve Brahe. Han lät från sin vakt befria Sparre, som, på Konungens inrådan, åtföljd af en Konungens adjutant vid namn Aminoff, reste till Rydboholm, der han af grefve Brahe begärde explikation öfver det, som Brahe sagt om honom till Konungen. Grefve Brahe repeterade sina uttryck för honom, ord för ord, och slutade med att erbjuda honom satisfaktion på stället med värjan i hand. Men Sparre vägrade detta, under förevändning att det vore opassande och osäkert för honom att slåss mot Brahe i dennes eget hus; och ehuru Brahe försäkrade honom att han dervid ingen fara skulle löpa, blef dock öfverenskommet, att Brahe skulle infinna sig i hufvudstaden följande dag, bittida på morgonen, för att afsluta denna hederssak med värjan i hand. Grefve Brahe utsåg såsom vittne Drottningens stallmästare baron Rålamb, och trodde att detta envig skulle ega rum. Men på aftonen samma dag skickade H. M. dess kapten af gardet grefve Claës Horn, för att tillkännagifva honom från Konungen, att han vore arresterad på Rydboholm, och lemnade Brahe ett mycket nådigt bref från H. M., deri Konungen tillkännagaf sitt missnöje med baron Henrik Sparres etourderi. Grefvinnan Brahe erhöll äfven ett bref af Konungen, med försäkringar öfver H. M:ts oro, att dessa tilldragelser skulle inverka ofördelaktigt på det intressanta tillstånd hvari grefvinnan sig befann. Konungen kallade så väl grefven som grefvinnan Brahe sina *cousiner*, och inlade i sina uttryck all den salvelse hvaraf hans penna var mäktig. Men hvarken grefven eller gref-

vinnan Brahe trodde derpå, och voro icke mindre piquerade öfver en scène, som de tillskrefvo Konungen, och det var äfven föga sannolikt att en gunstling, för hvilken H. M. hade ett så stort intresse, ej skulle hafva gjort en dylik demarche utan i samråd med sin herre [1]).

Baron Sparre blef arresterad uti Stockholm; men efter några dagar skickade Konungen honom till Rom med fortsättningen af en kollektion medaljer för H. H. Påfven, och Brahe blef befriad från sin arrest. Grefven begaf sig genast till hofvet, der — efter att hafva explicerat sig med Konungen, öfver det sätt hvarpå H. M. hade begagnat det förtroende han lemnat samt öfver de bedrifter baron Sparre vid flera tillfällen låtit komma sig till last — grefve Brahe inlemnade sin ansökan om afsked. Konungen ville icke emottaga denna ansökan, utan använde de mest öfvertalande termer för att bringa grefven från sin föresats. Allt hvad grefve Brahe kunde vinna, var att erhålla H. M:ts svar vid årets slut. Han måste åtnöjas dermed, ehuru detta uppskof ej motsvarade grefve Brahes oroliga önskan att se sig befriad från Konungens tjenst.

Konungen hade, allt sedan Augusti månad, nämnt kommissarier för att i Carlskrona undersöka dockorna och andra byggnader, dervid göra anmärkningar samt granska amiralitetets räkenskaper för några år tillbaka och föreslå utvägar att minska utgifterna för framtiden. Dessa kommissarier voro: statssekreteraren för finansärendena, öfverste Toll, contreamiralen och landshöfdingen öfver Linköpings län baron Strömfelt samt riksrådet Falkengren. De deputerade åto och drucko mycket hos förste amiralen och hos flottans högre chefer; de voro befordrare af Chapmans system och betraktade endast helt flygtigt ändamålet med deras sändning.

Den 8 September reste Konungen till Carlskrona för att lägga sista handen vid flottans ekonomiska frågor; allt befanns godt och väl. Emedlertid reducerades utgifterna för skeppsbyggnaden till att årligen sträcka kölen till en fregatt och ett linieskepp, i stället för sex, som man förut

---

[1]) Se härom hertiginnans af Södermanland bref; bilagan N:o III.

sträckt kölen till, och hvarför man ruinerat Blekinges vackra ekskogar och nyttjat helt surt virke i skeppsskrofven, som efter få års tid tog röta. Riksrådet baron Falkengren hade alltid yrkat att man borde försöka skeppen af Chapmans nya konstruktion, hvilken Chapman man gjort till contreamiral såsom belöning för hans förtjenster, men denna proposition hade alltid blifvit tillbakavisad. Han återkom härmed vid detta tillfälle, och Konungen beslöt att man skulle år 1787 gå till sjöss med tvenne nya skepp för att bestämma och uttala sig, en gång för alla, rörande den chapmanska konstruktionen. Det var verkligen förvånande att man så många år uppskjutit med ett försök som bort ega rum redan i början af Chapmans konstruktionsmetods införande, utan att vänta år efter år, tills tolf nya skepp voro färdiga. Men Konungar blifva alltid bedragne af kabaler.

Konungen återkom den 17 September till Drottningholm, der H. M. syntes hafva ledsamt. Der var intet många besökande; der fanns ingen möjlighet att arrangera hvarken tornérspel eller societetsspektakler. De som ej voro tvungna att der qvarstanna reste derifrån för att undslippa de trakasserier H. M. der föranledde. Pager, bedragare, skälmar och okunnigheten innehade der de första platserne; lägges dertill brouilleriet med Drottningen, inses lätt att allt behag af vistandet der var bannlyst. Konungen passerade största delen af veckan vid Svartsjö med sina smekungar, under det Drottningen med damerna stannade qvar vid Drottningholm.

Konungen arbetade utan uppehåll med utkastet till operor, och till den nya svenska theatern som han ville inrätta i hufvudstaden. Den dåliga utgången med riksdagen hade gjort ett så djupt intryck på H. M. att han önskade bringa ordning i sina finanser, men hade ej kunskapens kraft, ej heller sammanhang i sina beräkningar för att kunna med framgång taga ihop dermed, och för öfrigt var hans böjelse för lyx, byggnadsföretag, spektakler och samlingar ett hinder derför likasom den lätthet hans favoriter och gunstlingar hade att plundra honom. Konungen hade helst velat tillbringa senhösten ända till nyåret på Gripsholm; men som utgifterna der voro större än annorstädes, blef denna sejour instäld till ett annat år.

Drottningen med hofvet inflyttade till staden i slutet af Oktober, men Konungen bosatte sig i Upsala med sin öfverstekammarjunkare baron Armfelt, vakthafvande kaptenen af gardet baron Mörner, statssekreteraren Schröderheim, en kapten af gardet Aminoff samt öfverstekammarjunkaren baron Wrede. H. M. tillbringade der hela vintern, med undantag af två eller tre gånger, som han kom till hufvudstaden. Det fanns ingen förevändning för denna sejour annat än favoriternes intresse, att göra Konungen otillgänglig för hela verlden, med undantag för dem sjelfve. Öfverste Toll passerade der hvarje vecka några dagar, och stallmästaren Munck hade etablerat sig der för att bevaka sina fördelar såsom gunstling, äfvensom sin vän Tolls intressen.

Konungen gjorde projekter för uppförandet af ett nytt akademiskt auditorium, ett nytt bibliothekshus och ett nytt naturhistoriskt museum med ett stort och vackert växthus; men när man gjorde sig underrättad om akademiens fonder för att bestrida utgifterna härför, fanns det uti den akademiska kassan icke mer än 8,000 rdr, som ej kunde förslå för så vidtomfattande planers utförande.

Konungen kallade sin finansminister baron Liljencrantz för att rådslå med honom härom; men denne minister visade H. M. klarligen att statens kassor ej hade några fonder härtill och att man ej kunde göra face för statens utgifter på annat sätt än medelst ett nytt lån, hvarigenom skuldmassan ännu mera ökades, och för att uppehålla staten måste man lefva af anticipationer på följande årets inkomster. För att bilda en fond påhittade Konungen att inrätta ett slags biribispel, ett afskyvärdt hazardspel, som var etableradt i hufvudstaden med Konungens medgifvande, och hvarför de små spelhusen årligen betalade 2,000 rdr. H. M. ville nu indraga denna till fromma stiftelser anslagna summa, öka arrendet till 6,000 rdr och använda denna summa till Upsala akademies bästa; men detta arrangement kom ej till stånd, ty arrendatorerne funno inga borgersmän för uppfyllelsen af deras förbindelser.

Konungens förströelser i Upsala bestodo uti att alla morgnar bevista professorernes offentliga föreläsningar. Studenterne sade mellan sig att det var något sent att vid 40

års ålder börja sina studier och göra sig till skolgosse när man har vigtigare saker att sköta. De hade den oförskämdheten att uppspika denna skrifna reflexionen på den svarta taflan. Konungen hade rätt ledsamt i Upsala, der han såsom recreation hade intet annat än sina hofmäns qvickheter, intriger och förtal. Desse voro sysselsatte med att afsätta finansministern baron Liljencrantz. Toll arbetade ock derpå, för att öfverlemna denna detalj åt baron Ruuth, som var Tolls kreatur. Stallmästaren Munck, som var ett mycket inskränkt men inflytelserikt instrument, verkade nitiskt för samma sak hos Konungen. Desse herrar inbillade sig kunna formera en ny plan för hofvets utgifter och Konungens bord, som skulle medföra den stora fördelen att afskära försnillningarne och tjufveriet bland betjeningen vid hofvet. Denna plan uppgjordes, utan att rådfråga riksrådet grefve Gyllenstjerna, ehuru han var chef för Konungens hof, ej heller någon annan, som hade kännedom om ekonomien vid hofvet. Deraf hände att planen innehöll småaktiga och barnsliga arrangementer, såsom till exempel att man alla dagar, både middag och souper, skulle lägga fram en lista vid konungens couvert, innehållande huru mycken vigt i kött, fisk, legumer, smör, grädde o. s. v. innehölls i hvarje rätt på det Kongl. bordet, på det H. M. skulle kunna kontrollera sina utgifter. Dylika ömkligheter ådrogo sig allmänhetens åtlöje. Men det som var det anmärkningsvärdaste vid denna såsom ekonomisk framhållna plan, var att dess verkställande fordrade 40,000 rdr mera årligen än den hittils följda, och att detta tillskott skulle tagas från statskontoret. Det var med anledning häraf, finansministern baron Liljencrantz måste rådfrågas, och detta var just den snara herrarne Toll, Schröderheim och Munck utlagt för honom, väl förutseende att baron Liljencrantz ej kunde underlåta att göra invändningar, med afseende på den Kongl. skattkammarens tillstånd. Konungen gillade planen och kallade baron Liljencrantz till en konselj i Upsala.

Efter slutad konselj tog Konungen baron Liljencrantz enskildt till sig, och anförtrodde denne, att H. M. — i enlighet med sitt fasta beslut att inskränka utgifterna vid sitt hof och åstadkomma jemnvigt emellan statens utgifter och

inkomster — hade låtit uppgöra ett nytt reglemente för hofekonomien och andra utgifter för hofvet, och att beträffande de besparingar som skulle kunna göras i statshushållningen hade H. M. afsett en komité, formerad med en ledamot från hvarje af Rikets kollegier, hvilka, jemte statssekreteraren för finansärendena baron Liljencrantz samt statssekreterarne Carlsson och Schröderheim skulle uppgöra planen för ifrågavarande reform; likväl skulle de ej vidröra hvarken anslagen till den Kongl. familjen eller till hofvet, ej heller de för arméen, flottan eller utrikes ärendena bestämda, lika litet som de till Konungens lif- och hustrupper anslagna summor. Med dessa undantag återstod för komiterade intet annat än de för statstjensten anslagna ordinarie stater, på hvilka det var omöjligt att någonting inskränka. Liljencrantz fick befallning att, efter middagen intagen hos Konungen, förfoga sig till Schröderheim, för att der taga kännedom om den nya planen för hofvets ekonomi, som herrarne Munck och Toll hade uppgjort, och att derefter redogöra inför H. M. öfver de anmärkningar som han kunde hafva att göra dervid. Liljencrantz förebar förgäfves sin okunnighet om allt det som tillhörde hofvets enskilda ekonomi; han måste lyda. Han blef högst förvånad att finna, vid slutet af denna högvisa ekonomiska plan, en årlig tillökning af 40,000 rdr, och stallmästaren Munck, som var närvarande vid denna konferens, försäkrade att det skulle alldeles intet blifva för mycket om man afrundade summan till 50,000 rdr. Liljencrantz yttrade sig intet härom.

Följande dagen begärde Konungen få höra Liljencrantz's tanka härom; hvarpå denne svarade, att han hade ingen sådan att afgifva, emedan han var främmande för detaljerna af denna sak. "*Men*" — sade Konungen — "*ni har väl sett, att det vore fråga om en tillökning af 40 eller 50,000 rdr.*"

"*Visserligen*" — svarade Liljencrantz — "*men jag förmodar att E. M. har de nödiga medlen dertill, ty af de penningar som jag förvaltar, finnes ingen tillgång dertill.*" Han framlade derefter för Konungen uppgifterna på statens finanser för den löpande månaden, der det befanns en betydlig brist; han tillade att H. M. egde sjelf afgöra af

hvilka tillgångar dessa ökade utgifter för hofekonomien skulle tagas, eller om ett nytt lån derför skulle göras, eller om arméen, flottan, aflönings- eller pensionsstaterne skulle tillsläppa medlen dertill; men att hvarhelst än denna summa toges skulle uppstå en ledsam brist att fylla.

Konungen upphetsade sig mycket emot Liljencrantz, förebrående honom hans otacksamhet och hans gensträfvighet emot H. M:ts vilja, och skickade honom tillbaka till Stockholm utan att hafva gifvit honom middag, ehuru klockan var 4 på eftermiddagen när han tog sitt afsked, och Konungens bord var serveradt, der hans kamrater statssekreterarne dinerade.

Tollska ligan begagnade sig af Konungens dåliga lynne och uppretade H. M. ytterligare till den grad, att det blef beslutadt att taga finansportföljen från Liljencrantz och lemna den till baron Ruuth. Likväl hade H. M. antipati för denne sednare, och om bankosekreteraren Schröder hade velat åtaga sig finanserne, hade H. M. velat anförtro honom denna börda.

Den 25 November kom Konungen till Stockholm för att bevista Svenska akademiens sammankomst, vid hvilket tillfälle H. M. tillkännagaf att den 21 December skulle Gustaf Adolfs minne högtidlighållas genom gudstjenst uti slottskapellet, och att akademien, samma dag på eftermiddagen, skulle hafva offentlig sammankomst, der akademiens arbeten skulle uppläsas.

Uti serafimerordenskapitel den 27 November nämnde Konungen till kommendör af nordstjerneorden biskopen i Linköping Troil, biskopen i Lund Celsius och biskopen i Skara Forsenius samt biskopen i Vexiö Osander, samt till ordens historiograf, i stället för äfventyraren Simmingsköld, kronprinsens lärare Rosenstein, som vid samma tillfälle fick nordstjerneordens riddarestjerna.

Sedan H. M. återkommit i sina rum, placerade H. M. baron Liljencrantz i Riksrådet [1]), och gaf dennes befattning, såsom statssekreterare för finansärendena, till baron Ruuth (som år 1768 tagit afsked såsom löjtnant från lifgardet, för

[1]) Se härom ett märkligt bref från Konungen till d. v. presidenten friherre Klickowström, dateradt den 28 November 1786; bilagan N:o II.

att gifta sig och draga sig tillbaka på en egendom i Skåne, som hans moder afstått till honom, för att draga honom från det oordentliga lefnadssätt som han förde i Stockholm [1]), hvilken oaktadt sin tillbakadragenhet, funnit utväg, genom frimureriets hemliga vägar och genom hertig Carls protektion, att erhålla titel af öfverste, och slutligen plats såsom förste stallmästare hos hertigen, samt öfvertaga dennes finansers förvaltning, och derefter erhålla nordstjerneordens kommendörskors.

Konungen befordrade samma dag öfverste Toll till sin förste adjutant, hvilken plats Sinclair hade lemnat, och gaf Toll på samma gång fullmakt såsom generalmajor och kommendörskorset af svärdsorden, ehuru han aldrig varit riddare af denna orden, ej heller gjort staten någon militär tjenst, och var denna utnämning att anse såsom stridande emot ordens statuter.

Den 28 November egde för första gången rum ceremonien med öfverlemnandet af kommendörsstjernan åt andlige personer, då biskop Troil, ensam närvarande i hufvudstaden, skulle upptagas bland nordstjerneordens kommendörer. Biskopen anlade för första gången den af H. M. för detta ändamål uppfunna ordensdrägt: en till fotknölarne nående skjorta, nedtill garnerad med spetsar; denne tillknöts af en cordon af rödt silke. Derofvanpå en släpande mantel af rödt siden, fodrad och kantad med hvitt. Denna drägt gaf biskopen ett judiskt utseende, som alldeles intet missklädde honom. Han infann sig i denna utstyrsel efter Konungens *lever* och emottog sitt stora kors och band, utan att Konungen dubbade honom med sin värja. H. M. uttalade några ord dervid, som icke finnas uti ordens statuter. Efter denna lilla expedition återvände Konungen till Upsala.

---

[1]) *Erik Ruuth, baron och grefve Ruuth,* född 1746; fenrik vid lifgardet 1764: kaptens afsked 1768; friherre 1777; öfverste titel 1781; förste kavaljer hos hertig Carl af Södermanland s. å.; kommendör af nordstjerneorden 1782; ledamot i tulldirektionen 1785; förste stallmästare hos hertig Carl 1786; statssekreterare vid handels- och finansexpeditionen s. å., förordnades derjemte att föra presidium i statskontoret samt vara ledamot i bränneridirektionen; ledamot i utredningsdirektionen 1788, samt i Rikets ärenders allmänna beredning 1789; president i kammarkollegium 1790; serafimerriddare s. å.; landtmarskalk vid 1792 års riksdag; grefve s. å.; generalguvernör i Pommern samt en af Rikets herrar s. å. Nedlade 1796 sina embeten; ledamot i vetenskapsakademien 1802; död 1820.

Herr Toll skröt mycket öfver att bära svärdsordens kommendörskors på bekostnad af statuternas föreskrifter, och dröjde ej att meddela krigskollegium och arméens respektive chefer sina nya instruktioner, daterade Upsala i Oktober månad. Dessa innehöllo bland annat, att hela arméen — med undantag af lifdrabanterne, lifdragonerne samt infanteriet tillhörande Konungens lif- och hustrupper — skulle åtlyda Tolls befallningar, likasom artilleriet, kommendanterne på fästningarne samt fortifikationskorpsen, utan allt undantag; utan att hvarken chefer eller underlydande egde att dervid göra anmärkningar eller begära någon förklaring, och att Tollen icke var skyldig göra räkenskap inför Konungen öfver sina ordres eller dispositioner, så framt han (Toll) ej fann det lämpligt eller nödigt. Denna oerhörda instruktion eller autorisation gick längre än den, som tilldelades connetabeln (öfverfältherren) i Frankrike, och som der blef kullkastad genom de olägenheter man fann den medföra. Arméen blef förbittrad deröfver, att en man, som ej hade annat än skälmstycken att tacka för sin befordran, och som hvarken bestridt militär tjenst eller egde militära kunskaper, vågade till denna grad missbruka sin Konungs anseende eller svaghet. Fortifikationsgeneralens, generalfälttygmästarens och hvarje anciennetet, samt grad och befälsmyndighet var kullkastad genom denna instruktion för generaladjutanten Toll.

Konungen återkom den 9 December från Upsala till hufvudstaden för att der passera julhelgen. Den 10 i samma månad promulgerades en Kongl. författning, som förbjöd fabrikation och destillering af bränvin vid de Kongl. bränneri-erna, äfvensom denna varas försäljning på alla krogar i landet, till följe af den allmänna missväxten på spannmål i Sverige och omöjligheten att erhålla spannmål från hamnarne i Estland och Liffland, emedan ryska Kejsarinnan förbjudit all utförsel deraf. Detta var Ruuthska ministèrens första åtgärd.

Den 21 December klockan 11 förmiddagen firades minnet af Konung Gustaf Adolf med gudstjenst i slottskapellet, der erkebiskop Troil höll ett tal, till hälften predikan, framför altaret. Hela Svenska akademien var dervid närvarande,

sittande i ländstolar, uppställda på båda sidor om altaret. Talet var rätt medelmåttigt. Troil hade succederat den aflidne Mennander, såsom erkebiskop i Upsala. Konungen var mycket missnöjd att se så litet folk närvarande i slottskapellet, som var nästan tomt. Allmänheten ansåg denna ceremoni såsom ett gyckelspel, som stötte på catolicism, och som intet kunde inverka på Gustaf Adolfs ära, ej heller på hans hågkomst. Svenska akademiens offentliga sammankomst i börssalen på aftonen var ej heller mera besökt.

Inställelsen af studierna vid akademien i Upsala och julklapparne i Stockholm återförde Konungen till hufvudstaden. Han älskade ej vistelsen derstädes, i anledning af sitt brouillerie med Drottningen som förgiftade hans dagar, och dessutom trifdes Konungen aldrig på samma ställe längre tid. H. M. befallde att man uppsatte den eländiga julmarknaden i slottets korridorer och på dess borggård, der H. M. gick ut i frack alla tider på dagen, hållande någon smekunge eller page under armen.

På julaftonen utdelade Konungen till Drottningen, hertigarne och prinsessorna samt till alla damer af deras uppvaktning, äfvensom till den förnämligaste hoftjenstepersonalen, de vanliga skänkerna. Konungens julklappar voro nidska, Drottningens vackra och passande. Soupern slutade först klockan 4 på morgonen.

Detta år hade varit stormigt för Konungen, med anledning af riksdagen. H. M. hade fått en utomordentlig farhäga för Riksens ständer och särdeles för adeln. Det ringa stöd han trodde sig finna i den allmänna meningen inom landet, föranledde H. M. att allvarligt söka försona sig med Danmark. Denna stat låtsades gå honom till mötes; men reserverande sig att misstro den svenske Konungen, en följd af den list som denne sednare visade i alla politiska angelägenheter och det misstroende han ingifvit alla fremmande hof.

Missväxten på säd hotade folket med hungersnöd till våren, och kursen föll ända till 46 skilling för riksdalern Hamb. banko. Detta besvärade finanserna, genom den förlust, som statskassan led vid liqviderna årligen till utlandet, och vid indragandet af den million riksdaler, som upplånats

i Flandern, helt nyligen, för att dermed fylla bristerne uti statskontoret. Kursens fall härrörde af det allt för stora öfverflödet på vexlar, som trasserades. Finansministern hade deraf mer än en million, oberäknadt subsidiesummorna från Frankrike. Indiska kompaniet började att draga på det gamla kompaniets fonder, hvars oktroj var förbi och hvars fordran till största delen måste liqvideras. Sillfisket uti Götheborgsskären hade detta år varit högst öfverflödande, och exporten af detta födoämne lemnade ock en mängd vexlar, äfvensom en stor mängd detta år debiterade metaller. Och som importen af spannmål ej kunnat ega rum, i anseende till bristande förutseende och exportförbud i fremmande hamnar, var behofvet af vexlar betydligen förminskadt, och vinsten för handelsmännerne på vexelslut inskränkt.

Bankirerne sågo sig nödsakade att låta komma från Hamburg och Holland deras fonder i silfverplantsar för att indraga de behöfliga penningarne för handeln med Sveriges exportabla varor, genom att här hemma utvexla detta silfver emot svenska bankosedlar.

Detta året 1787 började likt det föregående. Konungen tog intet emot nyårsönskan, icke heller Drottningen eller någon af det Kongl. huset. H. M. var den dagen på Haga, hvarest han spisade middag med några inbjudna fruntimmer. Om aftonen spisade Konungen uti öfverstekammarjunkaren baron Armfelts rum, med sitt vanliga sällskap. Ifrån dessa soupéer var Drottningen och den Kongl. familjen uteslutna, och bestod sällskapet af baron Armfelt, öfverstekammarjunkaren baron Wrede, kronprinsens lärare kansliradet Rosenstein, dennes broder kaptenen vid amiralitetet Rosenstein, riksrådet grefve Oxenstjerna, kaptenen vid artilleriet baron Otto Wrede, de unga kammarjunkarne De Besche och Jernfelt, öfverstekammarjunkaren baron Taube, statssekreteraren Schröderheim, kaptenen vid drabanterne baron Mörner. Af fruntimmer voro der: statsfruarna grefvinnan Klinckowström, grefvinnan Wrede, grefvinnan Armfelt, grefvinnan Höpken, grefvinnan Löwenhjelm och grefvinnan Lantingshausen. Mest hela vintern igenom förde Konungen detta lefnadssätt.

Likaledes varade missämjan emellan Konungen och Drottningen. Tvisten om de Hennes Maj:t fråntagna rum fortfor med mera häftighet. Hennes Maj:t var uppå det högsta uppretad deröfver att Konungen så ofta bedragit henne uti denna sak.

Publikens missnöje öfver bränvinsförfattningarna fick ett nytt tillfälle att visa sig, då den 15 Januari tvenne bondqvinfolk från Christianstad i Skåne, dömda till spinnhusarbete uti Stockholm, foro middagstiden öfver Riddarhustorget, då uppå några förvetnes förfrågan svarades att de skulle för bränvinsangifvelse och i brist af böter föras till spinnhuset. Alla tillstädes varande borgare och adelsmän sammansköto en tredubbelt större summa än 200 plåtar utgjorde, ledsagade de fängslade till slottskansliet, erlade böterne och skänkte qvinfolken öfverskottet till hemresan.

Handelsagenten Peyron uti Moscow blef efterskrifven. Dess broderskap med lifpagen Peyron, som uti duell omkom uti Paris och som var en betydande favorit, kom denne dess broder till godo. Vid hemkomsten blef han förordnad till generalkonsul och kort derefter till finanssekreterare under baron Ruuth med 5,000 rdr årlig lön och baron Ruuth tillades 8,333 rdr 16 skill. Icke skedde detta för gjorda tjenster, ty ingendera hade tjenat Riket eller Kronan, och om de framdeles det förtjenade kan tiden visa.

Sedan grefve Brahe, enligt H. M:ts åstundan, afvaktat årets slut, yrkade han uppå sitt begärda afsked. H. M. använde all möjlig öfvertalningskraft att förmå honom till tjenstens fortsättande, och erbjöd honom öfverkammarherretjensten, den H. M. satte stort värde på, tillika med blåa bandet, ja ock riksrådsstolen; men baron H. Sparres utmaning uti Augusti månad, den H. M. hade tillstädat, hade så uppeldat grefve Brahe, att han än ytterligare förklarade, att H. M. egde ingen syssla den han ville emottaga; hvaruppå hans afsked blef honom tillståldt.

Den 16 Januari befordrades till riksråd öfverkammarherren Ridderstolpe, till öfverkammarherre grefve Nils Posse och till öfverstekammarjunkare grefve Claës Ekeblad, landshöfding uti Skaraborgs län och kommendör af svärdsorden.

Konungens födelsedag, den 24 Januari, firades med operan Armide, som gafs för första gången, tillika med en prolog till Konungens beröm; poesien till denna prolog var författad af Svenska akademiens ledamot Leopold, och ehuru denne mannen kunde väl rimma, syntes dock att han intet var theatersången vuxen. Musiken var sammansatt af Konungens nye kapellmästare abbé Vogler. Han visade här sin otjenlighet till sitt embete. Detta första profstycke blef af hvar man förkastadt och kom aldrig mer än en gång på theatern.

Hertig Carls namnsdag blef ock firad genom ett slädparti som Konungen anställde klockan 7 om qvällen, med sina bröder, sin syster, hertiginnan, samt några kavaljerer och fruntimmer. Drottningen var icke bjuden. Sedan denna promenad öfverfarit Stockholms förnämsta gator, spisade slädsällskapet hos Konungen om aftonen.

Sedan biskopsstolen i Linköping blifvit ledig efter biskop Troil, använde Konungen alla möjliga intriger att få, uti hans ställe, en sig tillgifven biskop. Konungens politiska bemödande var, att tillbinda sig biskopsröster uti Riket, och till den ändan utletade han sådane, som utan dess kraftiga biträde intet kunde göra sig hopp om att komma i fråga till biskopsvärdigheten. Helst utsåg Konungen dem, som voro olärda uti theologien och satte intet värde uppå religionen. Konungen fäste sitt val uppå professor Lindblom uti Upsala; och ehuru denne man icke var prest och aldrig ämnat sig till altartjensten, blef han dock, genom omröstning uti stiftet, satt uppå förslag uti tredje rummet och utaf H. M. utnämnd till biskop; hvarefter Lindblom reste till Linköping och blef af erkebiskopen Troil vigd till prest och kort derefter installerad till biskop. Dessa ovanliga befordringssätt misshagade kleresiet i gemen, och besynnerligen uti stiftet; men detta ståndsmissnöje var icke af betydenhet: en annan och sednare vinst eller förmån utplånar det förra, och som detta stånd intet intresse eger uti Riket, än personligen och temporelt, så verkar der ingen patriotisk känsla. Allt är väl när prestens åker gror; och så har svenska kleresiet varit, allt ifrån äldsta tider tillbaka.

I början af Februari reste Konungen till Upsala och tog kronprinsen med sig. Detta vistande i Upsala var en nyhet och behagade Konungen för den skull rätt mycket, ehuru der var för H. M. intet annat ämne, än att bevista kollegier och professorernes publika lektioner, uti hvilka kronprinsen ingen del tog, såsom för ung och stående under sin preceptors information.

Efter Konungens möte med danske kronprinsen, under lägret i Skåne och Konungens korta besök vid hofvet i Köpenhamn, spelade man å ömse sidor rolen af fredliga afsigter och vänskap; och för att deraf lemna ett bevis, skickade Konungen i Danmark elefanterorden till den svenske kronprinsen.

Baron Juel, dansk minister härstädes, begärde företräde för ceremonien med aflemnandet af denna ordensdekoration, och ehuru han hade mycket önskat erhålla detta företräde i hufvudstaden i Januari månad, då Konungen der vistades, emedan denne minister var sedan någon tid mycket sjuklig blefven, fann H. M. för godt att bevilja honom detta företräde i Upsala. Han blef ledsagad dit, i ett af Konungens ekipager, af öfverceremonimästaren, och han måste underkasta sig etiketten att ej betäcka hufvudet hvarken med mössa eller hatt, ej heller pådraga stöflor. Det var under den skarpaste vintern. Ministern blef återförd på samma sätt och kom ej väl hem för än han måste intaga sängen, och efter fjorton dagar afled han, till följe af den förkylning han vid detta företräde ådrog sig.

Till följe af negociationer och franska Drottningens mellankomst, beslöt sig slutligen Kejsar Josef II att glömma den skymf som skett hans härvarande minister grefve Kageneck och utnämnde till dennes efterträdare en grefve Stadion, som dröjde länge med sin ankomst. Konungen blef mycket belåten dermed och utnämnde genast herr Celsing, sin minister i Berlin, för missionen till Wien.

Enkehertiginnan af Holstein-Eutin, hertiginnans af Södermanland moder, afled vid denna tid, och försattes hofvet derigenom i sorg för någon tid och afbröts de karnavaler, förlustelser och baler, hvarmed hertig Carls hof var mycket sysselsatt. Hertiginnan tog sig mycket nära sin moders

död, ty hon älskade henne mycket. För öfrigt funno hennes enskilda affärer sin uträkning dervid; Hertiginnan hade nemligen några små skulder, ehuru hon var föga slösaktig; men de 4,000 rdr, som utbetalades till henne för hennes personliga utgifter och till hennes toiletts underhåll, var en alltför modest summa för att kunna förslå; och arfvet efter modren utgjorde för henne 30 à 40,000 rdr, så i kontanta penningar, som i juveler och nipper.

Sedan riksdagen var slutad den 23 Juni 1786, och Konungen var hemkommen från skånska resan, befallde H. M. justitiekansleren att han skulle föra talan emot Upsala-riksdagsmannen Kewenter, för det bemälde fullmäktig, vid riksdagens slut, låtit af trycket utgå ett dess memorial till sitt stånd, innehållande felaktiga uttydningar öfver grundlagarne, och som i följe häraf vore att anse såsom högmålsbrott. Justitiekansleren grefve Wachtmeister gjorde väl häremot sina påminnelser: att Kewenter, såsom riksdagsman, egde rätt att gifva sina tvifvelsmål om grundlagarne tillkänna åt ständer, emedan Riksens ständer egde rätt att, med K. M:ts samtycke, förklara eller förbättra grundlagen; att Kewenter öfverilat sig att låta trycka ett memorial, som ståndet icke sedan velat antaga; men att i allt detta vore intet högmålsbrott att finna. Konungen var ännu så uppretad emot Riksens ständers afslag uppå alla dess propositioner, samt uppå dem, som deruti deltagit, att han icke lånte örat till någon föreställning; utan blef på befallning Kewenter instämd till Svea hofrätt af advokatfiskalen, hvilken ock var bekymrad, emedan hvarken han eller hofrätten trodde sig berättigade att uttyda grundlagar. Konungen använde alla öfvertalningssätt, att förmå hofrätten inmana Kewenter och fälla en sträng dom, både till lif och ära öfver honom, om möjligt vore; men förgäfves. Utan att göra våld på lagar, hvars mans säkerhet och riksdagsmannarätten, var det intet görligt; och Kewenter dömdes, efter tryckfrihetsförordningen, till fjorton dagars fängelse på vatten och bröd, för det han låtit trycka sina tankar om grundlagen, hvilket ämne är från tryckfrihet undantaget. Härmed var Konungen på det högsta missnöjd; hofrätten hade likvisst, för att

tillfredsställa H. M:t, tillagt att Kewenter förbjöds att hädanefter få föra talan för allmänheten, hvartill godtycke, men ingen lag gaf anledning. Kewenter vädjade till rådkammaren, och oaktadt allt K. M:ts bemödande stadfästade Rådet hofrättens dom uti den förra delen, hvad vatten och bröd beträffade; men upphäfde den sednare delen deraf om förbud att föra talan, såsom på ingen lag grundadt. H. M:t utmärkte uppenbarligen sin onåd emot de riksråder, som fällt denna dom; tog saken till justitiekonseljen; kallade dit grefve Bjelke och den nykomne Ridderstolpe, begge två hofmän, som gjorde allt för konglig ynnest; och ehuru de ej sutit öfver denna sak gåfvo de sina vota, som med Konungens gjorde öfverröstning och blef således hofrättens dom i alla delar stadfästad. Ehuru obetydlig person Kewenter ock var, stöttes allmänheten af ett så olagligt och för allmänna säkerheten betydande förfarande, som hvarken gjorde Konungen mer älskad och ärad, icke heller rådsherrarne Bjelke och Ridderstolpe.

Sedan Konungen, emot medio af Februari, var återkommen med kronprinsen från Upsala, reste åter H. M. dit den 13 och kom tillbaka till hufvudstaden den 16 Februari.

Så snart den olycklige favoriten baron Henrik Sparre hade af Konungen blifvit sänd till Rom med continuationen af svenska medaljsamlingen, skref kapten Ehrenhoff, som då vistades i Frankrike, honom flera carteler, att infinna sig och utsätta dag till mötet, då han skulle infinna sig uti Hamburg, Frankfurt eller hvar som helst, för att gifva honom satisfaction. Men dessa carteler blefvo icke attenderade. Kaptenlöjtnanterne af Drabanterne blefvo så mycket mer ifrige uti sitt påstående, att alldrig göra tjenst med honom, och alla ville nedlägga dessa deras embeten. Till förekommande häraf tog Konungen det beslut, att ingen kapten af Drabanterne fick taga afsked, utan att tillika afskedas från arméen, och afträda de regementen eller andra tjenster, de kunde innehafva. Detta beslut och förordnande blef herrar kaptenlöjtnanter meddeladt af statssekreteraren Carlsson och gjorde en allmän verkan af missnöje. De blefvo ock underrättade, att H. M:t ämnade kalla dem till sig och uti justitiekanslerens närvaro fråga dem, hvarföre de ej ville

tjenstgöra med baron Sparre och derest de då nekade, befalla justitiekansleren att föra talan emot dem för myteri, inför krigsrätt. Men de kommo öfverens att svara Konungen, att de voro alla hedrade af H. M:ts tjenst, men uppå frågan om Sparren och hvad de om honom tänkte, hade sig förbehållet och kunde derpå intet svar lemna. Deras skyldighet att lyda H. M:ts befallning hade de ej åsidosatt; men som tankegåfvan hörde hvar man till, så torde H. M:t icke illa upptaga, om de denna frihet utan inskränkning nu nyttjade.

När Konungen om detta deras beslut blef underrättad, lät han denna plan falla och inskränkte sig inom förr omnämnde bref, hvilket icke heller lyckades; ty sedan kaptenerne af Drabanterne, genom en promemoria, gifvit statssekreteraren tillkänna, att detta bref icke anginge dem, som nu voro innehafvare af denna syssla, emedan H. K. M:t ej kunde hysa den tanken, att göra nu en lag, som skulle ega en retroactiv verkan, hvilket ej instämde med H. M:ts allmänt vördade rättvisa. Såsom förtroendetjenst, den H. M. sjelf upprättat, kunde han den ock återtaga när honom täcktes; men andra rikets tjenster, som en kapten af Drabanterne kunde derjemte ega, vore af annan natur och kunde ej, enligt regeringsformen, någon afhändas, utan laglig ransakning och dom; hvilken rättighet, så väl af H. M:t som Riksens ständer vid 1786 års riksdag, blef än ytterligare stadfästad. Härtill kom ock att då närvarande kaptener åtogo sig denna K. M:ts tjenst, var ej en sådan författning i fråga, hvilken ingen hade, på slika vilkor, emottagit; då tjensten skulle medfört, att Konungen efter behag den kunde återtaga; men den som denna tjensten innehade, egde icke rätt att den lemna, utan förlust af sin välfärd samt uteslutande från K. M:ts och fäderneslandets tjenst. De äskade härå herr statssekreterarens svar, hvilket oförtöfvadt blef, att det kongl. brefvet ändrades i så måtto att denna författning ej sträckte sig till de herrar, som nu innehade denna tjenst. Konungen trodde att, genom detta bref, tvinga kaptenerne emottaga kapten Sparre; men förklaringen gjorde saken till intet.

Den 1 April tog H. M. ett hastigt beslut att förrätta med Drottningen sin communion uti slottskapellet, hvilket

ock med vanlig procession förrättades den dagen. Pöbeln tog sig deraf anledning att säga, att H. M:ts andakt var ett aprilskämt med Gud.

H. M:t reste beständigt mellan Stockholm, Drottningholm och Haga; men mest vistades Konungen på Haga.

Den 13 April utkom förordningen om en ny diskontinrättning uti Stockholm; den förra var tilländalupen år 1785. Diskonten blef nu förvandlad till en kongl. diskont, hvaraf vinsten skulle tillfalla kronan. Den svårighet föreföll vid denna inrättning, att banken skulle fortfara med sitt biträde, uti cirkulation af 12 tunnor guld emot ränta. Bankofullmäktige voro villrådige, men som Riksens ständers bankoutskott året förut beslutat att, om någon ny inrättning med diskontens fortsättande skulle ega rum emellan riksdagarne, så skulle banken låna sitt biträde, i afseende uppå verkets oumbärlighet för riket och för alla rörelsens grenar. I afseende härå samtyckte bankofullmäktige; men med vilkor af säkerhet, i brist af återbetalning.

Denna nya form af diskont misshagade mycket börsen och alla aktieegare, de måste återtaga sina kapitaler; men som all regeringens omsorg bestod nu uti att få penningar, utan annat afseende, så var denna ock en liten tillgång, fast mycket saknad uti penningerörelsen; hvarförutan allmänheten ej trodde sig ega samma säkerhet uti en konglig diskont der de kongliga direktörerne ej egde annat intresse än ett litet arvode för deras besvär. Denna inrättning skulle taga sin början den 1 September.

Prinsessan Sophia Albertina väntade med stor otålighet prinsessans af Preussen, abbedissa i Quedlingburg, dödliga bortgång, som skulle skänka henne successionen, såsom coadjutrice, i detta stift, hvarom hon gjort sig ett exalteradt begrepp, så väl med afseende å inkomsterna, som beträffande fördelarne af representation uti detta lilla furstendöme. Hon ville genast afresa till Berlin för att göra konungen i Preussen och dess kongliga familj sin cour, der hon trodde sig vara afhållen och efterlängtad, vid minnet af de caresser man gjorde henne, under hennes vistelse der med sin moder år 1771. Men Gustaf III, som var mycket väl underrättad, att konungen i Preussen ville hafva

den ifrågavarande platsen för sin äldsta dotter, som han låtit utvälja till coadjutrice i survivans efter prinsessan af Sverige, förhindrade prinsessan Sophia Albertinas reseplan, och ville att man förberedde hennes ankomst för att hon ej skulle illa emottagas. Prinsessan, som mycket älskade resor, blef häröfver mycket misslynt. Hon skyndade sig tillskrifva prins Henrik, sin morbror, hvilken afrådde henne att göra denna resa, i ganska ömma men tydliga ordalag. Prinsessan skref äfven till konungen af Preussen, för att tillkännagifva honom sin lifliga önskan få göra honom sin cour; men denne monark svarade henne ganska kallt, att han var mycket ledsen att ej kunna vara i Berlin, när hon dit anlände, emedan han hade affärer i Schlesien och andra delar af sitt rike, som nödgade honom bortresa. Gustaf III kunde icke misstaga sig på konungens af Preussen ogynnsamma dispositioner, då svenska ministern vid hofvet i Berlin, grefve Löwenhjelm förberedt honom derpå, likasom grefve Hård, som tagit afsked ur den preussiska tjensten och etablerat sig i detta land, för att der sluta sina dagar. Konungen ansåg derföre nödigt att gifva en ny instruktion åt grefve Löwenhjelm rörande hans conduite i denna affär, innehållande: 1:o) att bemöda sig om att ingenting göra, som kunde misshaga, och rubba det goda förstånd, som herrskade mellan de två hofven och som H. M. hade ett starkt intresse att bibehålla; 2:o) att förtro grefve Hertzberg, konungens i Preussen geheimeråd, att konung Gustaf III vore villig engagera sin syster att cedera sin rätt till stiftet Quedlingburg, emot en godtgörelse i penningar; 3:o) att grefve Löwenhjelm borde menagera denna affär så, att Gustaf III ej blefve tvungen gifva ett afslag å någon konungens i Preussen anhållan; 4:o) att den minsta summa hvarmed svenska konungen skulle kunna åtnöjas, såsom ersättning, vore 300,000 rdr svenskt silfver specie; och 5:o) att Löwenhjelm kunde äfven conferera härom, i form af underrättelse, med grefve Hård.

En så motsägande instruktion i dess principer, hade fordrat en förklaring; men Löwenhjelms etourderie tillät ej denna akt af försigtighet, och han insåg icke att man utlade en snara, för att fånga honom. Grefve Löwenhjelm

gjorde de första kommunikationerna, i allmänna termer, till grefve Hertzberg, hvilken, efter att derför hafva redogjort inför sin monark, blef bemyndigad att erbjuda 100,000 preussiska thaler, i godtgörelse till den svenska prinsessan. Grefve Hård, till hvilken grefve Löwenhjelm förtrott sig, enligt Konungens befallning, förutsade honom, att svenska konungens anspråk här voro öfverdrifna; att denna abedissaplats ej var så mycket värd; att man gjort sig ett allt för högt begrepp om denna befattning; att ehuru konungen i Preussen kunde önska se sin dotter, som han högt älskade, innehafva denna plats, skulle han ej eftersträfva den till ett sådant pris. Som grefve Löwenhjelm måste besvara den gjorda propositionen om 100,000 thaler, bekände han att Sveriges konung väntade sig 300,000 specier, som konungen i Preussen afslog.

Gustaf III begagnade denna omständighet, för att rappellera grefve Löwenhjelm och skicka honom till Hamburg i egenskap af Sveriges envoyé och utnämnde vid samma tillfälle herr Carisien, sin minister i Dresden, till svensk minister i Berlin. Konungen i Preussen förklarade nu, att han ej tillät att den svenska prinsessan, i strid mot stiftets konstitutioner, skulle få vistas annorstädes än i Quedlingburg och förtära dess inkomster annorstädes; så mycket mer som hennes löfte och underskrift, garanterad af hennes moder 1771 i Berlin, förband henne dertill, och att han skulle tillse att så skedde.

Alla dessa svårigheter, lika förödmjukande som oväntade, förmådde Konungen att uppskjuta sin systers afresa, hvilken emedlertid hade mycket brådtom att begifva sig till Quedlingburg. Den svenska kongl. familjen var anfäktad af begär att resa. Hennes afresa blef först uppskjuten till Juni månad; sedermera till Juli, Augusti och ända till September.

Brouilleriet mellan Konungen och Drottningen hade hunnit till det yttersta. De sågo hvarandra icke mera; Drottningen hvarken dinerade eller souperade med Konungen, icke en gång när hon dertill var inbjuden. Hennes Maj:t yttrade sig högt emot Konungens uppförande, hvilket hon aldrig förr gjort, och då hon fick höra, att Konungen ville

föra med sig den unga kronprinsen på resan till Finland, förklarade Drottningen att hon, kosta hvad det ville, skulle motsätta sig en sådan afsigt, skulle hon äfven dervid nödgas anropa folkets och ständernas biträde. Konungen — som var rädd och misstänksam, troende det vara för hans säkerhet nödigt att släpa med sig sin son, på det man ej skulle profitera af hans frånvaro och konspirera, i kronprinsens namn, emot Konungens person och thron — beslutade med allvar att göra fred med Drottningen. Han använde dertill stallmästaren Munck och generalmajor Toll. Fredens uppgörande mellan de båda krönta hufvudena egde rum; Drottningen fick bryta ut, skonande dervid ingenting och utan menagement yttrade hon allt, som bitterheten af hennes belägenhet ingaf henne.

Vilkoren för denna förlikning blefvo:

1:o) Att Konungen skulle till Drottningen återlemna de 2:ne fråntagna smårummen; att Konungen, på sin bekostnad, skulle reparera och möblera dem på det sätt Drottningen önskade.

2:o) Att Konungen ej mer skulle utnämna hvarken hofmästarinna eller statsfruar, ej heller någon tillhörande Drottningens uppvaktning eller tjenst, utan att derom hafva rådfrågat henne.

3:o) Att Konungen skulle anbefalla sin finansminister baron Ruuth att emottaga en summa af 3 tunnor guld, som Drottningen ville placera i Statskontoret för stallmästaren Muncks räkning, och redovisa för denne, så väl för räntor som för kapitalet; och

4:o) Att Konungen skulle gifva den ledigvarande öfverstelöjtnantsbefattningen vid Adelsfahnan åt stallmästaren Munck, ehuru H. M. redan bortlofvat nämnda plats åt en annan.

Alla dessa vilkor biföllos af Konungen med undantag af kronprinsens resa med Konungen, i hvilken punkt Drottningen gaf efter. Dessa förlikningspunkter, efter så mycket väsende, syntes väl ringa och förödmjukande å ömse sidor.

Konungen som var mycket uppmärksam att omfatta hvarje tillfälle att gifva små fester — glömde ej heller den 12 Maj, hertiginnans af Södermanland namnsdag, som han

högtidlighöll på Ulriksdals lustslott. H. M. var icke alltid lycklig i valet af riktningen för dylika förlustelser. För detta tillfälle hade han låtit göra en parodi på operan Gustaf Wasa, benämnd *Gustafva Gök*, som Schröderheim sammanskrifvit och som blifvit uppförd i dennes umgängskrets, der den kunde passera och äfven vara ett ämne till förlustelse för ögonblicket. Men nu, uppförd på theatern vid Ulriksdal, blef denna parodi mycket litet på sin plats; i lägsta komiska genre, platt, oanständig och tråkig. Emedlertid upptogs den ännu en andra gång, Sophia-dagen, Drottningens namnsdag.

Konungen visade nu uppmärksamhet och aktning mot Drottningen och detta uppförande var ömsesidigt; ehuru i verkligheten, mellan dessa höga makar, intet gemensamt fanns utom förställningen.

Konungen, som mycket älskade att se sig bedömd på scenen och höra bifallsyttringar af höflighet öfver hans lyriska arbeten, lät gifva för allmänheten på stora operan i Stockholm, operan *Frigga*, som hade blifvit gifven 2 år förut på theatern vid Gripsholm. Personerna voro lånade från den nordiska mythologien och lämpade för scenen; pjesen var skrifven på vers af Leopold och musiken komponerad af orgelnisten i Maria kyrka. Det hela företedde ett kallt, ledsamt och magert skådespel, i alla afseenden, och konungen allena fann det bra.

Konungen inkom ej från Haga till hufvudstaden utom för hofvet och *le grand couvert* på Tisdagarne; när han inkom för att bevista den franska komedien, souperade han ofta hos hertiginnan af Södermanland, som var älskvärdare än prinsessan Sophia Albertina. Konungen leddes der mindre; ty helt och hållet lemnade ledsnaden honom aldrig.

Konungen var mycket sysselsatt att bilda en ny theater för svenska skådespel, der intet annat skulle spelas än tragedier och högre komedi. Den gamla svenska theatern, likaledes etablerad under Konungens protektion, af en herr Stenborg, var egentligen endast för komiska föreställningar, i musik, vers eller prosa. H. M. trodde att det fattades, i Stockholms-publikens förströelser, en ny theater; ehuru denna hufvudstad skulle hafva för mycket af en opera, en

fransk komedi och två svenska theatrar. Som ingen ville öfvertaga en sådan entreprise, organiserade Konungen densamma på egen bekostnad och hans bibliothekarie Ristell blef satt i spetsen för detta företag med titel af entreprenör.

Den 2 Juni öppnades denna theater för första gången; man gaf såsom prolog verser till Konungens beröm och derefter en pjes kallad *Visittimman*, öfversatt från franska komedien *Le cercle.*

30:e Kapitlet.

Maj—December 1787.

Konungen besöker Strömsholms kanal. — Lifgardets läger. Officerarnes inlaga angående baron Sparre. Uppträde med anledning deraf. — Konungen reser med kronprinsen till Finland. Kronprinsens guvernörs missnöje. — H. M. besöker lägret å Parola malm. Söker lugna finnarne. — Återkommer till hufvudstaden. — Utplånar rådsprotokollet angående baron Sparres klagomål såsom kronprinsens guvernör. — Riksrådet baron Sparre tager afsked från sin guvernörsbefattning. — Stallmästar Munck råkar i onåd hos Drottningen. — Nya bränvinsförfattningen. Reflexioner deröfver. Tvångsåtgärder, att förmå jordegare ingå på denna författning. Resultatet deraf. — Olagligheten och oformligheten af dessa åtgärder. Adelns opposition deremot. Kongl. Maj:ts varning mot obehöriga och vrånga omdömen. — Konungen, styrd af lycksökare och gunstlingar, vill envåldet. — Grundstenen till Norrbro lägges. — Deputationer från landsorterna, med anledning af den nya bränvinsförfattningen. — Prinsessan Sophia Albertina afreser till Quedlingburg. Emottagande derstädes. Besöker hofvet i Berlin. — Konungens resa till Carlskrona och till Köpenhamn. Afsigten dermed. Huru H. M:ts politiska underhandlingar i Danmark lyckas. — Huru Armfelt får Elephanter-orden. — Danmarks beroende af Ryssland. — Rådet meddelas konungens danska negociationer. — Seraphimerdirektionen öfver hospitalerna reorganiseras. Reflexioner häröfver och rörande riksrådsembetets förändring. — Riksdrotsembetet upplifvas. — Konungen vill återställa de fordna 5 höga riksembeten. Allmänhetens tankar härom. — Konungens föreskrifter till riksdrotset uti etikettsfrågor. — Konungens vistande i staden och på Haga. — K. förordning om bestraffning för dem. som, utan kontrakt, bränna bränvin. — Konungens köld mot Rysslands härvarande minister. Sveriges minskade eller förlorade anseende i de europeiska hofven. — Grefve Oxenstjerna begär afsked från kanslipresidents-befattningen. Anledningarne dertill.

Den 10 Maj reste Konungen till Upsala med kronprinsen, som han der qvarlemnade och fortsatte resan följande dagen till Strömsholm, der öfverståthållaren i Stockholm baron Carl Sparre, som hade direktionen öfver arbetena derstädes, var honom till mötes vid de nybyggda Gustafs slussar. Detta arbete hade vida öfverskridit den derför kalkylerade kostnad. Aktiegarne för detta företag, som sågo att kostnaden vida öfverskred den första teckningen, förklarade att de hellre ville förlora sina aktiebelopp än fortsätta med vidare inbetalningar, för ett arbete, hvarpå de sågo hvarken slut eller hvad det komme att kosta. Man måste således antingen öfvergifva hela företaget eller finna

annorstädes medel att fullborda detsamma. Konungen ville icke att man skulle nedlägga detta arbete, emedan det tillhörde hans regeringstid och kanalens slussar buro hans namn. H. M. såg sig derföre nödsakad släppa till nödiga medel. Riksrådet Carl Sparre hade anmodat Konungen att på ort och ställe göra sig underrättad om föremålet för denna kostnad ock hvad redan var utfördt; ehuru H. M. ej var juge competent öfver ett dylikt arbete. Konungen assignerade det årliga anslaget härtill på Statskontoret för att fullborda detta verket.

Konungen fullbordade denna resa på några dagar och återkom den 27 Maj med kronprinsen till Haga. Den lille prinsen reste med ovilja till Upsala, emedan han der hade ledsamt; han dolde ej detta. Konungen som frågat prinsen, om han gerna ville åtfölja honom dit, erhöll till svar nej, och att prinsen ville qvarstanna i hufvudstaden; och då Konungen invände att för att vara kansler för akademien, måste han ändå resa dit, eller ock afsäga sig denna befattning: "*I sådant fall*" — svarade prinsen — "*föredrager jag att afsäga mig den.*" Men konungen fruktade så mycket för kabaler, som man kunde formera under kronprinsens namn, att han ej vågade lemna denne sednare i hufvudstaden med Drottningen; ty för öfrigt sysselsatte sig Konungen ganska litet med detta barn och roade sig icke med honom.

Den 1 Juni drog Konungen med gardesregementet och andra trupper ut i läger på Ladugårdsgärdet. H. M. som älskade processioner, manquerade aldrig denna lägenhet; men för öfrigt roade lageröfningarne honom ingalunda. Han låg sällan öfver natten uti lägret och kom ej dit annat än exercistimmarne.

H. M. blef mycket missnöjd med fotgardets officerare. Denna korps, församlad i läger, sysselsatte sig mera att komma öfverens om hvad parti dess officerare skulle taga, med hänseende till kaptenen baron Henrik Sparre, hvilken var ett föremål för gardes-officerarnes likasom för hela arméens hat och förakt. Gardets officerare beslöto slutligen att till Konungen inlemna ett memorial, innehållande deras beslut, att de aldrig ville tjenstgöra med ifrågavarande ba-

ron Sparre, och att de anhöllo hos H. M. att Sparren blefve utstruken ur Lifgardets rullor; förbindande de sig att gemensamt ersätta honom hans ackord för kompaniet; de anhöllo äfven i underdånighet, att H. M. täcktes lemna dem ett svar härpå.

Konungen blef lika förvånad som stucken öfver denna demarche och visade sitt missnöje emot hela denna officerskorps; och när H. M., vid uppbrottet från lägret, aftackade lifdrabanterna, samt officerarne vid dragonerna, artilleriet och Drottningens regemente, framför uppställningslinien, helsade han icke ens gardesregementet. Med anledning häraf beslöto detta sednare regementes officerare, att icke infinna sig mangrannt vid Konungens embarquering den följande dagen; och det blef först efter mycken underhandling fram och åter, som de, af vänskap och aktning för deras sekundöfverste Aminoff, åtföljde honom dit. I det ögonblick embarqueringen skedde sade Konungen åt officerskorpsen: ”*Mina herrar! Af distraktion glömde jag taga afsked af eder vid truppernas aftackande. Hvad edert memorial beträffar, så har jag det uti min portfölj. Jag skall genomgå det, och vid min återkomst skolen I derpå erhålla ett tillfredsställande svar.*”

Vid sin återkomst lät Konungen säga lifgardets officerare, att H. M. var icke mindre ömtålig än de om regementets heder; men han kunde icke, i strid mot rikets grundlagar, som erhållit en ny bekräftelse vid sednaste riksdag, taga från någon dess tjenst, utan efter laga dom; men att det berodde af baron Sparre att begära sitt afsked, och för ett sådant fall skulle H. M. bevilja det.

Den 14 Juni afseglade Konungen till Åbo, åtföljd af kronprinsen. Dennes guvernör, riksrådet friherre Sparre, fick befallning att qvarstanna i Stockholm, ehuru han lifligt låtit förstå att det vore hans pligt att medfölja. Kronprinsens förste kavaljer, öfversten baron Adam Wachtmeister, medföljde ensam för kronprinsens uppsigt. Riksrådet Sparre, hvilken ej kunde smälta denna skymf, som tilldelades honom för andra gången, lät uti Rådets protokoller intaga, att det ej var med hans medgifvande, som han nödgats qvarstanna i Stockholm, men till följe af en konungens be-

stämda befallning, i strid mot guvernörens rätt och instruktionen för kronprinsens uppsigt, som var honom till efterrättelse lemnad. Så väl Rådet som baron Sparre begingo ett fel vid detta tillfälle: emedan denna korps hade intet att skaffa med kronprinsens uppfostran, var det oriktigt att denna affär inrymdes i rådsprotokollet.

Konungen stannade helt kort i Åbo, utan begaf sig direkte till Parola malm, hvarest 4 infanteri- och 2 dragonregementen med nödigt fältartilleri kamperade. H. M. öfvervar truppernas exercis och såsom denna resa var mindre militär än politisk, men för att smickra och blidka det finska folket, i högsta grad missbelåtet, drog H. M. fördel af sin popularitet och gjorde flera utnämningar; gaf kommendörskors och andra gracer åt officerarne, hvarvid de unga kavaljererne i hans svit ej heller blefvo bortglömde. Landshöfdingen öfver Nylands län, Bruce, som dog häftigt af en slagattack, när han tog afsked af kronprinsen, blef ersatt med öfversten för Nylands regemente och det sålunda vakant blefna regementet gafs åt H. M. favorit baron Armfelt, som under 7 eller 8 års tid passerat från fändrik vid gardet till öfverste och chef för ett af de bästa regementen inom svenska arméen.

Finska folket blef mycket lugnadt genom den nya förordningen rörande bränvinsbränning, som H. M. hade undertecknat den 14 Juni, före sin afresa från Stockholm, och hvarigenom H. M. återgaf åt landet och städerna rättigheten att bränna bränvin, emot medgifvandet af en årlig skatt.

Kronprinsens åsyn och den lätthet folket hade att få tillträde till Konungen skingrade den dåliga sinnesstämning, som herrskade i Finland. Den lille kronprinsen, som lärt sig några finska ord, och som han förstod att ganska väl använda, gjorde på folket ett gynnsamt intryck.

Den 7 Juli återkom Konungen från Finland till Stockholm med kronprinsen. H. M. hade redan blifvit underrättad i Finland, att Rådet hade låtit intaga uti sitt protokoll riksrådet baron Fredrik Sparres besvär deröfver, att han blifvit hindrad, genom Konungens uttryckliga befallning, att fullgöra sin instruktion och följa kronprinsen på resan till Finland. Häröfver var Konungen mycket förtretad och

förklarade H. M. i Rådet, att detta hållna protokoll öfver riksrådet Sparres besvär skulle utur rådsprotokollet utplånas, såsom ett ämne, hvilket, enligt regeringslagarne, icke egde någon gemenskap med Rådets göromål. Konungen hade härtill full rätt, ty Regeringsformen utesluter Rådet från allt deltagande uti det som angår konungafamiljen, som är Konungens ensak. I följe häraf blef K. M:ts befallning utan Rådets gensägelse verkställd.

Riksrådet Fredrik Sparre, som redan länge och vid flera tillfällen förmärkt att hans tjenst hos kronprinsen icke var Konungen behaglig, anhöll för tredje gången om sitt afsked från guvernörsembetet, hvilket H. M. honom beviljade, med tillägg af hans guvernörslön såsom lifstidspension.

Öfversten och kommendören af Svärdsorden baron Wachtmeister [1]), som var kronprinsens förste kavaljer, blef genast förordnad till vice-guvernör och detta val förtjente allmänt bifall, då en så hederlig och vältänkande man, som riksrådet Fredrik Sparre afträdde ett så vigtigt embete, vid hvilket han var van, då han tjent såsom kavaljer och deltagit uti Konungens uppfostran under grefve Tessin, ifrån Konungens femte ålders år.

Riksrådet baron Emanuel De Geer, som icke mer än ett år beklädt rådsembetet, kunde icke fördraga att, då han, under Konungens frånvaro, tillstyrkt att riksrådet Fredr. Sparres diktamen till rådsprotokollet om sitt uteslutande från resan till Finland der skulle intagas, sedan vara uti rådkammaren vittne till hela detta protokolls förstörande; han anhöll derföre genast om sitt afsked, hvilket honom beviljades; dock utan pension; men med en gratifikation af 2,000 riksdaler, dem riksrådet De Geer emottog.

---

[1]) Friherre *Carl Adam* grefve *Wachtmeister*, född 1740; fänrik vid Skaraborgs regemente 1756 och vid gardet 1757; kavaljer hos hertig Carl 1770; kapten vid gardet 1772; öfverstelöjtnant i arméen s. å.; öfverste för Jemtlands reg:te 1776; kavaljer hos kronprins Gustaf Adolph 1781; kommendör af Svärdsorden 1782; kommendant i Göteborg 1785; vice guvernör för kronprinsen 1787; kommendör med st. korset af Svärdsorden s. å.; afsked från alla sina embeten 1789; öfverste marskalk hos enkedrottning Sophia Magdalena samt en af rikets herrar 1792; Åbo akademis kanslär 1793; Seraphimerriddare 1794; grefve 1799, men tog aldrig introduktion; död ogift 1820.

H. M:t med hofvet flyttade till Drottningholm, hvarest H. M. för första gången egde det nöjet att resa den nya vägen öfver Tranebergs- och Nockeby broar.

Många tvisteämnen, som aldrig tröto inom hofvet, uppkommo. Konungen nämnde till statsfru hos H. M. Drottningen grefvinnan Hamilton född Bedoire [1]), köpmansdotter i Stockholm, utan att Drottningen varit deröfver prevenerad; hvilket likväl var henne lofvadt, uti de förlikningskonditioner, som uti Maj afslöts, sedan deröfver länge varit negocieradt.

Den store favoriten stallmästaren Munck blef brouillerad med Drottningen för en operadansös, han hade till maitress, madame Bassy. Munckens medtäflare uti hofgunsten baron Armfelt nyttjade tillfället att skada honom hos Konungen. Muncken egde hvarken vett eller försigtighet att reda sig; envis, högfärdig samt van vid medgång, begärde han sitt afsked från alla sina embeten, såsom förste stallmästare, ståthållare öfver Drottningholms slott och län, direktör öfver Konungens byggnader, samt öfverstelöjtnant vid Adelsfahne-regementet. Från öfverstelöjtnants-beställningen blef han genast entledigad; men då han närmare besinnade sig, återtog han de inlemnade memorialerna, hvilka Konungen honom återgaf.

Den 14 Juni, samma dag Konungen afreste till Finland, undertecknade Konungen statssekreteraren baron Ruuths nya plan till regala bränneriernas nedläggande och husbehofsbränningens frigifvande uti riket. I följe häraf blefvo publikationer utfärdade till alla län, innehållande att ett kontrakt emellan jordegare erbjöds, till frivilligt nekande eller antagande, uppå 10 års tid, att emot en årlig skatt af 10 lispund torkad råg för hvarje helt hemman och 3 lispund uppå ett åttondedels hemman, och sextondedels hemman, fingo hemmansegarne frihet att bränna 2 månader till sitt husbehof; hvarefter pannorna skulle förseglas och uppsyn hållas med öfverträdare, till deras bestraffande. Början

---

[1]) Författaren menar här sannolikt generallöjtnanten grefve Hugo Wilhelm Hamiltons maka, *Maria Johanna Petersen*, nobil. af Petersens, född 1760, dotter af direktören Herman Petersen i Stockholm och hans andra fru. Charlotta Bedoire.

med bränvinsbränningen skulle ega rum den 1 Januari 1788. Uti hvarje sockenstuga skulle länsmannen inkalla socknens innebyggare, der adel, prester och bönder, inför ett protokoll, fingo frihet att antaga eller neka till kontrakters uppgörande. Denna publikation vann icke allmänt tycke. Den största delen af adeln fann den icke öfverensstämma med Regeringsformen, som medgifver ingen ny beskattning utan genom Riksens ständer. Presterna instämde ock härmed och bönderna funno skatten för dyr emot vilkoren och nekade. Då nu detta första anbud misslyckades, blef en annan sockenstämma pålyst, i samma ämne, der H. K. M:t lemnade landtmannen sju månaders bränning och utan pannors förseglande efter denna tid; men landet var icke allmänt hugadt, att dessa kontrakter antaga. Härefter kom en tredje sockenstämma, som förvandlade de förra förslag i så måtto, att kontraktet om bränvin med kronan icke skulle vara en hemmansskatt, utan en personlig förbindelse.

Derjemte utspriddes ett anonymt bref, af en vän, till en vän uti Östergöthland, som sökte bevisa, att så vida K. M. förklarat detta kontrakt såsom en personel och frivillig skatt, den der med räntan ingen gemenskap egde, så kunde ingen adelsman hindra sina frälsebönder, att antaga kontrakter, när de det vilja; ehuru uti K. M:ts publikation adel och frälse icke var nämndt. Detta bref retade största delen af adeln i riket, som väl kände sina privilegier och sitt stånds rätt att svara för sitt frälse, så väl jorden, som personliga skatter rörande, de der aldrig, utom Riksens ständers samtycke, kunde ega rum. Sockenstämman hölls, men utan framgång. Härefter publicerades en fjerde sockenstämma, den landshöfdingarne personligen hålla skulle och, inför ett protokoll, upptaga hvars och ens svar; hvarom H. M. ville personligen blifva underrättad.

Mest alla landshöfdingar och biskopar läto, på hemlig befallning, utgå varningar, hvilka uppå predikstolarne upplästes; innehållande förklenliga tillmälen af »gensträfvighet,» »elakt uppsåt, olydnad och otacksamhet emot K. M:ts nåd», öfver dem, som icke funne sig vid att antaga K. M:ts frivilliga anbud. Ibland de omständligaste publikationer i detta ämne var landshöfdingen baron F. Strömfelts uti Lin-

köping, samt biskopen uti Linköping Lindbloms bränvinsbref till hela Östgöta kleresi. Alla länsmän, kronofogdar, häradshöfdingar och andra köpta emissarier blefvo satte i arbete att, med lock och hotelser, förmå allmogen till kontrakters antagande och att understödja landshöfdingarnes vältalighet eller hot.

En del höfdingar framforo med allt upptänkligt våld och obeskedlighet; bland dem voro märkvärdigast: landshöfdingen Frank i Örebro; baron Segebaden på Gottland; Tandefelt i Österbotten; Liljehorn i Elfsborgs län. Herrar Tandefelt och Segebaden sträckte deras nit för Konungens afseende så långt, att de proponerade Konungen lägga plikt uppå den, som understode sig att neka ett frivilligt kontrakts antagande; hvilket H. M. afslog.

Oaktadt alla hotelser, korruptionsmedel och trug, som uti landsorterne användes, antog största delen, för sina säterier, intet bränvins-kontrakt; men en del lemnade sina frälsebönder frihet att kontraktet ingå eller icke. Detta oaktadt och sedan landshöfdingarne förrättat deras sockenstämmor, befanns att öfver en fjerdedel uti riket hade vägrat kontrakters antagande; uti Finland hade två tredjedelar nekat. Hela Bohus län, tillika med der befintliga städer och adeliga egendomar hade ock vägrat att kontrakter antaga, äfvensom halfva Elfsborgs län och Stockholms stad, hvarföre ock regala brännerier blefvo bibehållna för kronans räkning uti Elfsborgs län, Stockholm, Gripsholm och Tavastehus tills vidare.

Planen till den genom kontrakt erbjudna husbehofsbränvinsbränning var i högsta måtto stridande emot regeringsformen och Riksens ständers i lag grundade rättigheter; omogen och utan sammanhang framalstrad af statssekreteraren baron Ruuth och generalen Toll, såsom upphofsmän till detta projekt. Konungen erbjöd rättigheten att bränna bränvin, såsom honom ensam tillhörig, då den likvisst var folkets rätt, ehuru han år 1773 satt sig i besittning deraf, genom sjelftagen myndighet, hvilket ännu vid 1786 års riksdag blef af adels- och bondeståndet klandradt

och, för riksdagens korthets skull, hvilande på bordet till näst påföljande riksdag.

Hvad rätt egde konungen att låta sammankalla riksstånden uti sockenstugor, der en länsman presiderade och slutligen en landshöfding, att inför ett protokoll yttra sig? Regeringsformen af den 21 Augusti 1772, Konungaförsäkran, riksståndens beslut och adeliga privilegier stridde häremot. Om konungen egde rätt att afhandla uti sockenstugor, genom kronobetjening, om bevillningar af riksstånden, så var en säker påföljd deraf, att inga ständer mer behöfdes och Regeringsformen förstörd till sina väsendtliga delar. Af samma beskaffenhet var det ock med alla militära, civila och prest-indelningshafvare, som ock blefvo lockade, hotade och tvungne att antaga kontrakter på sina boställen till bränvinsbrännande. Man hade, vid detta tillfälle, bort vänta en allmän röst uti riket, till Regeringsformens och nationens försvar; men flocken af rikets högre betjening, ifrån rådkammaren intill länsmannen, presterne inbegripne, mer måne om hofgunst och befordringar än om lagar, frihet och folkets väl, ådagalade här ett klenmodigt och nesligt tänkesätt, och utöfvade till och med ovett [1]) och våld mot sina medbröder uti samhället, för att befordra en lagstridig beskattning, hvars påföljder voro vidsträckta. Af bönder kunde man ej vänta annat än en brinnande åtrå att få bränna och supa och de påföljder, som enfaldighet och okunnighet om rätt och lagar kunna åstadkomma; dock var ett större antal kronoskattebönder, som nekade till kontrakters antagande, än af adel, prester och ståndspersoner.

Häraf kan den frågan uppväckas, om svenska nationens karaktär och lynne är att styras efter lagar och frihetsgrunder eller af envåldet. Framtiden torde med bedröfvelse upplösa frågan.

Många skriftliga diktamina af adeln till protokollet blefvo uti provinsernas sockenstugor inlemnade, de der, med mycken styrka och oförsagdt mod, försvarade grundlagen

---

[1]) Riksrådet grefve Beckfriis ingaf uti sin sockenstuga, vid Fiholms gods, skriftligen att han antog bränvinskontrakt för sitt gods och att han intet trodde att någon fähund i riket kunde finnas, som den afslå ville.

(Riksr. grefve Fersens anm.)

samt folkets rätt. Ibland dem voro de märkvärdigaste direktören Claës Fritzskys, kapten Marks von Würtembergs, baron Cederhjelms, häradshöfdingen Blixens, grefvinnan Hamiltons född Wrangel och K. sekreteraren v. Engströms anföranden. Och som K. M:ts publikation innehöll, att H. M. ville hafva rapport om hvars och ens utlåtande uti bränvinsämnet, så blefvo dessa diktamina med utmärkt onåd upptagna, och befallte H. M:t justitiekansleren grefve Wachtmeister att inkalla dessa herrar och föra talan emot dem uti hofrätten. Men som grefve Wachtmeister dertill nekade och visade att uti dessa skrifter intet crimen lesæ eller brott emot lagar fanns, helst då K. M. inkallat, genom allmän kungörelse, hvar man att uti socknestugor sig fritt utlåta; så förvandlades denna bestraffningstanka till en kungörelse och varning, af den 7 December, som publicerades emot mundtligt eller skriftligt tadel öfver K. M. författningar [1]). Denna kungörelse, uti en kunnig och rättrådig domares hand, var af ringa betydelse; men uti en vrångvis domstol kunde ett nog oskyldigt utlåtande ådraga sig tilllämpningen af 5. kap. 1 § missgerningsbalken, som stadgar: "*miste hufvudet.*" Märkvärdigt är, att år 1773 kunde Kon ungen ej få tryckfrihetsförordningen nog utvidgad och år 1787 blef, snart sagdt vid lifsstraff, förbudet att tala och skrifva!!

Hvad uti detta bränvinsämnet af den 14 Juni är förelupet tyckes båda Svea folk en total konstitutions-förändring. Gustaf III hade väl hittills gjort några inskränkningar utöfver 1772 års regeringsforms gränsor; dock hade Riksens ständers rätt intill denna tid behållit sitt skick, hvad beskattningen tillhörer. Hvad säkerhet af lagar och hvad frihet hade riket att vänta af en ministère, under hvilken Konungen var fängslad, och som var sammansatt af general Toll, baron Ruuth, statssekreterare uti finanserna, statssekreterarne Schröderheim och Carlsson, samt öfverste-kammarjunkaren baron Armfelt? Alla dessa — dels bankrutterade spelare, äfventyrare och i högsta måtto oförskämde uti

[1]) Särskildt tryckt under titel: »Kongl. Maj:ts nådiga kungörelse och varning emot obehöriga och vrånga omdömen öfver Kongl. Maj:ts författningar. Gifven Stockholms slott d. 7 December 1787.»

egennyttigheter och begär — styrde Konungen, jemte en stor flock af unga gunstlingar, pager, sodomiter, utan vett och seder. Alla dessa herrar hade för stort intresse uti enväldet för att icke tala och arbeta till dess befordran. En gunstlings och en ministers egennytta och regeringssjuka trifvas bäst under enväldet; ty lagar och rättigheter ligga dem i vägen, och enväldet är alltid behagligt och smickrande för konungars högfärd, som sällan eger några gränsor.

Den 19 Augusti, då minnet af 1772 års regementsförändring firades, lades på förmiddagen första grundstenen till Norrbros byggnad. Konungen med hela hofstaten reste från Drottningholm, gjorde ett intåg med all ceremoni och pragt, och bevistade grundstenens läggning, uti närvaro af höga embetsmän, öfverståthållare och magistrat, under kanoners lossande. Samma dag om aftonen bevistade Konungen och hela hofvet fullbordan af flottbron emellan Kärsön och Lofön till Drottningholms slott. Äfven lades hörnstenen till det uti den nya botaniska trädgården uppå slottsbacken i Upsala tillämnade hus till botaniska örters skötsel och samling, samt naturaliekabinettets förvarande med mera. Härvid var Konungen ej närvarande.

K. M:ts anbud af kontrakter om husbehofsbränning uppfyllde icke Konungens och ministerens väntan af den allmänna glädje och förnöjelse, som deraf förmodades, icke heller det missnöje af allmogen emot adeln, som förmentes skola uppstiga; hvaröfver konungen visade sig misslynt. Till stillande häraf hade landshöfdingarne, genom statssekreterarne baron Ruuths och herr Schröderheims hemliga ordres, fått befallning sända deputerade bönder från länen, att aflägga underdånig tacksägelse hos Konungen. Utan vetskap och samtycke af länets jordbrukare, valde landshöfdingarne några bönder; gåfvo dem rese- och förpläggningspenningar utur ränterierna och en skrifven tacksägelse uti handen, med hvilken de inställde sig uti Stockholm, der desse deputerade blefvo med mycken ceremoni af Konungen emottagne. Af hofmarskalken med stafven i hand och en del af hofstaten emottagne uti förstugan, till förmaket beledsagade; af riksrådet grefve Oxenstjerna emottagne och Konungen till audience presenterade. De be-

gåfvades med en silfverpenning, att bära i knapphålet och blefvo väl trakterade med mat och drickesvaror. Dessa beskickningar fortforo ända till årets slut och derutöfver, samt uppväckte hos hvar förnuftig man åtlöje.

Efter långt dröjsmål och brefvexling med hofvet i Berlin, afreste prinsessan Sophia Albertina den 4 September ifrån Stockholm för att begifva sig till Quedlingburg. Hon hade i sitt följe sin hofmästarinna, grefvinnan De la Gardie, två hoffröknar fröknarna Posse och Rudensköld, sin förste stallmästare, generallöjtnanten baron Zöge v. Manteuffel, hofmarskalken baron .v. Thun samt kammarherrarne grefve Dohna, baron Leyonhufvud och baron Rudensköld. Hela sviten, inbegripet domestiker, utgjorde 50 personer och var tilltagen på en nog stor fot.

Marche-routen gick öfver Ystad, Rostock, Brunswick, der Prinsessan stannade i fjorton dagar hos sin tante och sin cousin hertigen, för att gifva tid åt sin hofmarskalk att anordna förberedelserna för hennes emottagande i Quedlingburg. Prinsessan hade i sina instruktioner föreskrift att icke besöka Berlin; emedan konungen i Preussen hade nog tydligt låtit förstå, att han ej önskade Prinsessans besök, och att han tagit humör beträffande affären rörande Quedlingburg. Emedlertid hade Sveriges minister i Berlin herr Carisien funnit utväg att mildra konungens i Preussen dåliga lynne, ända derhän, att Konungen tillskref Prinsessan sin cousine ett artigt bref, bifogande Prinsessans reversal, hvarigenom hon förbundit sig ständigt vistas i Quedlingburg och der depensera sina inkomster. Denna revers fann prinsessan sönderrifven inlagd i brefvet. Gustaf III belönade denna Carisiens skickliga negociation genom Nordstjerneordens riddaredekoration.

Prinsessan Sophia Albertina blef emottagen i Quedlingburg med all den ceremoni och ståt, som en så liten stad och hertigdöme, deri det hvarken fanns stormän eller adel, kunde åstadkomma. En triumfbåge, en illumination i staden, ett tal af magistraten och en procession af borgerskapets unga döttrar, utklädda till herdinnor, beledsagade Prinsessan till hennes rum i residenset, der hon fann stora salar med litet möbler. Några dagar derefter begaf sig Prin-

sessan Augusta af Brunswick till Quedlingburg, hvars chanoinesse hon var, och efter en fjorton dagar anlände prinsessan Fredrika Carolina, dotter af konungen i Preussen i dennes första äktenskap, och varande coadjutrice i samma stift. Dessa tre prinsessor fattade vänskap för hvarandra.

Prinsessan Sophia Albertina gjorde les honneurs med stora omkostnader i sitt lilla hof. Gustaf III hade försett sin syster med dyrbara presenter och de som hon gaf de två främmande prinsessorna i diamanter voro mycket vackra.

Vistelsen i Quedlingburg tillbringades med baler och förströelser och prinsessan af Preussen, som var ömt älskad af konungen sin herr fader, ställde så väl till, att svenska prinsessan blef inbjuden att, under karnavalen, besöka Berlin. Hon önskade gerna komma dit och försummade icke att dit afresa, med hela sin svit. Hon blef der mycket väl emottagen. Konungen logerade prinsessan uti aflidna prinsessan Amelies, hennes tantes, palais och bekostade hennes sejour. Han skyndade, äfvensom Enkedrottningen, att aflägga hos Prinsessan besök. Det var att drifva artigheten till nec plus ultra.

Ända dittills gick allt efter svenske konungens önskan. Men han blef mycket oroad öfver underrättelsen att prinsessan hans syster hade förtrott sina furstliga väninnor och sina vänner åtskilliga löjliga uppträden uti svenska hofvet, äfvensom svagheten uti hans karaktär och seder; och att damerna och kavaljerarne yttrade sig öfver samma ämne, utöfver hvad försigtigheten fordrade. Konung Gustaf III eftersträfvade ifrigt konungens i Preussen vänskap; denna Konungens önskan skulle försvåras, om han sålunda svärtades af sin egen syster och hennes uppvaktning, som voro svenska undersåter. Gustaf III låtsade om ingenting, men han skref till sin syster, i Februari månad år 1788, ganska vänskapligen, att hon borde begifva sig till Quedlingburg, så snart karnavalen vore slut, under förevändning att hon ej längre borde vara preussiske konungen till besvär.

Prinsessan Sophia Albertinas uppvaktnings kommentarier och yttranden om grefve Lepel, preussisk envoyé i Stockholm, voro en anledning till hans oväntade återkallande derifrån. Denne minister var en ung man, illa upp-

fostrad, med ett oanständigt uppförande, och ganska dåliga seder.

Prins Henrik af Preussen hade kommit till Berlin, för att se sin nièce och der tillbringa karnavalen. Han inbjöd prinsessan att komma till Rheinsberg, som låg i vägen, då hon skulle återvända till Sverige öfver Ystad.

Det var allmänt omtaldt att Konungen skulle göra en resa till Carlskrona, för att der stadfästa den byggnadscert för skeppsflottan, hvarefter örlogsfartyg skulle byggas. Tvenne 70-kanonskepp voro uti Nordsjön att försökas; det ena efter gamle Scheldons cert och det andra efter Chapmans. En mycket ackurat hållen journal på begge skeppen visade, att Chapmans skepp hade företräde i segling och rörelser. Sedan, genom en kurir, Konungen blef underrättad, att begge skeppen voro till Carlskrona anlände, reste han från Drottningholm den 21 Oktober till Carlskrona, hvarest Chapmans byggningscert blef stadfästad; men årliga nybyggnaderna uppå skeppsvarfven inskränkta samt de nya, korta kanonerna efter Chapmans förslag, kasserade, och till omgjutning dömde.

Genom de förberedelser Konungen gjort för sin resa till Carlskrona och af de ordres han låtit gifva till Ystad, för att der hålla de två postjakterna färdiga för sin tjenst, äfvensom genom den mundtliga befallningen till kavaljererne i hans svit att medtaga galadrägter och vackra livréer för sina domestiker samt ovanliga ordres för equipager, förmodade allmänheten, att H. M. påtänkte en resa till något främmande hof. En kurir, expedierad med depecher till prinsessan Sophia Albertina i Quedlingburg, och hvilken hade befallning taga vägen genom Berlin, gaf anledning förmoda att, under förevändning att besöka Prinsessan, Konungen ämnade besöka konungen af Preussen, sin kusin, eller kanske göra en resa till England eller Frankrike.

H. M. afreste från Carlskrona, passerade Christianstad och inträffade den 29 Oktober i Malmö, hvarifrån han affärdade en kurir till riksrådet i Stockholm, för att tillkännagifva sin afresa till danska hofvet. Konungen uppehöll sig icke uti Malmö längre tid än som fordrades för att inskeppa sig på fiskarbåtar, med hvilka han seglade direkte till Kö-

penhamn, der han landsteg i hamnen, utan att vara igenkänd, och hvarifrån han direkte begaf sig till danske kronprinsens boning, till stor förvåning för detta hof och svenske ministern baron Sprengtporten.

Konungens svit utgjordes af generalmajoren och öfverstekammarjunkaren baron Taube, öfversten och hofmarskalken baron Strömfelt, stallmästaren baron v. Essen, generalmajoren och förste adjutanten Toll, öfverstekammarjunkaren baron Armfelt, förste sekreteraren för utrikes brefvexlingen Asp, samt 2 kammarpager. Af hela denna svit hade baron Armfelt den största delen af konungens intimaste förtroende, och hvilken mest inverkade på H. M:ts politiska combinationer, ehuru denne unge man hvarken hade kunskaper eller skicklighet för dylika saker.

Konungen expedierade den 1 November en andra depêche till Rådet, daterad Köpenhamn, hvilken endast innehöll tillkännagifvandet om hans ditkomst. Konungens depêcher till Rådet afsändes endast för att inbilla allmänheten och danska ministèren att hans plötsliga besök var öfverenskommet med svenska Rådet, som emedlertid var i den fullständigaste okunnighet rörande detta steg; ehuru Rådet borde hafva varit underrättadt derom, till följe af 6:e och 7:e artiklarne uti 1772 års regeringsform, hvilken Konungen icke aktade.

Konungens mening var att förmå så väl kronprinsen som konseljen i Danmark att ingå en defensivtraktat med Sverige, hvarom H. M. med detta land underhandlade allt sedan år 1786. H. M. trodde att han, genom sin personliga närvaro och genom sina talenter skulle afsluta denna fråga genom öfverraskning. Kronprinsen af Danmark och ministern för utrikesärendena grefve Bernsdorff uthärdade med otålighet den ryska spotskhetens högmod och tillrådanden. Men den äldste statsministern v. Schack och pluraliteten i konjelsen följde ett anti-svenskt system. Gustaf III:s otålighet och imagination, i förening med den höga tanka han hade om sina politiska talenter, lät honom här, som vid hvarje dylikt tillfälle, förbise klokheten och sanningen.

Konungen lät förstå, att han önskade deltaga i danska konseljens öfverläggning för att der afsluta sitt förbund;

men Kronprinsen och konseljen voro derom ense, att afböja denna Konungens önskan, såsom oförenligt med danska statsformerna och oerhördt i Europa; och saken tog den vanliga marchen för dylika underhandlingar.

Svenske konungen blef emottagen af Kronprinsen och den danska konungafamiljen med alla önskvärda bevis på vänskap. Han logerades och underhölls vid hofvet, der man sökte roa honom med baler, soupeer och maskeradbaler. Alla danska hofmän täflade i artigheter för Gustaf III, likasom Köpenhamns befolkning, som, när han visade sig, kastade hattarne i luften och hurrade. Nedlåtenhet, popularitetsjagt och smicker, hvars hemligheter Konungen kände, och till hvilka han satte en så stor lit, sparades lika litet som rika presenter.

Hofmännens låga smicker blef något stördt, genom baron Sprengtportens insinuation, att Konungen skulle vara mycket smickrad af att se sin vän baron Armfelt dekorerad med Elephanter-orden. Kronprinsen trodde sig kunna afböja den formella anhållan härom, genom att stödja sig på gammalt bruk och denna ordens statuter, enligt hvilka antalet medlemmar af orden var mycket inskränkt, och att der funnos prinsar inom den danska kongl. familjen, som ej ännu erhållit denna dekoration. Men Gustaf III:s tillgifvenhet för baron Armfelt gjorde honom otillgänglig för hvarje skäl, och H. M. tvekade icke förnedra sig till den grad, att sjelf mundtligen anhålla om denna faveur, hvilken då, ehuru med motsträfvighet, blef beviljad, till stort missnöje af Danmarks stormän och adel.

Svenske konungen gaf sitt blåa band till prins Fredrik, och Nordstjernans kommendörsband till hofmarskalken Bülow, kronprinsens af Danmark favorit.

Alla demonstrationer af vänskap, vördnad och det smicker man slösade på Gustaf III blef af ingen verkan på fördraget, som utgjorde föremålet för Konungens resa. Ett bref från konungen i Danmark, undertecknadt i konseljen, innehållande försäkringarne om ett stadigt och ständigtvarande familjefördrag, jemte Elephantherordens blåa band för baron Armfelt, voro de enda frukter svenske konungen skördade af sitt besök.

Konungen utnämnde sin minister baron Sprengtporten till ambassadör vid hofvet i Köpenhamn och baron d'Albedyhl qvarlemnades äfven derstädes, såsom ministre plénipotentière. Konungen lemnade danska hofvet och landsteg i Helsingborg den 9 November. Kronprinsen af Danmark åtföljde H. M. ända till Skåne, hvarest Konungen visade honom Landskrona fästning och efter intagen middag återreste Kronprinsen kl. 5 eftermiddagen till Köpenhamn.

Konungen affekterade stor tillfredsställelse med sina åtgörande i Danmark och gunstlingarne utbasunerade framgångarne dervid, hvaraf äran och fördelarne likväl voro helt och hållet på Danmarks sida. Danska ministèren märkte mycket väl att fruktan för ryska kejsarinnan, med hvilken svenske konungen hade brouillerat sig ganska oskickligt och i olämplig tid, gjorde honom så vänlig emot Danmark; och detta hof, allt för noga bekant med Gustaf III:s medfödda hat, såsom prins af Holstein, emot Danmark, hvaraf han aldrig upphört att lemna de mest lysande och oafbrutna bevis, allt ifrån sitt tillräde till regeringen, var för närvarande endast uppfyldt med farhågor och förställning. Danmark kunde, i detta ögonblick, icke formera ett familjefördrag med svenske konungen, utan att rådgöra med Ryssland, i anseende till det tvång, ett med Ryssland ingånget förbund ålade detta lands regering; dessutom hade Danmark förbindelser till Ryssland för egandet af Holstein samt konventioner rörande Oldenburg och Delmenhorst, emot hvilka konungen i Sverige protesterat och vidtagit ganska vigtiga mått och steg. Denna sednare affär, så vigtig för Danmark, berodde helt och hållet af storfursten i Ryssland, såsom tillhörande den äldsta holsteinska branchen och chef för denna familj. Alla dessa omständigheter kunde icke lemnas å sido af danska hofvet, oaktadt all den onction Konungen nedlade uti sin negociation. Danska rikskonseljen kunde ej annat än hysa misstroende till Gustaf III, underrättad som den var, om Konungens propositioner till Kejsarinnan, vid deras möte i Fredrikshamn, rörande eröfringen af Norge, äfvensom Konungens anspråk vid sin oncles, biskopen i Eutin död, att administrera Eutin, Oldenburg och Delmenhorst. Dessa förslag afbröt mellan kejsarinnan Catharina och kon-

ung Gustaf III detta vänskapliga lugn, som mellan dessa två krönta hufvuden hade rådt, allt sedan Konungens besök i Petersburg år 1777. Konungen förtröstade allt för mycket på sin närvaro och sina politiska talenter. Det fordrades mera tid och ett mera stadgadt uppförande af Gustaf III, för att slita de band, hvarmed Danmark var bundet vid Ryssland [1]).

Konungen qvardröjde tre dagar uti Helsingborg, och tog vägen derefter genom Göteborg, Borås och Jönköping. H. M. spisade middag på statssekreteraren Carlssons egendom, några mil från Stockholm, och landsteg kl. 5 eftermiddagen den 22 November, nedanför operan i Stockholm.

Konungen sammankallade riksrådet till den 23 November kl. 11 förmiddagen; dervid Konungen, utan protokoll, utan statssekreterare, vid lästa dörrar och med iakttagande af all möjlig mystère, underrättade Rådet om anledningen till och framgången af sitt besök i Danmark. Han uppläste en skriftlig försäkran, undertecknad af danske konungen, innehållande försäkringar om den lifligaste vänskap och allt hvad deraf godt kunde följa; vanliga allmänna fraser inom den politiska stylen, som Konungen sökte tolka såsom varande af största vigt för Sverige. En komité af ett litet antal riksråder blef förordnad för att afsluta de negociationer, som borde blifva en följd af detta stora och majestätiska arbete. Den största tystlåtenhet äskades och utlofvades af Rådet och som denna hemlighet mycket liknade frimureriets, blef den ock lika obrottsligt hållen.

Söndagen den 25 November, kl. 7 om aftonen, sammankallade H. M:t ett extra kapitel af seraphimer-riddare uti sin sängkammare, och gaf tillkänna att som direktionen af alla hospitaler uti riket voro seraphimer-riddarne genom statuterne ålagd, och nu bördan allena ålåg riksrådet grefve

---

[1]) Kejsar Joseph II yttrar sig om konungens uppträdande i Köpenhamn, uti bref till kejsarinnan Catharina i Ryssland, på följande sätt:

»L'apparation du voisin de V. M. I. à Kopenhagen a étonné toute l'Europe, et après des raisonnements, à ce qu'on dit, à perte d'haleine, il est retourné chez lui, ayant été prévénu, je crois, de Berlin, que Jules Cæsar se ferait excuser de comparaître devant lui, n'étant paz assez au fait des étiquettes.»

(se: *Joseph II und Katharina von Russland. Ihre Briefwechsel herausgegeben von A. Ritter v. Arneth; Wien 1869.* Pag. 307).

Beckfriis, sedan riksrådet grefve Carl Scheffers afgång genom döden; så funne H. M. för godt att inrätta 3:ne nya såkallade *högsta embeten*, hvartill 3:ne herrar skulle dubbas till kommendörer, men ej kallas riddare af Seraphimer-orden; dock bära det blå bandet och stjernan lika med ordensgillet. Dessa 3 kommendörer, tillika med riksrådet Beckfriis, skulle utgöra ett kollegium, der alla hospitalsärenden skulle afgöras, och uti hvilket ordens-skattmästaren skulle föra ordet och sitta främst. Härvid anförde väl riksrådet grefve Falkenberg, Falkengren och jag någon anmärkning; så om kostnad och vidlyftighet vid denna nya inrättning och tillika konsiderationen af ordförandet, der en yngre, såsom skattmästare, skulle föra ordet och taga säte framför en äldre. Icke dess mindre förblef Konungen vid sin proposition orubbad och kapitlet åtskildes.

Dagen efter, Måndagen före adventssöndagen, sammanträdde efter vanligheten ordensgillet uti kapitelsålen. Riksrådet grefve Beckfriis böd mig, såsom äldste kommendören och riddaren bland de närvarande, anmäla hans bekymmer öfver den nya lasaretts-direktionen; kunnandes icke uti detta lilla kollegium lemna något företräde och præsidium till ett yngre riksråd, och anhöll om ändring härutinnan eller ock om endtledigande från all befattning med rikets lasaretter. Jag androg mitt ärende uti sängkammaren, under Konungens *lever*, och H. M. deciderade, att presidentstolen skulle stå ledig, såsom honom sjelf tillhörande, och att underskrifterna skulle ställas uti två kolumner; den äldste af Rådet ensam först och de tre nya embeten uti en annan kolumn, bredvid, under hvarandra. Till dessa tre nya högsta Seraphimer-ordens-embeten utnämnde Konungen uti kapitlet: riksrådet grefve Bunge, riksrådet baron Liljencrantz och riksrådet baron Ridderstolpe; men sedan riksrådet grefve Bunge afsagt sig detta nya embete och blå band, utnämnde H. M. till 3:e kommendören grefve Düben, president i kammarrevisionen. Dessa trenne herrar dubbades till kommendörer påföljande Söndag, uti kongl. galleriet uppå slottet, som dertill var inredt. Konungen brukade vid dubbningen olika ceremoni, emot den som med riddare och kommendörer brukliga voro.

Denna nya inrättning var sammanhängande med det system, af rådsembetets förnedrande, som Konungen följt, allt sedan revolutionen uti regeringen 1772, och misshagade mycket rådkammaren och allmänheten; men Konungen trodde sig ega makt att enväldigt göra allt det, som intet specificæ var nämndt uti Regeringsformen, och rådkammaren hade den svagheten att tro detsamma. Orimligt var dock att, när Regeringsformen stadgar att riksrådsembetet är uti värdighet det första, likvisst sätta riksråder uti sådana embeten, som äro subalterna och sätta yngre till præsidium öfver äldre; och genom sysslornas natur förbinda dem till ovanligt ansvar. Riksrådet grefve Bunge var vid detta tillfälle ensam om att känna en billig verkan af heder, utan att förledas af en svag högfärd att bära ett blått band, som Liljencrantz och Ridderstolpe påhängdes.

Genom Svea hofrättspresidenten Rosirs begärda afsked var detta rum ledigt; till hvilket, bland flere sökande, justitiekansleren grefve Wachtmeister [1]) sig anmälde, emedan han innerligen önskade att slippa sitt justitiekanslers-embete, der han dagligen var blottställd för Konungens oroliga, häftiga och misstänksamma sinnelag.

Den 10 December inträdde Konungen uti rådkammaren, beledsagad af justitiekansleren grefve Wachtmeister. H. M. förklarade till protokollet att han utnämnt grefve Wachtmeister till riksdrots, riksråd och president uti Svea hofrätt, med bibehållande af justitiekanslers myndighet och öfverinseende; och att justitiekanslerens föredragning skulle efter tur och ordning qvartaliter förrättas af revisionssekreterarne, hvarefter H. M. befallte riksdrotset intaga det främsta rummet vid rådsbordet, till höger om thronen.

Gustaf III trodde, att då han satt på Gustaf Adolphs thron, egde han och dess rike, sådant det då var; så ock samma arméer, anseende och konjunkturer uti Europa; ville ock derföre göra allt hvad Gustaf Adolph gjort hade, och

---

[1]) Grefve *Carl Axel Trolle-Wachtmeister*, född 1754; kanslist i justitierevisionen 1771; kopist, kanslist och protokollssekreterare 1774; förste expeditionssekreterare 1776; revisionssekreterare 1777; riddare af Nordstjerneorden 1778; justitiekansler 1779; en af rikets herrar 1782; Seraphimerriddare 1784; riksdrots 1787; Lunds akademis kansler 1789; justitiestatsminister 1809; död 1810.

återföra Sverige, uti stort och smått, till Gustaf Adolphs epok, dock med undantag af den ordning, seder, religion och dygd, som uppå ett så utmärkt sätt förelyste svenska folket och gör, jemte dess hjeltebedrifter, den store monarkens regering odödlig och alltid saknad.

Derjemte egde ock Gustaf III den svagheten, att tro allt ofullkomligt, det han ej sjelf gjort, och att hans kongliga person och dess rike finge mera anseende i verlden genom höga titlar och band af alla färger, som omsvepte thronen.

Uppå dessa grunder hade Konungen länge haft uti sinnet, att omstöpa och inskränka rådkammarens deltagande uti riksstyrelsen, och återupprätta de under konung Carl XI:s regering nedlagda fem riksembeten. Att bereda vägen härtill blefvo ärendena så fördelade år 1772, emellan rådkammaren och Konungens konselj att allt, undantagande en del af justitie- och domsaker, stannade uti Konungens konselj, der statssekreterarne ensamme spelte mästare; missbrukade, utan kontroll af rådkammaren och kollegier och utan ansvar, Konungens förtroende, samt gjorde af både allmän som enskild rätt och väl en handelsvara, oförsynt, till deras egennyttiga begär. Till detta system hörde ock de befullmäktigade rikets herrar, med titel af *excellens*, hvilka, efter fullmakts datum, togo företräde framför riksens råd, tvert emot Regeringsformens 4 §:s ord. Hvartill kom, att uti de afgångne riksrådens ställe K. M:t kallade svaga och okunniga män, för att öka antalet af okunniga rådgifvare, samt försvaga allmänhetens aktning och förtröstan uppå rådkammaren.

Drots-embetets upprättande och företräde misshagade såväl allmänheten som rådkammaren; men denna sednare trodde sig ej ega rätt att något motstånd göra, då 4 § Regeringsformen säger: *Likväl skola de ordinarie vara sjutton, inneslutandes riksens höga embeten och generalguvernören öfver Pommern;* uttydningen af detta rum i lagen tillegnade Konungen sig, vid detta tillfälle.

Ehuru grefve Wachtmeister var ung, var dock emot hans person intet att påminna, såsom känd för en ärlig, flitig och välmenande man. Men detta embetes företräde

verkade afvund bland både rådsherrar och fruar, som ock befullmäktigade excellenser rikets herrar och deras makar; men harmen kunde ej göra utbrott, såsom overksam, och denna rangsjuka svaghet qväfdes, med undantag hos riksmarskalken grefve Gyllenstjerna, hvilken nedlade sitt embete, sålde sitt hus och öfverflödigt husgeråd, och flyttade i Maj månad för alltid från Stockholm till sitt gods Thorsborg i Östergötland.

Riksdrotset grefve Wachtmeister var både bekymrad och missnöjd med sin nya värdighet, hvarmed Konungen honom surprenerat, så väl som rådkammaren. Han hade helst önskat att få presidentsembetet uti Svea hofrätt, utan något annat tillägg; än mer blef han bekymrad, när Konungen gaf honom tillkänna, att han skulle taga sig ett större hus; sätta upp en himmel uti sitt audiensrum; ett rum dernäst med himmel och Konungens porträtt; hålla 12 stånddrabanter och pager till sin betjening; och, för att taga sin höghet i akt, aldrig han eller hans gemål göra visiter till någon, af hvad rang som helst. Dock, efter många föreställningar af riksdrotset, afprutades pagerne och artikeln om visiterne, som ofelbart hade verkat att drotsen ej egt uti sitt hus annat umgänge än med sin familj, sina himlar, konungens porträtt och stånddrabanterne.

Efter fattadt beslut att ej flytta med sitt hof efter julhelgen till Gripsholm, fördelte Konungen sin tid emellan Haga och Stockholm. Mest bodde Konungen på Haga, hvarest han, utom soupeer och byggnadsplaner, förnötte sin tid med att skrifva en ny dram för sin nya svenska theater, under Ristells namn, hvilken dram hade till titel: *De förvetna;* ämnet var taget af en gammal dikt om en kärlekshandel uti Carl IX:s tid, emellan en Siri Brahe och en Gyllenstjerna.

Ofta kom Konungen till staden så tidigt, att han höll sin lever uti sina rum i Stockholm; bevistade alla Lördagar Svenska akademien och vandrade i köpmansbodarne att köpa julklappar, samt försummade aldrig spektaklerna och att konferera med fransyska operamålaren om dekorationer samt de tillökningar Konungen fann oundvikliga för sitt tillämnade hus vid Brahelund, hvilket H. M. nu fann för litet

till en kongl. boning, men för stort till ett lusthus eller eremitage, och ehuru nu grunden var lagd med mycken kostnad, skulle den rifvas, för att förlänga façaden till en ansenlig del.

Den 7 December utkom en K. M:ts kungörelse och varning till dem som tadla K. M:ts författningar, vid straff som 5 kap. 1 § missgerningsbalken stadgar. Denna kungörelse härflöt af det missnöje, Konungen fattat emot allmänhetens röst, öfver det våld, som öfvergått både ständer och folket i riket, genom bränvins-kontrakters påtrugande; men i synnerhet af ifver emot allom dem, som genom diktamina till sockenprotokollerna åberopat grundlagen och hvars mans rätt. Konungen hade befallt justitiekansleren grefve Wachtmeister att fiskaliter tilltala och till doms föra dessa personer. Men som justitiekansleren vägrat, i brist af lagens rum, till deras bestraffning, och Konungens harm ej var släckt, så föreslogs denna kungörelse af riksrådet grefve Beckfriis, hvilken för egna afsigters skull hade aflagt all ömhet om lag och rättvisa och sedan år 1785 var blefven den starkaste enväldets förfäktare. Denna varning verkade ej annat än större missnöje, mer rättmätigt tadel och kallades allmänt Gustaf III:s munlås.

K. M:ts förordning om bestraffning för dem, som, utan kontrakter bränna bränvin, var tillskapad af statssekreteraren för finans-ärendena baron Ruuth och generalmajoren Toll. Författningen var vidlyftig och sträng, men egde ingen rätt lagstiftningsgrund. Riksråderna grefve Bjelke, Bunge, Hermanson, Wachtmeister, Beckfriis och Liljencrantz blefvo kallade att sig häröfver utlåta; men ehuru pluraliteten afstyrkte flera föreslagna bestraffningssätt, och i synnerhet att samma föröfvade brott, som af en bonde eller torpare kunde försonas med 16 riksdaler 32 skilling, skulle för en adelsman, ståndsperson eller annan embetsman, skärpas utan undantag med tjenstens eller dess karakters förlust, utom böterna; så att ett riksråd, general eller annan, af hvad titel som helst, skulle mista tjensten, om han egde någon tillmäskning, drank och bränvinsredskap uti sitt hus; och riksrådet grefve Hermanson författade häröfver sin tanke uti ett särskildt diktamen till protokollet, som var uppå lag-

liga grunder fotadt, samt styrkte allmän rätt och billighet, så kunde detta lika litet, som sanning och rätt verka uti en tid, då okunnige, vrångvise och våldälskande ministrar hade intagit konungens sinne och styrde riket. Konungen stadfästade baron Ruuths projekterade förordning, och fast hon ej blef afgjord förrän uti slutet af Januari, blef den dock daterad den 20 December. Herrar statssekreterare hade bland andra missbruk och oordningar äfven infört det, att antidatera förordningar, resolutioner, fullmakter och bref på flera månader, till och med år. Och som ingen kontroll häruppå kunde ega rum, emedan inga protokoller höllos, så stod en bred väg öppen till missbruk, egennytta och qväljande af rätt och sanning.

Efter konungens återkomst från Köpenhamn, och sedan det första bullret öfver konventionen mellan Sverige och Danmark skingrat sig, syntes H. M. förundrad öfver danska hofvets långsamhet att ackreditera hos honom en minister, hvars plats här var ledig sedan ett år. Emedlertid bemötte H. M. grefve Rasumowski, Rysslands minister i Stockholm, med en utmärkt köld. H. M. påstod, att grefve Rasumowski tillåtit sig anmärkningar emot hans affärer i Danmark, och särskildt rörande Elephanter-orden, hvarmed Konungens gunstling baron Armfelt blifvit dekorerad. Ryska kejsarinnan uppförde sig på samma sätt emot svenske ministern i Petersburg baron von Nolcken. Genom flera onödiga och falska demarcher, befann sig Sverige brouilleradt med kejsarinnan Catharina. Frankrike hade icke heller väl upptagit det ringa förtroende, som Gustaf III, såsom gammal allierad och emottagare af subsidier, hade visat denna sin vän, när han afreste till Danmark. Konungen i Preussen hade intet förtroende till konungen i Sverige; på samma sätt förhöll det sig med England. Kejsaren Joseph II hade hvarken förtroende eller aktning för konungen i Sverige och dolde det icke heller.

Samma förhållande var det med Spanien; men som detta hof hade förklarat sig vilja förhindra ryska flottans inlöpande i Medelhafvet, bestämd att anfalla turkarne, som voro i krig emot de båda kejsardömena, utmärkte Gustaf III

mycket den spanske envoyén och hade med honom långa öfverläggningar. Deraf utspreds ryktet om ett förbund med Spanien, medförande stora subsidier, för att utrusta svenska flottan och skicka den emot den ryska. Det bråkiga lynne, hvarför Konungen var känd, gaf anledning härtill; ehuru det icke var sannolikt, att H. M. ville taga en direkt del i detta Turkarnes krig och derigenom ådraga sig Rysslands ovilja.

Riksrådet grefve Oxenstjerna, till hvilken Konungen anförtrott departementet för de utrikes angelägenheterna, hade icke sin konungs förtroende, och utstod ständiga och uppenbara förödmjukelser; emedan han ej underrättades om konungens affärer, som tillhörde hans departement, utan genom de allmänna tidningarne. Han kunde ej uthärda dermed utan begärde sitt afsked. Vid alla konferenser, hvarje vecka, med de utländska ministrarne, måste han bekänna sig icke ega någon kännedom om de depecher, som Konungen kunde hafva emottagit och att, utom hvad som stod i tidningarne, allt var honom obekant. Emedlertid ville ej H. M. skilja grefve Oxenstjerna från det utrikes departementet; men som denne sednare yrkade derpå, blef det öfverenskommet att afskedet skulle beviljas efter några månader, på det H. M. måtte kunna välja för denna plats en annan person.

Man påstod att detta val var gjordt och att gunstlingen baron Armfelt var bestämd till denna plats, med titel af *rikskansler*, för att sålunda småningom komplettera de 5 höga riksembetena, hvilka varit afskaffade allt sedan Carl XI:s tid. Konungens beteende gjorde detta sannolikt; men sannolikhet är icke alltid sanning.

Slutet på denna månad användes af Konungen i öfrigt att bevista spektaklerna och besöka köpmansbodarne för att köpa julklappar till utdelande julaftonen.

BILAGOR.

I.

Utdrag ur egenhändiga bref från hertiginnan af Södermanland, sedermera drottning Hedvig Elisabeth Charlotta, till fru grefvinnan Piper, född v. Fersen, under år 1785 [1]).

Drottningholm ce 16 d'Octob. 1785.

Je vous avois promis, ma chère Sophie, de vous rendre compte de la journée du Samedi; elle s'est passée comme une autre, à l'exception que pendant la lecture, pendant les 9 heures, Sainville, habillé en fée, est entré dans le salon où le Roi étoit, et a donné le défi, comme jadis madame de Höpken avoit paru au bal. Le petit Hjortsberg fit la réponse. Comme c'étoit une parodie, dans toutes les formes, on a beaucoup ri. Après que la fée se fut retirée le Roi m'a menée dans la grande salle, où l'on avoit élevé une barrière et tout l'attirail nécessaire; c'étoit des ombres, et tous les acteurs de la comédie française représentoient des personnages du carrousel. Deguillon étoit celui qui expliquoit, en criant comme les crieurs de la lanterne magique; ceux qui parurent furent — — — — — [2]), Guelph, Armide et ses deux chevaliers; les deux fées du roi Rainaud et sa fée protectrice; Logistelle et ses deux chevaliers, les deux Stackelberg; Clorinde et ses deux chevaliers; enfin les chevaliers des nuages de l'espérance et le veritable Satin. Sur

---

[1]) Efter original-brefven, bland utgifvarens samlingar.

[2]) oläsligt.

un chacun il y avoit des commentaires qui firent beaucoup rire. Ils étoitent habillés dans les mêmes costumes, mais plus ridiculement, et montés sur des chevaux de carton, attachés sur un baton. Le carrousel finit par une pluie et un orage violent. Ce qui occasionna la déroute. On auroit dû chanter les couplets, que je joins ici, mais tous étoient si hors d'haleine, qu'ils ne purent les chanter. Armfelt, qui avoit été le directeur, me les remit ensuite.

Ce spectacle étoit assez comique, mais un peu trop long pour les vers; jugez-en vous même. Pour moi, je n'ose pas dire que je trouve qu'ils n'ont ni queue ni tête, et sont assurément les plus mauvais qui aient paru depuis longtemps.

Nous soupâmes à des petites tables, dans la maison de l'opéra; et le souper fini, on se rendit de nouveau au spectacle. Il y eut une représentation de momies, qui est la parodie d'Iphigénie en Aulide. J'avoue que j'y ai baillé un peu, l'ayant vue une fois; on peut en avoir assez, et sans madame Bassi, j'avoue que la pièce seroit insoutenable. Nous avions vu une si grande qvantité de parodies ce jour-là, que j'ai cru que c'étoit une parodie même d'avoir voulu fêter mon jour de nom.

Au reste, le séjour est toujours de même. Le temps empêche de faire des promenades; la croute va jusqu'à mi-jambe. Les appartements sont humides et Drottningholm est, à dire la verité, détestable. Je trouve, au reste, un vide si considérable et suis comme une brebis égarée. Je m'adresse au tiers et au quart pour parler et causer, et sans Nolcken, ou quelqu'autre que je happe, pour trouver une conversation, je m'ennuyerois à mourir. La princesse, que ne reste jamais sans cela dans la société, y est toute la journée, et si par malheur je prends la fantaisie de retourner chez moi, pour éviter un peu l'ennui du vide des appartements, elle crie et me prie tant de fois de rester, que je suis, malgré moi, obligée de rester. Tout le monde est placé jusqu'à ce que la lecture commence, dans le salon du jeu; la plupart autour de la table de Loto. Je m'y plante et tout en achevant une bourse que jadis on disoit jeune mais qui est présentement une vieielle matronne, je

fais mon filet sans dire le mot. Rarement la lecture commence avant 8 heures et demie, puisque le Roi a présentement conseil l'après-diné, ainsi il arrive souvent que ni la Princesse ni moi n'entendons la lecture, qui au reste n'est pas telle, qu'on puisse y rester, parfois; c'est une description des Indes et de la Chine, ainsi que des usages de ces peuples, ce qui rend la lecture quelquefois très scabreuse. Vers les huit heures et demi, nous qui avons une parti de jeu fixe, nous nous mettons au jeu et tâchons de tuer le temps. Enfin le souper arrive et je suis charmée de me trouver chez moi, où je puis me livrer à mes reflexions.

Le Roi est d'une humeur charmante et n'a surtout nulle envie de rentrer en ville. On dit qu'il n'y aura pas plus de deux jours de cour, mais qu'il reste également ici jusqu'au 12 ou 15 du mois prochain. N'ayant jusqu'ici point d'appartement, puisque les miens se réparent, il n'a qu'à rester jusqu'au dernier; mais après ce jour je me flatte qu'il rentre et que surtout la bonne nouvelle, dont on m'a flattée, aura lieu, et que vers le 3 ou 4 Décember, on ira à Gripsholm.

(Sans date.)

Des nouvelles d'ici je ne saurois vous en dire; il n'y a que le vol fait chez la Reine qui commence de nouveau à faire du bruit. On accuse présentement le pauvre baron Sparre aux Gardes, et comme il a été depuis quelque tems absent, ce bruit s'est fort répendu. Il est revenu et demande raison; il veut se justifier, mais il ne sait où s'adresser. Je le plains; son honneur en souffre et il en est des plus sensibles. C'est une vilaine histoire, qui ne sera jamais, je crains, tirée au clair, puisque le même langage n'est pas tenu deux fois de suite. En attendant peut-être l'innocent porte la blâme du coupable dans le public.

(Sans date).

Vous saurez peut-être déjà que Sparre s'est battu hier matin; que Ehrenhoff est venu l'attaquer dans sa chambre, accompagné de deux autres; qu'il l'a insulté mais quand

Sparre a voulu tirer l'épée, qu'il ne s'est point battu. Alors un de ceux qui l'ont suivi a pris sa place, et Sp. l'a blessé au bras legèrement. Celui-là se nomme Heidenstam. Voilà tout ce que j'en sais; mais j'ai une peur terrible je l'avoue, d'en parler, car il est désagréable d'être pour la moindre chose dans cette affaire, et je crois que le mieux seroit de prendre bien garde à tout ce qu'on dit, puisque l'on est attentif à tout et peut-être aisement mélé, sans le vouloir. Je crains qui cela finira mal enfin pour Sparre, car ils ne le laisseront point en repos.

II.

Egenhändigt bref från konung Gustaf III till d. v. presidenten i Wismars tribunal friherre Thure Klinckowström; dateradt Upsala den 28 November 1786.[1]

Vous saurez par la poste d'aujourd'hui que j'ai nommé le B. de Liljencrantz sénateur de Suède et que j'ai crée à sa place le B. de Ruuth secrétaire d'Etat. Le B. de Liljencrantz appuiera les opérations de finance de son successeur dans le Sénat et l'éclairera de ses avis, ce qui produira l'avantage que si une mort prématurée vint à enlever l'un ou l'autre, tout le système ne fut pas perdu, et qui causeroit sans cela grand embarras; embarras que j'ai éprouvé à la mort de feu mons:r de Trolle. C'est dans ce sens qui je souhaite, M. le baron, que Vous en parliez; surtout que vous fassiez parvenir ces notions à Hambourg.

Au reste c'est au B. Ruuth et à moi seuls qu'il faudra s'adresser dans toutes les affaires de finance; le B. de Liljencrantz ne pouvant s'en mêler directement, depuis son entrée au senat.

[1]) Efter originalet, bland Hans Excellence herr friherre Thure Klinckowströms efterlemnade papper.

Ce que vous me mandez des propositions faites par le Landgrave aux Etats du Mechlembourg me paroît très intéressant, et je trouve qu'il seroit très avantageux de pouvoir à deux pour cent recevoir cet argent et même davantage. Mes emprunts de Hollande sont tous ou à 4 ou à 3 pour cent; sans compter la provision. Je regarderais comme un très grand service si vous pourriez me procurer cet emprunt, soit d'un million soit de deux ou d'un et demi; mais il y faut observer le plus grand secret. Je liquiderois alors ceux qui sont à un plus haut taux en Hollande, et j'épargnerois un ou deux pour cent sur les intérêts. Mais il faut observer que le secret est de la plus haute importance, et que la manière de donner les sûretés occasionnera quelques difficultés. L'usage est de remettre en Hollande les pièces originales entre les mains d'un banquier qui les consignent pour la sûreté dans un coffre dans l'hôtel de ville, et l'argent est levé sur ses coupons à lui; de manière que les obligations de la Suède ne paroissent pas dans le public. C'est à savoir si on ne pourroit pas trouver un même moyen, en déposant l'original dans quelque ville impériale, soit à Lubec, à l'hôtel de ville, ou à Hambourg.

J'ai communiqué votre apostille au B. de Ruuth, à qui vous écrirez sur le même objet. J'ai donné à Averhof mon ordre de Vasa, et je vous en enverrai les marques, pour l'en décorer.

Je souhaîte qui vous puissiez lire tous ce griffonage. Je vous souhaîte mille prospérités.

III.

Utdrag ur egenhändiga bref från hertiginnan af Södermanland, sedermera drottning Hedvig Elisabeth Charlotta, till fru grefvinnan Piper, född Sophie v. Fersen; under året 1786. [1])

Drottningholm ce 3 d'Août 1786.

Brahe est ici depuis Lundi passé; on le traite encore toujours avec une attention marquée; j'ai vu la lettre que le Roi a ecrit à madame de Brahe, pour lui faire un compliment sur sa manière d'agir en cette occasion; elle me l'a montrée; la lettre est aimable et écrite avec l'esprit que le Roi met dans toutes ses lettres. Il l'invite vers la fin de venir se réjouir avec lui, de ce que le danger qu'a couru Brahe est passé. On dit que le sénateur Beckfries n'a point voulu que Sparre parte, puisqu' il a favorisé son mariage avec sa nièce madame von Otter, mais le Roi lui a donné un honnête refus, et Sparre ne reviendra probablement jamais en Suède.

Vous savez peut-être la mort du comte C. Scheffer; elle n'a pas fait ici grande sensation, et j'aurois cru que le Roi le regretteroit plus. Il n'est pas plus question de lui que d'une personne des plus indifférentes; il ne le nomme même pas. Le premier instant, il a été un peu frappé; mais il n'a pas marqué le moindre regret. J'avoue qu'une telle indifférence me fâche, car la reconnoissance seule des soins qu'il a pris de son enfance devroit au moins lui faire quelque sensation; mais sans doute, il a perdu un censeur en lui.

Dimanche au matin, 20 d'Août (1786).

Je commence dès aprésent ma lettre, ma chère Sophie, et c'est pendant qu'on me coiffe pour le cercle, que je vous écris ce peu de mots. Il faut vous instruire de toutes les

---

[1]) Efter originalbrefven, bland utgifvarens samlingar.

belles choses qui ont eu lieu hier, et pour m'en acquitter, je vais commencer et ne pas vous faire grâce du moindre petit détail.

Le Roi ayant couché la nuit à Haga, il a fallu du bonne heure y être sur pieds pour aller tout habillé, c'est à dire en gris et uniforme et s'y trouver à midi précis. Nous y sommes arrivés aussi à ce tems; le Roi n'étoit pas même habillé. Après avoir attendu une heure et même plus que l'on avertit que tout étoit prêt, nous sommes allées à Brahelund, où on avoit dressé un échafaudage pour les spectateurs et une espèce d'éscalier pour que le Roi puisse descendre à l'endroit où la pierre du fondement devoit être posée. Aussitôt que le Roi arriva, on joua une fanfare et une marche qui annonça l'arrivée du Vulcain et des cyclopes, qui vinrent pour travailler. Il y eut d'abord un choeur et les ris et les jeux se réunirent à ceux-ci; après quoi un cyclope demanda pour qui étoit destinée l'habitation. Un des jeux, madame Marcadet, répondit que cette habitation étoit destinée pour un Roi, à qui tous les coeurs étoient dévoués. Ce récit n'étoit autre qu'un compliment pour le Roi; après lequel elle chanta un air et le choeur l'accompagnoit. Alors Vulcain, représenté par de Bonn, ordonna aux cyclopes de travailler pour élever un palais au meilleur des Rois. Vulcain les ayant animés par un grand air, les cyclopes se réunirent à lui, en chantant un choeur, pendant lequel le Roi descendit pour poser la pierre du fondement. On y mit, selon l'usage, toutes les sortes de monnaies qui sont en usage dans ce pays; après quoi le Roi donna un coup de marteau; il le remit à la Reine, au Prince royal, et à nous tous; après quoi il chercha ceux, qui avoient été à la révolution; car sur l'inscription de la pierre il étoit dit, que le même jour que le Roi avoit donné la liberté à son peuple, il avoit posé la pierre de cet édifice, et la maison doit s'appeler Haga. Ceux qui donnérent leur coup furent: Le général Fredr. Posse, qui est nouvellement arrivé de Finlande; le comte Adam Lewenhaupt, Rålamb, Cederström, Munck, Adlercrantz. Le Roi, ayant alors regardé autour de lui, il aperçoit l'Ambassadeur et l'appele, pour qu'il donnât aussi son coup, lui

disant que la France, ayant été dans cet instant son appui, il vouloit qu'il y prit part aussi. Après cette cérémonie, le Roi remonta et poursuivit son chemin; les Cyclopes, les jeux et les ris suivant, jusque sous un bocage, où tout le monde s'arrêta. Madame Marcadet alors appela à son secours la protection de ces cantons, pour qu'elle se réunit à elle, âfin de célébrer le jour et promettre qu'elle seroit à jamais propice au nouvel édifice. La *Protection*, ou madame Liljengren, s'avança, accompagnée des Nymphes des bois, et après avoir chanté un choeur et un duo, pour promettre qu'elle veilleroit à la sûreté de ces cantons, dévoués au plaisir et à l'agrément d'un Roi chéri. Les Nymphes, les Ris et les Jeux semèrent des fleurs sur le passage du Roi, jusqu'au bord de l'eau, où nous nous embarquâmes sur le Brunnsviken. Douze chaloupes accompagnérent le Roi, qui étoit dans la 13:me. C'étoient le Duc et les officiers de l'Amirauté, qui firent plusieures évolutions jusqu'à Haga, où ils nous accompagnèrent. Là, au débarquement, le Prince royal reçut le Roi, en lui faisant un petit compliment que je n'ai pu comprendre, puisqu'il étoit si décontenancé qu'il pleuroit. Les vers qui ont été chantés et récités, étoient par le comte Oxenstjerna en Suédois; il est vrai qu'ils sont charmants; je tâcherai de vous procurer, s'il est possible, un imprimé, qui sont néanmoins très rares. Nous dinâmes à des petites tables, dans les bosquets de Haga; après quoi le Roi revint par le nouveau chemin de la ville à Drottningholm. Il n'y eut que le passage du nouveau pont qui n'est pas praticable, car le chemin l'est entièrement.

Au retour à Drottningholm nous allâmes au spectacle. On joua Athalie, avec les choeurs que l'abbé Vogler a composés tout exprès pour ce jour, ainsi que la musique de Brahelund, qui étoit des plus jolies; les choeurs de Brahelund, où pour mieux dire Haga, car ainsi doit s'appeler la nouvelle maison, étoient charmants; mais c'est surtout dans l'Athalie qu'il a deployé tout son savoir. Il faut avouer que l'invocation dans le 3:me acte est le plus beau morceau de musique qui puisse exister. Il y a un air que madame Muller a chanté, qui est si difficile, qu'elle est toujours sur le point de se trouver mal après l'avoir fini; mais qui est

un bien beau morceau de musique, quoiqu'il y aie infiniment de *ha! ha! ha!* Mais ayant voulu faire briller le talent du mari et de la femme, ainsi que le sien propre, je ne m'en étonne pas.

IV.

Egenhändigt bref från konung Gustaf III till d. v. öfversten grefve Axel v. Fersen; dateradt Malmö den 7 Juni 1785. [1])

Je viens de recevoir aujourd'hui votre lettre du 26 Mai, mon cher comte, et comme je pars dans ce moment d'ici pour m'embarquer demain matin à Carlskrona, je me hâte de vous répondre et de vous remercier de votre lettre avant que nous ne soyons separés par deux mers.

J'ai déjà reçu la réponse de la Reine; celle du Roi de France ne pouvoit, comme vous l'imaginez bien, être envoyée par la poste. Je suis bien aise, si mes lettres vous ont procuré quelque agrément; vous pouvez être persuadé du moins que je vous désire tous ceux possibles, excepté ceux qui vous éloigneroient trop de votre patrie. Vous savez que je ne suis pas de ces rigoristes sévères qui voudroient vous posséder exclusivement; mais je ne voudrois pas non plus vous voir enchaîné pour jamais hors de la Suède; un partage égal est tout ce que je souhaite et il me semble que cela est conforme à vos désirs.

Si j'en devois croire les gazettes, vous êtes prêt de conclure un grand mariage auquel le pauvre Staël aura sans doute échoué. Je ne sais qu'en croire, puisque vous ne m'en dites rien. Au reste je n'en serois pas étonné; il y a cent raisons pour M:r Necker de vous donner sa fille préférablement à tout autre et votre grande fortune future n'en est pas une petite aux yeux d'un banquier. Mais connois-

---

[1]) Efter originalet bland riksmarskalken grefve A. v. Fersens efterlemnade papper.

sant le peu d'envie que vous avez de vous marier et votre prédilection pour des Anglaises, j'en doute encore.

Le mariage de votre cousine et du baron d'Armfelt a été déclaré le dernier jour de cercle, avant mon depart. C'est mon fils qui a présenté la mariée à la Reine, comme son ancienne fille d'honneur. Le petit, croyant qu'il perdroit l'un et l'autre des deux conjoints, s'est mis à pleurer. Le mariage se fera au mois d'Août à Drottningholm. Celui de Mad:e de Cederström ne tardera pas je crois longtems non plus, depuis que le comte de Leyonstedt a eu la place du baron de Djurcloo aux Vermlandois.

Les processions de Paris ont eu plus d'influence en Scanie qu'en France, car il a plu continuellement pendant les 15 jours que j'ai été au camp. J'ai été très content des troupes, surtout des hussards. Je compte rester 15 jours en Finlande et être de retour le 25 ou le 26, pour finir le camp des Gardes. Je bornerai mes courses cette année à ce petit voyage.

Nous n'avons plus ici à craindre la disette; quoique l'année ne sera pas bonne, elle ne sera pas mauvaise. Les blés ont bien pris; il n'y a que la semence d'automne qui n'est pas bonne. La grossesse de la V:lle — — — — — —[1]) est de ces phénomènes aux quels on ne s'attend pas; je me rappele cependant que la belle-mère m'a dit qu'elle s'étoit racommodée avec son mari. La sénatrice Sparre est aussi enceinte. Vous voyez bien que cette année est heureuse en fécondité. — Le baron de Taube vient de perdre son frère l'Evêque, qui est mort subitement d'un attaque d'Apoplexie. On l'a ouvert et on lui a trouvé le coeur pétrifié; deux polypes dans le coeur et l'eau dans la poitrine et un polype dans le poumon. Le coeur pétrifié d'un évêque de cour m'a paru propre à fournir à bien des calembours.

Vous ne me dites rien du baron B. ni du précepteur; ils sont apparement dans les mêmes termes. Le souvenir que mes amis de Paris veulent bien conserver de moi me fait un grand plaisir. — L'arrivée du comte Hessenstein n'est peut-être pas si sûre qu'il le croyoit en vous l'annonçant.

---

[1]) oläsligt.

Outre l'incertitude qui préside toujours dans ses démarches, il restera peut-être ici encore quelque tems, depuis qu'il a été crée Prince, accouchement difficile, dont je suis pourtant venu à bout. Çe sont les titres en Suédois qui faisoient la grande difficulté; je ne voulois pas lui permettre le *Durchlauchtigste,* et il en falloit un plus distingué que *Högvälborne;* Högborne ne pouvoit lui être donné, n'appartenant qu'à la maison royale. Enfin un habile homme a trouvé l'expédient de lui donner *Hög- och välborne Furste* et zest je suis accouché de mon prince; je lui donne du cousin même en suédois, mais pour le rang, il garde celui qu'il avoit, n'en existant pas de plus grand en Suède. Voilà cette importante difficulté levée.

Adieu mon cher comte; je vous prie de m'écrire souvent et de ne jamais douter de mon amitié.

Gustave.

Malmö ce 7 Juin 1785.

